



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Serkan KILIÇ

ROMANYA'DAKİ OSMANLI MİMARİ ESERLERİ VE KORUMA SORUNLARI

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2019



AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Serkan KILIÇ

ROMANYA'DAKİ OSMANLI MİMARİ ESERLERİ VE KORUMA SORUNLARI

Danışman

Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Bu tez SDK- 2016- 1399 proje numarasıyla Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

Antalya, 2019

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Serkan KILIÇ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Remzi DURAN	(İmza)
Üye (Danışman)	: Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Yıldırar ÖZBEK	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ	(İmza)

Tez başlığı: Romanya'daki Osmanlı Mimari Eserleri ve Koruma Sorunları

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez savunma tarihi: 18.01.2019

Mezuniyet tarihi: 14/03/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Romanya’daki Osmanlı Mimari Eserleri ve Koruma Sorunları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Serkan KILIÇ





T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Serkan KILIÇ
Öğrenci Numarası	20128603004
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sanat Tarihi
Programı	Doktora
Programın Türü	() Tezli Yüksek Lisans (X) Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ
Tez Başlığı	Romanya'daki Osmanlı Mimari Eserleri ve Koruma Sorunları
TurnItIn Ödev Numarası	1078095562

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 279 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 14/02/2019 tarihinde tarafımdan TurnItIn adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 2

alıntılar dahil % 2'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

15/02/2019

Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	ix
SUMMARY.....	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMANYA’DA GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN OSMANLI MİMARİ ESERLERİ

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANYA’DA GÜNÜMÜZE ULAŞAN OSMANLI MİMARİ ESERLERİ

2.1. Mangalia (Mangalya)-Esmahan Sultan Camii	58
2.2. Babadağ-Gazi Ali Paşa Camii	63
2.3. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii	70
2.4. Hırşova-Sultan Mahmud Camii.....	74
2.5. Maçin-Mestan Ağa Cami	79
2.6. Amzacea (Hamzaca) Cuma Camii	84
2.7. Faurei (Kalaycı) Köyü Cami	87
2.8. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii	89
2.9. Moşneni (Pervel) Köyü Camii.....	91
2.10. Nisipari (Karatay) Köyü Camii	92
2.11. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii.....	95
2.12. Palazu Mare (Palaz) Köyü Aziziye Camii.....	96
2.13. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadolu) Camii.....	97
2.14. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Camii.....	100
2.15. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii.....	101
2.16. Tulça-Aziziye Camii	108
2.17. İshakça-Mahmud Yazıcı Camii	113
2.18. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii	117

2.19. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii	119
2.20. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii.....	122
2.21. Köstence Hünkâr Camii	124
2.22. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii.....	128
2.23. Tuzla Köyü Camii	129
2.24. Movilita (Musurat) Köyü Camii.....	132
2.25. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii	133
2.26. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii	135
2.27. Ciorcalia de Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii	136
2.28. Gherghina (Defçe) Köyü Camii	138
2.29. Pecineage (Gelincik) Köyü Camii.....	140
2.30. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii	142
2.31. Agigea (Aziziye) Köyü Camii.....	143
2.32. Ciorcalia de Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii.....	144
2.33. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii.....	147
2.34. Tataru (Azaplar) Köyü Camii.....	149
2.35. Valu Lui Traian (Asançâ-Hasanlar) Köyü Camii.....	150
2.36. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii	153
2.37. Osmancea (Osman Fakih-Osmança) Köyü Camii.....	154
2.38. Dulceşti (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii.....	155
2.39. Abrud Köyü Camii	157
2.40. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii	159
2.41. Köstence I. Carol (Kral) Camii.....	161
2.42. Topraisar (Toprakhisar) Köyü Camii	170
2.43. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii	170
2.44. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii	172
2.45. Babadağ- Gazi Ali Paşa Türbesi.....	174
2.46. Babadağ- Sarı Saltuk Türbesi	176
2.47. İshakça- İshak Baba Türbesi.....	178
2.48. Çernavoda- Boğazköy Şehit Baba Türbesi.....	179
2.49. Babadağ-Gazi Ali Paşa Çeşmesi	180
2.50. Köstence- Sultan Abdülaziz Çeşmesi.....	181
2.51. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi.....	182
2.52. Valea Tapului Köyü 1 Nolu Çeşme.....	183

2.53. Valea Tapului Köyü 2 Nolu Çeşme.....	183
2.54. Baneasa (Paraköy) Köyü 1 Nolu Çeşme	184
2.55. Baneasa (Paraköy) Köyü 2 Nolu Çeşme	185
2.56. Baneasa (Paraköy) Köyü 3 Nolu Çeşme	185
2.57. Canlia (Kanlı) Köyü 1 Nolu Çeşme	186
2.58. Canlia (Kanlı) Köyü 2 Nolu Çeşme	187
2.59. Canlia (Kanlı) Köyü 3 Nolu Çeşme	188
2.60. Canlia (Kanlı) Köyü 4 Nolu Çeşme	188
2.61. Canlia (Kanlı) Köyü 5 Nolu Çeşme	189
2.62. Coslugea (Kozluca) Köyü 1 Nolu Çeşme.....	190
2.63. Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme.....	191
2.64. İon Corvin (Kuzgun) Köyü Çeşmesi.....	192
2.65. İzvoarele Köyü Çeşmesi.....	192
2.66. İzvoru Mare Köyü Çeşmesi.....	193
2.67. Lipnita Köyü Çeşmesi	194
2.68. Oltina Köyü 1 Nolu Çeşme	194
2.69. Oltina Köyü 2 Nolu Çeşme	195
2.70. Lipova Türk Hanı	196
2.71. Bükreş Manuk Hanı.....	199
2.72. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı.....	205
2.73. Mecidiye Abdülmecid Hamamı	206

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMANYA'DAKİ OSMANLI MİMARİ ESERLERİN KORUMA SORUNLARI

3.1. Koruma Problemleri ve Mevcut Yapıların Durumu.....	211
3.2. Eserlerin Tespiti ve Korunmalarında Uygulanacak Olan Metot ve Yöntemler	211
3.2.1. Kentsel Ölçekli Koruma Sorunları	212
3.2.1.1. Erişebilirlik	212
3.2.2. Tekil Ölçekli Koruma Sorunları	212
3.2.2.1. Niteliksiz Ekler.....	212
3.2.2.2. Yanlış Malzeme Kullanımı	214
3.2.2.3. Özgün Mimari Özellik Kaybı	216
3.2.2.4. Yapısal Sorun.....	221

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

4.1. Tipoloji	225
4.1.1. Camiler.....	225
4.1.1.1. Kubbeli Camiler	226
4.1.1.2. Düz Tavanlı, Dikdörtgen Planlı Camiler	227
4.1.2. Türbeler.....	228
4.1.2.1. Kubbeli Türbeler	229
4.1.2.1.1. Kare Planlı Türbeler	229
4.1.2.1.2. Altıgen Planlı Türbeler	229
4.1.3. Çeşmeler	229
4.1.3.1. Bağımlı Çeşmeler	229
4.1.3.2. Bağımsız Çeşmeler.....	230
4.1.4. Hanlar.....	232
4.1.4.1. Dikdörtgen Planlı, Avlulu, Üç Katlı Hanlar.....	232
4.1.4.2. Dikdörtgen Planlı, Avlusuz, Tek Katlı Hanlar	232
4.1.5. Hamamlar.....	233
4.2. Yapı Elemanları	233
4.2.1. Duvarlar	233
4.2.2. Üst Örtü Elemanları	234
4.2.2.1. Düz Tavan	234
4.2.2.2. Kubbeler	235
4.2.2.3. Tonozlar	235
4.2.3. Geçiş Elemanları.....	235
4.2.4. Taşıyıcı Direk, Ayak ve Sütunlar	235
4.2.5. Son Cemaat Yeri	236
4.2.6. Minareler.....	237
4.2.7. Mihraplar	238
4.2.8. Mihrabiyeler.....	239
4.2.9. Minberler	239

4.2.10. Vaaz Kürsüleri	240
4.2.11. Mahfiller	240
4.3. Cephe Elemanları	241
4.3.1. Kapılar	241
4.3.2. Pencereleler.....	245
4.4. Kitabeler	248
4.5. Malzeme Teknik.....	250
4.5.1. Taş.....	250
4.5.2. Tuğla	251
4.5.3. Kerpiç.....	252
4.5.4. Beton.....	253
4.5.5. Çimento.....	253
4.5.6. Ahşap	253
4.5.7. Alçı.....	254
4.5.8. Karo	254
4.5.9. Kurşun.....	254
4.5.10. Demir	254
4.5.11. Bronz.....	255
4.5.12. Pirinç.....	255
4.6. Süsleme.....	255
4.6.1. Malzeme Teknik	255
4.6.1.1. Taş Süsleme	255
4.6.1.1.1. Hilal.....	256
4.6.1.1.2. Çelenk.....	256
4.6.1.1.3. Madalyon.....	256
4.6.1.1.4. Çarkıfelek	257
4.6.1.1.5. Bitkisel Süsleme	257
4.6.1.1.5.1. Gülbezek.....	257
4.6.1.1.5.2. Palmet ve Rumi	257
4.6.1.1.5.3. Çiçek.....	258
4.6.1.1.5.4. Kıvrık Dallar	258

4.6.1.1.5.5. Servi.....	258
4.6.1.2. Alçı Süsleme	258
4.6.1.2.1. Mukarnas	259
4.6.1.2.2. Âlem	260
4.6.1.2.3. Ay-Yıldız.....	260
4.6.1.2.4. Çarkıfelek	260
4.6.1.2.5. Madalyon.....	260
4.6.1.2.6. Bitkisel Süsleme	261
4.6.1.2.6.1. Palmet ve Rumi	261
4.6.1.2.6.2. Lotus	262
4.6.1.2.6.3. Çiçek.....	262
4.6.1.2.6.4. Gülbezek.....	262
4.6.1.2.6.5. Yaprak.....	263
4.6.1.3. Ahşap Süslemeler.....	263
4.6.1.3.1. Ay-Yıldız.....	263
4.6.1.3.2. Mukarnas	264
4.6.1.3.3. Yatay ve Dikey Panolar.....	264
4.6.1.3.4. Geometrik Süsleme	265
4.6.1.3.4.1. Kırık Çizgi Sisteminden Gelişen Geometrik Süsleme.....	265
4.6.1.3.4.1.1. Dört Kollu Yıldız	265
4.6.1.3.4.1.2. Altı Kollu Yıldız	265
4.6.1.3.4.1.3. Sekiz Kollu Yıldız.....	266
4.6.1.3.4.1.4. Oniki Kollu Yıldız	266
4.6.1.3.4.1.5. Yirmiiki Kollu Yıldız.....	266
4.6.1.3.4.1.6. Otuz Kollu Yıldız.....	266
4.6.1.3.4.1.7. Altıgen.....	266
4.6.1.3.4.1.8. Sekizgen.....	267
4.6.1.3.5. Bitkisel Süsleme	267
4.6.1.3.5.1. Palmet ve Rumi	267
4.6.1.3.5.2. Gülbezek.....	268
4.6.1.3.5.3. Lale	268

4.6.1.3.5.4. Yaprak.....	268
4.6.1.4. Karo Üzerinde Görülen Süslemeler	268
4.6.1.5. Kalemîşi Süsleme.....	269
4.6.1.6. Maden Üzerinde Görülen Süslemeler	271
4.6.1.6.1. Demir Süsleme	271
4.6.1.6.2. Bronz Süsleme.....	272
4.6.1.6.3. Piriñ Süsleme	272
SONUÇ	274
KAYNAKÇA.....	279
HARİTALAR LİSTESİ	296
TABLÖLAR LİSTESİ	297
ÇİZİMLER LİSTESİ.....	298
GRAVÜRLER LİSTESİ.....	301
FOTOĞRAF LİSTESİ	302
HARİTALAR.....	318
TABLÖLAR.....	326
ÇİZİMLER	338
GRAVÜRLER	422
FOTOĞRAFLAR.....	429
ÖZGEÇMİŞ	691

KISALTMALAR LİSTESİ

bk.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Foto	: Fotoğraf
H.	: Hicri
M.	: Miladi
m.	: Metre
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
Vd.	: Ve Diğerleri
yy.	: Yüzyıl

ÖZET

Bu çalışmada, bugünkü Romanya topraklarından olan Eflak'ın, 1394 yılında Yıldırım Bayezid ve 1476 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından Osmanlı hâkimiyetine girdiği ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşları sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'yla hâkimiyetinin son bulduğu süreç içerisinde, Osmanlı'nın Romanya'da inşa ettirdiği yapıların tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, toplam 354 adet anıtın Osmanlı döneminde inşa ettirildiği ve bu anıtlardan ise sadece 73 adedinin günümüze ulaşabildiği anlaşılmıştır. Günümüze ulaşan eserler; 44 cami, dört türbe, 21 çeşme, üçü han ve bir adet hamamdan oluşmaktadır.

Gerek Balkan savaşları, gerek komünist rejim ve gerekse Müslüman nüfusun şehri terk etmesinden dolayı kullanım dışı kalan toplam 281 adet eser, bilinçli ve sistemli şekilde yıktırılmıştır. Günümüze ulaşamayan eserlerin %53'ünün Dobruca bölgesinin dışında yer alması ve Müslüman nüfusun Dobruca dışında görülmemesi de bu yıkımın en önemli diğer sebepleri arasında gösterilebilir. Günümüze ulaşan eserlerin tamamına yakının Dobruca bölgesinde yer alıyor olması, hem bölgedeki Müslüman nüfusun hem de bu Müslüman halkın eserleri sahipleniyor olmasıyla da ile açıklanabilir.

Romanya'da yer alan eserlerin tamamını mimari yönden ele alan bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu araştırma, hem konunun bir bütün olarak ele alınmasını sağlayacak hem de tabiat şartları ve çeşitli siyasi sebeplerle hızlı bir şekilde yıkılarak ortadan kaldırılan bu anıtlarımızın belgelenmesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın diğer bir önemi de günümüze ulaşan eserlerimizin 1574 yılından 1922 yılına kadar olan süreç içerisinde geçirdiği değişimi Romanya ölçeğinde kronolojik olarak gözleme şansını araştırmacılara sağlayacak olmasıdır. Ayrıca günümüze ulaşan eserlerin bugünkü fiziki durumları incelenerek koruma yöntemleri hakkında fikirler ileri sürülmesi ile var olan eserlerin gelecek nesillere aktarılması sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Romanya, Dobruca, Osmanlı, Mimari

SUMMARY

OTTOMAN BUILDINGS IN ROMANIA AND THEIR CONSERVATION PROBLEMS

This study aims to identify the artifacts built by Ottoman Empire in Romania through the period when Eflak, situated in Romania nowadays, was first dominated by Ottoman Empire in 1394 and in 1476 under the leadership by Yıldırım Bayezid and Fatih Sultan Mehmed respectively, and later terminated its sovereignty by Berlin treaty during Ottoman-Russian War (1877-1878). At the end of the research, it was revealed that there were totally 354 monuments built in Ottoman period and only 73 monuments of them could reach to the present day. These 73 monuments consist of 44 mosques, 4 shrines, 21 fountains, 3 inns and 1 bath.

281 monuments left out of use because of both communist regime and abandoning of muslim people were demolished deliberately and systematically. The facts that %53 of the extinct monuments took place out of Dobruca and there is no muslim population out of Dobruca can be indicated as one of the important reasons for this destruction. Hence, this can be explained that nearly all of the extant monuments take place in Dobruca and muslim population in Dobruca adopts the monuments.

There has not been any study which investigates all of monuments in Romania architecturally so far. Therefore, this study aims to contribute to the area with regard to providing a detailed investigation and document all the monuments which were swiftly demolished by both natural conditions and political reasons. Another contribution of the present study for the researchers might be tracking all changes of the extant monuments choronologically during the period from 1574 to 1922 in Romania. Furthermore, the present study suggests some precautions for protecting physcial conditions of the extant monuments and handing down it to the next generations.

Keywords: Romania, Dobruca, Ottoman, Architecture

ÖNSÖZ

Yıldırım Bayezid (1394) ve Fatih Sultan Mehmed (1476) dönemlerinde Osmanlı hâkimiyetinde olan ve 1878 yılında Berlin Antlaşması'yla Osmanlı'nın hâkimiyetinin son bulduğu, bugünkü Romanya topraklarından olan Eflak'ta toplam 354 adet Osmanlı tarafından inşa ettirilmiş eser tespit edilmiştir. Bu eserlerin ise sadece 73'ü günümüze ulaşabilmiştir. Bu çalışmada günümüze ulaşan ve ulaşamayan eserlerin tamamı bir bütün halinde ele alınarak bilim dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, sonuna kadar bana her anlamda güvendiği, inandığı, destek olduğu ve deneyimleriyle beni usanmadan yönlendirdiği için değerli hocam Prof. Dr. Mustafa DENKTAŞ'a, yazım aşamasında, yayınlara ulaşmam amacıyla kütüphanesini bana açan ve engin bilgilerini benimle paylaşan Prof. Dr. Yıldırım ÖZBEK, Prof. Dr. Remzi DURAN ve Öğr. Gör. Ali GERENGİ'ye, arazi çalışmalarında her zaman yanımda olan değerli dostum Araş. Gör. Enes KAVALÇALAN'a, tespit edilen eselerin arşiv belgelerinin okunmasında yardımcı olan Dr. Öğr. Üy. Hatice DURGUN'a, kitabelerin okunmasında yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Güven DİNÇ'e ve Dr. Öğr. Üy. Mehmet DİLEK'e sonsuz teşekkür ederim.

Doktora tezime maddi destek sağlayan Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi çalışanlarına teşekkür ederim.

Romanya'daki arazi çalışmalarımda maddi ve manevi olarak büyük desteklerini gördüğüm değerli iş adamları İsa SÜSLÜ, Zeki UYSAL ve Murat DEMİRAY'a, Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL'e, Tarihçi Dr. Metin ÖMER'e, TİKA Başkan Danışmanı Burhanettin KAPUSUZOĞLU'na, Romanya'nın TİKA Eski Koordinatörü Hacı Ahmet DAŞTAN'a, Romanya Aşağı Tuna Araştırma, Geliştirme, Eğitim ve Kültür Merkezi Başkanı Gülten ABDULA NAZARE'ye, İsakça Mahmud Yazıcı Camii imamı Abdülcebbar OKUMUŞ'a, Köstence Milli Tarihi ve Arkeoloji Müzesi çalışanı Lavinia DİMUTRASÇU'ya, Köstence İl Kültür Müdürlüğü'nden emekli Murad ACTUAN'a teşekkür ederim.

Tez yazım aşamasında her zaman yanımda olan ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli eşim Selin KILIÇ'a ve biricik kızım Eylül Aden KILIÇ'a minnettarım.

Serkan KILIÇ

Antalya, 2019

GİRİŞ

A- Konunun Tanımı, Sınırları ve Önemi

“Romanya’daki Osmanlı Mimari Eserleri ve Koruma Sorunları” başlıklı bu tez kapsamında, Osmanlı Devleti tarafından Romanya’da inşa edilmiş olan anıtlar ele alınarak günümüze ulaşan eserler üzerinden koruma sorunları tartışılacaktır.

Romanya’da yer alan bu eserlerin tamamını mimari yönden ele alan bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışma, hem konunun bir bütün olarak ele alınmasını sağlayacak hem de tabiat şartları ve çeşitli siyasi sebeplerle hızlı bir şekilde yıkılarak ortadan kaldırılan bu anıtlarımızın belgelenmesine katkı sağlayacaktır. Çalışmanın bir diğer önemi de günümüze ulaşan eserlerimizin 1574 yılından 1922 yılına kadar geçirdiği değişimi bir ülke ölçeğinde kronolojik olarak gözleme şansını araştırmacılara sunacak olmasıdır.

Çalışma, dört bölümden meydana gelmektedir. I. bölümünü günümüze ulaşamayan mimari eserler oluşturmaktadır. Bu bölümde, yazılı ve görsel kaynaklar ile arazi çalışmaları sonucunda toplam 281 eser tespit edilmiş olup eserlerin kendi içerisinde yapısal dağılımları, hem yazılı olarak hem de tablo şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın II. bölümünde ise günümüze ulaşan mimari eserlere yer verilmiştir. Bu bölüm kapsamında Romanya’nın il, ilçe, kasaba ve köylerini içeren yaklaşık 120 yerleşim birimi gezilmiş ve günümüze ulaşan eserler tespit edilmeye çalışılmıştır (Harita 1). Araştırma sonucunda toplam 73 adet eserin ayakta olduğu belirlenmiştir. Bu eserlerin ayrıntılı fotoğrafları çekilmiş, Autocad programında plan ve cephe çizimleri yapılarak bilim dünyasına tanıtılması hedeflenmiştir. Yapılara ait cephelerin çizimleri, arşiv ve ikinci el kaynaklarından istifade edilerek yeniden düzenlenmiştir. Araştırmaya dahil edilen 73 eserden 44’ü cami, dördü türbe, 21’i çeşme, üçü han ve biri hamamdan oluşmaktadır. Günümüze ulaşamayan yapılarla birlikte Romanya’da Osmanlı Devleti tarafından inşa edilmiş eser sayısı 354’e ulaşmaktadır. Çalışmanın III. bölümünde, kataloğa dahil edilen eserlerin kentsel ve tekil ölçekli koruma sorunları üzerine tespitlerde bulunularak eserlerin korunmasına yönelik öneriler ileri sürülmüştür. Araştırmanın IV. bölümünde, katalogda yer alan cami, türbe, çeşme, han ve hamamların ilk önce kendi içerisindeki gelişimleri bütün yönüyle değerlendirilmiş olup daha sonra çevredeki Balkan ülkeleri ve Anadolu’da bulunan çağdaş örnekleriyle karşılaştırılması yapılmaya çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyılda özellikle Balkanlarda güç kaybetse de, bu coğrafyada inşa faaliyetlerini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu dönemde Hırşova’da Sultan Mahmud Camii (1815), Mecidiye’de Sultan Abdülmecid Camii (1860) ve Hamamı (1864),

Tulça'da Sultan Abdülaziz Camii (1868), Köstence'de Abdülaziz (Hünkâr) Camii (1869-1870) ve günümüze ulaşamayan Kalas'taki (Galati) camisinin II. Abdülhamid tarafından cami inşa ettirildiği bilinmektedir. Osmanlı Devleti, bölgedeki hâkimiyetini kaybetmesinden sonra da, yeni binalar inşa etmesinin yanı sıra eski binaların onarımlarına da katkı sağlamıştır. Osmanlının siyasi bir propaganda aracı olarak yürüttüğü bu faaliyetler; hâkimiyeti altında bulunan topraklarda İslam dininin birleştirici gücünü (Panislamizm) yaymaya çalışmasının yanı sıra bu coğrafyadan henüz tam olarak vazgeçemediğinin de açık bir göstergesidir.¹

Konuyla ilgili tek bilimsel yayın, 1977 yılında yayımlanmış olan E. H. Ayverdi'nin Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri (Romanya-Macaristan) adlı kitabıdır. Daha sonra yapılan genel veya spesifik bazı araştırmalarda da Ayverdi'nin çalışması referans alınmıştır. Ancak Ayverdi'nin çalışmaları kesin doğru olarak kabul edilmesinden dolayı diğer araştırmacılar da aynı hataları ve yanlışları tekrar etmişlerdir.

Karşılaşılan diğer önemli bir sorun ise bölgede yaşayan Müslüman ve Gayrimüslim halkın, herhangi bir kurumdan izin almaksızın yapılara müdahaleleri sonucunda, anıtların özgün biçimlerini büyük ölçüde kaybetmiş olmalarıdır. Bunun sonucu olarak da, yapıların bilimsel açıdan doğru değerlendirilmesinde güçlükler yol açmıştır.

Yapılan araştırma neticesinde 44 adet cami dışında beş adet daha camii tespit edilmiştir. Ancak bu yapılardan Basarabi (Mürvetler-Murfat), Cumpana (Hasid Oluk), Dobromir, Lazu ve Ovidiu (Kanara) köylerinde yer alan beş adet caminin yıkıldığı ve yerlerine yakın bir tarihte yeni bir cami inşa ettirildiği görülmektedir. Bundan dolayı yukarıda adı geçen camiler hakkında bilgiler verilmişse de kataloga dahil edilmemiştir.

Ayrıca yapılan arazi çalışmasında tespit edilen 21 adet çeşme, hamam ve bazı köy camileri arşiv kaydı, plan ve fotoğraflarla belgelenerek ilk defa bilim dünyasına tanıtılmıştır. Günümüze ulaşan ve ulaşamayan bazı eserlere ait Abdülhamid Albümü'nde yer alan fotoğrafların ilk defa bu araştırmada kullanılmış olması bu çalışmanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

B- Araştırma Yöntemleri

Bu araştırmada, günümüze ulaşan 73 adet eser kataloga dâhil edilmiştir. Bütün eserlerin ölçüleri alınarak plan ve kesitleri çizilmiş, var olan kitabeleri okunmuş ve ayrıntılı fotoğrafları çekilmiştir. Eserlerin katalog bölümünde tanıtılmasında tipolojiden ziyade kronolojiye bağlı kalınmıştır.

¹ Duymaz, 2003; Talay, 1991: 5-34; Deringil, 2017: 30-51; Engin, 2005; Engin: 2008. 235-237; Hülagü, 1999: 556.

Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan taramalar sonucunda; 24 adet vakfiyeye ulaşılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde, bazı cami ve mescitlere yapılan imam atamasına ait belgeler tespit edilerek çalışmaya dahil edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, seyyahların yazdığı seyahatnamelerden, salnamelerden, ikinci el kaynaklardan ve 1910'lu yıllarda Romanya Hükümeti ile Osmanlı Devleti arasında yapılan Romence yazışmalardan istifade edilmiştir.

Katalogdaki 73 adet eserden dokuz adedinin arşiv kaydı, 11 adedinin ise kitabesi mevcuttur. Arşiv kaydı veya inşa kitabesi olmayan (ya da okunamayan) diğer yapıların tarihlendirilmesinde pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Özellikle bazı cami ve çeşmelerde gerek kasıtlı tahribatların olması gerekse kontrolsüz müdahalelerde bulunulması sonucunda eserler üzerinde kesin bir tarihlendirme yapmayı güçlendirmektedir. Bu nedenle kitabesi olmayan eserlerin tarihlendirilmesinde eserlerin taşıdığı bütün mimari ve diğer sahip oldukları tüm özellikler dikkate alınarak tarihlendirme yoluna gidilmiştir.

C- Konuyla İlgili Kaynaklar

Romanya'daki Osmanlı Döneminde inşa edilmiş yapılarla ilgili direkt veya dolaylı olarak yapılmış bazı araştırmalar mevcuttur. Romanya'nın tarihi, kültürü ve sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili çalışmalardan dolaylı olarak yararlanılmıştır².

Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Romanya-Macaristan" adlı eserinde, günümüze ulaşan ve ulaşmayan anıtların tamamı olmasa da büyük bir kısmı detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ancak günümüze ulaşamayan bazı yapıların sadece isimlerine değinmiş olup arşiv kayıtları ve plan çizimlerine yer vermemiştir. Her ne kadar eksik bilgiler içerse de çalışma konusunun ana kaynaklarından birisi olarak önem teşkil etmektedir³.

Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde Romanya'da yaşayan Müslümanların sosyal yaşamı üzerine genel bir araştırma yapmış olup özellikle Dobruca bölgesinde yer alan cami, türbe, han, hamam ve çeşmelerin isim ve sayısal verileri hakkında bilgi vererek eserlerin genel durumu hakkında kısa anlatımlarda bulunmuştur⁴.

² Treptow, 1996; Jelavich, 2015; Kihitir, 2015; Barkan, 2002: 133-153; Lowry, 2010; Lowry, 2008; İnalçık, 1993: 9-32; Uzunçarşılı, 2003; İbn Battuta, 2004; Karpat, 1994a: 466-469; Özcan, 1992: 269-271; Maxim, 2008:168-172; Karpat, 1994b: 482-486.

³ Ayverdi, 1977; Barkan, 1953-54: 209-237; Papp, 2002: 744-753; Finkel, 2014; Popescu, 2013.

⁴ Evliya Çelebi, 2013a; Evliya Çelebi, 2013b; Evliya Çelebi, 2013c; Evliya Çelebi, 2013d.

Müstecip Ülküsal “Dobruca ve Türkler” adlı kitabında Dobruca’da yaşayan Türkler hakkında tarihi bilgiler verdikten sonra Dobruca’nın özellikle demografik yapısı ve savaş dönemlerindeki Türklerin yaşamı ve sosyal hayatını ayrıntılı olarak anlatmıştır⁵.

Bruno Andreşoiu, Cristian Bracescu-Mihai Maxim’in “Geamii: Minarete Pe Cerul Dobrogei-Minarets in a Dobrogea Sky” adlı eseri, İngilizce ve Romence yazılmıştır. Kitap, Dobruca’nın kasaba ve köylerinde yer alan minareli camileri katalog şeklinde tanıtmaktadır. Anıtlara ilişkin bilgiler yüzeysel olup daha çok turistik bir eser niteliği taşımaktadır⁶.

1976 yılında dönemin Romanya müftüsü olan Iacub Mehmet’in “Prezente Musulmane in Romania, Muslims in Romania-Past and Present ” adlı kitabında özellikle Dobruca’da öne çıkan camiler üzerine Romence ve İngilizce kısa bilgiler vermiş olup Babadağ’daki müzede yer alan halı, kilim, maden ve ahşap eserleri resim kataloğu şeklinde tanıtmıştır⁷.

Doina Pauleanu ve Virgil Coman’ın hazırlamış olduğu “Moscheea Regala Carol I Constanta 1910-2010 adlı kitapta, Köstence’deki I. Carol Cami’si ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca bu bilgiler, Romen ve Osmanlı Arşivi’nde yer alan belgeler ve fotoğraflarla desteklenmiştir⁸.

Virgil Coman ve Ahmet Yenikale’nin “Dobrogea in İzvoare Cartografice Otomane (sec. XVI-XIX), Osmanlı Kartografya Kaynaklarında Dobruca” adlı kitabında, 16. ve 17. yüzyıllar arasında hazırlanmış olan Osmanlı Dönemi Dobruca haritalarındaki yerleşim yerlerinin isimleri Romence ve Türkçe olarak yazılmıştır⁹.

Turan Ömer ve Mehmet Zeki İbrahimgil, “Balkanlardaki Türk Mimari Eserlerinden Örnekler” adlı kitabı, Dobruca bölgesinde yer alan kısıtlı sayıdaki cami, türbe ve okullar hakkında özet bilgiler içermekte ve adı geçen eserleri katalog şeklinde tanıtmaktadır¹⁰.

Giray Saynur Bozkurt, “Geçmişten Günümüze Romanya’da Türk Varlığı” adlı makalesinde, Romanya’da yaşayan Türk topluluğunun genel göç hareketleri üzerinde durarak Türklerin bölgeye nasıl yerleştiği ve demografik yapısının Osmanlıdan günümüze kadar nasıl bir gelişme gösterdiği hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca Dobruca bölgesinde yer alan Osmanlı eserleri üzerinde çok kısa bilgilere değinmiştir¹¹.

⁵ Ülküsal, 1966.

⁶ Andreşoiu, vd., 2012.

⁷ Mehmet, 1976.

⁸ Pauleanu ve Coman, 2010.

⁹ Coman, 2015.

¹⁰ Ömer ve İbrahimgil, 2004.

¹¹ Bozkurt, 2008: 1-31.

Mehmet Naci Önal'ın “Romanya Türklerine Bakış” adlı makalesi, Romanya'daki Türklerin Osmanlı dönemindeki yerleşimi, yapısı ve sayısı hakkında bilgi vermekte olup Dobruca bölgesindeki yapılar hakkında özet bilgiler içermektedir¹².

Abdullah Saydam, “Tanzimat Devrinde Dobruca'da İskan Faaliyetleri”, adlı makalesinde, Tanzimat döneminde Türklerin Dobruca bölgesinde nerelere yerleştirildiği, etnik ve dini kökenlerine göre dağılımları anlatılmıştır¹³.

Bilal N. Şimşir'in “Rumeliden Türk Göçleri” adlı kitabı üç cilt olarak basılmıştır. Özellikle kitabın 1. Cildi, 1877-1878 yıllarında Tulça Sancağı'nda görülen Türk göçlerini arşiv belgelerine dayanarak anlatmaktadır¹⁴.

Sultan Murat Topçu'nun “Gücün Mimariye Yansıması: Köprülüler” adlı eseri, Romanya'da günümüze ulaşamayan birçok yapının baniliği üstlenen Köprülüler Ailesi'ni kronolojik olarak ele almaktadır. Ayrıca Köprülü Mehmed Paşa'ya ait arşiv belgelerine değinmesi de bu kitabı önemli kılmaktadır¹⁵.

Halil İncalcık'ın “Devlet-i'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV” isimli çalışması, Osmanlı Devleti'nin Ayanlar, Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemleri'ni kapsamaktadır. Osmanlı Devleti'nin bu dönemlerde Avrupa Devletleri'yle ilişkileri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır¹⁶.

Halime Kozlubel Doğru, “1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruca'nın Demeografik, Sosyal ve Ekonomik Durumu” adlı kitabında, Deliorman ve Dobruca kazalarının tarihçelerini anlatarak, bölgedeki kasabaların demografik, sosyal ve ekonomik durumlarını arşiv belgelerine dayanarak sözlü ve grafiksel olarak anlatmaktadır¹⁷.

Muhammet Savaş Kafkasyalı'nın editörlüğünü yaptığı “Balkanlarda İslam” adlı kitapta, Balkan ülkelerinde İslam dininin yayılması, kültürel etkileşim ve Balkan devletlerinin Türkler ve İslam'a bakış açıları hakkında birçok değerli araştırmacının makalesi yer almaktadır¹⁸.

Aleksandre Popovic, “Balkanlarda İslâm” adlı eserinde, Arnavutluk, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'da yaşayan Müslümanların 19. ve 20. yüzyıldaki demografik yapılarına, tarihi olaylara ve yukarıda adı geçen ülkelerin Müslümanlığa nasıl baktıkları hakkında bilgiler vermektedir¹⁹.

¹² Önal, 1994: 177-190.

¹³ Saydam, 1992: 199-209.

¹⁴ Şimşir, 1989.

¹⁵ Topçu, 2015.

¹⁶ İncalcık, 2017.

¹⁷ Kozlubel Doğru, 2011.

¹⁸ Kafkasyalı, 2016.

¹⁹ Popovic, 1995.

Ali Aksu tarafından hazırlanan “Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü” adlı kitabında, Romanya’nın tarihi gelişimi içerisinde siyasi, kültürel ve eğitim açısından bilgilere yer verilmiştir. Aynı zamanda günümüze ulaşan ve ulaşamayan anıtlar hakkında kısa bilgilere değinilmiştir²⁰.

Ahmet Yaşar Ocak’ın “Sarı Saltık Popüler İslâm’ın Balkanlar’daki Destanî Öncüsü (XIII. Yüzyıl)” adlı kitabı; Sarı Saltuk’un kişiliği, menkıbeleri, Dobruca’ya gelişi ve Balkanlar’daki icraatları hakkında geniş bilgiler içermektedir²¹.

Zafer Gölen ve Abidin Temizer’in editörlüğünü yaptığı ve üç cilt halinde hazırlamış olan “Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri” adlı kitabın ikinci cildinde yer alan, Mototolea ve Andrei tarafından yazılmış olan “Osmanlı Dobruçasında Kentsel Yapı ve ticari Hayat (16-17 yy)” adlı makalede, özellikle Osmanlı’nın kent ve kasabalardaki kentsel yapılaşması ve ticari hayatı hakkında bilgiler vermektedir. Yazarlar, bu bilgilere ise daha çok Evliya Çelebi ve Romen kaynaklarından istifade ederek ulaşmışlardır²².

Nuredin İbram, “İslamul Pur Şi Simplu Musulmanii Din Romania” adlı eserinde, Romanya’nın tarihi ve Romanya’nın 1940-41 yılları arasındaki envanter kayıtlarından faydalanarak özellikle köylerde yer alan Osmanlı döneminde inşa edilmiş camilerin durumları hakkında kısa bilgiler vermektedir²³.

2016 yılında yayımlanmış olan “Seminerul Musulman din Medgidia, Documente şi Memorie” adlı kitapta, Mecidiye Kasabası’nın tarihi hakkında geniş bilgiler verilmiştir. Ayrıca kasabadaki Müslüman semineri hakkında, Romanya’daki arşiv kayıtları ve Osmanlı arşivlerinden yararlanılarak bilgiler verilmiştir²⁴.

Mihail Güboğlu’nun “Romanya Tarihine Ait Türk Kaynakları (Bunların Önemi ve Yayınlama Meselesi)” adlı makalesi, Romanya ile yapılmış tarihi araştırmalar üzerine kısa bilgiler içermektedir²⁵.

Abdullah Şevki Duymaz’ın “Belgeler Işığında Romanya’da Türk Mimarisi Üzerine Bir Değerlendirme” adlı makalesi yer almaktadır. Makalede, Ekrem Hakkı Ayverdi’nin Romanya’daki Osmanlı Eserleri adlı kitabından büyük ölçüde yararlanarak günümüze ulaşamayan ve kısmen de olsa ulaşan yapılar hakkında, arşiv kaynaklarından yararlanarak genel bir değerlendirmede bulunmuştur²⁶.

²⁰ Aksu, 2003.

²¹ Ocak, 2002.

²² Mototolea ve Andrei, 2017: 519-568.

²³ İbram, 2007.

²⁴ Cupcea vd, 2016.

²⁵ Güboğlu, 1970: 493-507.

²⁶ Duymaz, 2016: 215-269.

Faruk Güncüoğlu, “Babadağ ve Gazi Ali Paşa Külliyesi” adlı makalesinde, Babadağ’daki Gazi Ali Paşa Cami, Medresesi ve Türbesi hakkında kısa bilgiler vermektedir²⁷.

D- Romanya’nın Tarihi

Tarih boyunca önemli bir stratejik bölgede yer alan Balkan yarımadası, antik dönemden bu yana birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Erken devirlerle birlikte Persler, Makedonlar, Romalılar, Bizanslılar, Avarlar, Bulgarlar, Sırp ve Türkler olmakla birlikte birçok kültür bu coğrafyada yaşamını sürdürmüştür.

Tarihçilerin Yontma Taş Devri (Eski Taş Devri) diye adlandırdıkları dönemden bu yana da sürekli olarak yerleşim alanı olma özelliğini korumaktadır. Bir sonraki tarihsel dönem olan Bronz Devri (M.Ö. 3500-1200), aynı zamanda Trakya halkının gelişimini de içermektedir. Karpatya-Tuna bölgesindeki Bronz Devri medeniyeti, Eski Avrupa tarihinde önemli bir diğer bölümü temsil etmektedir²⁸. M.Ö. IV. yüzyılda bölgeye hakim olan Yunanlılar, Karadeniz kıyılarında Tomis (Köstence), Callatis (Mangalya), Tirizis (Kalyakra) ve Dionisopolis (Balçık), kuzeyde Histria gibi koloni kentlerini kurarak ticari faaliyetler yürütmüşlerdir²⁹.

Günümüz Romanya’sı büyük bir tarihe sahiptir. Daklar (Get-Daçyalılar) bu bölgede yaşadıklarına ilişkin ilk yazılı kaynağı Yunanlı tarihçi Herodot ortaya koymadan çok daha önce de burada yaşamakta oldukları bilinmektedir³⁰. M.S. III. yüzyılda Roma’nın hoşgörüsüyle Daçya’da Hristiyanlık görülmeye başlamış ve zamanla tüm Balkanlar’a yayılmıştır³¹.

Balkan yarımadası Asya ve Avrupa’nın kavşak noktasında bulunmasından ve hem fetih açısından hem de diğer bölgelere uzanan bir geçit olarak stratejik öneme sahiptir. Tuna Vadisi tarihsel olarak, Asya steplerinden gelen insanların sadece Balkanlar’a değil aynı zamanda Orta Avrupa’ya geçiş için de ana rota olarak kullanılmıştır³².

Tuna nehrinin Silistre’den Orşova’ya kadar uzanan kısmının kuzeyinde kalan topraklar üzerinde Eflak Voyvodalığı bulunmaktadır. Bu devletin doğu sınırını nehrin Silistre’den kuzeye çıkan kolu teşkil etmektedir. Batı sınırı da Orşova’dan kuzeye doğru yükselmektedir. Kuzey sınırı ise Erdel (Transilvanya) arazisinde son bulmaktadır. Bu voyvodalığın doğusunda İbrail’den sonra kuzeye doğru çıkan arazide Boğdan Voyvodalığı

²⁷ Güncüoğlu, 1998: 3-7.

²⁸ Treptow, 1996: 4-7.

²⁹ Ülküsal, 1966: 15.

³⁰ Treptow, 1996: 3.

³¹ Treptow, 1996: 45.

³² Jelavich, 2015: 3.

yer almaktadır. Boğdan'ın doğu sınırı Prut nehrine kadar, kuzeyi ise Lehistan'ın Galiçya arazisine kadar dayanmaktadır. Bu kuzey sınırı ve batı tarafları Karpat ve Transilvanya Alpleri ile sonlanmaktadır³³.

Türklerin Balkanlara Osmanlıdan önce 4. yüzyılın ikinci yarısında gelmeye başladığı bilinmektedir. Orta Asya'dan göç ederek Karadeniz'in kuzeyinden birbiri ardına bölgeye ulaşan Hunlar, Avarlar, Peçenekler ve Kumanlar (Kıpçaklar) Doğu Avrupa ve Balkanlar'ın şekillenmesinde büyük rol oynamışlardır³⁴.

Balkanlara ilk gelenler 378 yılında Tuna Nehri'nin kuzeyden geçen Hun Türkleri olmuştur. Hun İmparatoru Attila 448 yılında İstanbul surlarına kadar ulaşmış, Bizans'ı yüklü miktarda altın haracına bağlamıştır. Daha sonra devletin merkezi olan Panonya'ya (Macaristan) geri dönmüştür. Attila'nın 453 yılında ölümü üzerine Hunlar, Attila'nın küçük oğlu İrnek önderliğinde Orta Avrupa'dan Karadeniz'in kuzeybatı kesimlerine geri çekilmişler ve burada yaşamakta olan Ogur Türkleri ile karışmışlardır. Avarlar, Hunlardan kısa bir süre sonra 560 yıllarında bölgeye gelerek aşağı Tuna havzasına yerleşmiş ve 805 yılına kadar da Balkanlar ve Doğu Avrupa coğrafyasında güçlü bir devlet olarak yaşamışlardır. Peçenekler, 1026 yılında Tuna Nehri'ni geçerek Balkanlara gelmişlerdir. Kumanlar (Kıpçaklar) ise 1078 yılında Balkanlar'a gelmiştir. Burada Peçenekler ile birlikte hareket ederek Bizans'a karşı savaşmışlardır. Uzlar (Oğuzlar) 1150 yılında Karadeniz'in kuzeyinden Makedonya ve Trakya'ya gelerek Ege kıyılarına kadar ilerlemişlerdir. Bir kısmı da Bizans ordusuna girerek asimile olmuş ve Moldovya-Romanya bölgesinde yaşamlarını sürdürmüştür. Uzların (Oğuzlar) torunları olduğu düşünülen ve günümüzde Gagauzlar olarak bilinen topluluklar, Anadolu'yu işgal eden Moğollara yenilerek Bizans'a sığınan II. İzzeddin Keykavus'la birlikte gelen ve 1262 yılında bölgeye yerleştirilen Türkler olduğu söylenmektedir. Ancak Bizans ordusunda yer alan askerler, asimile oldukları ya da uygun bir ortam sağlanmadığı için Osmanlı'nın bölgedeki hâkimiyeti boyunca Müslümanlığa geçememişlerdir³⁵. Moğol idaresinden kaçan 30-40 Türkmen obası, kutsal kişi Sarı Saltuk Baba³⁶ ile İzzeddin Keykavus'un yanına gelmiş ve Bizans imparatoru tarafından 1263 yılında kuzey Dobruca'ya yerleştirilmiştir. Başlangıçta, Müslüman Altın-Ordu emiri güçlü Nogay'ın himayesi altına giren bu Anadolu Türkmen grubu, burada Baba Saltuk kasabası ile başka kasabalar

³³ Ayverdi, 1977: 1.

³⁴ Kihir, 2015: 49.

³⁵ Kihir, 2015: 49-53.

³⁶ Sarı Saltuk; Balkanlardaki Osmanlı istilasından önce bölgede din ve fikir propagandalarının faal misyonerleri arasında yer alan dervişlerden biridir. bk. Barkan, 2002: 143. Lowry, Osmanlı'nın Balkan fetihlerindeki amaçları arasında sadece ganimet ve köle elde etmek olduğunu savunarak Osmanlı devletinin istilacı bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmektedir. bk. Lowry, 2010: 144-145. Ancak, daha sonraki kitabında bu düşüncesinin yanlış olduğunu söyleyerek Türklerin aslında bir ideolojiyle ve hoşgörüyü Balkanlara yerleştirdiğini vurgulamıştır. bk. Lowry, 2008: 10.

kurmuşlardır³⁷. 1332’de bölgeden geçen İbn Battuta, Baba kasabasını “Türklerin yaşadıkları kasaba” olarak tanımlamaktadır³⁸.

Osmanlı Devleti, Balkanlara yerleşmenin en keskin adımını Sultan I. Murad ile 1363’de Cenevizlilere altmış bin altın navlun vermek suretiyle önemli sayıda Türk göçmenini Anadolu’dan Trakya’ya naklettirerek gerçekleştirmiştir³⁹. I. Bayezid (1389-1402) döneminden beri Mora’dan Tuna’ya kadar bütün Balkanları kendi egemenlik alanı olarak görmüş ve Dalmaçya, Karadağ, Arnavutluk, Mora, Agriboz (Eğriboz)⁴⁰ ve Ege adalarındaki Venedik kolonilerini kendi hükmü altına sokmak için yüzyıllar boyu uzun bir savaşa girmiştir⁴¹. Bugünkü Romanya topraklarından olan Eflak, Yıldırım Bayezid (1394), Boğdan ise Fatih Sultan Mehmed döneminde (1476) Osmanlı hâkimiyetine girmiştir⁴². Balkanlar’da Osmanlı hâkimiyetinin sağlanmasında derbentlerin önemli bir rol üstlendiği bilinmektedir⁴³. Romanya’nın bir kısım topraklarında doğrudan Osmanlı idaresinin kurulmasının ardından bu bölgelerde Müslümanlar-Türk toplulukları oluşmaya başlamıştır. Özellikle Tımişvar Beylerbeyliği, Dobruca⁴⁴ ve Adakale bu toplulukların bulunduğu bölgeleri oluşturmaktadır. Dobruca kesiminde Anadolu’dan gelmiş Türkmenler, kuzeyden gelen Tatar, Nogay Türkleri yerleşmiştir. Osmanlılar 1419’da Köstence ile beraber Dobruca’nın büyük kısmını fethetmişlerdir. Bu fetihten sonra bölgeye yoğun bir Müslüman Türk iskânı gerçekleşmiştir⁴⁵. Maçin, Hırşova, Silistre, Babadağ, Köstence, Mangalya, Pazarcık, Balçık gibi şehir ve kasabalar 1850’lerde önemli sayıda Türk topluluğu ile öne çıkmıştır⁴⁶ (Harita 2,3). Osmanlının hızlı ilerlemesini kolaylaştıran faktörler arasında, bu tarihte Balkanlar’da Osmanlı ilerleyişini durduracak güçlü bir devletin olmayışı ve fetih sonrasında uyguladıkları hoşgörü politikası gösterilebilir⁴⁷.

1418 yılında Dobruca’yı fetheden Osmanlı İmparatorluğu’nun bu bölgedeki etkisi, 1526 yılındaki Mohaç Savaşı’nın ardından tam olarak hissedilmeye başlamıştır⁴⁸. Sultan II. Bayezid 1484’te Kiliya’yı da zaptederek Tuna ile Karadeniz arasındaki bütün Dobruca’yı⁴⁹

³⁷ İncalcık, 1993: 10; Uzunçarşılı, 2003: 78.

³⁸ İbn Battuta, 2004: 498.

³⁹ Uzunçarşılı, 2003: 166.

⁴⁰ Yunanistan’ın Girit’ten sonraki en büyük adasıdır.

⁴¹ İncalcık, 1993: 12.

⁴² Karpat, 1994a: 467; Özcan, 1992: 269.

⁴³ Altuğ, 2015: 614-618.

⁴⁴ Dobruca adı, 1357’de Türk devletini yöneten Dobrotiç’ten gelmektedir. Daha sonra buraya Türkler “Dobrotiç’in ülkesi” –Dobruca demişlerdir. bk. Üstündağ, 2014: 3.

⁴⁵ Murgescu, 2002: 276-277.

⁴⁶ Maxim, 2008: 170.

⁴⁷ İncalcık, 1993: 14, 16.

⁴⁸ Bozkurt, 2008: 3.

⁴⁹ Dobruca; Balkan Yarımadası’nda yer almakta olup batısında ve kuzeyinde Tuna ve bunun kollarından Lom ve Pravadi, doğusunda Karadeniz, güneyinde Deliorman yer alır. bk. Karpat, 1994b: 482.

Osmanlı Devleti'nin hükümrânlığı altına sokmuştur. Bayezid, Aşağı Tuna'daki Müslüman unsurunu kuvvetlendirmek için 1502'de, İtil suyu boyunda ve Kıpçak Bozkır'ında yaşayan Tatarları Kiliya havalasinde yerleşmeye çağırmıştır⁵⁰. Evliya Çelebi'nin Dobruca'yı ziyaretinde II. Sultan Bayezid Han'ın Dobruca'yı Sırp, Bulgar, Eflak ve Boğdan kavmi elinden fethederek Tatar ve Anadolu kavminden askerleri buraya yerleştirdiğini söylemektedir. Çelebi'ye göre Dobruca'daki halkın çoğunluğunun farklı Türkçe şivesiyle konuştuğu Eflak ve Boğdan tüccarlarından meydana geldiği ve bu kişilerin Tatar, Bulgar ve Eflak'dan doğup karışmış Çıtak kavmine ait olduğu bilinmektedir⁵¹. Tuna'nın alt bölgelerine Anadolu'dan çeşitli koloniler yerleştirilmiş ve böylece XVII. yüzyılın başlarında Dobruca bölgesi artık tamamen Türk bölgesi olmuştur⁵². Aynı şekilde, Osmanlının Balkanlar'da fethettiği yerlere özellikle Yörük halkını yerleştirdiği bilinmektedir⁵³.

Ömer Lütfi Barkan, 1520-1535 tarihleri arasındaki Osmanlı nüfus ve vergi defterlerine dayanarak bu dönemde Balkanlar'da Müslüman ve Hristiyan nüfusun bir arada yaşadığını ancak Balkanlar'ın doğusunda, Müslümanların çoğunlukta olduğunu söylemektedir. Buna ek olarak karşı batı Balkanlar'da yani Makedonya, Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna'da Müslümanlar o zaman küçük azınlıklar halinde yaşamaktadır⁵⁴. Boğdan'la ilgili 1511 tarihli vesikanın içeriğine göre Yavuz Sultan Selim, Boğdan'ı müstakil bir devlet olarak kabul etmiştir. Buna göre, yurttaşları dinlerinden dolayı rahatsız edilemez. Boğdan, kendi adetleri ve kanunları ile idare edilir. Voyvadası halk tarafından seçilip Babıâli tarafından tevcih edilir. Boğdanlılar, İstanbul'da kethüdalık makamı için bir ev alabilir ve orada bir kilise de bulundurulabilirler. Ancak Türkler, Boğdan'da arazi alamayıp mescit ve cami inşa edememiş ve yerleşememişlerdir⁵⁵. XVI. ve XVIII. yüzyıllarda Eflak ve Boğdan'dan İstanbul'un arpa, koyun, sığır, tuz, bal mumu, sade yağ, kendir ve kereste gibi ihtiyaçlarının karşılandığı bilinmektedir⁵⁶.

Paul Giorgiu, 1590'lı yıllarda Dobruca'yı ziyaretinde bölgenin sahil kesimlerinde Hristiyanlarla birlikte Türklerin de yaşadığını söylemektedir⁵⁷. 1593-1595 yılları arasında pek çok Tatar Türkü Bucak'tan Dobruca bölgesine gelmiş olsa da en büyük Tatar yerleşmesi 1783'teki Kırım Hanlığı'nın Rusya İmparatorluğu tarafından ilhakından sonra olmuştur. Kırım Tatar göçleri, XIX. yüzyılda Osmanlı-Rus Savaşları sonrasında gerçekleşmiştir.

⁵⁰ Ülküsal, 1966: 20.

⁵¹ Evliya Çelebi, 2013a: 250, 262.

⁵² Önal, 1994: 179.

⁵³ Moğol, 2015: 774.

⁵⁴ Barkan, 1953: 209-237.

⁵⁵ Papp, 2002: 744.

⁵⁶ Maxim, 2008: 169.

⁵⁷ Arbore, 1920: 6.

Nitekim, Bükreş Antlaşması sonucu 1812’de, Paris Antlaşması sonucu 1857’de önemli dalgalar yaşanmıştır. 1854 ile 1861 yılları arasında Kırım’dan ve Kafkasya’dan Dobruca’ya göçler devam etmiştir. Bu göçler 1865 yılına kadar küçük gruplar halinde gerçekleşmiştir⁵⁸. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin Nusret Beyi 1861 senesinde Kırım Türklerini Dobruca’ya iskânla vazifelendirdiği de bilinmektedir⁵⁹.

Osmanlı Devleti, siyasi yönden Romanya Prenslikleri üzerinde XVI.-XIX. yüzyılda etkin rol oynamıştır. Bu dönemlerde Türk sanat ekolünün Romen sanatını etkilediği anlaşılmaktadır; Dobruca’da veya Tuna kıyısında vaktiyle Osmanlı Devleti’ne dahil olan Braila (İbrail), Giurgiu (Yergöğü), Timişoara (Temeşvar) ve Lipova (Lipva) gibi yerlerde bu etkiler göze çarpmaktadır⁶⁰.

Eflak ve Boğdan eyaletleri 1711 (Boğdan)/1916 (Eflak)-1821 yılları arasında, genel olarak İstanbul’un Fener semtinden seçilen Rum aileleri tarafından yönetilmiştir. Rusların işgaline uğrayan Eflak ve Boğdan Prenslikleri Osmanlı-Rus Savaşı’nın ardından 1829 yılında imzalanan Edirne Anlaşması’yla imtiyazlar elde etmiştir. 1856 yılında Eflak ve Boğdan Prenslikleri bazı imtiyazlar elde etmiş olup 1859 yılında Alexandru Ioan Cuza, iki prenslikte de prens seçilerek birleşmiş ve aynı yıl içinde Romanya Prensliği ismini almıştır.

1859 yılında arşiv kayıtlarından Nogay ve Çerkes’lerden oluşan bir grubun Dobruca Ovası ile Silistre ve Varna’ya yerleştirildikleri anlaşılmaktadır⁶¹ (Harita 4). Türk-Rus Savaşları 1768-1774’den sonra da devam etmiş. 1806-1812, 1828-1829, 1854-1856 tarihlerinde de Ruslar Dobruca bölgesini işgal etmiş, önemli yıkım ve zararlara sebep olmuşlardır⁶². Ayrıca Büyükbaş hayvanların, 1844 yılına ait temettuat kayıtlarını ayrıntılı bir şekilde incelemiştir⁶³. Bu kayıtlardan Müslüman halkın daha çok Mankalya, Köstence ve Bababağ şehirlerinde yaşadığı anlaşılmaktadır (Harita 5,6). 1844 tarihli nüfus sayımına göre Mankalya’da 435, Köstence’de 927 ve Babadağ’da ise 772 hanenin Müslümanlara ait olduğu bilinmektedir⁶⁴. Tanzimat döneminde Osmanlı Devleti’nin muhtelif bölgelerinde tahrirler icra edilmiş ise de, 1846-1847’de yapıldığı anlaşılan tahrirden sonra Tuna Vilâyeti’nin kurulmasına kadar bu bölgede nüfus sayımı yapılmadığı bilinmektedir⁶⁵. 1873-1874 yılına ait

⁵⁸ Önal, 1994: 179.

⁵⁹ Ekrem, 1983: 1605.

⁶⁰ Ekrem, 1983: 1720.

⁶¹ BOA. MKT. NZD. Dosya No: 283, Gömlek No: 97.

⁶² Önal, 1994:179.

⁶³ Büyükbaş, 2006.

⁶⁴ Doğru, 2011: 208, 217, 234.

⁶⁵ Koyuncu, 2014: 681.

demografik yapı incelendiğinde Müslümanların daha çok Tulça ve Varna sancaklarında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır⁶⁶.

1866 yılında I. Karol prensliğe getirilmiştir. 1877-78 yıllarında, yaşanan Rus-Türk savaşları ise Osmanlı egemenliği altında bulunan bölgede Osmanlı'nın varlığını tamamen sona erdirmiştir⁶⁷. 1877 Türk-Rus savaşı nedeniyle Türkler Dobruca'dan büyük küteller halinde Bulgaristan ve Türkiye'ye göç etmişlerdir⁶⁸. Yaklaşık 485 yıl Osmanlı hâkimiyetinde olan Romanya, 1878 yılındaki Ayastefenos ve Berlin Antlaşması'yla resmi olarak Osmanlı devletinden ayrılmıştır⁶⁹. Ayrıca bu antlaşmayla beraber Sırbistan ve Karadağ da Osmanlı topraklarından pay alarak bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır⁷⁰. Yine bu antlaşma ile Kuzey Dobruca Romanya'ya, Güney Dobruca ise Bulgaristan'a verilmiştir⁷¹. 1913'te İkinci Balkan Savaşı sonrasında, Kuzey Dobruca da Romen sınırları içerisine alınmıştır. Böylelikle 1940 Craiova Anlaşması'nın imzalanmasına kadar, Dobruca'nın tümü Romen devletinin kontrolünde olmuştur. 1880 yılında Dobruca'dan Anadolu'ya yoğun bir Türk göç hareketi yaşanmışsa da⁷² bu yıllarda çıkarılan bir kanunla bu bölgede yaşayan Osmanlı tebaasının Romen vatandaşı olarak kabul edildiği bilinmektedir⁷³. Ancak her ne kadar Türklere Romen vatandaşlığı verilmiş olsa da 1919 ve 1930 yılları arasındaki nüfus hareketlerine baktığımızda yoğun bir şekilde bütün Dobruca'dan Anadolu'ya göçlerin devam ettiği görülmektedir⁷⁴. 1947'de komünizim yönetiminin başlaması sonucunda Türklere ait cami vakıf arazileri, Müslüman mezarlıklarından toprak alınması gibi olaylar meydana gelmiştir. Artık kullanılmayan camilerin bir kısmının taşlarının değerlendirilme veya yeniden yapılması bahane edilerek birçok cami yok edilmiştir. Bu dönemde, Türklerden kalan çeşmelerin üzerlerinin alçıyla sıvandığı bilinmektedir. Ayrıca, bölgede yaşayan Türklerin örf ve adetleri de unutturulmaya çalışılmıştır⁷⁵. Tanzimat yıllarında savaşların doğurduğu zararlara rağmen Dobruca, daima bir Müslüman diyarı durumundaydı. Bununla birlikte göçler ve iskân faaliyetleri etnik bakımdan buraya çeşitlilik kazandırmıştır⁷⁶. 1910 yılına kadar devam eden göçler sonucunda Dobruca'nın Köstence ve Tulça sancağındaki birçok köy boşalmışsa da⁷⁷ günümüzde Müslüman Türklerin büyük çoğunluğunun Dobruca bölgesinin Köstence ve Tulça

⁶⁶ Arbore, 1920: 23.

⁶⁷ Bozkurt, 2008: 3; Popovic, 1995: 124.

⁶⁸ Ülküsal, 1966: 25; Arslan, 2008: 49.

⁶⁹ Jelavich, 2015: 390; Murgescu, 2002: 276-277; İnalçık, 2017: 285; Karpat, 2012: 296.

⁷⁰ Finkel, 2014: 430.

⁷¹ Önal, 1994: 179.

⁷² İpek, 1999: 130.

⁷³ Ülküsal, 1966: 25; Popovic, 1995: 129.

⁷⁴ Coman, 2013: 816; Manuila, 1938: 28.

⁷⁵ Önal, 1994: 182.

⁷⁶ Saydam, 1992: 202.

⁷⁷ Ülküsal, 1966: 26.

illerinde yaşadığı bilinmektedir. Köstence Sancağı kendi içinde Hırşova, Köstence, Mecidiye ve Mangalya; Tulça Sancağı ise Babadağ, Maçın, Tulça ve Sulina kazalarından meydana gelmektedir (Gravür.1,2,3,4,5,6). 1913 yılındaki Rumen istatistiğine göre Köstence ve Tulça sancaklarında Türk ve Tatar nüfusunun sayısı 380.430 olarak belirlenmiştir⁷⁸.

Osmanlı-Rus Savaşları'ndan kaçan ve Dobruca bölgesine yerleşen Türkler, dini inançların ve ibadet şekillerine bağlı kalmışlardır. Bu bakımdan da her Türk köyünde, büyüklüğüne göre, mahallesi kadar 1, 2, 3 hatta daha fazla cami inşa bulunmaktadır. Camiler köyün en iyi ve yüksek yerine taştan sağlam olarak yapılmıştır. Birçok Türk köylerinde en sağlam ve yüksek bina camilerdir⁷⁹. Ancak Komünizm Dönemi'nde okumuş olan ve devlet memuriyetinde bulunan olan kişilerin camilerden uzaklaştırılmaya çalışıldığı, bu kişilerin camiye gittikleri tespit edildiği zaman işine son verildiği bilinmektedir⁸⁰. Aynı zamanda, 1930'lu yıllarda Romanya'nın Türk köylerine Bulgaristan'dan ve Makedonya'dan getirilen Kuçovlahlar (Vlah-Aromân) yerleştirilerek köylerde yaşayan Türkleri bezdirmek maksadıyla; köyde bulunan çeşmelere domuz yağı sürmek, iskân edildikleri Türk evlerinde domuz beslemek, ürettikleri mahsulleri en az yarısını ellerinden almak gibi faaliyetlerde bulunulduğu bilinmektedir⁸¹.

Romanya'daki demografik yapı incelendiğinde; Romanya'da Müslümanlar Türk, Tatar, Arnavut ve Boşnaklardan oluşmaktadır. Romanya, diğer Balkan ülkeleri arasında Müslüman nüfusun en az olduğu ülkedir. 1957 yılında Paris Antlaşması sonucunda Dobruca'nın çevre bölgesi Bulgaristan'a bırakılınca Türk ve Müslüman sayısı, 50000'e kadar düşmüştür. 1989 yılı demokratikleşme sürecinden 2002 yılına kadar bu sayı 67000'e yükselmiştir⁸².

⁷⁸ Ülküsal, 1966: 33.

⁷⁹ Ülküsal, 1966: 133.

⁸⁰ Önal, 1994:183.

⁸¹ Şeker, 2015: 4110.

⁸² Kurt, 2015: 988.

BİRİNCİ BÖLÜM

ROMANYA'DA GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN OSMANLI MİMARİ ESERLERİ

Balkan coğrafyası, tarihi çağlardan itibaren birçok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti, Balkanlara yerleşmenin en keskin adımını Sultan I. Murad döneminde Türk göçmenini Anadolu'dan Trakya'ya naklettirerek gerçekleştirdiği bilinmektedir.⁸³ Bugünkü Romanya topraklarından olan Eflak ve Boğdan, Yıldırım Bayezid (1394) ve Fatih Sultan Mehmed (1476) döneminde Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.⁸⁴ Bu fetihlerle, bölgede oluşturulan Türk-Müslüman topluluklarının özellikle Tırnışvar Beylerbeyliği, Dobruca ve Adakale bölgelerinde yoğun olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Dobruca kesiminde Anadolu'dan gelmiş Türkmenler, kuzeyden gelen Tatar, Nogay Türkleri yerleşmiştir. Maçin, Hırşova, Silistre, Babadağ, Köstence, Mangalya, Pazarcık, Balçık gibi şehir ve kasabalar 1850'lerde önemli sayıda Türk topluluğu ile öne çıkmıştır.⁸⁵ 1877-78 yıllarında yaşanan Rus-Türk savaşları ise Osmanlı egemenliği altında bulunan bölgede Osmanlı'nın varlığını tamamen sona erdirmiş olup⁸⁶ 1877 Türk-Rus savaşı nedeniyle Türkler, Dobruca'dan büyük küteller halinde Türkiye'ye göç etmişlerdir⁸⁷. Romanya, 1878 yılındaki Ayastefenos ve Berlin Antlaşması'yla resmi olarak Osmanlı devletinden ayrılmıştır⁸⁸.

Tanzimat yıllarında savaşların doğurduğu zararlara rağmen Dobruca, daima bir Müslüman diyarı durumundaydı. Bununla birlikte göçler ve iskân faaliyetleri etnik bakımdan buraya çeşitlilik kazandırmıştır⁸⁹. 1910 yılına kadar devam eden göçler sonucunda Dobruca'nın Köstence ve Tulça sancağındaki birçok köy boşalmışsa da⁹⁰ günümüzde Müslüman Türklerin büyük çoğunluğunun Dobruca bölgesinin Köstence ve Tulça illerinde yaşadığı bilinmektedir. 1944 yılında Romanya'da komünist rejimin iktidara gelmesiyle birlikte Müslüman Türk nüfusa ait birçok vakıf ve mezarlık arazilerinin satın alınması sonucunda bu alanlarda bulunan ve de kullanılmayan yapıların (cami vb.) taşları sökülerek farklı amaçlarla kullanılmış ve bunun sonucunda birçok yapının yok olmasına neden olmuştur⁹¹.

⁸³ Uzunçarşılı, 2003:166.

⁸⁴ Karpat, 1994a: 467; Özcan, 1992: 269.

⁸⁵ Maxim, 2008: 170.

⁸⁶ Bozkurt, 2008: 3.

⁸⁷ Ülküsal, 1966: 25.

⁸⁸ Jelavich, 2015: 390.

⁸⁹ Saydam, 1992: 202.

⁹⁰ Ülküsal, 1966: 26.

⁹¹ Önal, 1994: 182.

Osmanlı-Rus Savaşları'ndan kaçan ve Dobruca bölgesine yerleşen Türkler, dini inançların ve ibadet şekillerine bağlı kalmışlardır. Bu bakımdan da her köyün büyüklüğüne ve mahalle sayısına bağlı olarak 1, 2, 3 hatta daha fazla cami bulunmaktadır. Birçok Türk köylerinde en sağlam ve yüksek bina olarak camiler gösterilmektedir⁹².

Ülküsal, 1939'lı yıllarda bütün Dobruca'da toplam 419 adet cami olduğunu ve bunların 122'sinin Köstence'de; 29'unun Tulça'da; 157'sinin Pazarcık'ta ve 111'inin Silistre'de yer aldığını söylese de bu camilerin tamamının hangi dönemde inşa edildiğini belirtmemiştir⁹³. Ancak Viyana Antlaşması'ndan sonra bu cami sayılarında önemli bir azalma görülmektedir. 1976'da Romanya Hükümeti tarafından İslam âlemine takdim maksadıyla yayımlanan eserde, 85 adet cami ve mescit yer almaktadır⁹⁴. Günümüzde yapılan araştırmalarda ise Romanya'da Türk hâkimiyeti döneminde toplam 291 adet Türk eserinin olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu eserlerin de hangi yıllara ait olduğu belirtilmemiştir⁹⁵. Sonuç olarak Romanya'daki Osmanlı Dönemi eserlerinin günümüze ulaşamama nedenleri arasında en büyük etkeni savaşlar, savaşlar sonucunda meydana gelen nüfus mübadeleleri ve devlet rejimi (komünist) oluşturmaktadır.

1880 tarihli Dobruca Teşkilat Kanunu'na göre hükümet sadece Tulça, Köstence, Babadağ, Maçın, Mecidiye, Hırşova, Sulina, İshakçı, Mangalya şehir ve kasabalarındaki camilerin hocalarına maaş verdiği, 1904 tarihinden sonra diğer hocalara da maaş verdiği bilinmektedir⁹⁶. Bu gelenek, Osmanlıda da karşımıza çıkmaktadır. Taşradaki camilerde görev alan imamın parası ise halk tarafından karşılanmaktadır. Hatta Cumhuriyet döneminde çoğu köydeki imamların maaşları da mahalle sakinleri ya da köylüler tarafından ödeniyordu. Bu durumda halkın ekonomik olarak düşük seviyede olduğu ve kendi cebinden cami hocasının maaşını karşılamak durumunda kaldıkları düşünüldüğünde, diğer bölgelerdeki camilere imam atanamamasından dolayı kapatıldığı ileri sürülebilir. Günümüzde yok olan yapı örnekleri hakkında bilgileri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ile Vakıflar Genel Müdürlüğü arşiv kayıtlarından, 1651'lerde Romanya'yı ziyaret eden Evliya Çelebi'den, İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi'nde yer alan Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğraflardan, 1977 yılında yayımlanmış olan Ayverdi'nin kitabından ve diğer ikincil kaynaklardan öğrenmekteyiz.

Yapılan arşiv ve arazi çalışmaları neticesinde, toplam 281 adet eserin günümüze ulaşmadığı tespit edilmiştir. Günümüze ulaşamayan eserlerimiz sırasıyla cami, mescit, türbe, medrese, mektep, han, hamam, çeşme, sebil, köprü, tekke, imaret, saat kulesi ve konak gibi

⁹² Ülküsal, 1966: 133.

⁹³ Bu camilerin kaç adedinin Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu belli değildir. bk. Ülküsal, 1966:134.

⁹⁴ Tüzen, 1998: 62.

⁹⁵ Ömer ve İbrahimgil, 2004: 400.

⁹⁶ Ülküsal, 1966: 134; Furat, 2013: 80.

yapı tiplerine ayrılarak değerlendirilecektir. İleride yapılacak olan arşiv ve alan araştırmalarında bu sayının artabilmesi söz konusu olabilir.

Camiler

Ada Kale Camii: Aşağı Tuna bölgesinin Demirkapı geçidindeki adada yer alan Adakale,⁹⁷ 1691 yılında Osmanlı tarafından fethedilmiş ve 1699 Karlofça Antlaşması'yla Osmanlı yönetimine bırakılmış⁹⁸ ve 1920'ye kadar da Osmanlı egemenliğinde kalmıştır⁹⁹. Adakale'de, III. Selim Dönemi'nde (1789-1807) inşa edildiği bilinen bir caminin varlığı araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir¹⁰⁰. Caminin banisi bilinmemektedir. 1884 tarihli Osmanlı arşiv kayıtlarında, caminin harap durumda olduğu ve tamir ettirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır¹⁰¹. 1904 tarihli başka bir belgede, caminin muntazam bir şekilde tamir ettirildiği anlaşılmaktadır¹⁰². Ada, 1970'lerin başında baraj suları altında kaldığı için cami günümüze ulaşamamıştır¹⁰³ (Foto 1,2)¹⁰⁴. Abdülhamid Albümü'nde yer alan fotoğrafa göre cami dikdörtgen planlı, kırma çatılı ve minareli olarak tasarlanmıştır (Foto 3)¹⁰⁵. Ancak bilinmeyen bir tarihte tek şerefeli minaresinin yıkıldığı ve yerine daha küçük boyutlarda ahşap bir minare eklendiği anlaşılmaktadır (Foto 4)¹⁰⁶. II. Abdülhamid'in bu camiye 15.00x9.00 m. ölçülerinde, 480 kg. ağırlığında bir Hereke halısı bağışladığı daha sonra bu halının 1965

⁹⁷ Orşova Adası, Ada-i Kebir olarak da bilinmektedir. bk. Ayverdi, 1977: 7-8; Popescu-Judet, 2006: 15; Popescu-Judet, 2015: 5463-5479.

⁹⁸ Popescu-Judet, 2006: 20.

⁹⁹ Popovic, 1995: 123.

¹⁰⁰ Eyice, 2015: 26-28; Ayverdi, 1977: 7; Alptekin, 1988: 340-341.

¹⁰¹ Adakale caminin tamir masrafı hakkında Adakale ihtiyar meclisinin mazbatasıyla Filokasanidis Efendi'nin tahriratu; hariciye nezaretine 14 Teşri Nisani 1884 tarihi ile Viyana Sefaretinden gelen tahriratın tercümesidir. Orşova politika memuru Filokasanidis Efendi'nin tahriratu ile Adakale ihtiyar meclisin mazbatası hariciye nezaretine takdim kılınmıştır. Tahriratın içeriğine nazaran adı geçen adada bulunan caminin harap olduğu ve bundan başka bitişğinde bulunan asakir-i mustahfiz koğuşlarınca muhtıraya sebep olduğunu Avusturya askeri memurları tarafından Osmanlı memurlarına bildirilmiştir. Bu konuda düzenlenen iki tane keşif defterinin birisinde tamirinin 984 florin 90 krayeçer ve diğerinin de 325 florin 96 krayeçer masrafla mevcuda geleceği gösterilmiş ve adı geçen meclisin tamir masraflarını karşılamak için Osmanlı hükümetinin yardımına müracaat etmiş olduğundan iş bu masrafın kabul buyrulacak keşif defteri gereğince Osmanlı hükümeti tarafından düzenlenmesi uygun olacaktır. Popdövon mimarın ifadesine göre caminin çatısının kale duvarına bitişik olduğu, ancak kale duvarının yıkılması gerektiği ve bu durumda caminin de zarar görmesinden dolayı tamir edilmesi gerektiğini söylemiştir. 25 Teşrinievvel 1884 ve 9 Teşrinisani 1884 tarihli iki adet tahrirat göndermiş olup belirtmiş olduğu hususlara itibar edilmesini rica etmiştir. bk. BOA. HR.SYS., Dosya no: 1, Gömlek no: 37, s. 1-2.

Orşova mevki kumandanı Binbaşı Mösyü Laner'in geçen hafta huzuruma gelerek Temeşvar'daki yedinci ordu Ser kumandanı General Decnefelt tarafından verilen bir kıt-a telgrafnameyi bana tebliğ etmiş ve bunu dikkate alarak gerekenin yapılmasını ricaya memur olduğunu söylemiştir. Adı geçen general bütün askeri binaları kontrol ederek daha sonra Adakale'ye gönderilip bu vesile ile cami-i şerifi dahi ziyaret etmiş olan adı geçen ordu mühendislerinden birinin raporuna nazaran harap olan caminin kışlaya bitişik olup yıkılmak üzere olan kısmının bir kazaya meydan bırakmaması için tamiri lüzumunu bildirmiştir. 27 Teşrinievvel 1884. bk. BOA. HR.SYS., Dosya no: 1, Gömlek no: 37, s. 2-3.

¹⁰² BOA. HR.SYS., Dosya no: 2, Gömlek no: 4.

¹⁰³ Önder, 1967:427; Hezarfen, 1998: 358; Sipahi, 2011: 249.

¹⁰⁴ <http://alexisphoenix.org/adakaleh.php> (erişim tarihi: 23.02.2017).

¹⁰⁵ İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Abdülhamid Albümü: 91230/11.

¹⁰⁶ <http://alexisphoenix.org/adakaleh.php> (erişim tarihi: 23.02.2017).

yılında Köstence I. Carol Camisi'ne taşındığı bilinmektedir¹⁰⁷. Hediye edilen halının ölçüleri dikkate alındığında caminin 15.00x9.00 m.'ye yakın ölçülerde olabileceği düşünülmektedir. Camiye ait eski fotoğraflar incelendiğinde, harim bölümünün ahşap kaset tavanla örtüldüğü, doğu-batı yönünde yuvarlak kemerli pencerelerle aydınlatıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca mihrabın üçgen alınlıklı olduğu ve mihrabın hemen sağında ahşap bir minberin yer aldığı fotoğraflardan tespit edilmiştir (Foto 5,6)¹⁰⁸.

Arad- Köprülü Mehmed Paşa Camii: Eski Tamişvar-Banat eyaletinde yer alan Arad Palankası, H.958/M.1551 yılında Sokullu Mehmed Paşa tarafından fethedilmiştir. Köprülü Mehmed Paşa, 1 Eylül 1658 tarihinde¹⁰⁹ Yanova Kalesi'ni fethettiğinde diğer yapılarla birlikte bu kaleyi de imar ettirmiştir¹¹⁰. Köprülü Mehmed Paşa'nın 1661 tarihli vakfiyesinde caminin ismi geçmektedir¹¹¹. Dolayısıyla caminin banisinin Köprülü Mehmet Paşa olabileceği ve camiye de Yanova Kalesi'nin fethinden hemen sonra inşa ettirdiği düşünülmektedir. Caminin plan özelliğine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Azebler Köyü- Azebler Köyü Camii: Tarihi kaynaklardan Dobriçe'nin Azebler Köyü'nde bir caminin bulunduğu bilinmektedir¹¹². Caminin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'de camiye ait fotoğrafın yer alması caminin bu tarihten önce inşa edildiğini göstermektedir (Foto 7)¹¹³. Fotoğraftan anlaşılabileceği üzere cami, kabayonu taş malzemeyle inşa edilmiştir. Caminin batı duvarına, iki adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Yapının kuzey cephesinde, ahşap direklerle taşınan bir sundurma yer almaktadır. Kuzeybatı köşede, cami duvarına bitişik basit bir minare yerleştirilmiştir. Camiyi dıştan örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır.

Babadağ- II. Bayezid Camii (Ulu Cami): Dobruca bölgesinin kuzeyinde yer alan Babadağ, Yıldırım Bayezid Han tarafından fethedilmiştir. H.889/M.1484-1485 yılında ise Sultan II. Bayezid Han'ın Babadağ'da imar faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir¹¹⁴. Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde Babadağ'ında II. Bayezid tarafından inşa edilmiş minareli bir caminin varlığından bahsetmektedir¹¹⁵. İnşa kitabesi bilinmeyen caminin 1484-1485 yılından

¹⁰⁷ Eyice, 1992: 182; Abdula Nazare, 2012: 199.

¹⁰⁸ <http://alexisphoenix.org/adakaleh.php> (erişim tarihi: 23.02.2017); <https://tr.pinterest.com/pin/434104851576939079/> (erişim tarihi: 23.02.2017).

¹⁰⁹ Ayverdi, 1977: 9; İnalçık, 2018: 83.

¹¹⁰ Evliya Çelebi, 2013b: 250.

¹¹¹ VGM. Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı; Ayverdi, 1977: 9.

¹¹² Ayverdi, 1977:10.

¹¹³ Abdülhamid Albümü: 91233/49.

¹¹⁴ Karpat, 1994b: 484.

¹¹⁵ Evliya Çelebi Ulucami hakkında: "Sarı Saltık Sultan Türbesi'ne bitişik, ahşap kubbeli, kubbenin üzerinin kurşunla kaplı nur dolu bir cami olduğundan ve sağında bir minaresinin olduğu, iki yan ve bir kible kapısı bulunduğu, caminin uzunluğu ve genişliğinin 180'er ayak olduğu, caminin mihrap ve minberinin eski

sonra inşa edildiği düşünülmektedir. H.1133/M.1721 tarihli vakıf belgesinde¹¹⁶ ve H.1139/M.1726-27 tarihli arşiv belgesinde caminin ismine rastlanmaktadır¹¹⁷.

Babadağ- Defterdar Derviş Paşa Camii: Babadağ’ında Defterdar Derviş (Çelebi) Paşa tarafından yaptırıldığı bilinen küçük ve minareli bir caminin yer aldığını ve 1570-72 yılında ölen kardeşi Mevlana Mustafa Çelebi’nin cami avlusunda gömülü olduğundan Evliya Çelebi ve Ayverdi bahsetmektedir¹¹⁸. Defterdar Derviş (Çelebi) Paşa’nın yaşadığı dönem dikkate alındığında ve 1570-72 yılında ölen kardeşinin bu caminin avlusuna gömülmüş olması, caminin 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir¹¹⁹. Evliya Çelebi Babadağ’da birçok mescit bulunduğunu söylese de bu mescitlere ait bilgilere yer vermemiştir. Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi belgelerinde Babadağ’daki bazı cami ve mescitlerin isimlerine ulaşılmıştır.

Babadağ- Yeni Camii: H.1180/M.1766 tarihli Zaim Pir Mustafa Ağa Vakfiyesi’nde Babadağ’ındaki Kara Nasuh Mahallesi’nde Yeni Camii ismi geçmektedir. Vakfiyeden caminin 1776 yılından önce inşa edildiği anlaşılmaktadır¹²⁰. Caminin banisi bilinmemektedir. Caminin mimari ve plan özellikleri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Babadağ- Sadi Çelebi Mahalle Mescidi: Babadağ’ındaki Sadi Çelebi Mahallesi’nde bir mescidin yer aldığı arşiv kayıtlarından tespit edilmiştir¹²¹. Mescidin banisi

olmasına rağmen, tavanında gül motifli nakışlarla süslendiğinden bahsetmektedir.” bk. Evliya Çelebi, 2013a: 267.

¹¹⁶ VGM. 623.Defter, 243.Sayfa, 242.Sıra.

¹¹⁷ BOA. EV.HMH. d., Dosya no: 2947, Gömlek no: 0.

¹¹⁸ Defterdar Derviş Paşa Cami hakkında: “küçük camidir, ama bir minareli aydınlık bir camidir.” bk. Evliya Çelebi, 2013a: 267; “Bu Şeyh Mustafa Çelebi Nakşibendi tarikatından hisse alıp nasiplendikten sonra 979 (1570-71) senesinde öbür dünyaya göç eyledi. Baba şehrinin içinde kardeşi Defterdar Derviş Çelebi’nin yaptırdığı yeni camiin avlusunda gömülüdür.” bk. Evliya Çelebi, 2013a: 272; Ayverdi, 1977:19.

¹¹⁹ Maliye memurlarından olup tersane emini ve sonra şikk-ı sâni defterdarı oldu. Muharrem 1007’de (Ağustos 1598) azledildi ve sonra vefat eyledi. bk. Süreyya, 1996b: 411.

¹²⁰ “Vefat eden Zaim Abdurrahman Ağa’nın büyük oğulları Zaim İshak Ağa ve Zaim Pir Mustafa Ağa, babalarının ölümünden sonra vasi olarak atadığı kölesi Abdullah oğlu Mustafa da vefat edince babalarından kalan malların varislerinin kendilerinin olduklarını iddia etmişlerdir. Babadağı Kazasına bağlı Peyk Davut isimli köy nehri üzerinde dört tarafından tarla ile sınırlı misvad denilen 1 göz değirmen ve Botarna nehri üzerinde dört tarafı tarla ile sınırlandırılmış 2 göz değirmen, yine Babadağ’ının Kara Nasuh mahallesinde Yeni Cami altında bulunan bir taraftan mektep, bir taraftan başka birinin dükkânları ve iki taraftan umumi yol ile sınırlandırılmış 4 adet dükkân ve 3 bab mahzeni vakfeyletim. Değirmenler, dükkânlar ve mahzenler her ay icara verilip hasıl olan mebladan günlük 10 akçe vakıf mütevellisine verilsin. Cami kayyimi ve kandilcisi olarak görevlendirdiğim Mehmet Oğlu Seyyid Ahmed’e günlük 7 akçe verilsin. Müezzin-i evvel olarak görevlendirdiğim Ahmet Oğlu Seyyid Mehmed’e günlük 6 akçe verilsin. Müezzin-i Sani olarak görevlendirdiğim Mustafa Oğlu Ahmed’e günlük 6 akçe verilsin. Vakıf gelirlerinden fazla kalan olursa müteveli elinde korunsun ve değirmenler, dükkânlar ve mahzenlerin gereken tamirlerine sarf olunsun. Vakfın mütevellisi Seyyid Ahmed Ağa olsun. O ölünce evladı evladına olarak devam etsin. Soy tükendiğinde hak eden kişiye verilsin.” bk. VGM. 624.Defter, 107.Sayfa, 66.Sıra.

¹²¹ “Babadağı mahallelerinden Sadi Çelebi Mahallesi sakinlerinden olup merhum Sultan Bayezid-i Veli Cami’nin vaazi olan Şeyh Seyyid Selim Efendi Oğlu Hasan Efendi, Ali Paşa Cami yakınında bulunan bir tarafı merhum Hüseyin Çelebi’nin kalaycı dükkânı ve Hacı Salih’in berber dükkânı ve üç tarafı umumi yol ile çevrili 1 sabunhane ve 18 adet misafir odası ile 1 ahırdan oluşan hanını vakfeylemiştir. Handan hasıl olan kiradan büyük kızım Şerife Hatice Hatun’a her gün 2 akçe, ve öldükten sonra da evladı evladına olarak devam etsin. Soyu tükendikten sonra sene sonunda biriken 720 akçe ile kandil yağı alınıp Sadi Çelebi Mahallesinde bulunan

bilinmemektedir. Arşiv belgesinden mescidin H.1133/M.1721 yılından önce ayakta olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yapının mimari ve plan özellikleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Babadağ- Ali Paşa Camii: H. 1133/M.1721 tarihli vakfiyede Ali Paşa Camisi'nin ismi geçmektedir¹²². Caminin banisi ve inşa tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır. Camiye ismi verilen kişinin 1660-61 yılında Varad Kalesi ile Şolumkar Palankası'nı fetheden Köse Ali Paşa olduğu düşünülmektedir¹²³. Caminin 1721 yılından önce inşa edildiği vakfiyeden anlaşılmaktadır. Ancak caminin plan özellikleri bilinmemektedir.

Babadağ- Kara Nasuh Mahalle Mescidi: H.1136/M.1724 tarihli Ahmed Ağa Vakfiyesi'nden ismi geçen Kara Nasuh Mahalle Mescidi'nin yıkıldığı ve daha sonra Ahmed Ağa tarafından fevkani tarzda yeniden inşa edildiği bilgisine ulaşılmaktadır¹²⁴.

Babadağ- Hamzabey Camii: H.1142/M.1729 tarihli arşiv belgesinde, Babadağ'ında Hamzabey adında bir caminin yer aldığı tespit edilmiştir. Belgede camiyle ilgili bir bilgi verilmemiştir. Belgeden caminin 1729 yılından önce ayakta olduğu anlaşılmaktadır¹²⁵.

Baş Pınar Köyü- Hacı İbrahim Camii: Ayverdi, Mangalya'nın (Mangalia) Başpınar Köyü'nde¹²⁶ bir cami olduğunu tespit ederek Hacı İbrahim vakfında caminin isminin geçtiğinden bahsetmektedir¹²⁷. Caminin banisi, mimarisi ve inşa tarihi bilinmemektedir.

Beş Ova'da (Beşenova) Camii: Evliya Çelebi, Beş Ova (Beşenova) Kalesi seyahatinde; Süleyman Han Veziri Koca Mehmed Paşa (Sokullu) tarafından H.958/M.1551'de fethedilen Beş Ova'da kiliseden çevrilmiş bir camiden bahsetmektedir¹²⁸.

mescide verilen ve kiradan arta kalanı Anadolu vilayeti Diyarbekir eyaletinde asıl vatanım olan Harput Kasabasında Ulu Cami avlusunda bina eylediğim mektepte sıbyan muallimi olan Şeyzade Seyyid Hasan Efendi'ye her gün 4 akçe vazife olarak verilsin. O dahi her gün 3 İhlas-ı şerif ve her sene Ramazan'ı Şerifte kuran-ı kerim okusun ve kadir gecesi hatim edip sevabını ruhuma göndersin ve o dahi vefat ettiğinde evladı evladına, evladı tükenince işin ehli seçilen bir hocaya verilsin. Yine kiradan elde edilen gelirden Harput kasabasında oturan diğer öz kızım Şerife Hatice Hatun'a günlük 3 akçe vazife verile. Yine onun da soyu tükeninceye kadar evladı evladına, soyu tükenince adı geçen mektepte halife olan kimseye verilsin. Vakıftan fazla kalan gelir vakıf tamiri için harcansın. Soyum tükenince kadar evladım evladına olarak devam etsin.” bk. VGM. 623.Deft. 243.Sayfa, 242.Sıra.

¹²² VGM. 623.Deft. 243.Sayfa, 242.Sıra.

¹²³ Evliya Çelebi, 2013c: 9-10.

¹²⁴ “Aslen İstanbullu olup Babadağ kasabasında merhum Sultan Bayezid Han Camii vakfının mütevellisi olan hayrat sahibi İsmail oğlu Ahmed Ağa, Kara Nasuh mahallesinde bulunan mescidin zamanla tamamen harap olmasından dolayı yeniden fevkani bir cami yaptırmış ve alt katına 3 dükkân ve 2 mahzen inşa ettirmiş ve gelirinden 300 kuruşu vakfetmiştir. Ve bu meblağın işletilmesini istemiştir. Dükkân ve mahzen kirasıyla hasıl olan paradan günlük 2 akçe mütevellie, camide bulunan imam ve aynı zamanda hatiplik görevini yapması karşılığı günlük 8 akçe, camideki 2 müezzine günlük dörder akçe, müezzinlerin Cuma günü cami mahfelinde kuran okumaları karşılığı ikişer akçe, caminin iki kayyumuna günlük 3 akçe verilsin. Dükkânlar ve mahzenlerin tamiri gerekirse vakıf fazlasından karşılasın. Ben öldükten sonra Sultan Bayezid Camiinin mütevellileri vakfıma mütevellî olsun.” bk. VGM. 734.Deft. 293.Sayfa, 147.Sıra.

¹²⁵ BOA. C..ZB., Dosya no: 14, Gömlek no: 662.

¹²⁶ 1877 Türk-Rus savaşı sırasında Baş Pınar Köyü terk edilmiştir. bk. Ülküsal, 1966: 27.

¹²⁷ Ayverdi, 1977: 22.

¹²⁸ Evliya Çelebi, 2013d: 173.

Kalenin fetih tarihi dikkate alındığında yapının 16. yüzyılın ikinci yarısında sonra camiye dönüştürüldüğü düşünülmektedir.

Beş Ova'da (Beşenova) 2 Adet Mescit: Evliya Çelebi ve Ayverdi, Beş Ova Kalesi'nde iki adet mescidin yer aldığından bahsetmektedir¹²⁹. Banisi bilinmeyen mescitlerin H.958/M.1551'de kalenin fethinden sonra inşa edildiği ileri sürülebilir.

Bükreş- Bükreş Camii: Romen Hükümeti tarafından 1906'da Bükreş'te bir cami yapıldığı ancak savaş sonrasında caminin yıkılıp 1960'da başka bir yerde yenisinin inşa edildiğini Ayverdi'nin kitabından öğrenmekteyiz¹³⁰. Caminin banisi bilinmemektedir.

Bükreş- Han Mescidi: Evliya Çelebi Bükreş ziyaretinde, Domboviçse Nehri'nin karşı tarafına bir ağaç köprüyle geçildiğini, köprübaşındaki 50 odalı bir kervansarayın içinde ise bir mescidin yer aldığından bahsetmektedir¹³¹. Caminin banisi bilinmemektedir. Evliya Çelebi'nin kervansaraydaki mescidi yerinde gördüğü dikkate alınır, mescidin 17. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği ileri sürülebilir.

Çanad- Hünkâr Camii: Tamişvar bölgesinde yer alan Çanad Kalesi'nin iki kez fethedildiği, ilk fethin H.958/M.1551 yılında Ulama Paşa ile Gazi Küçük Bali Bey yardımıyla Süleyman Han tarafından ikinci fethin ise III. Mehmed Han zamanında H.1007/M.1598 yılında gerçekleştiği Evliya'dan öğrenilmektedir¹³². Evliya Çelebi, Moriş Nehri'ne yakın kargir bir kale içerisindeki kiliseden dönüştürülmüş, minareli dört caminin yer aldığını ve bunlardan birinin Hünkâr Camisi olduğunu yazmaktadır¹³³. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Kalenin fethedildiği dönemler dikkate alındığında caminin 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği ileri sürülebilir.

Çanad- Gazi Küçük Bali Bey Camii: Çanad Kasabası'nda yer alan cami, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde geçmektedir. Evliya Çelebi, caminin banisi olan Bali Bey'in camiye yakın bir yerde gömülü olduğunu yazmaktadır¹³⁴. Kalenin fetih tarihleri (1551-1598) dikkate alındığında, caminin Gazi Küçük Bali Bey tarafından 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Çanad- Hacı Osman Ağa Camii: Çanad Kasabası'nda bulunan diğer bir cami ise Hacı Osman Ağa Camisi'dir. Evliya Çelebi, Hacı Osman Ağa Camisi'nin yeni inşa

¹²⁹ Evliya Çelebi, 2013d: 173; Ayverdi, 1977: 22.

¹³⁰ Ayverdi, 1977: 23.

¹³¹ Evliya Çelebi, 2013d: 219; Ayverdi, 1977: 22.

¹³² Evliya Çelebi, 2013d: 171.

¹³³ "Hisar içinde 4 adet çanlıktan bozma minareli büyük camileri var. Biri Hünkâr Camii, iç kalededir." bk. Evliya Çelebi, 2013d: 172; Ayverdi, 1977: 23.

¹³⁴ "orta kale kapısı önünde kale fatihi Gazi Küçük Bali Bey Camii, kendileri de bir kargir yapı güzel bir türbe içine gömülüdür." bk. Evliya Çelebi, 2013d: 172; Ayverdi, 1977: 22.

edildiğinden ve güzel bir cami olduğundan bahsetmektedir¹³⁵. Ayverdi, Çelebi'nin Çanad'ı H.1070/1660 yılında ziyaret ettiğini ve caminin bu tarihte inşa edildiğini söylemektedir¹³⁶. Evliya Çelebi, Çanad kasabasındaki diğer ibadet yapılarını mescit olarak değerlendirmiştir.

Çanad- İsmi Bilinmeyen 15 Cami ve Mescid: Çanad Kasabasında toplam 18 adet cami Evliya Çelebi tarafından tespit edilmiştir. Oktay Aslanapa, Çanad'da 3 adet cami ve 10 adet mescitten bahsetmektedir¹³⁷. Ayverdi ise Çanad'da ismi bilinmeyen 15 adet cami ve mescidin olduğunu söylemektedir¹³⁸. Bu yapıların banisi ve inşa tarihleri hakkında bir bilgi verilmemektedir.

Çelebi Köyü- Çelebi Köyü Camii: Dobriçe'nin Boğaz Köyü ve Karasu Kasabası'nın yakınlarında bulunduğu tespit edilen cami, bölgenin 1877 Rus Harbi'nden sonra ahalisi tarafından terk edimesinden dolayı günümüze ulaşamamıştır¹³⁹. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Çilingir Köyü- Çilingir Köyü Camii: Dobriçe'nin Çilingir Köyü'nde bulunan caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Ayverdi'nin kitabından yer alan fotoğraftan caminin kabayonu taşlarla inşa edildiği, minareli ve kırma çatılı olduğu anlaşılmaktadır (Foto 8)¹⁴⁰.

Dana Köyü- Dana Köyü Camii: Ayverdi, Köstence'nin kuzeybatısında yer alan Dana Köyü'nde bir caminin yer aldığından ve caminin tamiri için düzenlenen vakıf kaydı olduğundan bahsetmektedir¹⁴¹. Günümüzde vakıf kaydına ulaşamamıştır. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Fekete Batur (Feket) Palankası- IV. Sultan Mehmed Camii: Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, palankada yer alan bir kilisenin Gazi Sarı Hüseyin Paşa¹⁴² tarafından camiye çevrilerek Sultan Mehmed Han Camii ismi verildiği bilgisi geçmektedir¹⁴³. Gazi Sarı Hüseyin Paşa'nın 1641-1643 yıllarında Bosna Valisi olduğu bilindiğine göre kilisenin de bu yıllar arasında camiye dönüştürüldüğü ileri sürülebilir.

Fenlak Kalesi- Sultan Süleyman Camii: Evliya Çelebi, Banat'da Arat'ın güneyinde bulunan ve 1551 yılında Süleyman Han zamanında Mehmed Bey tarafından fethedilen kalede

¹³⁵ Evliya Çelebi, 2013d: 172.

¹³⁶ Ayverdi, 1977: 23; Evliya Çelebi'nin H.1071/M.1661 yılında Varat Kalesi'nin fethine katılmış olması Tamışvar bölgesinde yer aldığını kanıtlamaktadır. bk. Evliya Çelebi, 2013d: 172. Bu da Ayverdi'nin verdiği tarihi doğrulamaktadır.

¹³⁷ Aslanapa, 1950: 326.

¹³⁸ Ayverdi, 1977: 23.

¹³⁹ Ülküsal, 1966: 26; Ayverdi, 1977: 26.

¹⁴⁰ Ayverdi, 1977: 26.

¹⁴¹ Ayverdi, 1977: 27.

¹⁴² Hüseyin Paşa (Deli); "1641'de Bosna Valisi olup 1643'de azledilmiştir." bk. Süreyya, 1996c: 720.

¹⁴³ "Daha önce kefare asrında büyük bir kilise imiş. Sonra Siyavuş Paşa kardeşi Gazi Sarı Hüseyin Paşa yeniden imar edip bir dizdar, 150 adet hisar neferleri ve 150 adet oturacak hane yapıp imar etti. Kilisesini Sultan Mehmed Han Camii edip Der-i devlete art etti." bk. Evliya Çelebi, 2013b: 256; Ayverdi, 1977: 27.

bir kilisenin bulunduğunu ve Sultan Süleyman tarafından camiye dönüştürüldüğünü anlatmaktadır¹⁴⁴. Kalenin Sultan Süleyman tarafından 1551 yılında fethedildiği dikkate alındığında kilisenin 16. yüzyılın ikinci yarısında camiye dönüştürüldüğü tahmin edilmektedir.

Gölpınar Köyü- Ali Ağa Camii: Ayverdi, Köstence'nin güneybatısındaki Gölpınar Köyü'nde bir caminin yer aldığı ve camiye ait vakıf kaydı bulunduğu bahsetmektedir¹⁴⁵. Günümüze ulaşamayan bu caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Hırşova- Seyyid Ömer Ağa Bin Hasan Camii: Hırşova'nın 12 km. doğusunda 1815 yılında Seyyid Ömer Ağa bin Hasan tarafından inşa ettirilen camiye ait bilgiye Pars Tuğlacı'nın kitabından ulaşılmaktadır¹⁴⁶. Tuğlacı, Hırşova'da 17 adet cami, 1 adet hamam ve 3 adet hanın olduğundan bahsetmektedir. Bu camilerden sadece Hasan Camii, Mehmed Ağa Camii ve Sultan Mahmud Camii'nin isimlerini vermiştir. Diğer camiler hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Hırşova, Saray Köy- Mehmed Ağa Camii: Ayverdi, Hırşova'nın kuzeydoğusunda yer alan camiye ait vakıf kaydı olduğundan bahsetmektedir; vakıf kayıtlarına göre Mehmed bin... isminde bir kişinin mescide minber koyarak camiye çevirdiği bilgisine ulaşmıştır¹⁴⁷. Vakıf kayıtlarından edinilen bilgiye göre caminin Mehmed bin.... (Mehmed Ağa) tarafından inşa ettirildiği düşünülmektedir. Caminin inşa tarihi bilinmemektedir.

İbrail- Çarşı Camii: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan H.1160/M.1747 tarihli Rodoslu İbrahim oğlu Hacı Ali oğlu Hasan Ağa Vakfı'nda, İbrail'de çarşı içinde Hacı Ali İbrahim tarafından yaptırılan cami olduğu anlaşılmaktadır¹⁴⁸. Caminin 1747 yılından önce inşa edildiği tahmin edilmektedir.

İbrail- İbrail Camii: Ayverdi, 1970'li yıllarda İbrail şehrini ziyaret ettiğinde meydana yaklaşık olarak 12.00x15.00 m. ölçülerinde bir cami olduğunu ancak bilinmeyen

¹⁴⁴ “958 (1551) tarihinde yine Sultan Han zamanında Mehmed Bey eliyle feth olmuştur. Kibleye bir kapısı üzerinde bir küçük cami var, Süleyman Han'ındır.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 250; Ayverdi, 1977: 27.

¹⁴⁵ Ayverdi, 1977: 27.

¹⁴⁶ Tuğlacı, 1985: 351.

¹⁴⁷ Ayverdi, 1977: 59; Tuğlacı, 1985: 351.

¹⁴⁸ “Hasan Efendi ölmeden iki sene önce, kendi mülkü olan çarşı içindeki Taş Hanı olarak bilinen handa kapıdan içeri girerken sağda, 8 oda ve solda 8 oda olmak üzere toplam on altı odasını ve camii-i şerif yakınında 2 dükkanının tamamını her şeyi ile birlikte şahitlerin huzurunda vakfedip bu han odaları ve dükkan kiraya verilip hasıl olan gelirden pederim Hacı Ali İbrahim'in yaptırdığı çarşı içindeki camii-i şerife yeniden imam-ı sani tayin eylediğim Mustafa oğlu Mehmet efendiye yevmi 16 sağ akçe verilip, hayatta oldukça bu vazife kendisine ait ola, bahsi geçen odaların ve dükkanların gereken tamirlerine ve caminin tuvaletlerinin tamir ve temizlenmesine, cami musluğuna abdest için yeterli derecede su getirmeye dahi vakıf gelirlerinden temin edilmesine, arta kalanın ben hayatta oldukça bana ben öldükten sonra pederimden kalan vakfa ilhak edilmesine, tevliyetinin (mütevelli) de yine aynı vakfa ölmüş olan pederimin vakfiyesi şartı üzerince soyu tükenene kadar evladı evladına” diyerek şart koşmuştur. bk. VGM. 630/2 nolu defter, 1147. sayfa 701. Sıra.

bir tarihte kiliseye çevrildiğini ve camiden bir iz kalmadığını belirtmektedir¹⁴⁹. Nazare, caminin 1808 yılında kadar Müslümanlara ait olduğunu, 8 Mart 1831 yılında kiliseye dönüştürülerek Arhanghel Mihail ismini aldığından bahsetmektedir¹⁵⁰ (Foto 9).

İshakçı Kalesi- Hasan Paşa Cami: H.1030/M.1621 yılında II. Sultan Osman'ın Lehistan seferi sırasında Kaptan Çelebi Hasan Paşa'ya İshakçı adlı bir bölgede kale ve köprü yapması için ferman gönderdiği bilinmektedir¹⁵¹. Dobruca bölgesinin kuzeyinde yer alan kalede, Hasan Paşa tarafından minareli bir caminin yaptırıldığını Evliya Çelebi'den öğrenmekteyiz¹⁵². Çelebi, Seyahatnamesi'nde İshakçı Kalesi'nde Hasan Paşa'nın yaptırdığı diğer yapılar arasında han, hamam, imaret gibi eserlerin olduğundan bahsederek Hasan Paşa Vakfiyesi hakkında bilgi vermektedir¹⁵³. Caminin, 1621'de kalenin imarından sonra inşa edildiği tahmin edilmektedir.

İshakçı Kalesi- Sultan II. Osman Camii: H.1030/M.1620-1621 yılında II. Osman'ın Lehistan Seferi sırasında İshakçı'da bir cami ve hamam yaptırılmasını emrettiği bilinmektedir¹⁵⁴. Evliya Çelebi, iç kalede Hünkâr Camii'nin olduğundan bahsetmektedir ki bu yapının II. Sultan Osman Camii olduğu anlaşılmaktadır¹⁵⁵. Caminin ismi, arşiv kayıtları ve diğer yazılı kaynaklardan da ulaşılmaktadır¹⁵⁶. Caminin, II. Osman'ın 1620-1621'deki Lehistan Seferi'nden sonra inşa ettirildiği düşünülmektedir.

İshakçı Kalesi- Hacı Mehmed Tahir Ağa Camii: Caminin ismine arşiv kayıtlarında ve Ayverdi'nin kitabında rastlanmaktadır¹⁵⁷. Ayverdi'den Hacı Mehmed Tahir Ağa Camii ile aynı kalede yer alan II. Sultan Osman Camii'nin aynı arşiv kaydında isimleri geçtiği anlaşılmaktadır. Bundan dolayı bu caminin de 1621 yılından sonra inşa edilmiş olabileceği düşünülebilir.

Kalas (Galati) Sultan II. Abdülhamid Camii: Tuna Nehri'nin karşısında yer alan Kalas'ta II. Abdülhamid tarafından yaptırılan bir caminin olduğu bilinmektedir. Bu yüzden yapıya Hamidiye Camii denilmektedir. Duymaz, arşiv belgelerinden yola çıkarak caminin 1888 ve 1891 yılları arasındaki inşa ve açılış merasimlerine ait bilgilerin olduğundan

¹⁴⁹ Ayverdi, 1977: 33; Tuğlacı, 1985: 353.

¹⁵⁰ Abdula Nazare, 2014: 167.

¹⁵¹ Murgescu, 2000: 489.

¹⁵² “Evvela Kaptan Hasan Paşa Camii, güzel minareli iç açıcı camidir.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 224-225.

¹⁵³ “Bu yapıların herkesten melik örfi hâkimi evkaf tarafından Hasan Paşazâde Hasan Bey, Mehmed Bey ve İbrahim Bey vekili Ömer Ağa'dır. Zira bu kale, han, cami, imaret, hamam ve çarşı Pazar tamamen onların babaları Hasan Paşa merhumun hayrât u hasenatlarıdır ki tevliyetleri avlâd evlâda ve evlât son bulursa azatlıya şart kılınmış, 6 bin gurus iltizamı tevliyettir.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 225.

¹⁵⁴ Murgescu, 2000: 489.

¹⁵⁵ Evliya Çelebi, 2013b: 225.

¹⁵⁶ Ayverdi, 1977: 33; İnciciyan ve Andreasyan, 1974: 119.

¹⁵⁷ Ayverdi, 1977: 33.

bahsetmektedir¹⁵⁸. Talay ise yapının 1894 yılında inşa edildiğini ve 9.00x9.00 m. ölçülerinde Marsilya tuğlasından minaresiz olarak inşa edildiğini ileri sürmektedir¹⁵⁹. Önal ve Bekçi, M.1310/M.1892-1893 yılında, camide görev alan imamların aldığı maaşlar hakkında bilgi vermektedir¹⁶⁰. Ayverdi'nin kitabında yer alan fotoğraftan ve anlatılan bilgilerden caminin kubbeli olduğu anlaşılmaktadır (Foto 10)¹⁶¹. Nazare, makalesinde cami hakkında ayrıntılı bilgilere yer vererek caminin 1994 yılında Romanya Müftüsü Mehmet Yakub tarafından yıktırıldığından bahsetmektedir¹⁶².

Karaharman- Sultan IV. Murad Camii: Dobriçe'nin Karadeniz sahilinde yer alan bu kasabanın Yıldırım Han (Yıldırım Bayezid) tarafından Cenevizlilerin elinden alınarak fethedildiğini ve Sultan Murad Han (IV. Sultan Murad) zamanında kalede imar ve onarım çalışmalarının yapıldığını Evliya Çelebi'den öğrenmekteyiz¹⁶³. Gökbilgin, Karaharman'ın Yıldırım Bayezid tarafından değil, Çelebi Mehmed tarafından 1417'de fethedildiğini, 1444 Haçlı sefersinden sonra Türk ve Tatarların bu bölgeye yerleştirilerek bölgenin Karaharman ismini aldığını ileri sürmektedir¹⁶⁴. Kale içindeki Sultan Murad Han'a atfedilen cami, Sultan Murad'ın tahta çıktığı dönemler (1623-1640) dikkate alındığında¹⁶⁵ 17. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olabileceği ileri sürülebilir.

Karaharman- İskele Cami: Karaharman Kalesi'nde yer alan İskele Camii ismi Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde geçmektedir¹⁶⁶. Köstence Sancağı'na bağlı olan Karaharman'ın 1910 yılında Türk göçleri neticesinde terkedildiği bilinmektedir¹⁶⁷. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Karanlık Köyü- Hacı Ali Camii: Ayverdi, Tuna Nehri kenarında iki Karanlık köyü olduğunu ve vakıf kayıtlarında Hacı Ali isminde bir kişinin mescidi bulunduğu ve sonradan minber koyularak camiye çevrildiğinden bahsetmektedir¹⁶⁸. Fakat bu iki köyden hangisi olduğu anlaşılamamıştır. Hacı Ali tarafından yaptırıldığı anlaşılan caminin inşa tarihi bilinmemektedir.

¹⁵⁸ Duymaz, 2016: 223.

¹⁵⁹ Talay, 1994: 370.

¹⁶⁰ Önal ve Bekçi, 2007: 142,155.

¹⁶¹ Ayverdi, 1977: 38.

¹⁶² Abdula Nazare, 2014: 166-167.

¹⁶³ Evliya Çelebi, 2013a: 265; Ayverdi, 1977: 34.

¹⁶⁴ Gökbilgin, 1971: 292.

¹⁶⁵ Suad, 2014: 53.

¹⁶⁶ “Karadeniz kıyısında yer alan kalede 300 adet kiremitli ve şindire tahta örtülü bağısız ve bahçesiz, han ve hamamsız bir kasabacıktır. Ancak iskele başında bir cami ve 70-80 adet tüccar hanları çeşitli mallar ile doludur.” bk. Evliya Çelebi, 2013a: 265; Ayverdi, 1977: 34.

¹⁶⁷ Ülküsal, 1966: 26.

¹⁶⁸ Ayverdi, 1977: 37.

Karasu- Cami: Köstence Kasabası'na bağlı Tekfur Gölü adıyla bilinen Karasu Kazası'nda yer alan bir caminin olduğu H.1135/M.1722 tarihli “el-Hac Ömer bin Ali Vakfı”ndan tespit edilmiştir¹⁶⁹. Caminin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Camiye ait vakıf belgesinden yapının 1722 yılından önce inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır.

Karvan Köyü- İsmail Bin Hüseyin Camii: Ayverdi'nin kitabından Karvan Köyü'nde İsmail Bin Hüseyin Camisi'nin yer aldığı ve camiye ait bir vakıf kaydı olduğu anlaşılmaktadır¹⁷⁰. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Kayacık Köyü- Molla Mustafa Bin Süleyman Camii: Ayverdi, Dobriçe'de yer alan köyde bir caminin yer aldığından ve camiye ait bir vakıf kaydı olduğundan bahsetmektedir¹⁷¹. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Kırıklar Köyü- Osman Ağa Camii: Dobriçe'de Hırşova yakınlarındaki Kırıklar Köyü'nde vakıf kaydı bulunan bir caminin yer aldığı Ayverdi'nin kitabında geçmektedir¹⁷². Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Kokarca Köyü- Hasan Bey Camii: 1877 yılında Türkler tarafından terk edilen Köstence'deki Kokarca Köyü'nde¹⁷³ bulunan Hasan Bey Camii'nin vakıf kaydı olduğu Ayverdi tarafından tespit edilmiştir¹⁷⁴. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde bu cami hakkında bilgi yer almamaktadır. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Köseler Köyü- Küçük Mustafa Camii: Ayverdi, Köseler köyünde Küçük Mustafa adında bir caminin yer aldığı ve camiye ait vakfın olduğundan bahsetmektedir¹⁷⁵. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Köstence- İskele Başı Camii: Evliya Çelebi, Yıldırım Bayezid¹⁷⁶ tarafından (1389-1403) Köstence Kalesi'nin fethedilerek kalenin tamamen yıktırıldığı ve daha sonra Köstence şehrinin Sultan Süleyman (1520-1566)¹⁷⁷ tarafından imar edildiğini anlatmaktadır. Ayrıca

¹⁶⁹ 15 odamı mülk hanımı yine kasabada bulunan iskele yanında 3 bab tahtani mahzen ve 3 bab fevkani odalarımı yine kasabada bulunan 2 bab tahtani ve 2 bab fevkani mahzenlerimi ve 1 bab tahtani ve 1 bab fevkani mahzenlerimi ve umumi yol üzerinde 1 bab dükkânımı ve cami yanında imama verilen menzilimi ve camiye bitişik arsamı ve malımdan 60000 akçemi camiye vakfeyledim. Camide 5 vakit imam olan kişiye 10 akçe, hatip olan kişiye 10 akçe, müezzin olana 5 akçe, karyum olana 2 akçe, musluklara kapıdan su getirene 3 akçe, kapı ve muslukları tamir edene 3 akçe verile. Camiyi aydınlatma için 2 akçe, camide cuma günleri kuran okuyan 2 kişi devirhan'a 2 akçe, cuma günleri vaaz verene 2 akçe, mütevelliyeye 2 akçe verile. Ben hayatta kaldığım sürece mütevellisinin kendim olmasına, öldükten sonra evladım evladına, neslim kesilirse ana baba bir karındaşım hacı Hüseyin mütevellisi olsun, onun da neslinin kesilmesi durumunda cami imamı nazır ve mütevellisi olsun. H.1135/M.1722. bk. VGM. Defter no: 625, Sayfa no: 52, Sıra no: 48.

¹⁷⁰ Ayverdi, 1977: 37.

¹⁷¹ Ayverdi, 1977: 37.

¹⁷² Ayverdi, 1977: 37.

¹⁷³ Ülküsal, 1966: 26.

¹⁷⁴ Ayverdi, 1977: 39.

¹⁷⁵ Ayverdi, 1977: 39.

¹⁷⁶ Yavuz ve Saraç, 2003:127; İncalcık, 1992: 231-234.

¹⁷⁷ Emecen, 2010: 62-74.

şehrin iskele başında küçük bir caminin yer aldığını yazmaktadır¹⁷⁸. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Sultan Süleyman'ın Köstence Kalesi'nden elde ettiği ganimetle Süleymaniye ve Şehzade camilerini inşa ettirdiği ve sonra Köstence şehrini imar ettirdiği düşünülürse,¹⁷⁹ Evliya Çelebi'nin de camiye yerinde gördüğü dikkate alınırsa caminin 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği ön görülmektedir.

Köstence- Sultan II. Mahmud Camii: Ayverdi, caminin I. Sultan Mahmud tarafından 1732 yılında yaptırıldığından bahsedilmiştir¹⁸⁰. Ancak Osmanlı arşiv kayıtları incelendiğinde caminin II. Sultan Mahmud¹⁸¹ döneminde, Hafız Hüseyin Paşa tarafından 1823 yılında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır¹⁸². 1910 yıktırılan caminin yerine bugünkü I. Carol Camii inşa edilmiştir¹⁸³. Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafına göre cami kesme taş malzemeden inşa edilmiş olup, kırma çatılı ve camiye bitişik, şerefeli bir minareye sahip olduğu anlaşılmaktadır (Foto 11)¹⁸⁴.

Kühlayoş Kalesi- Defterdar İbrahim Paşa Camii: Ayverdi, Tamişvar eyaletinin Kühlayoş Kalesi'nde yer alan camiye Avusturyalıların tahrip ettiğinden bahsetmektedir¹⁸⁵. Aynı cami ismine Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde de rastlanmaktadır. Evliya Çelebi'den kalenin Sultan Mehmed'in fermanıyla Köprülü Mehmed Paşa idaresinde Seydi Ahmed Paşa tarafından 1661 yılında fethedildiği ve bu tarihte Defterdar İbrahim Paşa'nın kendi adını taşıyan minareli bir cami yaptırdığı bilgisine ulaşılmaktadır¹⁸⁶.

¹⁷⁸ Evliya Çelebi, 2013a: 264.

¹⁷⁹ “Köstence Kalesi harabesinde liman kapısı eşiği altında yedi küp altın ve cevher gömülüdür. 300 adamıyla Köstence şehrine varıp o hazine yerinden eliyle konmuş gibi defneyi çıkardı. Süleymaniye Camii ve Şehzade Camii bu Köstence Kalesi'nden çıkan helal mal ile yapılmıştır. Daha sonra Süleyman Han, Köstence şehrini imar etti.” bk. Evliya Çelebi, 2013a: 264.

¹⁸⁰ Ayverdi, 1977: 39.

¹⁸¹ Beydilli, 2003: 352-357.

¹⁸² Merhum Sultan Mahmud adını taşıyan ve 1823 yılında merhum Hafız Hüseyin Paşa tarafından İstanbul Şeyhu'l İslâm fetvasına göre Köstence şehri ana mahallesinde inşa edilen bu cami yıkılmıştır ve Romanya Kralı I. Carol'un ve eşi Kraliçe Elisabeta'nın mutlu ve şanlı hükümdarlığı altında yenisi yapılmıştır. 5 Zilkade 1328 (8 Kasım 1910). bk. BOA. İ. TAL., Dosya no: 468, Gömlek no: 4; II. Mahmud tarafından Köstence'de inşa edilen caminin harap olması nedeniyle tamir edilmesi gerektiği Varna Meclisi tarafından evkaf-ı hümayun nezaretine gönderilen yazı padişah tarafından izin verilirse nezaret tarafından icabına bakılacak. H.17 Muharrem 1274/M.7 Eylül 1857. bk. BOA. A.MKT. MHM, Defter no:116, Gömlek no:80.

¹⁸³ Sadarete yazılan hariciye nezaretine; Mahmudiye Caminin yerine yeniden daha büyük bir cami yapılması Romanya hükümeti tarafından kararlaştırılmıştır. Bundan ötürü altı Romanya hükümeti memuruna bir Köstence müftüsüne Osmanlı hükümeti tarafından nişan verilmiştir. H.05 Zilkade 1328/M.4 Kasım 1910. bk. BOA. İ.TAL., Dosya no: 468, Gömlek no:4.

¹⁸⁴ Abdülhamid Albümü: 91331/31.

¹⁸⁵ Ayverdi, 1977: 40.

¹⁸⁶ “Hisar içinde toplam 200 adet tahta örtülü evleridir. Ancak bir cami vardır. Defterdar İbrahim Paşa'nındır, ama gayet yerinde yapılmış olup kalabalık cemaatli, kiremit ve bir yüksek minareli süslü camidir.” bk. Evliya Çelebi, 2013c: 2.

Lağos Kasabası- Lağos'da Camii: Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde ve Ayverdi'nin kitabında Lağos Kalesi'nde bulunan bir camiden bahsedilmektedir¹⁸⁷. Kalenin Vezir Mehmed Paşa tarafından 1551-1552 yılında fethedildiği dikkate alınırsa, caminin 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği düşünülmektedir. Caminin banisi bilinmemektedir.

Lipova Kalesi- Kanuni Camii: Lipova Kalesi, H.959/M.1551-1552 yılında Süleyman Han zamanında Rumeli Veziri Sokullu Mehmed Paşa tarafından fethedilerek Ulama Paşa vali olarak tayin edilmiştir. Lipova, 1691-1695 yılları arasında Avusturyalıların hâkimiyetinde kalmıştır. 1695 yılından sonra ise yeniden Osmanlı idaresi altına alınmıştır. 1699 Karlofça Antlaşması'nın ikinci maddesine göre Lipova, Osmanlılar tarafından Habsburglar'a terk edilmiştir¹⁸⁸. Dış kale ile iç kale arasında, Evliya Çelebi'ye göre beş cami ve bir adet mescit yer almaktadır. Evliya, bunlar arasında Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde inşa edilmiş Büyük Camii, Teşvar Camii, Alay Beyi Camii ve Hacı Camii'den bahsetmektedir¹⁸⁹. Sultan Süleyman tarafından yaptırıldığı anlaşılan Büyük Camii'nin 1551-1552 yılından sonra inşa edildiği düşünülmektedir.

Lipova Kalesi- Teşvar (Tişvar) Camii: Evliya Çelebi ve Ayverdi'nin bahsettiği caminin banisi bilinmemektedir¹⁹⁰. Evliya Çelebi, Sultan Süleyman'ın Lipova Kalesi'ni fethettikten sonra (1552) camiye inşa ettirdiği hakkında bilgi vermektedir.

Lipova Kalesi- Alay Beyi Camii: Caminin Lipova Kalesi'nin Battal Kapı yakında inşa edildiği Evliya Çelebi ve Ayverdi'den anlaşılmaktadır¹⁹¹. Cami hakkında bir açıklama yapılmamıştır. Caminin, Lipova Kalesi'nin fethinden sonra (1551-1552) inşa edildiği tahmin edilmektedir. Yapının banisi bilinmemektedir.

Lipova Kalesi- Hacı Mescidi: Evliya Çelebi ve Ayverdi, caminin sadece Nemse Mahallesi'nde bulunduğu hakkında bilgi vermiştir¹⁹². Mescidin 1551-1552 yılında Lipova Kalesi'nin fethinden sonra inşa ettirildiği düşünülmektedir. Mescidin banisi bilinmemektedir.

Lipova Kalesi- İsmi Bilinmeyen İki Camii: Ayverdi'nin de söylediği gibi Evliya Çelebi, Lipova Kalesi'nde beş adet cami ve bir adet mescidin yer aldığından bahsetmiştir, ancak bu yapıların sadece dört adedi hakkında bilgi vermiştir. Diğer iki caminin ismi

¹⁸⁷ “959 (1551-1552) yılında II. Vezir Mehmed Paşa tarafından fethedilen kalede toplam 60 adet hane, bir cami ve bir ambar vardır.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 254; Ayverdi, 1977: 40.

¹⁸⁸ Maxim, 2003: 194.

¹⁸⁹ “Evvela çarşı içinde Büyük Cami Süleyman Han'ındır ki baştanbaşa kurşun kubbeli ve kalabalık cemaate sahip eski bir camidir.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 250-251; Ayverdi, 1977: 41.

¹⁹⁰ Evliya Çelebi, 2013b: 251; Ayverdi, 1977: 41.

¹⁹¹ Evliya Çelebi, 2013b: 251; Ayverdi, 1977: 41.

¹⁹² Evliya Çelebi, 2013b: 251; Ayverdi, 1977: 41.

Seyahatname’de geçmemektedir¹⁹³. Evliya’nın diğer yapılarla birlikte bu camileri sayması, eserlerin 1551-1552 yılından sonra inşa ettirilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Maçın Kalesi’nde Cami: Maçın Kalesi’nde bir mescidin yer aldığı ve bu mescide minber koyularak bayram ve cuma namazlarının kılındığı H.1232/M.1817 tarihli arşiv belgesinden anlaşılmaktadır. Yapının banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Arşiv belgesinden yola çıkarak caminin 1817 yılından önce inşa edildiği bilinmektedir¹⁹⁴.

Maçın- Cerne Kasabası Camii: H.1255/M.1839 tarihli arşiv belgesinden, Maçın kazasının Cerne köyünde Ahmed bin Feyzullah tarafından bir mescidin inşa edilmiş olduğu ve yapının camiye çevrilerek vakit namazlarıyla birlikte cuma ve bayram namazlarının kılındığı anlaşılmaktadır¹⁹⁵. Arşiv belgesinden yola çıkarak caminin 1839 yılından önce inşa edildiği bilinmektedir.

Maçın Kasabası Camii: Maçın kasabasında küçük bir cami olduğu, ancak ahalinin sığmaması üzerine Ahmed bin İbrahim ile Hacı Ali bin Mehmed tarafından daha büyük bir cami inşa edilmesi için Maçın kadısına istekte bulunulduğu 1839 tarihli belgeden anlaşılmaktadır¹⁹⁶. Yeni yapılacak olan caminin inşa tarihi bilinmese de var olan eski caminin 1839 yılından önce ayakta olduğu anlaşılmaktadır.

Mahmudiye Kasabası- Mahmudiye Kasaba Camii: Ayverdi, Tuna’nın Hızır İlyas Boğazı üstünde olan kasabada bir cami olduğundan bahsetmektedir¹⁹⁷. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Abdülhamid Albümü’ndeki fotoğrafı incelendiğinde, kabayonu taştan inşa edilmiş, kırma çatısının kiremitle kaplı ve minareli bir cami olduğu anlaşılmaktadır (Foto 12)¹⁹⁸.

¹⁹³ Ayverdi, 1977: 41.

¹⁹⁴ *Maçın Kalesi’nde inşa edilen mescidin camiye çevrilmesi için bir minber yaptırılıp cuma ve bayram namazlarını kaldırmak için Maçın sakinlerinden ve liyakat sahibi olan Musa bin Hüseyin’e, müezzinliği ise Osman Halife oğlu Ahmed’e, kayyumluğu Mehmed Halife oğlu Hüseyin’e tevcih olunmuştur. İmam ve hatiplik için günlük 40, müezzinlik ve kayyumluk için günlük 20’şer akçeden toplam 80 akçe vazifeleri hesap edilmiştir. Bir senelik vazifeleri için gerekli olan 236 kuruş İshakçı cizyesinden karşılanmak üzere 1232 senesinden itibaren tayin olunmuştur. 16 Safer 1232/5 ocak 1817. bk. BOA. C.EV., dosya no: 249, gömlek no: 12410.*

¹⁹⁵ *Maçın Kazasının Cerne köyünde hayır sahiplerinden Ahmed bin Feyzullah tarafından bina olunan mescidin camiye çevrilerek vakit namazları ve cuma ve bayram namazları için maaşsız imam ve hatip tayin edilmesi lazım olduğundan bu görevler için tayin edilen Seyyid Ahmed Halife bin Feyzullah her vecihle bu göreve layık olduğu uygun görülmüş ve kendisine bir berat verilmiştir. 8 Cemazielahir 1255/19 Ağustos 1839. bk. BOA. HAT, Dosya no:1622, Gömlek no:8.*

¹⁹⁶ *Maçın kasabası ahalisi kadı mahkemesine gelerek şöyle ifade vermişlerdir ki; kasabamızda bulunan küçük ve dar olup kasaba yakınlarında başka bir cami de olmadığından namaz kılmak için kış günlerinde ahali çok güçlük çekmekte diğer bir mahalde bir cami daha inşa etmek için hayır sahiplerinden Ahmed bin İbrahim ile Hacı Ali bin Mehmed adlı kişiler bir cami inşası için izin istediklerini içeren tahriratlarını Maçın kadısına sunmuşlardır. H.29 Şaban 1255/M.7 Kasım 1839. bk. BOA. HAT Dosya no:1622, Gömlek no:93.*

¹⁹⁷ Ayverdi, 1977: 42.

¹⁹⁸ Abdülhamid Albümü: 91233/27.

Mangalya- Kara Ahmed Mescidi: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan H.1143/1731 tarihli vakfiyede Kara Ahmed Mescidi'nin ismi geçmektedir. Mescidin 1731 yılından önce Esmahan Sultan tarafından yaptırıldığı bilinmektedir¹⁹⁹.

Narin Kale- Narin Kale'de Camii: Evliya Çelebi ve Ayverdi'den Narin Kale'de bir cami olduğu anlaşılmaktadır. Çelebi, caminin ismini vermeyerek sadece kalede imam ve müezzinin ikamet ettiğinden bahsetmektedir²⁰⁰. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Orşova- Orşova'da 2 Adet Camii: Romanya sınırlarında yer alan Modava yakınındaki Orşova Kalesi'nin Osmanlılar tarafından Banat'ın fethiden sonra H.958/M.1551 yılında ele geçirildiği düşünülmektedir²⁰¹. Ayverdi'nin kitabından Tuna Nehri kenarında yer alan şehirde isimleri ve inşa tarihleri bilinmeyen iki adet cami ve bir adet mescidin günümüze gelemediği bilgisine ulaşılmıştır²⁰².

Orşova- Orşova'da Mescit: Ayverdi, Orşova'da bir mescidin olduğunu ve isminin bilinmediğinden bahsetmektedir²⁰³. Mescide ait bilgiye Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde rastlanmamaktadır.

Sarnıç Köyü- Sarnıç Köyü Camii: Ayverdi'nin kitabından Silistre'nin güneydoğusunda bulunan Sarnıç Köyü'nde bir cami olduğu anlaşılmaktadır. Ayverdi, camiye ait bir vakıf kaydı olduğunu ve bu kayıta caminin banisinin belirtilmediğinden bahsetmektedir²⁰⁴. 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'nde caminin fotoğrafı bulunduğu bilgisine Ayverdi'den ulaşılmaktadır. (Foto 13)²⁰⁵. Fotoğraftan anlaşılabileceği üzere kırma çatılı, harim duvarına bitişik konumlandırılmış ve basamaklarla çıkılan basit bir minareye sahip metruk bir camidir. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

¹⁹⁹ “Mangalya mahallelerinden Ruşen Mahallesi sakinlerindenken bundan önce hac yolunda vefat eden Mustafa Oğlu Feyzullah Efendi, vefatından önce yine aynı mahallede ikamet eden ve bundan önce de vefat eden malının 3/1'ni hayra sarf eden Es Seyyid Feyzullah Efendi'yi vasi olarak görevlendirip vasiyetini uygulamasına geri kalan meblağı da kendisi kullansın diye vasiyet eden Derviş Oğlu Hacivelüyiddin isimli hayır sahibi vasiyet ettiği malının 3/1'inden arta kalan 550 kuruşu aldıktan sonra Mütevefa Seyyid Feyzullah Efendi hayatta iken vakfa devredip 10'u 11,5 hesabı üzere işletilmiş ve hasıl olan 9000 akçeye kendi mutasarrıfı olup 9000 akçesine Mangalya'da bulunan Kara Ahmed mescidi'nde imam olan ve Cuma geceleri Mülk Suresini okuyan imama verilmesini şart koşmuştur. Vefatından sonra tasarrufumda olan 9000 akçenin 3000 akçesi mütevellide olup geri kalan 6000 akçesi Mangalya'da bulunan İsmihan Sultan'ın yaptırdığı camide ders veren kişiye verilmesini buyurdu. Tevliyatın ben ölene kadar bende durmasına, ben öldükten sonra evladıma, evladım öldüğünde evladı evladına, soyum tükendiğinde Ruşen Mahallesi'nden Mütevefa Hacı Veliyüddin'in akrabalarından Hacı Derviş Oğlu Hacı Mustafa'ya emanet edilsin. 25 Ocak 1731.” bk. VGM. 624.Deft. 191.Sayfa, 132. Sıra.

²⁰⁰ “İki kârgir kuleli bir taş yapı ve hoş bir surdur ki hendeği içinden su çıkar. Bu Narin Kalede dizdar, imam ve müezzinlerden başka kimse olmaz.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 251-252; Ayverdi, 1977: 54.

²⁰¹ Maxim, 2005: 221.

²⁰² Ayverdi, 1977: 54.

²⁰³ Ayverdi, 1977: 54.

²⁰⁴ Ayverdi, 1977: 59.

²⁰⁵ Ayverdi, 1977: 57.

Solmuş Kalesi- Sultan Süleyman Camii: Evliya Çelebi, Lipova Sancağı'nda Moroş Nehri kenarında yer alan kalede Süleyman Han Camii'nin olduğunu yazmaktadır²⁰⁶. H.959/M.1551-1552 yılında Sultan Süleyman'ın fermanıyla Vezir Ahmed Paşa tarafından kale fethedilmiştir. Adı geçen caminin de bu yıllarda Vezir Ahmed Paşa tarafından inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Şolumkovar Palankası'daki Camii: Evliya Çelebi, Ali Paşa'nın Varad Kalesi'yle aynı dönemde fethettiği Şolumkar Palankası'nda bir adet cami olduğundan bahsetmektedir²⁰⁷. Varad Kalesi'nin 1660-1661 yılında fethedildiği bilindiğine göre²⁰⁸ caminin de kalenin fethinden sonra inşa edilmiş olabileceği ileri sürülebilir.

Süne- 2 Adet Camii: Ayverdi, Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğraflar yola çıkarak Süne şehrinde iki adet cami olduğunu tespit etmiştir. Bu camilerden birinin tek kubbeli olduğunu ve cemaat tarafından 1904 yılında yeniden inşa edildiğini vakıf kayıtlardan yola çıkarak detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Ayrıca bu caminin Dobruca bölgesinde yer alan kubbeli tek cami olduğunu ileri sürmektedir (Foto 14)²⁰⁹. Diğer caminin ise 19. yüzyılda kırma çatılı olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır (Foto 15)²¹⁰.

Tamışvar- Sultan Süleyman Camii: Evliya Çelebi, Tamışvar Kalesi'nin 35 günde, H.959/M.1551-1552 yılında İkinci Vezir Ahmed Paşa tarafından fethedildiğinden bahsederek bu palanka yapısı hakkında geniş bilgiler vermektedir²¹¹. İç kaledeki dört adet camiden biri olan Süleyman Han Camii'nin kiliseden dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Ayverdi, camiye ait bir vakıf kaydı olduğunu söylemektedir²¹². Kalenin fetih tarihi dikkate alındığında kilisenin 1551-1552 yılından sonra camiye dönüştürüldüğü tahmin edilmektedir. Tamışvar Kalesi, Nicalos Sanson tarafından 1656 yılında çizilmiştir (Gravür 7)²¹³. 1718 yılında ise Avusturya İmparatorluğu ordusundaki bir yüzbaşı, Temeşvar (Tamışvar) kalesini çizerek Osmanlı döneminden kalan dört adet camiye harita üzerinde işaretlemiştir (Harita 7)²¹⁴.

²⁰⁶ "Hisarın içinde Süleyman Han'ın bir küçük camii var, içine on adam sığar. 959 (1551-1552) tarihinde Süleyman Han fermanıyla ikinci Vezir Ahmed Paşa fethidir." bk. Evliya Çelebi, 2013b: 254; Ayverdi, 1977: 59.

²⁰⁷ "Ali Paşa Varad Kalesi'ni fethedince bu kale de aman ile fetholup İslam diyarlarına eklenmiştir. İçinde bin adet seçkin yiğit erleri, bir camii, iyi cephaneleri ve şahane Macar topları var." bk. Evliya Çelebi, 2013c: 9-10; Ayverdi, 1977: 59.

²⁰⁸ Maxim, 2012a: 514; Evliya Çelebi, 2013d: 180.

²⁰⁹ Abdülhamid Albümü: 91331/33; Ayverdi, 1977: 59.

²¹⁰ Abdülhamid Albümü: 91331/38.

²¹¹ "Hisar içinde tamamı 4 mahalledir. Garpkapısı Mahallesi, Horozkapısı Mahallesi, Yalıkapısı Mahallesi ve Sukapısı Mahallesi. Tamamı 4 adet mihrapdır. Evvelâ, Sultan Süleyman Han Camii, Büyük bir kilise imiş. Bir tür kireç yapıdır ki kârgir desek, değildir. Hâlâ bu caminin içinde dağlar gibi Müslüman gazilerin peksimetleri doludur. Cimcime Camii ve Şeket Camii (...) (...) (...) (...) başka mescitler vardır." bk. Evliya Çelebi, 2013b: 247.

²¹² Ayverdi, 1977: 61.

²¹³ <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Timisoara1656.jpg>, (erişim tarihi: 03.04.2017).

²¹⁴ <https://www.revolvy.com/main/index.php?s=History%20of%20Timi%C8%99oara>, (erişim tarihi: 03.04.2017).

Tamışvar- Cincime Camii: Evliya Çelebi ve Ayverdi, İç kalede yer alan Cincime Camii’den bahsetmiştir²¹⁵. Caminin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Caminin Tamışvar Kalesi’nin fethinden sonra (1551-1552) inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Tamışvar- Şeket Camii: Ayverdi kitabında, Tamışvar Kalesi’nin içinde yer alan caminin ismini Osmanlıca “Şeket” olarak yazmıştır²¹⁶. Evliya Çelebi de iç kalede yer alan camilerden birinin Şeket Camii olduğu anlatmaktadır²¹⁷. Caminin banisi ve inşa tarihine ait bilgiye ulaşılamamıştır. Caminin, kalenin fethinden sonra (1551-1552) inşa ettirildiği tahmin edilmektedir.

Tamışvar- Seydi Ahmed Paşa Camii: Evliya Çelebi’nin ismini zikrettiği dört camiden biri olan Seydi Ahmed Paşa Camii, çarşı içinde yer aldığından cemaatinin kalabalık olduğu ve kapısının üzerinde H.1070/M.1659-1660 tarihli kitabesinin bulunduğu bilinmektedir²¹⁸. Kitabe’den caminin Seydi Ahmed Paşa tarafından 1659 yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Tamışvar- İsmi Bilinmeyen Camii: Evliya Çelebi, Tamışvar Kalesi ziyaretinde kalede dört adet mihrap olduğundan bahsetmektedir. Bu dört adet camiden başka bir caminin de olduğu ancak isminin bilinmediği Seyahatname’den anlaşılmaktadır²¹⁹.

Topal Ova- Topal Ova Köyü Camii: Ayverdi, vakıf kayıtlarından yola çıkarak Babadağ’ın güneybatısında yer alan Topal Ova Köyü’nde cami olduğunu tespit etmiştir. Caminin banisi ve vakfın ismine ulaşamamıştır²²⁰. Günümüze gelemeyen caminin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir.

Tulça- Ahmed Ağa Camii: Tulça Kalesi’nin Sultan IV. Murad tarafından H.1044/M.1634-35 yılında ikinci kez fethedildiği bilinmektedir²²¹. Evliya Çelebi, H.1067/M.1657 yılında kasabayı ziyaretinde hisar içinde bir camii, buğday ambarı, cebehane vb. yapıların olduğundan bahsetmektedir²²². Camiyle ilgili ayrıntılı bilgiye Ayverdi’nin kitabından ulaşılmaktadır²²³. Ayverdi, caminin banisinin isminin yer aldığı evkaf kaydını

²¹⁵ Evliya Çelebi, 2013b: 247; Ayverdi, 1977: 61.

²¹⁶ Ayverdi, 1977: 61.

²¹⁷ Evliya Çelebi, 2013b: 247.

²¹⁸ “Gazi Seydi Mehmed Paşa Camii, yeni mabettir, ama çarşı pazarda olduğundan cemaati çoktur ve hizmetçisi çoktur. Bütün pencereleri mihrap tarafında hendek içinden akan Tımış Nehri’ne bakmaktadır. Kapısı üzerindeki tarihi budur: Kâtil-i Rakofçi-i bi-dîn (ü) küffâr-ı la’în, A’ni düstûr-ı mükerrem Gâzî-i merd-i zamân/ Ettibir câmi binâ kim haşre dek subh u mesâ, Zikr-i hayrın gâziyân-ı dîn eder vird-i zebân/ Kevserî târihini sordukta hâtifden dedi, Câmi-i paşa-yı âdil Seydî sâhib-kırân/ sene 1070 (1659).” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 248; Ayverdi, 1977: 61.

²¹⁹ Evliya Çelebi, 2013b: 248.

²²⁰ Ayverdi, 1977: 62.

²²¹ Maxim, 2012b: 361.

²²² Evliya Çelebi, 2013b: 73.

²²³ Ayverdi, 1977: 62.

incelemiş olup yapının Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafına yer vermiştir (Foto 16)²²⁴. Fotoğraf incelendiğinde, caminin kiremit kaplı kırma çatılı, harim duvarına bitişik tek şerefeli bir minaresi olduğu anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi'nin kaleyi ziyareti ve kalenin fetih tarihi dikkate alındığında, caminin 17. yüzyılın ilk yarısında inşa edildiği düşünülmektedir.

Varad- Hünkâr (Sultan IV. Mehmed Han) Camii: H.1071/1660-1661 yılında Köse Ali Paşa ile beraber Varad Kalesi'nin fethinde bulunan Evliya Çelebi, iç kalede kiliseden çevrilerek minare eklenen yapının IV. Mehmed Han Camii olduğundan bahsetmektedir²²⁵. Banisi bilinmeyen caminin kalenin fethiyle aynı dönemde inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Varad- Köprülü Mehmed Paşa Camii: Evliya Çelebi, mahalle içinde yer alan Köprülü Mehmed Paşa Camii hakkında bilgi vermektedir²²⁶. Caminin 1661 tarihli vakfiyesi bulunmaktadır²²⁷. Vakfiyenin 1661 tarihli olduğu ve Varad Kalesi'nin de 1660-1661 yılında fethedildiği bilindiğine²²⁸ göre caminin de 1661 yılı içerisinde inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Varad- Köse Ali Paşa Camii: Evliya Çelebi, Varad Kalesi'ni fetheden Köse Ali Paşa'nın iç kalede kendi adına bir cami yaptırdığından bahsetmektedir²²⁹. Caminin Şolumkovar Palankası'ndaki camiyle aynı yılda inşa edildiği veya aynı cami olabileceği ileri düşünülmektedir²³⁰.

Varad- Küçük Mehmed Paşa Camii: Varad'daki iç kalede yer alan ve cuma namazı kılınacak üç camiden biri olan Küçük Mehmed Paşa Camii'nin minaresiz ve çatısının kiremitli olduğu Evliya'dan öğrenilmektedir²³¹. Banisi bilinmeyen caminin Varad Kalesi'nin fethinden sonra (1660-1661) inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Yanova- Sultan IV. Mehmed Camii: Yanova Kalesi, ilk defa H.959/M.1551-1552 yılında Vezir Ahmed Paşa tarafından fethedilmiştir. Ancak tekrardan Avusturyalıların eline geçmiştir. Daha sonra Sultan Mehmed Han fermanıyla Köprülü Mehmed Paşa tarafından H.1061/M.1650-1651 yılında Osmanlının topraklarına yeniden dahil edilmiştir²³². Evliya, kale

²²⁴ Abdülhamid Albümü: 91233/16; Ayverdi, 1977: 65.

²²⁵ “Daha önce kilise imiş, hâlâ nurlanıp Müslüman mabedgâhı olmuştur. Bunun nazik, sanatlı, yeni yapılmış güzel uzun bir minaresi var ki sanki tek parça düzgün servidir. Cami üzeri bir çeşit sanatlı kırmızı kiremit örtülüdür ki sanki sihir eseridir.” bk. Evliya Çelebi, 2013d: 183; Ayverdi, 1977: 66.

²²⁶ “al kırmızı kiremit ile örtülü bir kârgir minareli ve bir geniş avlulu mamur camidir, ama Köprülü'den emir gelince camiye kurşun örtmek isterlerdi.” bk. Evliya Çelebi, 2013d: 183.

²²⁷ VGM. Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı.

²²⁸ Topçu, 2015: 54.

²²⁹ “Evvelâ Varat fatihi Köse Ali Paşa Camii, kiremit örtülü ve bir düzgün ve yüksek kârgir minreli yeni camidir, ama avlusu yoktur, zira dar yere yapılmıştır. Çarşı pazarın kalabalığı burada olduğundan cemaati çoktur.” bk. Evliya Çelebi, 2013d: 183.

²³⁰ bk. Şolumkar Palankası'ndaki Camii.

²³¹ Evliya Çelebi, 2013d: 183.

²³² Evliya Çelebi, 2013b: 254; Ayverdi, 1977: 66; Maxim, 2013: 317.

içinde Sultan Mehmed Han cami hakkında bilgi vermektedir²³³. Caminin kalenin fethinden sonra (1651) inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Yanova- Köprülü Mehmed Paşa Kale Camii: 1661 tarihli vakfiyede, Yanova'nın iç kalesinde Köprülü tarafından bir cami inşa ettirildiği anlaşılmaktadır²³⁴. Ayverdi, Köprülü'nün Yanova Kalesi'ndeki hayratları için bir vakıf kurduğundan ve vakfiyeye göre senede toplam 1080 akçenin bu hayratlara bağışlandığı anlatmaktadır²³⁵. Evliya Çelebi de, Seyahatnamesi'nde camiden minareli olarak bahsetmektedir²³⁶. Caminin kalenin fethinden sonra (1650-1651) inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

Yanova- Köprülüâde Fazıl Ahmed Paşa Camii: Ayverdi, bu eser hakkında Evliya'nın Seyahatnamesi'nden yola çıkarak Yanova varoşunun köprübaşında bir cami bulunduğunu ve Fazıl Ahmed Paşa'ya ait olabileceğini ileri sürmektedir²³⁷. Ancak 18 Nisan 1678 tarihli Köprülü Fazıl Ahmed Paşa vakfiyesinde cami ismine rastlanmamıştır²³⁸. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmese de kalenin fethedildiği ve Fazıl Ahmed Paşa'nın da görev aldığı dönemler (1659-1676)²³⁹ dikkate alındığında yapının 17. yüzyılın ikinci yarısında, Fazıl Ahmed Paşa tarafından inşa ettirildiği tahmin edilmektedir.

Yanova- Sufi (Gürcü) Kenan Paşa Camii: Yanova varoşunda bulunan cami hakkında Evliya Çelebi ve Ayverdi bahsetmektedir. Evliya caminin kiremitli, taş minareli ve diğer camilerden büyük olduğunu yazmaktadır²⁴⁰. Kenan Paşa'nın H.1068/M.1657-1658 yılında Budin'e vali olarak tayin edildiği ve Yanova Kalesi'ni sağlamlaştırdığı bilinmektedir²⁴¹. Kenan Paşa'ya atfedilen caminin 1657-1658 yılından sonra inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Yanova- Cengizade Ali Paşa Camii: Evliya Çelebi'den Yanova Kalesi'nde Çengizâde (---) Paşa Camii'nin yer aldığı tespit edilmiştir²⁴². Çelebi'den kim tarafından yaptırıldığı belirtilmeyen caminin, 1658-1661 yılları arasında Tamışvar'da valilik yaptığı

²³³ “Kible tarafına bakar bir demir kapısı var ki anahtarı kale içinde oturan yeniçeri ağası hükmündedir. Hendeği içinde Kiriş Nehri dolup dolaşır. Kapısının üç yüzünde Sultan Mehmed Han Camii dibinde bir tahtadan saat kulesi ve bir at değirmeni vardır.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 255.

²³⁴ VGM, Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı.

²³⁵ Ayverdi, 1977: 67.

²³⁶ “Evvelâ köprülü Mehmed Paşa Camii. Yanova fatihi olduğundan gayet bakımlı ve süslü camidir ki üstü kiremitli ve kârgir uzun minareli ve kalabalık cemaate sahip camidir.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 255.

²³⁷ Ayverdi, 1977: 66; Evliya Çelebi, 2013b: 256.

²³⁸ VGM. Defter no:580, Sayfa no:140, Sıra no:78 kaydının Defter no: 1988, Sayfa no:174, Sıra no: 110'daki Türkçe kaydı.

²³⁹ Özcan, 2002: 260; Topçu, 2015: 22-23.

²⁴⁰ Evliya Çelebi, 2013b: 256; Ayverdi, 1977: 67.

²⁴¹ Maxim, 2013a: 317.

²⁴² Evliya Çelebi, 2013b: 256.

bilinen²⁴³ Cengizâde Ali Paşa'ya²⁴⁴ ait olabileceği tahmin edilmektedir. Caminin 1658 yılından sonra inşa ettirildiği ileri sürülebilir.

Yanova- Haseki Osman Ağa Camii: Ayverdi'nin kitabından Yanova Kalesi'nde Hacı Osman Ağa Camii isminde bir caminin var olduğu anlaşılmaktadır²⁴⁵. Aynı cami Evliya Çelebi'nin kitabında da geçmektedir. Çelebi, caminin kiremit örtülü ve ahşap minareli olduğundan bahsettikten sonra altı satırlık kitabesine yer vermektedir. Cami, kitabesine göre H.1073/M.1662-1663 yılında Yazıcı Osmân tarafından inşa ettirilmiştir²⁴⁶.

Yanova- Mescitler: Evliya Çelebi Yanova kalesini ziyaretinde Sultan Mehmed Han, Köprülü Mehmed Paşa, Çengizâde (---) Paşa, Fazıl Ahmed Paşa, Haseki Osman Ağa ve Kenan Paşa camileri hakkında bilgi vermiştir. Ancak bu camiler dışında mescitlerin de olduğundan bahsetmişse de mescitlerin kaç adet olduğu ve isimleri belirtilmemiştir²⁴⁷.

Yeniköy- Yeniköy Camii: Tulça'nın 12 km. güneyinde yer alan caminin ismine Ayverdi'nin kitabında rastlanmaktadır. Arşiv kaydı bulunan caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir²⁴⁸. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde ise bu cami hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Yergöğü Kalesi- Çelebi Sultan Mehmed Camii: Tuna Nehri kenarında bulunan kalenin ilk yapımının H.816/M.1413 yılında Çelebi Sultan Mehmed²⁴⁹ tarafından olduğu ve iç kalede kendi adına bir cami inşa edildiği Evliya Çelebi'den öğrenilmektedir²⁵⁰. Son araştırmalara göre kalenin Eflak Voyvodası I. Mircea (1386-1418) tarafından yaptırıldığı ve 1420'lerde Osmanlı'nın eline geçtiği bilinmektedir²⁵¹. Ayverdi, kaleyi ziyaret etmiş ancak caminin izine rastlamamıştır²⁵². Bugün mevcut olmayan caminin 1420'deki kale yapımından sonra inşa ettirildiği tahmin edilmektedir.

Yusuf Hanlı Köyü- Yusuf Hanlı Köyü Camii: Ayverdi, Yusuf Hanlı Köyü'nde yer alan caminin banisinin bilinmediğini ancak evkaf kayıtlarında isminin geçtiğinden bahsetmektedir²⁵³. Caminin inşa tarihi bilinmemektedir.

²⁴³ Keul, 2009: 219-220; Maxim, 2013a: 317.

²⁴⁴ “Bosna alaybeyi olup Zilhicce 1060'da (aralık 1650) Hersek mutasarrıfı oldu. Zilka'de 1062'de (Ekim 1652) ayrıldı. Sonra bazı sancakların mutasarrıfı oldu. 1070'de (1659-60) Bosna valisi oldu. 1074'de (1663-64) orada iken bazı hatalarından dolayı idam edildi.” bk. Süreyya, 1996a: 283.

²⁴⁵ Ayverdi, 1977: 67.

²⁴⁶ “Ve çarşı içinde Haseki Osman Ağa Camii. Bu gayet sanatlı, şirin, kiremit ile örtülü ve tahta minareli mamur camidir.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 255.

²⁴⁷ Evliya Çelebi, 2013b: 256.

²⁴⁸ Ayverdi, 1977: 67.

²⁴⁹ İnalçık, 2003: 391-394.

²⁵⁰ Evliya Çelebi, 2013a: 235.

²⁵¹ Maxim, 2013b: 483.

²⁵² Ayverdi, 1977: 67.

²⁵³ Ayverdi, 1977: 67.

Yapılan arazi çalışmasında, Basarabi (Mürvetler-Murfat), Cumpana (Hasidoluk), Dobromir, Lazu ve Ovidiu (Kanara) köylerinde yer alan beş adet caminin yıkıldığı ve yerlerine yakın bir tarihte yeni bir cami inşa ettirildiği tespit edilmiştir. Bundan dolayı bu camiler, günümüze ulaşamayan anıtlar listesine dahil edilmiştir.

Basarabi (Mürvetler-Murfat) Köyü Camii: Cami, Köstence ilinin 20 km. batısında, Basarabi (Mürvetler-Murfat) köyünün merkezindeki küçük bir avlu içerisinde yer almaktadır. Hasan bin Abdullah Camii ismiyle bilinen caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinde yer alan cami hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır; yapının 1841 yılında taş malzemeden inşa edildiği ve tek mekânlı olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır²⁵⁴. Ayverdi, camiye ait bir vakıf kaydının olduğunu ileri sürmektedir²⁵⁵. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Köyün sakinlerinden olan Abdullah Necati (yaş 76) ile yapılan söyleşide, caminin batısından dere geçtiği için 1972 yılında meydana gelen selden dolayı tamamen yıkılmıştır. Daha sonra aynı şahıs Çavuşesku döneminde daha büyük bir cami yapılmasını için arazisini bağışlamak istemiştir. Devlet yetkilileri, bunu kabul etmeyerek 1981 yılında, yıkılan camiyle aynı boyutlara sahip yeni bir cami inşa etmişlerdir. Bu bilgilerden yola çıkarak, günümüzdeki caminin aslına uygun ölçülerde tekrardan inşa edildiği anlaşılmaktadır (Çizim 1).

Cumpana (Hasid Oluk-Hasdörlük) Köyü Camii: Cami, Köstence'nin 10 km. güneybatısında, Cumpana (Hasidoluk-Hasdörlük) Köyü'nün merkezinde, Osman Gaffar Sokak ile Monumentului Sokağı'nın birleştiği geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan caminin 1930 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir²⁵⁶. Ancak Ayverdi, kitabında Hasidoluk Köyü'nün isminin yanlış yazıldığı, doğrusunu ve yerini bulmanın mümkün olmadığını söylemektedir. Caminin 1880 yılına ait Abdülhamid Albümü'nde fotoğrafı yer almaktadır. Dikdörtgen planlı ve kırma çatılı olan caminin, kabayonu taşla inşa edildiği ve camiden bağımsız bir şekilde konumlandırılmış ahşap bir minaresinin olduğu anlaşılmaktadır (Foto 17)²⁵⁷. Caminin 1880 yılından önce inşa edildiği anlaşılmaktadır. Günümüze ulaşamayan caminin yerine bugün modern bir cami inşa edilmiştir. Köy sakinlerinden olan ve camide gönüllü olarak çalışan Gaffar Sever (yaş 76) ile yapılan söyleşide; bugünkü caminin olduğu yerde, kerpiç ve kabayonu taş malzemeden yapılmış ve yaklaşık 20 kişinin ibadet edeceği Osmanlı dönemi bir caminin olduğu, 2001 yılında caminin tamamen yıkılarak aynı arsa üzerine, cemaat ve müftülüğün yardımıyla daha

²⁵⁴ İbram, 2007: 183.

²⁵⁵ Ayverdi, 1977: 53.

²⁵⁶ Aksu, 2003: 83.

²⁵⁷ Abdülhamid Albümü: 91233/44.

büyük bir cami inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca eski caminin ahşap bir minaresinin olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Günümüzdeki betonarme cami, 9.35x20.90 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Caminin batısında yer alan minareyi, 1975 yılında cemaat kendi aralarında para toplayarak yaptırmıştır.

Dobromir Köyü-Hacı Hasan Camii: Cami, Köstence'nin 65 km. güneybatısında bulunan Dobromir Köyü'nün hemen dışında yer alan geniş bir avlu içerisinde inşa edilmiştir. Ayverdi, Hacı Hasan vakfını inceleyerek bahse konu olan köyde, bir caminin yer aldığını söylese de inşa tarihi hakkında bilgi vermemektedir²⁵⁸. Caminin 1858 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir²⁵⁹.

Cami, günümüzde tamamıyla yıkılıp, 5.30x15.20 m. ölçülerinde yeniden inşa edilmiştir. Yapının 2012 yılına ait fotoğrafı incelendiğinde; caminin dikdörtgen planlı olduğu ve kuzeyinde dikdörtgen planlı harime giriş kapısının olduğu, kapının her iki yanında birer adet dikdörtgen pencerenin yerleştirildiği ve üzerinin kiremit kaplı kırma çatıyla örtüldüğü anlaşılmaktadır (Foto 18)²⁶⁰.

Lazu Köyü Camii: Cami, Köstence'nin 6.5 km. güneybatısındaki Lazu Köyü'nün merkezinde, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır²⁶¹. Banisi bilinmeyen caminin 1860 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir²⁶². Ayverdi, Lazu Köyü'nü ziyaretinde caminin ve büyük bir mezarlığın yok olduğunu söylemektedir²⁶³. Köy sakinlerinden olan Cevat Küsep (yaş 80) ile yapılan söyleşide, eski caminin 14 Aralık 2008 tarihinde yıktırıldığı, 25 Mart 2011 yılında aynı arsa üzerine yeni bir cami yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Küsep, eski caminin duvarlarının kabayonu taş malzemeyle örülmüş olduğunu ve üzerinin kiremit kaplı kırma çatıyla örtüldüğünü söylemektedir (Foto 19,20)²⁶⁴. Bugünkü cami betonarme olup, orijinal camiye ait herhangi bir bakiyeye rastlanılmamıştır.

Ovidiu (Kanara) Köyü Camii: Cami, Köstence'nin 15 km. kuzeyinde bulunan Ovidiu (Kanara) Köyü'nün merkezinde, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan yapının 1884 yılında inşa ettirildiği düşünülmektedir²⁶⁵. Cami, bilinmeyen bir tarihte yıkılmış olup yapının orijinal planı ve

²⁵⁸ Ayverdi, 1977: 27.

²⁵⁹ Aksu, 2003: 84; Abdula Nazare, 2014: 166

²⁶⁰ Andreşoiu vd., 2012: 181.

²⁶¹ Andreşoiu vd., 2012: 180.

²⁶² Aksu, 2003: 84.

²⁶³ Ayverdi, 1977: 40.

²⁶⁴ Veli, 2003: 6.

²⁶⁵ Aksu, 2003: 83; Abdula Nazare, 2014: 166.

fotoğraflarına ulaşılammıştır. Bugünkü cami, 10.15x15.20 m. ölçülerinde dikdörtgen Romanya'daki Türk iş adamlarının desteğiyle 2005 yılında inşa edilmiştir²⁶⁶.

Türbeler

Ada Kale- Kesik Baş Türbesi: Ayverdi, 1964 tarihli bir günlük gazeteden yola çıkarak adanın Orşova karşısındaki batı ucunda, kârgir bir türbenin olduğunu ve başucundaki levhada “Miskin Baba” yazdığı halde Kesik Baş Baba Türbesi ismi verildiğinden, türbe içindeki sandukanın üzerinin şal ile örtülü olduğu ve başucunda kavuğu bulunduğundan bahsetmektedir²⁶⁷. Miskin Baba'nın hayatı hakkında çok fazla bir bilgi olmasa da Bektaşî dervişi olabileceği düşünülmektedir²⁶⁸. Ayverdi, kitabında kale kapısı üzerinde H.1145/M.1732 tarihli bir kitabenin olduğundan bahsetse de kale kapısı üzerindeki kitabenin H.1158/M.1745 tarihli olduğu anlaşılmaktadır (Foto 21)²⁶⁹. Nazare, Miskin Baba'nın ölüm yılının H.1270/M.1851, mezar taşındaki kitabenin ise H.1320/M.1901 tarihli olduğunu ileri sürmektedir²⁷⁰.

Babadağ- Türbe: H.1139/M.1726-27 tarihli arşiv belgesinde, Sultan II. Bayezid'in Babadağ'da bir türbe yaptırdığı anlaşılmaktadır²⁷¹. Türbenin kim adına ve ne zaman yapıldığına ilişkin bir bilgiye ulaşılammıştır. Engin, kitabında bahse konu olan türbenin II. Bayezid'e ait olduğunu ileri sürmektedir²⁷². II. Bayezid Türbesi'nin, sultanın İstanbul'da yaptırdığı külliye içersinde yer aldığı bilinmektedir²⁷³. Bu yüzden günümüze ulaşamayan türbenin, II. Bayezid'e ait olamayacağı açıktır.

Çanad- Gazi Bali Bey Türbesi: Çanad kasabasında yer alan türbe, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde ve Ayverdi'nin kitabında geçmektedir. Gazi Bali Bey'in, kendi adına yaptırdığı düşünülen caminin yakınında yer alan kârgir bir türbeye gömülü olduğu Evliya'dan anlaşılmaktadır²⁷⁴. Türbenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Çanad Kalesi'nin 1551 ve 1598 yılında fethedildiği ve Evliya Çelebi'nin de bu türbeden bahsettiği düşünülürse türbenin 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra inşa ettirildiği ileri sürülebilir.

²⁶⁶ Stinga, 2007: 1; <http://www.ziuconstantina.ro/stiri/cultura/o-geamie-noua-pentru-credinciosii-din-ovidiu-220103.html> (erişim tarihi: 04.12.2017).

²⁶⁷ Ayverdi, 1977: 67.

²⁶⁸ Popescu-Judet, 2006: 32.

²⁶⁹ <http://alexisphoenix.org/adakalehnew.php> (erişim tarihi: 21.04.2017).

²⁷⁰ Abdula Nazare, 2012:198.

²⁷¹ BOA. EV. HMM. d., Dosya no: 2947, Gömlek no: 0.

²⁷² Engin, 2014: 682.

²⁷³ Kuban, 2016: 208; Turan, 1992: 237.

²⁷⁴ Evliya Çelebi, 2013d: 172; Ayverdi, 1977: 22.

Tamışvar- Türbe (Hüseyin Baba): Ayverdi, vakıf kayıtlarından “*Türbe-i Baba Hüseyin der Tamışvar*” adında bir türbenin varlığını tespit etmiştir. Ziyaretinde bu türbenin yerinde olmadığını görmüştür²⁷⁵. Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesi’nde de bu isimde bir türbeye rastlanmamıştır. Türbenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir.

Medreseler

Babadağ- 3 Adet Medrese: Ayverdi’nin kitabında bahsedilen 3 adet medrese günümüze ulaşamamıştır. Evliya Çelebi’den bu medreselerin Bayezid Han tarafından yaptırıldığı ve üzerlerinin kurşunla kaplı olduğu anlaşılmaktadır²⁷⁶. Karpat, Sultan II. Bayezid Han’ın H.889/M.1484-1485 yılında Babadağ’da imar faaliyetlerinde bulunduğunu söylemektedir²⁷⁷. Ayrıca H.1139/M.1726-27 tarihli arşiv belgesinde, II. Bayezid’in Babadağ’da kendi adına bir medrese yaptırdığı anlaşılmaktadır²⁷⁸. II. Bayezid’in hükümdar olduğu yıllar dikkate alındığında, medreselerin 1484 yılından sonra inşa ettirildiği ileri sürülebilir.

Babadağ- Sultan II. Mahmud Medresesi: Dobruca bölgesinde açılan ilk medrese, Babadağ’da Gazi Ali Paşa tarafından yaptırıldığı, ikinci medresenin ise 1837 tarihinde II. Mahmud (1808-1839) tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir²⁷⁹. 1899 yılında görülen kıtlık sonucunda Müslüman Türklerin Babadağ’dan göç etmek zorunda kaldığı ve Gazi Ali Paşa’nın vakfında bulunan mülklerin Romanya Hükümeti tarafından kamulaştırıldığı ve vakıf gelirleriyle sürekliliği devam eden medresenin 1901 yılından sonra mezarlıkla birlikte yıktırıldığı anlaşılmaktadır (Çizim 2)²⁸⁰. Medrese’nin bugün olduğu alanda, cami imamının kalması için 1998 yılında bir lojman binası inşa ettirilmiştir (Foto 22, 23)²⁸¹.

Beş Ova’da (Beşenova) Medrese: Evliya Çelebi, Süleyman Han Veziri Koca Mehmed Paşa (Sokullu) tarafından H.958/M.1551’de fethedilen Beş Ova’da 1 adet medreseden bahsetmektedir. Medresenin adı, plan özellikleri ve inşa tarihi bilinmemektedir. Medresenin kalenin fethinden sonra inşa edildiği ileri sürülebilir²⁸².

Çanad- 4 Adet Medrese: Evliya Çelebi’den Çanad’da 3 adet medresenin yer aldığı öğrenilmektedir. Evliya bu medreselerin isimlerinden ziyade sadece sayısal bilgilerine yer

²⁷⁵ Ayverdi, 1977: 61.

²⁷⁶ Evliya Çelebi, 2013a: 267; Ayverdi, 1977: 19.

²⁷⁷ Karpat, 1994b: 484.

²⁷⁸ BOA. EV.HMH. d., Dosya no: 2947, Gömlek no: 0.

²⁷⁹ Güncüoğlu, 1998: 5; Popovic, 1995: 132.

²⁸⁰ Güncüoğlu, 1998: 6.

²⁸¹ Ali Aksu, 2003: 61; Güncüoğlu, 1998: 6.

²⁸² Evliya Çelebi, 2013d: 173; Ayverdi, 1977: 22.

vermiştir²⁸³. Oktay Aslanapa ise Çanad'da 4 adet medresenin olduğundan bahsetmektedir²⁸⁴. Medreselerin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Çanad Kalesi'nin fethedildiği yıllar (1551-1598) dikkate alınırsa, medreselerin de bu yıllar arasında inşa edildiği düşünülmektedir.

Kligra (Kalyakra)- Ahmed Ağa Medresesi: Baltacı, Kadiasker defterini inceleyerek H.982/M.1574-1575 tarihinde, Romanya'nın Tuna deltasında yer alan Kili Kalesi'nin dışında, Ahmed Ağa Medresesi'nin bulunduğunu söylemektedir. Otuzlu medrese grubuna giren yapının banisi ve mimarisi hakkında bir bilgiye ulaşılammıştır²⁸⁵.

Mecidiye- Müslüman Semineri: Mecidiye kasabasının merkezinde yer alan medresenin (Müslüman Semineri) geçmişi 1610 yılında inşa ettirilen Babadağ'daki medreseye dayanmaktadır. Babadağ'daki Medrese yıkıldıktan sonra 1889 Rumen kanununa göre yeni medresenin 1901 yılında Mecidiye'ye taşındığı bilinmektedir²⁸⁶. Komünist rejimde Dobruca'daki birçok okul kapatılmasına rağmen, Mecidiye'deki bu seminer, 1967 yılına kadar eğitim vererek imam ve aydın kişiler yetiştirmiştir²⁸⁷. Bu kişilerden birisi Müstecip Ülküsal'dır. Ayverdi ve Norris, bu medreseden kısaca bahsetmektedir²⁸⁸. 1902 yılında çizilen plandan anlaşılacağı üzere medrese, bir avlu etrafına konumlandırılmış toplam 14 odadan meydana gelmektedir (Çizim 3)²⁸⁹. Medresenin 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'nde fotoğrafı yer almaktadır (Foto 24)²⁹⁰. Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğraf ve 1931 yılına ait fotoğraftan, medresenin üzerinin kiremit kaplı kırma çatıyla örtüldüğü anlaşılmaktadır (Foto 25,26)²⁹¹. Banisi bilinmeyen medreseden günümüze sadece duvarları kalmıştır (Foto 27).

Orşova- Orşova'da Medrese: Ayverdi, Orşova'da bir medresenin olduğunu ancak isminin bilinmediğinden bahsetmektedir²⁹².

Varad- Köprülü Mehmed Paşa Medresesi: 1661 tarihli Köprülü Mehmed Paşa vakfiyesinden Köprülü tarafından bir mektep inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Ayverdi'nin kitabından Varad'da Köprülü Mehmed Paşa'ya ait bir medresenin olduğu bilgisine ulaşılmıştır²⁹³. Evliya Çelebi ise Köprülü'ye ait 3 adet medresenin yer aldığını yazmaktadır²⁹⁴. Vakfiyede medresenin kaç adet olduğu yazmamaktadır. Vakfiyenin düzenlendiği tarih ve

²⁸³ Evliya Çelebi, 2013d: 172; Ayverdi, 1977: 23.

²⁸⁴ Aslanapa, 1950: 326.

²⁸⁵ Baltacı, 2005: 261.

²⁸⁶ Cupcea vd., 2016: 129; Alecu, 1928: 182; Popovic, 1995: 133.

²⁸⁷ Önal, 1994: 183.

²⁸⁸ Ayverdi, 1977: 53; Norris, 1993:155.

²⁸⁹ Cupcea vd., 2016: 421.

²⁹⁰ Abdülhamid Albümü: 91233/18.

²⁹¹ Cupcea vd., 2016: 414; Ilie, 2015: 134.

²⁹² Ayverdi, 1977: 54.

²⁹³ VGM. Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı; Ayverdi, 1977: 66.

²⁹⁴ Evliya Çelebi, 2013d: 183.

kalenin fethedildiği tarih dikkate alındığında, medresenin 1660-1661 yılı içerisinde inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

Mektepler

Adakale- 1 Adet Rüşdiye Mektebi: Yapılan arşiv taramalarında, Adakale’de Osmanlı Dönemi’ne ait bir adet Rüşdiye Mektebi’nin yer aldığı tespit edilmiştir. H.1289/M.1873 yılına ait belgede, Adakale’de ahalinin yardımlarıyla bir Rüşdiye Mektebi inşa edildiği ve mektebin muallimliğine Hafız İbrahim Efendi’nin tayin edildiği anlaşılmaktadır²⁹⁵. Mektebin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Arşiv kayıtlarından yola çıkarak mektebin 1873 yılından hemen önce inşa edildiği ileri sürülebilir. Ağanoğlu tarafından hazırlanmış olan makalede, Adakale’nin sosyo-ekonomik durumu ve Rüşdiye Mektebi hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır²⁹⁶.

Arad- Köprülü Mehmed Paşa Mektebi: 1 Eylül 1658 tarihinde Köprülü Mehmed Paşa’nın Yanova Kalesi’nin fethiyle birlikte Arad’da bir mektep inşa ettirdiği Evliya Çelebi ve Ayverdi’den öğrenilmektedir²⁹⁷. Mektebin kalenin fethinden hemen sonra inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

Babadağı- 20 Adet Mektep: Ayverdi, kitabında Babadağ’ında 10 adet mektebin olduğundan bahsetmektedir²⁹⁸. Evliya’nın Seyahatnamesi’nde Babadağ’ında 20 adet sıbyan mektebinin olduğu anlaşılmaktadır²⁹⁹. Mekteplerin inşa tarihi ve banileri bilinmemektedir. Sultan Bayezid’in 1484 yılında Babadağ’ı fethettiği düşünüldüğünde, mekteplerin bu tarihten sonra inşa edildiği ileri sürülebilir.

Baraganu- Osman Fakı Köyü Mektebi: 1880 tarihli Abdülhamid Albümü’ndeki fotoğraftan Osman Fakı Köyü’nde bir adet Müslüman okulunun inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Mektebin inşa tarihi ve banisi hakkında bir bilgiye ulaşılamasa da albümün düzenlendiği tarih dikkate alındığında, mektebin 1880 tarihinden önce ayakta olduğu bilinmektedir. Mektebin mimari formu incelendiğinde, Cumpana (Hasid Oluk) Köyü Mektebi’ndeki gibi dikdörtgen planlı, kırma çatılı ve üzeri kiremitle kaplı olduğu anlaşılmaktadır (Foto 28)³⁰⁰.

Beş Ova’da (Beşenova)- 2 Adet Mektep: H.958/M.1551 yılında Vezir Koca Mehmed Paşa tarafından fethedilen Beş Ova’da Evliya Çelebi, iki adet mektebin yer aldığından

²⁹⁵ BOA. A. MKT. MHM. Dosya no: 447, Gömlek no: 75.

²⁹⁶ Ağanoğlu, 2015: 5480-5502.

²⁹⁷ Ayverdi, 1977: 9; Evliya Çelebi, 2013b: 250.

²⁹⁸ Ayverdi, 1977: 19.

²⁹⁹ Evliya Çelebi, 2013a: 267.

³⁰⁰ Abdülhamid Albümü: 91233/39.

bahsetmektedir³⁰¹. Mekteplerin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Kalenin fethedildiği tarih dikkate alındığında mekteplerin de bu tarihten sonra inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Çanad- 4 Adet Mektep: Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nden Çanad'da 4 adet sıbyan mektebinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Evliya, mekteplerin sadece sayısal bilgilerine değinmiştir³⁰². Mekteplerin banisi bilinmese de Çanad Kalesi'nin fethedildiği dönemler (1551-1598) göz önüne alındığında, mekteplerin 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Cumpana- (Hasid Oluk) Köyü Müslüman Okulu: Abdülhamid Albümü'nde Hasid Oluk Köyü'nde bir adet Müslüman mektebinin olduğu anlaşılmaktadır. Mektebin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Albümün 1880 tarihli olduğu dikkate alındığında, mektebin 1880 yılından önce ayakta olduğu öğrenilmektedir. Fotoğraftan mektebin mimari formu incelendiğinde, dikdörtgen planlı ve üzerinin kırma çatıyla örtülü olduğu anlaşılmaktadır (Foto 29)³⁰³.

Gelincik Köyü- Kız Mektebi: Ayverdi, kitabında Mangalya'nın kuzeyinde bulunan Gelincik Köyü'nde 1 adet kız mektebinden bahsetmektedir. Aynı zamanda Ayverdi, Abdülhamid Albümü'nde yer alan fotoğrafı (Foto 30) inceleyerek mektep hakkında bilgi vermektedir³⁰⁴. Ayverdi, mektebin iki sıra pencereli olduğu ve duvarlarının kesme taşlarla örülmüş olduğundan bahsetmektedir. Ayverdi'nin tasvir ettiği yapının aslında mektep değil de cami olduğu, yerinde görülerek tespit edilmiştir. Fotoğraftan anlaşılabileceği üzere, caminin kuzeybatısında yer alan kırma çatılı yapının aslında kız mektebi olabileceği düşünülmektedir. Fotoğrafta, mektebin 3/1'lik kısmı görünse de Cumpana (Hasid Oluk) Köyü ve Baraganu (Osman Fakı) Köyü Müslüman mekteplerine benzer bir şekilde, dikdörtgen planlı ve kırma çatılı olduğu anlaşılmaktadır. Mektebin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Karaharman Köyü Mektebi: 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'nde Karaharman Köyü'nde Müslüman ve Hristiyan öğrencilerinin öğrenim gördüğü bir adet okulun inşa edildiği anlaşılmaktadır. Okulun inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Albümün tarihi dikkate alındığında, mektebin 1880 yılından önce inşa ettirildiği ileri sürülebilir. Mektebin mimarisi ile ilgili bilgilere fotoğraftan ulaşılamamaktadır (Foto 31)³⁰⁵.

Karasu- 7 Adet Mektep: Evliya Çelebi, kasabada 7 adet mektebin yer aldığını ve II. Bayezid tarafından inşa ettirildiği hakkında bilgi vermektedir³⁰⁶. II. Bayezid'in Babadağ'ı

³⁰¹ Evliya Çelebi, 2013d: 173.

³⁰² Evliya Çelebi, 2013d: 172.

³⁰³ Abdülhamid Albümü: 91233/38.

³⁰⁴ Abdülhamid Albümü: 91233/28; Ayverdi, 1977: 29.

³⁰⁵ Abdülhamid Albümü: 91233/17.

³⁰⁶ Evliya Çelebi, 2013a: 272-273.

fethettiği dönemde (1484-1485) burayı da aynı yıl içerisinde fethettiği düşünülürse mekteplerin de bu tarihten sonra inşa edildiği ileri sürülebilir. II. Abdülhamid Albümü'nde Karasu'da bulunan bir adet mektebin fotoğrafı yer almaktadır (Foto 32)³⁰⁷.

Köstence- II. Abdülhamid Mektebi: Doğan, arşiv kayıtlarından yola çıkarak II. Abdülhamid tarafından Köstence'de Mekteb-i İbtidâî ve Rüşdî (ilköğretim okulu) inşa edildiğini söyleyerek mektebin cephe çizimine yer vermiştir (Çizim 4)³⁰⁸. Mektebe ait çizim incelendiğinde; yapının iki katlı olarak tasarlandığı, her iki katın da dikdörtgen pencerelerle aydınlatıldığı ve merkezde yer alan giriş kapısının hemen üzerine rozas pencerenin yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Mektebin Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafı incelendiğinde, mektebin ön cephesinde, yapının 1898 yılında inşa ettirildiği görülmektedir (Foto 33)³⁰⁹.

Maçın- Mektep: 1872 tarihli arşiv belgesinden, Maçın'da Mestan Ağa vakfı ve ahalisi tarafından inşa ettirilmiş bir adet rüştiye mektebinin yer aldığı anlaşılmaktadır³¹⁰. Aynı zamanda Kemal Karpas da, H.1286/M.1869-1870 tarihli salnameden yola çıkarak Maçın'da bir medresenin yer aldığını söylemektedir³¹¹. Mektebin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Arşiv belgesinin düzenlendiği ve salnamenin yazıldığı tarih dikkate alındığında, mektebin 1870 yılından önce inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Tamışvar- 7 Adet Mektep: Ayverdi ve Evliya Çelebi'den Tamışvar'da 7 adet sıbyan mektebinin olduğu anlaşılmaktadır³¹². Mekteplerin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Kalenin Sultan Süleyman zamanında 1551-1552 yılında fethedildiği ve Evliya Çelebi'nin mektepleri yerinde gördüğü dikkate alındığında mekteplerin fetihten sonra inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Tulça- Mektep: Tulça'da bir rüşdiye mektebinin olduğu ve bu mektepte görev yapan Mehmed Efendi'nin Maçın'deki rüşdiye mektebine tayin edildiğine dair 1872 tarihli arşiv kaydı mevcuttur³¹³. Mektebin inşa tarihi bilinmese de arşiv kaydının düzenlendiği tarihten önce ayakta olduğu anlaşılmaktadır.

³⁰⁷ Abdülhamid Albümü: 91233/11; Ayverdi, 1977: 37.

³⁰⁸ Doğan, 2007: 256.

³⁰⁹ Abdülhamid Albümü: 91331/16.

³¹⁰ *Maçın ahalisinden Mestan Ağa'nın vakfı ve ahalinin yardımıyla inşa edilen Maçın Mektebi-i Rüşdiyesi'ne Tulca Mekteb-i Rüşdiyesi'nden Mehmed Emin Efendi'nin tayin edildiği (sayfa 1) Maçın kasabası ahalisinden müteveffa Mestan Ağa'nın malının 3/1'ni vakfetmiş olduğu 20 bin guruştan 6 bin guruşla bir sıbyan mektebi inşa edilip, kalan 14 bin guruşun faiziyle dahi bir rüştiye mektebi inşa olunacağından bu rüştiyenin inşasına kadar kullanılmayan sıbyan mektebinde talebelere ders vermek üzere müderris İsmail Efendi'nin 1286 senesi Şubat başından itibaren muallim-i Sani olarak tayini ve bevvap (kapıcı) için dahi 80 guruş ile çeşitli masraflar ve gerekli kitapların gönderilmesi vilayet makamından yazılmıştır. H.03 Ramazan 1289 R 03/M.4 Kasım 1872. bk. BOA. MF.MKT. Dosya no: 1, Gömlek no:29.*

³¹¹ Karpas, 2002: 234.

³¹² Evliya Çelebi, 2013b: 247; Ayverdi, 1977: 61.

³¹³ BOA. MF. MKT. Dosya no: 1, Gömlek no:29.

Varad- 4 Adet Mektep: Köprülü Mehmed Paşa'nın 1661 tarihli vakfiyesinden Varad'da, bir mektebin olduğu ver mektepte muallim olan kişiye günlük 8 akçe verildiği bilgisine ulaşmıştır³¹⁴. Evliya Çelebi'den Varad'da banisi bilinmeyen dört adet mektebin yer aldığı anlaşılmaktadır³¹⁵. Mekteplerin Varad'ın fethinden hemen sonra (1660-1661) inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Yanova- Köprü Başında Mektep: 1661 yılında düzenlenen Köprülü Mehmed Paşa Vakfiyesi'nde Köprülü tarafından bir mektep inşa ettirildiği anlaşılmaktadır³¹⁶. Yanova Kalesi'nin 1650-1651 yılında fethedildiği dikkate alındığında, mektebin de fetihten hemen sonra inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Hanlar

Arad- Köprülü Mehmed Paşa Hanı: H.1069/M.1658-1659 yılında Arad'ı fetheden Köprülü Mehmed Paşa'nın 1661 tarihli vakfiyesinde kendi adına bir han inşa ettirdiği anlaşılmaktadır³¹⁷. Evliya Çelebi, Köprülü'nün kale içinde inşa ettirdiği büyük handa, zengin yoksul demeden sabah akşam yemek ve içeceklerin dağıtıldığı yer olarak bahsetmektedir³¹⁸. Ayverdi, Köprülü'nün vakfiyesini okuduğunda çok cömert biri olduğunu söylemiştir. Hanın kalenin fetihten hemen sonra inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

Babadağ- 8 Adet Han: Evliya Çelebi, Babadağ'ındaki 8 adet handan bahsetmektedir³¹⁹. Hanların banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. 1845 tarihli temettuat defterinde Babadağ'da bir adet han ve hamam olduğu anlaşılmaktadır³²⁰.

Babadağ- 3 Adet Kervansaray: Babadağ'ında yer alan 3 adet kervansaray, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde geçmektedir. Evliya, bu kervansarayların isimlerini vererek özelliklerini anlatmaktadır³²¹. Yapıların inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

³¹⁴ VGM. Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı; Ayverdi, 1977: 66.

³¹⁵ Evliya Çelebi, 2013d: 183.

³¹⁶ VGM. Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı; Ayverdi, 1977: 67.

³¹⁷ VGM. Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı; Ayverdi, 1977: 9.

³¹⁸ "Yanova Kalesi'ni fethedince yeniden bu kaleyi imar etmiştir. Dizdar, 50 adet nefer ve cebehane koyup bir cami ve bir büyük han, hastane, mütevellihaneler, mektep, tekke ve bir ziyafet evi imaret inşa edip bütün geçen gelenlere teklifsiz bol nimetleri sabah akşam zengin ve yoksullara dağıtır." bk. Evliya Çelebi, 2013b: 250.

³¹⁹ "Ve toplam 8 adet bekar hanları vardır ki bütün karalar ve denizler tüccarları bu hanlarda kalırlar." bk. Evliya Çelebi, 2013a: 268.

³²⁰ Gökçe, 2010: 167.

³²¹ "Ve toplam 3 adet kervansaray vardır. Bunlardan Sarı Saltık Sultan Tekkesi'nde olan kervansarayda her gece 100-200 atlı konup göçüp gönlü yaralı dervişlerin hizmetçileri hizmet edip sultan imaretinden nimetleri ve atlarına arpaları bol bol verilir. Sonra çarşı içinde Hacı Bekir Ağa Kervansaray'ı yenidir. Ve Solak Serdar Kervansaray'ı tatlıdır." bk. Evliya Çelebi, 2013a: 267-268.

Beş Ova'da (Beşenova)- Han: Ayverdi'nin kitabında geçmese de Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Beşenova'da 1 adet hanın yer aldığı tespit edilmiştir. Kalenin H.958/M.1551 yılında fethedildiği bilinmektedir³²². İnşa tarihi ve banisi bilinmeyen hanın kalenin fethinden sonra inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Bükreş- Şerban Bağ Hanı: Tuğlacı, Bükreş'teki 6 adet kargir handan bahsetmektedir. Bu hanlar içerisinde sadece bir hanın 50 odalı olduğu tespit edilmiştir. Hanın ismi Şerban Bağ Hanı'dır. Diğer hanların ise 30, 20 ve 15 odalı olarak tasarlandığı bilinmektedir. Tuğlacı, bu tipteki hanların daha çok 19. yüzyılın sonunda inşa edildiğini ileri sürmektedir³²³. Hanların inşa tarihleri ve banileri hakkında bilgi vermemektedir.

Bükreş- Zanfer Hanı: Tuğlacı'nın kitabından Bükreş'teki 30 odalı Zanfer Han'ın bilgisine ulaşılmaktadır³²⁴.

Bükreş- Filipsik Hanı: Bükreş'te yer alan Filipsik Han'ın 20 odalı olduğu anlaşılmaktadır³²⁵.

Bükreş- Kolça Hanı: Tuğlacı'nın kitabında edinilen bilgiye göre Bükreş'te 20 odalı olarak tasarlanan diğer bir hanın Kolça Hanı olduğu anlaşılmaktadır³²⁶.

Bükreş- Tur-i Sina Hanı: Tuğlacı, Bükreş'te bulunan hanın 15 odalı olduğundan bahsetmektedir³²⁷.

Bükreş- Vakaroş Hanı: Bükreş'teki 15 odalı hanlardan biri olan Vakaroş Han, Tuğlacı'nın kitabında geçmektedir³²⁸.

Hırşova- 3 Adet Han: Tuğlacı, Hırşova'da 3 adet hanın olduğundan ve hanların Eflak, Boğdan ve Bulgarlar tarafından kullanıldığından bahsetmektedir³²⁹. Hanların banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir.

İbrail- Taş Han: Dobruca'nın kuzey batı köşesinde yer alan İbrail'deki Taş Han'ın ismi H.1160/M.1747-1748 tarihli vakfiyede geçmektedir. Handa yer alan 16 oda ve dükkânların gelirleri camiye vakfedilmiştir³³⁰. Vakfiyeye göre han, Hasan Ağa tarafından 1747-1748 yılından önce inşa ettirilmiştir.

İshakça- Hasan Paşa Hanı: Evliya Çelebi ve Ayverdi'nin kitabından dış kaledeki hanın Kaptan Çelebi Hasan Paşa'ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Evliya, birden fazla hanın

³²² Evliya Çelebi, 2013d: 173.

³²³ Pars Tuğlacı, 1985: 333.

³²⁴ Pars Tuğlacı, 1985: 333.

³²⁵ Pars Tuğlacı, 1985: 333.

³²⁶ Pars Tuğlacı, 1985: 333.

³²⁷ Pars Tuğlacı, 1985: 333.

³²⁸ Pars Tuğlacı, 1985: 333.

³²⁹ Pars Tuğlacı, 1985: 351.

³³⁰ VGM. 630/2 nolu defter, 1147. sayfa 701. Sıra.

olabileceği söylese de bu sayı hakkında bilgi vermemektedir³³¹. Evliya Çelebi'nin 1660 yılında İsakçı Kalesi'ni gezdiği ve hanı gördüğü bilindiğine³³² göre yapının 1621'de kaledeki imar faaliyetlerinden sonra inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Karasu- Han: Dobruca bölgesinde bulunan Karasu Kasabası hakkında Evliya Çelebi'den kasabanın susuz ve sularının kara olduğu için bu ismi aldığı öğrenilmektedir. Kasabayı, Yıldırım Bayezid Han'ın oğlu Sultan Musa Çelebi (1410-1413) fethetmiş ve daha sonra Edirne'ye dönmüştür. Bunun üzerine kasabada imar faaliyetlerini II. Bayezid devam ettirmiştir. Evliya Çelebi, Karasu'da II. Bayezid'in imar çalışmalarında bulunduğu ve bir han inşa ettirdiğinden bahsetmektedir³³³. Bu imar çalışmasının II. Bayezid'in Babadağ'ı fethettiği dönemde (H.889/M.1484-1485) yapıldığı düşünülürse³³⁴ hanın fetihten hemen sonra inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Köstence- Han: Evliya Çelebi, Köstence'de bir adet hanın yer aldığını tespit etmiştir³³⁵. Hanın inşa tarihi ve banisi hakkında bilgi vermemektedir. Sultan Süleyman'ın Köstence şehrini imar ettirdiği ve Evliya Çelebi'nin hanı yerinde gördüğü dikkate alınırsa hanın 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Tamışvar- 3 Adet Han: Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Tamışvar'da 3 adet hanın olduğundan bahsetse de eserlerin inşa tarihi ve banisi hakkında bilgi vermemiştir. Tamışvar Kalesi'nin H.959/M.1551-1552 yılında, İkinci Vezir Ahmed Paşa tarafından fethedildiği bilindiğinden dolayı hanların kalenin fethinden sonra inşa edildiği tahmin edilmektedir³³⁶.

Varad- 3 Adet Han: Evliya Çelebi, Varad'ın dış kalesinde yer alan ve tüccarlara hizmet veren 3 adet hanın Köprülü Mehmed Paşa tarafından inşa ettirildiğini söylemektedir³³⁷. Hanın Varad kalesinin fethinden sonra (1660-1661) inşa ettirildiği düşünülmektedir.

³³¹ Ayverdi, 1977: 34; “Ve (---) adet han ve kervansaraydır ve (---) adet çarşı Pazar dükkânlarıdır ama kârgir bedestenleri yoktur.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 225.

³³² Murgescu, 2000: 489.

³³³ Evliya Çelebi, 2013a: 273.

³³⁴ Karpat, 1994b: 484.

³³⁵ Evliya Çelebi, 2013a: 264.

³³⁶ Evliya Çelebi, 2013b: 244-247.

³³⁷ Evliya Çelebi, 2013d: 183.

Hamamlar

Arad- Hamam: Ayverdi, Köprülü Mehmed Paşa'nın Yanova Kalesi'ni fethettikten sonra (1658) Arad Kalesi'ni yeniden inşa ettirdiğine dair bilgi vermektedir³³⁸. Evliya Çelebi, Arad Palankası ziyaretinde çarşı içinde küçük bir hamamın olduğunu yazmaktadır³³⁹. Banisi bilinmeyen hamamın 1 Eylül 1658 yılından hemen sonra inşa ettirildiği tahmin edilmektedir.

Babadağ- 4 Adet Hamam: Ayverdi kitabında Babadağ'ında 4 adet hamamın olduğunu söylese de³⁴⁰ Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde 3 adet hamamdan bahsetmektedir. Bu 3 adet hamamdan ikisinin ismine yer verilmiştir. Bunlarda biri Bayezid-i Velî Hamamı diğeri ise Ali Paşa Hamamı'dır³⁴¹. Babadağ'daki hamamların, banisi isimleriyle adlandırıldığı düşünülmektedir. Sultan II. Bayezid Han'ın ve Ali Paşa'nın Babadağ'daki iskân faaliyetleri göz önüne alındığında Bayezid-i Velî Hamamı'nın 1484, Paşa Hamamı'nın ise 1660 yılından sonra inşa edildiği ileri sürülebilir.

Beş Ova'da (Beşenova)- Hamam: H.958/M.1551 yılında Vezir Koca Mehmed Paşa tarafından fethedildiği bilinen Beş Ova'da yer alan 1 adet küçük hamamdan Evliya Çelebi ve Ayverdi bahsetmektedir³⁴². Hamamın banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Kalenin fethinden sonra hamamın inşa edildiği düşünülmektedir.

Bükreş- 2 Adet Çifte Hamam: Tuğlacı'nın kitabından Bükreş'te Osmanlı Dönemine ait 2 adet çifte hamamın ve 1 adet özel hamamın yer aldığı tespit edilmiştir. Hamamların banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir³⁴³.

Bükreş- 1 Adet Özel Hamam: Bükreş'te yer alan özel hamama ait bilgiye Tuğlacı'nın kitabından ulaşılmaktadır. Hamamın banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir³⁴⁴.

Çanad- Hamam: Evliya Çelebi, Çanad'da yer alan bir adet küçük hamamdan bahsetmektedir³⁴⁵. Hamamın banisi bilinmemektedir. Kalenin fethedildiği dönemler (1551-1598) dikkate alındığında ve Evliya Çelebi'nin yapıdan bahsetmesi üzerine, hamamın 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa ettirildiği tahmin edilmektedir.

Hırşova- Hamam: Hırşova'da bir hamamın olduğu İnciciyan ve Tuğlacı'nın kitaplarında tespit edilmiştir³⁴⁶. Tuğlacı, hamamın Eflak, Boğdan ve Bulgarlara hizmet veren bir yapı olduğunu söylemektedir. Hamamın banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir.

³³⁸ Ayverdi, 1977: 9.

³³⁹ Evliya Çelebi, 2103b: 250.

³⁴⁰ Ayverdi, 1977: 19.

³⁴¹ “*Ve toplam 3 hamam vardır. Bunlardan Bayezid-i Velî Hamamı büyüktür. Ve çarşı içinde Ali Paşa Hamamı da tathıdır.*” bk. Evliya Çelebi, 2013a: 268.

³⁴² Evliya Çelebi, 2013d: 173; Ayverdi, 1977: 22.

³⁴³ Pars Tuğlacı, 1985: 333.

³⁴⁴ Pars Tuğlacı, 1985: 333.

³⁴⁵ Evliya Çelebi, 2013d: 172.

³⁴⁶ İnciciyan ve Andreasyan, 1974: 120; Pars Tuğlacı, 1985: 351.

İshakçı- Hasan Paşa Hamamı: İshakçı'da Kaptan Hasan Paşa'ya tarafından yaptırıldığı bilinen hamamdan Evliya Çelebi bahsetmektedir³⁴⁷. Hamamın, 1621 yılında İshakçı Kalesi'nin imar faaliyetleri zamanında inşa ettirildiği düşünülmektedir.

İshakçı- Sultan II. Osman Hamamı: II. Osman, H.1030/M.1620-621 yılında Lehlere karşı sefere çıktığı zaman ordunun ihtiyacını karşılamak için İshakçı Kalesi'nde bir hamam inşa ettirmiştir³⁴⁸. II. Osman'ın, 1620-1621 yılında Lehistan seferine çıktığında Hasan Paşa'ya İshakçı Kalesi'nde imar çalışmalarında bulunmasını emrettiği bilinmektedir³⁴⁹. Hamamın 1620-1621 yılı içerisinde veya hemen sonrasında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

Karasu- Hamam: Evliya Çelebi, Karasu'da II. Bayezid'in yaptırdığı bir hamamdan bahsetmektedir³⁵⁰. II. Bayezid Hamamı'nın 1484-1485 yılında Babadağ'ı fethettikten hemen sonra inşa ettirdiği tahmin edilmektedir.

Maçın- Hamam: İnciciyan, Maçın kasabasında Tuna Nehri'nin kenarında bir adet cami ve bir hamamın olduğunu söylemektedir³⁵¹. Bu yapıların inşa tarihleri ve banileri hakkında bilgi vermemektedir.

Tamışvar- Yalı Kapısı Hamamı: Evliya Çelebi'den Tamışvar Kalesi'nde 4 adet hamamın olduğu anlaşılmaktadır. Çelebi, bu 4 hamamdan sadece ikisinin ismini vermektedir. Bunlardan ilki Yalı Kapısı Hamamı ikincisi Su Kapısı Hamamıdır³⁵². Her iki hamamın banisi bilinmese de Tamışvar Kalesi'nin 1551-1552 yılında fethedildiği ve Evliya'nın yapıları yerinde gördüğü dikkate alındığında hamamların kalenin fethinden sonra inşa edildiği ileri sürülebilir.

Tamışvar- Su Kapısı Hamamı: Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde Tamışvar Kalesi'nde yer alan 4 hamamdan ikincisi olan Su Kapısı Hamamı hakkında bilgi vermektedir. Hamamın 1551-1552 yılında, kalenin fethinden hemen sonra inşa edildiği düşünülmektedir³⁵³.

Tamışvar- Sultan İbrahim Hamamı: Evliya Çelebi, Tamışvar Kalesi'ndeki dört adet hamamdan sadece ikisinin ismini vermektedir. Ayverdi'den ismi bilinmeyen iki hamamdan birinin Sultan İbrahim'in yaptırdığı hamam olduğu anlaşılmaktadır. Ayverdi ve Eyice, Tamışvar'daki eski belediye binasının olduğu alanda, Sultan İbrahim Hamamı'nın bulunduğu, ancak belediyenin başka bir yere taşınmasıyla birlikte 1757-1775 yılında yıktırıldığı bilgisini vermektedir³⁵⁴. Ayrıca, H.1053/M.1643-1644 tarihli Sultan İbrahim'e ait hamam kitabesinden

³⁴⁷ Evliya Çelebi, 2013b:225.

³⁴⁸ İnciciyan ve Andreasyan, 1974: 119.

³⁴⁹ Murgescu, 2000: 489.

³⁵⁰ Evliya Çelebi, 2013a: 273.

³⁵¹ İnciciyan ve Andreasyan, 1974: 120.

³⁵² Evliya Çelebi, 2013b: 247.

³⁵³ Evliya Çelebi, 2013b: 247.

³⁵⁴ Ayverdi, 1977: 61; Eyice, 1997: 426; Tuğlacı, 1985: 397.

bahsedilmektedir. Kitabeden de anlaşılacağı üzere hamam, Sultan İbrahim tarafından H.1053/M.1643-1644 yılında inşa ettirilmiştir (Foto 34)³⁵⁵.

Tamışvar- İsmi Bilinmeyen Hamam: Yukarıda bahsedilen dört adet hamamın sadece üçünün ismine ulaşılabilmektedir. İsmi bilinmeyen bir adet hamamın inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Varad- 7 Adet Hamam: Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Varad'daki iç kalede 2 adet hamam, dış kalede ise 5 adet hamamın inşa edildiği anlaşılmaktadır³⁵⁶. Hamamların inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Hamamların kalenin fethinden sonra (1660-1661) inşa ettirildiği tahmin edilmektedir.

Yergöğü Kalesi- Hamam: Evliya Çelebi'den Yergöğü Kalesi'nin doğusunda bir adet hamamın yer aldığı tespit edilmiştir³⁵⁷. Hamamın inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Çeşmeler

İshakçı- Çeşmeler: H.1150/M.1737-1738 tarihli vakfiyeden, İshakçı'da birden fazla çeşmenin Seyyid Mehmed Paşa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır³⁵⁸. Çeşmelerin vakfiyenin hazırlandığı 1737-1738 yılından önce inşa edildiği düşünülmektedir.

Babadağ-Tulça Yolu Üzerinde Yer Alan Çeşme: Ayverdi, 1977 yılında Babadağ'ın 2 km. uzağında, Tulça yolu üzerinde bir çeşmenin varlığını tespit etmiş ve kitabında yapının fotoğrafına yer vermiştir. Çeşmenin kitabesi aşındığından dolayı okuyamamıştır³⁵⁹. Tüzen, 1998 yılında Babadağ'ı ziyaretinde, çeşmenin harap durumda olduğunu ve zor da olsa kitabesini okuyabildiklerini anlatmaktadır. Kitabeden çeşmenin H.1046/M.1636-1637 yılında Ahmed oğlu Hasan tarafında yaptırıldığı anlaşılmıştır³⁶⁰. Yapının fotoğrafı incelendiğinde; tamamıyla kesme taş malzemeden inşa edildiği, yuvarlak kemerli bir nişe sahip olduğu ve zemin seviyesine yakın olarak konumlandırılmış sivri kemerli bir bardaklığının yer aldığı görülmektedir (Foto 35)³⁶¹. Çeşme, ne yazık ki orijinal bir şekilde günümüze gelememiş olup günümüzde Hristiyanlar tarafından ayazmaya çevrilmiştir (Foto 36).

³⁵⁵ Ayverdi, 1977: 63.

³⁵⁶ Evliya Çelebi, 2013d: 182-183.

³⁵⁷ Evliya Çelebi, 2013a: 182-235.

³⁵⁸ "... İshakçı kasabasında sebil olarak yaptırdığım çeşmelerin yollarının gerektiğinde tamiri için senelik olarak harcarsın. Eğer hasılattan fazla kalırsa bir önceki seneye eklensin. Müteveli, kâtip ve cabiden ölüm veya diyanet gibi bir durum olursa Babadağ kadısı dini bütün bir kişiyi görevlendirsın." bk. VGM. 737 Nolu defter, 229.sayfa, 86.sıra.

³⁵⁹ Ayverdi, 1977: 20-21.

³⁶⁰ Adnan Tüzen, 1998: 61.

³⁶¹ Ayverdi, 1977: 21.

Sebiller

Karasu- 7 Adet Sebil: Evliya Çelebi, Karasu Kasabası'nın Yıldırım Bayezid Han'ın oğlu Sultan Musa Çelebi (1410-1413) tarafından fethedildiğini ve daha sonra II. Bayezid'in kasabada imar çalışmalarında bulunduğundan bahsetmektedir. Bu imar faaliyetleri içerisinde 7 adet sebilhane olduğu anlaşılmaktadır³⁶². Sebilhanelerin, II. Bayezid'in Babadağ'ı fethinden hemen sonra (H.889/M.1484-1485) inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

Köprüler

Arad- Köprülü Mehmed Paşa Köprüsü: Köprülü Mehmed Paşa Vakfıyesinde Arad'da Köprülü'ye ait bir köprünün inşa edildiği 1661 tarihli vakıf belgesinden³⁶³ ve Ayverdi'den anlaşılmaktadır³⁶⁴. Köprünün 1 Eylül 1658 yılında, Arad Kalesi'nin imarı sırasında inşa ettirildiği düşünülmektedir.

İsakçı- Köprü: İnciciyan'ın kitabından, II. Osman, H.1030/M.1620-1621 yılında Lehistan seferinde Hotin Kalesi'nin ele geçirilmesi için buraya büyük bir köprü inşa ettirdiği bilgisine ulaşılmaktadır³⁶⁵. II. Osman'ın 1620-1621 yılında Hasan Paşa'ya İshakçı kalesinde imar çalışmalarında bulunmasını emrettiği bilindiğine göre³⁶⁶ köprünün de bu yıl içerisinde veya hemen sonrasında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

İsakçı- Köprü: İnciciyan, Sultan IV. Mehmed'in Kamanice'yi 1673 yılında fethedilmesiyle birlikte İshakçı'da bir köprü yaptırdı bilinmektedir.³⁶⁷ Köprünün inşa tarihi bilinmese de Kamanice'nin fethi dikkate alındığından, 1673 yılı içerisinde veya hemen sonrasında inşa ettirildiği ileri sürülebilir.

Tekkeler

Arad- Tekke: Köprülü Mehmed Paşa, 1 Eylül 1658 tarihinde Yanova Kalesi'nin fethiyle beraber Arad Kalesi'ni de imar ettirdiği bilinmektedir³⁶⁸. Tekkenin de bu tarihten hemen sonra inşa ettirildiği düşünülmektedir.

Babadağ- 11 Adet Tekke: Evliya Çelebi ve Ayverdi, Babadağ'ında 11 adet tekkenin olduğundan bahsetmektedir. Çelebi, 11 adet tekkeden sadece bakımlı ve şenlikli olduğunu düşündüğü Hazret-i Saltık Bay Muhammed Buharî ve Uzun İmam Tekkesi'nin ismini

³⁶² Evliya Çelebi, 2013a: 273.

³⁶³ VGM. Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı.

³⁶⁴ VGM. Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı; Ayverdi, 1977: 8.

³⁶⁵ İnciciyan ve Andreasyan, 1974: 119.

³⁶⁶ Murgescu, 2000: 489.

³⁶⁷ İnciciyan ve Andreasyan, 1974: 119-120.

³⁶⁸ Ayverdi,1977: 9; Evliya Çelebi, 2013b: 250.

vermektedir³⁶⁹. Hasluck ise Babadağ'da bir Bektaşî tekkesinin olduğunu ve içerisinde Sarı Saltuk Türbesi'nin yer aldığını söylemektedir³⁷⁰. Diğer tekkelere ait bilgilere ulaşamamıştır. Tekkelerin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Balçık'ta 1 Adet Tekke: Hasluck, Balçık'ta Rumeli'nin en büyükleri arasında sayılan önemli bir tekkenin olduğundan, Tekkenin içerisinde Hafız Halil Baba veya Akyazılı Baba'nın olduğu ve Hristiyanlarca da Aya Atanaş adıyla anıldığından bahsetmektedir³⁷¹. Tekkenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Beş Ova'da (Beşenova) Tekke: Evliya Çelebi ve Ayverdi'den Beş Ova'da bir adet tekkenin yer aldığı tespit edilmiştir³⁷². Tekkenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. H.958/M.1551 yılında Beş Ova Kalesi'nin fethedildiği bilindiğinden tekkenin de bu yıldan sonra inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Çanad- 3 Adet Tekke: Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Çanad'da 3 adet derviş tekkesinin olduğu anlaşılmaktadır³⁷³. Tekkelerin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir.

Hırşova- Ahmed Baba Tekkesi: 1790 tarihli arşiv belgesinden Hırşova'da Ahmed Baba Tekkesi'nin yer aldığı tespit edilmiştir³⁷⁴. Refik Engin'in kitabından, adı geçen tekke şeyhinin Derviş Ali Baba olduğu ve Divan'ı Hümayun'a yazı yazarak; civardaki sipahilerin haksız yere kendilerinden öşür vergisi aldıkları bilgisine ulaşılmaktadır³⁷⁵. Tekkenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Arşiv belgesinden yola çıkarak, tekkenin 1790 yılından önce de ayakta olduğu anlaşılmaktadır.

Kligra (Kalyakra)- 1 Adet Tekke: Hasluck'un kitabında, günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan ve sahil kenarında bulunan Kalyakra'da bir tekkenin olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde tekkeden iz kalmamış olmasına rağmen, Müslüman ve Hristiyanlarca halen ziyaret edildiğinden bahsetmektedir³⁷⁶.

Köstence- Independenta (Bayramdede) Köyü Tekkesi: Ülküsal, Nakşibendî tarikatına bağlı olan Şeyh Ahmet Efendi'nin Köstence'nin Bayramdede Köyü'nde bir tekke açtığından bahsetmektedir. Tekkenin inşa tarihi bilinmemektedir³⁷⁷.

Köstence- Baraganu (Osmanfakı) Köyü Tekkesi: Köstence'nin Osmanfakı Köyü'nde Nakşibendî tarikatından olan Şeyh Şevki Efendi tarafından bir tekke açıldığı Ülküsal'ın kitabından öğrenilmektedir. Ülküsal, Şevki Efendi'nin İstanbul'daki

³⁶⁹ Evliya Çelebi, 2013a: 268; Ayverdi, 1977: 19.

³⁷⁰ Hasluck, 2012: 43.

³⁷¹ Hasluck, 2012: 43.

³⁷² Evliya Çelebi, 2013d: 173; Ayverdi, 1977: 22.

³⁷³ Evliya Çelebi, 2013d: 172.

³⁷⁴ BOA. C..ADL., Dosya no: 98, Gömlek no: 5933.

³⁷⁵ Engin, 2014: 679.

³⁷⁶ Hasluck, 2012: 43.

³⁷⁷ Ülküsal, 1966: 143; Popovic, 2004: 166.

medreselerden birisinde iyi tahsil gördüğü, istibdat devrinde jön Türklere katıldığı, Avrupa ülkelerinin birçoğunu gezdiği ve uyanık birisi olduğundan bahsetmektedir³⁷⁸. Tekkenin inşa tarihi bilinmemektedir. Şevki Efendi'nin istibdat devrinde (1878-1908) Jön Türklere katıldığı bilgisinden yola çıkarak tekkenin 1878-1908 yılları arasında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Tamışvar- 4 Adet Tekke: Ayverdi ve Aslanapa, Tamışvar'daki 4 adet tekkeden bahsetmektedir³⁷⁹. Evliya Çelebi de Tamışvar Kelesi içinde 4 adet derviş tekkesinin olduğunu anlatmaktadır³⁸⁰. Tekkelerin inşa tarihleri ve banileri bilinmemektedir. Kalenin 1551-1552 yılında fethedildiği ve Evliya Çelebi'nin de tekkeleri yerinde gördüğü dikkate alınrsa, tekkelerin 1551-1552 yılından sonra inşa ettirildiği tahmin edilmektedir.

Varad- 2 Adet Tekke: Evliya Çelebi'den Varad'da 2 adet derviş tekkesinin olduğu anlaşılmaktadır³⁸¹. Tekkelerin inşa tarihleri ve banileri bilinmemektedir. Evliya Çelebi'nin Varad Kalesi'nin fethinde yer aldığı ve yapıları yerinde gördüğü düşünülürse, tekkelerin kalenin fethinden sonra (1660-1661) inşa ettirildiği ileri sürülebilir.

Zaviyeler

Tamışvar- Topçu Baba Zaviyesi: 1713 tarihli Osmanlı arşiv belgesinden; Romanya'nın doğusunda bulunan Tamışvar'da, Topçu Baba adında bir zaviyenin olduğu ve zaviyedârı Selim Dede vefat ettiği için yerine Ahmed Dede'nin görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Zaviyenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Belgenin düzenlendiği tarih dikkate alındığında, zaviyenin 1713 yılından önce ayakta olduğu bilinmektedir³⁸².

İmaretler

Arad- Köprülü Mehmed Paşa İmareti: Köprülü Mehmed Paşa'nın 1661 tarihli vakfiyesinden Arad'ta bir imaret inşa ettirdiği anlaşılmaktadır³⁸³. Evliya Çelebi ve Ayverdi de bu imareten bahsetmektedir³⁸⁴. İmaretin 1658'den hemen sonra inşa düşünülmektedir.

Babadağ- Sultan II. Bayezid İmareti: H.1139/M.1726-27 tarihli arşiv belgesinde, Sultan II. Bayezid'in Babadağ'da bir imaret yaptırdığı anlaşılmaktadır³⁸⁵. İmaretin inşa tarihi bilinmemektedir. H.889/M.1484-1485 yılında Sultan II. Bayezid Han'ın Babadağ'da imar

³⁷⁸ Ülküsal, 1966: 143; Popovic, 2004: 166.

³⁷⁹ Ayverdi, 1977: 62; Aslanapa, 1950: 326.

³⁸⁰ Evliya Çelebi, 2013b: 247.

³⁸¹ Evliya Çelebi, 2013d: 183.

³⁸² BOA. C..EV., Dosya no: 513, Gömlek no: 25924; Engin, 2014: 682.

³⁸³ VGM. Defter no:580, Sayfa no:177, Sıra no: 77 kayıtlı Defter no: 1988, Sayfa no:156, Sıra no: 100'deki Türkçe kaydı.

³⁸⁴ Evliya Çelebi, 2013b: 250; Ayverdi, 1977: 9.

³⁸⁵ BOA. EV.HMH. d., Dosya no: 2947, Gömlek no: 0.

faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir³⁸⁶. Bundan dolayı İmaretin de 1484-1485 yılından hemen sonra inşa edildiği ileri sürülebilir.

İshakçı- Hasan Paşa İmareti: II. Osman, H.1030/M.1620-1621 yılında Lehistan seferine çıktığında, Hasan Paşa'ya İshakçı Kalesi'nde imar çalışmalarında bulunmasını emrettiği bilinmektedir³⁸⁷. İshakçı Kalesi'nde yer alan imaretin, Kaptan Çelebi Hasan Paşa'nın hayratları içinde yer aldığı Evliya Çelebi ve Ayverdi'den öğrenilmektedir³⁸⁸. İmaretin, kalenin imar çalışmaları zamanında inşa ettirildiği tahmin edilmektedir.

Konaklar

Köstence-Paşa Konağı (Bey Evi): Köstence limanında yer aldığı bilinen konağın 18. yüzyılda inşa edildiği ileri sürülmektedir. Yapı, 1978 yılındaki komünist dönemde, yol çalışması bahanesiyle yıktırılmıştır³⁸⁹. Yapının günümüzde aslına uygun bir şekilde tekrardan inşa ettirilmesi için Mimar Radu Cornescu önderliğinde çalışmalar yapılmaktadır³⁹⁰. Konağa ait eski fotoğraflar incelendiğinde, giriş mekânının sekizgen bir kaide üzerine inşa edildiği ve mekânın da sekizgen olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır. Giriş Mekânını, iki yönden ahşap direklerle taşınan bir sundurma çevirmektedir. Direklerin başlıkları ahşap mukarnaslarla bezenmiştir. Altı sıra basamakla çıkılan mekânın her cephesine dikdörtgen pencere eklenmiş olup cephelerin birleşme yerleri, mekâna giriş kapısı ve pencerelerin hemen üzeri oryantalist tarzda süslenmiştir. Yapının üzeri, sembolik soğan kubbeyle örtülmüştür. Kubbe, iki kademeli olarak tasarlanan sekizgen kasnak üzerine oturmaktadır. Alttaki kasnağın her cephesine yatay ve yuvarlak formda, üstteki kasnakta ise kare formlu pencereler açılmıştır. Soğan kubbe, daha çok Osmanlının geç dönem mimarisi ile Hint ve Rus mimarisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kubbenin de Osmanlı-Rus mimari ekolünü en iyi şekilde bize yansıtmaktadır. Giriş mekânının üst örtüsü içten ahşap sembolik bir kubbeyle örtülmüştür. Kubbe, sekiz dilime ayrılmış olup her dilimin yüzeyi kalemişi tekniğinde rumi ve kıvrık dallarla süslenmiştir. Ayrıca her dilimin Tuğra ve ay-yıldız motifiyle süslenmiş olması dikkat çekicidir. Tuğra, tam okunamasa da Sultan Mehmed Reşad'a (1909-1918)³⁹¹ ait olabileceği düşünülmektedir. (Foto 37,38,39,40)³⁹². Tuğra'nın Mehmed Reşad'a ait olduğu ve ay-yıldız motifinin de özellikle Osmanlının geç dönem mimarisinde sıkça kullanıldığı dikkate alınır, Paşa Konağı olarak

³⁸⁶ Karpat, 1994b: 484.

³⁸⁷ Murgescu, 2000: 489.

³⁸⁸ Evliya Çelebi, 2013b: 225; Ayverdi, 1977: 34.

³⁸⁹ Mehmet, 1976: 68-69; Bocai, 2017: 13; Lancu, 2016: 1.

³⁹⁰ Bocai, 2017: 13.

³⁹¹ Küçük, 2003: 418-422.

³⁹² Mehmet, 1976: 68-69; <http://constantaoldcity.blogspot.com.tr/2015/01/memorialul-constantei-casa-beiului.html> (erişim tarihi: 02.03.2018).

bilinen bu yapının 20. yüzyılın başında inşa edildiği ileri sürülebilir. Ayrıca Sultan Mehmed Reşad'ın 1911 yılında sadrazamlarıyla birlikte Rumeli gezisine çıktığının bilinmesi³⁹³ konağın da bu dönemlerde inşa ettirildiğini kanıtlar niteliktedir.

Saat Kuleri

Tamışvar- Saat Kulesi: Ayverdi, Tamışvar Kalesi'nin üçüncü kapısında (Horoz Kapısı) bir saat kulesinin varlığından bahsetmektedir. Ayverdi ve Acun, kale içinde H.1049/M.1639-1640 tarihli bir kitabe olduğunu söyleyerek, muhtemelen palankanın inşasıyla birlikte saat kulesinin de bu tarihte inşa edildiğini ileri sürmektedir³⁹⁴. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde saat kulesinden bahsetmese de Horoz Kapı hakkında bilgi vermektedir³⁹⁵. Günümüze ulaşamayan saat kulesinin banisi ve inşa tarihine dair bilgilere ulaşılamamıştır.

Yanova- Saat Kulesi: Evliya Çelebi ve Ayverdi, Yanova iç kalede Sultan Mehmed Han Camii dibinde tahtadan bir saat kulesi olduğunu anlatmaktadır. Saat kulesinin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir³⁹⁶. Sultan Mehmed Han Camii'nin 1650-1651 yılından sonra inşa edildiği tahmin edildiğinden³⁹⁷ saat kulesinin de bu tarihten sonra inşa edildiği düşünülmektedir.

Değerlendirme

Araştırmaya konu olan anıtlar hakkındaki bilgileri; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki kayıtlardan, şer'iyye sicili defterlerinden, seyahatnamelerden, tarihi kaynaklardan ya da son yüzyıl içerisinde yapılan bilimsel çalışmalardan öğrenmekteyiz. Bu çalışmanın en önemli özelliği, bugüne kadar pek çok yapının değişik nedenlerle yıkılarak günümüze ulaşamadığının tespit edilmiş olmasıdır.

Yapı tipleri olarak değerlendirmeye aldığımız eserler sırasıyla cami, mescit, türbe, medrese, mektep, han, hamam, çeşme, sebil, köprü, tekke, imaret, saat kulesi ve konaktan oluşmaktadır. Bu sıralama, tablo şeklinde ayrıntılı olarak belirtilmektedir (Tablo 1).

Bu çalışmada 98 adet cami, dokuz adet mescit, dört adet türbe, 13 adet medrese, 54 adet mektep, 29 adet han, 27 adet hamam, iki adet çeşme, yedi adet sebil, üç adet köprü, 28 adet tekke, bir adet zaviye, üç adet imaret, iki adet saat kulesi ve bir adet konak olmak üzere toplam 281 anıtın çeşitli nedenlerle yıkılarak günümüze ulaşamadığı anlaşılmaktadır.

³⁹³ Küçük, 2003: 419.

³⁹⁴ Ayverdi, 1977: 60; Acun, 2011: 225.

³⁹⁵ “Daha önce kefare zamanında bu kapı üzerinde yüksek bir kule var imiş. O kule üzerinde bir tılsımlı tunç horoz var imiş. Ne zamanki bu kaleye bir âsi, eşkıya ve soyguncu gelse tılsımın etkisiyle o horoz kanat çırpıp “Kukırı ku” diye ötüp kale halkını uyarırmış.” bk. Evliya Çelebi, 2013b: 247.

³⁹⁶ Evliya Çelebi, 2013b: 255; Ayverdi, 1977: 67.

³⁹⁷ bk. Yanova- Sultan IV. Mehmed Camii.

Günümüze ulaşamamış yapı tipleri yüzyıl içerisindeki dağılımı incelendiğinde; 15. yy.da 10 adet, 16. yy.da 33 adet, 17. yy.'da 45 adet, 18. yy.'da 14 adet, 19. yy.'da 19 adet ve 20. yüzyılda dört adet olmak üzere toplam 125 eserin inşa edildiği anlaşılmaktadır. Diğer eserlerin inşa tarihleri hakkında bilgilere ne yazık ki ulaşamamıştır. Eserlerin inşa edildiği dönemler dikkate alındığında, Osmanlı Devleti'nin 16. ve 17. yüzyılda yoğun iskân çalışmalarında bulunduğunu göstermektedir. 1502 yılında Sultan Bayezid'in Kıpçak Bozkır'ında yaşayan Tatarları Dobruca Bölgesi'ne yerleştirdiği ve Evliya Çelebi'nin II. Sultan Bayezid Han'ın Dobruca'yı Sırp, Bulgar, Eflak ve Boğdan kavmi elinden fethederek Tatar ve Anadolu kavminden askerleri buraya yerleştirdiği bilinmektedir³⁹⁸. 1590'lı yıllarda Dobruca'yı ziyaret eden Paul Giorgiu'un, bölgede Hristiyan ve Müslümanların huzurlu bir şekilde birlikte yaşadıkları³⁹⁹ bilgisinden yola çıkarak, iskân çalışmaları için Osmanlı Devleti'nin özellikle Dobruca bölgesinde uygun ortamı sağladığı anlaşılmaktadır.

İstatiksel olarak değerlendirildiğinde günümüze ulaşamayan eserlerden %35'ini camiler, %19'unu mektepler, %10'unu han, hamam ve tekkeler, %5'ini medreseler, %3'ünü mescit ve sebiller, %1'ini ise türbeler, imaretler, köprüler, çeşmeler ve saat kuleleri oluşturmaktadır (Tablo 2).

Toplam 281 eserden 82'sinin banisi bilinmektedir. Geri kalan 199 adet eserin ise banisi hakkında bilgiye ulaşamamıştır. Yapılarla çağdaş birinci ve son yüzyıl içerisinde yayımlanan ikinci el kaynaklardan 26 adet eserin inşa tarihi tespit edilmiştir. Bu eserlerden sadece beşinin kitabesi bulunmaktadır. 167 adet yapının inşa tarihi hakkında ise arşiv kayıtları, dönem ve günümüz kaynaklarından istifade edilerek tarih önerisinde bulunulmuştur. İncelenen eserlerden hiçbirinin sanatçısı bilinmemektedir (Tablo 3).

Günümüze ulaşamayan eserlerin büyük çoğunluğunu camiler oluşturmaktadır. Toplamda 98 adet cami tespit edilmiştir. Bu camilerden sadece 31'inin banisi bilinmektedir. 67 adet caminin ise banisi hakkında bilgiye ulaşamamıştır. İncelenen çağdaş kaynaklar neticesinde 15 adet caminin inşa tarihi bilinirken, ikisinin inşa kitabesinin olduğu anlaşılmıştır. 45 adet eserin tarihlendirmesi ise yine çağdaş ve günümüz araştırmalarından yararlanılarak yapılmıştır. 98 adet camiden altısının kiliseden dönüştürüldüğü ve 20'sinin minareli olduğu tespit edilmiştir. Araştırmalar sonucunda yalnızca dört adet caminin kubbeli olması dikkat çekicidir.

Diğer yapı tipi olan mescitlere dair çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Dokuz adet mescitten ikisinin banisi bilinirken yedisinin banisi hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır.

³⁹⁸ Ülküsal, 1966: 20; Evliya Çelebi, 2013a: 250, 262.

³⁹⁹ Arbore, 1920: 6.

Kitabesi olmayan mescitlerin yedisinin inşa tarihleri hakkında var olan kaynaklardan istifade edilerek değerlendirmede bulunulmuştur.

Romanya’da Osmanlı döneminde inşa edilmiş ancak günümüze gelemeyen sadece dört adet türbenin bilgilerine ulaşılmıştır. Bu eserlerden bir adet türbenin banisi, bir adet türbenin ise inşa kitabesi bilinmemektedir. İki adet türbenin ise inşa tarihi hakkında tarih önerisinde bulunulmuştur.

Birinci ve ikinci el kaynaklara göre toplam 13 adet medresenin günümüze ulaşamadığı tespit edilmiştir. Bu medreselerden sadece beşinin banisi bilinmektedir. Medreselerden dördünün inşa tarihi tespit edilmiştir. Sekiz adet medresenin ise inşa tarihleri hakkında tahminde bulunulmuştur.

Romanya’da günümüze ulaşamayan eserler arasında camilerden sonra en fazla sayıyı mektepler oluşturmaktadır. Toplam 54 adet mektep tespit edilmiştir. Bu mekteplerden 11’inin banisi bilinmekte, diğer 43 mektebin ise banisi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklara göre sadece iki adet mektebin inşa tarihi bilinmektedir. 50 adet mektebin ise inşa tarihi hakkında yapıların bulunduğu yerleşimlerin tarihinden yola çıkarak tarih önerisi getirilmiştir.

Tespit edilen 29 adet hanan yedisinin banisi hakkında bilgilere ulaşılmıştır. 22 adet hananın banisi ise bilinmemektedir. Hanlardan sadece birinin inşa tarihi tespit edilmiştir. İnşa kitabeleri bulunmayan hanlardan 11 adet hananın ise var olan kaynaklardan yola çıkarak tarihlendirilmesi yapılmıştır.

Günümüze ulaşamayan 281 adet eserden 27’sini hamamlar oluşturmaktadır. Hamamlardan sekizinin banisi bilinmekte, 19’unun ise bilinmemektedir. Sadece bir adet hamamın kitabesine ve inşa tarihine ulaşılabilmiştir. 18 adet hamamın inşa tarihi ise tahmin edilmiştir.

Çalışma kapsamında tespit edilen iki çeşme değerlendirmeye alınmıştır. İshakça’da Seyyid Mehmed Paşa tarafından yaptırıldığı anlaşılan çeşmeler hakkında Seyyid Mehmed Paşa Vakfiye’sinde “...inşa ettirdiğim çeşmeler” olarak bahsedilmesinden dolayı bu çeşmelerin kaç adet olduğu bilinmemektedir. Bundan dolayı tabloda sadece bir adet olarak yazılmıştır. Diğer bir çeşme ise Babadağ-Tulça yolu üzerinde bulunan çeşmedir. Bu çeşmenin banisi ve inşa tarihi hakkındaki bilgilere kitabesinden ulaşılmıştır.

Romanya’da Osmanlı döneminde inşa edilmiş ancak günümüze ulaşamamış eserler arasında yedi adet sebil tespit edilmiştir. Banisi bilinen sebillerin inşa tarihi bilinmemektedir. Kaynaklara göre yedi adet sebilin inşa tarihi hakkında tahminde bulunulmuştur.

Yapılan araştırmalar sonucunda üç adet köprünün günümüze gelemediği bilgisine ulaşılmıştır. Bu çeşmelerden sadece birinin inşa tarihi tespit edilebilmiştir. Banileri bilinen diğer köprülerin inşa tarihi, kaynaklara göre tahmin edilmiştir.

Osmanlı döneminde inşa edilen 28 adet tekkenin sadece ikisinin banisi bilinmektedir. İnşa kitabeleri olmayan tekkelerin sadece 10 adedinin tarihlendirilmesi yapılabilmektedir. Tarihlendirmede, çağdaş kaynaklardan istifade edilmiştir.

Araştırma sonucunda, sadece bir adet zaviyenin günümüze ulaşamadığı anlaşılmaktadır. Zaviyenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Arşiv belgesinden yararlanılarak zaviyenin inşa tarihi hakkında tahminde bulunulmuştur.

Günümüze ulaşamayan eserler arasında üç adet imaret yer almaktadır. Üç imaretin de banisi bilinmektedir. İnşa kitabeleri olmayan eserlerin, arşiv kaydı ve dönemin çağdaş kaynaklarından istifade edilerek tarihlendirilmesi yapılmıştır.

Romanya'da Osmanlı döneminde inşa edilen 281 adet eser arasından ikisini saat kuleleri oluşturmaktadır. Saat kulelerinin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. İncelenen kaynaklardan yola çıkarak iki adet saat kulesinin inşa tarihine öneri getirilmiştir.

Ayverdi'nin kitabındaki Abdülhamid Albümü'nde yer alan eserlere ait fotoğraflar incelendiğinde cami, medrese, mektep, hanların genellikle kabayonu taşla inşa edildiği ve üzerlerinin kırma çatılı olduğu ve kiremitle örtüldüğü anlaşılmaktadır. Özellikle Balkan coğrafyasındaki iklim şartları ve Osmanlı Devleti'nin 17. ve 19. yüzyılında balkanlardaki ekonomik gücü göz önüne alındığında bu örtü sisteminin tercih edildiği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda günümüze ulaşan yapılarla birlikte toplam 354 adet eserin varlığı tespit edilmiştir. Günümüze ulaşan eser sayısı 73 adet olup toplam eser sayısının neredeyse 4/1'lik kısmını oluşturmaktadır. Romanya'da Osmanlıya ait bu kadar yapının olması, Osmanlı devletinin fethettiği yerlerde şenlendirme politikasını en iyi şekilde uyguladığının bir göstergesidir. Osmanlı devletinin 1878 Berlin Antlaşması'ndan sonra da bölgede iskân faaliyetlerinde bulunduğu, günümüze ulaşan 1880-1922 yılları arasında inşa edilmiş camilerin varlığından anlaşılmaktadır.

Osmanlı-Rus Savaşları sırasında Osmanlıya ait birçok yapının tahrip edildiği, savaş sonrasında yapılan antlaşmalarla nüfus mübadelelerin gerçekleştiği ve Türklere ait olan yapıların kendi kaderine bırakılarak yok olduğu birçok kaynaktan öğrenilmektedir. Özellikle 1944'te komünist yönetimin Romanya'da hâkim olmasıyla Türklere ait vakıf arazilerine el konulduğu ve başka işlevlerde kullanılmak üzere cami taşlarının yerinden sökülerek yok edildiği bilinmektedir. Romanya'nın 1878'de Osmanlı'nın elinden çıkmasıyla bölgede yaşayan Türk halkına siyasi baskılar uygulandığı ve özellikle şehirlerdeki Türklere ait eserlerin bilinçli

ve sistemli bir şekilde tahrip edildiği açıkça görülmektedir. Günümüze ulaşamayan eserlerin %53'ünün Dobruca bölgesinin dışında yer alması ve günümüzde Müslüman nüfusun Dobruca dışında görülmemesi de anıtlarımızın yıkılmasında en önemli sebepler arasındadır. Günümüze ulaşan anıtların %99'u bugün Türklerin çoğunlukta yaşadığı Dobruca bölgesinde yer almaktadır. Günümüze ulaşan yapıların çoğunluğunun Dobruca bölgesinde bulunması da yukarıda belirtilen sebeplerle açıklanabilir.

Günümüze gelemeyen yapıların nedenleri her ne kadar savaşlar ve yönetim şekilleri ve mübadeleler olarak gösterilse de, yerinde yapılan incelemeler ve Dobruca yaşayan Türkler ile yapılan söyleşilerde Osmanlıdan kalan bu eserlerimize gereği kadar önem verilmeyerek koruma altına alınmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle köylerdeki birçok camide karşılaştığımız söylemler arasında halk; müftülükten var olan caminin yıktırılmasını ve yerine daha geniş bir cami yapılması üzerine isteklerde bulunmaktadır. Yine köylerdeki camilerimizin terk edildiği, duvarlarında derin çatlakların olması rağmen herhangi bir önlem alınmadığı gözlemlenmiştir. Bu hususta başta Romanya Kültür Bakanlığı, Köstence İl Kültür Müdürlüğü ile ülkemizdeki Vakıflar Genel Müdürlüğü ve TİKA işbirliğiyle bir protokol oluşturmaları gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANYA'DA GÜNÜMÜZE ULAŞAN OSMANLI MİMARİ ESERLERİ

Camiler

2.1. Mangalia (Mangalya)- Esmahan Sultan Camii

Esmahan Sultan Camii, güney Dobruca'nın güneyinde bulunan Mangalia (Mangalya) kasabasının merkezinde geniş bir avlu içinde yer almaktadır (Foto 41)⁴⁰⁰. Osmanlı sultanlarından Esmahan (İsmihan) Sultan⁴⁰¹ tarafından yaptırılan caminin sanatçısı ve inşa tarihi bilinmemektedir. Arşiv kayıtlarından; caminin H.980/M.1573-1574 tarihinde düzenlenmiş bir vakfiyesi⁴⁰² olduğu ve 1774 yılında Mehmed Emin Halife'nin camiye imam olarak atandığı bilgisine ulaşılmıştır⁴⁰³. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde bu camiden bahsetmektedir⁴⁰⁴. Caminin 1828 yılında savaş ve depremlerden dolayı büyük hasara uğrağı⁴⁰⁵ ve 1961-62 yıllarında Romanya Hükümeti tarafından restore ettirilerek bu tarihten sonra komünist rejimin devrilişine kadar müze olarak kullanıldığı bilinmektedir⁴⁰⁶. 2008 yılında ise caminin ahşap tavanı ve avlusunda yer alan mezar taşları restore ettirilmiştir⁴⁰⁷.

Dikdörtgen planlı cami, dıştan kırma çatılı örtülmüş olup kiremitle kaplanmıştır. Caminin avlu içerisinde haziresi bulunmaktadır. Caminin batı cephesinin kuzey yönüne yakın kısmına minare konumlandırılmıştır. Kuzey cephede, ahşap sundurmalı son cemaat mahalli yer almaktadır. Caminin beden duvarları dışbükey ve içbükey silmelerle sonlanmakta olup duvar kalınlığı 0.82 m.dir (Çizim 5-6).

⁴⁰⁰ Abdülhamid Albümü: 91331/65.

⁴⁰¹ II. Selim'in Nurbânû Sultan'dan olan kızıdır. 1545 yılında Manisa'da doğdu. Şehzade Selim ile Beyazid mücadelesinde, Selim'in yanında duran Sokullu Mehmed Paşa ile evlendirilmiştir. bk. Uluçay, 2001: 40.

⁴⁰² Caminin vakıf gelirleri olarak; “Kadırga'daki cami imamı meşrutasının altında 3 dükkân, Mangalya karyesinin kendisi, Silistre Livasında Çukur ormanı, Pravadi nahiyesinde Yeni Arnavud ve Eski Arnavud, Çukurova dahi denilen Aya Yorgi, Tekfur Gölü nahiyesinde Rathvan yahut Bilban Oğlu kuyusu derler, Kadı Köyü veya KırPeçe Selç, Karasu Boğazı karyeleri, Köstendil'de Dubnica nahiyesinde Popuşova karyesinde yapılan Yeni Pazar, yine Köstendilde Uslufca Köyü, Çermen kazasında Yund Alanı mezarında olan elvan dere, aynı mevrada Büyük Kozluca, Küçük Kozluca, Yeni Köy, Değirmen karyeleri, ve vakıflardan birisi dahi Çirmen kazasındaki adı geçen mevrada bulunan Meriç Nehri üzerinde daire-i çarh sair gibi Kapı Ağası denilen 8 göz değirmen, Değirmen köyündeki üç cariyeye ve 7 kul, Avlonya livasında Poğonya kazasında pazaryeri” gösterilmektedir. Vakıfta ve camide çalışanlara ise; “Mütevelli günde 50, birinci kâtip 10, 6 kâtip üçer, 6 cabiden birisi altı olup günde 10, diğerleri 6 ve 5 akçe alacaklardır. Bunlar vakfın umumuna şamil vazifeler olup, Mangalya Camiinde ise, hatip 5, imam 6, müezzin 5, Salâ müezzin 1, 2 kayyım ikişer, kandilci ve ferraş 2, 3 devirhan ikişer, muarriif 1, kandil yağına 1, hasır ve kandil masrafı için 1 akçe verilecektir.” 1-10 Ramazan 980. bk. VGM. 572 defter, 134. sayfa, 53. Sıra; Ayverdi, 1977: 42; Necipoğlu, 2013: 444.

⁴⁰³ B.O.A. C..EV., Dosya No:649, Gömlek No: 32748.

⁴⁰⁴ “Ve bu Mankalya şehrinde toplam (...) adet mihrap vardır. Bunların içinde donanımlı ve mükemmel selâtin camii gibi saf kurşun ile örtülü (...) Han kızı İsmihan Sultan Camii, bir minareli kalabalık cemaate sahip aydınlık camidir ki o kıyı şehirlerinde öyle cami yoktur. İmamları, hatipleri ve müezzinleri tamamen İstanbul toprağıdır, yani tecvitli ve marifetli çelebilerdir.” bk. Evliya Çelebi, 2013a: 262.

⁴⁰⁵ <http://www.haberaktuel.com/osmanli-eseri-restore-ediliyor-haberi-43282.html> (erişim tarihi: 20.07.2017).

⁴⁰⁶ Ayverdi, 1977: 43; Tüzen, 1998: 60.

⁴⁰⁷ Şeyban, 2010: 389-420.

Avlu içinde yer alan mezar taşları, 2010 yılında Lutfi Şeyban tarafından incelenmiştir. Bu inceleme neticesine toplam 47 adet mezar taşı tespit edilmiştir. Bu mezar taşlarından 20 civarındaki kitabelidir. Mezar taşlarından en erken tarihlisi H.1022/M.1613-1614 Mustafa Beşe'ye; en geç tarihlisi ise H.1287/1870-1871 Hacı Ali (veya Aliş) Beyin oğlu Hurşit'e aittir⁴⁰⁸.

Caminin beden duvarlarında ve minarede kesme taş; harim duvarının dıştaki alt kat pencerelerinde küfeki taşı; mihrap kavsarasında alçı; kırma çatının kaplamasında kiremit; son cemaat yerinin sundurmasında, harime giriş kapılarında, pencere çerçevelerinde, minberde, vaaz kürsüsünde, kadınlar ve müezzin mahfilinde ahşap; pencere parmaklıklarında ve minarenin şerefe korkuluğunda demir; minarenin petek kısmında ise kurşun malzeme kullanılmıştır (Foto 42).

Caminin bütün cepheleri kaval silmeyle sonlanmaktadır. Harime, doğu ve kuzey yönde açılan kapılardan girilmektedir. Harimin batı ve güney cepheleri pencere düzenlemesi bakımında simetriktr. Cephelerde, iki kademeli olarak düzenlenmiş dikdörtgen formlu pencereler yer almaktadır. Alt kattaki pencereler lentolu, üst kattaki pencereler ise sivri kemerlidir. Alt kat pencereleri 1.64x0.90 m. ölçülerinde olup pencerelerin lentoları, dışa taşkın, üç dilimli kemer şeklinde düzenlenmiştir. Lentolar ise sivri kemer içerisine alınmıştır. Üst kat pencereleri, alt kat pencerelerine nazaran daha küçük ölçeklidir. Pencerelerin sivri kemerlerinin dış yayları, hafif dışa taşkın silmeyle belirgin hale getirilmiştir (Foto 43).

Doğu cephede iki adet alt pencere, üç adet üst pencere yer almaktadır. Pencere ölçüleri ve formları diğer cephedekilerle aynı özelliğe sahiptir. Cephenin kuzey köşesinde yuvarlak kemerli harime giriş kapısı yer almaktadır. Yuvarlak kemerin kilit taşı, kabartma tekniğinde işlenmiş gülçe motifiyle süslenmiştir. Kapı, ahşap çift kanatlı olarak tasarlanmıştır. Her iki kanat, altta ve üstte birer adet olmak üzere içe çökertilmiş dikey dikdörtgen panolarla hareketlendirilmiştir. Kapının yüzeyine, irili ufaklı ve dışa taşkın çiviler çakılmıştır (Foto 44-45). Kapı kolunun kolun takılı olduğu aynalık kısmı, stilize palmet motifi şeklinde tasarlanmıştır. Aynalığa takılan kolun ana kütlesi ise yaprak motifi şeklinde düzenlenmiştir. Kapı kolu ve aynalık kısmı, bronz malzemedan döküm tekniğinde yapılmıştır⁴⁰⁹. Ayverdi, bu kapının orijinal olmadığını ve 17. yüzyılda açıldığını ileri sürmektedir. 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğraf incelendiğinde, kapı kısmının bir sundurma ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır (Foto 46)⁴¹⁰.

⁴⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Şeyban, 2010: 390.

⁴⁰⁹ Kapı tokmakları ve halkaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Çal, 1999: 275-284; Denктаş, 2005: 113-139.

⁴¹⁰ Abdülhamid Albümü: 91233/55; Ayverdi, 1977: 49.

Minare, caminin batı cephesinin kuzey yönüne yakın bölgesine konumlandırılmıştır. Tamamıyla kesme taştan inşa edilen minareye, harimin kuzeybatısına yakın köşede yer alan basık kapıdan girilmektedir. Minarenin kaidesi 2.61x2.76 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Kaideden poligonal gövdeye köşeleri pahlanmış pabuçluk ve düz bir silme bilezikle geçilmektedir. Şerefeye altı, ikişer adet kaval ve iç bükey formu silmelerle hareketlendirilmiştir. Şerefe korkuluğu, demir parmaklıklarla oluşturulmuştur. Minarenin petek kısmı, gövdeye göre daha ince tutulmuş olup sivri külah ve bir âlemle sonlandırılmıştır (Foto 47).

Son cemaat mahalli, caminin kuzey cephesinde yer almaktadır. L şeklinde tasarlanan birim, toplam 14 ahşap direğin taşıdığı bir sundurmayla örtülmüştür. Direklerin oturduğu kaide ve tepe kısımları, kazıma tekniğinde işlenmiş tek sıra mukarnas başlıklara sahiptir. Sundurma, harimi örten çatının kuzey ve kuzeydoğuya taşırılmasıyla oluşturulmuştur. Kuzeydoğu köşedeki sundurma aynı zamanda harime giriş kapısını örtmektedir. Kapının hemen yanında Osmanlı Dönemi'ne ait kırılmış mezar taşları bulunmaktadır.

Harimin kuzey cephesi, pencere düzenlemesi bakımından güney ve batı cepheyle aynı özelliğe sahiptir. Üst kat pencereleri, dikdörtgen planlı ve demir lokma parmaklıkları olarak tasarlanmıştır. Batı yöndeki pencerenin hemen solunda beş cepheli mihrabiye yer almaktadır. Süsleme açısından sade tutulan mihrabiye, yuvarlak kemerli olup 1.02 m. genişliğinde ve 40 m. derinliğindedir. Kuzey cephenin merkezine, basık kemerli harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapı, 2.20 m. genişliğinde olup 0.16 m. dışa taşırılmıştır. Kapı, ahşap çift kanatlara sahiptir. Her iki kanadın alt ve üst kısımları, kazıma tekniğinde işlenmiş dikey panolarla hareketlendirilmiştir. Panoların yüzeyi ise kazıma ve oyma tekniğinde baklava dilimleriyle bezenmiştir. Kapının yüzeyine, irili ufaklı, dışa taşkın çiviler çakılmıştır. Kapı kolu basit silindirik formda tasarlanmıştır. Kolun takılı olduğu aynalık kısmı ise stilize palmet motifleriyle oluşturulmuştur. Kapı kolu ve aynalık kısmı bronz malzemeden, döküm tekniğinde yapılmıştır. Basık kemerin hemen üzerinde, şemse motifini andıran bir adet kitabe kartuşu yer almaktadır. Kartuşun yüzeyi içe çöktürülmüştür. Çöktürülen kartuşun içi ise aynı forma sahip iki adet daha kartuşla doldurulmuştur. İçteki kartuşlar, hafif dışa taşkın şekilde tasarlanmıştır. Kartuşların yüzeyinde, siyah zemin üzerine beyaz renkte, Arapça “*La İlahe İllallah Muhammeden Resulullah*” ibaresi okunmaktadır (Foto 48,49).

Harim, 14.70x10.40 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olup üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. 2008 yılında ahşap tavan tamamıyla yenilenmiştir⁴¹¹. Tavan, kuzey-güney yönde uzanan ahşap çıtaların çakılmasıyla oluşturulmuştur. Tavanın merkezinde kırık çizgilerin

⁴¹¹ Şeyban, 2010: 389; Caminin orijinal olduğunu düşündüğümüz kalın ahşap kalası, bugün caminin avlusunda çürümeye terk edilmiştir.

birbiriyle birleşmesinden meydana gelen 12 kollu yıldız motifi yer almaktadır. Tavanın orijinal göbeğinde, Mühr-i Süleyman motifi olduğunu bilinmektedir⁴¹². Ancak bu süsleme günümüze ulaşamamıştır. Harim duvarları krem renginde boyanmış olup süsleme bakımından yalın tutulmuştur (Foto 50,51).

Güney cephenin ortasına yerleştirilen mihrabın her iki yanında ortalama 0.95x1.63 m. ölçülerinde dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Pencerelerin hemen üzerinde birer adet daha küçük ölçekli dikdörtgen planlı pencereler bulunmaktadır. Bu pencereler alt kat pencerelerine nazaran sivri kemerli olarak tasarlanmıştır (Foto 52).

Mihrap, güney duvar ekseninde yerleştirilmiş olup kavsara hariç tamamıyla kesme taştan yapılmıştır. Mihrap, süsleme yönünden yalın tutulmuştur. Turgay Yazar, 2000 yılında camiye yerinde inceleyerek mihrabında perde motifi ile perdeye asılı bir kandil motifi olduğunu tespit etmiştir⁴¹³. Mihrap kavsarası, günümüzde yedi sıra alçı mukarnas dizisiyle hareketlendirilmiştir. Kavsaranın tepesinde ise alçak kabartma tekniğinde işlenmiş âlem motifi yer almaktadır. Mihrap nişi beş cepheli olarak tasarlanmıştır. Mihrabın niş derinliği 0.60 m., genişliği 1.18 m. ve yüksekliği ise 3.43 m.dir (Foto 53,54).

Minber, mihrabın hemen batısına konumlandırılmıştır. Vaaz kürsüsü ise mihrabın batısında yer almaktadır. Kafes, oyma ve kazıma tekniğinde süslenen minber ve vaaz kürsüsü orijinal değildir.

Harimin doğu duvarı altta iki, üstten ise üç adet pencereyle hareketlendirilmiştir. Kuzey yönde yer alan üst kat penceresi, kadınlar mahfiline açılmaktadır. Her iki kattaki pencerelerin form ve ölçüleri güney duvardaki pencerelerle aynı özelliğe sahiptir. Cephenin kuzey köşesine harime giriş kapısı konumlandırılmış olup kapıya iki sıra basamakla çıkılmaktadır (Foto 55).

Batı duvarda, diğer duvardaki pencerelerle aynı özelliğe sahip iki adet alt, iki adet ise üst pencere yer almaktadır. Duvarın kuzey köşesine yakın kısmında, minareye giriş kapısı bulunmaktadır. Minare kapısı 0.75 m. genişliğinde, dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir. Kapının hemen üzeri, basık kemer formunda bir silmeyle hareketlendirilmiştir (Foto 56).

Kuzey duvarın mihrap aksında harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının her iki yanında diğer duvardaki pencerelerle aynı form ve özelliğe sahip pencere sıralaması görülmektedir. Alt kattaki pencerelerin hemen üzerinde ise daha küçük ölçekli ve sivri kemerli birer adet pencere bulunmaktadır.

Kadınlar mahfili, kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. Mahfile, harime giriş kapısının hemen batısında yer alan ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Güney yönünde çıkıntı yapan

⁴¹² Mehmet, 1976: 82-83.

⁴¹³ Yazar, 2001: 853.

mahfili, kuzeyde dört sıra ahşap ayak; güneyde ise altı adet sütun taşımaktadır. Sütunlardan sadece biri mermerdir ve bütün sütunlar başlıksızdır. Mahfilin doğu ve batı köşeleri balkon şeklinde düzenlenmiştir. Mahfilin güney cephesi, alt kısımlarda boydan boya maşrabiye tekniğinde işlenmiş parmaklık, üst kısımlar ise ince çıtaların çapraz atılmasıyla oluşturulmuş ahşap paravanla sınırlandırılmıştır. Mahfilin hemen altında, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerde yerden bir basamakla yükseltilmiş müezzin mahfili yer almaktadır. Kuzeybatı köşedeki müezzin mahfili doğu yöndekine nazaran daha geniş tutulmuştur. Mahfil ahşap korkuluklarla çevrilmiştir (Foto 57).

Değerlendirme

İnşa tarihi bilinmeyen Esmahan Sultan Camii'nin birçok kaynakta 1520 ve 1525 yıllarında inşa edildiği ileri sürülmektedir. Caminin banisi olan Esmahan Sultan'ın 1545 yılında doğduğu ve cami vakfiyesinin H.980/M.1573-74 yılında düzenlendiği bilinmektedir. Hem bani olarak adı geçen Esmahan Sultan'ın doğum yılı hem de vakfiyenin düzenlendiği tarih dikkate alındığında caminin 1574 yılından önce inşa edildiği düşünülmektedir.

Caminin 1961-62 yıllarında Romanya Hükümeti tarafından restore ettirildiği bilinmektedir. Caminin beden duvarları incelendiğinde irili ufaklı kesme taşların düzensiz bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Aynı şekilde alt kattaki pencerelerin lento ve sövelerinde kullanılan küfeki taşlarının caminin esas yapı malzemesinden farklı olması dikkat çekmektedir. Alt kot pencerelerinde uygulanan sivri kemerlerin başlangıç seviyelerinin lentonun alt kısmından başlaması, harimin kuzey duvarında yer alan üst kat pencerelerin ise kemersiz olması caminin genel bir onarım gördüğünü kanıtlar niteliktedir. Caminin II. Dünya Savaşı (1939-1945) yıllarına ait olduğu düşünülen fotoğraftan da anlaşılabacağı üzere; alt kademede ki pencerelerin dikdörtgen formlu olduğu ancak sivri kemerlerin yer almadığı görülmektedir. Ayrıca, batı cephenin kuzeyinde üst kotta dikdörtgen formlu bir pencerenin açıldığı tespit edilmiştir (Foto 58)⁴¹⁴. Ayverdi'nin 1976 yılında camiye ziyaretinde, bu pencerenin kapalı olduğu görülmektedir. Bundan dolayı caminin 1939-1945 yılından sonra onarım gördüğü ileri sürülebilir.

⁴¹⁴ Maraşoğlu vd., 2016: 87.

2.2. Babadağ- Gazi Ali Paşa Camii

Gazi Ali Paşa Camii, Tulça Sancağı'na bağlı olan Babadağ kasabasının Cami Sokak ile Mihai Viteazu Sokağının birleştiği yerde geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır (Foto 59-60)⁴¹⁵. Gazi Ali Paşa⁴¹⁶ tarafından yaptırılan külliye'nin bir parçası olan cami dışında çeşme, türbe, medrese ve hamam bulunmaktadır. Ancak ne yazık ki hamam ve medrese günümüze gelememiştir⁴¹⁷. Caminin inşa tarihi ve sanatçısı bilinmemektedir. Machiel Kiel, caminin 1620 yılında inşa edildiğini ileri sürmektedir⁴¹⁸. Camiye ait birden fazla arşiv kaydı bulunmaktadır; en erken tarihli vakıf belgesi, H.1019/M.1610 yılına aittir.⁴¹⁹ Bu belge, yapının 1610 yılından hemen önce inşa edildiğini göstermektedir. H.1107/M.1696'da camiye ikinci imam ataması yapılmıştır⁴²⁰. H.1114/M.1702'de Cami kâtibi olan Mustafa Halife vefat

⁴¹⁵ Abdülhamid Albümü: 91233/23; Abdülhamid Albümü: 91331/39.

⁴¹⁶ “Kuyucu Murad Paşa'nın damadıdır. 1590'da Bağdad Valisi olup azilden sonra Budin valisi, 1603-04 Silistre, 1605-06 Budin valisi oldu. 1611'de kayınpederinin vefatında Nasûh Paşa'nın arzıyla 1612'de Vize sancağı verilerek azledildi. 1614'de üçüncü defa Budin valisi oldu. 1621'de ayrıldı. 1623 yılında vefat etti.” bk. Süreyya, 1996a: 288; Ülgen, 2013: 122.

⁴¹⁷ 1995 yılına ait fotoğrafta medresenin temel izleri görülmektedir. Detaylı bilgi için bk. Güncüoğlu, 1998: 3-7.

⁴¹⁸ Kiel, 1978: 217.

⁴¹⁹ “Gazi Ali Paşa kızının mülkü olan Hergele ve Sebil İlyas iki köy camiye vakfedilmiştir. Vakfın işlerini düzenleyecek bir mütevellî ataması şart koşulmuş ve şartları yerine getiren mütevellîye vazifesi karşılığında günlük 5 akçe verilmesi uygun görülmüştür. Muhasebe işlerinde işinin ehli bir kâtip atanması ve işini kusursuz yapması karşılığında günlük 3 akçe verilsin, vakıfta görevli tahsildara hizmet karşılığı günlük 2 akçe verilsin ve kasabanın müftüsüne vakfa nazır olması hasebiyle hizmeti karşılığında günlük 2 akçe verilsin, mütevellî, nazır, katip ve cabi denetimiyle adı geçen iki karyenin mezra, bahçe, bostan ve emlakından ve ahaliden elde edilen hasılatla onarım, imaret işlerinin az giderle görülmesi. Gider fazla olacaksa kadiya müracaat edilip gerekli olan imaret için ne kadar mala ihtiyaç olduğu bilirkişiler tarafından tahmin edildikten sonra onarıma başlanmalı. Vakfın zarara uğratılmasından kaçınılmalı. Cami hatibine Cuma ve bayram namazlarında hitabet ve imamet vazifeleri karşılığı günlük 4 akçe verilsin. İmama, sabah namazından sonra Yasin Sûresi, ikindiden sonra Amme Sûresi, akşamdan sonra da Mülk Suresi okuyup sevabını vakıf sahibine bağışlaması ve Allah'a kabul etmesi için dua etmesi karşılığında günlük 3 akçe verilsin. Görevlendirilen iki müezzinin kusurları görülür ise veya liyakat sahibi olmadıkları anlaşılırsa nazır veya kadı tarafından hak edene görevin verilmesi. Masraflardan sonra vakıf gelirlerinden artan para korunsun ve kefil karşılığı faizle ihtiyaç sahiplerine verilsin. Her sene buradan elde edilecek kazanç, asıl mala eklenerek yine rehin veya kefil karşılığı borç verilmeye devam edilsin. Vakfın usûl ve şartlarını değiştirme yetkisi vakıf sahibinin kızı elinde olup eski şart üzere borç verilen mal ile emirleri üzerine bir zaviye ve imaret (aş evi) inşa olunup onun masraflarına sarf edilsin. Vakfa mütevellî olarak Kurt Ali Çavuş tayin edilmiştir. Adı geçen mabet minaresinde beş vakit ezan okuyan ve bu görevi ihmal etmeyenlerin her birine günlük 2'ser akçe verilsin. Cuma ve bayram günlerinde okudukları sela için günlük 1 akçe verilsin. Muarrif olarak atanan kişiye günlük 2 akçe verilsin. Güzel Kur'an okuyanlardan seçilen dört kişi, her Cuma cami mahfilinde toplanıp her biri Aşr-ı Şerif okusun ve günlük 1'er akçe alsınlar. Bu hizmet hatip, imam ve müezzinlere verilsin. Camiye vaiz olarak atanan kişi Cuma günleri verdiği vaaz karşılığı günlük 10 akçe alsın. Camiye atanacak ferraş (hizmetçi), bevvâp (kapıcı) ve vakkad (aydınlatma görevlisi) nöbetleşe caminin iç ve dışının temizliği, kandil ve mumların vaktinde yakılıp söndürülmesi, kapının namaz vakitlerinde açılıp kapatılması görevleri karşılığında her bir günlük 2'ser akçe alsın. Cami kandillerine yeteri kadar yağ alsın. Mütevellî ve nazır ne kadar yağ alınacağını kararlaştırsın. Her Berat Kandili gecesi cami mihrabının iki tarafına yaklaşık 15'er okkiyeden iki büyük bal mumu konulsun. Vakıf şartlarını değiştiren, iptal eden olur ise Allah'ın gazabına uğrasın.” 10 Rebiulevvel 1019/M. 2 Haziran 1610. Efka muhasebesi 1 Recep 1270'de yeniden bir sureti aynı şekilde kaydedilmiştir (30 Mart 1854). bk. VGM. Defter: 633, Sayfa: 191, Sıra: 132.

⁴²⁰ Babadağ'ında bulunan merhum Gazi Ali Paşa'nın yaptırmış olduğu cami-i şerifte günlük 5 akçe vazife ile imam-ı sani (ikinci imam) olan Hüseyin Halife kendi rızası ile görevinden ayrılmış olup söz konusu vazife boş kalığından bu vazifeye her konuda layık olan Mehmed Halife'nin tayini ve kendisine bir berat-ı şerif verilmesi ricasına dair kadının arzı (1 Şevval 1107). bk. BOA. İE. EV., Dosya:32, Gömlek: 3706.

ettiğinden dolayı yerine oğlu Abdullah'ın geçmesine dair istekte bulunulmuştur⁴²¹. H.1208/M.1793'te Gazi Ali Paşa Vakfı'na mutemed ataması yapılmıştır⁴²². H.1225/M.1811'de camide hitabet görevinin Seyyid Ali Halife'ye verildiği anlaşılmaktadır⁴²³. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde caminin ismi geçmektedir⁴²⁴. Caminin 1809, 1828-29 ve 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda tahrip edildiği ve yandığı bilinmektedir. 1880 ve daha sonraki tarihlerde tamir edilmiş olan caminin üst örtüsü tamamen yenilenmiştir⁴²⁵. 1998 yılında cami ve türbe restore ettirilerek medresenin olduğu yere iki katlı lojman binası inşa edilmiştir⁴²⁶.

Cami, dikdörtgen planlıdır. Dıştan kırma çatılıdır ve üzeri kiremitle kaplanmıştır. Caminin avlusunda Gazi Ali Paşa'ya ait olduğu düşünülen türbe, çeşme ve eski medresenin temelleri üzerine inşa edilen iki katlı bina bulunmaktadır⁴²⁷. Minare, caminin kuzeybatı köşesine konumlandırılmıştır. Kuzey cephede üç gözlü son cemaat mahalli yer almaktadır. Harimin duvar kalınlığı kuzey cephede 1.15 m., diğer cephelerde ise 1.00 m.dir (Çizim 7,8,9).

Caminin beden duvarlarında kabayonu taş; minare kaidesinde ve son cemaat yerinde kesme taş; pencere kemerlerinde, harim duvarının saçak kısımlarında, minarenin gövdesinde ve kırma çatının kaplamasında kiremit; mihrapta alçı; pencere çerçevelerinde, harime giriş kapılarında, son cemaat mahallinin ve harimin iç tavan örtüsünde, kadınlar mahfili ve minareye çıkış basamaklarında ahşap; pencere parmaklıklarında demir; minarenin petek kısmında ise kurşun malzeme kullanılmıştır (Foto 61).

Caminin duvarları dört adet düz silmeyle sonlanmaktadır. Camiye, doğu, batı ve kuzeyde yer alan kapılardan girilmektedir. Harimin doğu cephesi, iki kademedden oluşan pencerelerle hareketlendirilmiştir. Alt kotta iki adet sivri kemerli pencere yer almaktadır. Kemerlerin hemen üzerinde, atlamalı olarak iki sıra tuğla bir sıra taş kullanılarak örülmüş

⁴²¹ Babadağ'ında merhum Gazi Ali Paşa'nın yaptırmış olduğu camii-i şerif vakfının günlük 3 akçe vazife ile katibi olan Ali oğlu Mustafa Halife vefat etmiş olup yeri boş kaldığından onun yerine oğlu Abdullah'ın bu göreve layık olduğunun anlaşılması üzerine söz konusu vazifenin ve kendisine berat şerif verilmesinin kadı tarafından rica edilmesine dair (23 Camazielevvel 1114) (sayfa 1). Babadağ'ına bağlı Ali Fakih mahallesinde bulunan merhum Hacı Halil'in yaptırdığı muallimhanede günlük 10 akçe vazifeyle muallim olan Ali oğlu Mustafa Halife vefat etmiş olup yeri boş kaldığından, Ahmed oğlu Mustafa Halife'nin bu göreve layık olduğunun anlaşılması üzerine kendisine berat-ı şerif verilmesi ricasının kadı tarafından arz ve ilanına dair. (23 Camazielevvel 1114) (sayfa 2). bk. BOA. İE.EV., Dosya: 30, Gömlek: 3508.

⁴²² Babadağ'ında bulunan merhum Gazi Ali Paşa'nın yaptırmış oldukları Camii-i şerifte günlük 5 akçe vazifeyle mutemed olan Ali Halife oğlu Ahmed vefat etmiş olup yeri boş kaldığından bu vazifeye liyakat sahibi olan oğlu Mehmed'in getirilmesi ve kendisine berat-ı şerif verilmesi ricasına dair Babadağ kadısının arz ve ilanı, (25 Muharrem 1208). bk. BOA. C..EV., Dosya: 93, Gömlek: 4623.

⁴²³ Babadağ'ında bulunan Müteveffa Gazi Ali Paşa Caminin hitabeti boş olduğundan ehil bir kişi olan Seyyid Ali Halife'ye görev tevcih edilmiştir (29 Zilhicce 1225). bk. BOA. HAT, Dosya: 1514, Gömlek: 27.

⁴²⁴ "Çarşı içinde Ali Paşa Camii: Dört köşe harpuşte (balıksırtı şeklinde çatılı) kurşun kubbeli, bir minareli ve kibleye bakar bir kapılı şirin camidir. Avlusunda ayak merdiven ile inilir abdest muslukları vardır. Tamamı 40 akar pınardır. Kapısı üzere tarihi böyle yazılmıştır. (...) (...) (...)". bk. Evliya Çelebi, 2013a: 267.

⁴²⁵ Ayverdi, 1977: 13; Güncüoğlu, 1998: 4; Gökçe, 2010: 158.

⁴²⁶ Aksu, 2003: 69; Tüzen, 1998: 61.

⁴²⁷ Caminin türbe ve çeşmesi, katalogda "türbeler ve çeşmeler" başlığı altında ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

sivri kemerler yer almaktadır. Böylece pencere kemerlerine vurgu yapılmıştır. Cephenin kuzey yönünde dikdörtgen formlu, basık kemerli harime giriş kapısı bulunmaktadır. Basık kemerin hemen üzerinde yer alan yuvarlak kemer, sağır tutulmuştur. Kapıyı hafif dışa taşkın, ters U biçiminde düz bir bordür çevrelemektedir. Üst kottaki pencereler, alt kottaki pencere ve harime giriş kapısına simetrik konumlandırılmıştır (Foto 62). Alt kottaki pencerelere nazaran daha küçük tasarlanan üst kot pencereleri, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Pencere kemerlerinin hemen üzeri, sivri kemer formunda ince bir silmeyle süslenmiştir. Sivri kemerler ve kemer köşelikleri, ince tuğla dizileriyle belirgin hale getirilmiştir (Çizim 10).

Caminin batı cephesi, doğu cepheyle aynı düzene sahiptir. Ancak batı cephedeki üst kot pencerelerin alt kotta yer alan kapı ve pencerelere asimetric konumlandırıldığı görülmektedir (Foto 63). Güneybatı köşede minare yer almaktadır (Çizim 11).

Minare, güneybatı köşede harim duvarına bitişik olarak yerleştirilmiştir. Minare kaidesi kesme taş, gövdesi ise tuğla malzemeden inşa edilmiştir. Minareye kadınlar mahfilinin güneybatı köşesinde yer alan basık kemerli kapıdan girilmektedir. Minare şerefesine toplam 66 basamakla çıkılmaktadır. Bu basamaklardan ilk 20'si taş; 46'sı ise ahşaptır. Minare kaidesinin kuzey yüzüne bitişik ahşap bir sahanlıktan geçilmektedir. Minare kaidesi 3.30x4.67 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Kaideden silindirik gövdeye, köşeleri pahlanarak oluşturulmuş pabuçluk ve bir adet kaval formundaki bilezikle geçilmektedir. Şerefeye ise, iki adet kaval silme ile ulaşılmaktadır. Şerefeye korkuluğu, süsleme açısından yalın tutulmuş olup yüzeyi çimentoyla sıvanmıştır. Gövdeye nazaran daha ince tasarlanan petek kısmı, kurşun kaplı sivri külah ve bir âlemle sonlanmaktadır.

Caminin güney cephesi, günümüzde yol geçmesinden dolayı kot altında kalmıştır. Cephenin merkezinde, mihrap nişini destekleyen dikdörtgen formlu payanda yer almaktadır. Payandanın her iki yanında dikdörtgen formlu, demir parmaklık ve sivri kemerli birer adet pencere bulunmaktadır (Foto 64). Pencerelerin hemen üzerine ise diğer cephelerdeki üst kat pencerelerle aynı form ve özelliğe sahip birer adet pencere konumlandırılmıştır (Çizim 12).

Caminin kuzey cephesinde, doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı son cemaat mahalli yer almaktadır. Dört adet masif ayak üzerine sivri kemer atılarak üç gözlü son cemaat mahalli oluşturulmuştur. Kemerler, içe çökertilerek belirgin hale getirilmiştir. Doğu ve batı köşedeki ayaklar L şeklinde tasarlanmıştır (Çizim 13). Mekânın yan kanatlarında kemerler arasına ahşap hatıllar atılmıştır. Bir basamakla yükseltelen mekân, içten ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavanın merkezi, daire ve baklava dilimli ahşap süslemelerle hareketlendirilmiştir. Daire içinde, uzun ve kısa ahşap çıtaların çakılmasıyla oluşturulmuş güneş ışınlarını andıran kompozisyon dikkat çekmektedir. Kompozisyonun merkezinde ise ay

yıldız motifi yer almaktadır. Baklava dilimli kartuşların içi ise sadece ahşap çıtalarla doldurulmuştur (Foto 65).

Kuzey duvarın merkezinde dikdörtgen planlı, yuvarlak kemerli harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının her iki yanında dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve demir parmaklıklı birer pencere bulunmaktadır. Alt kottaki pencereler ile harime giriş kapısının hemen üzerinde simetrik olarak konumlandırılmış dikdörtgen formlu, basık kemerli ve demir lokma parmaklı birer adet üst pencere yer almaktadır. Üst kottaki pencereler, alt kottaki pencerelere göre daha küçük tasarlanmıştır.

Harim, 13.52x12.57 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır (Foto 66). Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 6.46. m.dir. Tavanın ortasında biri büyük diğeri küçük olmak üzere iki göbek yer almaktadır. Merkezde yer alan küçük göbek, uzun ve kısa çıtaların radyal olarak çakılmasıyla oluşturmuş 32 adet kartuştan meydana gelmektedir. Her kartuşun ucu ise ay yıldız motifiyle hareketlendirilmiştir. Ayverdi, bu kartuş uçlarının birleştiği noktalarda, sekizli ay yıldız motiflerinin olduğunu söylese de bu süslemeler günümüze ulaşamamıştır (Foto 67)⁴²⁸. Diğer büyük göbek, tavanın tamamını kaplamaktadır. Süsleme açısından sade olan göbeğin içerisine, merkezden dışa doğru dağılan ahşap çıtalar çakılmıştır. Harimin içi tamamıyla beyaz renkte boyanmıştır. Harim duvarları süsleme açısından yalın tutulmuştur. Süslemeler, sadece tavanın saçak kısımlarında ve mihrapta karşımıza çıkmaktadır ki bunlar orijinal değildir. Tavanın saçak kısımlarında, yeşil ve kırmızı renkli bordür harim duvarlarını boydan boya dolaşmaktadır. Harim, toplam 19 adet pencereyle aydınlatılmaktadır. Bu pencerelerden sekizi alt kotta; 11'i ise üst kotta yer almaktadır. Alt kottaki pencereler ortalama 1.45x2.00 m. ölçülerindedir. Üst kottaki pencereler ise alt kottaki pencerelere nazaran daha küçük ölçeklidir. Harimin doğu ve batı kanatları 2.00x9.52 m. ölçülerinde olup 0.20 m. yüksekliğindeki sekilerle orta bölümden yüksek tutulmuştur.

Güney duvarın merkezinde mihrap, mihrabın her iki yanında ise dikdörtgen formlu, sivri kemerli birer pencere yer almaktadır. Pencerelerin hemen üzerine ise birer adet dikdörtgen planlı ve sivri kemerli pencere açılmıştır⁴²⁹. Üst kottaki pencereler, alt kottaki pencerelere göre daha küçük ölçeklidir (Foto 68).

Mihrap, güney duvarın merkezine konumlandırılmış olup duvardan içe doğru 0.10 m. taşırılmıştır. Tamamıyla boyalı olan mihrabın malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrap yüksekliği 3.95 m, derinliği 0.81 m. ve niş genişliği ise 1.40 m.dir. Mihrabı ters U biçiminde çift sıra düz satırlı bordür çevrelemektedir. Mihrap

⁴²⁸ Ayverdi, 1977: 13; Mehmet, 1976: 46.

⁴²⁹ Üst kottaki pencereler, dıştan yuvarlak kemerli, içten ise sivri kemerli olarak tasarlanmıştır.

tepeliği, dikdörtgen formlu kartuşlarla hareketlendirilmiştir. Alçı malzemeden yapılmış olan bordür ve kartuşların yüzeyleri, geometrik motiflerle bezenmiştir. Motifler, yakın zamanda yapılmış olup orijinal değildir. Mihrabın hemen batısında ahşap minber, doğusunda ise ahşap vaaz kürsüsü yer almaktadır. Minber ve vaaz kürsüsü orijinal değildir.

Harimin doğu duvarında iki adet dikdörtgen formlu, sivri kemerli pencere yer almaktadır. Duvarın kuzey köşesinde ise basık kemerli harime giriş kapısı açılmıştır. Kapı 1.47 m. genişliğinde, 2.15 m. yüksekliğindedir. Kapı ve alt kottaki pencerelerin hemen üzerinde ise birer adet sivri kemerli üst kot penceresi bulunmaktadır (Foto 69).

Harimin batı duvarı, doğu cepheye nazaran asimetrik düzenlenmiştir. Alt kotta iki adet dikdörtgen formlu, sivri kemerli birer pencere; cephenin kuzey köşesinde ise basık kemerli harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapı ile pencere arasına 0.93x0.62 m. ölçülerinde dolap nişi açılmıştır. Alt kottaki kapı ve pencerelerin hemen üzerinde dikdörtgen formlu, sivri kemerli birer pencere konumlandırılmıştır. Ancak bu pencereler, alt kottaki pencerelere asimetrik yerleştirilmiştir. Üst kotun güney köşesinde basık kemerli minareye giriş kapısı bulunmaktadır (Foto 70).

Harimin kuzey duvarının merkezinde basık kemerli harime giriş kapısı, kapının her iki yanında ise birer adet dikdörtgen formlu, sivri kemerli pencere yer almaktadır. Bu öğelerin hemen üzeri ise birer adet basık kemerli pencere ile hareketlendirilmiştir.

Kadınlar mahfili olarak da kullanılan üst kat uygulaması harimi doğu, batı ve kuzey olmak üzere üç yönden kuşatmaktadır. Mahfile, kuzey cephedeki harime giriş kapısının hemen batısında yer alan merdivenle çıkılmaktadır. Harimi U şeklinde çeviren mahfil, 10 adet ahşap direk taşınmaktadır. Mahfilin güney merkezi, mihraba doğru hafif çıkıntı yaparak balkon şeklinde tasarlanmıştır (Foto 71)⁴³⁰. Mahfilin hemen altında, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerde yerden bir basamakla yükseltilmiş müezzin mahfili yer almaktadır. Müezzin ve kadınlar mahfilinin korkulukları, ahşap parmaklıklar kullanılarak düzenlenmiştir. Ayverdi, mahfilin 1876 Türk-Rus savaşından sonra yapıldığını söylemektedir⁴³¹.

Değerlendirme

Caminin inşa tarihi bilinmemektedir. Romanya Müftüsü olan Jacub Mehmet tarafından yazılan kitapta, caminin 1522 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir⁴³². Cami avlusunun kuzeydoğusunda yer alan türbenin kitabesinde, Gazi Ali Paşa'nın ölüm yılı olarak 1619-20 senesi okunmaktadır. Ayrıca Gazi Ali Paşa'nın 1603-1614 yılları arasında Budin

⁴³⁰ Mehmet, 1976: 45.

⁴³¹ Ayverdi, 1977: 13.

⁴³² Mehmet, 1976: 44.

Valisi olduğu dikkate alınırsa,⁴³³ caminin 1522 yılında inşa edilmesi mümkün görünmemektedir. H.1019/M.1610 tarihli vakıf belgesinden yola çıkarak caminin 1610 yılından hemen önce inşa edildiği ileri sürülebilir. H.1019/M.1610 tarihli vakfiye suretinde Sultan Mehmet'in adı geçmektedir. Ayverdi, adı geçen sultanın III. Mehmet olması gerektiğini ve bu düşünceden hareketle vakfiyenin 1603 yılından önce düzenlenmiş olabileceğini savunmaktadır⁴³⁴.

Yapının 1809, 1828-29 ve 1877-78 yılında savaşılarından dolayı ağır tahribata uğradığı, 1880 ve daha sonraki yıllarda ise birden fazla tamir gördüğü bilinmektedir⁴³⁵. Cami, bugünkü görünümüne 1998 yılında yapılan restorasyon sonucunda ulaşmıştır⁴³⁶. Yapılan tamiratlardan dolayı caminin özgünlüğünü kaybolmuştur. Ayverdi de kitabında bu konu hakkında bahsetmektedir; öncelikle doğu ve batı kanatta yer alan üst kot pencerelerinin sivri kemerli olmasından dolayı kadınlar mahfilinin yan kanatlarının sonradan inşa edildiğine değinmektedir. Ayverdi, alt kademedeki pencere sövelerinin söküldüğünü ve kemer aynalıklarının kaldırılarak pencerelerin uzatıldığını söylemektedir⁴³⁷. Evliya Çelebi, camiye “...minareli ve kibleye bakar bir kapılı şirin camidir” şeklinde tanımlamıştır⁴³⁸. Bu bilgidен yola çıkarak, caminin aslında sadece kuzey cephesinde bir kapı olduğu anlaşılmaktadır. Caminin doğu ve batı kanattaki harime giriş kapılarının üst kademedeki pencerelere göre orantısız yerleştirildiği ve kapılarda kullanılan malzemenin farklı olması Evliya Çelebi'nin tanımını desteklemektedir. Ayverdi de kapı kemerlerinden yola çıkarak, kapı içlerinin XVII. yüzyıl yapılarında görülen kemer özelliği taşımadığını vurgulamıştır. Kapı kemerlerinin daha sonradan XVII. yüzyıl özelliğine benzetilmeye çalışıldığını söylemektedir⁴³⁹.

Ayverdi, kitabında minarenin orijinal olmadığını, camiye daha sonra ilave edildiğini ileri sürerek minarenin bugünkü gibi tam güneybatı köşede yer almadığını, 3.75 m. kadar daha geride, üst pencerenin önüne gelmesi gerektiğinden bahsetmektedir⁴⁴⁰. Bu üst kottaki pencerenin güneybatı köşede yer alan minare kaidesinden dolayı kuzeye kaydırıldığı görülmektedir. Ayverdi, bir diğer ihtimalin de üst pencerenin minberin arasında kalmaması için böyle bir uygulamaya gidildiğini ileri sürmektedir⁴⁴¹. Güney yöndeki alt pencerenin de, minarenin konumlandırılışından dolayı sonradan açıldığı günümüz bakiyelerinden anlaşılmaktadır. Minareye giriş, günümüzde üst mahfilde yer alan basık kemerli kapıdan

⁴³³ Süreyya, 1996a: 288.

⁴³⁴ Ayverdi, 1977: 11.

⁴³⁵ Ayverdi, 1977: 13; Güncüoğlu, 1998: 4.

⁴³⁶ Ali Aksu, 2003: 61.

⁴³⁷ Ayverdi, 1977: 13.

⁴³⁸ Evliya Çelebi, 2013a: 267.

⁴³⁹ Ayverdi, 1977: 13.

⁴⁴⁰ Ayverdi, 1977: 14.

⁴⁴¹ Ayverdi, 1977: 14.

sağlanmaktadır. Harim duvarı ile minareye giriş arasında bir boşluk oluştuğundan minarenin kuzey yüzüne ahşap bir koridor düzenlenmiştir. Minareye giriş kapısı, kaidenin orta kısmına denk gelmektedir. Bundan dolayı minare, camiye daha sonradan dahil edilmiştir. 1828 yılında Fransızca yazılmış olan bir kaynakta, camiye ait olduğu anlaşılan bir gravür yer almaktadır. Gravürde, minarenin günümüzdeki şekliyle konumlandırıldığı ve minareye yüksek bir merdivenle kaidenin kuzey cephesine açılan bir kapıdan girildiği görülmektedir. Günümüzde de aynı özelliklere sahip olan minarenin gravürün çizildiği tarihten önce (1828) inşa ettirildiği anlaşılmaktadır⁴⁴² (Gravür 8).

Caminin son cemaat mahalli içten ahşap düz tavanla örtülmüştür. Evliya Çelebi, Ayverdi ve Güncüoğlu, son cemaat mahallinin kubbeli olduğundan bahsetmektedir⁴⁴³. Son cemaat yerinin kemer formuna bakıldığında kemer yaylarının basık olması ve kemer üstü duvarlarının oldukça yüksek tutulmasından dolayı, yapının orijinalinde kubbeli bir son cemaat yerine sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Kubbelerin oturması için kuzey-güney yönünde bir kemer atılması gerekmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda, harimin kuzey cephesinde kemerlerin oturacağı herhangi bir ayak veya konsol izine rastlanılmamıştır. Bu verilerden yola çıkarak son cemaat mahallinin de esaslı bir onarım geçirdiği söylenebilir. Bütün bu tespitler ve Evliya Çelebi'nin söylemleri dahilinde, caminin bir restitüsyon planı hazırlanmıştır (Çizim 14).

Cami, Osmanlı-Rus Savaşları sırasında yoğun tahribata uğradığı ve çatısının tamamen yandığı bilinmektedir. Ayverdi, 1880 ve daha sonraki yıllarda caminin büyük bir onarım geçirdiğinden bahsetmektedir⁴⁴⁴. Ahşap direkler tarafından taşınan kadınlar mahfilinin bu onarım sırasında camiye eklendiği düşünülmektedir. Özellikle ahşap direkli camilerde karşımıza çıkan ve harimi U şeklinde çeviren bu uygulama, 18. ve 19. yüzyılda inşa edilmiş camilerde görülmektedir.

⁴⁴² Kitapta, “Caminin Brabilov’un yakınlarında yer alan Machaoul köyünde yer aldığı ve mektubun yazıldığı o tarihlerde yıkık bir camisi olduğu, kapının önünde durup yıkılır korkusuyla içeri giremedikleri” yazmaktadır; bk. Hector ve Galard, 1828: 66.

⁴⁴³ Evliya Çelebi, 2013a: 267; Ayverdi, 1977: 14; Güncüoğlu, 1998: 4.

⁴⁴⁴ Ayverdi, 1977: 13; Faruk Güncüoğlu, 1998: 4.

2.3. Çernavoda-Boğazköy Hünkâr Camii

Cami, günümüzde Çernavoda olarak bilinen Boğazköy’de Gari Sokak ile Dacia sokağın kesiştiği geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Camiye ait inşa kitabesi ve arşiv kaydı bulunmasa da birçok kaynakta caminin 1756 yılında Sultan III. Osman tarafından inşa ettirildiği yazmaktadır. Bu yüzden camiye “Hünkâr Camisi” denilmektedir⁴⁴⁵. Aynı şekilde Romanya Kültür ve Sanat Bakanlığı Din Müsteşarlığı, Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati’nin 1940/1941 tarihli envanterinden yapının, 1756 yılında inşa ettirildiği öğrenilmektedir⁴⁴⁶. Sultan Abdülhamid Albümü’nde caminin fotoğrafları bulunmaktadır (Foto 72)⁴⁴⁷. Caminin minaresi 1886 tarihlidir. Cami, 2002 yılında restore ettirilmiştir⁴⁴⁸.

Cami dikdörtgen planlıdır. Dıştan kırma çatıyla örtülen caminin üzeri kiremitle kaplanmıştır. Caminin kuzeyinde türbeyi andıran bir yapı yer almaktadır⁴⁴⁹. Avlunun doğusunda hazire bulunmaktadır. Minare, caminin batı duvarının kuzeyine yakın bir yere konumlandırılmıştır. Caminin kuzeyinde iki bölümlü son cemaat yeri yer almaktadır. Harim alt kat duvarı 0.90 m., üst kat ise 0.70 m. kalınlığındadır (Çizim 15,16).

Cami avlusunun doğusundaki hazirede, iki adet mezar yer almaktadır. Mezar taşlarından birinin yüzeyi yalın tutulmuştur. Diğer mezar taşı ise Osmanlı dönemine aittir. Yanlış restorasyon sonucunda mezar taşının tarihi tam olarak okunamasa da H.1300/M.1883-84 tarihine ait olduğu düşünülmektedir⁴⁵⁰.

Caminin harim duvarları ve minaresi tamamıyla sıvandığı için malzeme tespiti yapılamamıştır. Turgay Yazar’ın makalesinde yer alan fotoğraflar incelendiğinde, harim duvarlarının kabayonu taşla inşa edildiği anlaşılmaktadır⁴⁵¹. Harimin kırma çatısı kiremit, minarenin külâh kısmı ise ince asfalt tabakaya yapıştırılan çakıl taşlarıyla kaplanmıştır. Caminin iç tavan örtüsü, kadınlar ve müezzin mahfilinde ahşap; mihrap ve tavan göbeğinde ise alçı malzeme kullanılmıştır (Foto 73).

Camiyi boydan boya geniş bir saçak dolaşmaktır. Caminin doğu, batı ve güney cepheleri payandalarla desteklenmiştir. Harimin doğu ve batı cephelerinin pencere düzenlemeleri simetriktir. Cephelerin alt kotunda üç adet, bu pencerelere simetrik olarak konumlandırılmış birer adet üst kot penceresi açılmıştır. Alt kottaki pencereler, 1.10x1.45 m. ölçülerinde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklıdır. Pencere söveleri ve kemerleri

⁴⁴⁵ Andreşoiu, vd., 2012: 99; Karasu, 2016; 1; İbrahim, 2003: 15.

⁴⁴⁶ “Cami avlusunda, hizmet için yapılan 6 odalı bir okul ve 1756 yılına inşa edilen bir cami yer almaktadır. Cami önündeki şadırvan 1910 yılında inşa edilmiştir. Caminin hatibi Hafız İusuf’tur.” bk. İbrahim, 2007: 181.

⁴⁴⁷ Abdülhamid Albümü: 91233/20.

⁴⁴⁸ Ülgen, 2013: 130.

⁴⁴⁹ Türbe, “Türebeler” bölümünde ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

⁴⁵⁰ Uygur, 2007: 156-157.

⁴⁵¹ Yazar, 2001: 882-883.

duvardan 0.02 m. dışa taşırılmıştır. Üst kottaki pencereler ise alttaki pencerelere nazaran daha küçük ölçekli olup dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Bu pencerelerden ikisi kuzey yöne kaydırılmıştır. Bundan dolayı diğer pencereler arasında boşluk meydana gelmiştir. Batı cephedeki bu boşluğu ise minare doldurmaktadır (Foto 74).

Minare, harimin kuzeybatı köşesinde harim duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Minareye harimin mahfil katının kuzeybatı köşesinde yer alan yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir. Minare kaidesi, 2.31x2.13 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olup kaidenin inşasında kesme taş kullanılmıştır. Kaidenin batı yüzünde, dikdörtgen kartuş içerisine alınmış dokuz satırlık kitabesi bulunmaktadır. Kartuş, iki dilimli kemer ile hareketlendirilmiştir. Kitabede;

Maşallah

*Bu cami hoşidi amma manarı yoğidi anda
Cemaat her vakt bundan kalp ile
Çıkup bir sahib'ül hayrat ki hayri daima menşur
Minari eyledi tecdid cemaat oldu pek memnun
Bu eser banisi ol kim Muhammed'dir anın ismi
Duaya el açup dursun ki asarı ölemesün
Umuru hayr ile her dem ola tertil lisanlarda
Bin üç yüz üç baharından minari yemin ile meşhun
1886 1303 yazmaktadır.*

Minare kaidesi, iç ve dış bükey formlu iki silmeyle sonlanmaktadır. Kaideden silindirik gövdeye, kaval silme formundaki bilezikle geçilmektedir. Kaideden yukarısı tamamıyla sıvandığı için malzeme tespiti yapılamamıştır. Şerefeye, bir adet aynı formdaki bilezikle geçilmektedir. Şerefe altı üç sıra testere dişiyle hareketlendirilmiştir. Şerefe korkuluğu, süsleme açısından yalındır. Minarenin petek kısmı daha ince tasarlanmış olup konik külahla örtülmüştür. Külahın üzeri Romanya mimarisine özgü, ince asfalt tabakaya yapıştırılan çakıl taşlarıyla kaplanmıştır (Foto 75).

Caminin güney cephesi alt ve üst kotta yer alan ikişer adet pencereyle hareketlendirilmiştir. Pencereler, merkezden yanlara doğru kaydırılmış olup doğu ve batı cephede yer alan pencerelerle aynı form ve özelliklere sahiptir (Foto 76).

Caminin kuzey cephesi diğer cephelere nazaran farklı düzenlenmiştir. Cephe, kademeli bir silmeyle yatay olarak iki bölüme ayrılmıştır. Alttaki bölümün ortasında son cemaat yerine giriş kapısı yer almaktadır. Kapı, duvardan 0.05 m. dışarı taşırılarak belirgin hale getirilmiştir. Kapının her iki yanına dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemer alınlıklı birer

pencere konumlandırılmıştır. Bu pencerelere simetrik olarak yerleştirilmiş üst kat pencereleri, basık kemer alınlıklı olması bakımından dikkat çekicidir. Pencerelerin tam ortasında, saçak kısmına yakın olarak yerleştirilmiş yuvarlak formu bir pencere yer almaktadır. Bu pencere günümüzde kapatılmıştır.

Son cemaat yerine dikdörtgen formu kapıdan girilmektedir. Son cemaat yeri iki bölümlü olup ahşap düz tavanla örtülmüştür. Kapının hemen batısında, dikdörtgen formu ve yuvarlak kemerli bir pencere yer almaktadır. Kapının doğusundaki bölüm oda şeklinde düzenlenmiştir. Odayı, kuzey ve doğu duvarına açılan birer adet pencere aydınlatmaktadır. Kuzey yöndeki pencere yuvarlak kemerli, doğudaki pencere ise dikdörtgendir. Son cemaat mahallinin batı duvarında ise dikdörtgen formu ve yuvarlak kemerli bir adet pencere yer almaktadır. Son cemaat mahallinin kuzeybatı köşesine kadınlar mahfiline çıkış merdiveni konumlandırılmıştır. Mekânın güneyinde, dikdörtgen planlı ve basık kemerli harime girişi kapısı bulunmaktadır. Kapının hemen batısına, 1.10 m. genişliğinde, 0.52 m. derinliğinde bir niş açılmıştır (Foto 77).

Harim, 9.80x9.08 ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı ve iki katlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan, tamamıyla kahverengi ve yeşil renkte boyanmış, kuzey-güney yönünde atılan çatma tekniğindeki çıtalarla hareketlendirilmiştir. Tavan göbeğinin merkezinde, alçı malzemeden yapılmış çarkifelek motifi yer almaktadır. Bu motif, iki sıra daire formunda çerçeve içerisine alınmıştır. İçteki çerçenin yüzeyine, merkezden dışa doğru gelişen ve dış çerçeveyi de kapsayan ahşap çıtalar çakılmıştır. Dıştaki çerçevenin yüzeyi ise birbirlerine çapraz şekilde atılmış ince çıtalarla doldurulmuştur. İçteki ve dıştaki çıtaların birleştiği yerde, 22 kollu yıldız motifi meydana gelmektedir. Tavanın mihrap hizasına, aplike tekniğinde ay-yıldız motifi eklenmiştir. Harim duvarları tamamıyla beyaz renkte boyanmış olup süsleme açısından yalın tutulmuştur (Foto 78,79).

Harimin güney duvarının ortasında mihrap yer almaktadır. Mihrabın batısına minber, doğusuna ise vaaz kürsüsü konumlandırılmıştır. Mihrabın her iki yanında ortalama 1.32x1.43 m. ölçülerinde, kareye yakın dikdörtgen formu birer pencere bulunmaktadır. Pencerelerin hemen üzerine ise daha küçük ölçekli pencere birer pencere açılmıştır. Dikdörtgen formu olan pencerelerden batı yöndeki yuvarlak kemerli iken doğu yöndeki sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. Her iki kottaki pencereler şevli olarak tasarlanmıştır.

Mihrap, güney duvarın ortasına yerleştirilmiş olup harim içine doğru 0.38 m. taşırılmıştır. Tamamıyla beyaz renkte boyandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrabın genişliği 1.05 m., niş derinliği ise 0.47 m.dir. Mihrap, süsleme açısından sadedir. Mihrap nişinin her iki yanında yer alan ve içe doğru

taşıntı yapan ayaklar basit başlıklara sahiptir. Ayaklar üzerine atılan yuvarlak kemer, mihrap kavsarasını örtmektedir. Mihrap, iki yandan alçı malzemeden yapılmış düz satırlı silme ile sonlanmaktadır. Mihrap tepeliği, yuvarlak kemer şeklinde düzenlenmiştir. Kemerin iç yüzünde ise kalemişi tekniğinde, siyah zemin üzerine sarı renkte Arapça “*Bismillahirrahmanirrahim*” ibaresi yazısı okunmaktadır (Foto 80). Süsleme açısından yalın tutulan mihrabın Abdülhamid Albümü’ndeki fotoğrafta perde motifiyle süslendiği görülmektedir (Foto 81)⁴⁵².

Mihrabın batısında yer alan minberin köşk kısmında, mermer üzerine yazılmış 1898 tarihli kitabe bulunmaktadır. Minber kapısı, yuvarlak kemerli, kapı alınlığı ise kaş kemer formunda tasarlanmıştır. Minber aynalıkları süsleme açısından yalın tutulmuştur. Korkuluk kısımları ise kıvrımlı ahşap plakalarla oluşturulmuştur. 11 basamakla çıkılan minber köşkü, ahşap plakalarla kapatılmıştır. Köşk, ahşap konik bir külahla sonlanmaktadır. Minberin bugünkü ve Abdülhamid Albümü’ndeki durumu karşılaştırıldığında kısmen de olsa günümüze orijinal olarak ulaştığı anlaşılmaktadır. Mihrabın doğusundaki vaaz kürsüsü orijinal değildir.

Harimin doğu ve batı duvarları, pencere düzenlenmesi açısından benzerdir. Alt kotta üç adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Pencerelemin hemen üzerinde daha küçük ölçekli, dikdörtgen formlu ve sivri kemerli birer adet pencere konumlandırılmıştır. Duvarların alt ve üst kottaki pencerelerden ikisi kuzey yöne kaydırılmıştır. Pencerelemin, güney duvardaki pencerelerle aynı ölçülere sahiptir. Mahfil katının kuzeybatı köşesine, 0.72x1.55 ölçülerinde minareye çıkış kapısı açılmıştır (Foto 82).

Harimin kuzey duvarında, harim ile son cemaat yerini ayıran bir duvar yer almaktadır. Duvar kalınlığı 0.70 m.dir. Duvarın merkezine, harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapı genişliği 1.43 m., yüksekliği ise 2.50 m.dir. Kapının üzerinde kadınlar mahfili yer almaktadır. Üst katın kuzey duvarında ise merkezden yanlara kaydırılmış iki adet pencere açılmıştır. Ancak, doğu ve batı duvardaki üst kat pencereleri sivri kemerli iken kuzey duvardaki pencereler basık kemerlidir.

Kadınlar mahfili, harimi doğu, batı ve kuzey duvarları boyunca uzanarak U şeklinde dolaşmaktadır. Mahfile, kuzey duvardaki son cemaat yerinin kuzeybatı köşesinde yer alan 16 basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Mahfili 8 adet başlıksız ahşap direk taşımaktadır. Mahfilin üst katındaki 8 adet ahşap direk ise tavanı desteklemektedir. Mahfilin güneyi, mihrap yönünde hafif çıkıntı yaparak balkon şeklinde tasarlanmıştır. Balkon uygulamasının hemen arkasından başlayan ve kuzey duvara kadar uzanan beton kiriş, ahşap tavanı desteklemek için yakın bir zamanda eklenmiştir. Mahfil korkuluğunda, ahşap parmaklıklar kullanılmıştır (Foto 83).

⁴⁵² Abdülhamid Albümü: 91331/58.

Değerlendirme

Çernavoda-Boğazköy'deki caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Literatürde Hünkâr veya Mehmed Efendi Camii olarak anılan yapının Romanya Kültür ve Sanat Bakanlığı bünyesinde yer alan envanter listesinde ve diğer ikinci el kaynaklarda, 1756 yılında, Sultan III. Osman tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

Caminin son cemaat yerinin kuzey yöndeki üst kottaki pencereleri, diğer cephedeki pencerelere nazaran farklı forma sahiptir. Aynı şekilde son cemaat mahallinin batı duvarı ile doğu duvarına açılan pencerelerin farklı formlarda tasarlanmış olması, caminin inşasından sonra yapıya müdahalede bulunulduğunu göstermektedir.

2.4. Hırşova-Sultan Mahmud Camii

Cami, Dobruca'nın kuzeybatısında, Tuna nehrinin kenarındaki Hırşova kasabasında yer almaktadır (Gravür 9). Kasabanın merkezinde geniş bir avlu içerisine konumlandırılan caminin, harime giriş kapısının üzerindeki kitabeden H.1230/M.1814-1815 yılında Sultan II. Mahmud tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi, seyahatnamesinde bölgeden bahsetmektedir⁴⁵³. Caminin 1880 tarihli Abdülhamid Albümünde fotoğrafı mevcuttur (Foto 84)⁴⁵⁴.

Cami, dikdörtgen planlıdır. Caminin üst örtüsü kırma çatıyla örtülmüştür. Minare, caminin kuzeybatı köşesine konumlandırılmıştır. Avlunun kuzeyinde şadırvan yer almaktadır. Son cemaat yeri, caminin kuzey cephesindedir. Harimin duvar kalınlığı, 0.97 m.dir (Çizim 17,18).

Caminin harim duvarları sıvalı olduğu için malzemesi bilinmemektedir. Minare kaidesinde kesme taş; minare gövdesinde tuğla; şadırvan teknesinde mermer; caminin iç tavan örtüsünde, kadınlar mahfilinde, pencere çerçevelerinde ahşap; minare şerefesinde demir, minarenin petek kısmında ise kurşun malzeme kullanılmıştır. Camiyi dıştan örten kırma çatı, kiremitle kaplanmıştır (Foto 85).

Caminin doğu ve batı harim cephelerinin pencere düzenlemeleri simetriktir. Her iki cephede, iki kademeli pencere uygulaması görülmektedir. Alt kademede, birbirine simetrik olarak konumlandırılmış 1.10x1.44 m. ölçülerinde, dikdörtgen formlu toplam dört adet pencere yer almaktadır. Pencerelerin hemen üzerinde ise alt kottaki pencerelerle aynı form ve

⁴⁵³ Fatih Sultan Mehmed bizzat sefere çıkıp 7 ay boyunca savaştığını ve kaleyi aldığını yazmaktadır. Ayrıca, Hırşova Kalesi'nin 9 mahalle ve 1600 evden oluştuğu, 17 cami olup bunlardan çarşı içindeki caminin cemaatinin çok olduğu Evliya Çelebi'den öğrenilmektedir. bk. Evliya Çelebi, 2013b: 142-143.

⁴⁵⁴ Abdülhamid Albümü: 91233/36.

ölçülere sahip birer pencere yerleştirilmiştir. Harim duvarının kuzeybatı köşesine minare inşa edilmiştir (Foto 86).

Minare, harimin kuzeybatı köşesinde, harim duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Minarenin kaidesinde kesme taş kullanılmıştır. Minare gövdesi tamamıyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Minarenin iç kısmı incelendiğinde, gövdenin tuğla malzemeyle örüldüğü anlaşılmaktadır. Minareye, son cemaat mahallinin batı duvarının güney köşesinde yer alan 0.64 m. genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir. Minare kaidesi, 3.15x2.85 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Kaidenin batı yüzünün zemine yakın bölgesinde, kabartma şeklinde bir adet gülçe motifi yer almaktadır (Foto 87)⁴⁵⁵. Kaideden silindirik gövdeye, köşeleri pahlanarak oluşturulmuş pabuçluk ve bir sıra kaval silme bilezikle geçilmektedir. Şerefe altı, kademeli olarak genişleyen üç sıra kaval silmeyle hareketlendirilmiştir. Şerefe korkuluğu demir parmaklıkla çevrilmiştir. Gövdeye nazaran daha ince tasarlanan petek kısmı, kurşun kaplama konik külah ve bir âlemle sonlanmaktadır.

Güney cephe, iki kademeli pencere düzenlemesi ile hareketlendirilmiştir. Alt kotta iki, üst kotta ise üç adet pencere yer almaktadır. Alt kottaki dikdörtgen formlu pencereler, merkezden yanlara kaydırılmıştır. Bu pencerelerin hemen üzerine ise aynı form ve özellikte birer adet pencere yerleştirilmiştir. Pencerelerin form ve ölçüleri, doğu ve batı cephedeki pencerelerle aynı özelliğe sahiptir. Üst kottaki pencerelerin arasına daha küçük ölçekli, yatay dikdörtgen formlu bir pencere açılmıştır. Pencere çerçevesi, ahşap olup üç kemerli olarak tasarlanmıştır (Foto 88).

Kuzey cephede, doğu-batı yönünden uzanan dikdörtgen planlı son cemaat mahalli yer almaktadır. Cephenin merkezindeki kapıdan son cemaat mahalline girilmektedir. Kapının her iki yanında ikişer adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Mekânın doğu duvarına iki, batı duvarına ise bir adet aynı form ve ölçülerde pencere açılmıştır. Son cemaat mahallinin hemen kuzeyinde, yekpare mermerden yapılmış, sekizgen planlı bir şadırvan teknesi yer almaktadır. Şadırvanın bir yüzünde, dört satır halinde;

Sahib ’ül hayrat

El Hac Mustafa ibn-i

Hacı Amış

Sene 1322 yazmaktadır. M.1904/1905 tarihli olan şadırvan, günümüzde kullanılmamaktadır (Foto 89).

⁴⁵⁵ Yazar, kaidenin bu yüzünde “bir kılıç üzerinde birbirine bakan iki hilal ile aralarında yıldız motifi” olduğunu söylemektedir. Ancak bu kompozisyona dair bir ize rastlanmamıştır. bk. Yazar, 2001: 856.

Son cemaat mahalline, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir. Mekân, ahşap düz tavanla örtülmüştür. Mekânın doğu ve batısı birer oda şeklinde düzenlenmiştir. Batı duvarda, minareye giriş kapısı yer almaktadır. Son cemaat mahallinin güney duvarının doğu kanadına 0.73 m. genişliğinde, 0.64 m. derinliğinde bir niş açılmıştır. Güney duvarın her iki köşesinde, saçak kısmına yakın olarak yerleştirilmiş birer adet dikdörtgen formlu pencere açılmıştır. Mekânın doğu ve batısında bulunan odaların tavanları, pencereleri kapattığından dolayı pencereler işlevini yitirmiştir. Harime, güney duvarının merkezine konumlandırılan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir. Kapının hemen üzerinde, yedi satırlık inşa kitabesi yer almaktadır. Her satır, yatay ve dikey atılan ince silmelerle üç kartuşa ayrılmıştır. Kitabenin üzerinde ise daire içerisine alınmış Sultan II. Mahmud'un tuğrası bulunmaktadır. Kitabede;

Zehî, sad-bârekallah câmi-i gülhâ-i rânâ kim

Sâhiden ne büyük mutluluk. Allah yüzlerce kez mübarek etsin, gül kokulu bu güzel camiye ki...

Anın her bir ser gülü, nev bir goncadır güya

Sahnında secde eden her bir gül, yeni bir gonca gibidir...

N'ola bu mâbed-i pâkize böyle dîl-küşâ olsa

Dilerim, bu temiz mâbet, böyle hep gönüllere ferahlık vere

Ki oldu, tâb-ı bânisi ki mümtâz ve müstesnâ

Sayesinde yapıldı ki, bânisi bir şahs-ı mümtâz ve şahs-ı müstesnâ

Sezâ, anda olan her ibâdet müstecâp olsa

Yaraşıktır, onda yapılan her ibadetin kabulü

Ki Mahmud Hân-ı Sâni, Şâh-ı Gazî, eyledi ihyâ

Ki, Gâzî Şah İkinci Mahmud, perişan iken ona yeniden hayat verdi

Zehî bu câmi, tâk-ı büilend-i resm-i zibâ kim

Bu cami öyle müzeyyen, öyle güzel ki, sahiden yüce bir tâk...

Sütunun dikmiş üstadı, ser-bend kıla Hakk'a

Sütunun dikmiş ustası, başı bağlı olsun diye Hakk'a

Muallâ sakf-ı dîlcû nüvâsı, benzer resmi gerdûne

Yüksek, süslü tavanı, gökyüzü resmine benzer

Ki, her kandili şevki nücûma eyler istiğnâ

Her kandili şevkle yanar, tenezzül etmez yıldızların ışığına

Kad-kâmet ile mahfilde rûzi şeb müezzinler

Gündüz gece, müezzinler mahfil'de kad-kâmet iledir

Usûlû sûfiyânla pençgâhı etmede icra

Sûfî tarzıyla beş vakit namazı etmede icra

Anın ruvzenleri mânendi mirat-ı mücellâdır
Pencereleri, benzeri olmayan yüksek ışık aynalarıdır

Ki her dem, abde revâ, saadet gösterir zîrâ
Her zaman ibadete açıktır, saadet verir, zîrâ

Hüdâ ol zât-ı zîşânı dahî şehzâde-gâniyla
Tanrı o güzel insanı ve dahi şehzadelerini...

Nice dehr-i ömürden kalan ile, cihanda eyleye ibkâ
Âhir ömrü zamanında, onu cihanda pâyidâr eyleye

İmam-ül Müslimin hâmi-i ddîn, fahr-ü selâtîndir
Müslümanların imâmı, dînin koruyucusu, sultanların övgüncü...

İlâhi kıl, binây-ı devletin günden güne â'lâ
İlahi, devlet binasını her geçen gün daha da yücelt

Dedi tarihini Kâl'ânî ânın, sırr-ı vahdetle
Tarihini “tevhid sırrıyla” Kâl'ânî söyledi

Yapıldı heyyinle vâlâ, bu rûşen-i câmi-i rânâ
Yapıldı hoşluk ve güzellikle, bu aydınlık lâtf câmi.

Harrerehû Muhammed, El-fakîr, Sene 1230
Yazan Fakîr insan, Muhammed, Sene 1815 yazmaktadır (Foto 90)⁴⁵⁶.

Harim, 14.58x11.23 m. ölçülerinde, dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüş olup tavan yüksekliği 5.83 m.dir. Tavan göbeği, çıtaların birbirine geçmesinden meydana gelen, sekizgen formlu geometrik bir süslemeyle hareketlendirilmiştir. Çıtalar, çatma tekniğinde düzenlenmiştir. Göbeğin merkezinde, yarım yuvarlak şeklinde bir kabartma yer almaktadır. Kabartmanın yüzeyi ise palmet ve çiçek motifleriyle bezenmiştir. Tavanın kuzeyine, harime giriş kapısının tam üzerine denk gelecek şekilde, ay-yıldız motifi çakılmıştır. Harim duvarları, zeminden kadınlar mahfilinin başlangıcına kadar, boydan boya kartonpiyerle kaplanmıştır. Tamamıyla beyaz renkte boyanana harim duvarları, süsleme bakımından yalın tutulmuştur (Foto 91). Mahfil katının korniş kısımlarının bazı bölgelerinde boyanın döküldüğü görülmektedir. Dökülen boyanın altından ise çeşitli renklerde kıvrık dal motifli estampa (baskı) süslemeler açığa çıkmaktadır. Harim duvarlarının tamamının bu süslemelerle bezendiği bilinmektedir (Foto 92)⁴⁵⁷.

⁴⁵⁶ Kitabe, Hüner Şencan'ın “Hırzova ve Babamın Muskası” adlı anı yazısından alınmıştır. bk. <http://www.ders.es/hirzov1.pdf> (erişim tarihi: 26.02.2018).

⁴⁵⁷ Ayverdi, 1977: 28; Camide geçici olarak imam vazifesini sürdüren Ridvan Mehmet (yaş 68), harim duvarlarının tamamının bu süslemelerle bezeli olduğu, ancak daha sonra bu süslemelerin üzerinin kapatıldığını söylemektedir (söyleşi tarihi: 07.07.2017).

Harimin güney duvarının ortasına mihrap konumlandırılmıştır. Mihrabın batısında minber, doğusunda ise vaaz kürsüsü yer almaktadır. Duvarın doğu ve batı köşelerinin yakın yerlerine, dikdörtgen formlu birer adet pencere açılmıştır. Bu pencerelerin hemen üzerinde ise aynı özelliğe sahip birer adet üst pencere yerleştirilmiştir. Mihrabın hemen üzerindeki pencere diğer üst pencerelerden farklı olarak kare formuna sahiptir. Harim içindeki alt kot pencerelerin tamamı şevli olarak düzenlenmiştir. Mihrabın doğu kanadının mahfil hizasında, dikdörtgen çerçeve alınmış üç satırlık onarım kitabesi dikkat çekmektedir. Kalemîşi tekniğinde, talik hatla, gri zemin üzerine siyah renkte yazılan kitabede;

Ebniye-i Hâkâniyye'nin esâsında tecdîd-i inşâsına memûr

Serbevvâbîn-i Dergâh-ı Âlîd..... iskenderî

Ahmed-zâde Süleyman gaferallâhü ve livâlideyhi

ibaresi okunmaktadır⁴⁵⁸. Kitabenin son satırının her iki köşesi, kırmızı renkte lale motifleriyle süslenmiştir (Foto 93,94).

Mihrap, harime giriş kapının aksında yer almaktadır. Süsleme bakımından sade olan mihrap, tamamıyla beyaz renkte boyanmıştır. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrap nişi altı cepheli olarak tasarlanmıştır. Mihrabın genişliği 1.09 m., niş derinliği 0.63 m., yüksekliği ise 2.60 m.dir. Mihrabın hemen batısına ahşap minber, doğusuna ise vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir. Vaaz kürsüsü orijinal değildir.

Minber, mihrabın hemen batısına konumlandırılmış olup tamamıyla ahşap malzemeden yapılmıştır. Minberin yüzeyi beyaz renkte boyanmıştır ve süsleme bakımından sadedir. Minberin kapısı yuvarlak kemerlidir. Minber aynalıklarının merkezi, oyma tekniğinde işlenmiş şemseyi anımsatan bir motifle süslenmiştir. Minber korkulukları, yatay yönde çakılmış çıtalarla hareketlendirilmiştir. 12 basamakla çıkılan minber köşkü, baldaken tarzında tasarlanmıştır. Köşk, içten düz tavan, dıştan ise konik bir külah ve âlemle sonlanmaktadır.

Harimin doğu ve batı duvarlarının pencere düzenlemeleri simetriktir. Her iki duvarın alt kotunda, birbirine 1.85 m. aralıkla yerleştirilmiş 1.15x1.44 m. ölçülerinde, dikdörtgen formlu toplam dört adet pencere yer almaktadır. Bu pencerelere simetrik konumlandırılmış birer adet üst pencere bulunmaktadır. Üst kottaki pencereler de dikdörtgen formlu olarak tasarlanmıştır.

Kuzey duvarın merkezine harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapı genişliği 1.95 m.dir. Duvarın mahfil katında, merkezden yanlara doğru kaydırılmış birer adet pencere açılmıştır. Harime giriş kapısının hemen üzerinde kadınlar mahfili yer almaktadır.

⁴⁵⁸ Ayerdi, 1977: 28.

Kadınlar mahfili, harimi U şeklinde kuşatmaktadır. Mahfile, harime giriş kapısının hemen batısında yer alan 13 basamaklı ahşap merdivenden çıkılmaktadır. Mahfil, sekiz adet ahşap direk taşınmaktadır. Kuzey ve güneydeki direkler, duvara gömülmüştür. Direklerle aynı hizada olan ikinci kattaki direkler ahşap tavanı desteklemektedir. Her iki kattaki direkler, basit profilli başlıklara sahiptir. Sütun başlıklarına oturan paraçol formundaki yastıklar, dikkat çekicidir. Mahfil korkuluğu, ortada bir baklava dilimi ve her iki yanında altı-üstlü yürek motifi meydana gelecek şekilde parçalar kesilerek oluşturulmuş motiflerden meydana gelmektedir. Müezzin mahfili, kadınlar mahfilinin hemen altında, harime giriş kapısının doğusunda yer almaktadır. Harimden bir basamak yüksek tutulan mahfilin çevresi, tornada işlenmiş (maşrabiye) ahşap parmaklıklarla sınırlandırılmıştır (Foto 95).

Değerlendirme

Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Cami, günümüze kadar birçok onarım görmüştür. Ayverdi, son cemaat yerinin 1880 yılından önce kapatıldığını ileri sürmektedir. Caminin 1880 tarihli Abdülhamid albümünde yer alan fotoğrafını inceleyen Ayverdi, mekânın kapalı olduğunu görerek bu uygulamanın harimin güney duvarındaki kitabede adı geçen Ahmed bin Süleyman tarafından yaptırıldığı sonucuna varmıştır⁴⁵⁹. Günümüzde son cemaat yerinin iç kısmından kuzeye bakıldığında ahşap direkler görünmektedir. Bundan dolayı, son cemaat yerinin ahşap direklerle taşınan sundurmalı bir mekân olduğu anlaşılmaktadır.

Ayverdi'nin planından caminin kuzey cephesinin doğu kanadında bir pencere olduğu anlaşılmaktadır. Bu pencere günümüzde kapatılmış ve pencerenin hemen yanına bir niş açılmıştır. Aynı şekilde, harimin kuzey duvarının batı kanadında da bir niş olduğu ve nişin güney duvarda açılan pencereyle aynı aksta yer aldığı görülmektedir. Bu niş günümüzde kapatılmıştır.

2.5. Maçin-Mestan Ağa Camii

Cami, kuzey Dobruca'da bulunan ve Tulça Sancağına bağlı olan Maçin Kasabası'nda yer almaktadır. Caminin kuzey cephesine yerleştirilen inşa kitabesine göre yapı, H.1263/M.1846-1847 yılında Mestan Ağa tarafından yaptırılmıştır. Cami avlusunda bulunan H.1188/M.1774-1775 tarihli onarım kitabesinden günümüzdeki caminin üçüncü evrede inşa edildiği ileri sürülmektedir⁴⁶⁰. 1896 yılında camiye imam ataması yapılmıştır⁴⁶¹. Cami, 1969-1972 yılları arasında tamir ettirilmiştir⁴⁶².

⁴⁵⁹ Ayverdi, 1977: 28.

⁴⁶⁰ Ayverdi, 1977: 41.

⁴⁶¹ "Romanya Hükümeti tarafından azlolunan Tulça Sancağı Müftüsü Lazistan ahalisinden Hüseyin Ali Efendi'nin yerine atanan Maçin kasabası Mekteb-i Rüşdiye Muallim-i evveli ve Camii-i kebir fahri imam ve vaizi

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi harimin kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Caminin duvar kalınlığı 0.27 m.dir (Çizim 19).

Caminin harim duvarları, tamamıyla ahşap lambirilerle kaplandığı için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Yapının kadınlar mahfilinde ahşap ile birlikte alçı, minare basamakları, minber ve vaaz kürsüsünde ise sadece ahşap malzeme kullanılmıştır. Minarenin dış yüzü tamamıyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilemese de iç yüzüne bakıldığında minare gövdesinin tuğlayla örüldüğü anlaşılmaktadır. Caminin kırma çatısı kiremit, minarenin sivri külahı ise kurşunla kaplanmıştır (Foto 96).

Caminin harim duvarları, dört yönden ahşap saçakla çevrilmiş olup duvarların her köşesi ahşap direklerle pahlanmıştır. Yapının doğu ve batı duvarlarında yer alan pencereler aynı düzende yerleştirilmiştir. Her iki cephe, iki kademeli olarak tasarlanan pencerelerle hareketlendirilmiştir. Alt kademede beş, üst kademe ise üç adet pencere yer almaktadır. Üst kademede pencereler duvarın güneyine doğru kaydırılmıştır. Her iki kademede pencereler, dikdörtgen formlu olup aynı ölçülere sahiptir. Batı cephenin kuzey köşesinde minare yer almaktadır (Foto 97). Caminin avlusunda H.1188/M.1774-1775 ve H.1258/M.1842-1843 tarihleri arasında olan toplam 11 adet mezar taşı ve yapının onarımına ait olduğu düşünülen bir kitabe bulunmaktadır (Foto 98)⁴⁶³. Kitabenin köşeleri kırıldığı ve yüzeyi tahrip olduğundan dolayı bazı kısımları okunamamıştır. Nesih hatla yazılmış yedi satırlık kitabede sadece;

- | | |
|----------------------------------|--|
| 1).....Camii bin ehzâr..... |seksensekizde..... |
| 2).....Teala lütfü ihsan bizlere |tamirin tamamın gösterdi bize hem |
| 3).....hemu neslini etme beni |ki muhtaçtır sahibu'l-hayri Muhammed..... |
| 4).....rahmetinle yarlığa | Makamların cennet-i Firdevs eyle Ya Rab |
| 5).....rahmeten lil alemin | İlahi bu camiye hem sahibine ve nesline |
| 6).....verme zevâl | baid eyle rüzgaru'l-müfsidindenn Zü'l-Celal |
| 7)..... | Garib etme camiye ilk nazar tarih..... ibareleri |

okunabilmiştir⁴⁶⁴. Caminin Muhammed (Mehmed) Efendi tarafından tamir ettirildiği

Ahmed Sıdkı Efendi'nin memuriyetinin tasdiki ve mensurunun irsali (22.01.1896).” bk. BOA. HR. TH., Dosya no: 177, Gömlek no: 45.

⁴⁶² Ayverdi, 1977: 41.

⁴⁶³ Ayverdi, 1977: 41.

⁴⁶⁴ Kitabe; Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktor Öğretim Üyesi Mehmet Dilek tarafından okunmuştur.

kitabeden anlaşılmaktadır. Tarihi tam olarak okunamasa da Ayvedi kitabında, kitabenin H.1188/M.1774-1775 tarihli olduğu hakkında bilgi vermektedir⁴⁶⁵.

Minare, batı cephesinin kuzey köşesine yakın bir şekilde konumlandırılmış olup harim duvarına bitişik inşa edilmiştir. Minarenin gövdesine içten bakıldığında tuğla malzemeye örüldüğü anlaşılmaktadır. Tek şerefeli olan minareye, kadınlar mahfilinin batı duvarında yer alan düz lentolu kapıdan girilmektedir. Minare şerefesine ahşap basamaklarla çıkılmaktadır. 1.92x2.50 m. ölçülerinde olan minare kaidesi, bir sıra profilli silmeyle sonlanmaktadır. Kaideden silindirik gövdeye, köşeleri pahlanmış pabuçlukla geçilmektedir. Minare gövdesi, harim duvarının saçak seviyesi hizasından yükselmektedir. Silindirik gövdenin biri pabuçluğun üzerinde, diğeri ise şerefe altında birer bilezik bulunmaktadır. Şerefe altı, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen beş sıra düz profilli silme ile hareketlendirilmiştir. Şerefe korkuluğu sade olup dikdörtgen kartuşlara ayrılmıştır. Minarenin petek kısmı, kurşun kaplama konik külâh ve bir âlemle sonlanmaktadır.

Caminin güney duvarının merkezinde yer alan mihrap çıkıntısı dikkat çekmektedir. Dışa taşırılan mihrap çıkıntısının üzeri, duvara gömülü yarım konik külâhla örtülmüştür. Mihrap çıkıntısının her iki yanında, altlı ve üstlü yerleştirilen ikişer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır.

Caminin kuzey cephesinde, diğer cephelere nazaran farklı düzenlenmiştir. Cephenin merkezinde, altı basamakla çıkılan son cemaat mahalline giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının her iki yanında iki kademeli olarak yerleştirilen dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Cephenin doğu ve batı köşelerinin bodrum seviyesinde birer adet kare planlı kapı dikkat çekmektedir. Bodrum kapıları kilitli olduğu için içerisine girilememiştir. Son cemaat yerine giriş kapısının hemen üzerinde, kuzey yönden iki adet ahşap direğin desteklediği cumba, cepheye hareket kazandırmıştır. Cumbanın doğu ve batı cephesinde kare, kuzey cephesinde ise dikdörtgen planlı pencere yer almaktadır. Dikdörtgen pencerenin hemen üzerine ise kitabe konumlandırılmıştır. Kitabe taş üzerine, sülüs hatla beş satır halinde yazılmıştır (Foto 99). Kitabede;

- 1) *Yaptırup bu cami-i Mestan Ağa*
- 2) *Sahibül hayrat eyledi ihya*
- 3) *Nice menafi-i hayrata eylesün Mevla*
- 4) *Nükudun sarf eyleyip hasbetenlillah*
- 5) *Güzide hayr edüp eyledi inşa sene 1263 okunmaktadır.*

⁴⁶⁵ Ayverdi, 1977: 41.

Ayverdi, yapıyı ziyaret ettiği tarihlerde, kitabenin pencerenin hemen altında bulunduğunu söylemektedir⁴⁶⁶. 1935 yılına ait fotoğrafta, kitabenin pencerenin hemen altına konumlandırıldığı görülmektedir (Foto 100)⁴⁶⁷.

Son cemaat mahalline, kuzey cephede yer alan kapıdan girilmektedir. Doğu-batı doğrultusunda uzanan mekân, dikdörtgen planlıdır. Son cemaat mahalli doğu ve batıda birer adet, kuzeyde ise ikişer adet dikdörtgen pencereyle aydınlatılmaktadır (Foto 101). Mekanın üstü mahfile dahil edilmiştir. Son cemaat mahallinin güney duvarının merkezinde, 1.63 m. genişliğinde düz lentolu harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının her iki yanına birer adet dikdörtgen pencere açılmıştır.

Harim, 13.40x8.47 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüş olup tavan yüksekliği 4.69 m.dir. Tavan yüzeyi ve harim duvarları süsleme açısından yalındır. Günümüzde, harim duvarlarının 0.05 m. kalınlığında kartonpiyerlerle kaplandığı anlaşılmaktadır. Harimin güney duvarının merkezinde mihrap yer almaktadır. Mihrabın batısına minber, doğu köşesinde ise vaaz kürsüsü konumlandırılmıştır. Mihrabın her iki yanına, altlı ve üslü olarak yerleştirilen ikişer adet dikdörtgen pencere açılmıştır (Foto 102).

Mihrap, güney duvarın merkezine konumlandırılmış olup duvardan harime doğru taşırılmıştır. Mihrabın yüzeyi tamamıyla boyalı olduğu için malzemesi tespit edilmemiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrap yüksekliği 3.58 m., niş derinliği ise 0.97 m.dir. Mihrabın yüzeyi süsleme bakımından sadedir. 1983 yılına ait fotoğraftan, mihrabın köşeleri ve kavsarasının perde motifiyle süslü olduğu anlaşılmaktadır. Mihrap tepeliği, yuvarlak kemer şeklinde tasarlanmıştır. Tepeliğin her iki ucuna, pramidallı formu süslemeler applike edilmiştir (Foto 103).

Minber, mihrabın hemen batısında yer almaktadır. Tamamıyla ahşaptan yapılan minberde çok fazla süsleme görülmemektedir. Minberin kapısı yuvarlak kemerlidir. Kapı tepeliğinin her iki köşesine, pramidallı formdaki süslemeler eklenmiştir. Minber aynalıklarının güney köşesi, dört sıra halinde oyma tekniğinde işlenmiş tek kademeli yuvarlak kemerlerle hareketlendirilmiştir. 12 basamakla çıkılan minber köşkü, baldaken şeklinde düzenlenmiştir. Köşkün korkulukları, içe çökertilmiş, yatay ve dikey panolarla süslenmiştir. Köşk, birbirine yuvarlak kemerle bağlanan dört adet ahşap direğin taşıdığı düz bir çatıyla örtülmüştür. Köşk tepeliğinin dört köşesine, kazıma tekniğinde işlenmiş lale motifleri applike edilmiştir. Minber, konik bir külâh ve âlemle sonlanmaktadır.

⁴⁶⁶ Ayverdi, 1977: 41.

⁴⁶⁷ <https://twitter.com/trakyabalkan/status/746826330537345025> (erişim tarihi: 07.10.2017).

Vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesine konumlandırılmıştır. Süsleme açısından sade tutulan kürsü, mavi renkte boyanmış olup yerden bir basamak yüksek tutulmuştur. Kürsü korkuluğunda ahşap parmaklıklar kullanılmıştır.

Harimin doğu ve batı duvarlarında görülen pencereler aynı düzende konumlandırılmıştır. Alt katta beş, üst katta ise üç adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Her iki kademedeki pencerelerin genişliği 1.00 m., yüksekliği ise 1.43 m.dir. Üst kademedeki pencereler, güney yöne doğru kaydırılmıştır. Batı duvarının mahfil katında, dikdörtgen planlı minareye çıkış kapısı bulunmaktadır (Foto 104).

Kuzey duvarın merkezinde, harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının her iki yanında birer adet dikdörtgen formlu pencere açılmıştır. Kapının hemen üzerine kadınlar mahfili konumlandırılmıştır.

Kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. Mahfile, kuzeybatı köşede yer alan 11 basamakla çıkılmaktadır. Mahfi, güney yönden 8 adet direk üzerine oturan ahşap bir kirişle taşınmaktadır. Direklerin arası paraçol formundaki konsollarla hareketlendirilmiştir. Alt kattaki direklerle aynı hizada yerleştirilmiş olan üst direkler ise ahşap tavanı desteklemektedir. Doğu ve batı yöndeki direkler duvara gömülmüştür. Üst kattaki direkler ise basit profilli sütun başlıklarına sahip olup yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ortadaki iki direk arasına ise Bursa tipi kemer atılmıştır. Kemer yayları, yuvarlak formlu küçük alçı kabartmalarla hareketlendirilmiştir. Kemer köşelikleri ise geniş daire formunda kabartma madalyonlarla süslenmiştir. Kabartmalar ve madalyonlar, aplike tekniğinde yerleştirilmiştir. Mahfili ve ahşap tavanı destekleyen direklerin tahrip olan kısımları incelendiğinde, harçla kaplandığı anlaşılmaktadır. Mahfilin güney cephesinin ortası, mihrap yönüne doğru taşırılarak balkon şeklinde tasarlanmıştır. Mahfil korkuluğunda, ahşap parmaklıklar kullanılmıştır (Foto 105).

Değerlendirme

Caminin kuzey cephesinde yer alan kitabesinden Mestan Ağa tarafından H.1263/M.1846-1847 yılında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Ayverdi, caminin avlusunda bulunan H.1188/M.1774-1775 tarihli onarım kitabesini okuyarak günümüzdeki caminin üçüncü evrede inşa edildiğini ileri sürmüştür⁴⁶⁸. Günümüzdeki caminin eski temeller üzerine mi yoksa yeniden mi inşa edildiği kesin bir şekilde bilinmemektedir. Ayrıca avluda bulunan onarım kitabesinin de bu camiye ait olduğu konusu tartışmalıdır. Bu nedenle ileride yapılacak arşiv ve literatür çalışmalarında, caminin tarihlendirilmesinin daha doğru yapılacağı düşünülmektedir.

⁴⁶⁸ Ayverdi, 1977: 41.

Caminin beden duvarı, tamamıyla ahşap levhalarla kaplanmıştır. Bu yüzden caminin ana inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Ancak Mestan Ağa Camisi ile İshakça'daki Mahmud Yazıcı Camisi'nin harim duvarlarının kalınlıkları 0.27 m.dir. Mahmud Yazıcı Camisi'nin harim duvarı, ahşap direklerle oluşturulan ana iskelet üzerine, ahşap levhalar çakılarak inşa edildiği bilinmektedir. Bu bilgiler neticesinde, Mestan Ağa Camisi'nin de aynı teknik ve malzemeyle inşa edildiği düşünülmektedir. Cami cephe düzeni bakımından Kosova'nın Vıçitırın kentindeki Gazi Ali Bey Camisi'yle (15.yy)⁴⁶⁹ benzerlik göstermektedir.

2.6. Amzacea-Amzaca (Hamzaca) Köyü Camii

Cami, Köstence ilinin 34 km. güneybatısında bulunan Amzacea (Hamzaca) köyünün merkezinde, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin inşa kitabesi ve banisi bilinmemektedir. Caminin inşa tarihi hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür; Ayverdi, yapının Hamzaca köyünde yer aldığını ve 1673 yılında inşa edildiğini ancak köyün yerini bulamadıklarını ve köyle beraber günümüze ulaşmadığını söylemektedir⁴⁷⁰. Aksu ve Nazare, caminin 1850 yılında inşa edildiğini ileri sürerken,⁴⁷¹ Romanya Kültür Envanteri listesinde yer alan caminin 1850-58 yılları arasında, Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinde ise caminin 1900 yılında inşa edildiği belirtilmektedir⁴⁷². Köyde yaşayan Hacı Necip ile yapılan söyleşide caminin 1932 yılında ayakta olduğu bilgisine ulaşılmıştır⁴⁷³.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi harimin kuzeybatı köşesine konumlandırılmıştır. Caminin duvar kalınlığı 0.80 m.dir (Çizim 20).

Caminin duvarları sıvalı olduğundan inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Sıvaların döküldüğü yerlerden, duvarların kabayonu taş malzemeyle örüldüğü anlaşılmaktadır. Caminin minaresinde kesme taş ve demir, pencere çerçeveleri ve minberde ahşap malzeme kullanılmıştır. Caminin kırma çatısı kiremit, minarenin sivri külâhı ise kurşunla kaplanmıştır (Foto 106).

Caminin doğu cephesinin kuzey köşesinde, sadece bir adet dikdörtgen formu pencere açılmıştır. Batı cephede, harimin kuzey köşesine minare yerleştirilmiş olup herhangi bir pencere açıklığının olmaması dikkat çekicidir. Caminin güney cephesinde, merkezden yanlara

⁴⁶⁹ Virmiça, 1999: 277.

⁴⁷⁰ Ayverdi, 1977: 28.

⁴⁷¹ Ali Aksu, 2003: 83; Abdula Nazare, 2014: 166.

⁴⁷² Nuredin İbrahim, 2003: 15.

⁴⁷³ Yerel sakinlerinden Hacı Necip (yaş 86) ile yapılan söyleşide; Amzacea'da toplam 80 hane Türk-Tatar olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Caminin çocukluğundan beri ayakta olduğu, müftülüğe bu camiye yıkıp yerine daha büyük cami yapılmasını istediklerini ancak müftülük daha maliyetli olacağı için caminin hemen yakınında yeni bir caminin inşasına başlandığı bilgisine ulaşılmıştır (söyleşi tarihi: 08.07.2017).

doğru kaydırılmış ve zemine yakın bir şekilde konumlandırılmış iki adet pencere bulunmaktadır. Pencereler, dikdörtgen formlu olup içe doğru çöktürülmüştür (Foto 107).

Minare, harimin kuzeybatı köşesinde, harim duvarına bitişik olarak yerleştirilmiştir. Tamamıyla kesme taştan inşa edilen tek şerefeli minareye harimin kuzeybatı köşesinde yer alan dikdörtgen formlu kapıdan girilmektedir. 2.00x2.32 m. ölçülerinde olan minare kaidesi, düz bir silmeyle sonlanmaktadır (Foto 108). Kaidenin güney yüzünde yer alan ve kesme taş üzerine kazınarak yazılmış kitabe, dört satırlıdır. Kitabede;

Neçağ Trabuzan

Pençehri Baltacı

Osman Efendi

Sene 1274 tarihi okunmaktadır (Foto 109). Hemen yanında yer alan ikinci kitabede ise sadece “*Salih*” ibaresi okunabilmiştir. Kaideden silindirik gövdeye, köşeleri üçgenlerle pahlanmış pabuçlukla geçilmektedir. Pabuçluğun hemen üzerinde, kaval silme formunda bir adet bilezik yer almaktadır. Minare şerefesi, alttan ahşap hatıllarla desteklenmektedir. Şerefeye korkuluğu sade olup demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Gövdeye nazaran daha ince tasarlanan petek kısmı, oldukça kısa tutulmuş olup kurşun kaplama konik bir külah ve âlemle sonlanmaktadır.

Kuzey cephe, diğer cephelere göre daha farklı düzenlenmiştir. Cephenin doğu kanadına iki, batı kanadına ise bir adet dikdörtgen formlu pencere açılmıştır. Merkezde ise 3.44x2.57 m. ölçülerinde, camiye giriş mekânı yer almaktadır⁴⁷⁴. Mekâna, doğu cephesinde bulunan 0.89 m. genişliğinde, dikdörtgen planlı kapıdan girilmektedir. Mekânın kuzeyinde bulunan kapıdan ise caminin koridoruna girilmektedir. Koridorun batısında iki adet, doğusunda ise bir adet oda bulunmaktadır. Farklı işlevlerde kullanılan odalardan doğu yöndeki daha geniş tutulmuştur. Harime koridorun kuzeyinde yer alan 1.06 m. genişliğinde, dikdörtgen formlu kapıdan girilmektedir (Foto 110).

Harim, 8.50x8.32 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüş olup tavan yüksekliği 3.18 m.dir (Foto 111). Daha sonradan eklendiği düşünülen harimin merkezindeki ahşap direk, tavanı desteklemektedir⁴⁷⁵. Tavan yüzeyi ve harim duvarları, süsleme bakımından sade tutulmuştur. Güney duvarda, merkezden yanlara doğru kaydırılmış iki adet pencere yer almaktadır. Duvarın merkezine ise mihrap konumlandırılmıştır. Mihrabın batısına yerleştirilen ahşap minberin malzeme ve teknik

⁴⁷⁴ Hacı Necip (yaş 86) ile yapılan söyleşide, giriş mekânının 1925 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. (söyleşi tarihi: 08.07.2017).

⁴⁷⁵ Hacı Necip (yaş 86), caminin 10 sene önce çatısının çöktüğünü ve daha sonradan yenisinin yapıldığını söylemektedir (söyleşi tarihi: 08.07.2017).

unsuları incelendiğinde, orijinal olmadığı anlaşılmaktadır. Oldukça sade tutulan doğu duvarının kuzeyine 0.45 m. derinliğinde, 0.95 m. genişliğinde bir adet niş açılmıştır. Batı duvarın kuzey köşesinde, 1.05x0.55 m. ölçülerinde minareye giriş kapısı yer almaktadır. Zeminden 2.13 m. yükseğe yerleştirilen kapıya yedi basamakla çıkılmaktadır. Harimin batı duvarının merkezinde, daha sonradan kapatıldığı anlaşılan pencere izine rastlanılmıştır. Kuzey duvarın batı köşesine, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı konumlandırılmıştır (Foto 112).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasında yer almaktadır. Kahverengi boyayla mihrabın dış hatları verilmeye çalışılmıştır. Mihrap yüksekliği 2.80 m., niş derinliği ise 0.45 m.dir. Mihrap kavsarası sivri kemerli olup kavsaranın yüzeyi, kalem işi tekniğinde, açık mavi zemin üzerine, sarı renkte hilal ve yıldız motifiyle süslenmiştir. Yarım yuvarlak olan mihrap nişi ise koyu kahverengiye boyanmıştır (Foto 113).

Değerlendirme

Caminin inşa tarihi ve banisi tam olarak bilinmemektedir. Minare kaidesindeki kitabeden yola çıkarak caminin 1857-1858 yılından hemen önce inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

1917 yılında savaş sırasında tahrip edildiği ve caminin bir kadınlar mahfili olduğu ancak savaştan sonraki onarımda, mahfilin kaldırıldığı ileri sürülmektedir⁴⁷⁶. Caminin ölçüleri dikkate alındığında harimin daha fazla pencereyle aydınlatılması gerektiği anlaşılmaktadır. Yapılan onarımlar sırasında olması gereken pencerelerin kapatıldığı harimin batı cephesinde yer alan pencere izlerinden anlaşılmaktadır.

Aynı şekilde, harimin doğu duvarı ile batı duvarı kalınlıklarında farklılık göze çarpmaktadır. Batı duvarının kuzeyine destek payandası eklendiği ve minare kaidesinin güney yüzünün kısa tutulmuş olması, duvarda büyük bir onarım yapıldığının kanıtı olarak gösterilebilir.

Günümüzde ibadete açık olan caminin hem iç hem de dış duvarlarında derin çatlaklar tespit edilmiştir. Köyde yaşayan halkın isteğiyle müftülük tarafından caminin hemen yakınında yeni bir cami inşasına başlanmıştır. Yeni bir camiden inşasından ziyade, var olan caminin restore ettirilerek koruma altına alınması gerekmektedir. Ancak bu şekilde gelecek nesillere tarihi bir miras bırakılacağı unutulmamalıdır.

⁴⁷⁶ Andreşoiu vd., 2012: 146.

2.7. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii

Cami, güney Dobruca'nın batısında Faurei (Kalaycı) köyünde, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. Camiye giriş kapısının hemen üzerinde inşa kitabesi bulunsa da yoğun tahribattan dolayı okunamamıştır. Caminin birçok kaynakta H.1271/M.1854-1855 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir⁴⁷⁷. Ayverdi'nin kitabında, camiye ait bir vakıf kaydının olduğu anlaşılmaktadır⁴⁷⁸.

Cami, dikdörtgen planlıdır. Caminin üst örtüsü kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeyinde minare inşa edilmiştir. Minare orijinal değildir. Caminin hemen batısında, avlu içerisinde hazire bulunmaktadır. Kuzey cephenin doğu kanadında bir oda, batı kanadında ise iki sıra direğin taşıdığı bir sundurma yer almaktadır. Caminin duvar kalınlığı doğu, batı ve güney cephelerde 0.75 m., kuzey cephede ise 0.70 m.dir (Çizim 21).

Caminin harim duvarları inşasında ahşap hatıl ve kabayonu taş; duvar köşelerinde kesme taş; kırma çatının kaplamasında atermit (lifli çimento oluklu levhalar); caminin kuzey cephesindeki sundurmada, iç tavan örtüsünde ve kadınlar mahfilinde ahşap malzeme kullanılmıştır (Foto 114).

Caminin beden duvarları, yatay yönde yerleştirilmiş üç sıra ahşap hatıllı, moloz taş örgülüdür. Caminin doğu ve batı cephelerinin pencere düzenlemeleri simetriktir. Her iki cephenin merkezinde, zemine yakın olarak yerleştirilmiş iki adet 0.88x74 m. ölçülerinde dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Cephelerin kuzey köşelerine, birer adet üst pencere açılmıştır. Pencere alt kottaki pencerelere nazaran daha küçük ölçekli olup, dikdörtgen formlu olarak düzenlenmiştir.

Güney cephenin pencere düzenlemesi diğer cephelere göre daha farklılık göstermektedir. Alt kotta, cephenin merkezinde, zemine yakın olarak konumlandırılmış iki adet pencere yer almaktadır. Pencere, diğer cephelerde görülen pencerelerle aynı form ve ölçülere sahiptir. Bu pencerelerin üzerine ise birer adet daha küçük ölçekli, yuvarlak kemerli pencere açılmıştır (Foto 115).

Kuzey cephenin doğu kanadı, bir oda ile kapatılmıştır. Cephenin batı kanadı ise iki adet ahşap direğin taşıdığı sundurma ile örtülmüştür. Direkler, basit profilli başlıklara sahiptir. Başlıklara oturan yastıklar, doğu-batı yönünde konumlandırılmış olup köşeleri dilimli olarak düzenlenmiştir. Kuzey harim duvarının batı kanadına, dikdörtgen formlu bir pencere açılmıştır. Cephenin merkezinde yer alan harime giriş kapısına, üç basamak inilerek ulaşılmaktadır. Kapı, 1.47 m. genişliğinde olup dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Foto 116). Kemerin hemen üzerinde, yatay dikdörtgen bir pano içerisinde üç satırlık inşa

⁴⁷⁷ Aksu, 2003: 84; Andreşoiu vd., 2012: 153; Abdula Nazare, 2014: 166; Karasu, 2016: 1.

⁴⁷⁸ Ayverdi, 1977: 34.

kitabesi yer almaktadır. Kitabe, yoğun tahribata uğradığı için tam olarak okunamamıştır (Foto 117). Kitabenin hemen üzerinde ise kare formu küçük bir pencere görülmektedir. Pencere, dıştan bir mukavvayla kapatılmıştır.

Harim, 7.96x7.04 m. ölçülerinde, kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği, 3.71 m.dir. Harim duvarları tamamıyla sarı renkte boyanmış olup süsleme bakımından yalın tutulmuştur (Foto 118).

Harimin güney duvarında, harime giriş kapısının aksında mihrap yer almaktadır. Mihrabın batısında minber, doğusunda ise vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Mihrabın her iki yanında 0.86x0.72 m. ölçülerinde, dikdörtgen formu birer adet pencere açılmıştır. Bu pencerelerin hemen üzerinde ise kare formu birer adet pencere yerleştirilmiştir (Foto 119).

Mihrap, güney duvarın merkezinde yer almaktadır. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrabın genişliği 1.05 m., derinliği 0.50 m., yüksekliği ise 1.15 m.dir. Süsleme bakımından yalın tutulan mihrabın yüzeyi beyaz renkte boyanmıştır. Mihrabın batısındaki ahşap minber ve doğusundaki vaaz kürsüsü orijinal değildir.

Harimin doğu ve batı duvarları simetrik düzenlenmiştir. Her iki duvarın merkezinde iki adet dikdörtgen formu alt kot penceresi yer almaktadır. Duvarların kuzey köşelerine, kadınlar mahfilini aydınlatan birer adet üst pencere açılmıştır. Alt kottaki pencerelerden daha küçük tasarlanan üst pencereler, dikdörtgen formudur (Foto 120).

Kuzey duvarın merkezine, harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapı genişliği 1.49 m.dir. Kapının batısında, dikdörtgen formu bir adet pencere açılmıştır. Kapının üzerinde ise kare formu bir pencere yer almaktadır. Bu pencere dıştan kapatıldığı için günümüzde işlevini yitirmiştir.

Kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. 7.04x2.86 m. ölçülerinde olan mahfile, harime giriş kapısının hemen batısına yerleştirilen ahşap merdivenden çıkılmaktadır. Mahfil, güney yönden iki adet ahşap direk taşınmaktadır. Direklerle aynı hizada olan ikinci kattaki direkler ahşap tavanı desteklemektedir. Her iki kattaki direkler, basit profilli başlıklara sahiptir. Başlıklara ise köşeleri dilimli olarak tasarlanmış yastıklar oturmaktadır. Mahfilin batı köşesi, balkon şeklinde düzenlenmiştir. Güney yöne doğru çıkıntı yapan mekân, 2.11x0.74 ölçülerindedir. Mahfil korkuluğu, ahşap çitalarla oluşturulmuştur (Foto 121).

Değerlendirme

İnşa kitabesi bulunmayan caminin araştırmacılar tarafından 1854 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir. Caminin inşa tekniği, planı ve cephe düzeni dikkate alındığında, Bulgaristan'ın Hacıoğlu Pazarcığı'nda 1862 yılında inşa edilmiş olan İsmail Efendi Camii⁴⁷⁹ ve Hacı Hamza Camisi'yle⁴⁸⁰ benzer özellik göstermektedir. Bu bakımdan Kalaycı Köyü Camisi'nin 1854 yılında inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

2.8. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii

Cami, Mangali kasabasının 11 km. güneyinde Hagieni (Hacılar) köyünün dışında yer almaktadır. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Yapının inşa tarihi hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür; Andreşoiu 1856,⁴⁸¹ Aksu 1903,⁴⁸² Arsinte ise yapının 1907 yılında inşa edildiğinden bahsetmektedir⁴⁸³. Caminin iç ve dış cepheleri 2017 yılında yapılan restorasyonlarda yenilenmiştir.

Dikdörtgen planlı cami, içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi, harimin kuzeybatı köşesinde bulunmaktadır. Caminin duvar kalınlığı 0.65 m.dir (Çizim 22).

Caminin duvarları çimentoyle sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Caminin minare kaidesinde kabayonu taş, gövdesinde tuğla, şerefe bölümünde demir ve petek kısmında ise kurşun malzeme kullanılmıştır. Harimi örten kırma çatı, kiremit görünümlü plastik kaplanmıştır (Foto 122,123)⁴⁸⁴.

Cami duvarları günümüzde tamamıyla sıvalı olduğu için cephe düzeni hakkında kesin bilgilere ulaşılamamaktadır. Caminin 2012 yılına ait fotoğrafları incelendiğinde, cami duvarını boydan boya dolaşan iki adet silmeyle sonlandığı anlaşılmaktadır. Harim duvarında yer alan pencerelerin basık kemerli olduğu görülmektedir (Foto 124).

Caminin doğu ve batı cephelerinin pencere düzenlemeleri simetriktir. Her iki cephe, üçer adet dikdörtgen formlu pencereyle hareketlendirilmiştir. Batı cephenin kuzey köşesine minare konumlandırılmıştır. Caminin güney cephesinde ise aynı formda iki adet pencere yer almaktadır.

Minare, harimin kuzeybatı köşesinde, harim duvarına bitişik olarak yerleştirilmiştir. Tek şerefeli olan minareye harimin kuzeybatı köşesinde yer alan kapıdan girilmektedir.

⁴⁷⁹ Yılmaz, 2006: 68.

⁴⁸⁰ İbrahimgil ve Keleş, 2016a: 155.

⁴⁸¹ Andreşoiu vd., 2012: 154.

⁴⁸² Ali Aksu, 2003: 83.

⁴⁸³ Arsinte, 2004: 1; <http://www.ziuaconstanta.ro/rubrici/ziua-in-judet/limanu-este-atestata-din-anul-1863.html> (erişim tarihi: 27.04.2017).

⁴⁸⁴ Mehmet, 1976: 40.

Minarenin kaidesi, 1.68x2.20 ölçülerinde dikdörtgen planlı olup kabayonu taşla inşa edilmiştir. Kaideden silindirik gövdeye köşeleri pahlanmış bir pabuçlukla geçilmektedir. Tamamıyla tuğlayla örülmüş olan silindirik gövde, Pabuçluğun hemen üzerinde ve şerefe altında yer alan kaval silme formundaki birer adet bilezikle hareketlendirilmiştir. Şerefe korkuluğu demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Minare gövdesine göre daha ince tutulmuş olan petek kısmı, kurşun kaplama konik külah ve bir âlemle sonlanmaktadır.

Kuzey cephenin merkezine inşa edilmiş olan bölüm, harime geçiş mekânı olarak düzenlenmiştir. Mekâna, doğu cephede açılan yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir. Mekânın hemen güneyinde, 1.24 m. genişliğinde, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 125).

Harim, 6.16x10.20 ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüş olup tavan yüksekliği 3.15 m.dir. Harimin merkezinde bulunan ve 2017 yılında yapılan onarımda eklendiği düşünülen ahşap direk, tavanı desteklemektedir. Tavan yüzeyi ve harim duvarları, günümüzde kartonpiyerle kaplanmıştır. 2012 yılına ait fotoğrafta harim bölümünün örten tavanın ahşap olduğu anlaşılmaktadır (Foto 126,127). Harimin güney duvarının merkezine mihrap, mihrabın her iki yanına ise 1.02 m. genişliğinde, dikdörtgen formlu birer adet pencere konumlandırılmıştır. Doğu ve batı duvarların pencere düzenlemeleri simetrikler. Her iki duvar, üçer adet dikdörtgen pencerelerle hareketlendirilmiştir. Batı duvarın kuzey köşesinde, minareye giriş kapısı yer almaktadır. Harimin kuzey duvarının mihrap aksına harime giriş kapısı, kapının her iki yanında ise birer adet dikdörtgen formlu pencereler yerleştirilmiştir (Foto 128). Harimde minber ve vaaz kürsüsü bulunmamaktadır.

Mihrap, harimin güney duvarının ortasında yer almaktadır. Mihrabın yüzeyi tamamıyla sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerli olarak düzenlenmiştir. Mihrabın yüksekliği 2.12 m., niş derinliği ise 0.40 m.dir.

Değerlendirme

Hacılar köyünde yer alan caminin tam olarak inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. 1750 tarihli Avarız Defteri'ne göre Hacılar Köyü'nde toplam 13 Müslüman hanenin yaşadığı ve bir imamının olduğu anlaşılmaktadır⁴⁸⁵. Arşiv kaydından yola çıkarak 1750 yılından önce de köyde bir caminin olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Günümüze ulaşan caminin 1750 yılına ait olup olmadığı hakkında bir görüş ileri sürülememektedir.

⁴⁸⁵ Çakır, 2015: 1756.

2.9. Moşneni (Pervel) Köyü Camii

Cami, Mankalya kasabasının 17 km. kuzeyinde bulunan Moşneni (Pervel) köyünün merkezinde, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinde adı geçen caminin iki odalı olarak 1856 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır⁴⁸⁶. Günümüzde ibadete açık olan cami, 2007 yılında onarım görmüştür⁴⁸⁷.

Dikdörtgen planlı cami, içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin batısında minare yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.60 m.dir (Çizim 23).

Cami duvarları dıştan tamamıyla çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi bilinmemektedir. Sıvaların döküldüğü yerlerden, caminin pencere kirişlerinde ahşap, duvarlarda ise kabayonu taş malzeme kullanıldığı anlaşılmaktadır. Mihrap kavsarasında, alçı süslemeler görülmektedir. Camiyi dıştan örten kırma çatı, kiremitle kaplanmıştır (Foto 129).

Cami duvarlarını boydan boya bir saçak çevirmektedir. Caminin doğu ve batı cephesinde üçer adet, güney cephesinde ise iki adet pencere açılmıştır. Pencereleler, ortalama 0.85x1.40 m. ölçülerinde dikdörtgen formludur (Foto 130). Camiye batı cephenin kuzey köşesinde yer alan kapıdan girilmektedir. Kapı 0.87x2.00 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Kapının hemen üzeri, kabartma tekniğinde işlenmiş ay-yıldız motifiyle süslenmiştir. Caminin kuzey cephesi ise sağır tutulmuştur. Caminin batısında bulunan minare, 2007 yılında, Gafur ve Nakife Özler tarafından inşa ettirilmiştir.

Caminin kuzeybatı köşesinde bulunan kapıdan, 3.02x3.13 m. ölçülerindeki kareye yakın dikdörtgen planlı bir odaya girilmektedir. Mekânın güneydoğu köşesinde yer alan kapıdan ise başka bir odaya geçilmektedir. Her iki oda birer adet pencereyle aydınlatılmakta olup üzerleri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Giriş mekânın güney duvarının batı köşesinde yer alan kapıdan harime girilmektedir. Her iki kapının üzeri, camiye giriş kapısında görülen ve aynı teknikte işlenmiş ay-yıldız motifleriyle süslenmiştir. Harime giriş kapısının hemen doğusunda bulunan üst kottaki giriş açıklığı dikkat çekmektedir. Daha sonradan kapatılan bu açıklığın kadınlar mahfiline açılan bir kapı olduğu anlaşılmaktadır (Foto 131,132).

Harim, 6.71x9.98 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olup yeşil renge boyanmış ahşap düz tavanla örtülmüştür. Harim duvarları ise tamamıyla beyaz renge boyanmış olup süsleme açısından, mihrap dışında, yalın bırakılmıştır (Foto 133). Harimin güney duvarının

⁴⁸⁶ İbrahim, 2007: 206. Ayrıca bk. Abdula Nazare, 2014: 166; Aksu, 2003: 84.

⁴⁸⁷ Köyün yerel sakinlerinden olan Faruk Seyidcan (yaş 71) ile yapılan söyleşide; köyde, 37 hane yaşadığı ve toplam 75 kişinin Müslüman olduğu anlaşılmaktadır. 1957 yılında köyde 450 civarında Müslüman'ın yaşadığı bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca Seyidcan, 1914 yılında caminin Bulgar Müslümanları tarafından da kullanıldığını söylemektedir. 2007 yılında dönemin büyükelçisi Ahmet Rıfat Ökçün önderliğinde 6.000 dolarlık bir bütçeyle, caminin genel onarımlarının yapıldığı ve camiye bir minare eklendiği anlaşılmaktadır (söyleşi tarihi: 25.05.2017).

merkezinde mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Güney duvarın batı köşesine yerleştirilen ahşap minber, orijinal değildir (Foto 134). Harimin doğu ve batı duvarları simetriktir. Her iki duvar ortalama 1.24x1.44 m. ölçülerinde, dikdörtgen formlu ve yandan şevli olarak düzenlenmiş ikişer adet pencereyle hareketlendirilmiştir. Mihrap, harimin güney duvarının ortasına yerleştirilmiştir. Mihrabın yüzeyi tamamıyla boyalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap yüksekliği 2.27 m.dir. Mihrabın dış hatları, altın yaldızla boyanarak vurgulanmıştır. Mihrap kavsarası aşağıdan yukarıya doğru daralan ve atlamalı olarak yerleştirilen beş sıra alçı mukarnas dizisiyle doldurulmuştur. Mukarnasların geçiş araları, kalemişi tekniğinde, beyaz zemin üzerine irili ufaklı, altın yaldızlı yıldızlarla süslenmiştir. Nişin yüzeyi ise aynı renk ve teknikte, daha büyük boyutlu yıldızlarla hareketlendirilmiştir. Kavsara tepeliği, kabartma tekniğinde işlenmiş ay-yıldız motifiyle sonlanmaktadır. Mihrap nişinin derinliği 0.35 m.dir (Foto 135).

Harimin kuzey duvarının batı köşesine, dikdörtgen planlı harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının hemen üzerinde ise kadınlar mahfili bulunmaktadır. Ahşap bir duvarla kapatılmış olan mahfil, günümüzde kullanılmamaktadır (Foto 136).

Değerlendirme

Cami, Moşneni (Pervel) köyünün merkezinde yer almaktadır. Caminin bugünkü plan ve cephe düzeni dikkate alındığında, Romanya'nın köylerinde bulunan küçük köy camileriyle benzer özellik taşıdığı görülmektedir. Bu nedenden dolayı, diğer köy camileri gibi Pervel Köyü'ndeki caminin de 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

2.10. Nisipari (Karatay) Köyü Camii

Cami, Mecidiye kasabasının 20 km. batısında, Nisipari (Karatay) köyünde bir tepe üzerinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi bulunmayan caminin Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinden 1858 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır⁴⁸⁸. Ayverdi, köyü ziyaretinde köyde bir adet caminin olduğundan bahsetmektedir. Ancak caminin inşa tarihine dair bir bilgiye yer vermemiştir.⁴⁸⁹ Cami günümüzde ibadete kapalıdır⁴⁹⁰.

⁴⁸⁸ İbram, 2003: 15.

⁴⁸⁹ Ayverdi, 1977: 37.

⁴⁹⁰ Köyün sakinlerinden olan Abdülkerim Ozkul (yaş 64) ile yapılan söyleşide; caminin 150 yıllık olduğunu küçükken bayram namazlarında bu camiye geldiklerinden bahsetmektedir. Köyde toplam üç adet cami olduğunu ancak ikisinin yıkıldığını sadece bu caminin kaldığını söylemektedir. Günümüzde Karatay köyünde üç Müslüman hanesinin kaldığını anlatmaktadır (söyleşi tarihi: 27.05.2017).

Dikdörtgen planlı cami, içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeybatı köşesinde minare, kuzey cephede ise son cemaat mahalli yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.74 m.dir (Çizim 24).

Caminin duvarları sıvalı olduğundan inşa malzemesi tam olarak tespit edilemese de, dökülen sıva yerlerinden duvarların kabayonu taşla örüldüğü ve üzerinin çamurla sıvandığı anlaşılmaktadır. Caminin son cemaat yerinde, minaresinde, harimin iç tavan örtüsünde, kadınlar mahfilinde, pencere parmaklıklarında ve minberde ahşap malzeme kullanılmıştır. Harimi dıştan örten çatı ve son cemaat mahalli çinkoyla kaplanmıştır (Foto 137).

Cami duvarları boydan boya saçakla çevrelenmiştir. Caminin doğu, batı ve güney cepheleri benzer şekilde düzenlenmiştir. Her üç cephede, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli ikişer adet pencere yer almaktadır. Doğru ve batı cephedeki pencereler, merkezden yanlara doğru kaydırılmış iken, güney duvardaki pencereler cephenin merkezine konumlandırılmıştır (Foto 138). Batı cephenin kuzey köşesine minare yerleştirilmiştir.

Minare, harimin kuzeybatı köşesinde iki adet ahşap ayakla taşınmaktadır. Minare şerefesi, baldaken şeklinde tasarlanmış olup şerefe korkuluğu ahşap plakalardan oluşmaktadır. Minareye harimin kuzeybatı köşesinde, kadınlar mahfilinin olduğu bölümde yer alan kapıdan girilmektedir. Minarenin genel mimari özellikleri dikkate alındığında orijinal olmadığı anlaşılmaktadır.

Kuzey cephe, diğer cephelere göre farklılık göstermektedir. Cephede ahşap direklerle taşınan ve çinkoyla örtülü olan bir son cemaat yeri oluşturulmuştur. 3.60x8.47 m. ölçülerindeki mekâna üç basamakla çıkılmaktadır. Caminin kuzey duvarının merkezinde harime giriş kapısı, kapının her iki yanında ise diğer cephelerde yer alan pencerelerle aynı form özelliğe sahip birer adet pencere bulunmaktadır. Harime giriş kapısı, dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemerlidir. Kapının hemen üzeri, kemerin başlangıç hizasından başlayan ve ters U şeklinde kemeri çevreleyen geniş silmeyle hareketlendirilmiştir (Foto 139).

Harim, 7.72x11.15 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan, günümüzde tamamıyla yenilenmiş olup altı adet ahşap direk ile desteklenmiştir. Harim duvarları süsleme açısından yalın tutulmuştur. Harimin güney duvarının ortasında mihrap, mihrabın her iki yanına ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli birer adet pencere yer almaktadır. Duvarın güneybatı köşesine ise ahşap minber yerleştirilmiştir. Malzeme ve teknik özellikleri incelendiğinde minberin orijinal olmadığı anlaşılmaktadır (Foto 140). Harimin doğu ve batı duvarlarındaki pencere düzenlemeleri simetrikidir. Her iki duvar, ikişer adet dikdörtgen ve yuvarlak kemerli pencerelerle hareketlendirilmiştir. Batı duvarının kuzey köşesinin üst katında minareye çıkış kapısı

bulunmaktadır. Harim içinde yer alan üç adet kilim üzerine, ipliklerle işlenmiş Osmanlıca yazıtlar dikkat çekmektedir (Foto 141,142,143). Kilimler üzerinde görülen yazıtlarda; *Kabul Eylesun; Rahmet eylesun geçmiş ruhu için; namaz kılan rahmet getirsin hasbi Mehmed (Muhammed) oğlu geçmiş ruhu için* yazmaktadır.

Mihrap, harimin güney duvarının merkezine yerleştirilmiştir. Mihrabın yüzeyi sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Süsleme açısından sade olan mihrabın her iki yanına birer adet âlem motifi applike edilmiştir. Kabartma tekniğinde işlenmiş süslemelerin yüzeyi yeşil renkte boyanmıştır. Mihrap kavsarası sivri kemerli olup mihrap genişliği 1.10 m., niş derinliği ise 0.50 m.dir.

Kuzey duvarın merkezine yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının her iki yanına diğer duvarlarda yer alan pencerelerle aynı form ve özelliğe sahip birer adet pencere açılmıştır. Kapının hemen üzerinde ise kadınlar mahfili yer almaktadır.

Kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. Kuzeybatı köşede yer alan merdivenle çıkılan mahfili, güney yönden iki adet ahşap direk desteklenmektedir. Mahfil korkuluğunda, lotus motifini andıran geniş ahşap parmaklıklar kullanılmıştır. Mahfilin hemen altında bulunan kuzey duvarın doğu ve batı kanatları, yerden bir basamak yüksek tutulmuş olup basit ahşap parmaklıklarla sınırlandırılmıştır (Foto 144).

Değerlendirme

Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinde yer alan caminin 1858 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Günümüze özgün haliyle ulaşamayan camide eklemelerde bulunulmuştur; caminin kuzey cephesinde yer alan son cemaat mahallinde kullanılan malzeme ve teknik özellikler incelendiğinde camiye daha sonradan eklendiği, aynı şekilde, harim duvarının kuzeybatısına konumlandırılan minarenin de özgün olmadığı günümüz bakiyelerden anlaşılmaktadır. Caminin orijinal minaresine dair bir ipucu bulunmamaktadır. Romanya'nın köylerinde yer alan camilerin minareleri gibi güdük formlu bir minarenin olabileceği düşünülmektedir.

2.11. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii

Cami, Mecidiye Kasabası'nın 7 km. güneybatısında bulunan Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü'nün Geamie Sokağı'nda, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. Kitabesi olmayan caminin 1858 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir⁴⁹¹. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin batısında minare yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.76 m.dir (Çizim 25).

Caminin duvarları, çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi bilinmemektedir. Caminin minaresi, betonarmedir. Harim içini örten tavanda ve minberde ahşap kullanılmıştır. Camiyi dıştan örten kırma çatı ise atermit (lifli çimento oluklu levhalar) ile kaplanmıştır (Foto 145).

Caminin duvarları geniş bir saçakla çevrilmiştir. Avlunun batısında, yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minare, orijinal değildir. Günümüzde, caminin kuzeyine ek mekânlar ilave edilmiştir. Caminin doğu cephesinde üç adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Güney yöndeki iki pencere harimi, kuzey yöndeki pencere ise camiye sonradan eklenen mekânı aydınlatmaktadır. Pencere, dikdörtgen formu ve yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır. Caminin güney cephesine, merkezden yanlara doğru kaydırılmış iki adet dikdörtgen formu ve yuvarlak kemerli pencere yerleştirilmiştir (Foto 146,147). Caminin kuzey cephesi, üç adet pencereyle hareketlendirilmiştir. Doğu yönde bulunan iki adet pencere dikdörtgen formu ve yuvarlak kemerlidir. Batı yöndeki pencere ise kare formu olup üst kotta konumlandırılmıştır. Caminin batı cephesinin güneyine iki adet pencere, kuzey köşesinde ise camiye giriş kapısı açılmıştır. Kapının önü, 4.26x1.97 m. ölçülerinde bir mekânla kapatılmıştır. Harimin kuzeyi üç oda bir mekân düzenlemesine sahiptir. Batı köşedeki odaya dikdörtgen formu kapıdan girilmektedir. Kapının karşında bulunan kapı, doğudaki odaya açılmaktadır. Mekânın kuzeybatı köşesinde bulunan kapıdan ise kuzeydeki odaya geçilmektedir. Doğu yöndeki odanın güneybatı köşesinde harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapı, dikdörtgen planlı olarak tasarlanmıştır.

Harim, 9.02x7.49 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 3.20 m.dir. Harimin tavanı ve duvarları süsleme açısından sadedir. Harimin merkezine yerleştirilen iki adet ahşap direk, tavanı desteklemektedir (Foto 148). Harimin güney duvarının merkezinde mihrap yer almaktadır. Mihrabın her iki yanına ise birer adet pencere açılmıştır. Güney duvarın batı köşesine konumlandırılan dört basamaklı ahşap minber, orijinal değildir (Foto 149). Harimin doğu ve batı duvarı simetrik

⁴⁹¹ Aksu, 2003: 83; Abdula Nazare, 2014: 166; Ilie, 2015: 117.

düzenlenmiştir. Her iki duvar, ikişer adet dikdörtgen formlu pencereyle hareketlendirilmiştir. Harim içindeki pencereler, ortalama 1.08x1.40 m. ölçülerinde, yandan şevli olarak tasarlanmıştır. Mihrap yüzeyi tamamıyla sarı renkte boyandığı için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Mihrap, süsleme açısından sadedir. Yuvarlak kemerli kavsaraya sahip olan mihrabın yüksekliği 2.00 m., niş derinliği ise 0.45 m.dir. Harimin kuzey duvarının mihrap aksında, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 150).

Değerlendirme

Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü'nde yer alan caminin her ne kadar 1858 yılında inşa edildiği ileri sürülse de yapıya ait bir inşa kitabesi bulunmamaktadır. Cami, plan ve cephe düzeni bakımından Romanya'nın köylerinde inşa edilmiş geç dönem Osmanlı camileriyle benzerlik göstermektedir.

2.12. Palazu Mare (Palaz) Köyü Aziziye Camii

Cami, Köstence'nin 10 km. kuzeyinde, Palazu Mare (Palaz) köyünün merkezinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. Orijinal bir kitabesi bulunmayan caminin günümüzde güney cephesine yerleştirilen kitabesinden 1859 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Diğer kaynaklarda da caminin 1859 yılında inşa edildiğine dair bilgiler tespit edilmiştir⁴⁹². 1890 yılında restore ettirilen caminin kuzeyine iki oda eklenmiştir⁴⁹³. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Yamuk dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin batısında minaresi yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.50 m.dir (Çizim 26).

Caminin duvarları, tamamıyla çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Caminin minaresinde beton, demir ve kurşun kullanılmıştır. Cami saçaklarında ve minberde ahşap görülmektedir. Camiyi dıştan örten kırma çatı kiremitle kaplanmıştır (Foto 151).

Cami duvarları, boydan boya saçakla çevrilmiştir. Caminin doğu cephesinin kuzey köşesinde sadece bir adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Güney cephede, merkezden yanlara doğru kaydırılmış iki adet dikdörtgen pencere yer almaktadır (Foto 152). Caminin kuzey cephesi sağır tutulmuştur. Batı cephenin kuzey köşesine camiye giriş kapısı, güneyine ise bir adet dikdörtgen pencere konumlandırılmıştır. Güneybatıda bulunan minare, 2000 yılında inşa edilmiştir.

⁴⁹² Abdula Nazare, 2014:166; İbrahim, 2007: 198; Aksu, 2003: 84.

⁴⁹³ İbrahim, 2007: 198.

Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan dikdörtgen planlı kapıdan 3.15x2.87 m. ölçülerindeki küçük bir mekâna girilmektedir. Mekânın güney duvarının batı köşesinde bulunan kapıdan harime, mekâna giriş kapısının aksında bulunan kapıdan ise kuzeydoğu köşedeki odaya geçilmektedir.

Harim, 6.63x6.47 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri düz tavanla örtülmüş olup kartonpiyerle kaplanmıştır. Tavan yüksekliği 2.62 m.dir. Tamamıyla beyaz renkte boyanmış olan harim duvarları, süsleme açısından sadedir (Foto 153). Harimin güney duvarının merkezine mihrap konumlandırılmıştır. Mihrabın her iki yanında 1.00x1.15 m. ölçülerinde, dikdörtgen ve yandan şevli birer adet pencere yer almaktadır. Güney duvarın batı köşesine yerleştirilen ahşap minber orijinal değildir (Foto 154). Harimin batı duvarının merkezine bir adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Harimin doğu duvarı ise sağır bırakılmıştır. Kuzey duvarın batı köşesinde, dikdörtgen planlı harime giriş kapısı bulunmaktadır (Foto 155).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasında yer almaktadır. Mihrabın yüzeyi, günümüzde kumaşla kaplandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerli olarak düzenlenmiştir. Mihrap yüksekliği 1.70 m., niş derinliği ise 0.28 m.dir.

Değerlendirme

Köstence'ye bağlı, Palazu Mare (Palaz) köyünün merkezinde yer alan caminin orijinal bir inşa kitabesi bulunmamaktadır. Yamuk dikdörtgen planlı olan caminin 1890 yılında restore ettirildiği bilinmektedir. Bu bilgiden yola çıkarak caminin harim duvarlarının da restore ettirildiği ve ortaya çıkan yamukluğun da restorasyon sırasında gerçekleştiği ileri sürülebilir.

2.13. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii

Cami, Köstence İli'nin Farului Sokağı ile Bogdan Petriceicu Hasdeu Sokağı'nın kesiştiği köşede, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan cami, 2015 yılında yapılan Romanya'daki tarihi anıtlar listesine dahil edilerek koruma altına alınmıştır⁴⁹⁴. Aksu'nun kitabında⁴⁹⁵ ve caminin kuzeydoğu duvarına anıtlar kurulu tarafından monte edilen bilgi tabelasında, yapının 1870 yılında inşa edildiği yazmaktadır. Yapının inşasında dair birçok farklı görüş ileri sürülmüştür; Grigore, caminin 1860 yılında inşa edildiğini,⁴⁹⁶ Nazare ise caminin 1898 yılında inşa edildiğini

⁴⁹⁴ <http://www.cultura.ro/sites/default/files/inline-files/LMI-CT.pdf> (erişim tarihi: 05.20.2017).

⁴⁹⁵ Aksu, 2003: 83.

⁴⁹⁶ Grigore, 1999: 34.

söylemektedir⁴⁹⁷. Caminin kuzey cephesinde yer alan ve mermer üzerine Latin harfleriyle yazılmış bilgilendirme tabelasında ise caminin 1879 yılında inşa edildiği, 1973 yılında ise tamir edildiği yazmaktadır. Yapının Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde kaydı bulunmamaktadır. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi kuzeybatı köşede yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı, 0.60 m.dir (Çizim 27).

Yapının duvarları, tamamıyla çimentoyla sıvanmıştır. Bu yüzden inşa malzemesi tespit edilememiştir. Minarenin inşasında kabayonu taş, tuğla, demir ve kurşun kullanılmıştır. Caminin kırma çatısı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 156).

Cami duvarları boydan boya saçakla çevrilmiştir. Caminin doğu, batı ve güney cephelerinin üst kotları geniş beton bir silme ile saçak altları ise yuvarlak formlu kabartmalarla hareketlendirilmiştir. Caminin doğu ve batı cepheleri benzer şekilde düzenlenmiştir. Her iki cephe, birbirine simetrik olarak yerleştirilmiş dörder adet dikdörtgen formlu pencereyle hareketlendirilmiştir. Doğru cephenin kuzey köşesinin üst kotunda sadece bir adet dikdörtgen bir pencere açılmıştır. Batı cephenin kuzey köşesine minare konumlandırılmıştır. Minarenin hemen kuzeyinde ise camiye daha sonraki yıllarda eklenmiş bir oda bulunmaktadır (Foto 157,158).

Minare, caminin kuzeybatı köşesinde, harim duvarına bitişik olarak yerleştirilmiştir. Minare, tamamıyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Gövde kısmında ve şerefe altında dökülen sıvalardan gövdenin kabayonu taş, şerefe altının ise tuğlayla örüldüğü anlaşılmaktadır. Minareye harimin kuzeybatı köşesinde yer alan kapıdan girilmektedir. Minare kaidesi, cami duvarının saçak altına kadar yükselmekte olup 1.60x1.71 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Kaideden silindirik gövdeye direkt geçilmektedir. Şerefe altı, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen bir adet kaval, yedi adet ince düz silmelerle hareketlendirilmiştir. Şerefe korkuluğu, ince demir çubuklarla oluşturulmuştur. Gövdeye göre daha ince tasarlanan petek kısmı, kurşun kaplı konik külâh ve bir âlemle sonlanmaktadır.

Caminin kuzey cephesinin ortasında camiye giriş kapısı yer almaktadır. Dikdörtgen planlı kapının her iki yanına bir adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Alt kottaki pencerelere simetrik olarak konumlandırılmış bir adet üst kot pencereleri bulunmaktadır. Üst kot pencerelerinin tam ortasına ise mermer bir bilgilendirme yazısı yerleştirilmiştir. Yazıtta, Latin harfleriyle “1879’da inşa, 1973’de halkın hayrı ile tamir edilmiştir” yazmaktadır.

Kuzey cephede yer alan kapıdan 4.32x2.63 m. ölçülerindeki koridora girilmektedir. Koridorun doğu ve batısında bulunan dikdörtgen planlı kapılardan ise ek mekânlara

⁴⁹⁷ Abdula Nazare, 2014: 166.

geçilmektedir. Koridorun kuzeybatı köşesinde, kadınlar mahfiline çıkış merdiveni yer almaktadır. Camiye giriş kapısının aksında, dikdörtgen planlı harime giriş kapısı bulunmaktadır (Foto 159).

Harim, 10.90x7.08 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin tavan ve duvarları tamamıyla beyaz ve mavi renkte boyanmıştır. Bu yüzden inşa malzemesi tespit edilememiştir⁴⁹⁸. Caminin tavan ve duvarları süsleme bakımından yalın bırakılmıştır (Foto 160).

Harimin güney duvarı tamamıyla çinilerle kaplanmıştır. Duvarın merkezinde mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Güney duvarın batı köşesine ise tamamıyla çini kaplı bir minber, doğu köşesine ise vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir. Güney duvardaki çiniler ile minber ve vaaz kürsüsünde kullanılan çiniler orijinal değildir (Foto 161).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasına yerleştirilmiştir. Mihrap, tamamıyla çiniyle kaplanmış olup yuvarlak kemerli bir kavsaraya sahiptir. Mihrabın yüksekliği 2.00 m., niş derinliği ise 0.35 m.dir.

Harimin doğu ve batı duvarları benzer şekilde düzenlenmiştir. Her iki duvar, alt kotta üçer adet dikdörtgen pencere ile hareketlendirilmiştir. Batı duvarın kuzey köşesinin üst kotunda minareye giriş kapısı, doğu duvarın kuzey köşesinin üst kotunda ise dikdörtgen bir pencere bulunmaktadır. Harimin kuzey duvarının mihrap aksında, dikdörtgen planlı harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının her iki yanına birer adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiş olsa da bu pencereler dıştan kapatılmış olup günümüzde dolap nişi olarak kullanılmaktadır. Pencerelerle aynı hizada konumlandırılan iki adet dikdörtgen üst kot penceresi, kapının hemen üzerinde bulunan kadınlar mahfilini aydınlatmaktadır (Foto 162).

Kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. 4.38x7.08 m. ölçülerinde olan mahfile, camiye giriş koridorunun kuzeybatısında bulunan merdivenle çıkılmaktadır. Mahfilin merkezinde iki adet betonarme kolon yer almaktadır. Kolonlar arasına atılan kirişler tavanı desteklemektedir. Mahfil korkuluğu demir çubuklardan meydana gelmektedir.

Değerlendirme

Orijinal inşa kitabesi olmayan caminin daha çok 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiğine dair görüşler ileri sürülmektedir. Cami bugünkü plan ve malzeme özellikleri bakımından değerlendirildiğinde, 20. yüzyıl özelliği göstermektedir.

⁴⁹⁸ Cami imamı Eren Osman (yaş 38) ile yapılan söyleşide; caminin önceleri depo olarak kullanıldığını söylemektedir. Köstence'nin eski müftüsünün oğlu olan Eren Osman, depo olarak kullanılan mekândaki tavanın, harim içindeki pencerelerin hemen üzerinden başladığı anlaşılmaktadır. (söyleşi tarihi: 24.05.2017).

2.14. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii

Cami, Mecidiye kasabasının 52 km. güneyinde, Fantane Mare (Başpınar) Köyü'nün⁴⁹⁹ merkezinde bulunan geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Caminin 1860 yılında inşa edildiğine dair görüşler ileri sürülmektedir⁵⁰⁰. Ayverdi, Hacı İbrahim Vakfı'nda yapının adı geçmese de düzenlenen belgenin camiye ait olabileceği görüşündedir⁵⁰¹. Bu yüzden yapının isminin Hacı İbrahim Cami olabileceği düşünülmektedir. Günümüzde ibadete açık olan cami, 1974 yılında köyde yaşayan Müslümanlar tarafından onartılmıştır.

Dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeybatısında minaresi bulunmaktadır. Harimin kuzeyinde son cemaat mahalli yer almaktadır. Yapının kuzey cephesine ise daha sonraki yıllarda ek mekânlar ilave edilmiştir. Caminin duvar kalınlığı 0.60 m.dir (Çizim 28).

Caminin duvarları boydan boya saçakla çevrilmiştir. Yapının duvarları dıştan tamamıyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilmemektedir. Harim içinde dökülen sıva yerlerinden, cami duvarlarının kabayonu taşla örüldüğü ve üzerinin çamurla sıvandığı kullanıldığı anlaşılmaktadır. Camiyi örten kırma çatı, atermit (lifli çimento oluklu levhalar) ile kaplanmıştır (Foto 163).

Caminin batı cephesine, dört adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Cephenin kuzey köşesinde yer alan betonarme minare, 2006 yılında yapılmıştır. Caminin kuzey cephesi yalın bırakılmıştır. Güney cephenin merkezine, iki adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir (Foto 164). Doğu cephe, diğer cephelerden farklı olarak düzenlenmiştir. Cephe, üç adet dikdörtgen formlu pencereyle hareketlendirilmiştir. Cephenin kuzey yönünde, iki adet kapı bulunmaktadır. Güneye yakın olan kapıdan uzun bir koridora girilmektedir. Kuzey yöndeki kapı ise camiye 2011 yılında eklenen mekâna açılmaktadır. Ortalama 5.81x1.73 m. ölçülerinde olan koridorun batı duvarında bir adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Bu pencere içten kapatılmıştır. Koridorun güney duvarının doğu köşesinde bulunan dikdörtgen planlı kapıdan son cemaat mahalline girilmektedir. Mekânın doğu ve batı cephelerine birer adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Güney duvarının merkezine ise dikdörtgen formlu harime giriş kapısı konumlandırılmıştır (Foto 165).

Harim, 7.05x5.86 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harim duvarları ve tavan tamamıyla kartonpiyerle kaplanmıştır. Bundan dolayı inşa malzemesi tespit edilmemiştir.

⁴⁹⁹ Başpınar köyünde yaşayan halkın tamamı Türk olup, Türkçe konuşan tek köydür. bk. Aksu, 2003: 70; 1750 tarihli Avarız Defteri'ne göre köyde, Müslüman 11 hanenin yaşadığı anlaşılmaktadır. bk. Çakır, 2015: 1755.

⁵⁰⁰ Aksu, 2003: 84; Abdula Nazare, 2014: 166; Radu, 2008: 248.

⁵⁰¹ Ayverdi, 1977: 22.

Tavan yüksekliği 2.51 m.dir. Harim tavanı ve duvarları süsleme açısından sadedir. Harimin güney duvarının merkezine mihrap yerleştirilmiştir. Mihrabın her iki yanında birer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Duvarın batı köşesine konumlandırılan minber orijinal değildir (Foto 166).

Mihrap, güney duvarın ortasına yerleştirilmiştir. Tamamıyla beyaz renkte boyalı olan mihrap, süsleme açısından yalındır. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrap yüksekliği 1.98 m., niş derinliği ise 0.45 m.dir.

Harimin doğu ve batı duvarları simetrik düzenlenmiştir. Her iki duvar, birer adet dikdörtgen pencere ile hareketlendirilmiştir. Doğu duvardaki pencere 1.17x1.64 m., batı duvardaki pencere ise 0.83x1.64 m. ölçülerindedir. Harimin kuzey duvarının mihrap aksında, 1.44 m. genişliğinde dikdörtgen formlu harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 167).

Değerlendirme

Cami, Mecidiye kasabasının 52 km. güneyinde, Fantane Mare (Başpınar) Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Kitabesi olmayan caminin bugünkü mimari özellikleri dikkate alındığında ve çevre köylerdeki camilerle karşılaştırıldığında, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

2.15. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii

Cami, Sultan Abdülmecid'in ismini verdiği Mecidiye⁵⁰² kasabasının merkezinde, Decebal sokak ile Piateta Decebal sokağın birleştiği geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Harimin giriş kapısı üzerindeki kitabeden caminin H.1277/M.1860 yılında Sultan Abdülmecid tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden camiye Hünkâr Camii denilmektedir. Camiye ait birden fazla arşiv kaydı mevcuttur; H.1274/M.1858 tarihli belgede, Mecidiye kasabasında inşa olunmakta olan cami, mektep ve hamam ile ilgili Silistre valisinin resmi yazısı yer almaktadır⁵⁰³. H.1274/M.1858 tarihli belgede, kasabada inşa edilecek olan cami, mektep ve muhacir hanelerinin giderleri için belirli yerlerden alınan vergilerin tahsilatı yapılmasına dair yazı yazılmıştır⁵⁰⁴. H.1278/M.1862 tarihli belgede, caminin inşasında yarım

⁵⁰² “Karasu olarak bilinen kasabanın ismi 1856 yılında Mecidiye olarak değiştirilmiştir. bk. Karpas, 2002: 203-235; Lapuşan ve Lapuşan, 1996; Güboğlu, 1970: 499.

⁵⁰³ “Mecidiye kasabasında inşa edilmekte olan Cami (mecidiye) ve mektep ve hamam ile muhacirinin bazı ahvallerine dair Silistre valisi devletli paşa hazretlerinden gelen iki kıta tahriratın maliye nezaretine gönderilerek bu konuda gerekenin yapılması hususunda. 11 Za 1274.” bk. BOA. MKT.MHM. Dosya no: 133, Gömlek no: 34.

⁵⁰⁴ “Mecidiye kasabasında inşa edilen cami ve mektep ile diğer lazım gelenlerin şimdiden tedarik edilerek, eksik kalanların tamamlanması gerekli olmakla birlikte masraflarının Güloğlu tarafından Rusçuk ve Hazergrad kazalarının aşar mültezimlerinden havale olduğu halde zamanında tahsili güç olduğundan, söz konusu masrafların parasının Güloğlu'ndan alınarak nakit olarak gönderilmesi ve inşa olunacak binalara nezaret etmek üzere 3 bin 500 guriş masrafla Varna eski muhafızı saadetli Hasan Paşa'nın görevlendirilmesine izin verilmesi

kalan çerçeve, cam ve döşeme eksiklerine dair masraflar belirtilmiştir⁵⁰⁵. H.1323/M.1905 yılında, caminin tamiri ve teftişi yapılmıştır⁵⁰⁶. H.1324/M.1906 tarihli belgede, camiye alınacak olan eşyaların H.1320 senesi vakıf bütçesine masraf olarak kaydı tutulmuştur⁵⁰⁷. H.1324/M.1906 tarihli belgeden cami için halı, şamdan ve diğer eşyaların alındığı öğrenilmektedir⁵⁰⁸. H.1324/M.1906 yılındaki belgede, caminin bir vakfı olduğu ve camiye alınan eşya bedellerinin vakfa masraf olarak kayıt ettirildiği bilinmektedir⁵⁰⁹. H.1325/M.1907 tarihli belgeden, caminin tamir masrafları içi ahaliden para toplandığı ancak toplanan paranın yeterli olmadığını öğrenmekteyiz⁵¹⁰. H.1325/M.1907 dört sayfalık belgede, caminin tamir

daha önceden resmi yazıyla bildirilmişti. Durum meclis-i vâlâya havale edilerek Silistre Sancağının (mahalli) masrafları açığına karşılık olarak mahalli mal sandığına teslim edilmek üzere H.1273 senesi hesabına kaydedilerek Güloğlu taahhüdiyle ihale olunan Rusçuk ve Hazergrad kazaları aşar bedeli olarak Güloğlu tarafından maliye hazinesine teslimi kararlaştırılmış olan meblağın beş yük (iki keseden oluşan 40 bin ile 100 bin akçe arasında değişen para birimi) ve komşu liva emvalinden dahi 25 yük gurus havale kılınmış ve bu havale olunan akçelerin şimdiye kadar toplanmaması uygunsuz olduğundan hızlı bir şekilde tahsil edilerek söz konusu binaların inşası ve tamamlanması gerekli olduğundan ödenmesi sırasında inat eden yerel (mahalli) mültezimlerin göz altına alınması ve hapsedilmesiyle borçlarının hızlı bir şekilde tahsili ve Mecidiye kazasının kaymakamı olduğundan binalar için bir başka memur tayini gereksiz olacağından bina maddesinin dahi adı geçen kaymakama havale olunarak inşa ettirilmesi vâlâları tarafına bildirilmesi maliye nezaretiyle yapılan haberleşme sonucunda Meclis-i Vâlâda tezekkür olunmuş ve söz konusu borçların hazine tarafından elde edilmesi nezarete bildirilmiş ve gerekenin yapılması hususunda şukka yazılmıştır. 29 Z.1274.” bk. BOA. MKT.UM. Dosya no:320, Defter no:88.

⁵⁰⁵ “Mecidiye kasabasında daha önce bina ve inşasına başlanmış olan caminin çerçeve ve döşeme ve cam gibi eksiklikleri tamamlanamayıp öylece kalması ve bunların tamamlanabilmesi için 20 bin gurusu ihtiyacı olduğu tahmin edilmekte olup memur olarak mecidiye kasabasına gitmiş olan muhacirin komisyonu baş katibi Bahaeddin Efendi tarafından verilir adı geçen komisyon reisi devleşti paşa hazretleri tarafından yazılan teksire Bab-ı Ali’ye takdim edilmiş olan varakanın bir bendinde yazılmış olmasıyla durum Meclis-i Ahkam-ı Adliyye havale edilerek kanun ve nizam çerçevesinde anlaşmaya (mütalaa) varılmış, cami-i şerif sultan Abdülmecid Han Hazretleri efkafı içerisinde olup şimdiye kadar bina ve inşasına bir hayli akçe sarf olunmuş ve eksikliklerinin tamamlanması dahi az bir şeyle yapılamayacağından bunun hazreti şahane noksanının tamamlanması hakkında gereken akçenin Abdülmecid Hazretleri vakfından karşılanması hususunda efkaf nezaretinden bilgi istenmesine dair teksire. 18 Recep 1278.” bk. BOA. MKT.NZD. Dosya no: 393, Gömlek no:43.

⁵⁰⁶ BOA, Y..MTV., Dosya no:274, Defter no: 44.

⁵⁰⁷ BOA. BEO., Dosya no:2803, Gömlek no: 210204.

⁵⁰⁸ “Sultan Abdülmecid Han Gazi Hazretleri’nin Dobruca’nın mecidiye köyünde yaptırmış olduğu camii-i şerif için buranın Müslüman ahalisi tarafından talep edilen halı, şamdan ve diğer eşyaların Efka-ı hümayun hazinesi tarafından tedarik edilip gönderilmesine padişah tarafından izin verilmiş olup 693 endaze mürebba halı ve 1 çift şamdan, minber perde ve puşidesiyle esma-ı şerif levhaları ve bir çift balmumu özel komisyon tarafından satın alınarak camii-i şerifin müderrisine gönderilmişti. Köstence baş şehvenderliğinden gelen tahriratta söz konusu eşyaların tamamen camii-i şerif hizmetlisine teslim edildiği bildirilmiş olup bunların mecidi 19 kuruştan toplam 23.112 kuruş 10 paranın 1321 senesi bütçesi dahilinde vakfın masraf kaydına izin verilmesi hususunda neticenin Sadared bildirilmesi hususunda.” bk. BOA. ŞD., Dosya no: 173, Gömlek no: 53.

⁵⁰⁹ BOA. İ.EV., Dosya no:39, Gömlek no: 73.

⁵¹⁰ “Sadaret’ten 25 Recep 1325/21 Ağustos 1323 tarihinde Meşihat’e gönderilen tezkire; Sultan Abdülmecid Han Hazretlerinin Dobruca’da Mecidiye Kasabasında inşa ettirmiş olduğu Mecidiye Cami-i Şerifinin İslam ahalisinin yardımlarıyla yapılan tamirinde toplanan paranın yetersiz olmasından dolayı 5 bin frank borçla tamiri tamamlanmış ve şu an söz konusu meblağın borçlusu görünen cami imamının göndermiş olduğu dilekçe, bu konuda Meşihattan gelen tezkireyle beraber gözden geçirilerek söz konusu meblağın hazine tarafından hızlı bir şekilde ödenmesi hakkında durumun vekiller meclisinde (meclis-i vükelâ) müzakere edilerek kararın bu tarafa bildirilmesi hususunda irade yazılmıştır. Daha önce bu cami-i şerifin kaç gurusla ne taraftan ve ne suretle tamir edildiğinin ve daha ne kadar akçenin gerektiğinin ve cami-i şerifin gelir ve giderleri varsa miktarının ne kadar olduğu Bükreş sefaretinden öğrenilerek Hariciye Nezaretine yazılmıştı. Sefareten gelen tahriratın gönderildiğine binaen Hariciye Nezaretinden cevaben gelen 19 Recep 1325 tarihli ve 1543 numaralı tezkire

masrafları ile ilgili tahkikatta bulunulduğu anlaşılmaktadır⁵¹¹. Evliya Çelebi, Yıldırım Bayezid zamanında, Şehzade Musa Çelebi'nin⁵¹² şehri fethettiğinden (1409) ve daha sonra Beyazid-i Veli tarafından imar çalışmalarında bulunduğundan bahsetmektedir⁵¹³.

Cami, dikdörtgen planlı olup dıştan kırma çatıyla örtülmüştür. Minare, harimin kuzeybatı köşesinde inşa edilmiştir. Şadırvan, minarenin hemen batısına konumlandırılmıştır. Kuzey cephede, iki bölümlü son cemaat mahalli yer almaktadır. Harim duvar kalınlığı, 0.81 m.dir (Çizim 29,30).

Caminin harim duvarları ve minaresinde kesme taş; kırma çatının kaplamasında kiremit; Şadırvanda, son cemaat mahallinde, pencere parmaklıklarında, harime giriş kapısında, harimin iç tavan örtüsünde, kadınlar mahfili ve minberde ahşap; harimin tavandan aşağıya doğru sarkan kandillerde ve mihrabın her iki yanında yer alan şamdanlıklarda pirinç; minare şerefesinde demir; minarenin petek kısmında ise kurşun malzeme kullanılmıştır (Foto 168).

Şeyhülislama gönderilmiş olup içeriğine nazaran gerekenin yapılması babında.” bk. BOA. BEO Dosya no: 3139, Gömlek no: 235374.

⁵¹¹ “Sadareten Hariciye nezaretine (29 Cemazeyilevvel 1325/17 Haziran 1323); Cennetmekan Sultan Mecid Han Hazretleri'nin Dobruca'da Mecidiye kasabasında inşa ettirdiği Mecidiye Camii'nin harap olan yerlerinin İslam ahalinin yardımlarıyla tamir edilmesi için toplanan paranın yetmemesinden dolayı 5 bin frank borç ile tamiri tamamlanmıştır. Söz konusu meblağın borçlusu bulunan cami imam ve hatibi Hafız Rafet Efendi tarafından düzenlenen evrak görülmüş olup söz konusu meblağın maliye hazinesinden seri bir şekilde gönderilmesi Meclis-i Vükela'da müzakere edilerek kararının sadarete bildirilmesi istenmiştir. Ayrıca bu caminin kaç gurusla ne taraftan ne suretle tamir edildiğinin ve daha ne kadar akçeye ihtiyaç olduğuyula caminin vakıf varidatının olup olmadığı, var ise ne kadar olduğunun araştırılarak Bükreş sefaretine bildirilmesi ve maliye nezaretine havale edilmesi istenmiştir (Sayfa 1). Romanya'nın Mecidiye kasabasında bulunan Mecidiye Camii'nin imam ve hatibi tarafından kaleme alınan arzuhalde Mecidiye Camii'nin bazı kısım ve eklerinde 3 sene önce görülen tahribat nedeniyle hükümet ve Müslüman ahalinin yardımlarıyla zaruri olan tamiratın bir kısmı tamamlanmış ise de kendisi fahri mütevellî olması dolayısıyla 5 bin frank kadar bir meblağın borçlusu görüldüğünü belirtmiştir. Ayrıca Avrupa'nın Paris ve Berlin, Viyana katarlarının güzergahında bulunan ve kıymetli halılarla döşenmiş olan ve saltanatın şanına layık bir şekilde tamamlanmasını sağlamak ve 5 vakit namazın eda edilmesine imkan verilmesini sağlamak için yardım talep etmiştir (Sayfa 2). Romanya'da Mecidiye Kasabası cemaati, ihtiyar ve eşrafi tarafından kaleme alınıp Fetva makamına gönderilen tahriratta Mecidiye Cami imam ve hatibi olan Hafız Rafet Efendi'nin evvela Edirne müderrisliği yaptığı ardından sahn derecesine terfi etmiş olduğu ve İzmir Mecidiye payesine layık görüldüğü aktararak kendisinden memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Adı geçen imam Romancayı iyi bilir ve okur-yazar olduğundan sadece bütün Dobruca Müslümanlarının sevinç sebepleri değil yerel hükümetçe de faydası görülen bir şahsiyettir. Kendisi kral hazretleri tarafından Krona Romanya Nişanıyla taltif edilmiştir. Ayrıca 1807 senesi Yunan meselesinde askeriyenin ıslahı ile geçen sene de Hamidiye-Hicaz demiryolu için yardım toplamak hususunda kira ile araba tutup şubatın şiddetli ve fırtınalı havalarda köyleri gezip Müslüman ahalinden yardım toplamıştır. Halk bu gayretli imamin borcunun silinmesi için yardım istemiştir. 25 Rebiülahir 1325 (sayfa 3). Meşihat Dairesinden Şeyhülislam Mehmed Cemaleddin Efendi tarafından kaleme alınan 17 cemaziyel-evvel 1325/15 Haziran 1323 tarihli yazı. Sultan Abdülmecid Han Hazretleri Mecidiye Kasabasında inşa ettirdikleri Mecidiye Cami-i şerifinin 3 sene önce harap olan bazı yerlerinin İslam ahalisinin yardımlarıyla tamir ettirmiş olup toplanan paranın yeterli gelmemesinden dolayı 5 bin frank borç alınarak tamiri tamamlanabilmiştir. Şu an borçlu görünen cami imam ve hatibi hafız Rifat Efendi'nin dilekçesi ile bazı yerel eşrafin imam için kaleme aldığı resmi evrak birleştirilerek hükümet tarafına gönderilmiş ve gerekenin yapılması hususunda bilgi verilmiştir” (Sayfa 4). bk. BOA. BEO, Dosya no: 3090, Gömlek no: 231701.

⁵¹² “...Emîr Süleyman'ın Anadolu'da bulunduğu sırada Eflak'a geçen Mûsâ Çelebi buradan Tuna'ya doğru ilerlemeye başladı. Rumeli beyleri ve tımarlı sipahilerinin kendisine katılmasıyla güçlenen Mûsâ Çelebi Eflak ve Sırp kuvvetleri tarafından da destekleniyordu.” Detaylı bilgi için bk. Başar, 2006: 216-217.

⁵¹³ “Bir ufak tefek camii, bir hanı, bir basık hamamı, 7 adet sıbyan mektebi, 7 yerde sebilhanesi ve 40-50 adet işlik dükkânları vardır. Bunlardan başka imaristanı yoktur.” bk. Evliya Çelebi, 2013a: 272-273.

Caminin harim duvarları, iç ve dışbükey profilli üç adet silmeyle sonlanmaktadır. Ayrıca, doğu, batı ve güney harim duvarını boydan boya dolaşan iki adet silme, caminin ikinci katına vurgu yapmaktadır. Alt kat pencerelerin hemen altında ise yine aynı silmeler görülmektedir. Caminin kuzeyinde son cemaat mahalli yer almaktadır. Caminin doğu ve batı cepheleri aynı pencere düzenine sahiptir. İki kademeli olarak tasarlanan pencerelerden, alt kotta beş adet pencere açılmıştır. Pencereler, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli olup 1.00 m. genişliğinde, 2.20 m. yüksekliğindedir. Üst katta ise toplam dört adet pencere yer almaktadır. Pencereler, alt kottaki pencerelerin aralarını ortalayacak şekilde yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu ve basık kemerli olan pencereler, alt kottaki pencerelere nazaran daha küçük ölçekli planlanmıştır (Foto 169,170,171)⁵¹⁴. Harim duvarının kuzeybatı köşesinde minare yer almaktadır. Harim duvarından bağımsız olarak tasarlanan şadırvan ise minarenin hemen batısına konumlandırılmıştır.

Minare, kuzeybatı köşede harim duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. İnşa malzemesi tamamıyla kesme taştır. Minareye, harimin mahfil katının kuzey duvarının batı köşesinde yer alan yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir. Minare kaidesi, 3.12x2.79 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Kaidenin üst kısmı, harim duvarının ikinci katını boydan boya çevreleyen profilli silmelerle süslenmiştir. Kaidenin cepheleri, içbükey ve dışbükey formunda iki adet silmeyle sonlanmaktadır. Minare kaidesinden silindirik gövdeye, köşeleri pahlanmış pabuçluk ve bir sıra kaval silme bilezikle geçilmektedir. Gövdenin üst kısmında ise aynı formda bir adet bilezik yer almaktadır. Şerefe altı iki adet içbükey, bir adet ise kaval silmeyle hareketlendirilmiştir. Şerefe korkuluğu, süsleme açısından yalın tutulmuş olup demir gergilerle çevrelenmiştir. Minarenin petek kısmı, kurşun kaplama konik külah ve âlemle sonlanmaktadır (Foto 172).

Şadırvan, cami avlusunun kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Sekizgen planlı olarak tasarlanan şadırvanın çevresi, 0.40 m.lik kaide üzerine oturan ahşap kafesler kapatılmıştır. Şadırvanın merkezinde, günümüzde yapılmış sekizden planlı bir kurna yer almaktadır. Mekânın üzeri ahşap konik külahla örtülmüştür (Foto 173,174).

Güney cephede de iki kademeli pencere düzenlemesi görülmektedir. Pencerelerin form ve ölçüleri yan cephelerdeki pencerelerle aynı özelliğe sahiptir. Ancak diğer cephelerden farklı olarak, alt kotta altı adet pencere yer almaktadır. Bu pencerelerden dördü cephenin merkezine, ikisi ise cephenin köşelerine yakın bir şekilde konumlandırılmıştır. Üst

⁵¹⁴ Abdülhamid Albümü: 91233/26.

kademedeki pencerelerden ikisi merkezdeki pencerelerin üzerine, ikisi ise köşelerdeki pencerelerin üzerine yerleştirilmiştir (Foto 175)⁵¹⁵.

Kuzey cephede, doğu batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı son cemaat mahalli yer almaktadır. Cephenin merkezindeki kapı, son cemaat yerine açılmaktadır. Kapının her iki yanına üçer adet, doğu duvarında ise ikişer adet dikdörtgen pencere açılmıştır.

Son cemaat yerine, kuzey cephenin merkezinde yer alan dikdörtgen planlı kapıdan girilmektedir. Mekân, iki bölümlü olup ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği, 9.97 m.dir. Tavanın merkezinde, daire formlu bir çerçeve yer almaktadır. Dairenin merkezi ise sekizgen formlu bir göbekte hareketlendirilmiştir. Göbekten radyal bir şekilde dışa doğru genişleyen çıtalar çakılmıştır. Çıtaların oluşturduğu kartuşların uçları, dilimli olarak tasarlanmıştır. Kompozisyonun geneli dikkate alındığında gülbezek motifini andırmaktadır. Mekânın batısındaki bölüm oda olarak kullanılmaktadır. Mekânın güney duvarının merkezinde 1.50 m. genişliğinde, harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapı, iki yandan hafif dışa taşan gömme ayaklarla sınırlandırılmıştır. Ayaklar, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dört sıra düz silmeli başlıklara sahiptir. Başlıkların üzerine profilli bir atkı taşı oturmaktadır (Foto 176). Atkı taşının hemen üzerinde ise inşa kitabesi bulunmaktadır. Kitabeyi, ters U şeklinde düzenlenmiş geniş bir silme çevrelemektedir. Dört satırlık inşa kitabesinin hemen üzerinde, daire içerisine alınmış Sultan Abdülmecid'in tuğrası yer almaktadır. Talik hatla yazılmış kitabede;

Şah-ı âlem nisbet-i nâm-ı Hümayun ile,

Oldu bu belde-i ma'mureye revnak feza,

İşbu tarihim okundukça, ola ömr-i mezîd,

*Kıldı şâhinşah-ı ekrem, cami-i dîlcû bina. Sene 1277 okunmaktadır*⁵¹⁶. Ebced hesabıyla caminin inşa tarihi 1860'tır (Foto 177).

Kapının her iki yanında ve güney cephenin her iki köşesinde birer adet dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemerli pencereler bulunmaktadır. Her iki kanattaki pencere dizilerinin arasına birer adet mihrabiye yerleştirilmiştir. Mihrabiyeler, yuvarlak kemerli olup 0.50 m. derinliğinde ve 1.19 m. genişliğindedir. Mihrabiyelerin iç yüzeyleri, kalemişi tekniğinde, gri zemin üzerine kırmızı renkte perde motifiyle süslenmiştir. Perde kenarlarına ise sarı renkte püsküller eklenmiştir (Foto 178).

Harim, 17.07x17.18 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Harim üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür (Foto 179). Tavan, kuzey-güney yönünde çatma tekniğinde atılan çıtalarla hareketlendirilmiştir. Tavan merkezini, sekizgen çerçeve içerisine alınmış kare

⁵¹⁵ Abdülhamid Albümü: 91233/21.

⁵¹⁶ Adnan Tüzen, 1998: 60.

formlu küçük kartuşlar oluşturmaktadır. Tavan göbeğinde, kare çerçeve içerisine alınmış iki adet daire formu bulunmaktadır. En içteki dairenin yüzeyi, iç içe geçmiş ve merkezden dışa doğru genişleyen çıtaların oluşturduğu 30 kollu yıldızla bezenmiştir. Dıştaki daire formunun yüzeyi ise ince çıtaların çapraz atılmasıyla meydana gelen zig-zag motifiyle doldurulmuştur (Foto 180,181). Tavanın dört köşesine ve merkezine, zincirle aşağıya doğru sarkan, birer adet pirinç kandil yerleştirilmiştir. Döküm tekniğinde yapılmış olan kandilin kolları, kıvrık dal ve lotus motifleriyle süslenmiştir. Harim duvarları tamamıyla yeşil renkte boyanmış olup süsleme bakımından yalın tutulmuştur.

Harimin güney duvarının merkezinde mihrap yer almaktadır. Mihrabın batısında minber, doğusunda ise vaaz kürsüsü konumlandırılmıştır. Mihrabın her iki yanında dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli üçer adet pencere bulunmaktadır. Mihrabın hemen yanındaki iki adet pencere bitişik olarak tasarlanmışken diğer pencereler güney duvarın köşelerine gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Köşelerdeki ve mihrabın hemen yanındaki pencerelerin üzerinde, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemeri birer adet pencere yer almaktadır. Üst kottaki pencereler 1.07 m. genişliğinde, 1.58 m. yüksekliğindedir (Foto 182).

Mihrap, güney duvarın merkezine yerleştirilmiş olup 0.17 m. içe taşırılmıştır. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrabın genişliği 1.80 m., niş derinliği ise 0.70 m.dir. Nişin yüzeyi, kalemişi tekniğinde, gri zemin üzerine kırmızı renkte püsküllü perde motifi ve yukarıdan aşağıya doğru sarkan bir kandil motifiyle süslenmiştir. Mihrap, her iki yandan 0.43 m. genişliğindeki gömme ayaklarla sınırlandırılmıştır. Ayakların yüzeyine, aynı teknikte, mavi zemin üzerine gri ve beyaz renkte sütunce motifi çizilmiştir. Sütuncelerin başlıkları ise kıvrık dal ve lotus motifiyle bezenmiştir. Ayaklara, kademeli olarak genişleyen profilli bir atkı taşı oturmaktadır. Mihrap tepeliği, dikdörtgen kaide şeklinde düzenlenmiştir. Tepeliğin üst kısımları, düz ve kaval silmeyle hareketlendirilmiştir. Tepeliğin hemen üzerine ise kalemişi tekniğinde, beyaz zemin üzerine siyah renkte, “*kullemâ dehale aleyhâ zekeriyyal mihrâbe*” yazılmıştır⁵¹⁷. Abdülhamid Albümü’nde yer alan fotoğrafta, mihrabın benzer motiflerle süslendiği görülmektedir (Foto 183).⁵¹⁸ Mihrabın her iki yanında yer alan şamdanların, 1906 yılında camiye alınan şamdanlar olduğu düşünülmektedir⁵¹⁹. Şamdanlar, pirinç malzemeden yapılmış şamdanlıklara yerleştirilmiştir (Foto 184). Mihrabın doğusundaki vaaz kürsüsü orijinal değildir.

Minber, mihrabın hemen batısına konumlandırılmış olup tamamıyla ahşap malzemeden yapılmıştır. Mihrap kapısı, dilimli kaş kemerlidir. Kapı söveleri kazıma

⁵¹⁷ Âli İmrân Suresi, 37. Ayet.

⁵¹⁸ Abdülhamid Albümü: 91233/5.

⁵¹⁹ BOA. ŞD., Dosya no: 173, Gömlek no: 53.

teknğinde işlenmiş dış sıralarıyla süslenmiştir. Kapı tepeliği, sivri kemer şeklinde tasarlanmıştır. Sivri kemerin içinden çıkan ahşap çıtalar, güneş motifini anımsatmaktadır. Minber aynalıkları süsleme açısından sadedir. Aynalığin güney köşesinde yer alan geçit kısmı, dilimli kaş kemerle hareketlendirilmiştir. Minber korkulukları, ahşap çıtaların çapraz şekilde atılmasıyla kafes tekniğinde oluşturulmuştur. 17 basamakla çıkılan minber köşkü, dört adet ahşap ayağın taşıdığı düz tavanla örtülmüştür. Köşkün saçak kısmı, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen düz silmelerle hareketlendirilmiştir. Köşk, konik külah ve âlemle sonlanmaktadır.

Harimin doğu ve batı duvarları, pencere düzenlenmesi açısından benzerdir. Her iki duvarda alt kotta, beş adet dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır. Bu pencerelerin hemen üzerinde alt kottaki pencerelerin aralarını ortalayacak şekilde yerleştirilmiş toplam dört adet üst kat penceresi bulunmaktadır.

Kuzey duvarın mihrap aksına harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapı genişliği 1.70 m.dir. Kapının her iki yanına, duvarın doğu ve batı köşelerine dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli birer pencere açılmıştır. Kuzey duvarın her iki köşesinde, yerden bir basamak yüksek tutulmuş ve ahşap parmaklıklarla sınırlandırılmış mekânlar bulunmaktadır. Harime giriş kapısının hemen üzerinde, kadınlar mahfili yer almaktadır. Mahfil katının kuzeybatı köşesinde bulunan kapıdan minareye çıkılmaktadır. Kapı genişliği 0.80 m., yüksekliği ise 1.90 m.dir (Foto 185).

Kadınlar mahfili, harimi doğu, batı ve kuzey yönden kuşatmaktadır. Mahfile, harime giriş kapısının her iki yanında yer alan 16 basamaklı merdivenden çıkılmaktadır. Harimi U şeklinde çeviren mahfil, 18 adet ahşap direk taşınmaktadır. Direklerle aynı hizada olan ikinci kattaki direkler ise ahşap tavanı desteklemektedir. Her iki kattaki direkler, dilimli ahşap başlıklara sahiptir. Mahfilin güney cephesinin ortası, mihrap yönüne doğru çıkıntı yaparak balkon tarzında tasarlanmıştır. Mahfil korkuluğunda ahşap parmaklıklar kullanılmıştır (Foto 186).

Değerlendirme

Mecidiye kasabasında yer alan caminin, 1860 yılında Sultan Abdülmecid tarafından yaptırıldığı harime giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeden anlaşılmaktadır. Osmanlı arşiv belgesinden caminin H.1274/M.1858 yılında başladığı ve iki yıl içerisinde tamamlandığı anlaşılmaktadır⁵²⁰. Cami, her ne kadar sultan tarafından yaptırılmış olsa da süsleme

⁵²⁰ BOA. MKT.MHM. Dosya no: 133, Gömlek no: 34.

bakımından son derece mütevazî olduğu görülmektedir. Cami, mimari tasarım yönünden Kosova Pec'deki Pehlivan Meydanı Camii'ne (19. yy)⁵²¹ benzemektedir.

2.16. Tulça- Aziziye Camii

Cami, Tulça il merkezinde geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Arşiv kayıtlarından yola çıkarak caminin Sultan Abdülaziz tarafından 1861-1868 yılları arasında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Caminin onarım ve eksik yerlerinin tamamlanması hususunda, H.1285/M.1868 yılına ait birden fazla arşiv kaydı mevcuttur⁵²². 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'nde caminin fotoğrafı bulunmaktadır. Cami, 1966-1976⁵²³ yılları arası ile 2005 yılında restore edilmiştir⁵²⁴.

Cami, kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Dıştan kırma çatılı olan caminin üzeri kiremitle kaplanmıştır. Minare, caminin kuzeybatı köşesine konumlandırılmıştır. Harim duvarı kalınlığı 0.80 m.dir (Çizim 31).

⁵²¹ İbrahimgil ve Konuk, 2006a: 364-368.

⁵²² “Tulça kasabasında inşa olunan Aziziye Camii'nin tamamlanmamış bulunan duvar kapak taşlarıyla parmaklıklarının ve son cemaat mahallinin keşfi gereğince 15000 kuruş sarfıyla metanet ve dayanıklılığına ve fazla masrafa mal olmamasına itina gösterilmesi şartıyla tamamlanmaya çalışılmasına ve adı geçen caminin inşasının başlangıcı sırasında keşif haricinde belirlenmiş olan 13 bin 97,5 kuruşun dahi hesaplanarak adı geçen caminin vakfı olduğundan bu akçelerin hazine tarafından verilmesi hususlarına tarafı devletlerinden ulaşan tahrirat üzerine şura-ı devlet kararıyla izinli olarak ve irade-i seniyyeye bağlı olarak gerekenin yapılması hususunda maliye nezaretine havale kılınmıştır. Tuna vilayetine gönderilen yazı. 19 Rabiulahir 1285 (M. 9 Ağustos 1868)”. bk. BOA. MKT.MHM. Dosya no: 416, Gömlek no:18; “Tulci İdare Meclisi'nin Tuna vilayetine göndermiş olduğu 3 Rebülleevvel 1285 ve 115 numaralı mazbatada belirtildiğine göre; irade-i seniyye ile Tulci'da inşa olunmuş olan camii-i şerifte Evkat-i hamsede (5 vakit) Fariza-i salat (farz namazları) ve cuma ve ıydin (bayram) ifa olunmakta ise de caminin kapı önleri açık ve muhafazasız bir halde olup dört tarafı parmaklık için yaptırılmış olan 200 zirâ' miktarı taş duvarın kapak taşları ve parmaklıklar ile son cemaat yeri henüz yapılmadığından yağın kar ve yağmur kapılarından caminin içine dolarak dökşeme tahtalarını harap ettiği ve cemaatin fazla olduğu durumlarında yetersiz geldiği ve bundan başka cami bulunmadığından bir kısmı dışarıda kalmakta olduğu gibi söz konusu duvar haraba yüz tutarak ileride büyük masraflar açacağı anlaşılmaktadır. Söz konusu eksik kalan yerlerin derhal yaptırılması önem arz etmekte olup işinin ehli kişiler tarafından keşif sonucu tamamlanması lazım gelen yerlerin 15.000 kuruş masrafa karşılık geleceği anlaşılmıştır. Düzenlenen keşif defteri ve resim vilayete takdim edilmiştir. Padişahın birçok akçe sarf ederek yaptırmış olduğu ve yabancılar nazarında caminin böyle eksik bırakılması münasip olamayacağından gerekenin yapılması hususunda izin istenmekte olup ayrıca camii-i şerifin inşasının başında keşif bedeli olarak 1.397,5 kuruşun geçmiş olduğu belirtilerek söz konusu meblağın karşılanması hususunda mazbata kaleme alınmıştır. H. 3 Rebüülevvel 1285, R. 12 Haziran 1284, (M. 24 Haziran 1868).

Tuna Valisinden sadarete giden belge; Söz konusu masraf dairesinde Tulci İdare Meclisi'nden kendisine gelmiş olan mazbatada adı geçen keşif defteri ve resim birleştirilerek sadarete takdim edilmiş ve iş bu tamiratın icrası hususunda sadarete gereğinin yapılması rica edilmiştir. H. 14 Rebüülevvel 1285, R. 24 Haziran 1284 (M. 5 Temmuz 1868).

Şura-yı Devlette konu görüşüldükten sonra söz konusu caminin bir an önce tamamlanması önemli bulunmuş olup daha önceki keşfinden fazla kalan 1.397,5 kuruşun icrası ve camii-i şerifin vakfı olmaması nedeniyle söz konusu masrafın maliye hazinesinden karşılanması uygun bulunmuş olup eksik kalan yerlerin hemen tamamlanmasına gayret edilmesi hakkında valiye izin verilmiştir. Söz konusu masraf ile daha önceki keşfin dışında kalan meblağın icrası hususunda konu maliye nezaretine havale edilmiştir. H. 10 Rebülahir 1285, R. 18 Temmuz 1284 (M. 31 Temmuz 1868). bk. BOA. İ.ŞD. Dosya no:9, Gömlek no:450.

⁵²³ Eyice, 1994: 348.

⁵²⁴ Caminin eski imamı Nureddin Hamdi (yaş 75) ile yapılan söyleşide; 2005 yılında caminin dış sıvasının tamiri yapıldığını ve camiye kalorifer sisteminin döşendiği bilgisine ulaşılmıştır (söyleşi tarihi: 11.06.2017).

Caminin harim duvarları ve minaresi dıştan tamamıyla sıvandığı için malzeme tespiti yapılamamıştır. Harim duvarlarının saçak kısımlarının tuğla malzemeye örüldüğü dökülen sıvalardan anlaşılmaktadır. Pencere çerçeveleri harime giriş kapıları, harimin iç tavan örtüsü, kadınlar mahfili, minber, vaaz kürsüsü ve minareye çıkış basamaklarında ahşap; harim içindeki kandillerde pirinç; pencere parmaklıklarında ve kadınlar mahfilinin balkon çıkıntısında demir; minarenin petek kısmında ise kurşun malzeme kullanılmıştır (Foto 187).

Caminin harim duvarları iki sıra kaval silmeyle sonlanmaktadır. Camiye, kuzey ve doğu cephede yer alan kapılardan girilmektedir. Caminin her cephesi, iki kademeli olarak açılan pencerelerle hareketlendirilmiştir. Harimin doğu cephesinde, kuzey yöne doğru kaydırılmış harime giriş kapısı yer almaktadır. Abdülhamid Albümünde yer alan fotoğrafta, kapının üzerinin bir sundurmayla örtüldüğü görülmektedir (Foto 188)⁵²⁵. Kapının hemen güneyine doğru üç sıra alt kot penceresi açılmıştır. Pencere, dikdörtgen planlı ve basık kemerli olarak tasarlanmıştır. Bu pencerelerin ve harime giriş kapısının hemen üzerine, alt kottaki pencerelere nazaran daha küçük ölçekli, dikdörtgen formu ve basık kemerli birer pencere yerleştirilmiştir. Her iki kottaki pencereler, ahşap çerçeveli ve demir parmaklıdır. Yatay ve dikey yönde atılan demir parmaklıkların kesiştiği kısımlar, dört kollu yıldız motifleriyle süslenmiştir. H.1285/M.1868 tarihli arşiv belgesinde yer alan planda, caminin kuzey cephesinde üç gözlü son cemaat mahallinin tasarlandığı, ancak caminin bu tasarıya göre inşa edilmediği anlaşılmaktadır (Çizim 32)⁵²⁶.

Caminin batı cephesi, doğu cepheye nazaran farklı düzenlenmiştir. Cephenin kuzey köşesine minare konumlandırılmıştır. Minarenin güney aksında üç adet alt ve dört adet üst kot pencereleri yer almaktadır. Pencere, doğu cephedeki pencerelerle aynı form ve özelliğe sahiptir.

Minare, harimin kuzeybatı köşesinde, harim duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Minareye harimin mahfil katının kuzeybatı köşesindeki kapıdan girilmektedir. Şerefeye ahşap basamaklarla ulaşılmaktadır. Minare kaidesi, 3.34x3.10 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Kaide, bir sıra düz ve kaval formundaki silmeyle sonlanmaktadır. Kaideden silindirik gövdeye, köşeleri pahlı pabuçluk ve bir adet kaval formundaki bilezikle geçilmektedir. Şerefeye altı, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen düz yüzeyli silmelerle hareketlendirilmiştir. Şerefeye korkuluğu demir parmaklıklarla oluşturulmuştur. Gövdeye nazaran daha ince tasarlanan petek, sivri külah ve bir âlemle sonlanmaktadır (Foto 189).

Güney cephenin merkezinde, mihrap nişini destekleyen dikdörtgen formu payanda yer almaktadır. Dışa çıkıntı yapan payandanın her iki yanına, ikişer adet alt kot penceresi; bu

⁵²⁵ Abdülhamid Albümü: 91233/37.

⁵²⁶ BOA. İ.ŞD, Dosya no:9, Gömlek no:450.

pencerelere simetrik olarak konumlandırılan ikişer adet üst kot penceresi açılmıştır. Alt ve üst kottaki pencereler, dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir. Destek payandasının hemen üzerinde bulunan pencere, yuvarlak formlu ve demir parmaklıklıdır (Foto 190).

Caminin kuzey cephesi, diğer cephelere göre farklı düzenlenmiştir. Cephenin merkezinde, 2.60 m. genişliğinde harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapıya beş basamakla çıkılmaktadır. Basık kemerli olan kapının her iki yanında ikişer adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin ve harime giriş kapısının hemen üzerinde birer adet olmak üzere, toplam beş adet üst kot penceresi açılmıştır. Her iki kottaki pencereler, diğer cephelerde görülen pencerelerle aynı form ve özelliğe sahiptir (Foto 191).

Harim, 17.20x17.25 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 7.09 m.dir (Foto 192). Süsleme açısından sade olan tavan, kuzey-güney yönde uzanan ahşap çıtalarla hareketlendirilmiştir. Tavanın köşeleri ve göbeğinde, irili-ufaklı ahşap çıtalarla oluşturulmuş birer adet ışınsal demet yer almaktadır. Çıtaların uçları, yivli şekilde düzenlenmiş olup altın yaldızla boyanmıştır (Foto 193,194). Demetlerin merkezinden aşağıya doğru pirinç kandiller sarmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmış olan kandil kolları, kıvrık dal şeklinde düzenlenmiştir (Foto 195). Harim duvarları, 2005 yılında tamamıyla beyaz renkte boyanmış olup duvarlarda herhangi bir süsleme ögesi görülmemektedir.

Harimin güney duvarının ortasında mihrap yer almaktadır. Mihrabın batısına minber, kuzeydoğusuna ise vaaz kürsüsü konumlandırılmıştır. Mihrabın her iki yanına, 2.23x1.54 m. ölçülerinde dikdörtgen formlu ve basık kemerli ikişer adet alt kot pencere açılmıştır. Alt kot pencereleri ile mihrabın hemen üzerinde birer adet üst kot penceresi yer almaktadır. Üst kottaki pencereler, alt kottaki pencerelere göre daha küçük ölçekli olup, dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir. Mihrabın üzerindeki pencerenin dıştan yuvarlak, içten ise basık kemerli olması dikkat çekicidir (Foto 196).

Mihrap, güney duvarın merkezine konumlandırılmıştır. Yarım yuvarlak olan mihrap nişi duvardan içe doğru 0.16 m. taşırılmıştır. Tamamıyla boyalı olan mihrabın inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap kavsarası sivri kemerlidir. Mihrap yüksekliği 3.35 m., niş derinliği ise 0.70 m.dir. Mihrap, kalemişi tekniğinde süslenmiştir; mihrabın kavsara bölümü, açık yeşil zemin üzerine sarı renkte, korniş ve iç içe geçen püsküllü ip motifiyle bezenmiştir. Mihrap nişi ise koyu yeşil renkte, aşağıda köşelere doğru birleşen dalgalı ve püsküllü perde motifiyle süslenmiştir. Mihrap kavsaranın tepe noktasından aşağıya doğru sarkan zincirli kandil motifi dikkat çekmektedir. Sivri kemerli olan kavsaranın kemer köşeleri ise kırmızı renkte boyanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanına aynı teknikle işlenmiş, koyu yeşil zemin

üzerine kahverengi renkte sütunce motifi çizilmiştir. Mihrap, yukarıdan dört adet silmeyle sonlanmaktadır. Mihrabın tepelik kısmına, yeşil renkte dilimli bir kemer çizilmiştir. Mihrabın hemen batısında ahşap minber yer almaktadır.

Minber, mihrabın hemen batısına konumlandırılmış olup tamamıyla ahşap malzemeden yapılmıştır. Minber kapısı, yuvarlak kemerlidir. Kemerin hemen üzerine hilal motifi aplike edilmiştir. Minber aynalıkları, üç geçitli olarak tasarlanmıştır. Geçitlerin aralarına ise dikey ve üçgen formunda panolar yerleştirilmiştir. Panoların merkezine ise ahşap çıtaların çakılmasıyla oluşturulmuş baklava dilimi ve üçgenler yerleştirilmiştir. Minber korkuluğu, S kıvrımlı ahşaplardan meydana gelmektedir. 15 basamakla çıkılan minber köşkü, dört adet ayak arasına yuvarlak kemer atılarak baldaken tarzda düzenlenmiştir. Kemerler, basit profilli başlıklara oturmaktadır. Köşkün saçak kısmı, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen düz silmelerle hareketlendirilmiştir. Köşk, sekizgen bir kasnak üzerine oturan konik külah ve âlemle sonlanmaktadır (Foto 197).

Harimin doğu duvarında alt kotta üç, üst kotta ise dört adet pencere yer almaktadır. Alt kottaki pencereler, ortalama 1.54x2.23 m. ölçülerinde olup basık kemerlidir. Üst kot pencereleri, alt kot pencerelerine göre daha küçük ölçekli olup dikdörtgen planlı ve basık kemerlidir. Duvarın kuzey köşesinde, harime giriş kapısı bulunmaktadır. Batı duvarda ise alt ve üst kotlarda üçer adet pencere açıklığı görülmektedir. Pencerelerin form ve ölçüleri, doğu duvarında görülen pencerelerle benzerdir. Batı duvarın mahfil katının kuzey köşesinde, yuvarlak kemerli minareye çıkış kapısı yer almaktadır (Foto 198).

Harimin kuzey duvarının mihrap aksında, harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının her iki yanına ikişer adet pencere açılmıştır. Bu pencerelerin ve kapının üzerine ise birer konumlandırılmıştır. Alt ve üst kot pencereleri, doğu-batı duvardaki pencerelerle aynı form ve ölçülere sahiptir. Kuzey duvarın doğu köşesinde yer alan basamaklarla kadınlar mahfiline çıkılmaktadır (Foto 199).

Kadınlar mahfili, harimi doğu, batı ve kuzey olmak üzere üç yönden çevirmektedir. Mahfile, kuzey duvarın doğu köşesinde bulunan ahşap basamaklarla çıkılmaktadır. Harimi U şeklinde çeviren mahfil, 10 adet ahşap direk taşınmaktadır. Direklerle aynı hizada olan ikinci kattaki direkler ahşap tavanı desteklemektedir. Her iki kattaki direkler, basit profilli başlık ve yastıklara sahiptir. Direkler, günümüzde mermer izlenimi verecek şekilde boyanmıştır. Mahfilin kuzey merkezi, mihraba doğru çıkıntı yaparak balkon şeklinde düzenlenmiştir. Balkon, alttan iki adet demir gergiyle desteklenmiştir. Mahfil ve mahfilin altında kalan bölümler, ahşap korkuluklarla sınırlandırılmıştır. Mahfilin doğu kanadının ortasına vaaz kürsüsü konumlandırılmıştır.

Vaaz kürsüsü, harimin doğu kanadının merkezinde, kadınlar mahfilini taşıyan direğe bitişik olarak yerleştirilmiştir. Tamamıyla ahşap malzemeden yapılmış kürsü, süsleme yönünden sadedir. Ters konik formda tasarlanan kürsünün tepe noktası ahşap korkulukla çevrilmiştir.

Değerlendirme

Kuzey Romanya’da Dobruca’ya bağlı Tulça kasabasında, ilk olarak Sultan II. Mahmud tarafından 1818 senesinde inşa edilen bir caminin olduğu ancak savaş esnasındatamamen yıkıldığı bilinmektedir⁵²⁷. Kasabadaki Müslümanlar namaz kılabilmek için küçük bir mescidi kullanmışlarsa da bu mescit ihtiyaca cevap vermemiş, bunun üzerine, Tulçalılar İstanbul’a şikâyet dilekçesi göndererek daha büyük bir caminin inşa edilmesini istemişlerdir⁵²⁸.

Tulça kasabasının merkezinde yer alan ve ahalinin isteği üzerine Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılan cami, Dobruca bölgesindeki camiler arasında en büyüğüdür. Caminin kesin olarak inşa tarihi bilinmemektedir. Semavi Eyice, caminin adından yola çıkarak Sultan Abdülaziz’in saltanat yıllarında (1861-1876) inşa edildiğini söylemektedir⁵²⁹. 1868 tarihli Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinden caminin inşa edildikten sonra eksik yerlerinin kaldığı, eksikliğin tamamlanması için gerekli yerlerle yazışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı caminin 1868 yılından hemen önceki bir tarihte inşa edildiği düşünülmektedir. Ayrıca 31 Temmuz 1868 tarihli belgede; caminin vakfının olmamasından dolayı tamir masraflarının hazineden karşılanması gerektiği vurgulanmıştır⁵³⁰. Sultan yapısı olan bu caminin bir vakfının olmaması ise dikkat çekicidir.

Caminin harim duvarları sıvalı olduğu için malzeme tespiti yapılamamıştır. Ancak Dobruca bölgesinde inşa edilen sultan yapıları genel olarak incelendiğinde, Aziziye Cami’sinin de kabayonu taşla inşa edildiği kabul edilmektedir. Ayverdi, 1976 yılında camiye inceleyerek caminin batı duvarının kuzey köşesinde bir giriş kapısı olduğunu, ancak kapının daha sonraları kapatıldığını belirtmiştir⁵³¹. Kapının Osmanlı-Rus Savaşı sırasında kapatıldığı düşünülmektedir. Cami, plan ve harim içi düzenlemesi Bulgaristan Prevadi’deki Aziziye

⁵²⁷ Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Tulça Kalesi’ni işgal eden Rusların 1791 yılında kasabayı yaktığı bilinmektedir. bk. Tuğlacı, 1985: 399.

⁵²⁸ Hızlı ve Kılınç, 2014: 27.

⁵²⁹ Eyice, 1994: 347.

⁵³⁰ BOA. İ.ŞD. Dosya no:9, Gömlek no:450.

⁵³¹ Ayverdi, 1977: 62.

Camii (1857)⁵³² ve Yusuf Bey Camii (1871),⁵³³ Bosna-Hersek şehir merkezinde bulunan Hacı Ali Bey Camisi'ne (1865-1866)⁵³⁴ benzemektedir.

2.17. İshakça-Mahmud Yazıcı Camii

Cami, İshakça Kasabası'nda Maçın yolu üzerinde yer almaktadır. Yapının kuzey cephedeki harime giriş kapısının hemen üzerinde bulunan kitabeden, caminin H.1280/M.1863-1864 yılında Mahmud Yazıcı tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. 1771 yılının son döneminde Rus askerleri tarafından İshakça şehrinin duvarları ile camisinin tahrip edildiğini, bunun üzerine Mahmud Yazıcı'nın camiye yeniden inşa ettirdiği bilinmektedir⁵³⁵. Caminin Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde kaydına rastlanılmamıştır. Cami, 1980'li yıllarda halk tarafından,⁵³⁶ 1995 yılında Iraklı bir iş adamının maddi desteğiyle, mühendis Tudor Voicila ve 2010 yılında Romanya Kültür Bakanlığı tarafından restore ettirilmiştir⁵³⁷.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz dam, dıştan kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi, harimin kuzeybatı köşesine konumlandırılmıştır. Caminin beden duvarı kalınlığı 0.27 m.dir (Çizim 33).

Caminin duvarlarının zemin seviyesinde kesme taş malzeme kullanılmıştır. Caminin beden duvarları, ahşap üzerine çimento ile sıvanmıştır. Caminin son cemaat yerinde, minare basamaklarında, pencere çerçevelerinde, harime giriş kapılarında, harim içi üst örtüde, kadınlar mahfilinde, minber ve vaaz kürsüsünde ahşap malzeme kullanılmıştır. Minarenin kaide ve gövde kısımları sıvalı olduğu için malzeme tespiti yapılamamıştır. Ancak şerefe altının tuğla malzemeye örüldüğü, şerefe korkuluğunda ise kesme taş kullanıldığı dökülen sıvalardan anlaşılmaktadır. Mihrabın tepelik kısmındaki ve caminin inşa kitabesinin çevresindeki süslemeler alçı malzemeye oluşturulmuştur. Yapının kırma çatısı kiremit, minarenin sivri külâhı ise kurşunla kaplanmıştır (Foto 200).

Caminin beden duvarları, 0.38 m. yüksekliğinde bir temel duvarı üzerine, ahşap direklerle oluşturulan ana iskeletin üzerine ahşap levhalar çakılarak örülmüştür. Duvarlar, içten ve dıştan çimento ile sıvanmıştır. Yapının harim duvarları, dört yönden ahşap saçakla çevrilmiştir. Caminin doğu ve batı cephelerinde yer alan pencereler benzer şekilde düzenlenmiştir. Her iki cephe, alt ve üst kotta üçer adet olmak üzere toplam altı adet pencereyle hareketlendirilmiştir. Üst kottaki pencereler kuzeye doğru kaydırılmıştır. Her iki

⁵³² İbrahimgil ve Keleş, 2016b: 1233.

⁵³³ İbrahimgil ve Keleş, 2016b: 1250.

⁵³⁴ Turan ve İbrahimgil, 2004: 122.

⁵³⁵ Andreşoiu vd., 2012: 124; Mototole ve Andreea, 2017: 556.

⁵³⁶ Yazar, 2001: 859.

⁵³⁷ Caminin imamı Abdulcebbar Okumuş (yaş 36) ile yapılan söyleşide, yapının onarımı hakkında bilgilere ulaşılmıştır (söyleşi tarihi: 11.07.2017).

kademedeki pencereler dikdörtgen formlu olup aynı boyutta tasarlanmıştır. Batı cephesinin kuzey köşesine minare konumlandırılmıştır. Minarenin hemen güneyinde, harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 201,202). Ayverdi'nin belirttiği gibi, bu kapı daha sonradan açılmıştır⁵³⁸. 2010 yılında, Romanya Kültür Bakanlığı tarafından yapılan onarımda, caminin dört cephesinin zemine yakın kısımları, yarım metre aralıklı ve belirli derinlikte delinerek çimentoyla desteklenmiştir⁵³⁹.

Minare, caminin kuzeybatı köşesinde, harim duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Minarenin kaide ve gövde kısmı dıştan sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Minare gövdesine içten bakıldığında tuğla malzemeye örüldüğü anlaşılmaktadır. Şerefe altı ve korkuluğun sıvalarının döküldüğünden; şerefe altında tuğla, korkuluğunda ise kesme taş kullanıldığı görülmektedir. Tek şerefeli olan minareye, mahfil katının kuzeybatı köşesinde yer alan dikdörtgen formlu kapıdan girilmektedir. Minare şerefesine ahşap basamaklarla çıkılmaktadır. Minare kaidesi, 2.07x2.41 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Kaidenin yüzeyi çimentoyla sıvanmış olup profilli bir silmeyle sonlanmaktadır. Kaideden silindirik gövdeye köşeleri pahlanmış pabuçlukla geçilmektedir. Silindirik gövdede biri pah üzerinde, diğeri ise şerefe altında birer bilezik bulunmaktadır. Şerefeye, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen beş sıra düz profilli silme ile ulaşılmaktadır. Şerefe korkuluğu, birbirine kenetlenmiş taş bloklardan meydana gelmektedir. Korkuluğun dış yüzeyi, kartuşlarla ayrılmış olup her kartuşun içi kabartma tekniğinde servi motifiyle süslenmiştir (Foto 203). Minarenin petek kısmı, kurşun kaplama konik külâh ve bir âlemle sonlanmaktadır.

Caminin güney cephesinin merkezinde yer alan destek payandası dikkat çekmektedir. Dışa çıkıntı yapan payandanın her iki yanında alt ve üst olmak üzere ikişer adet pencere yer almaktadır. Alt ve üst kademedeki pencereler, doğu ve batı cephedeki pencerelere nazaran simetrik olarak konumlandırılmıştır. Pencereler dikdörtgen planlı olup aynı ölçüde tasarlanmıştır.

Caminin kuzey cephesinde, toplam altı adet ahşap direk arasına yuvarlak kemer atılarak oluşturulmuş beş gözlü son cemaat mahalli yer almaktadır. Direkler, basit profilli ahşap başlıklara sahiptir. İki basamakla çıkılan mekân, içten ahşap düz tavanla örtülmüş olup iki katlı olarak tasarlanmıştır. Mekanın kuzey ve yan yüzleri kapatılarak mahfile dahil edilmiştir. Harimin kuzey cephesinin mihrap eksenine, harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Ancak bu kapı günümüzde kullanılmamaktadır. Dikdörtgen planlı olan kapı, 1.55 m. genişliğinde olup yuvarlak kemerlidir. Kemer, ahşap konsollara oturmaktadır. Kapının her iki yanında birer adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır (Foto 204).

⁵³⁸ Ayverdi, 1977: 32.

⁵³⁹ Caminin imamı Abdulcebbar Okumuş (yaş 36) tarafından edinilen bilgi. (söyleşi tarihi: 11.07.2017).

Kapının hemen üzerinde, taş üzerine kabartma tekniğinde yazılmış, 0.44x0.90 ölçülerinde bir kitabe yer almaktadır (Foto 205). Kitabe, ters U şeklinde düzenlenen alçı bir frizle çerçeve içine alınmıştır. Frizin yüzeyi, atlamalı olarak palmet ve inci dizileriyle süslenmiş olsa da bu bezemeler orijinal değildir. Beş satır halinde, talik hatla yazılmış kitabede;

- 1) *Mahmut Yazıcıyı Mudam Ettikçe Hayra İhtimam Ecr u Sevabı İltizam Allah Muvaaffak Eylesün.*
- 2) *Edup İşakça da Bina Bu Camii Aldı Dua Cümle Ahali-yi Kaza Mesrur Oldular Bütün.*
- 3) *Âlemin Böyle Bir Eser Namın Anın İbka Eder Bu Hikmetin Nev-i Beşer. Şükr u Sipasın Söylesün.*
- 4) *Sarf Eyledikçe Himmetin Hayrata Nakt-u Kudretin Hak-ı İtibar u Servetin Mezdad Eyler Günbegün.*
- 5) *Tahsin Eyler Raşid Dahi Tarihin İnşa Eyledi Yaptı Bu Alâ Camii Mahmut Yazıcı Hayr İçin. 1280 tarihi ebced düşürülmüştür*⁵⁴⁰.

Harim, 13.10x9.20 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüş olup tavan yüksekliği 5.46 m.dir (Foto 206). Tavanın merkezinde yer alan kare formlu panonun içi, iki sıra daire formundaki çerçeveye doldurulmuştur. Merkezdeki dairenin içi, altı kollu yıldız motifi ile süslenmiştir. Yıldızın her koluna ise ay-yıldız motifi applike edilmiştir. Dıştaki daire daha geniş tutulmuştur. Dairenin içi, merkezden dışa doğru genişleyen çitalarla hareketlendirilmiştir. Çitaların oluşturduğu dilimlerin yüzeyi, kahverengi ve yeşil renkte boyanmıştır. Merkez dışında kalan tavanın diğer kısımlarına, yatay ve dikey yönde atılan ahşap çitalar çakılmıştır. Harim duvarları süsleme açısından yalın tutulmuştur (Foto 207). 1995 yılında Iraklı bir iş adamının maddi desteğiyle, mühendis Tudor Voicila tarafından harim duvarlarının iç ve dış sıvaları sökülerek yeniden sıva yapılarak boyanmıştır. Tavan hariç, ahşap olan bütün kısımların boya renkleri değiştirilmiştir⁵⁴¹.

Harimin güney duvarının merkezinde mihrap yer almaktadır. Mihrabın batısında minber, doğusunda ise vaaz kürsüsü yer almaktadır. Mihrabın her iki yanında birer adet dikdörtgen planlı alt kot pencereleri bulunmaktadır. Pencerelerin hemen üzerine ise mahfil katını aydınlatan birer adet üst kot penceresi açılmıştır.

Mihrap, güney duvarın merkezine konumlandırılmış olup duvardan içe doğru 0.22 m. taşırılmıştır. Mihrap yüzeyi tamamıyla boyandığı için malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrap yüksekliği 3.56 m., niş derinliği ise 0.75 m.dir. Tamamıyla mavi renge boyanan nişin yüzeyi, sarı renkte kalemişi süslemelerle hareketlendirilmiştir. Mihrap kavsarası beş kollu küçük yıldızlarla doldurulmuştur. Kavsaranın hemen altında, korniştin aşağıya doğru sarkan perde motifi yer almaktadır.

⁵⁴⁰ Kitabe, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Güven Dinç tarafından okunmuştur.

⁵⁴¹ Caminin imamı Abdulcebbar Okumuş (yaş 36) tarafından edinilen bilgi. (söyleşi tarihi: 11.07.2017).

Perdenin alt kısımlarının her iki tarafına birer adet ay-yıldız motifi çizilmiştir. Kornişin ortasına takılı bir şekilde yerleştirilen ve zincirle aşağıya doğru sarkan kandil motifi dikkat çekicidir. Mihrap nişinin alt kısmı, kavsaradakine benzer yıldız motifleriyle bezenmiştir. Mihrabın tepeliğine, alçı malzemeden kabartma tekniğinde yapılmış bir adet âlem motifi aplike edilmiştir. Motifin yüzeyi sarı ve yeşil renkte boyanmıştır.

Minber, mihrabın hemen yer almaktadır. Tamamıyla ahşap malzemeden yapılmış olan minberde çok fazla süsleme ögesi görülmemektedir. Minber kapısı, dilimli kaş kemerlidir. Kapı alınlığının merkezi, kafes tekniğinde işlenmiş yarım güneş motifiyle süslenmiştir. Minber aynalıkları ve korkulukları dikey yönde çakılmış çıtalarla hareketlendirilmiştir. 11 basamakla çıkılan minber köşkü, dört adet ahşap ayak üzerine oturan düz bir çatıyla kapatılmıştır (Foto 208).

Vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesinde bulunmaktadır. Süsleme açısından sade tutulan vaaz kürsüsü, mavi renkte boyanmış olup, kürsü korkuluğunda çapraz şekilde atılmış çıtalar kullanılmıştır.

Harimin doğu ve batı duvarlarının pencere düzenlemeleri simetriktr. Her iki duvarda alt ve üst kotta üçer adet dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Üst kottaki pencereler kuzey yöne doğru kaydırılmıştır. Doğru duvarın kuzey köşesindeki harime giriş kapısı daha sonradan açılmıştır. Batı duvarın üst katının kuzey köşesinde, dikdörtgen formlu minareye çıkış kapısı bulunmaktadır.

Kuzey duvarın merkezinde harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının her iki yanına birer adet dikdörtgen formlu pencere konumlandırılmıştır. Ayverdi, caminin planında, kuzey duvarda iki adet üst kot penceresi belirtilmiş olsa bu pencereler günümüzde kapatılmıştır. Kapının hemen üzerinde kadınlar mahfili yer almaktadır (Foto 209).

Kadınlar mahfili, harimi doğu, batı ve kuzey duvarları boyunca uzanarak U şeklinde dolaşmaktadır. Mahfile, kuzeybatı köşedeki ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Mahfil, kuzey yönden altı adet, doğu ve batı yönden ise üçer adet ahşap direk taşınmaktadır. Kuzey yöndeki direkler kemerlerle, doğu ve batı yöndeki direkler ise kirişlerle birbirine bağlanmıştır. Altındaki direklerle aynı doğrultuda yerleştirilen direkler ahşap tavanı desteklemektedir. mahfilin doğu, batı ve kuzeyi, harim tabanından bir basamak yüksek tutulmuştur. Mahfilin güney cephesi, mihrap yönüne çıkıntı yaparak balkon şeklinde düzenlenmiştir. Mahfil korkulukları ahşap parmaklıklarla sınırlandırılmıştır (Foto 210).

Değerlendirme

Cami, H.1280/M.1863-1864 yılında Mahmud Yazıcı tarafından inşa ettirilmiştir. Caminin tavan göbeğinde yer alan süsleme, Bulgaristan'ın Hacıoğlu Pazarcığı'ndaki

Turpçular köyünde bulunan ve 1864 yılında inşa edilmiş olan Hacı Hasan Ağa Camisi'yle benzer özellik göstermektedir⁵⁴². Her ne kadar farklı bölgelerde yer alsa da süsleme programının benzer olması, yapı sanatçısının her iki camide de çalıştığını veya bir etkileşimin olduğunu kanıtlar niteliktedir. Cami, mimari tasarım yönünden Bulgaristan Dobriç'teki Kuyucuk Köyü Camii'ne (18. yy) benzemektedir⁵⁴³.

2.18. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii

Cami, Mankalya'nın 13 km. doğusunda, Albeşti (Akbaş) köyünün hemen dışında yer almaktadır. Banisi bilinmeyen caminin 1865 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir⁵⁴⁴. Cami, günümüzde kullanılmamaktadır.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeyinde son cemaat mahalli yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı, 0.60 m.dir (Çizim 34).

Caminin duvarları, ortalama 0.05x0.30 m. ölçülerinde olan kesme taştan inşa edilmiştir. Caminin iç tavan örtüsünde, zemin döşemesinde, harime giriş kapısı ve pencerelerde ahşap kullanılmıştır. Harimi örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 211).

Cami duvarları boydan boya saçakla çevrelenmiştir. Caminin batı cephesinde, üç adet 1.12x0.90 m. ölçülerinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır. Cephenin kuzey köşesinin üst kotuna yerleştirilen ve bir kapı dikkat çekmektedir. Kapı, günümüzde kullanılmamaktadır.

Güney cephede, iki kademeli pencere uygulaması görülmektedir. Alt kattaki iki adet pencere, cephenin merkezine yerleştirilmiş olup dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Üst kattaki pencere, yuvarlak formlu olup alttaki pencereleri ortalayacak şekilde, duvarın saçak kısmına yakın olarak konumlandırılmıştır. Alt kattaki pencerelerin yuvarlak kemerinin kilit taşları ve yuvarlak pencerenin alınlığı, kabartma tekniğinde işlenmiş çarkıfelek motifleriyle süslenmiştir. Caminin kuzey duvarının merkezinde ise sadece bir adet pencere yer almaktadır. Pencere, 0.67 m. genişliğinde dikdörtgen formunda olup yuvarlak kemerlidir (Foto 212,213).

Doğu cephe diğer cephelere göre daha farklı düzenlenmiştir. Cephenin güney yönünde, dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemerli iki adet pencere bulunmaktadır. Pencerelerin yuvarlak kemerinin kilit taşları, güney cephede görülen çarkıfelek motifleriyle süslenmiştir.

⁵⁴² Yılmaz, 2006: 80.

⁵⁴³ İbrahimgil ve Keleş, 2016a: 175.

⁵⁴⁴ İbrahim, 2007: 200-201; Aksu, 2003: 84; Akmolla, 2011: 248-249.

Doğu cephenin kuzey köşesine ise 1.52 m. genişliğinde, yuvarlak kemerli son cemaat yerine giriş kapısı konumlandırılmıştır (Foto 214).

Son cemaat mahalli, doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Mekânın kuzey duvarı ile batı duvarının merkezine, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli birer adet pencere yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinin güney duvarının merkezinde ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapı kemeri, içe çökertilmiş ince bir silmeyle belirgin hale getirilmiştir (Foto 215). Kapının her iki yanında, taş üzerine kazınmış Osmanlıca yazıtlar bulunmaktadır. Sağ taraftaki yazıtta; “*Euzubillahimineşşeydanirracim*” ibaresi okunmaktadır (Foto 216). Soldaki yazıt ise tahrip edildiği için okunamamıştır.

Harim, 9.05x6.79 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri, ahşap düz tavanla örtülmüş olup tava yüksekliği 2.50 m.dir. Tavan, süsleme açısından sadedir. Harim duvarları, tamamıyla duvar kâğıdıyla kaplanmıştır. Ancak, cami kullanılmadığından dolayı duvar kâğıtlarında yer yer soyulmalar görülmektedir.

Harimin güney duvarının merkezinde mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Dış cephenin üst kotunda görülen yuvarlak formlu pencere, harim içinde kapatılmıştır. Duvarın güneybatı köşesinde bulunan ahşap minber, orijinal değildir. Harimin doğu ve batı duvarlarının pencere düzenlemesi simetriktir. Her iki duvar, ikişer adet dikdörtgen formlu pencereyle hareketlendirilmiştir (Foto 217,218,219). Harimin batı duvarının kuzey köşesine yakın bir alanda, zeminden yaklaşık 1.20 m. yükseklikte bir kapı bulunmaktadır. Kapı, 0.90x0.70 ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Bu kapının günümüze ulaşamayan minareye ait olduğu düşünülmektedir⁵⁴⁵.

Mihrap, harimin güney duvarının ortasına konumlandırılmıştır. Mihrabın yüzeyi duvar kâğıdıyla kaplı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrap yüksekliği 1.71 m., niş derinliği ise 0.32 m.dir.

Değerlendirme

1865 yılında inşa ettirildiği düşünülen cami, günümüzde kullanılmamaktadır. Caminin günümüzdeki planı incelendiğinde camiye birden çok müdahalede bulunulduğu anlaşılmaktadır; esas planda, son cemaat yerinin kuzeyinde bir kapı olduğu, ancak bilinmeyen bir nedenle bu kapının kapatıldığı ve yerine bir pencerenin eklendiği, dilatasyon izlerinden ve kullanılan çimento harcından anlaşılmaktadır.

⁵⁴⁵ Amzae (Hamzaca) Köyü Camii'nin (1850-58) minareye giriş kapısının da benzer şekilde konumlandırıldığı görülmektedir. Bundan dolayı caminin orijinalinde bir minaresinin olduğu ve bilinmeyen bir tarihte yıkıldığı anlaşılmaktadır.

Caminin orijinal minaresi günümüze ulaşamamıştır. Minareye girişi sağlayan kapıdan hareketle bölgedeki benzer camiler incelendiğinde, bu kapının kesinlikle yıkılan minareye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Caminin bugünkü durumu incelendiğinde, tavanının yıkılmak üzere olduğu, zemin döşemesinin kalktığı ve duvarlarda derin çatlakların olduğu gözlemlenmektedir. Bölgenin iklim şartları da göz önüne alındığında, yakın bir zamanda yıkılma tehlikesi altında olduğu anlaşılmaktadır.

2.19. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii

Cami, Köstence ilinin 75 km. güneyinde bulunan Negru Voda (Kara Ömer) köyünün merkezinde yer almaktadır. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Günümüz kaynaklarında, yapının 1867 yılında inşa edildiğini ileri sürmektedir⁵⁴⁶. Caminin kuzeybatı köşesindeki kapının üzerinde yer alan kitabede H.1292/M.1875-1876, doğu cephede bulunan kitabede ise H.1259/M.1843-1844 tarihleri okunmaktadır.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz dam, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin orijinal minaresi harimin kuzeybatı köşesine konumlandırılmıştır. Cami avlusunun kuzey batı köşesinde, camiden bağımsız bir şekilde inşa edilmiş olan yeni minare ise 2015 yılında Romanya Din Hizmetleri Ataşeliği'nce yaptırılmıştır⁵⁴⁷. Caminin harim duvarı kalınlığı ortalama 0.87 m.dir (Çizim 35).

Caminin duvarlarında kabayonu taş, saçak kısmında ise kesme taş malzeme kullanılmıştır. Orijinal minare, dıştan çimentoyla sıvanmıştır. Minarenin iç kısmına bakıldığında tuğla malzemeye inşa edildiği anlaşılmaktadır. Minare şerefesinde demir, kadınlar mahfili ve minber ise ahşap kullanılmıştır. Caminin harim duvarına yerleştirilen kitabeler, mermer malzeme üzerine yazılmıştır. Caminin kırma çatısı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 220).

Caminin harim duvarlarının saçak kısımları doğu, batı ve güney yönden iç bükey formdaki silmeyle çevrelenmiştir. Kuzey cephe, camiye daha sonradan ilave edildiği anlaşılan ve doğu batı doğrultusunda uzanan bir mekânla genişletilmiştir (Foto 221).

Caminin harimin doğu cephesi iki adet dikdörtgen planlı pencereyle hareketlendirilmiştir. Cephenin merkezinde, saçak seviyesine yakın şekilde yerleştirilmiş mermer bir kitabe dikkat çekmektedir (Foto 222). Kitabede;

Sahib'ül hayrat vel hasenat

Mankalya kazasında Karagöğü

⁵⁴⁶ Ali Aksu, 2003: 83; İbrahim, 2007: 185; Karasu, 2016: 1.

⁵⁴⁷ Musledin, 2016: 12.

Kariyeli el hac Emrullah bin Hasan

Sene 1259 yazmaktadır. Doğu cephenin kuzeyinde ise camiye daha sonra eklenen birime ait olan kareye yakın dikdörtgen bir pencere yer almaktadır.

Güney cephenin merkezine, iki adet dikdörtgen formlu alt kot penceresi açılmıştır. Pencereleeri ortalayacak şekilde konumlandırılmış olan üst kot penceresi ise yuvarlak planlıdır. Caminin kuzey cephesi yalın tutulmuştur. Ancak, merkezden yanlara kaydırılmış iki adet dikdörtgen formlu pencerenin olduğu, fakat bilinmeyen bir tarihte bu pencerelerin kapatıldığı dilatasyon izlerinden anlaşılmaktadır.

Batı cephenin harim duvarı, iki adet dikdörtgen planlı pencereyle hareketlendirilmiştir. Batı duvarının kuzey köşesine minare konumlandırılmıştır. Batı cephenin kuzeyinde ise daha sonradan eklendiği bilinen mekâna giriş kapısı yer almaktadır. Kapının hemen üzerine, kare formlu mermer bir kitabe yerleştirilmiştir (Foto 223). Kitabede;

Sahib 'ül hayrat vel hasenat merhum

Ve mağfur Hacı Abdullah

Ve validesi Hacı Rabiha Hanım

Gaffurul'hül hüma ve Ali Ebul (?)

Sene 1292 yazmaktadır.

Minare, harim duvarının kuzeybatı köşesinde, harim duvarına bitişik olarak yerleştirilmiştir. Tek şerefeli olan minare, dıştan tamamıyla çimentoyla sıvandığı için inşaa malzemesi tespit edilememiştir. Ancak, içten bakıldığında tuğla malzemeye örüldüğü anlaşılmaktadır. Minareye harimin kuzeybatı köşesinde yer alan dikdörtgen formlu kapıdan girilmektedir. Minare kaidesi, 1.70x1.80 m. ölçülerinde, kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Minare şerefesi, betonarme malzemeden yapılmış olup geniş bir düz silme şeklinde düzenlenmiştir. Şerefe korkuluğu sade olup demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Kûlah şeklinde tasarlanan petek kısmı, oldukça kısa tutulmuştur.

Kuzeyde yer alan mekâna, batı cephenin kuzey köşesinde bulunan dikdörtgen planlı kapıdan girilmektedir. Üç bölümden oluşan mekânın doğusu oda şeklinde düzenlenmiştir. Batıda kalan diğer bölümler ise koridor işlevi görmektedir. Mekânın güneybatı köşesinde yer alan kapıdan harime giriş sağlanmaktadır (Foto 224).

Harim, 9.00x7.54 m. ölçülerinde olup ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği, 4.00 m.dir. Daha sonradan eklendiği düşünülen harimin kuzeyinde yer alan ahşap direk, tavanı desteklemektedir. Süsleme bakımında sade tutulan harim duvarları ve tavan 0.05 m. kartonpiyerlerle kaplanarak beyaz renkte boyanmıştır (Foto 225).

Güney duvarın merkezinde mihrap yer almaktadır. Mihrabın her iki yanına, birer adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Cephenin dıştan tespit edilen yuvarlak formu üst kot penceresinin içten kapatıldığı anlaşılmaktadır. Güney duvarın batı köşesine minber konumlandırılmıştır. Minber, malzeme ve teknik özellikleri bakımından orijinal değildir (Foto 226).

Harimin doğu ve batı duvarları simetrik olarak düzenlemiştir. Her iki duvar, ikişer adet 1.73x1.07 ölçülerinde dikdörtgen formu pencerelerle hareketlendirilmiştir. Batı duvarın kuzey köşesinin üst kotunda, mihraba giriş kapısı yerleştirilmiştir. 0.54 m. genişliğinde, 1.73 m. uzunluğundaki dikdörtgen kapıya, kuzey köşede bulunan dokuz basamaklı ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Kuzey duvarın batı köşesinde harime giriş kapısı, kapının hemen doğusunda ise 1.37 m. genişliğinde ve 0.59 m. derinliğinde niş yer almaktadır (Foto 227).

Mihrap, güney duvarın merkezine konumlandırılmıştır. Süsleme bakımında sade tutulan mihrabın tamamı yeşil renkte boyanmıştır. Mihrap kavsarası sivri kemerli olup mihrap yüksekliği 2.90 m., niş derinliği ise 0.55 m.dir.

Değerlendirme

Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Birçok kaynakta yapının 1867 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir. Ancak caminin kuzeybatı köşesindeki kapının üzerinde yer alan kitabede H.1292/M.1875-1876, doğu cephede bulunan kitabede ise H.1259/M.1843-1844 tarihleri okunmaktadır. Bu kitabelerle ilgili iki farklı görüş ileri sürülebilir; cami duvarlarında yer alan kitabelerin camiye ait olmadığı ve başka bir yapıdan getirilerek eklendiği düşünülmektedir. En erken tarihli kitabenin doğu cephede bulunması dikkat çekicidir. Doğru cephedeki kitabenin caminin inşasına ait olabileceği olarak düşünülecek olursa, kitabenin ya kuzey ya da harime giriş kapısı üzerine konumlandırılması gerekmektedir.

Diğer bir görüş olarak kitabelerin camiye ait olduğu düşünüldüğünde, caminin harim duvarını doğu, batı ve güney yönden çeviren iç bükey silmenin kuzey cephede kesildiği görülmektedir. Aynı şekilde kuzeydeki mekân ile harim duvarı arasında oluşan dilatasyon izleri, kuzey cephenin camiye sonradan dahil edildiğini göstermektedir. Bu eklemeler sırasında, harim duvarlarının da onarım gördüğü ve erken tarihli kitabenin daha sonradan doğu cepheye yerleştirildiği varsayıldığında, doğudaki kitabenin caminin inşa kitabesi, kuzeybatı köşedeki yazıtın ise camiye ait onarım kitabesi olduğu ileri sürülebilir. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü'nde Osmanlı Dönemi'ne ait başka bir anıtın bulunmamasından dolayı var olan kitabelerin camiye ait olabileceği yüksek ihtimal dahilindedir.

2.20. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii

Cami, Köstence'nin 66 km kuzeyinde Gradina (Dokuzsupu) köyü merkezinde yer almaktadır. Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinde adı geçen caminin 1868 yılında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır⁵⁴⁸. Banisi bilinmeyen yapı, günümüzde kullanılmamaktadır.

Dikdörtgen planlı cami, içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi bulunmamaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.55 m.dir (Çizim 36).

Caminin duvarları, dıştan tamamıyla ahşap lambirilerle kaplanmıştır. Harim içinde, dökülen sıva izlerinden cami duvarlarının kabayonu taş malzemeye inşa edildiği ve üzerinin çamurla sıvandığı anlaşılmaktadır. Caminin pencere parmaklıkları, kadınlar mahfilinde ve minberde ahşap malzeme kullanılmıştır. Harimi örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 228).

Caminin duvarları, boydan boya yaklaşık 0.40 m. genişliğinde saçakla çevrilmiştir. Doğu ve batı harim duvarlarının pencere düzenlemeleri simetriktir. Her iki cephede, üçer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Güney yöndeki iki adet pencere 1.04x1.56 m., kuzey yöndeki pencereler ise 0.80x0.96 m. ölçülerindedir. Güney cephenin merkezinde, birbirine simetrik olarak konumlandırılmış iki adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır (Foto 229). Kuzey cephe, diğer cephelere nazaran daha sade düzenlenmiş olup cephenin merkezinde camiye giriş kapısı yer almaktadır. Kapı 1.70x1.04 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır.

Camiye, kuzey cephede yer alan kapıdan girilmektedir. Kuzey cephe üç bölümden oluşmaktadır. Doğu ve batı kanatlar birer oda şeklinde düzenlenmiştir. Odalar, birer adet dikdörtgen formlu pencereyle aydınlatılmaktadır. Doğudaki odanın kuzeydoğu köşesi yoğun tahribata uğramış olup yıkılma tehlikesi altındadır. Giriş kapısı aksında yer alan ortadaki bölüm, koridor olarak işlev görmektedir. Giriş kapısının hemen sağındaki merdivenle kadınlar mahfiline çıkılmaktadır. Kapının kuzey aksına konumlandırılan dikdörtgen formlu kapıdan harime girilmektedir.

Harim, 10.10x6.60 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüzeyi ve harim duvarları süsleme açısından yalın tutulmuştur. Harim duvarları tamamıyla beyaz renkte sıvanmıştır (Foto 230). Harimin güney duvarının ortasına mihrap, mihrabın her iki yanına ise birer adet dikdörtgen formlu pencere konumlandırılmıştır. Güney duvarın batı köşesinde minber, doğu köşesinde ise vaaz kürsüsü bulunmaktadır.

⁵⁴⁸ İbrahim, 2003: 14.

Mihrap, harimin güney duvarın merkezine konumlandırılmış olup 0.14 m. içe taşırılmıştır. Mihrabın yüzeyi tamamıyla sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap kavsarası sivri kemerlidir. Mihrabın genişliği 1.08 m., niş derinliği ise 0.50 m.dir.

Minber, harimin güneybatı köşesine yerleştirilmiştir. Minber kapısı, dikdörtgen planlı tasarlanmış olup kapının tepe noktasına bir adet hilal motifi applike edilmiştir. Minber aynalığının doğu kanadı beş sıra halinde, oyma tekniğinde, soyut bitkisel motifle bezenmiştir. Sekiz basamakla çıkılan minber köşkü, baldaken tarzında düzenlenmiştir. Köşk, dört adet ayağın taşıdığı, ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavanın hemen üzerinde konik bir külah yer almaktadır (Foto 231).

Harimin doğu ve batı duvarı simetrik düzenlenmiştir. Her iki cephe, ikişer adet dikdörtgen planlı pencerelerle hareketlendirilmiştir. Harimin kuzey duvarının merkezine harime giriş kapısı yerleştirilmiştir. Kapının her iki yanı, bir basamak yüksek tutulmuş olup ahşap çıtalarla sınırlandırılmıştır. Kapının hemen üzerinde kadınlar mahfili yer almaktadır.

Kadınlar mahfili, kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. 2.50x6.60 ölçülerinde olan mahfile, kuzey duvardaki camiye giriş kapısının hemen sağındaki merdivenle çıkılmaktadır. Ancak, günümüzde mahfil kuzey yönden suntalarla kapatılmıştır. Bu yüzden de mahfil kullanılamamaktadır. Mahfil, dört adet ahşap direklerle taşınmaktadır. Doğu ve batı köşedeki direkler duvara gömülüdür. Direklerle aynı hizada olan ikinci kattaki direkler ise ahşap tavanı desteklemektedir. Her iki kattaki direkler, basit profilli yastıklara sahiptir. Mahfil korkuluğu ahşap çıtalarla oluşturulmuştur (Foto 232).

Değerlendirme

1868 yılında inşa edilen caminin banisi bilinmemektedir. Cami, günümüzdeki fiziki durumu incelendiğinde kullanılamaz halde olduğu anlaşılmaktadır. Caminin iklim şartları ve bakımsızlıktan dolayı duvarlarında derin çatlaklar ve göçüklerin olduğu tespit edilmiştir. Yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya olan caminin bir an önce onarıma tabi tutulması gerekmektedir.

2.21. Köstence- Hünkâr Camii

Hünkâr Cami, Köstence'nin Tomis Bulvarı ile Doinei Sokağının kesiştiği köşede, küçük bir avlu içerisinde yer almaktadır. Aziziye Camisi olarak da bilinen yapının harime giriş kapısının hemen solundaki kitabeden, H.1286/M.1869-1870 yılında camiye ismini veren Sultan Abdülaziz tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Caminin inşası için gerekli olan paranın toplanmasına dair H.1284/M.1867 yılına ait arşiv kaydı bulunmaktadır⁵⁴⁹. Caminin 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'nde fotoğrafı yer almaktadır. 1884 tarihli arşiv belgesinde ise inşa olunan camide, cülus töreni düzenlendiği anlaşılmaktadır⁵⁵⁰. Ayverdi, caminin büyük oranda tahrip olduğu ve bir bölümünün restore edildiğinden bahsetmektedir⁵⁵¹. Caminin daha sonraki yıllarda da restore ettirildiği günümüz bakiyelerinden anlaşılmaktadır. Köstence Müftülüğü ve Köstence Belediyesi'nin işbirliği ile 1990 ve 1995 yılları arasında caminin restorasyonuna başlanmış ancak tamamlanamamıştır. 2011 yılında eski Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun talimatıyla cami restore ettirilmiştir⁵⁵².

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi, harimin kuzeybatı köşesinde almaktadır. Caminin beden duvarı kalınlığı 0.86 m.dir (Çizim 37).

Caminin duvarları ve minaresi kesme taşla inşa edilmiştir. Harime giriş kapsının kemerinde mermer malzeme tercih edilmiştir. Kapı kanatlarında, kuzey, güney ve doğu cephelerin pencere parmaklıkları ile pencere çerçevelerinde, harim içi üst örtüde ve kadınlar mahfilinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Mihrapta çini malzeme görülmektedir. Yapının batı

⁵⁴⁹ “Köstence’de 150 bin kuruş masrafla yapılmasına padişah iradesiyle izin verilen cami-i şerifin inşasına başlanmışsa da söz konusu meblağın 14 bine yakın kuruşu yine bu padişah izni dahilinde olarak kazanmış olan kuyu ile yapılan rüştiye mektebine sarf edilmiştir. Cami-i şerifin o vakitler nasılsa keşfinden daha geniş yapılp inşa emrinden bir müddet sonra işe başlanılmış ve eski keşfin üzerine lazım gelenlerin raicinin yükselmesinden dolayı toplam meblağdan geri kalan yaklaşık 135 bin kadar kuruş ile tamamlanması mümkün olamamıştır. Bunun üzerine tekrar keşfi yapılarak eksik kalan yerlerinin 30 bin kuruş daha masrafla tamamlanabileceği anlaşılmış ve cami-i şerifin öyle tamamlanmadan bırakılması da uygun olmayacağı gibi daha önceden sarf olan 130 bin kadar kuruşun heba olmasına neden olacağından dolayı 30 bin kuruş daha masrafla tamamlanması uygun bulunmuştur. Daha önce bahsedilen 150 bin kuruş o vakitler Silistre envalinden havale edilerek Köstence’ye gönderilmesi için nakliye masrafı olarak özel bir memur tarafından verdirilip henüz ödenmemiş olan 1294 kuruşun dahi mahalli mal sandığından verilmesi istenmiştir. Neticede adı geçen caminin 30 bin kuruş masrafla tamamlanması ve 1294 kuruşun da mahalli mal sandığından ödenerek verilmesi hazine tarafından uygun bulunmuştur. 22 Cemaziyelevvel 1284.” (Sayfa 2). bk. BOA. İ-MVL, Dosya no:578, Gömlek no:25944.

⁵⁵⁰ Cülus vesilesiyle Köstence Müftüsü Mustafa Şerif Efendi öğle namazını eda ettikten sonra cami-i şerifin mihrabına geçip devletin ve hanedanın leyine bir konuşma gerçekleştirmiştir. Cami-i şerif bu merasim için özellikle süslenerek, içerisine birçok seccade serilerek, cami kapısı süslenmiş ve bu merasimde cemaat hazır bulunmuştur. Yapılan duadan sonra cemaatin pek çoğu müftü efendiye ve onların hizmetkârlarının yanına gelip merasim için kendilerini tebrik etmişlerdir. Cami-i şeriften çıkışında Köstence'nin İslam ahalisi ileri gelenleri ve ulaması ve onlardan sonra Dobruca Askeri Fırkası Kumandanı General Baroçi ve Askeri ümeradan bazıları ve hükümet memurlarından ve belediye idaresi reislerinden ve azalarından resmi elbiseleriyle birçok kişi yanıma gelip padişahımız hakkında malumat isteyerek bizi tebrik etmişlerdir. Osmanlı Sefiri Süleyman Hurşit tarafından kaleme alınmıştır. Hicri; 15 Zilkade 1301, Rumi; 25 Ağustos 1300, Miladi; 6 Eylül 1884. bk. BOA. Y..PRK.EŞA, Dosya No: 4 Gömlek No: 40.

⁵⁵¹ Ayverdi, 1977: 39.

⁵⁵² İsmail, 2015: 490.

cephesindeki pencere parmaklıkları ve minare şerefesinin korkulukları ve kadınlar mahfiline çıkış basamakları demir malzemeden yapılmıştır. Caminin kırma çatısı kiremit, minarenin sivri külâhı ise kurşunla kaplanmıştır (Foto 233).

Cami, yüksek temel duvarı üzerine oturmaktadır. Caminin harim duvarlarının saçak kısımları boydan boya iç bükey formda silmeyle çevrelenmiştir. Caminin doğu ve batı ceplerinin pencere düzenlemeleri simetrik. Dört sıra şeklinde sıralanmış olan pencereler, 1.23x2.76 m. ölçülerinde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Her kemerin merkezinde birer adet kilit taşı mevcuttur. Pencerelerin söve ve yuvarlak kemerleri dışa taşkın düz profilli silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Doğu cephedeki pencerelerin lokma parmaklıkları meşe ağacından yapılmışken batı cephedeki parmaklıklarda burgulu demir kullanılmıştır (Foto 234). Pencere başlangıçlarının hemen altından başlayan ince silme, camiyi boydan boya çevrelemektedir. Caminin minaresi, kuzeybatı köşede yer almaktadır.

Minare, harim duvarının kuzeybatı köşesinde, harim duvarına bitişik olarak konumlandırılmıştır. Tamamıyla kesme taştan inşa edilmiş olan minare tek şerefelidir. Minareye, kadınlar mahfilinin batı duvarının kuzey köşesine yerleştirilen basık kemerli kapıdan girilmektedir. Minare kaidesi, 2.16x2.08 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı olup harim duvarının saçak kısmına kadar yükselmektedir. Kaidenin üç cephesi, iç bükey profilli silmeyle sonlanmaktadır. Kaideden silindirik gövde ve minare şerefesine birer adet bilezikle geçilmektedir. Şerefe altı bir adet içbükey, bir adet ise kaval silmeyle hareketlendirilmiştir. Şerefe korkuluğu, ince demir malzemeyle oluşturulmuştur. Daha ince tasarlanan petek kısmı, kurşun kaplama konik külâh ve bir âlemle sonlanmaktadır (Foto 235).

Caminin güney cephesinde iki adet dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır. Her iki pencerenin kemer merkezlerinde kilit taşı bulunmaktadır. Pencereler ahşap lokma parmaklıdır (Foto 236).

Caminin kuzey cephesinin merkezine, camiye giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapıya dört sıra basamakla çıkılmaktadır. 1.50 m. genişliğinde olan kapı yuvarlak kemerlidir. Zıvanalı olarak tasarlanan kapı kemerinde, çift renk mermer malzeme kullanılmıştır. Ancak mermerler orijinal değildir. Kapı, ters U şeklinde dışa taşkın bir bordürle çerçeve içerisine alınmıştır. Bordürün tepe noktasında yer alan atkı taşı, iç ve dış bükey profilli silmelerle hareketlendirilmiştir. Kapı kanatları, derin oyma tekniğinde bitkisel motiflerle süslenmiştir. Ancak bu süslemeler orijinal değildir (Foto 237). Kapının her iki yanına birer adet pencere açılmıştır. Pencereler, diğer cephelerde yer alan pencerelerle aynı form ve özelliğe sahiptir. Kapının hemen doğusuna, mermer inşa kitabesi aplane edilmiştir (Foto 238). Kitabenin daha sonradan cami duvarına eklendiği günümüz bakiyelerinden ve Ayverdi'nin kitabında bulunan

fotoğraftan anlaşılmaktadır. (Foto 239)⁵⁵³. Mermer kitabeliğin yüzeyi, kabartma tekniğinde işlenmiş çelenk motifi süslenmiştir. Motifin ortasında, aynı teknikte işlenmiş Sultan Abdülaziz'in tuğrası ve H.1289 tarihi yer almaktadır. Kuzey cephedeki kapıdan harime girilmektedir. Küçük bir koridor şeklinde düzenlenen girişin iki yanında birer oda yer almaktadır. Giriş bölümünün üst kısmı ise kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Doğu yöndeki oda, imanin hazırlık mekânı olarak kullanılmaktadır. Batı yöndeki oda da ise kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan merdiven yer almaktadır (Foto 240,241).

Harim, 10.77x13.15 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 6.35 m.dir (Foto 242). Tavanın güney ve kuzey kısmı, ahşap çıtaların çakılmasıyla oluşturulmuş sekiz köşeli yıldız motifi ile hareketlendirilmiştir. Süsleme açısından yalın tutulan harim duvarları tamamıyla sarı renkte boyanmıştır (Foto 243).

Harimin güney duvarının merkezinde mihrap yer almaktadır. Cephenin güneybatı köşesine minber, mihrabın hemen doğusuna ise vaaz kürsüsü konumlandırılmıştır. Mihrabın her iki yanına dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemerli birer adet pencere açılmıştır. Pencerelemin alt hizasından başlayan ve güney duvarı boyunca uzanan çiniler dikkat çekmektedir (Foto 244).

Mihrap, güney duvarın ortasına konumlandırılmış olup duvardan içe doğru 0.40 m. taşırılmıştır. Mihrap tamamıyla çini malzemeye kaplanmış olsa da bu çiniler orijinal değildir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrap yüksekliği 2.57 m., derinliği ise 0.64 m.dir. Mihrabın batısındaki ahşap minber ve doğusundaki ahşap vaaz kürsüsünün yapı malzemesi ve işçiliği dikkate alındığında orijinal olmadığı anlaşılmaktadır.

Harimin doğu ve batı duvarlarının pencere düzenlemeleri simetriktir. Her iki duvar, dört adet dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli pencereyle hareketlendirilmiştir. Batı duvarının kuzey köşesinde, kadınlar mahfili katından minareye giriş sağlanmaktadır..

Harimin kuzey duvarında, harim ile giriş mekânını ayıran ahşap bir duvar bulunmaktadır. Duvarın mihrap eksenine harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının üzerinde kadınlar mahfili yer almaktadır. Esas kuzey harim duvarının merkezinde yuvarlak kemerli harime giriş kapısı ve kapının her iki yanında dikdörtgen planlı, yuvarlak kemerli birer adet pencere bulunmaktadır.

Kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. Mahfile, harimin girişinde yer alan batıdaki odada bulunan demir merdivenle çıkılmaktadır. Mahfil, güneye doğru hafif taşıntı yapmaktadır. Mahfil korkuluğunda demir parmaklıklar kullanılmıştır.

⁵⁵³ Ayverdi, 1977: 45.

Mahfilin batı duvarının kuzey köşesine, minareye çıkış kapısı yerleştirilmiştir. Mahfilinin gerek konumlandırılışı, gerekse malzeme ve inşaa özelliği dikkate alındığında mahfilin orijinal olmadığı anlaşılmaktadır (Foto 245).

Değerlendirme

Köstence şehir merkezinde yer alan Hünkâr Camisi'nin H.1286/M.1869-1870 yılında Sultan Abdülaziz tarafından inşaa ettirildiği bilinmektedir. Cami inşasının tamamlanması için gerekli paranın toplanmasına dair H.1284/M.1867 yılına ait arşiv kaydı bulunmaktadır. Bu arşiv belgesinden yola çıkarak caminin 1867 yılında inşasına başlandığı anlaşılmaktadır.

Ayverdi, 1977 yılında camiye ziyaretinde, caminin büyük oranda yıkıldığı ve yeniden yapıldığından ve ayrıca tavanının henüz çakılmadığından, caminin tamir gören yerlerinde ise şehrin farklı yerlerinden getirilen taşların kullanıldığından bahsetmektedir⁵⁵⁴. Caminin kuzeydoğusunda, güneybatısında ve batı duvarının tamamında görülen malzeme farklılığı Ayverdi'nin bu söylemini desteklemektedir. Aynı şekilde, batı duvarının pencerelerinde kullanılan burgulu basit demir parmaklıklar, batı duvarının daha sonradan tamir edildiğini açıkça göstermektedir.

Caminin 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafı incelendiğinde, güney cephede yer alan pencerelerin hemen üzerinde yarım daire formunda birer adet pencereler görülmektedir (Foto 246)⁵⁵⁵. Ancak bu pencereler bilinmeyen bir tarihte kapatılmış olup pencerelerin varlığına dair hiçbir iz günümüze ulaşamadığı, yine bu fotoğraftan yola çıkılarak güney cephenin beden duvarındaki malzemeler incelendiğinde büyük ölçüde yenilendiği ve yine bugün mevcut bakiyelerden güney cephenin batı kanadındaki malzeme farklılığı dikkate alındığında, cephenin kapsamlı bir onarım gördüğü anlaşılmaktadır.

Günümüzde caminin minaresi de dahil olmak üzere özellikle yapının güneybatı köşesinde büyük çatlakların oluştuğu ve sorumlular tarafından çatlak ölçüm cihazlarının takıldığı gözlemlenmektedir. Yıkılma tehlikesi altında olan caminin önlem alınmadığı takdirde gelecek nesillere ulaşamayacağı açıkça görülmektedir.

⁵⁵⁴ Ayverdi, 1977: 39.

⁵⁵⁵ Abdülhamid Albümü: 91233/56.

2.22. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii

Cami, Mecidiye Kasabası'nın 13 km. kuzeydoğusundaki Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü'nün Atatürk Sokağı'nda bulunan geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan caminin 1870 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir⁵⁵⁶. Ayverdi, caminin ayakta olduğundan bahsetse de caminin inşa tarihi hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir⁵⁵⁷. 2013 yılında caminin 230 m. batısına yeni bir cami yapılmıştır⁵⁵⁸. Bu yüzden eski cami günümüzde fazla kullanılmamaktadır.

Dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Harimin hemen kuzeyinde son cemaat mahalli bulunmaktadır. Caminin güneybatısında minaresi yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.70 m.dir (Çizim 38).

Caminin duvarları, çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinde yer alan caminin kabayonu taş ve kerpiç malzemeden inşa edildiği bilgisine ulaşılmaktadır⁵⁵⁹. Camiye giriş kapısında ve minberde ahşap kullanılmıştır. Camiyi örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 247).

Cami duvarları, boydan boya saçakla çevrilmiştir. Caminin doğu duvarı sağır tutulmuştur. Güney duvarın merkezinde, 0.96x1.72 m. ölçülerinde iki adet dikdörtgen pencere yer almaktadır (Foto 248). Caminin kuzey cephesinde ise yapıya daha sonra ilave edilen bir oda bulunmaktadır. Depo işleviyle kullanılan oda, tamamıyla kerpiç malzemeden yapılmıştır. Odanın kuzey cephesinin doğu köşesine bir adet kare biçimli üst kot pencere, batı cephesine ise dikdörtgen bir kapı açılmıştır (Foto 249). Caminin batı cephesinin güneyi iki adet dikdörtgen biçimli pencereyle hareketlendirilmiştir. Cephenin kuzey köşesine ise dikdörtgen planlı camiye giriş kapısı yerleştirilmiştir. Batı cephenin kuzeyine konumlandırılmış olan minare orijinal değildir.

Batı cephenin kuzeyine açılan kapıdan son cemaat yerine girilmektedir. Son cemaat yeri, 3.26x5.95 m. ölçülerindedir. Mekânın kuzey ve batı duvarları sağır tutulmuş olup güney duvarının merkezinde ise harime giriş kapısı yer almaktadır.

Harim, 5.95x7.06 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri düz tavanla örtülmüştür. Kartonpiyerle kaplı olan tavanın yüksekliği, 3.00 m.dir. Harim duvarları tamamıyla beyaz renkte boyanmış olup süsleme açısından sadedir (Foto 250). Harimin güney duvarının merkezinde mihrap yer almaktadır. Mihrabın her iki yanına 1.02x1.77 m.

⁵⁵⁶ Aksu, 2003: 83; İbrahim, 2007: 218; Andreşoiu vd., 2012: 154; Abdula Nazare, 2014: 166.

⁵⁵⁷ Ayverdi, 1977: 40.

⁵⁵⁸ Musledin, 2013: 16.

⁵⁵⁹ İbrahim, 2007: 218.

ölçülerinde dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Güney cephenin batın köşesine minber konumlandırılmıştır (Foto 251).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasında yer almaktadır. Mihrabın yüzeyi tamamıyla boyalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerli, mihrap nişi ise yandan şevli olarak tasarlanmıştır. Mihrabın yüksekliği 2.40 m., niş derinliği ise 0.39 m.dir.

Minber, harimin güneybatı köşesine yerleştirilmiştir. Tamamıyla ahşap malzemeden yapılmış olan minber süsleme açısından sadedir. Minberin kapısı dikdörtgen biçimli ve yuvarlak kemerlidir. Minber aynalıkları yalın tutulmuştur. Minber korkuluğu ise oyma tekniğinde işlenmiş baklava dilimleriyle hareketlendirilmiştir. Yedi basamakla çıkılan minber köşkü, baldaken tarzında düzenlenmiştir. Köşk, dört adet ayağın taşıdığı, ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavanın hemen üzerinde sembolik konik bir külah yer almaktadır.

Harimin batı duvarı, 1.04x1.77 m. ölçülerinde, iki adet dikdörtgen pencereyle hareketlendirilmiştir. Pencereleler yandan şevli olarak düzenlenmiştir (Foto 252). Harimin doğu duvarının merkezine iki adet niş açılmıştır. Nişler, 1.04 m. genişliğinde, 0.31 m. derinliğindedir. Nişler ile batı cephede bulunan pencerelerin aynı simetri düzleminde yer aldığı görülmektedir. Bundan dolayı nişlerin genişliği de göz önüne alındığında bu nişlerin aslında pencere olduğu ve bilinmeyen bir tarihte kapatıldığı anlaşılmaktadır (Foto 253). Harimin kuzey duvarının merkezine dikdörtgen formlu harime giriş kapısı yerleştirilmiştir (Foto 254).

Değerlendirme

Mecidiye Kasabası'nın Castelu (Köstel-Borlak-Küsdü İli) Köyü'nde yer alan cami her ne kadar günümüzde ibadete açıktır. Ancak 2013 yılında köye yeni bir cami inşa edilmesinden dolayı pek fazla kullanılmadığı, bu yüzden de caminin bakımının yapılmadığı anlaşılmaktadır. İleriki yıllarda, caminin tamamen kendi kaderine terk edileceği ve koruma altına alınmadığı takdirde yıkılma tehlikesiyle karşılaşacağı ön görülmektedir.

2.23. Tuzla Köyü Camii

Cami, Mankalya'nın 23 km. kuzeyindeki Tuzla Köyü'nün merkezinde, Constantei Sokak ile Eternitatii Sokağı'nın birleştiği yerde, geniş bir avlu içersinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. Caminin inşa kitabesi mevcut olsa da okunamayacak kadar tahrip olmuştur. Caminin girişinde yer alan başka bir kitabede ise H.1281/M.1864-1865 tarihi okunmaktadır. Caminin inşa tarihi ile ilgili iki farklı görüş ileri sürülmüştür; Andreşoiu ve

İbrahim caminin 1870 yılında,⁵⁶⁰ Aksu ve Nazare ise caminin 1893 yılında inşa edildiğini söylemektedir⁵⁶¹. Cami, günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami, içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeybatısında minaresi yer almaktadır. Avlunun güneyinde iki adet mezar taşı bulunmaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.60 m.dir (Çizim 39).

Caminin duvarları tamamıyla sıvalı olduğu için inşa malzemesi bilinmemektedir. Caminin minaresinde kesme taş, tuğla, beton, demir ve kurşun; harimi örten iç tavan örtüsünde ve minberde ahşap kullanılmıştır. Camiyi dıştan örten kırma çatı ise atermite (lifli çimento oluklu levhalar) ile kaplanmış (Foto 255).

Caminin duvarlarını boydan boya geniş bir saçak çevirmektedir. Cami avlusunun güneyinde, iki adet mezar taşı yer almaktadır. Kırık olan mezar taşlarından biri H.1170/M.1756-1757 tarihli (Foto 256). Günümüzde, caminin güney ve kuzeydoğu cephesine, ek mekânlar ilave edilmiştir. Caminin batı cephesi, ortalama 0.85x1.25 m. ölçülerinde olan dikdörtgen formlu beş adet pencereyle hareketlendirilmiştir. Cephenin kuzey köşesinde minare yer almaktadır (Foto 257,258).

Minare, harim duvarının kuzeybatı köşesine konumlandırılmıştır. Minarenin kaidesinin yüzeyi sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Minarenin silindirik gövdesi tamamıyla kesme taş, petek kısmı ise tuğlayla örülmüştür. Minare şerefesi betonarmedir. Minarenin konik külâhı ise kurşunla kaplanmış. Minareye harimin kuzeybatı köşesinde yer alan kapıdan girilmektedir. Minare kaidesi, 2.03x2.09 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı olup, dört sıra silmeyle sonlanmaktadır. Silmelerden üçü düz satırlı, biri ise kaval silme formundadır. Kaideden silindirik gövdeye direkt geçilmektedir. Şerefe altı, beton konsollarla desteklenmiş olup şerefe korkuluğu demir çubuklarla oluşturulmuştur. Silindirik gövdeye nazaran daha ince tasarlanmış olan petek kısmı, kurşun kaplı konik külâh ve bir âlemle sonlanmaktadır (Foto 259).

Caminin kuzey cephesi sağır tutulmuştur. Caminin doğu cephesinin güneyine 0.69x1.35 m. ölçülerinde dikdörtgen iki adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Doğu cephenin kuzey köşesinde ise dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemerli harime giriş kapısı bulunmaktadır (Foto 260). Giriş kapısının önü, 8.22x2.07 m. ölçülerinde bir mekânla kapatılmıştır. Harimin doğu duvarının kuzeyinde iki adet kitabe yer almaktadır. İnşa kitabesi olduğunu düşündüğümüz yazıt, 0.50x0.37 m. ölçülerindedir. Ancak yoğun tahribattan dolayı kitabe okunamamıştır (Foto 261). İkinci kitabe ise güney yönde bulunmaktadır (Foto 262). 0.43x0.55 m. ölçülerinde olan ve 1864-1865 tarihli Talik hatlı yazıtta, dört satır halinde;

⁵⁶⁰ İbrahim, 2007: 178; Andreşoiu vd., 2012: 152.

⁵⁶¹ Aksu, 2003: 83; Abdula Nazare, 2014: 166.

- 1) *Sahibül hayrat ve hasenat Köstence kasabası Tuzlalı merhum*
- 2) *El hac Sadık Ağa damadı merhum Ahmed Ağa ve Ahmed*
- 3) *Ağa'nın kerimesi merhume Hatice Hanım ve Ahmed Ağa'nın*
- 4) *Ehli Ganime Hanım'ın lucaallah hayratlarıdır. Sene 1281 okunmaktadır.*

Harim, 13.50x5.03 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 2.80 m.dir. Harim duvarları tamamıyla beyaz renge boyanmış olup süsleme açısından yalın bırakılmıştır. Harimin güney duvarının merkezinde mihrap yer almaktadır (Foto 263).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasına konumlandırılmıştır. Tamamıyla beyaz renkte boyanmış olan mihrap, süsleme açısından sadedir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrabın yüksekliği 1.71 m., niş derinliği ise 0.45 m.dir (Foto 264).

Güney duvarın batı köşesine yerleştirilen ahşap minber orijinal değildir. Harimin batı duvarına beş adet pencere açılmıştır. Pencere ortalaması 0.95x1.45 m. ölçülerinde yuvarlak kemerli ve yandan şevli olarak düzenlenmiştir. Batı duvarın kuzey köşesinde ise dikdörtgen planlı minareye giriş kapısı yer almaktadır. Harimin doğu duvarının güneyine iki adet pencere açılmıştır. Batı duvardaki pencerelere nazaran daha küçük tasarlanan pencereler, 0.77x1.45 m. ölçülerinde olup yuvarlak kemerli ve yandan şevlidir. Doğu duvarın kuzey köşesine harime giriş kapısı yerleştirilmiştir. Kapı, dikdörtgen biçimli ve yuvarlak kemerlidir. Kapının hemen güneyine bir adet niş açılmıştır. Nişin genişliği 1.14 m., derinliği ise 0.42 m.dir. Harimin kuzey duvarı sağır tutulmuştur (Foto 265).

Değerlendirme

Tuzla Köyü'nün merkezinde yer alan caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Her ne kadar caminin 1870 ve 1893 tarihinde inşa edildiği ileri sürülse de camideki kitabelerden yola çıkarak yapının daha erken tarihlerde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Camide iki adet kitabe bulunmaktadır. Harime giriş kapısının hemen güneyine yerleştirilen eski yazıtın, caminin inşa kitabesi olabileceği düşünülmektedir. Ancak yoğun tahribata uğradığı için okunamamıştır. İkinci kitabe ise doğu cephenin güney köşesine konumlandırılmıştır. Kitabede; Hatice Hanım ve Ganime Hanım'ın hayratı olduğu ve H.1281/M.1864-65 tarihi okunmaktadır. Kitabe, onarımla ilgili herhangi bir ipucu vermese de kitabenin sağlam bir şekilde günümüze ulaşmış olması ve yazı hattındaki ince işçilik göz önüne alındığında, 1864-65 tarihli yazıtın caminin onarımına ait olabileceği düşünülebilir. Sonuç olarak caminin ikinci kitabesinin onarım kitabesi olduğu kabul edilirse, caminin 1864-65 yılından önce ayakta olduğu ileri sürülebilir.

2.24. Movilita (Musurat) Köyü Camii

Cami, Köstence ilinin 20 km. güneybatısındaki Movilita (Musurat) köyünün merkezinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan caminin 1870 yılında inşa ettirildiği düşünülmektedir⁵⁶². Günümüzde ibadete açık olan cami, 1998 yılında restore ettirilmiştir.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeybatısında minaresi yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.60 m.dir (Çizim 40).

Cami duvarları dıştan tamamıyla beyaz renkte boyandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Dökülen sıva yerlerinden, cami duvarlarının kabayonu taşla örüldüğü anlaşılmaktadır. Camiye giriş kapılarında ve minberde ahşap kullanılmıştır. Camiyi dıştan örten kırma çatı, şingilla kaplanmıştır (Foto 266).

Cami duvarları, boydan boya saçakla çevrilmiştir. Caminin doğu duvarında dört dikdörtgen pencere yer almaktadır. Pencereleden ikisi caminin kuzeyine daha sonradan eklenen mekânı aydınlatmaktadır. Caminin güney ve batı duvarına ise ikişer adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Pencere, ortalama 0.75x1.05 m. ölçülerindedir (Foto 267). Batı duvarının kuzey köşesine, camiye giriş koridoru ve minare eklenmiştir. Minare, Şefik Murtaza ve İçten Meryemoğlu tarafından 1998 yılında inşa ettirilmiştir. Camiye batı cephenin kuzeyinde bulunan kapıdan girilmektedir. Caminin kuzey cephesi sağır tutulmuştur.

Caminin kuzeybatı köşesinde yer alan yuvarlak kemerli kapıdan, 1.34x1.42 m. ölçülerindeki kareye yakın dikdörtgen planlı küçük bir koridora girilmektedir. Koridorun hemen kuzeyinde bulunan kapıdan minareye ulaşılmaktadır. Harimin kuzey cephesine, daha sonraki yıllarda iki oda şeklinde düzenlenen ek mekânlar ilave edilmiştir. Batı yöndeki mekânın güney duvarında yer alan dikdörtgen planlı kapıdan harime girilmektedir (Foto 268).

Harim, 4.58x9.27 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri, ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 2.70 m.dir. Tamamıyla boyalı olan harim duvarları, süsleme açısından yalın bırakılmıştır. Harimin güney duvarının ortasına mihrap yerleştirilmiştir. Mihrabın her iki yanında ise birer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Güney duvarın batı köşesinde bulunan ahşap minber, orijinal değildir (Foto 269).

Mihrap, güney duvarın merkezinde yer almaktadır. Mihrabın yüzeyi boyalı olduğundan inşa malzemesi bilinmemektedir. Mihrap, süsleme açısından sadedir. Mihrap kavsarası sivri kemerli, mihrap nişi ise yandan şevli olarak düzenlenmiştir. Mihrabın yüksekliği 2.18 m. olup, niş derinliği ise 0.26 m.dir.

⁵⁶² Aksu, 2003: 83; Andreşoiu vd., 2012: 154; Abdula Nazare, 2014: 166.

Harimin doğu ve batı duvarları simetriktir. Her iki duvar, ikişer adet dikdörtgen pencereyle hareketlendirilmiştir. Kuzey duvarın batı köşesine harime giriş kapısı, kapının hemen doğusuna ise bir adet dikdörtgen pencere konumlandırılmıştır. Harim içindeki pencereler, ortalama 0.80x1.10 m. ölçülerinde ve yandan şevli olarak düzenlenmiştir (Foto 270).

Değerlendirme

Movilita (Musurat) köyünün merkezinde, geniş bir avlu içerisinde yer alan caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Birçok kaynakta da belirtildiğı üzere ve Romanya'daki diğer köy camileriyle karşılaştırıldığında, caminin Osmanlının geç döneminde inşa ettirildiğı anlaşılmaktadır.

2.25. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii

Cami, Fantana Mare (Başpınar) köyünün 4.5 km. güneyinde, Independenta (Bayramdede) köyünün merkezindeki küçük bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan caminin 1870 yılında inşa edildiğı ileri sürülmektedir⁵⁶³. İbadete açık olan cami, yakın bir tarihte onarıma tabi tutulmuştur.

Dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi kuzeydoğ u köşede yer almaktadır. Caminin duvar kalınlığı, 0.65 m.dir (Çizim 41).

Cami duvarları, tamamıyla çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi bilinmemektedir. Ancak dökülen sıva yerlerinden ve kadınlar mahfili katındaki duvarlardan caminin kabayonu taşla örüldüğü ve üzerinin çamurla sıvandığı anlaşılmaktadır. Yapının kadınlar mahfili ve minberinde ahşap kullanılmıştır. Camiyi örten kırma çatı ise şingilla kaplanmıştır (Foto 271).

Caminin duvarları boydan boya saçakla çevrilmiştir. Yapının batı cephesi tamamıyla sağır tutulmuştur. Sadece kuzeybatı köşenin üst kotunda bir adet küçük dikdörtgen pencere yer almaktadır. Kuzey cephenin batı köşesine ise dikdörtgen bir pencere açılmıştır. Caminin güney cephesinin merkezine 1.10x1.50 m. ölçülerinde iki adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Alttaki iki pencereyi ortalayacak şekilde konumlandırılmış olan bir adet üst kot penceresi ise 0.44x0.66 m. ölçülerindedir (Foto 272). Caminin doğ u cephesinin güney köşesinde bir adet dikdörtgen pencere, kuzey köşesinde ise dikdörtgen planlı camiye giriş kapısı yer almaktadır. Doğ u cephenin merkezinde bulunan ve camiden bağımsız olarak inşa edilen minare 2006 yılında inşa edilmiştir (Foto 273). Cami avlusunda bulunan ahşap kapı ve pencere çerçeveleri ile kurşun bir kül ahın varlığı, caminin yakın bir zamanda onarım gördüğ ünü kanıtlamaktadır.

⁵⁶³ Karasu, 2016: 1; Aksu, 2003: 83; Abdula Nazare, 2014: 166.

Kuzeydoğu köşede yer alan kapıdan 1.58x2.78 m. ölçülerindeki küçük bir mekâna girilmektedir. Mekânın hemen güneyinde bulunan merdivenle kadınlar mahfiline çıkılmaktadır (Foto 274). Mekânın batı duvarının kuzey köşesinde yer alan kapıdan başka bir odaya geçilmektedir. Oda, günümüzde son cemaat yeri olarak kullanılmaktadır. Mekânın güney duvarının merkezinde, 1.97 m. genişliğinde olan harime giriş kapısı yer almaktadır.

Harim, 6.63x7.31 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin tavan ve duvarları kartonpiyerlerle kaplanmıştır (Foto 275). Bu yüzden inşa malzemesi tespit edilememiştir. Caminin 2004 yılına ait fotoğrafı ve kadınlar mahfilinin üstünün ahşap düz tavanla örtüldüğü göz önüne alındığında, caminin orijinalinde de ahşap tavanla örtüldüğü anlaşılmaktadır (Foto 276)⁵⁶⁴. Caminin tavan yüksekliği merkezde 3.23 m., kadınlar mahfilinde ise 3.90 m.dir. Caminin duvarları süsleme açısından sadedir. Harimin merkezinde bulunan ayak, caminin tavanını desteklemektedir. Kartonpiyerle kaplı olan ayağın ahşap olabileceği düşünülmektedir.

Harimin güney duvarının merkezine mihrap konumlandırılmıştır. Mihrabın her iki yanında ise ortalama 1.06x1.33 m. ölçülerinde olan yandan şevli birer adet pencere yer almaktadır. Güney cephede görülen üst kot penceresi, harim içinde kapatılmıştır. Güney duvarın batı köşesine konumlandırılan ahşap minber, orijinal değildir.

Mihrap, harimin güney duvarının ortasına konumlandırılmıştır. Tamamıyla beyaz renkte boyanmış olan mihrap, süsleme açısından sadedir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrabın yüksekliği 2.00 m., niş derinliği ise 0.43 m.dir.

Harimin batı duvarı sağır tutulmuştur. Doğu duvarda ise sadece bir adet dikdörtgen pencere açılmıştır (Foto 277). Harimin kuzey duvarının batı köşesinde, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı bulunmaktadır. Kapının hemen üzerinde ise kadınlar mahfili yer almaktadır (Foto 278).

Kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. 6.63x4.82 m. ölçülerinde olan mahfile, camiye giriş kapısının hemen güneyinde yer alan merdivenle çıkılmaktadır. Güney yönde bulunan ahşap bir dikmeyle desteklenen mahfil, günümüzde bir paravanla iki bölüme ayrılmıştır. Mahfilin kuzeyinin kartonpiyerle kaplı olmadığı ve duvarların kabayonu taş malzeme üzerine kerpiçe sıvanarak örüldüğü günümüz bakiyelerinden anlaşılmaktadır. Mahfilin batı duvarına dikdörtgen küçük bir pencere açılmıştır (Foto 279).

⁵⁶⁴ Sallanz, 2005: 72.

Değerlendirme

Bayramdede Köyü'nün merkezinde yer alan caminin, yakın bir tarihte restore ettirildiği anlaşılmaktadır. İnşa kitabesi olmayan caminin bugünkü mimari özellikleri dikkate alındığında, ne yazık ki tarihlendirme yapılabilecek herhangi bir ipucu tespit edilememiştir. 2005 yılındaki fotoğraf incelendiğinde, Osmanlının geç döneminde inşa edilmiş diğer köy camileriyle benzerlik göstermektedir.

2.26. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii

Cami, Çernavoda Kasabası'nın 43 km. güneybatısındaki Brebeni (Çukurköy) Köyü'nün hemen dışında yer almaktadır. Caminin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Birçok kaynakta caminin 1871 yılında inşa edildiğini ileri sürmektedirler⁵⁶⁵. Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri'de, 1932 yılında, cami ile birlikte bir okulun inşa ettirildiği bilgisine ulaşılmıştır⁵⁶⁶. Cami günümüzde kullanılmamaktadır.

Dikdörtgen planlı caminin tavanı tamamen yıkılmıştır. Yapının kuzeydoğusunda minare yer almaktadır. Harimin kuzey cephesi iki oda şeklinde düzenlenmiştir. Caminin duvar kalınlığı 0.70 m.dir (Çizim 42).

Caminin duvarları, ahşap hatıl arasına atılan kabayonu taş malzemeye örülmüştür. Caminin pencere çerçevelerinde ahşap, üst örtüyü taşıyan çatının ise kiremitle kaplandığı günümüz bakiyelerinde anlaşılmaktadır. Yapının kuzeydoğusunda yapıdan bağımsız bir şekilde konumlandırılan minare yer almaktadır. Minarenin kaide ve silindirik gövdesinde kesme taş malzeme kullanılmıştır (Foto 280,281)⁵⁶⁷.

Caminin güney cephesine, merkezden yanlara doğru kaydırılmış iki adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Kuzey cephenin batısında ise bir adet pencere bulunmaktadır. Yapının batı duvarının kuzeyine iki adet pencere açılmıştır. Kuzey köşedeki pencere, harimin kuzeybatısında yer alan odayı, güney yönde bulunan üst kot pencere ise harimi aydınlatmaktadır. Caminin doğu cephesi, diğer cephelere göre farklı düzenlenmiştir. Cephenin güney yönünde iki adet dikdörtgen pencere, kuzey köşesinde ise camiye giriş kapısı yer almaktadır. Minare, caminin kuzeydoğusuna konumlandırılmıştır (Foto 282,283).

Minare, caminin kuzeydoğusunda camiden bağımsız olarak inşa edilmiştir. Minarenin sadece kaidesi ve şerefe kısmına kadar olan bölümü sağlam bir şekilde günümüze ulaşabilmiştir. Kaide ve gövdede tamamıyla kesme taş kullanılmıştır. Minareye giriş kapısının olmaması, şerefeye dışarıdan bir merdiven yardımıyla çıkıldığını göstermektedir. Minare

⁵⁶⁵ Aksu, 2003: 84; Andreşoiu vd., 2012: 154; Abdula Nazare, 2014: 166.

⁵⁶⁶ İbrahim, 2007: 221.

⁵⁶⁷ <https://www.flickr.com/photos/137758743@N07/24140531940/in/photostream/> (erişim tarihi: 12.12.2017).

kaidesi, 1.70x1.68 m. ölçülerinde kare planlıdır. Kaideden silindirik gövdeye direkt geçilmektedir (Foto 284).

Camiye, doğu duvarının kuzey köşesinde yer alan dikdörtgen planlı kapıdan girilmektedir. Harimin kuzeyi iki oda şeklinde düzenlenmiştir. Doğudaki oda, 3.88x4.51 m., batıdaki oda ise 2.54x4.51 m. ölçülerindedir. Harime, doğudaki odanın güney duvarının merkezinde bulunan dikdörtgen planlı kapıdan girilmektedir.

Harim, 6.97x8.60 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri tamamen çökmüştür. Yıkılan malzemeden, harimin üzerinin ahşap düz tavanla örtüldüğü anlaşılmaktadır. Harimin güney duvarının merkezine mihrap, mihrabın her iki yanına ise birer adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Harimin doğu duvarının güneyinde iki adet alt kot penceresi, batı duvarının kuzey köşesinde ise bir adet dikdörtgen planlı üst kot penceresi yer almaktadır. Harimin kuzey duvarının doğusuna, harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapı, dikdörtgen formlu olarak tasarlanmıştır (Foto 285).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasında yerleştirilmiştir. Mihrabın inşasında, kabayonu taş malzeme kullanıldığı anlaşılmaktadır. Süsleme açısından sade tutulan mihrap, yuvarlak kemerli kavsaraya sahiptir. Mihrabın genişliği 95.87 m., niş derinliği ise 0.50 m.dir.

Değerlendirme

Çernavoda Kasabası'nın Brebeni (Çukurköy) köyünde yer alan cami, bugün yıkık haldedir. Neredeyse terk edilmiş olan bu köyde, 1930 yılında 328 Müslüman'ın yaşadığı bilinmektedir⁵⁶⁸. Günümüze kadar geçen 88 yıl içerisinde köyün Müslümanlar tarafından terk edildiği ve caminin de kendi kaderine bırakıldığı anlaşılmaktadır.

2.27. Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii

Cami, Mecidiye kasabasının 16 km. güneyinde, Cicocaria de Sus (Küçük Bülbül) köyünün merkezindeki geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. Caminin inşa tarihine dair birçok görüş ileri sürülmektedir; Andreşoiu yapının 1872 yılında,⁵⁶⁹ Aksu 1880,⁵⁷⁰ İbrahim ise 1898⁵⁷¹ caminin yılında inşa edildiğini söylemektedir. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Son cemaat yeri olmayan caminin kuzeybatı köşede minaresi bulunmaktadır. Yapının duvar kalınlığı, 0.60 m.dir (Çizim 43).

⁵⁶⁸ Manuila, 1938: 146.

⁵⁶⁹ Andreşoiu, vd., 2012: 154.

⁵⁷⁰ Aksu, 2003: 84.

⁵⁷¹ İbrahim, 2007: 175.

Caminin duvarları tamamıyla sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir⁵⁷². Caminin minaresinde, beton, tuğla ve kurşun kullanılmıştır. Minber, ahşaptan yapılmıştır. Camiye örten kırma çatı ise atermite (lifli çimento oluklu levhalar) ile kaplanmıştır (Foto 286).

Caminin batı cephesinde dikdörtgen formlu iki adet pencere yer almaktadır. Pencere cephenin güneyine kaydırılmış olup 0.80x1.30 m. ölçülerindedir. Cephenin kuzey köşesinde ise minare konumlandırılmıştır (Foto 287).

Minare, caminin kuzeybatı köşesinde, yapıdan bağımsız bir şekilde inşa edilmiştir. Minare, tamamıyla çimento ile sıvanmıştır. Ancak dökülen sıva izlerinden minare gövdesinin tuğla malzemeyle örüldüğü anlaşılmaktadır. Gövde, şerefe ve petek bölümlerinden oluşan minarenin kapısının olmaması dikkat çekicidir. Minare kapısının bilinmeyen bir tarihte kapatıldığı düşünülmektedir. Minare şerefesi, süsleme açısından sadedir. Silindirik gövdeye nazaran daha ince tasarlanan petek kısmı, kurşun kaplı konik külah ve bir âlemle sonlanmaktadır.

Caminin doğu cephesinde, güney yönde iki, kuzey köşede ise bir adet olmak üzere toplam üç adet dikdörtgen formlu pencere açılmıştır. Güney yöndeki pencereler batı cephedeki gibi dikey dikdörtgen formundayken, kuzeydeki pencere yatay dikdörtgen formundadır (Foto 288).

Güney cephenin merkezinde, harim içindeki mihrabın hafif dışa taşırıldığı görülmektedir. Mihrap çıkıntısının her iki yanında ise birer adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Pencere, batı cephedeki pencerelerle aynı ölçülere sahiptir.

Kuzey cephe, diğer cephelere göre farklı düzenlenmiştir. Cephenin kuzeyine, 6.28x1.92 m. ölçülerinde camiye giriş mekânı eklenmiştir. Mekânın duvar kalınlığı, 0.30 m.dir. Cephenin merkezine, dikdörtgen formlu camiye giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının her iki yanında yatay dikdörtgen formunda birer adet pencere yer almaktadır. Mekânın güney duvarında, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı bulunmaktadır.

Harim, 8.02x5.75 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harim duvarları ve tavan tamamıyla kartonpiyerlerle kaplanmış olup beyaz renkte boyanmıştır. Bundan dolayı inşa malzemeleri bilinmemektedir⁵⁷³. Tavanın yüksekliği, 2.80 m.dir (Foto 289). Harim duvarları süsleme açısından sadedir. Harimin güney duvarının ortasında mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet 0.88x1.35 m. ölçülerinde dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Duvarın batı köşesine ise minber yerleştirilmiştir.

⁵⁷² Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinde yer alan caminin kabayonu taş ve kerpiç malzemeden inşa edildiği anlaşılmaktadır. bk. İbrahim, 2007: 175.

⁵⁷³ Romanya'daki köylerde yer alan diğer camiler gibi, bu caminin de tavan örtüsünde ahşap kullanıldığı düşünülmektedir.

Mihrap, Güney duvarın merkezine yerleştirilmiştir. Tamamıyla beyaz renkte boyalı olan mihrap, süsleme açısından sadedir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerli olarak düzenlenmiştir. Mihrap yüksekliği 2.20 m., niş derinliği ise 0.22 m.dir.

Minber, güney duvarın batı köşesinde bulunmaktadır. Tamamıyla ahşaptan yapılmış olan minber, süsleme açısından sade olup Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii minberiyle benzerlik göstermektedir. Minber kapısı dikdörtgen formludur. Kapı tepeliği, dilimli sivri kemer olarak düzenlenmiş olup kemerin tepe noktasında bir âlem bulunmaktadır. Minber aynalıkları süsleme açısından yalındır. Beş basamakla çıkılan minber köşkü, baldaken şeklinde düzenlenmiştir. Köşk, dört adet ayağın taşıdığı, yuvarlak tonuzu andıran bir çatıyla örtülmüştür. Çatının kuzey yüzüne, ay yıldız motifi applike edilmiştir (Foto 290).

Harimin doğu ve batı duvarların pencere düzenlenmesi simetrikidir. Her iki duvar, ikişer adet dikdörtgen formlu pencereyle hareketlendirilmiştir. Harim içindeki pencereler, yandan şevli olarak tasarlanmıştır. Kuzey duvarın merkezine, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı konumlandırılmıştır (Foto 291).

Değerlendirme

Mecidiye kasabasının 16 km. güneyinde, Cicocaria de Sus (Küçük Bülbül) Köyü'nün merkezinde yer alan caminin inşa tarihi hakkında farklı görüşler ileri sürülse de, caminin bugünkü mimari özellikleri incelendiğinde ve çevre köylerdeki diğer camilerle karşılaştırıldığında, yapının 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır.

2.28. Gherghina (Defçe) Köyü Camii

Cami, Çernavoda (Boğazköy) kasabasının 21 km. batısında, Gherghina (Defçe) köyünün hemen dışında yer almaktadır. Caminin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Birçok kaynakta, yapının 1874 yılında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır⁵⁷⁴. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi bulunmamaktadır. Harimin kuzeyi, iki oda şeklinde düzenlenmiştir. Yapının duvar kalınlığı, 1.00 m.dir (Çizim 44).

Cami duvarları, dıştan tamamıyla çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Harim içi duvarı, günümüzde kartonpiyerle kaplanmıştır. Ancak, kaplama yapılmayan yerler incelendiğinde, cami duvarının kabayonu taşla örüldüğü ve üzerinin

⁵⁷⁴ Karasu, 2016: 1; Aksu, 2003: 84; Abdula Nazare, 2014: 166.

çamurla sıvandığı anlaşılmaktadır. Yapının pencerelerinde, harime giriş kapısında ve minberde ahşap kullanılmıştır. Camiyi örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 292).

Caminin batı cephesinde bir adet, doğu cephesinde ise 0.75x1.06 m. ölçülerinde dikdörtgen formlu iki adet pencere yer almaktadır. Güney cephenin merkezinde ise iki adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Doğu yöndeki pencerenin hemen üzerinde, çatı katına açılan bir adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır (Foto 293,294). Caminin kuzey cephesi, diğer cephelere nazaran farklı düzenlenmiştir. Cephenin doğu köşesinde, zemine yakın bir şekilde yerleştirilmiş bir adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Cephenin batı köşesinde ise dikdörtgen formlu camiye giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının hemen doğusunda ise bir adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Pencere, diğer cephedeki pencerelere nazaran daha küçük ölçekli olup 0.35x0.85 m. ölçülerindedir. Kuzeybatı köşede yer alan kapıdan koridora geçilmektedir. 1.64x3.51 m. ölçülerinde olan koridorun doğu duvarının güney köşesindeki kapıdan başka bir mekâna geçilmektedir. Koridorun güney duvarının doğu köşesinde ise dikdörtgen formlu harime giriş kapısı yer almaktadır.

Harim, 4.66x7.98 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harim ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 2.26 m.dir. Harim duvarları tamamıyla kartonpiyerle kaplanmıştır. Bundan dolayı inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Kartonpiyerlerin dökülen yerleri incelendiğinde, duvarların kabayonu taşla örüldüğü ve kerpiçle sıvandığı anlaşılmaktadır. Caminin zemini ise günümüzde fayansla kaplanmıştır. Harim duvarlarında herhangi bir süsleme ögesiyle karşılaşmamaktadır (Foto 295).

Harimin güney duvarının ortasına mihrap yerleştirilmiştir. Mihrabın her iki yanına ise birer adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Cephenin batı köşesinde ise ahşap minber yer almaktadır. Ancak minber orijinal değildir.

Mihrap, harimin güney duvarının merkezine konumlandırılmıştır. Tamamıyla mavi renkte boyalı olan mihrap, süsleme açısından sadedir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerli, mihrap nişi ise yandan şevli biçimde düzenlenmiştir. Mihrabın yüksekliği 1.50 m., niş derinliği ise 0.55 m.dir.

Harimin doğu duvarı bir, batı duvarı ise iki adet dikdörtgen pencereyle hareketlendirilmiştir. Pencereler ortalama 0.68x1.12 m. ölçülerinde olup yandan şevli olarak tasarlanmıştır. Harimin kuzey duvarının batı köşesinde dikdörtgen formlu harime giriş kapısı bulunmaktadır (Foto 296).

Değerlendirme

Cami, Çernavoda (Boğazköy) kasabasına bağlı, Gherghina (Defçe) köyünün hemen dışında yer almaktadır. Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Süsleme açısından sade olan

camii, plan ve cephe düzeni bakımından 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş Anadolu ve çevre ülkelerdeki köy camileriyle benzer özellik taşımaktadır.

2.29. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii

Cami, Mangalya ilinin 20 km. kuzeybatısında yer alan Pecineaga (Gelincik) köyünün merkezinde yer almaktadır. Caminin kuzey cephesinde bulunan kitabesinden 26 Eylül 1875 yılında Veliyyullah Efendi tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Ayverdi, Gelincik köyü için; köyde bir kız mektebi olduğunu ancak cami vakfına rastlamadığından bahsetmektedir⁵⁷⁵.

Dikdörtgen planlı cami, içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin minaresi, kuzeybatı köşede, camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Yapının duvar kalınlığı 0.85 m.dir (Çizim 45).

Caminin duvarları tamamen sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Caminin Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafı incelendiğinde, duvarların ince kesme taşla inşa edildiği anlaşılmaktadır⁵⁷⁶. Harim ve kuzey yöndeki giriş mekânının örtü sisteminde ahşap, harimi dıştan örten çatının kaplamasında ise tuğla malzeme kullanılmıştır (Foto 297).

Cami duvarlarının saçak bölgesi, boydan boya testere dişleriyle hareketlendirilmiştir. Doğu ve batı harim duvarları benzer şekilde düzenlenmiştir. Her iki cephenin merkezinde ikişer adet 0.87x1.78 m. ölçülerinde, dikdörtgen formu ve yuvarlak kemerli pencereler yer almaktadır. Güney cephede, altta ve üstte ikişer adet olmak üzere çift kademeli pencere uygulaması görülmektedir. Alttaki pencereler, doğu ve batı cephedeki pencerelerle aynı form ve ölçülere sahiptir. Üst kademedeki pencereler ise alt kottaki pencerelere simetrik konumlandırılmış olup dikey elips formunda tasarlanmıştır (Foto 298,299). Caminin kuzeybatı köşesinde, yapıdan bağımsız bir şekilde inşa edilmiş olan minare, 2011-2012 yılları arasında hayırseverler tarafından yaptırılmıştır. Kuzey cephe, diğer cephelere göre daha farklı düzenlenmiştir. Cephenin merkezinde, dikdörtgen planlı camiye giriş kapısı yer almaktadır. Kapı, iki ayak tarafından taşınan bir sundurmayla örtülmüştür. Kapının her iki yanına ise 0.85x0.85 ölçülerinde kare planlı birer adet pencere açılmıştır. Sundurmanın hemen üzerinde bulunan üç satırlık inşa kitabesinde;

- 1) *Sahibül hayrat*
- 2) *Veliyyullah Efendi*
- 3) *bin Abdullah Gafurullah lehü sene fi 25 Şaban 1292 yazmaktadır* (Foto 300).

⁵⁷⁵ Ayverdi, 1977: 27.

⁵⁷⁶ bk. Foto 30.

Kuzey cephede yer alan kapıdan doğu-batı doğrultusunda uzanan, 7.86x1.90 m. ölçülerinde geniş bir koridora girilmektedir. Koridorun güney cephesinin doğusunda bulunan dikdörtgen planlı kapıdan harime giriş sağlanmaktadır (Foto 301).

Harim, 7.86x6.74 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 3.82 m.dir. Tavan yüzeyi ve harim duvarları süsleme açısından yalın tutulmuş olup harim duvarlarının tamamı kartonpiyerle kaplanmıştır (Foto 302). Harimin güney duvarının merkezinde mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet 1.25x1.78 ölçülerinde dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır. Güney cephede görülen üst kot pencereleri, harim içinde kapatılmıştır. Duvarın batı köşesine yerleştirilen ahşap minber orijinal değildir (Foto 303).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasına yerleştirilmiştir. Mihrabın yüzeyi sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Sivri kemerli olan mihrap kavsarasının içi, aşağıdan yukarıya doğru daralan beş sıra mukarnas görünümlü bezemelerle hareketlendirilmiştir. Mihrap yüksekliği 2.50 m., niş derinliği ise 0.60 m.dir.

Doğu ve batı harim duvarları, pencere düzenlemesi açısından simetriktir. Her iki duvarda, ikişer adet dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli pencere yer almaktadır. Harimin kuzey duvarının batı köşesine, harime giriş kapısı konumlandırılmıştır (Foto 304).

Değerlendirme

Caminin 26 Eylül 1875 tarihinde, Veliyyullah Efendi tarafından inşa ettirildiği kitabeden anlaşılmaktadır. Ancak caminin bugünkü malzeme ve plan özellikleri incelendiğinde, bazı müdahaleler sonucunda özgün mimarisini kaybettiği görülmektedir. Yapılan bu onarımlarda; Caminin kuzey cephesine açılan kapı ve pencere formlarının diğer cephedeki pencerelere nazaran farklı olduğu tespit edilmiştir. Harim duvarlarının saçak kısmındaki testere dişlerinin kuzey cephede de devam ediyor olması, kuzey duvarının kısmen orijinal olduğunu, sadece kapı ve pencerelerde değişikliğe gidildiğini kanıtlamaktadır. Caminin harim bölümünün kuzeyinde yer alan duvarın hem kendi içerisindeki simetrisi hem de doğu ve batı cephelerdeki pencereler ile bu duvarın bağlantısı dikkate alındığında bahse konu olan duvarın orijinal olmadığı anlaşılmaktadır.

2.30. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii

Cami, Mecidiye kasabasının 20 km. doğusundaki Poarta Alba (Ala Kapı) köyünün Primarieri sokak ile Bisericii sokağının kesiştiği yerde, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan yapının birçok kaynakta, 1877 yılında inşa ettirildiği ileri sürülmektedir⁵⁷⁷. Günümüzde ibadete açık olan cami, 2001 ve 2009 yılında restore ettirilmiştir.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin batısında minaresi yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.65 m.dir (Çizim 46).

Caminin duvarları tamamıyla sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mahalle sakinleriyle yapılan söyleşide, caminin kabayonu taş malzemeye inşa edildiği anlaşılmaktadır⁵⁷⁸. Caminin minaresi, tamamıyla betonarmedir. Caminin saçaklarında, camiye giriş kapılarında ve minberde ahşap kullanılmıştır. Camiyi örten kırma çatı, şingilla kaplanmıştır (Foto 305).

Cami duvarları, boydan boya saçakla çevrilmiştir. Caminin doğu, batı ve güney cepleri benzer şekilde düzenlenmiştir. Her cephe 0.80x1.12 m. ölçülerinde, dikdörtgen formu ikişer adet pencere ile hareketlendirilmiştir. Caminin kuzey cephesinin merkezinde, dikdörtgen formu camiye giriş kapısı yer almaktadır. Kapının her iki yanına diğer cephelerde görülen pencerelerle aynı form ölçülere sahip birer adet pencere yerleştirilmiştir (Foto 306,307). Caminin batısında bulunan minare, 2015 yılında yapılmıştır. Camiye ait 2006 yılındaki fotoğraf incelendiğinde, caminin şimdiki minaresinin olduğu yerde, dikdörtgen bir kaide üzerinde yükselen, baldaken tarzında sivri külahla örtülü basit bir minaresinin olduğu görülmektedir (Foto 308)⁵⁷⁹.

Kuzey cephenin ortasındaki kapıdan iki oda şeklinde düzenlenmiş giriş mekânına girilmektedir. Kapının güney aksında yer alan dikdörtgen planlı kapıdan harim bölümüne geçilmektedir.

Harim, 7.16x5.00 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 2.90 m.dir. Tamamıyla beyaz renkte boyanmış olan harim duvarları, süsleme bakımından sadedir. Harimin güney duvarının ortasına mihrap yerleştirilmiştir. Mihrabın her iki yanında, 0.98x1.15 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı ve yandan şevli birer adet pencere yer almaktadır. Güneybatı köşede bulunan ahşap minber orijinal değildir (Foto 309).

⁵⁷⁷ Abdula Nazare, 2014: 166; Aksu, 2003: 83; Andreşoiu vd., 2012: 154; İbrahim, 2007: 224; Karasu, 2016: 1.

⁵⁷⁸ Mahalle sakinlerinden İkre Bayram (yaş 71) yapılan söyleşide; caminin orijinalinde de ahşap olan tavanının 2001 yılında yeniden yapıldığı, 2009 yılında ise çatısının şingil ile kaplandığı ve duvarlarının kabayonu taş malzemeye inşa edildiği bilgisine ulaşılmıştır (söyleşi tarihi: 26.06.2017).

⁵⁷⁹ <http://www.biserici.org/index.php?menu=BI&code=4114> (erişim tarihi: 21.11.2017).

Mihrap, harimin güney duvarının merkezine konumlandırılmış olup duvardan içe doğru 0.03 m. taşırılmıştır. Mihrabın yüzeyi boyalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap, ters U biçiminde, 0.12 m. genişliğinde bir silmeyle çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerin yüzeyi, derin olmayan yivlerle hareketlendirilmiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Boş bırakılan kavsara alınlığının merkezine altın yaldızlı ay-yıldız motifi işlenmiştir. Mihrap yüksekliği 1.82 m., niş derinliği ise 0.25 m.dir (Foto 310).

Harimin doğu ve batı duvarları simetriktir. Her iki duvar, ikişer adet dikdörtgen pencereyle hareketlendirilmiştir. Harimin kuzey duvarının mihrap aksında, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı yerleştirilmiştir (Foto 311).

Değerlendirme

Poarta Alba (Ala Kapı) köyünde yer alan caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Caminin 1877 yılında inşa ettirildiğine dair birçok görüş mevcuttur. Cami, plan ve cephe düzeni bakımından Romanya'da 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş köy camileriyle benzer özelliklere sahiptir.

2.31. Agigea (Acıca) Köyü Aziziye Camii

Cami, Köstence'nin 9 km. güneyindeki Agigea-Acıca (Aziziye) Köyü'nün merkezinde, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. Caminin inşa tarihi ile ilgili iki farklı görüş ileri sürülmüştür; Aksu ve Nazare, caminin 1878 yılında,⁵⁸⁰ İbrahim ise yapının 1894 yılında inşa edildiğini söylemektedir⁵⁸¹. Cami günümüzde kullanılmaktadır.

Dikdörtgen planlı cami, içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeybatısında minare yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.70 m.dir (Çizim 47).

Caminin duvarları çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi bilinmemektedir. Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinde yer alan caminin kerpiç ve taş (kabayonu taş) malzemeye inşa edildiği anlaşılmaktadır⁵⁸². Caminin minaresi betonarmedir. Minberde ahşap kullanılmıştır. Camiyi dıştan örten kırma çatı ise atermite (lifli çimento oluklu levhalar) ile kaplanmıştır (Foto 312).

Caminin harim duvarları saçakla çevrilmiştir. Günümüzde, caminin kuzeybatısına ek mekânlar ve minare ilave edilmiştir. Caminin doğu ve kuzey cepheleri sağır tutulmuştur (Foto 313). Yapının güney cephesinin merkezi, 0.20 m. dışa taşıntı yapmıştır. Cephe merkezden yanlara kaydırılmış iki adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Batı cephenin güneyine ise

⁵⁸⁰ Aksu, 2003: 84; Abdula Nazare, 2014: 166.

⁵⁸¹ İbrahim, 2007: 184.

⁵⁸² İbrahim, 2007: 184.

sadece bir adet pencere açılmıştır. Cephenin kuzey köşesinde, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı bulunmaktadır. Kapının önü, 5.72x1.50 m. ölçülerinde bir koridorla kapatılmıştır. Koridorun kuzeybatısında yer alan kapıdan minareye geçilmektedir. Minare, tamamıyla betonarme olup, Hasan Hamadeh ve Tasin Hamadeh tarafından 1994 yılında inşa ettirilmiştir.

Harim, 6.61x10.24 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri düz tavanla örtülmüştür. Tavanın yüksekliği 3.20 m.dir. Harimin tavanı ve duvarları, günümüzde tamamıyla kartonpiyerlerle kaplanmıştır. Harimin merkezine sonradan konumlandırılan beton direk, tavanı desteklemektedir. Harim duvarları süsleme bakımından sadedir. Harimin güney duvarının merkezinde mihrap yer almaktadır. Mihrabın her iki yanına 1.10x1.37 m. ölçülerinde birer adet yatay dikdörtgen pencere açılmıştır (Foto 314). Güney cephenin batı köşesine yerleştirilen ahşap minber, orijinal değildir. Harimin doğu ve kuzey duvarları sağır tutulmuştur. Batı duvarın güney yönünde bir adet dikdörtgen pencere, kuzey köşesinde ise harime giriş kapısı açılmıştır (Foto 315).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasına yerleştirilmiş olup 0.20 m. içe taşırılmıştır. Mihrabın yüzeyi, orijinal olmayan çinilerle kaplanmıştır. Yuvarlak kemerli kavsaraya sahip olan mihrabın yüksekliği 2.00 m., niş derinliği ise 0.50 m.dir.

Değerlendirme

Köstence'nin Acıca Köyü'nde yer alan caminin inşa tarihi hakkında, 1878 ve 1894 olarak iki farklı öneri ileri sürülmüştür. Caminin doğu cephesinin tamamıyla sağır tutulmuş olması ve harim içinde tavanı desteklemek amacıyla kuzey-güney doğrultuda atılmış olan kirişin yakın bir tarihte eklendiği göz önüne alındığında, camiye birden fazla müdahalede bulunduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı camiye tarihlendirecek bir ipucu tespit edilememiştir. Sonuç olarak günümüzdeki çağdaş kaynaklardan istifade edilerek yapının tarihlendirilmesi yapılmıştır.

2.32. Ciocarla de Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii

Cami, Mecidiye kasabasının 20 km. güneyinde, Ciocarla de Jos (Büyük Bülbül) köyünün cami sokağında bulunan geniş bir avlu içerisine inşa edilmiştir. Caminin banisi bilinmemektedir. Kitabesi bulunmayan caminin birçok kaynakta 1879 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir⁵⁸³. Cami günümüzde ibadete açıktır⁵⁸⁴.

⁵⁸³ İbram, 2007: 217; Andreşoiu vd., 2012: 154; Aksu, 2003: 84.

⁵⁸⁴ Köyün yerel sakinlerinden olan Emin Mensur (yaş 77) ile yapılan söyleşide; köyde yaklaşık 70 hane Müslüman'ın olduğu, caminin kuzeyine yeni bir cami yapıldığı için bu caminin pek fazla kullanılmadığı bilgisine ulaşılmıştır (söyleşi tarihi: 30.05.2017).

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin son cemaat yeri bulunmamaktadır. Yapının güneybatısına minare konumlandırılmıştır. Yapının duvar kalınlığı, 0.65 m.dir (Çizim 48).

Caminin duvarları tamamıyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir⁵⁸⁵. Yapının iç tavan örtüsünde, müezzin mahfilinde ve minberde ahşap kullanılmıştır. Camiyi dıştan örten çatı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 316).

Cami duvarları boydan boya saçakla çevrelenmiştir. Caminin kuzeyinde, yapıya daha sonradan eklenen ve doğu-batı yönünde uzanan bir mekân yer almaktadır. Caminin güneybatısında minare bulunmaktadır.

Minare, caminin güneybatısında yapıdan bağımsız bir şekilde konumlandırılmıştır. Tamamıyla betonarme malzemeden inşa edilmiş olan minareye, kuzeyde bulunan dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Kapını hemen üzerinde yer alan kitabe Latin harfleriyle “*Mumin İunus, 19 Usta 57*” yazmaktadır. Kitabeye göre, minarenin 1957 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Caminin doğu duvarında 1.43x0.85 m. ölçülerinde üç adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Pencerelerden ikisi duvarın güneyine yerleştirilmiştir. Caminin kuzey cephesinde ise sadece bir adet dikdörtgen planlı pencere bulunmaktadır. Güney cephede, merkezden yanlara doğru kaydırılmış dikdörtgen formlu iki adet pencere açılmıştır. Yapının batı duvarının kuzey köşesinde camiye giriş kapısı, güneyinde ise dikdörtgen formlu iki adet pencere yer almaktadır (Foto 317,318).

Camiye, kuzeybatı köşede bulunan dikdörtgen formlu kapıdan girilmektedir. Kapı, doğu-batı yönünde uzanan uzun bir koridora açılmaktadır. Koridorun kuzeyinde bulunan kapıdan ise geniş bir odaya geçilmektedir. Odanın batısında, daha küçük tasarlanmış bir oda daha bulunmaktadır. Caminin kuzeyindeki bu odaların, imamın namaza hazırlık ve gerektiğinde ikamet etmesi için inşa edildiği düşünülmektedir. Koridorun güney duvarının merkezinde, 0.86 m. genişliğinde harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 319).

Harim, 8.00x6.48 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 3.26 m.dir. Tavan ve harim duvarları tamamıyla mavi renkte boyanmış olup süsleme açısından yalın tutulmuştur. Harimin güney duvarının merkezinde mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Güney duvarın batı köşesine ise minber konumlandırılmıştır (Foto 320).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasına yerleştirilmiştir. Tamamıyla sıvalı olan mihrap, tavana kadar yükselmektedir. Süsleme bakımından sade tutulan 0.07 m. içe

⁵⁸⁵ Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri’nde, caminin kabayonu taş ve kerpiç malzemeden inşa edildiği yazmaktadır. bk. Nuredin İbrahim, 2007: 217.

taşırılmıştır. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrabın kemer yüksekliği 1.66 m., niş derinliği ise 0.40 m.dir.

Minber, harimin güneybatı köşesinde yer almaktadır. Tamamıyla ahşap malzemeden yapılmış olan minber, süsleme açısından sadedir. Minberin kapısı dikdörtgen formludur. Kapı tepeliği, dilimli sivri kemer olarak düzenlenmiş olup kemerin tepe noktası, bir âlemle hareketlendirilmiştir. Minber aynalıkları süsleme açısından yalındır. Dokuz basamakla çıkılan minber köşkü, baldaken şeklinde düzenlenmiştir. Köşk, dört adet ayağın taşıdığı, yuvarlak tonuzu andıran bir çatıyla örtülmüştür. Çatının kuzey yüzüne, ay yıldız motifi applike edilmiştir (Foto 321).

Harimin doğu ve batı duvarları simetrik düzenlenmiştir. Her iki duvarda, ikişer adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Harimin kuzey duvarının ortasında, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı bulunmaktadır. Kapının hemen üzerinde kadınlar mahfili yer almaktadır. Kuzey duvarının doğu ve batı kanatları, müezzin mahfili olarak kullanılmaktadır. Zeminden bir basamak yüksek tutulan mahfil, ahşap parmaklıklarla sınırlandırılmıştır (Foto 322).

Kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. Ancak günümüzde kullanılmayan mahfil, kuzey yönden ahşap bir paravanla kapatılmıştır. Mahfilin tavanla birleştiği kısımlar, yuvarlak profilli ahşap saçaklarla süslenmiştir. Mahfil korkuluğunda ise ahşap parmaklıklar kullanılmıştır.

Değerlendirme

Ciocarla de Jos (Büyük Bülbül) köyünde yer alan caminin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak 1879 yılında inşa edildiğine dair birçok görüş mevcuttur. Günümüzde ibadete açık olan yapının kuzeyinde, betonarme malzemeden yeni bir cami inşa edilmiştir. Bundan dolayı eski cami önemini kaybetmiştir.

Caminin bugünkü durumu incelendiğinde; pek fazla kullanılmadığı için duvarlarında çatlaklar ve iç tavan örtüsünde göçüklerin olduğu gözlemlenmektedir. Romanya'nın iklim şartları düşünüldüğünde, ileriki yıllarda önlem alınmadığı takdirde caminin yıkılma tehlikesi altında olduğu anlaşılmaktadır.

2.33. Cotu Vail (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii

Cami Mankalya kasabasının 22 km. doğusunda, Cotu Vail (Kırağı-Kiracı) köyünün merkezinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. Kitabesi olmayan caminin 1880 yılında inşa edildiği düşünülmektedir⁵⁸⁶. Cami, günümüzde kullanılmamaktadır.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin son cemaat yeri bulunmamaktadır. Minare, caminin kuzey köşesinde yer almaktadır. Caminin duvar kalınlığı, 0.65 m.dir (Çizim 49).

Caminin duvarları tamamıyla sıvanmıştır. Dökülen sıva yerlerinden yapının kabayonu taş malzemeye inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde, minarede de kabayonu taş tercih edilmiştir. Minarenin şerefesine çıkış basamaklarında ve şerefesinde demir; caminin iç tavan örtüsünde, pencere çerçevelerinde, kadınlar mahfili ve minberde ise ahşap kullanılmıştır. Camiyi dıştan örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 323).

Caminin duvarları boydan boya saçakla çevrilmiştir. Caminin doğusunda üç, batı ve güney duvarlarında ise ikişer adet dikdörtgen formlu pencere açılmıştır. Pencerele, düz yüzeyli silmelerle çerçeve içerisine alınmıştır. Pencerelelerin hemen üzeri, kabartma tekniğinde işlenmiş hilâl motifleriyle süslenmiştir. Caminin kuzey cephesinin merkezinde dikdörtgen formlu bir pencere olduğu, bilinmeyen bir tarihte bu pencerenin kabayonu taş ve çamurla sıvanarak kapatıldığı günümüz bakiyelerinden anlaşılmaktadır (Foto 324,325,326). Batı duvarının kuzey köşesinde camiye giriş kapısı yer almaktadır. Kapının hemen güneyine minare konumlandırılmıştır.

Minare, Caminin kuzeybatı köşesinde, harim duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Minarenin kaide ve gövde kısımlarında kabayonu taş, minarenin şerefesine çıkış basamakları ile şerefesinde demir malzeme kullanılmıştır. Minareye, harimin kuzeybatı köşesinde yer alan 0.64x1.80 m. ölçülerindeki dikdörtgen planlı kapıdan girilmektedir. Kareye yakın dikdörtgen planlı kaideden direkt silindirik gövdeye geçilmektedir. Gövdenin üzerinde boya ile yazılmış 1967 tarihi okunmaktadır⁵⁸⁷. Son derece sade düzenlenen şerefe kısmı, demir çubuklarla çevrelenmiştir. Daha ince tasarlanan petek kısmı, betonarme konik külah ve bir âlemle sonlanmaktadır.

Yapının kuzeybatı köşesinde yer alan 0.93 m. genişliğinde, dikdörtgen formlu kapıdan camiye girilmektedir. Kuzey cephe boyunca uzanan bölüm, harime geçiş mekânı olarak düzenlenmiştir. Mekânın doğu duvarına, bir adet dikdörtgen formlu pencere yerleştirilmiştir.

⁵⁸⁶ Andreşoiu vd., 2012: 154; Aksu, 2003: 84; Abdula Nazare, 2014: 166.

⁵⁸⁷ Minarenin camiye konumu, malzeme ve inşa tekniği göz önüne alındığında, camiye daha sonradan eklendiği ve minare gövdesinde yer alan 1967 tarihinin ise minarenin inşa edildiği yıl olarak düşünülmektedir.

Mekânın kuzey duvarının merkezine ise 0.15 m. derinliğinde bir niş açılmıştır⁵⁸⁸. Güney duvarın merkezinde, dikdörtgen planlı harime giriş kapısı ve hemen üzerinde 0.04 m. derinliğinde bir niş yer almaktadır (Foto 327).

Harim, 10.91x5.32 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 3.45 m.dir. Süsleme açısından yalın tutulmuş olan harim duvarlarında yer yer çatlaklar görülmektedir (Foto 328). Harimin güney duvarının ortasında mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Duvarın batı köşesine ise minber yerleştirilmiştir.

Mihrap, harimin güney duvarının merkezine yerleştirilmiştir. Tamamıyla boyalı olan mihrap, süsleme bakımından sadedir. Mihrap nişinin her iki yanında yer alan içe taşkın konsollar dikkat çekmektedir. Mihrap kavsarası sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. Mihrabın kemer yüksekliği 2.80 m, niş derinliği ise 0.40 m.dir.

Minber, harimin güneybatı köşesinde bulunmaktadır. Tamamıyla ahşap malzemeden yapılmış olan minber, yeşil renkte boyanmış olup süsleme açısından yalın tutulmuştur. Minber kapısı yuvarlak kemerlidir. Beş basamakla çıkılan minber köşkü, baldaken tarzında düzenlenmiştir. Köşkün kuzey cephesi, kaş kemerle bağlanmıştır. Köşk, içten düz tavan, dıştan ise konik bir külâh ve âlemlerle sonlanmaktadır (Foto 329).

Harimin doğu ve batı duvarlarının pencere düzenlenmesi simetriktir. Her iki duvar, ikişer adet dikdörtgen planlı pencereyle hareketlendirilmiştir. Camideki bütün pencereler, yandan şevli olarak tasarlanmıştır. Batı duvarın kuzey köşesinde, kadınlar mahfili katında bulunan 0.64x1.50 m. ölçülerindeki dikdörtgen formlu kapıdan minareye çıkılmaktadır. Kuzey duvarın merkezine harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının hemen üzerinde kadınlar mahfili ve bir adet dikdörtgen formlu üst kot penceresi yer almaktadır. Pencere, kuzey yönden kapatılmıştır.

Kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. 5.32x2.47 m. ölçülerinde olan mahfile, harime giriş kapısının hemen batısında bulunan merdivenle çıkılmaktadır. Mahfil, güney yönden iki adet direk ile desteklenmektedir. Mahfil korkulukları, ahşap çıtalarla oluşturulmuştur. Mahfilin hemen altında yer alan doğu ve batı köşeleri, ahşap çıtalarla sınırlandırılmıştır (Foto 330).

Değerlendirme

Günümüzde kullanılmayan caminin 1880 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir. Yapı, plan özellikleri ve genel tasarımı yönünden 19. yüzyılda Bulgaristan'ın Sofular Köyü'nde inşa edilen camiyle⁵⁸⁹ benzer şekilde düzenlendiği görülmektedir.

⁵⁸⁸ Caminin orijinal planında, nişin bulunduğu yerde bir pencere olduğu, ancak bilinmeyen bir tarihte pencerenin kapatıldığı ve içten niş şeklinde düzenlendiği anlaşılmaktadır.

2.34. Tataru (Azaplar) Köyü Camii

Cami, Mangalya'nın 30 km. güneybatısında bulunan Tataru (Azaplar) Köyü'nün merkezindeki geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır⁵⁹⁰. Caminin banisi bilinmemektedir⁵⁹¹. İnşa kitabesi olmayan caminin 1880 yılında yapıldığı ileri sürülmektedir⁵⁹². Ancak Ayverdi, yapının günümüze ulaşamadığını söylemektedir⁵⁹³. Caminin Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafı incelendiğinde, genel hatlarıyla, aslına uygun bir şekilde restore edildiği anlaşılmaktadır.

Dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin batısında minare, avlusunda ise haziresi yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.60 m.dir (Çizim 50).

Caminin duvarları tamamıyla çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'nde yer alan fotoğraftan caminin kabayonu taş malzemeye inşa edildiği anlaşılmaktadır (Foto 331)⁵⁹⁴. Caminin minaresinde tuğla ve demir, minberde ise ahşap kullanılmıştır. Camiyi dıştan örten kırma çatı şingilla kaplanmıştır (Foto 332).

Cami duvarları geniş bir saçakla çevrilmiştir. Caminin güney cephesinde, merkezden yanlara doğru kaydırılmış, 1.08x1.06 m. ölçülerinde iki adet kare pencere yer almaktadır. Caminin doğu ve batı cephelerinin merkezine 1.11x1.04 m. ölçülerinde birer adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Batı cephenin kuzey köşesine, dikdörtgen planlı camiye giriş kapısı yerleştirilmiştir. Giriş kapısının önü, metal konstrüksiyonla düzenlenmiş küçük bir mekânla kapatılmıştır. Batı cephenin ortasına minare konumlandırılmıştır. Kuzey cephenin merkezi ise 1.84x1.31 m. ölçülerinde iki adet dikdörtgen pencereyle hareketlendirilmiştir. Caminin cephelerinde yer alan pencerelerin üzeri, birer adet kırmızı renkteki ay-yıldız motifleriyle süslenmiştir (Foto 333).

Minare, caminin batısında, harim duvarından bağımsız bir şekilde konumlandırılmıştır. Minarenin dış yüzeyi çimentoyla sıvanmıştır. Dökülen sıva yerlerinden minarenin tuğlayla inşa edildiği anlaşılmaktadır. Sadece silindirik gövde ve şerefe kısmından

⁵⁸⁹ İbrahimgil ve Keleş, 2006b: 1105.

⁵⁹⁰ Tataru Köyü, Osmanlı Dönemi'nde Azaplar (Hazaplar) ismiyle anılmaktadır. bk. Pascu vd., 1980: 49; Ülküsal, 1966: 83; Coman, 2015: 83; Karasu, 2016: 1; Abdula Nazare, 2014: 166.

⁵⁹¹ Hacı Septar Bolat, 1932 yılında camiye 10 hektar arazi bağışlamıştır. Bu yüzden yapıya günümüzde "Bolat Camii" denilmektedir. bk. İbram, 2007: 176.

⁵⁹² Abdula Nazare, 2014: 166; İbram, 2007: 176.

⁵⁹³ Ayverdi'nin kitabında Azaplar Köyü ile Tataru Köyü'nün farklı yerler olduğu anlaşılmaktadır; Ayverdi, Dobriçe'deki Azebler Köyü camisinin Rus Harbi'nden hemen sonra yapıldığını söyleyerek caminin 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'nde yer alan fotoğrafına yer vermiştir. Tataru Köyü'ndeki camiden ise "Mangalya'daki Tatarlar Camii" olarak bahsetmektedir. bk. Ayverdi, 1977: 43. Günümüzdeki caminin Mangalya'ya yakın olmasından dolayı Tataru Köyü'ndeki cami günümüze ulaşan eserler içerisinde değerlendirmeye alınmıştır.

⁵⁹⁴ Abdülhamid Albümü: 91233/54.

oluşan minareye kuzeydoğu yönde açılan kapıdan girilmektedir. Minare şerefesi, demir levhayla kuşatılmış olup konik bir külâhla örülmüştür. Minarenin plan, teknik ve malzeme özellikleri incelendiğinde camiye daha sonradan eklendiği anlaşılmaktadır (Foto 334).

Batı cephenin kuzeyinde yer alan kapı, camiye daha sonradan eklenmiş ve iki oda şeklinde düzenlenmiş olan mekâna açılmaktadır. Giriş mekânın güneydoğu köşesinde bulunan kapıdan ise harime girilmektedir (Foto 335).

Harim, 9.18x5.32 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 3.30 m.dir. Harimin tavanı ve duvarları tamamıyla kartonpiyerle kaplanmıştır. Harim duvarları beyaz renkte boyanmış olup süsleme açısından sadedir. Harimin güney duvarının ortasına mihrap yerleştirilmiştir. Mihrabın her iki yanında ise 1.26x1.05 ölçülerinde, birer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Güney duvarın batı köşesine konumlandırılan ahşap minber orijinal değildir (Foto 336).

Mihrap, harimin güney duvarının merkezine yerleştirilmiştir. Mihrabın yüzeyi tamamıyla beyaz renkte boyandığı için inşa malzemesi bilinmemektedir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Kemerin hemen üzeri, yakın zamanda, kırmızı renkte ay-yıldız motifiyle süslenmiştir. Mihrabın yüksekliği 2.11 m., niş derinliği ise 0.40 m.dir.

Harimin doğu ve batı duvarları simetriktir. Her iki cephenin merkezi, ortalama 1.37x1.05 m. ölçülerinde olan birer adet dikdörtgen pencere ile hareketlendirilmiştir. Harim içindeki pencereler yandan şevli olarak düzenlenmiştir. Harimin kuzey duvarının hafif batısında, dikdörtgen biçimli harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 337).

Değerlendirme

1880 yılında inşa edildiği ileri sürülen cami hakkında Ayverdi, yapının günümüze ulaşmadığını ve büyük bir yapı olduğundan bahsetmektedir. Yapının Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafı incelendiğinde, aslına uygun bir şekilde restore edildiği anlaşılmaktadır. Caminin bugünkü plan ve cephe düzeni dikkate alındığında, Dobruca'da 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen köy camileriyle benzer özellik taşıdığı görülmektedir.

2.35. Valu Lui Traian (AsaŃa-Hasanlar) Köyü Camii

Cami, Köstence'nin 17 km. batısında bulunan Valu Lui Traian (AsaŃa-Hasanlar) Köyü'nde Crimeea Sokak ile Mustafa Kemal Atatürk Sokağı'nın birleştiği yerde, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi bulunmayan caminin inşa tarihi ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmektedir. Aksu, İbrahim ve Nazare, caminin 1880 yılında,⁵⁹⁵ Andreşoiu, caminin 1905 yılında inşa edildiğini düşünmektedir⁵⁹⁶. Ayverdi ise

⁵⁹⁵ Aksu, 2003: 83; İbrahim, 2007: 183; Abdula Nazare, 2014: 166;

vakıf kayıtlarından yola çıkarak, Hasan Halife Köyü'nde, Hasan bin Mehmed adında bir cami bulunduğunu ve bu caminin günümüzdeki Hasança Köyü'nde yer alan yapıyla aynı olduğunu söylemektedir⁵⁹⁷. 1750 tarihli Avarız Defteri'nde göre köyde toplam 11 haneden oluşan Müslüman'ın yaşadığı tespit edilmiştir⁵⁹⁸. Cami günümüzde ibadete açıktır⁵⁹⁹.

Dikdörtgen planlı cami, içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin batısında basit bir minaresi yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.67 m.dir (Çizim 51).

Caminin duvarları, çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Dökülen sıva yerlerinden cami duvarlarının kabayonu taşla örüldüğü anlaşılmaktadır. Caminin minaresi demirden yapılmıştır. Harimi içini örten tavanda, minberde ve niş kapaklarında ahşap kullanılmıştır. Caminin kırma çatısı atermit (lifli çimento oluklu levhalar) ile kaplanmıştır (Foto 338).

Caminin duvarları geniş bir saçakla çevrilmiştir. Günümüzde, caminin kuzey ve kuzeydoğu köşesine ek mekânlar ilave edilmiştir. Caminin güney, güneybatı ve güneydoğu köşeleri payandalarla desteklenmektedir (Foto 339). Caminin batı duvarının güney ve kuzeyinde birer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Güney yöndeki pencere harimi, kuzey yöndeki pencere ise camiye daha sonradan eklenen mekânı aydınlatmaktadır. Avlunun batısındaki minare, orijinal değildir (Foto 340). Caminin güney cephesine, merkezden yanlara doğru kaydırılmış iki adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Yapının kuzey cephesi sağır tutulmuştur. Caminin doğu cephesinin kuzey köşesinde, 2.52x6.84 m. ölçülerinde giriş mekânı eklenmiştir. Mekâna, doğu cephesinin merkezinde yer alan dikdörtgen planlı kapıdan girilmektedir. Kapının tam karşısına yerleştirilen kapıdan kuzey yöndeki odaya geçilmektedir. Odanın güney duvarının merkezinde ise 2.58 m. genişliğinde olan harime giriş kapısı bulunmaktadır (Foto 341,342).

Harim, 4.81x8.90 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavanın yüksekliği 2.70 m.dir. Harimin tavanı tamamıyla yeşil, duvarları ise sarı renkte boyanmıştır. Tavan ve harim duvarları süsleme açısından yalındır. Harimin güney duvarının merkezine mihrap yerleştirilmiştir. Mihrabın her iki yanında ise birer adet dikdörtgen biçimli pencere yer almaktadır. Güney duvarın batı köşesine minber konumlandırılmıştır (Foto 343).

⁵⁹⁶ Andreşoiu vd., 2012: 154.

⁵⁹⁷ Ayverdi, 1977: 28.

⁵⁹⁸ Çakır, 2015: 1755.

⁵⁹⁹ Köy sakinlerinden olan Naim Gaffar (yaş 75) ile yapılan söyleşide; caminin 1905 yılında inşa edildiğini, günümüze ulaşamayan orijinal minaresinin ahşap olduğu bilgisine ulaşılmıştır (söyleşi tarihi: 30.05.2017).

Mihrap, harimin güney duvarının ortasına konumlandırılmış olup duvardan 0.1,5 m. içe taşırılmıştır. Mihrap yüzeyi tamamıyla sarı renkte boyandığı için inşa malzemesi bilinmemektedir. Mihrap, Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü'ndeki caminin mihrabıyla benzerlik göstermektedir. Süsleme bakımından sade olan mihrap, ters U biçiminde, 0.15 m. genişliğinde bir silmeyle çerçeve içerisine alınmıştır. Bu silmelerin yüzeyi, yivlerle hareketlendirilmiştir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerli olup mihrabın yüksekliği 1.80 m., niş derinliği ise 0.26 m.dir.

Minber, harimin güney duvarının batı köşesinde, harimin batı duvarına bitişik yerleştirilmiştir. Tamamıyla ahşaptan yapılmış minber, yeşil renge boyanmış olup süsleme açısından sadedir. Minberin kapısı yuvarlak kemerli olarak düzenlenmiştir. Minber aynalıkları, yalın bırakılmıştır. Minber korkuluğu, S kıvrımlı ahşap plakalarla oluşturulmuştur. Sekiz basamakla çıkılan minber köşkü, üç adet ahşap çıta arasına, kuzey ve doğu yönden dilimli kemer atılarak baldaken şeklinde tasarlanmıştır (Foto 344).

Harimin doğu ve batı duvarlarının pencere düzenlemeleri simetriktr. Her iki duvarın güneyine birer adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Harim içindeki pencerelerin tamamı, ortalama 0.99x1.30 m. ölçülerinde ve yandan şevli olarak tasarlanmıştır. Harimin batı duvarının güney köşesi ile doğu duvarının kuzey köşesine birer adet dolap nişi açılmıştır. Harimin kuzey duvarının merkezinde, dikdörtgen planlı harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 345).

Değerlendirme

Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü'nde yer alan caminin 1880 ve 1905 yılında inşa edildiğine dair iki farklı görüş ileri sürülmüştür. Caminin bugünkü mimari özellikleri incelendiğinde ve gerek Romanya gerekse Anadolu ölçeğindeki geç dönem köy camilerinde karşılaştığımız cami tipleriyle aynı özelliği göstermektedir. Yapının hemen kuzeyine yeni bir cami inşa edildiğinden dolayı değerlendirmeye aldığımız tarihi cami, günümüzde pek fazla kullanılmamaktadır.

2.36. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii

Cami, Mecidiye kasabasının 27 km. kuzeyinde bulunan Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) köyünün merkezinde, küçük bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan caminin 1880 yılında inşa edildiği düşünülmektedir⁶⁰⁰. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Avlunun kuzey ile kuzeybatısında birer adet minare yer almaktadır. Caminin duvar kalınlığı 0.60 m.dir (Çizim 52). Caminin kuzey cephesinde iki bölümlü olarak tasarlan mekân, orijinal olmayıp yapıya yakın bir tarihte eklenmiştir.

Cami duvarları tamamıyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Camiye giriş koridorunun iç tavan örtüsünde, minberde ve avlunun kuzeybatı köşesindeki minarede ahşap kullanılmıştır. Caminin kuzeyinde yer alan minarede ise beton, demir ve kurşun malzeme görülmektedir. Camiyi dıştan örten kırma çatı, kiremitle kaplanmıştır (Foto 346).

Cami duvarları boydan boya saçakla çevrilmiştir. Caminin doğu ve batı cepheleri benzer şekilde düzenlenmiştir. Her iki cephenin orta bölümüne gelecek şekilde, birer adet 1.40x1.14 m. ölçülerinde dikdörtgen pencere açılmıştır (Foto 347). Caminin kuzeyine, yakın bir zamanda ek bir mekân inşa edilmiştir. Mekânın doğu cephesinin kuzey köşesine, bir adet camiye girişi sağlayan kapı açılmıştır. Caminin güney cephesinin merkezindeki mihrap nişi çıkıntısı dikkat çekmektedir. Mihrap nişinin her iki yanına simetrik olarak birer adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Caminin kuzey cephesi yalın bırakılmıştır. Kuzey cephede ve avlunun kuzeybatısında birer adet minare yer almaktadır.

Minare, caminin hemen kuzeyinde, yapıdan bağımsız bir şekilde konumlandırılmıştır. Yakın bir tarihte, tamamıyla betonarme malzemeden inşa edilmiş olan minarenin şerefesinde demir, petek kısmında ise kurşun kullanılmıştır. Avlunun kuzeybatı köşesinde bulunan minarenin caminin orijinal minaresi olduğu düşünülmektedir. Orijinal minare, taş ayak üzerine şerefe oturtularak oluşturulmuştur. Şerefeye, doğu yöndeki basık kemerli kapıdan girilerek 11 basamakla çıkılmaktadır. Şerefeyi örten konik külah, dört adet ahşap direk tarafından taşınmaktadır. Ahşap direkler günümüzde çimentoyle sıvanmıştır. Konik külahın saçak kısımları, ok uçlarını anımsatan ahşap çıtalarla hareketlendirilmiştir. Külah dıştan kurşunla kaplanmıştır (Foto 348).

Caminin doğu duvarının kuzey köşesinde yer alan kapıdan 1.70x2.57 m. ölçülerindeki küçük bir mekâna girilmektedir. Kapının karşısında bulunan dikdörtgen formlu diğer bir kapıdan ise daha büyük bir odaya geçilmektedir. Camiye giriş mekânı ve odanın üzeri ahşap

⁶⁰⁰ Aksu, 2003: 83; Abdula Nazare, 2014: 166.

düz tavanla örtülmüştür. Odanın güney duvarının doğu köşesindeki dikdörtgen planlı kapı harime açılmaktadır (Foto 349).

Harim, 6.10x7.74 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harim tavanı ve duvarları kartonpiyerle kaplandığı için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Tavan yüksekliği 3.50 m.dir. Harim içi süsleme bakımından sadedir (Foto 350) . Harimin güney duvarının merkezinde mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet 1.30x1.17 m. ölçülerinde dikdörtgen pencere yer almaktadır. Güney duvarın batı köşesine yerleştirilen ahşap minber orijinal değildir (Foto 351). Harimin doğu ve batı duvarı simetrik düzenlenmiştir. Her iki duvarın merkezine, birer adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Pencerele, yandan şevli olarak tasarlanmıştır. Harimin kuzey duvarının mihrap aksında harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapı, 1.22x1.90 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır (Foto 352).

Mihrap, güney duvarın ortasına yerleştirilmiştir. Mihrabın yüzeyi sıvalı olduğu için inşa malzemesi bilinmemektedir. Süsleme bakımından sade olan mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrabın yüksekliği 1.55 m., niş derinliği ise 0.85 m.dir.

Değerlendirme

İnşa kitabesi olmayan cami, plan ve cephe düzeni bakımından, Bulgaristan'ın Niğbolu ilçesinde yer alan Hacı Mehmed Ağa Camisi'yle (18. yy) benzer özellik göstermektedir⁶⁰¹. Cami avlusunun kuzeybatı köşesine konumlandırılan minare dikkat çekicidir. Basit taş ayak üzerine şerefe yerleştirilerek oluşturulmuş minareye, basamaklarla çıkılmaktadır. Bu tip minarelerle daha çok köy camilerinde karşılaşılmaktadır. Yazık ki günümüzde, bu minareler yıkılarak yerlerine betonarme minareler yapılmaktadır.

2.37. Osmancea (Osman Fakih-Osmança) Köyü Camii

Cami, Köstence ilinin 38 km. güneybatısında Osmancea (Osman Fakih-Osmança) köyünün hemen dışında, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan caminin inşa tarihi ile ilgili farklı görüşleri ileri sürülmüştür. Aksu ve Nazare'de, caminin 1884 yılında,⁶⁰² Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinde ise caminin 1898 yılında inşa ettirildiği bilgisi yer almaktadır⁶⁰³. Ayverdi, Osman Fakih köyünde bir cami olduğunu yerinde görmüştür, ancak caminin inşa tarihine dair bir bilgi vermemektedir⁶⁰⁴.

⁶⁰¹ İbrahimgil ve Keleş, 2016a: 574-575.

⁶⁰² Aksu, 2003: 84; Abdula Nazare, 2014: 166.

⁶⁰³ İbrahim, 2007: 220.

⁶⁰⁴ Ayverdi, 1977: 54.

Cami, dıştan 12.30x6.20 m. ölçülerindendir. Yapının içerisine girilememiştir. Bu yüzden sadece dış fotoğraf ve diğer kaynaklarda yer alan iç fotoğraflarına yer verilmiştir. Camiye, batı cephenin kuzey köşesinde yer alan dikdörtgen planlı kapıdan girilmektedir. Cephenin güney yönüne ise harimi aydınlatan dikdörtgen bir pencere açılmıştır. Güney cephede, merkezden yanlara doğru kaydırılmış iki adet, doğu cephenin kuzey köşesinde ise bir adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Doğü cephedeki pencerenin harime giriş koridoruna açıldığı düşünülmektedir. Bundan dolayı harimin doğü cephesinin sağır tutulduğu anlaşılmaktadır (Foto 353,354).

Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Güney duvarın merkezine, sivri kemerli mihrap konumlandırılmıştır. Mihrap kavsarasının hemen üzerinde kabartma tekniğinde işlenmiş ay-yıldız motifi dikkat çekmektedir. Mihrabın her ki yanında ise iki adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Güney duvarın batı köşesine ise ahşap minber konumlandırılmıştır (Foto 355)⁶⁰⁵.

Değerlendirme

İnşa kitabesi olmayan caminin 1884 ve 1898 yılında inşa edildiğine dair farklı görüşler ileri sürülmektedir. Cami görevlisi olmamasından dolayı yapıya ne yazık ki girilememiştir. Caminin bugünkü mimari özellikleri incelendiğinde, özellikle Dobruca'da yer alan ve Osmanlı'nın geç dönemlerinde inşa edilmiş olan köy camileriyle benzer özellik taşıdığı anlaşılmaktadır.

2.38. Dulceşti (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii

Cami, Mankalya kasabasının 15 km. kuzeyinde, Dulceşti (Küçük Tatlıcak) köyünün merkezinde yer almaktadır. Caminin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Birçok kaynakta, caminin 1891 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir⁶⁰⁶. Cami, günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Son cemaat yeri olmayan caminin kuzeybatı köşede minaresi bulunmaktadır. Caminin kuzey cephesine, daha sonraki yıllarda ek mekânlar ilave edilmiştir. Yapının duvar kalınlığı, 0.61 m.dir (Çizim 53).

Caminin duvarları ve minaresi tamamıyla dıştan sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Minarenin iç kısmından bakıldığında, kabayonu taş ve tuğla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Minarenin şerefesinde demir, külahta ise kurşun kullanılmıştır. Minber, vaaz

⁶⁰⁵ Andreşoiu vd., 2012: 179.

⁶⁰⁶ Andreşoiu vd., 2012: 154; Aksu, 2003: 84.

kürsüsü ve mahfilde ahşap malzeme tercih edilmiştir. Camiyi örten çatı ise şingil ile kaplanmıştır (Foto 356).

Caminin doğu cephesinde, üç adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Pencerelerden ikisi güney yöne kaydırılmıştır. Güney cephenin merkezine ise iki adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Caminin kuzey cephesinde, camiye daha sonradan eklenen mekânlar bulunmaktadır. Caminin batı cephesinin güney yönünde iki adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Cephenin kuzey köşesine minare konumlandırılmıştır. Minarenin hemen kuzeyine ise dikdörtgen planlı camiye giriş kapısı yerleştirilmiştir. Cephenin kuzeyinde bulunan diğer iki mekâna, batı cephelerine açılan kapılardan girilmektedir (Foto 357,358).

Minare, caminin kuzeybatı köşesinde, yapıya bitişik olarak inşa edilmiştir. Minare tamamıyla beyaz renkte sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Minarenin iç kısmı incelendiğinde, gövdenin kabayonu taş ve tuğlayla örüldüğü anlaşılmaktadır. Minareye, mahfil katının batısında yer alan basık kemerli kapıdan girilmektedir. 2.75x2.60 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı olan kaide, dört sıra kaval silmeyle sonlanmaktadır. Kaideden direkt silindirik gövdeye geçilmektedir. Şerefe altı, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dört sıra ince kaval silmeyle hareketlendirilmiştir. Süsleme açısından sade olan şerefenin korkulukları demir çubuklarla oluşturulmuştur. Silindirik gövdeye nazaran daha ince tasarlanan petek kısmı, kurşun kaplı konik külâh ve bir âlemle sonlanmaktadır.

Batı cephenin kuzey köşesinde bulunan kapıdan küçük bir odaya girilmektedir. Camiye giriş kapısının aksında yer alan dikdörtgen planlı kapıdan ise doğu-batı doğrultusunda uzanan bir koridora geçilmektedir. Koridorun doğu duvarına, dikdörtgen bir pencere açılmıştır. Mekânın güney duvarının batı yönünde, dikdörtgen planlı harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 359).

Harim, 8.73x5.97 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harim duvarları ve tavan tamamıyla kartonpiyerle kaplandığı için inşa malzemeleri tespit edilememiştir⁶⁰⁷. Tavan yüksekliği 3.78 m.dir. Harim duvarları süsleme açısından sadedir. Harimin güney duvarının ortasına mihrap yerleştirilmiştir. Mihrabın her iki yanına ise birer adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Pencere, ortalama 0.98x1.72 m. ölçülerinde olup yandan şevli olarak tasarlanmıştır. Duvarın batı köşesinde minber, doğu köşesinde ise vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Ancak her ikisi de orijinal değildir (Foto 360).

Harimin doğu ve batı duvarı, asimetrik olarak düzenlenmiştir. Her iki duvar, ikişer adet dikdörtgen pencereyle hareketlendirilmiştir. Pencere, güney duvardaki pencerelerle

⁶⁰⁷ Romanya'daki köylerde yer alan diğer camilerin inşa malzemeleri göz önüne alındığında, bu caminin tavan örtüsünde de ahşap kullanıldığı düşünülmektedir.

aynı özelliktedir. Batı duvarın kuzey köşesinin üst kotunda, minareye giriş kapısı bulunmaktadır. Harimin kuzey duvarının batısına, dikdörtgen formlu harime giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının hemen üzeri mahfil olarak düzenlenmiştir.

Mihrap, güney duvarın merkezine yerleştirilmiştir. Tamamıyla beyaz renkte boyalı olan mihrap, süsleme bakımından sadedir. Mihrap kavsarası basık kemerlidir. Mihrap yüksekliği 2.10 m., niş derinliği ise 0.45 m.dir.

Kadınlar mahfili, harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. 3.29x5.97 m. ölçülerinde olan mahfile, harimin kuzeybatısında bulunan merdivenle çıkılmaktadır. Mahfilin batı köşesi, güney yöne doğru 0.66 m. taşırılmıştır. Mahfil ve merdiven korkuları ahşap çıtalarla oluşturulmuştur (Foto 361).

Değerlendirme

Mankalya kasabasının 15 km. kuzeyinde, Dulceşti Köyü'nde yer alan caminin 1891 yılında inşa edildiği ileri sürülse de camiye ait bir inşa kitabesi bulunmamaktadır. Caminin bugünkü mimari özellikleri incelendiğinde, harim kısmının tamamen kartonpiyerle kaplı olduğu ve dış duvarın ise sıvandığı görülmektedir. Bu nedenle caminin tarihlendirmesine dair bir ipucu tespit edilememiştir. Cami, Bulgaristan'ın Pavel Banya ilçesine bağlı Akbaş köyündeki camiyle (19. yy.) benzer özellik göstermektedir⁶⁰⁸. Bu bilgiden yol çıkarak Dulceşti (Küçük Tatlıcak) Köyü Camisi'nin de 19. yüzyılda inşa edilmiş olabileceği ileri sürülebilir.

2.39. Abrud Köyü Camii

Cami, Mecidiye kasabasının 32 km. güneydoğusunda, Abrud Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi bulunmayan caminin Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri listesinden 1898 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır⁶⁰⁹. Andreşoiu, caminin 1914 yılında inşa edildiğini ileri sürmektedir⁶¹⁰. Cami, günümüzde kullanılmaktadır.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin son cemaat yeri ve minaresi bulunmamaktadır. Yapının duvar kalınlığı ortalama 0.45 m.dir (Çizim 54).

Caminin duvarları, zeminden yaklaşık 0.70 metre yukarısına kadar kabayonu taş malzemeyle, üst kısımlar ise kerpiç malzemeyle örülmüştür. Caminin iç tavan örtüsünde,

⁶⁰⁸ İbrahimgil ve Keleş, 2016b: 1103.

⁶⁰⁹ İbram, 2007: 222.

⁶¹⁰ Andreşoiu vd., 2012: 154.

zemin döşemesinde, harime giriş kapısı ve pencerelerde ahşap malzeme görülmektedir. Harimi dıştan örten kırma çatı, kiremitle kaplanmıştır (Foto 362).

Cami duvarları boydan boya saçakla çevrenmiştir. Caminin batı cephesinde, kuzey yöne doğru kaydırılmış iki adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Güney cephede ise zemine yakın bir şekilde konumlandırılmış ve iki adet dikdörtgen planlı pencere bulunmaktadır (Foto 363,364). Caminin kuzey cephesinin merkezinde yer alan iki adet niş dikkat çekmektedir. Nişler, ortalama 0.85 m. genişliğinde ve 0.26 derinliğindedir. Caminin kuzey yönünde devam eden ve 3.48x6.58 m. ölçülerinde olan temel izleri tespit edilmiştir. Doğu cephe, diğer cephelere göre farklı düzenlenmiştir. Cephenin merkezine camiye giriş kapısı, kapının her iki yanında da ise ikişer adet dikdörtgen formlu pencere konumlandırılmıştır (Foto 365).

Camiye doğu cephede bulunan dikdörtgen formlu kapıdan girilmektedir. Kapı, geniş bir koridora açılmaktadır. Koridorun batı duvarında iki adet şevli olarak düzenlenmiş dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Koridorun güney cephesinde, daha sonradan eklendiği anlaşılan ince bir duvar, duvarın doğu köşesinde ise harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 366). Koridorun kuzey duvarının doğu köşesine ise kuzeydeki küçük bir odaya açılan bir kapı yerleştirilmiştir. Günümüzde depo olarak kullanılan mekân, doğu duvarına açılan dikdörtgen formlu bir pencereyle aydınlatılmaktadır (Foto 367).

Harim, 7.00x5.65 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olup ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 3.03 m.dir. Harimin tavanı yeşil renkte, duvarlar ise tamamıyla beyaz renkte boyanmıştır. Tavan ve duvarlar, süsleme bakımından yalın tutulmuştur. Harimin güney duvarının merkezinde mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Duvarın güneybatı köşesine ise minber yerleştirilmiştir. Malzeme ve teknik özellikleri incelendiğinde minberin orijinal olmadığı anlaşılmaktadır (Foto 368).

Mihrap, güney duvarın ortasına yerleştirilmiştir. Mihrabın yüzeyi sıvalı olduğundan inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Süsleme bakımından sade olan mihrap, 0.12 m. içe doğru taşırılmıştır. Mihrap kavsarası sivri kemerli, mihrap nişi ise yandan şevli olarak düzenlenmiştir. Mihrap yüksekliği 2.11 m., niş derinliği ise 0.30 m.dir (Foto 369).

Harimin batı duvarının kuzey yönünde sadece bir adet 0.92 m. genişliğinde ve 0.35 m. derinliğinde niş açılmıştır. Doğu duvarda ise iki adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır. Harimin kuzey duvarı, 0.09 m. genişliğinde ahşap bir duvar ile kapatılmıştır. Duvarın doğu köşesinde harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 370).

Değerlendirme

1898 yılında inşa edildiği bilinen cami, günümüzde her ne kadar kullanıma açık olsa da ibadet için pek uygun görülmemektedir. Duvarlardan dökülen sıvalar, harimin her yerine dağılmış olması ve bazı pencerelerin kırık olması, caminin kalabalık bir cemaate sahip olmadığını göstermektedir. Bugün için tespit edilemese de 1930 yılı nüfus sayımında köyde 115 Türk ve 335 Tatarın yaşadığı bilinmektedir⁶¹¹.

Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri'nde, “*caminin kerpiç ve tuğladan 3 odalı olarak inşa edildiği*” yazmaktadır. Caminin kuzey cephesinde yer alan nişler ve temel izleri göz önüne alındığında, yapının üç bölümden meydana geldiği, ancak bilinmeyen bir tarihte kuzey cephesinin yıkıldığı anlaşılmaktadır. Harimin kuzey cephesinde yer alan ince ahşap duvarla harim içinde bir küçülmeye gidilmesindeki sebebin ise ısınma probleminden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Caminin günümüzdeki bugünkü fiziki durumu incelendiğinde, duvarlar ve tavandaki çatlak ve göçüklerden dolayı yıkılma tehlikesi altında olduğu anlaşılmaktadır. Caminin bir an öne koruma altına alınması gerekmektedir. Önlem alınmadığı takdirde Osmanlı mirası olan bu eserin yakın bir zamanda yok olacağı şüphesizdir.

2.40. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii

Cami, Çernavoda kasabasının 18 km. kuzeydoğusunda bulunan Siliştea (Taşpınar) Köyü'nün merkezindeki geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan caminin 1910 yılında inşa edildiği düşünülmektedir⁶¹². Cami günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeyinde son cemaat mahalli yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.60 m.dir (Çizim 55).

Caminin duvarları tamamıyla sıvalı olduğu için inşa malzemesi bilinmemektedir⁶¹³. Caminin iç tavan örtüsünde, minberde ve son cemaat mahallinde ahşap; mihrapta alçı kullanılmıştır. Camiyi örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 371).

Cami duvarları, boydan boya saçakla çevrilmiştir. Caminin doğu ve batı cephelerinin pencere düzenlemeleri simetriktir. Her iki cephenin güneyinde 0.89x1.35 m. ölçülerinde ikişer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Caminin güney cephenin merkezine ise iki adet

⁶¹¹ Manuila, 1938: 146.

⁶¹² Abdula Nazare, 2014: 166; Aksu, 2003: 84.

⁶¹³ Köyün sakinlerinden olan Septar Şerif (yaş 35) ile yapılan söyleşide; caminin dış duvarlarının kabayonu taşla örülmüş olduğu, ancak 10 sene önce duvarların sıvandığı ve harim içinin kartonpiyerle kaplandığı bilgisine ulaşılmıştır (söyleşi tarihi: 07.06.2017).

dikdörtgen pencere açılmıştır. Pencereler, diğer cephelerde yer alan pencerelerle aynı ölçülere sahiptir. Her üç cephede yer alan pencerelerin tepe kısımları ay-yıldız motifiyle süslenmiştir (Foto 372,373). Caminin kuzey cephesi, diğer cephelere göre farklı düzenlenmiştir. Cephede demir direklerle taşınan ve üzeri kiremitle örtülü bir son cemaat mahalli oluşturulmuştur. 6.09x2.00 m. ölçülerindeki mekâna kuzeybatı köşede bulunan iki basamakla çıkılmaktadır. Caminin kuzey duvarının ortasında dikdörtgen formlu giriş kapısı, kapının hemen doğusunda ise bir adet dikdörtgen pencere yer almaktadır.

Kuzey cephenin merkezine konumlandırılan kapıdan, 1.73x2.71 m. ölçülerindeki mekâna girilmektedir. Giriş kapısının aksında bulunan dikdörtgen biçimli kapı, harime açılmaktadır. Mekânın güneybatı köşesine yerleştirilmiş olan kapıdan ise başka bir mekâna geçilmektedir.

Harim, 8.16x4.89 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri düz tavanla örtülmüş olup tavan ve harim duvarları kartonpiyerle kaplanmıştır. Tavan yüksekliği 2.68 m.dir. Harim duvarları, süsleme açısından sadedir. Harimin merkezinde yer alan ve çevresi kartonpiyerle kaplanmış olan direk, tavanı desteklemektedir. Harimin güney duvarının merkezine mihrap yerleştirilmiştir. Mihrabın her iki yanı, birer adet dikdörtgen biçimli pencereyle hareketlendirilmiştir. Güney duvarın batı köşesine konumlandırılmış olan ahşap minber orijinal değildir (Foto 374).

Mihrap, harimin güney duvarının merkezinde yer almakta olup tavana kadar yükselmektedir. Mihrap, 0.29 m. içe taşırılmıştır. Mihrabın yüzeyi boyalı olduğu için inşaa malzemesi bilinmemektedir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Kemerin hemen üzerinde, kemer yayı boyunca devam eden üç adet kaval silme görülmektedir. Alçı malzemeden yapılmış olan bu silmeler, aplike tekniğiyle yerleştirilmiştir. Mihrap kavsarasının yüzeyine, yakın zamanda, kırmızı renkte ay-yıldız motifi çizilmiştir. Mihrabın kemer yüksekliği 2.10 m., niş derinliği, 0.60 m.dir.

Harimin batı ve doğu duvarı benzer şekilde düzenlenmiştir. Her iki duvarda, 0.89x1.40 m. ölçülerinde dikdörtgen biçimli pencere yer almaktadır. Harimin kuzey duvarının batı köşesinde ise dikdörtgen planlı harime giriş kapısı bulunmaktadır (Foto 375).

Değerlendirme

Siliştea (Taşpınar) köyünün merkezindeki yer alan caminin inşaa kitabesi bulunmamaktadır. 1910 yılında inşaa edildiği ileri sürülen caminin harim duvarları tamamıyla kartonpiyerle kaplanmıştır. Her ne kadar yapıyı tarihlendirebilecek bir ipucu olmasa da bugünkü mimari özellikleri dikkate alındığında, caminin 19. yüzyılın ikinci yarısı veya 20. yüzyılın başlarında inşaa edildiği anlaşılmaktadır.

2.41. Köstence-I. Carol (Kral) Camii

Cami, Köstence'nin Crangului ile Arhiepiscopiei sokaklarının kesiştiği bölgede, bir avlu içerisinde yer almaktadır. Banılığını I. Carol'un⁶¹⁴ üstlendiği caminin mimarı Victor G. Ştefanescu'dur. Kral Camisi'nin II. Mahmud zamanında, 1823'de Hafız Hüseyin Paşa tarafından yaptırılan Mahmudiye Camisi'nin temelleri üzerine inşa edildiği bilinmektedir⁶¹⁵. Kral camisi olarak da bilinen yapının inşasına 1910 yılında başlanmış⁶¹⁶ olup 13 Haziran 1913 tarihinde, Kral I. Carol (Charles) ve Kraliçe Elisabeth de katıldığı bir törenle caminin açılışı yapılmıştır⁶¹⁷ (Foto 376). 1911 yılına ait fotoğraflardan cami inşasının devam ettiği anlaşılmaktadır (Foto 377,378)⁶¹⁸. Caminin tamamlanmasına yakın bir tarihte, Köstence İl Müftüsü olan Hafız Rıfat, camide görev alacak kişilerin seçilmesi gerektiği üzerine Romanya Diyanet ve Eğitim Bakanlığı ile Kilise Evi İdaresi'ne bir rapor sunmuştur⁶¹⁹. 1 Temmuz 1913 tarihi itibarıyla camiye hatip, müezzin ve hizmetli görevlendirmesi yapılmıştır⁶²⁰. Cami, dönemin müftüsü olan Yakub Mehmed isteği üzerine, 1957-1958 yılları arasında Romanya Devleti'nin desteğiyle, mühendis Aurel Beleş önderliğinde restore ettirilmiştir⁶²¹.

⁶¹⁴ 1839 yılında doğan Karl Eitel Friedrich (I. Carol), III. Napolyon'un desteğiyle 1866 yılında tahta çıkmıştır. Romanya'nın kalkınması ve modern bir şehir olması için çalışmalarda bulunmuş olup 21 Mayıs 1877 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bağımsızlığını ilan etmiştir. 1878 yılında Berlin Antlaşması'yla Romanya'nın bağımsızlığını diğer ülkelere kabul ettirmiştir. bk. Treptow, 1996: 319.

⁶¹⁵ "Merhum Sultan Mahmud adını taşıyan ve 1823 yılında merhum Hafız Hüseyin Paşa tarafından İstanbul Şeyhu'l İslâm fetvasına göre Köstence şehri ana mahallesinde inşa edilen bu cami yıkılmıştır ve Romanya Kralı I. Carol'un ve eşi Kraliçe Elisabeta'nın mutlu ve şanlı hükümdarlığı altında yenisi yapılmıştır. 5 Zilkade 1328 (8 Kasım 1910)." bk. BOA. İ. TAL., Dosya no: 468, Gömlek no: 4; Caminin II. Abdülhamid fermanı ile Makedonya'da Romen kilisesinin otoritesi tanınmasına karşılık Romen hükümeti tarafından yapıldığı bilinmektedir. bk. Pauleanu ve Coman, 2010: 81.

⁶¹⁶ "Hariciye Nezareti Sicil-i Ahval Müdürü no: 1671/752 Sadaret'e; Romanya memurlarından 6 kişinin ve Köstence müftüsünün taltifi Dobruca'da yaşayan Müslüman ahalî için Köstence kasabasında bulunan Mahmudiye Camii'nin yıkılarak yerine yeni ve büyük bir cami yapılması Romanya hükümetince kararlaştırılmış ve geçen haziranda çalışmalara başlanmıştır. Bu konuda hizmetleri görülenler nişanla taltif edilmişlerdir. Fi 1 Zilkade 1328 (4 Kasım 1910)." bk. BOA. İ. TAL., Dosya no: 468, Gömlek no: 4.

⁶¹⁷ "Köstence'de inşa edilen cami-i şerifin önümüzdeki cuma günü Romanya Kralı Hazretleri tarafından açılış töreni yapılması kararlaştırılmış olup bu törende hazır bulunmak üzere zatlarının yarınki perşembe günü oraya giderek Harici Nazırı'nın uygun bulması üzerine yol harçlığı muamele işlerinin Meclis-i Vükela'da müzakere edilmiştir. 6 Receb 1331 (11 Haziran 1913)." bk. BOA. BEO, Dosya no: 4181, Gömlek no: 313574; "Köstence'de inşa edilen caminin açılış töreninde hazır bulunmak için oraya gitmiş ve dönmüş olan defter-i hakani emini (Tapu Bakanı) Mahmud Esat Efendi'nin masrafı olan 5000 kuruşun hazine-i celile tarafından karşılanması için meclis-i vükela kararı. 17 Recep 1331 (22 Haziran 1913)." bk. BOA. MV., Dosya no:178, Gömlek no:123.

⁶¹⁸ Pauleanu ve Coman, 2010: 114, 124.

⁶¹⁹ "Gerekli personel 1 hatip, 1 imam, 1 müezzin ve 2 hizmetliden oluşmaktadır. Hatibin aylık 300 Ley maaşı olacaktır, aynı şekilde imam ve vaiz, müezzin 200 Ley ve iki hizmetlinin 100'er Ley, Hatip, imam ve müezzin seçiminde, önceki raporlarımda da belirttiğim gibi bunlarda kuvvetli dini bilgi, tecrübe ve güzel ses aranması gerekir. Bu nitelikte din görevlileri ülkede bulunmadığından, sözleşme ile göreve getirilecek söz konusu personeli İstanbul'dan seçmek üzere tarafıma yetki verilmesi hususunda talimat vermenizi rica ederim." bk. Pauleanu ve Coman, 2010: 85.

⁶²⁰ "Köstence I. Carol camisine Hafız Kemaleddin, müezzin olarak Hafız Mustafa Fevzi ve hizmetli olarak Rıfat Muhiddin göreve getirilmiştir." bk. Pauleanu ve Coman, 2010: 89.

⁶²¹ Pauleanu ve Coman, 2010: 96-98.

Dikdörtgen planlı caminin harim merkezi kubbe, ana eksenler beşik tonozla, köşelerde kalan alanlar ise tekne tonozu hatırlatan örtüyle kapatılmıştır⁶²². Caminin minaresi, harimin kuzeybatı köşesine konumlandırılmıştır. İki katlı olarak inşa edilen yapının üst kat duvar kalınlığı 0.68 m., bodrum katı duvar kalınlığı ise 0.71 m.dir (Çizim 56,57,58,59).

Caminin harim duvarları dolgu duvar tekniğinde örülmüş olup duvarların yüzeyi çimentoyla sıvanmıştır. Yapının avlusunda yer alan sütunlarda, harime giriş kapısının portalinde ve kapı kanatlarında mermer; harim içindeki ayaklarda, kadınlar mahfili ve mihraptaki süslemelerde alçı malzeme kullanılmıştır. Harim içi duvarlarında seramik; harimi örten kubbenin dış cephesinde, harime giriş kapsının kanatlarında ve kubbeden aşağıya doğru sarkan kandilde ise bronz süslemeler görülmektedir. Caminin avlusunun iç yüzleri ve minare, çimento ile sıvanmıştır. Cami kubbesi asfalt malzeme ve çakıl taşları ile kaplanmıştır. Minber ve vaaz kürsüsü ahşaptan yapılmıştır. Minber köşkünün üzerinde yer alan kubbede, pirinç malzeme tercih edilmiştir. Minarenin konik külâhı kurşun malzemeye kaplanmıştır. Harim içinde, kubbeğe geçiş elamanlarının bulunduğu kısımlarda ve bodrum katında ise tuğla malzeme kullanılmıştır (Foto 379).

Caminin merkezi kubbesi, onikigen planlı yüksek bir kaide üzerine oturmaktadır. Kaidenin dört köşesi pahlanmıştır. Kubbe, betonarme olup dıştan asfalt üzerine çakıl taşlarıyla kaplanmıştır. Kubbe eteği, toplam 16 adet içe çöktürilmiş sivri kemerli pencereyle hareketlendirilmiştir. Pencerelelerin aralarına, merkezinde sekiz kollu yıldız ve çevresinde spiral formda süslemelerin olduğu kasetler yerleştirilmiştir. Kubbenin tepe kısmının yüzeyi, bronz malzemeden döküm tekniğinde işlenmiş olan kıvrık dallı rumi motifleriyle süslenmiştir. Kubbe, dört boğumlu âlemlerle sonlanmaktadır (Foto 380,381,382). 1957 ve 1958 yıllarında caminin çatısı ve kubbenin taş mozaığının tamamen yenilenmiştir⁶²³.

Caminin harim duvarları, dört adet düz ve iç bükey formu silmelerle çevrilmiştir. Cami, Romanya'da inşa edilmiş Osmanlı yapılarında görülmeyen, alışılmışın dışında bir cephe düzenine sahiptir. Caminin doğu ve batı cepheleri benzer şekilde düzenlenmiş olup yığma payandalarla üçe ayrılmıştır. Çatıdan daha yüksek tutulan orta bölümdeki sivri kemerlerin yüzeyi, üç kademedan oluşan farklı ölçülerdeki silmelerle hareketlendirilmiştir. Kemerlerin oturduğu konsollar kemerli olarak tasarlanmıştır. Kemer alınlığının içerisinde, yonca biçimini hatırlatan üçlü pencere uygulaması görülmektedir. Altındaki iki pencerenin arası palmet başlıklı bir sütunle ayrılmıştır. İçe çöktürülen pencerelerin şebekelerinde sekiz kollu yıldız motifi kullanılmıştır. Kemerin her iki yanına, dikdörtgen olarak uzanan, yukarıda at nalı

⁶²² Caminin planı, Romanya'da yer alan Yunan haç planlı *Curtea de Argeç* kilisesine benzetilmektedir. bk. Andreşoiu vd., 2012: 19.

⁶²³ Pauleanu ve Coman, 2010: 188.

kemerle sonlanan birer adet pencere konumlandırılmıştır. Harim cephesinin dört köşesi, romanesk üslupta yapılmış alçı palmet bantlarıyla süslenmiştir (Foto 383,384).

Güney cephede de benzer kemer yayı görülmektedir. Kemer yayının hemen batısına konumlandırılan betonarme baca dikkat çekicidir. Cephenin merkezinde mihrabı ve duvarları destekleyen payandalar bulunmaktadır. Kemer alınlığında, yuvarlak formu üçlü pencere uygulaması yer almaktadır. Kemerin her iki yanında ise diğer cephelerde karşımıza çıkan pencereler ve palmet bantları görülmektedir.

Kuzey cephe, diğer cephelere göre farklı düzenlenmiştir. Üç blok halinde tasarlanan cephenin yan kanatları sağır tutulmuştur. Cephenin merkezine, basık kemerli cümle kapısı konumlandırılmıştır. İç çökertilen kapı, üç sıra sivri kemerle çerçeve içine alınmıştır (Foto 385,386). Kemer alınlığında, kalemişi tekniğinde düzenlenmiş yazıtlar yer almaktadır; yukarıda daire içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renkte “Bismillahirrahmanirrahim”, aşağıda ise;

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

Okunuşu:

*İnnes salâte kânet alâl mu'minîne kitâben mevkûtâ(mevkûten)*⁶²⁴ ibaresi okunmaktadır⁶²⁵.

Cephe merkezinin tepe kısmının her iki yanı, ağırlık kulelerini andıran ve köşeleri pahlanmış bir uygulamayla hareketlendirilmiştir.

Caminin avlusuna basık kemerli kapıdan girilmektedir. Avlu, 15.00x7.92 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olarak tasarlanmıştır. Avlunun doğu ve batısında, bir adet mermer sütun arasına sivri kemer atılarak oluşturulmuş revaklar yer almaktadır. Revakların üzeri düz damla örtülmüştür. Kemer yayları, dört sıra silmeyle belirgin hale getirilmiştir. Merkezdeki kemer köşeliğinin ortası, daire formundaki üç kollu yıldızla süslenmiştir. Sütunların üst kısımları, kaval silme formundaki beş sıra bilezikle hareketlendirilmiştir. Sütun başlıkları ise oryantalist üslupta, palmet, kıvrık dallı rumi ve lotus motifleriyle bezenmiştir⁶²⁶. Revakların doğu ve batı duvarlarında, ikişer adet blok taşların üzerine bağlanan musluklarla abdest alınmaktadır. Blok taşlar bir sıra ince silmelerle çerçeve içerisine alınmış olup taşların alt kısımları, altıgen formların ikiye bölünmesiyle oluşturulmuş dışa taşkın formlarla hareketlendirilmiştir. Her abdest alınan her bölüm, iç içe geçmiş üç adet sivri kemerle çerçeve içine alınmıştır (Foto 387,388)⁶²⁷.

⁶²⁴ Nisâ Suresi, 103. Ayet.

⁶²⁵ Kitabenin Ömer Vasfî Efendi tarafından H.1333/M.1914-15 yılında yazıldığı bilinmektedir. bk. Ayverdi, 1977: 40.

⁶²⁶ Saner, 1998: 31-32.

⁶²⁷ Pauleanu ve Coman, 2010: 140.

Avlunun güney duvarı, harimden kuzeye doğru taşıntı yapacak şekilde tasarlanmıştır. Cephenin batı köşesine, tek şerefeli minare konumlandırılmıştır. Duvarın merkezinde, geçiş koridoruna açılan kapı yer almaktadır. Kapının her iki yanında ise duvarı destekleyen birer adet yığma payandalar bulunmaktadır. Anıtsal görünüme sahip olan kapı, dışa taşıntı yapmaktadır. Tamamıyla mermer malzemeden yapılmış olan kapıyı beş sıra silme çevrelemektedir. Dıştan birinci silme düz, ikinci silme kaval, üçüncü silme içbükey, dördüncü silme düz ve beşinci silme ise kaval formunda tasarlanmıştır. Kapının batısındaki ikinci silmenin yüzeyine caminin mimarı olan “*Architect V.G. Ștefanescu*” ismi, kazıma tekniğiyle yazılmıştır. Kapı kavsarası, aşağıdan yukarıya doğru kademeli olarak daralan zikzaklarla hareketlendirilmiştir. Kavsaranın sınırlarını belirleyen zikzaklar, ince kaval silmeyle belirgin hale getirilmiştir. Kapının her iki iç köşelerinin yanına, simetrik olarak burmalı gömme sütunceler yerleştirilmiştir. Sütuncelerin başlıkları, kazıma tekniğinde rumi ve palmet motifleriyle süslenmiştir. Kapı üzerindeki tepeliğin yüzeyine, irili ufaklı palmet motifleri dönüşümlü olarak işlenmiştir (Foto 389,390,391).

Anıtsal kapıdan geçiş koridoruna girilmektedir. Koridorun merkezi, kuzey güney yönde atılan kemerler üzerine oturan 2.74 m. çapındaki kubbeyle örtülmüştür. Koridorun doğusunda kadınlar mahfiline ve caminin bodrum katına ulaşımı sağlayan merdivenler yer almaktadır. Koridorun doğu köşesi imamın hazırlık odası olarak düzenlenmiş olup koridorun batısında ise minareye çıkış kapısı yer almaktadır. Geçiş koridoru, son cemaat yerini anımsatsa da fonksiyon olarak uzaktır.

Minare, harimin kuzeybatı köşesinde konumlandırılmıştır. Tek şerefeli olarak tasarlanan minare, tamamıyla beton malzemeden inşa edilmiştir. Minareye, geçiş koridorunun batısında yer alan kapıdan girilmektedir. Minarenin yüksekliği 40.00 m. olup şerefeye 140 basamakla çıkılmaktadır. Silindirik gövdenin üst kısmı, altı sıra düz yüzlü silmeyle hareketlendirilmiştir. Şerefenin alt bölümü, sivri kemerlerle birbirinden ayrılmış 16 adet konsolların desteklenmiştir. Şerefenin üst bölümü ise dört sıra silmelerle sınırlandırılmış olup bu silmelerle konsollar arasına kalan yüzeylere kasetler yerleştirilmiş olup kasetlerin yüzeyleri, merkezde sekiz kollu yıldız ve çevresinde spiral formu süslemelerle doldurulmuştur. Şerefeye çıkan görevlilerin yağmurdan ve güneşten etkilenmemesi için geniş bir saçak yerleştirilmiştir. Bu saçak, şerefeye korkuluğunun üzerine yerleştirilen 10 adet sütunce tarafından taşınmaktadır. Bu sütuncelerin başlıkları dekoratif mukarnaslarla süslenmiştir. Silindirik gövdeye nazaran daha ince tasarlanan petek kısmının üzerinde konik külâh yer alır. Bu külâhın dış yüzeyi, asfalt üzerine çakıl taşları ile kaplanmış olup tek boğumlu bir âlemle

sonlanmaktadır (Foto 392,393). 1966 yılında minare şerefesi ve şerefenin örtü sistemi yeniden yapılmıştır⁶²⁸.

Geçiş koridorunun güney cephesinin merkezinde, basık kemerli harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının kemerinde ve kanatlarında mermer kullanılmıştır. Kapı kanatlarında ise daha önce hiç karşılaşılmayan bir uygulama dikkat çekicidir. Kanatlar, demir malzemeye çerçeve içerisine alınmış mermer bloklardan meydana gelmektedir. Her iki kapı kanadının menteşe hizasına denk gelecek şekilde, döküm tekniğinde yapılmış bronz plakalar çakılmıştır. Plakaların yüzeyi palmet, rumi ve lotus motifleriyle bezenmiştir. Bitkisel süslemelerin yüzeyi ise kazıma tekniğiyle belirgin hale getirilmiştir (Foto 394,395).

Harim, 14.25x14.20 ölçülerinde kare planlı olup haçvari ayakların taşıdığı merkezi mekân 7.21 m. çapında kubbeye örtülmüştür. Ana eksenler beşik tonozla, köşelerde kalan alanlar ise tekne tonozu hatırlatan örtüyle kapatılmıştır. Ayakların arasına sivri kemerler atılmış olup kubbeye geçişte pendentif kullanılmıştır⁶²⁹. Kubbe göbeği, kalemişi tekniğinde, mavi zemin üzerine sarı renkte 16 kollu yıldızla süslenmiştir. Kubbe göbeği ile kubbe eteği arasında kalan bölüm ise irili ufaklı işlenmiş sekiz kollu yıldızlarla doldurulmuştur. Ana eksenlerde yer alan beşik tonozlarda da aynı teknikte işlenmiş sekiz kollu yıldızlar görülmektedir. Kubbe eteği, 16 adet sivri kemerli pencereyle hareketlendirilmiştir. Pencere aralarına dikey dikdörtgen formunda kartuşlar yerleştirilmiştir. Kartuşların yüzeyi, kalemişi tekniğinde, beyaz zemin üzerine sarı ve yeşil renkte, lotus motifleriyle süslenmiştir (Foto 396,397)⁶³⁰. Pencerelerin hemen altında, kubbeyi boydan boya dolaşan iki sıra bordür yer almaktadır. Birinci bordür, mavi zemin üzerine sarı renkte, piramidal formda aşağıdan yukarıya doğru genişleyen geometrik süslemeyle; daha geniş tutulan ikinci bordürün yüzeyi sarı, kahverengi ve kırmızı renkler kullanılarak oluşturulmuş antrolak motifleriyle bezenmiştir. Kubbe kasnağını kuşatan ve daha geniş tasarlanan bordürde ise kalemişi tekniğinde, mavi zemin üzerine altın yıldızla İnsan Suresi'nin 5. ve 6. ayetleri yazılmıştır (Foto 398). Kubbe göbeğinden aşağıya doğru zincirle sarkıtılan bronz kandil, döküm tekniğinde yapılmıştır. Kandilin yüzeyi, birim motifte; sekiz kollu yıldız ve yanlarında kıvrık dallı palmet ile rumi motiflerinin yer aldığı kompozisyonla süslenmiştir. Yıldız kollarının çökertilen yuvalarına yeşil renkte taşlar eklenmiştir. Zincirlerin kandile takıldığı geçme yerlerinin hizası ise palmet motifleriyle hareketlendirilmiştir (Foto 399). Kubbeyi taşıyan haçvari ayakların tepe noktalarının harim merkezine dönük kısımlarına, alçı plakalar

⁶²⁸ Andreşoiu vd., 2012: 19.

⁶²⁹ Harim içindeki ayaklarda, Romanya'nın Campu-Lung şehrinden getirilen mermerler kullanıldığı bilinmektedir. bk. Pauleanu ve Coman, 2010: 187.

⁶³⁰ Pauleanu ve Coman, 2010: 150.

yerleştirilmiştir. Plakaların üzeri ise kabartma tekniğinde işlenmiş rumi motifleri ile süslenmiştir. Bu süslemenin hemen altında, ayakların her köşesine denk gelecek şekilde yerleştirilmiş burgulu sütunceler dikkat çekmektedir. İnce tasarlanmış olan her sütunce, rumi motifli başlıklara sahiptir. Rumi yapraklarının uçları kıvrımlı şekilde tasarlanmıştır (Foto 400). Harimin dört duvarları, yerden yaklaşık 2.50 m. yüksekliğinde, üç sıra bordürden oluşan kare kesitli karolarla kaplanmıştır. Karoların yüzeyinde görülen süslemeler, sıratlı tekniğinde yapılmıştır. Üstteki bordür, mavi zemin üzerine sarı renkte işlenmiş, aşağıdan yukarıya doğru kademeli olarak genişleyen ve birbirini takip eden zikzak motifleriyle; hemen altındaki bordür, daha geniş tutulmuş olup yeşil zemin üzerine mavi ve sarı renkte sekiz kollu yıldızlarla süslenmiştir. En alttaki bordür ise sarı renkteki karolardan oluşmaktadır (Foto 401). Caminin zeminine serilmiş olan halının Sultan II. Abdülhamid tarafından Ada Kale'deki camiye bağışlanan halı olduğu bilinmektedir. 15.00x9.00 m. ölçülerinde, 480 kg. ağırlığındaki Hereke halısı, Ada Kale'nin baraj suları altında kalmasından dolayı 1965 yılında I. Carol Camisi'ne taşınmıştır⁶³¹.

Harim, toplam 34 adet pencere ile aydınlatılmaktadır. Bu pencerelerden 16'sı kubbe eteğinde yer almaktadır. Doğu ve batı duvarda toplam 10; güney duvarda beş, kuzey duvarda ise üç adet üç adet pencere bulunmaktadır.

Harimin güney duvarının merkezine mihrap, mihrabın hemen batısına ise minber yerleştirilmiştir. Mihrabın üzerinde, yonca tipini anımsatan yuvarlak formu üç adet pencere yer almaktadır. Pencereler, kalemişi tekniğinde işlenmiş geniş bordürlerle çerçeve içerisine alınmıştır. Bordürlerin yüzeyi ise mavi zemin üzerine sarı renkteki palmet motifleriyle doldurulmuştur. Güney duvarının doğu ve batı köşelerinin üst kotlarına, birer adet pencere konumlandırılmıştır. Pencerelerin alt kısımları dikdörtgen formda, üst kısımları ise yarım daire olarak tasarlanmıştır (Foto 402).

Harimin doğu ve batı duvarlarının pencere düzenlemeleri simetrik olup cephelerin merkezi, içe çöktürilmiş sivri kemerle hareketlendirilmiştir. Kemer alınlığının içerisinde ise üçlü pencere uygulaması görülmektedir. Altaki iki pencere dikdörtgen formda uzanıp üst kısımları sivri kemerle sonlanmaktadır. Pencerelerin hemen üzerinde ise yuvarlak formda bir adet pencere yerleştirilmiştir (Foto 403). Duvarların kuzey ve güney köşelerine ise birer adet üst kot penceresi açılmıştır. Kubbeyi taşıyan güneydoğu köşedeki ayağın kuzey cephesine vaaz kürsüsü konumlandırılmıştır. Harimin kuzey duvarının merkezinde, basık kemerli harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının hemen üzerine ise kadınlar mahfili

⁶³¹ Eyice, 1992: 182; Abdula Nazare, 2014: 199.

yerleştirilmiştir. Kuzey duvarın üst kotu, içe çökertilmiş sivri kemerle hareketlendirilmiştir. Kemer alınlığının içerisine ise yonca tipini benzer yuvarlak formlu üç adet pencere açılmıştır.

Mihrap, harimin güney duvarının merkezine konumlandırılmış olup duvardan 0.28 m. içe taşırılmıştır. Mihrabın yüzeyi tamamıyla boyalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Bordür ve süslemelerde alçı malzeme kullanıldığı bilinmektedir. Mihrap, ters U yönünde dört sıra bordür ile çerçeve içerisine alınmıştır. Dıştan içe doğru, birinci ve üçüncü bordürler düz yüzeyli, ikinci bordür ise kaval formundadır. Daha geniş tasarlanan dördüncü bordürün yüzeyinde, mavi zemin üzerine sarı renkte, kalemişi tekniğiyle Esmâ-ül Hüsna yazmaktadır. Mihrap kavsarası, aşağıdan yukarıya doğru daralan 10 sıra mukarnas dizisiyle doldurulmuştur. Mukarnas dişleri mavi, yeşil ve kırmızı renkte boyanarak belirginleştirilmiştir. Dokuzuncu sıradaki mukarnasların yüzeyi palmet motifleriyle süslenmiştir. Kemer köşelikleri, kalemişi tekniğinde, mavi zemin üzerine yeşil rengin kullanıldığı birim motifte; merkezinde bir palmetin olduğu ve iki adet kıvrık dallı rumi yaprağının bu palmeti sarmasıyla oluşturulan bir kompozisyonla süslenmiştir. Mihrap nişinin derinliği 1.22 m.dir. Nişin yüzeyi, üç adet ince kaval silmeyle çerçeve içerisine alınmış olup merkezinde, altlı ve üslü olarak birbirine geçen çizgilerin meydana getirdiği altı kollu yıldızlarla bezenmiştir. Nişin her iki yanında birer adet burmalı sütunce yer almaktadır. Sütunce başlıkları, kazıma tekniğinde işlenmiş iki sıra mukarnasla süslenmiştir. Mihrap tepeliği, üç bölümden oluşmaktadır. En alttaki bölüm, atlamalı olarak birbirini takip eden sivri kemer ve lotus motifleriyle süslenmiştir. Sivri kemerlerin içi, kazıma tekniğinde işlenmiş mukarnas dizileriyle doldurulmuştur. Her kemer köşeliğine, alçal kabartma tekniğine oluşturulmuş birer adet lotus motifi yerleştirilmiştir. Hemen üzerinde yer alan ikinci bölümün yüzeyinde, kalemişi tekniğinde, mavi zemin üzerine sarı renkte “*kullemâ dehalé aleyhâ zekeriyyal mihrâbe*” yazmaktadır⁶³². Üçüncü bölüm ise palmet motiflerinin sıralandığı bir frizle sonlanmaktadır. Oyma tekniğinde yapılmış olan palmetlerin ana hatları beyaz ve turuncu renkte boyanmıştır (Foto 404,405,406).

Minber, mihrabın batısında yer almakta olup köşk kısmındaki kubbe dışında tamamıyla ahşap malzemedan yapılmıştır. Minber üzerinde görülen süslemeler, kazıma ve kafes tekniğinde işlenmiştir. Minberin süpürgelik bölümü yalın tutulmuştur. Bir sıra bordürle çerçeve içerisine alınan minber kapısı, dikdörtgen formudur. Bordürün yüzeyi, kazıma tekniğinde üçgen ve ok ucunu anımsatan motiflerle süslenmiştir. Kapı alınlığında dikdörtgen bir pano içerisine alınmış “*Bismillahirrahmanirrahim*” yazısı okunmaktadır. Kapı tepeliği, dilimli olarak tasarlanmış olup içe içe geçen kıvrık dallı rumi ve palmet motifleriyle

⁶³² Âli İmrân Suresi, 37. Ayet.

bezenmiştir. Minber aynalıkları ve minberin geçit bölümleri, yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş sekiz kollu yıldız ve gülbezek motifleri ile süslenmiştir. Yıldızların her kolu, yaprak görünümünü verecek şekilde, ince kazıma yöntemiyle kazınmıştır. Geçit bölümünün alt kısmı, altı adet küçük panolara ayrılmıştır. Üstteki iki adet panonun yüzeyi, alçak kabartma tekniğinde, altı kollu yıldız motifi, alttaki dört adet panonun yüzeyi ise dört kollu yaprak motifiyle süslenmiştir. Her panonun içi ise Minber korkulukları, kafes tekniğinde, kırık çizgilerin oluşturduğu sekizgen formlu motiflerle hareketlendirilmiştir. 11 basamakla çıkılan minber köşkü, içten dört adet burmalı sütuncenin taşıdığı düz bir çatıyla örtülmüştür. Sütunce başlıkları, kazıma tekniğinde rumi motifleriyle bezenmiştir. Sütunceler arasına dilimli sivri kemerler atılmış olup kemer köşelikleri aynı teknikte rumi ve palmet motifleriyle süslenmiştir. Köşkün tepelik kısmı, üç dilimli olarak tasarlanmıştır. Merkezdeki dilimin yüzeyinde palmet ve rumi, kenarlarda kalan dilimlerde ise sadece rumi motifi görülmektedir. Minber, pirinç malzemeden yapılmış sembolik kubbe ve âlemle sonlanmaktadır. Kubbenin tepe noktasına, yukarıdan aşağıya doğru sarkan palmet motifleri aplikle edilmiştir (Foto 407,408,409).

Vaaz kürsüsü, kubbeyi taşıyan güneydoğudaki ayağın kuzey cephesine konumlandırılmıştır. Vaaz kürsüsü, Romanya'nın ileri gelen Babic Ailesi tarafından yaptırılmıştır⁶³³. Tamamıyla ahşap malzemeden yapılmış olan vaaz kürsüsü, altıgen planlı olarak tasarlanmıştır. Kürsüye beş basamakla çıkılmaktadır. Kürsünün kaidesi, iki sıra süsleme şeridiyle hareketlendirilmiştir. Alt kısımdaki şerit, kazıma tekniğinde, üçgen içerisine alınmış yaprak motifi, üst kısımdaki şerit ise düğüm motiflerinden oluşmaktadır. Kürsü korkuluğu altı cepheden meydana gelmektedir. Her cephenin merkezinde dikey dikdörtgen bir pano yer almaktadır. Panoların yüzeyi; merkezde dört kollu yıldız, yıldızın alt ve üstü ise kırık çizgilerin iç içe geçmesiyle oluşturulmuş altıgenlerle doldurulmuştur. Yıldız motifi alçak kabartma tekniğinde, altıgenler ise kazıma tekniğinde işlenmiştir (Foto 410).

Kadınlar Mahfili, 14.20x2.46 m. ölçülerinde olup harimin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. Kuzey yöndeki kubbeyi taşıyan ayaklar tarafından desteklenen mahfile, caminin geçiş koridorunun doğusunda yer alan merdivenlerden çıkılmaktadır. Betonarme malzemeden yapılmış olan mahfil korkuluklarının güney cephesinin ayaklar dışında kalan kısımları, üç parçadan oluşan geniş bir bordürle hareketlendirilmiştir. İç çökertilmiş olan bordürlerin yüzeyi, alçı üzerine yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş bitkisel motiflerle süslenmiştir. Birim motifte, merkezde rumi dallarının düğüm yaparak birbirine bağlandığı palmet motifi yer almaktadır. Merkezdeki düğümlerin yüzeyine, birer adet çiçek motifi

⁶³³ Andreşoiu vd., 2012: 19.

yerleştirilmiştir. Korkuluğun alt kısımlarına dekoratif amaçlı alçıdan yapılmış konsollar yerleştirilmiştir. Konsolların yüzeyi ise aynı teknikte işlenmiş palmet, rumi, gülbezek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir (Foto 411,412).

Caminin bodrum katına, geçiş koridorunun doğusunda yer alan 17 basamaklarla inilmektedir. Bodrum katı, 14.00x13.30 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Mekânın kuzeydoğu köşesi oda olarak, kuzeybatısı ise geniş bir hol şeklinde tasarlanmıştır. Bodrum katın merkezinde, dört adet haçvari ayaklar arasına tuğla duvarlar örülerek oluşturulmuş bir mekân yer almaktadır. Mekânın ortasına iki adet kalorifer kazanı yerleştirilmiştir. Kazanlara takılı olan metal borular, harimde bulunan kalorifer peteklerine sıcak su taşıyarak caminin ısınmasını sağlamaktadır (Foto 413,414).

Değerlendirme

13 Haziran 1913 tarihinde inşası tamamlanan cami, Osmanlı Devleti'nin işbirliği ile yapılmış olması bakımından önem teşkil etmektedir. Caminin mimarı olan Victor Ştefanescu'nun yapının inşasından önce birçok kaynağa başvurduğu ve İstanbul'a giderek bir heyet eşliğinde ilgisini çeken eserleri dolaşp yakından incelediği bilinmektedir⁶³⁴. Her ne kadar cami olarak için inşa edilmiş olsa da özellikle tasarım ve cephe anlayışı, Osmanlı Mimarisi'nden daha çok Hristiyan kilise mimarisini anımsatmaktadır. Caminin banisinin ve mimarının Hristiyan olduğu dikkate alınırsa, yapının neden bu tarzda inşa ettirildiği daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıca Romanya'nın kurtuluşu şerefine 1906 yılında, ulusal mimari unsurlarını içeren yapılar üzerine bir sergi düzenlendiği ve Ştefanescu'nun da bu sergiye katıldığı bilinmektedir⁶³⁵. Bundan dolayı mimar, hem Romanya'nın ulusal mimarisini hem de Osmanlı mimarisini harmanlayarak bu camiyi tasarladığı söylenebilir.

Cami plan, süsleme ve tasarım açısından Romanesk, Bizans ve Oryantalist gibi birçok üslubu bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle caminin taç kapısında, mihrabında ve harim içindeki alçı ve bronz malzemelerde görülen palmet, rumi, mukarnas ve yıldız gibi süslemelerin Osmanlı mimarisinden izler taşıması dikkat çekmektedir.

⁶³⁴ Pauleanu ve Coman, 2010: 185.

⁶³⁵ Hajdu, 2017: 422.

2.42. Topraisar (Toprakhisar) Köyü Camii

Cami, Köstence'nin 26 km. güneybatısında bulunan Topraisar (Toprakhisar) Köyü'nün merkezindeki geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. Kitabesi olmayan caminin 1910 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir⁶³⁶. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami içten düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeybatısında minare yer almaktadır. Caminin duvarları tamamıyla çimentoyle sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Camiyi dıştan örten kırma çatı şingilla kaplanmıştır.

Yapının batı cephesinde üç, güney ve doğu cephesinde ise iki adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Pencereilerin hemen üzeri, birer adet üst pencereyle hareketlendirilmiştir. Pencereiler, alt kottaki pencereilere nazaran daha küçük ölçeklidir. Caminin kuzeybatısında yer alan minare 2007 yılında inşa edilmiştir. İçerisine girilemeyen caminin sadece dış fotoğraflarına yer verilmiştir (Foto 415,416).

Değerlendirme

İnşa kitabesi olmayan caminin 1910 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir. Caminin bugünkü mimari özellikleri incelendiğinde, iç ve dış cephesinin tamamıyla sıvandığı ve özellikle pencerelerin form ve ölçüleri dikkate alındığında kapsamlı bir onarım geçirdiği anlaşılmaktadır. Cami, Dobruca'daki Osmanlı'nın geç dönemlerinde inşa edilmiş olan köy camileriyle benzer ölçülerde ve dikdörtgen planlı olarak tasarlanmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak, caminin orijinal planı üzerinden sadece pencerelerde değişikliğe gidildiği anlaşılmaktadır.

2.43. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii

Cami, Köstence'nin 32 km. güneybatısındaki Baraganu (Osman Fakı) Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi olmayan yapının Köstence Müftülüğü, Müslüman Cemaati Envanteri'nde Aziziye Camisi olarak anıldığı ve 1912 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır⁶³⁷. Abdülhamid Albümü'nde caminin fotoğrafı bulunmaktadır. Cami günümüzde ibadete açıktır.

Dikdörtgen planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin son cemaat yeri ve minaresi bulunmamaktadır. Yapının duvar kalınlığı, 0.60 m.dir (Çizim 60).

⁶³⁶ Aksu, 2003: 83; Abdula Nazare, 2014: 166.

⁶³⁷ İbrahim, 2007: 205.

Yapının duvarları tamamıyla çimentoyla sıvanmıştır. Özellikle pencere kenarlarında dökülen sıvalardan caminin kabayonu taş malzemeye inşa edildiği anlaşılmaktadır. Caminin iç tavan örtüsünde, harime giriş kapısında, batı duvarındaki pencerede ve minberde ahşap kullanılmıştır. Camiyi dıştan örten çatı ise çinkoyla kaplanmıştır⁶³⁸ (Foto 417,418)⁶³⁹.

Cami duvarları boydan boya saçakla çevrelenmiştir. Caminin doğu duvarının güneyinde, 0.80x1.45 m. ölçülerinde bir adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Ancak, duvarın kuzey yönünde iki adet pencere olduğu ve daha sonradan sıvayla kapatıldığı günümüz bakiyelerinden anlaşılmaktadır. Caminin güney duvarının merkezinde, iki adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır. Kuzey cephe ise sağır tutulmuştur. Yapının batı duvarı, diğer cephelere nazaran farklı düzenlenmiştir. Cephenin güney köşesine, bir adet dikdörtgen formlu pencere, kuzey köşesine ise camiye giriş kapısı açılmıştır (Foto 419,420).

Camiye, kuzeybatı köşedeki dikdörtgen planlı kapıdan girilmektedir. Kapının tam hizasında yer alan ve doğu-batı doğrultusunda uzanan mekân, koridor olarak düzenlenmiştir. Mekânın doğu duvarına, 0.58 m. genişliğinde ve 0.26 m. derinliğinde bir niş açılmıştır (Foto 421). Kuzey duvar ise yalın bırakılmıştır. Mekânın güney duvarının merkezine, harime giriş kapısı konumlandırılmıştır.

Harim, 4.95x8.06 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 2.60 m.dir. Harim duvarları tamamıyla beyaz renkte sıvanmış olup süsleme açısından sade tutulmuştur (Foto 422). Harimin güney duvarının ortasında mihrap, mihrabın her iki yanında ise birer adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Güney duvarının batı köşesinde bulunan ahşap minber, orijinal değildir.

Mihrap, harimin güney duvarının merkezinde yerleştirilmiştir. Mihrabın yüzeyi sıvalı olduğundan inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Süsleme bakımından sade olan mihrap, 0.40 m. içe taşırılmıştır. Mihrap kavsarası sivri kemerlidir. Mihrabın yüksekliği 1.99 m., niş derinliği ise 0.65 m.dir.

Harimin doğu ve batı duvarı, benzer şekilde düzenlenmiştir. Her iki duvarın güneyine birer adet dikdörtgen formlu pencere açılmıştır. Duvarların kuzey köşelerinde ise ortalama 0.50 m. genişliğinde ve 0.32 m. derinliğinde birer adet niş bulunmaktadır. Harimin kuzey duvarının ortasında, yandan şevli olarak tasarlanmış dikdörtgen formlu harime giriş kapısı yer almaktadır (Foto 423).

⁶³⁸ Köy sakinlerinden Abdurrahim Ferat (yaş 65) ile yapılan söyleşide; Baraganu köyünde, 10 hane Müslüman'ın yaşadığı, 5-6 sene önce fırtınada caminin çatısının uçtuğu ve daha sonra camiyi, cemaat kendi imkânlarıyla tamir ettirdiği bilgisine ulaşılmıştır (söyleşi tarihi: 10.06.2017).

⁶³⁹ Abdülhamid Albümü: 91233/29.

Değerlendirme

Baraganu (Osman Fakı) köyünde yer alan cami, günümüzde ibadete açıktır. Cami, bugün köyde yaşayan 10 haneli Müslüman aileye hizmet vermektedir. Köyün 1930 yılı demografik yapısına baktığımızda, köyde 246 Türk'ün yaşadığı anlaşılmaktadır⁶⁴⁰. Caminin Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafı incelendiğinde, günümüze ulaşan camiye nazaran daha geniş bir cami olduğu ve harime giriş kapısının hemen üzerinde, kadınlar mahfiline açılan bir adet kapının daha yer aldığı görülmektedir. Bilinmeyen bir tarihte bu kapının kapatıldığı ve yapılan onarımlar sonrasında harim duvarlarının alçak tutulduğu anlaşılmaktadır.

Caminin fiziki özellikleri incelendiğinde duvarlarında derin çatlakların olduğu görülmektedir. Her ne kadar yerel halk tarafından tamir ettirilse de kapsamlı bir onarım ve koruma altına alınmadığı takdirde gelecek nesillere ulaşamayacağı ön görülmektedir.

2.44. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii

Cami, Babadağ Kasabası'nın 40 km. batısında bulunan Ciucurova (Çukurova) Köyü'nün merkezinde, küçük bir avlu içerisinde yer almaktadır. Caminin banisi bilinmemektedir. İnşa kitabesi bulunmayan caminin 1922 yılında yaptırıldığı düşünülmektedir⁶⁴¹. Ayverdi, caminin ayakta olduğunda bahsetmektedir⁶⁴². Ancak caminin inşa tarihi hakkında bir bilgiye vermemektedir. Cami günümüzde kullanılmaktadır⁶⁴³.

Kare planlı cami içten ahşap düz tavan, dıştan ise kırma çatıyla örtülmüştür. Caminin kuzeydoğusunda minare yer almaktadır. Caminin kuzeyine daha sonradan üç adet oda eklenmiştir. Yapının duvar kalınlığı 0.41 m.dir (Çizim 61).

Caminin duvarları tamamıyla çimentoyla sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Ancak harim duvarının saçak kısmında dökülen sıvalardan, caminin kabayonu taş ile inşa edildiği anlaşılmaktadır. Caminin iç tavan örtüsünde, pencere çerçevelerinde ve minberde ahşap; minarede kabayonu taş, tuğla, demir ve kurşun malzeme kullanılmıştır. Camiyi örten kırma çatı kiremitle, camiye giriş mekânının üzerinde yer alan kubbe ise kurşunla kaplanmıştır (Foto 424).

Cami duvarları, geniş bir saçakla çevrilmiştir. Caminin güney cephesinin merkezinde, dışa taşıntı yapan mihrap nişi yer almaktadır. Mihrap nişinin her iki yanına birer adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Yapının kuzey cephesi sağır tutulmuştur. Caminin batı duvarının güneyine iki adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Doğru cephe, diğer cephelere

⁶⁴⁰ Manuila, 1938: 142.

⁶⁴¹ Aksu, 2003: 85; Andreşoiu vd., 2012: 154; Abdula Nazare, 2014: 166.

⁶⁴² Ayverdi, 1977: 26.

⁶⁴³ Köy sakinlerinde olan Seher Bekir (yaş 80) ile yapılan söyleşide; günümüzde Çukurova Köyü'nde sadece 25 Müslüman hanenin yaşadığı bilgisine ulaşılmıştır (söyleşi tarihi: 13.06.2017).

nazaran daha farklı düzenlenmiştir (Foto 425). Cephenin kuzey köşesine minare konumlandırılmıştır. Minarenin hemen kuzeyinde, camiye giriş mekânı olarak düzenlenmiş bir koridor yer almaktadır. Mekânın üzeri sembolik bir kubbeyle örtülmüştür. Mekânın doğu cephesinin merkezinde dikdörtgen biçimli camiye giriş kapısı yerleştirilmiştir. Kapının her iki yanında ise birer adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Koridorun hemen kuzeyinde iki adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Doğu cephenin kuzey köşesinde, dikdörtgen biçimli bir kapı yer almaktadır. Kapı, günümüzde depo olarak kullanılan mekâna açılmaktadır (Foto 426).

Minare, harim duvarının kuzeydoğu köşesinde yer almaktadır. Minarenin dış yüzeyi tamamıyla çimentoyla sıvanmıştır. Ancak minarenin iç kısmı incelendiğinde, minare kaidesinin kabayonu taş, gövdenin ise tuğla malzemeye inşa edildiği anlaşılmaktadır. Minareye, camiye giriş koridorunun güneydoğusuna yerleştirilen kapıdan girilmektedir. Minare kaidesi, 3.03x3.03 m. ölçülerinde kare planlıdır. Kaideden silindirik gövdeye, aşağıdan yukarıya doğru daralan üç sıra düz satırlı silmeyle geçilmektedir. Şerefeye ise aşağıdan yukarıya doğru genişleyen üç sıra düz satırlı silmeyle ulaşılmaktadır. Şerefeye korkuluğu, profilli demir çubuklarla oluşturulmuştur. Minarenin petek kısmı, kurşun kaplı konik külâh ve bir âlemle sonlanmaktadır (Foto 427).

Doğu cephenin güneyinde yer alan kapıdan, 4.95x3.93 m. ölçülerindeki koridora girilmektedir. Koridorun üzeri ve camiye sonrandan eklenen kuzey yöndeki mekânların üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Koridorun güneybatı ve kuzeybatı köşesinde bulunan dikdörtgen biçimli kapılardan yan mekânlara girilmektedir. Koridorun güney duvarının batısında yer alan kapı ise harime açılmaktadır (Foto 428).

Harim, 5.18x5.18 m. ölçülerinde kare planlıdır. Harimin üzeri ahşap düz tavanla örtülmüştür. Tavan yüksekliği 2.42 m.dir. Harim duvarları süsleme açısından sadedir. Harimin güney duvarının ortasına mihrap yerleştirilmiştir. Mihrabın her iki yanında 1.02x1.15 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı ve yandan şevli birer adet pencere yer almaktadır. Duvarın batı köşesine konumlandırılmış olan ahşap minber orijinal değildir (Foto 429).

Mihrap, harimin güney duvarının merkezinde yer almaktadır. Mihrabın yüzeyi tamamıyla yeşil renge boyandığı için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Mihrap, süsleme açısından sadedir. Mihrap kavsarası yuvarlak kemerlidir. Mihrabın yüksekliği 2.02 m., niş derinliği ise 0.65 m.dir.

Harimin batı duvarının merkezine, bir adet pencere yerleştirilmiştir. Pencere, güney duvardaki pencereyle aynı form ve özelliğe sahiptir. Harimin doğu duvarı, sağır tutulmuş olup diğer cephelere nazaran daha kalın tasarlanmıştır. Duvarda pencere açıklığının bulunmaması ve duvar kalınlığının diğer duvarlardan farklı olması, doğu duvarının bilinmeyen bir tarihte

onarım gördüğünü kanıtlamaktadır. Harimin kuzey duvarının doğu köşesine, dikdörtgen planlı harime giriş kapısı yerleştirilmiştir (Foto 430).

Değerlendirme

Babadağ Kasabası'nın 40 km. batısında bulunan Ciucurova (Çukurova) Köyü'nün merkezinde yer alan caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. 1922 yılında inşa edildiği ileri sürülen caminin bugünkü mimari özellikleri dikkate alındığında, yapıya birden fazla müdahalede bulunulduğu anlaşılmaktadır. Camin kuzey cephesine, depo işleviyle kullanılmak üzere ek mekânların inşa edildiği tespit edilmiştir. Bu eklemelerden dolayı caminin orijinal planı hakkında bir görüş belirtilememektedir.

Türbeler

2.45. Babadağ-Gazi Ali Paşa Türbesi

Türbe, Tulça Sancağı'na bağlı olan Babadağ kasabasının Cami Sokak ile Mihai Viteazu Sokağı'nın kesiştiği yerde, Gazi Ali Paşa Camisi'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Gazi Ali Paşa tarafından yaptırılan bir külliye'nin parçası olan türbenin inşa tarihi bilinmemektedir. Türbenin kuzeybatı köşesine yerleştirilen kitabede, Gazi Ali Paşa'nın ölüm yılı olarak 1619-20 senesi okunmaktadır. Mototolea, türbenin Gazi Ali Paşa öldükten bir yıl sonra yani 1621 yılında, caminin yanına inşa edildiğini söylemektedir⁶⁴⁴. Günümüzde ziyarete açık olan türbe, 1998 yılında restore ettirilmiştir⁶⁴⁵.

Altıgen bir plana sahip olan türbenin güneydoğusunda iki adet mezar taşı, kuzeyinde iki katlı lojman binası ve batısında ise Gazi Ali Paşa Camisi yer almaktadır. Türbenin duvar kalınlığı 0.97 m.dir (Çizim 62).

Türbenin duvarları, kalın ve ince olmak üzere düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Taşların birleştiği kısımlara, hafif dışa taşkın ince silmelerle vurgu yapılmıştır. Türbenin pencere çerçevelerinde ahşap, parmaklıklarda ise demir kullanılmıştır. Türbeyi örten kubbenin dış yüzeyi Romanya'ya özgü olan zift üzerine yapııştırılmış çakıl taşları ile kaplanmıştır (Foto 431).

Türbe duvarlarının saçak kısımlarını dışa taşkın geniş bir silme dolaşmaktadır. Duvar köşelerinin birleştiği noktalar pahlanmıştır. Türbeye, kuzeydoğu cephede yer alan yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir. Kapı, ters U yönünde, sivri kemerli geniş bir bordürle çerçeve içerisine alınmıştır. Kemer, yanlarda konsollara oturan sivri kemerli başka bir bordür kuşatmaktadır (Foto 432). Türbenin diğer beş cephesinin merkezinde birer adet 1.06x1.57 m.

⁶⁴⁴ Mototolea, 2016: 185.

⁶⁴⁵ Önal, 2000: 45; Ömer ve İbrahimgil, 2004: 405.

ölçülerinde pencere yer almaktadır. Pencereilerin hemen üzeri, sağır sivri kemerli alınlıklarla hareketlendirilmiştir. Alınlıkların dış hatları, hafif dışa taşkın ince silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Türbenin kuzeybatı köşesine yerleştirilen edilen kitabe, Osmanlıca ve Romence olarak iki dilde yazılmıştır (Foto 433). Nesih hatla yazılmış üç satırlık kitabede;

- 1) *Cami-i şerifin banî ve vâkıfı merhum Gazi,*
- 2) *Ali Paşa 1029 senesinde irtihâl-i dâr-i naîm,*
- 3) *Eylemiş ve bu makamda defn olunmuştur. okunmaktadır*⁶⁴⁶.

Kitabenin hemen altında yer alan Romence yazıttan ise Osmanlıca metnin transkripsiyonu ile birlikte, kitabe taşının Rumen Milletvekili George Diamandi tarafından 1910 yılında yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

Türbenin güneydoğusunda iki adet mezar taşı bulunmaktadır. Mezar taşlarından birinin kitabelik kısmı kırılmış diğeri ise yoğun tahribattan dolayı okunamamıştır (Foto 434). Semavi Eyice 1966 yılında Babadağ'ı ziyaretinde, mezar taşlarının üç adet olduğunu ve kitabelerin H.1232/1816-1817, H.1266/M.1849-1850 ve H.1283/M.1866-1867 yılları arasında değiştiğini söylemektedir⁶⁴⁷.

Türbe, 5.37 m. çapında ve 6.35 m. yüksekliğinde bir kubbeye örtülmüştür. Kubbenin iç yüzeyi tamamıyla sıvalı olduğundan inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Kubbeye geçişlerde pendentif kullanılmıştır. Kubbe eteğini geniş bir kaval silme dolaşmaktadır. Türbenin merkezinde 2.37x96 m. ölçülerinde ahşap bir sanduka yer almaktadır. Yapının duvarları tamamıyla sıvanmış olup her duvarın merkezine birer adet 1.08x1.62 m. ölçülerinde dikdörtgen pencere açılmıştır. Pencereilerin lento ve söveleri kesme taşlarla vurgulanmıştır. Pencereilerin hemen üzeri ise birer adet yuvarlak formu sağır kemerle hareketlendirilmiştir. Türbenin her duvarı, dışa taşkın yuvarlak kemer içerisine alınmıştır. Yapının kuzeydoğu duvarına, dikdörtgen planlı türbeye giriş kapısı yerleştirilmiştir. Dışa taşkın olarak tasarlanan kapı lentosu, profilli başlıklara oturmaktadır (Foto 435).

Değerlendirme

Türbenin kuzeybatı köşesine yerleştirilen kitabeden Gazi Ali Paşa'nın ölüm yılı olarak 1619-1620 senesi okunsa da 2016 yılında yayımlanan araştırmada türbenin 1621 yılında inşa edildiği ileri sürülmektedir⁶⁴⁸.

Türbe, plan ve cephe düzeni bakımından 1636 yılında inşa edilen Rodos'taki Kırım Hanı Canberk Türbesi ve Tire'deki Çağaloğlu Ali Paşa Türbesi'yle (1620 öncesi)⁶⁴⁹ benzer özellik taşımaktadır⁶⁵⁰.

⁶⁴⁶ Ayverdi, 1977: 14.

⁶⁴⁷ Eyice, 1989: 431.

⁶⁴⁸ Mototolea, 2016: 185.

2.46. Babadağ-Sarı Saltuk Türbesi

Türbe, Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Camisi'nin 250 m. batısında bulunan geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Anadolu ve Balkanlarda Sarı Saltuk'a⁶⁵¹ (Muhammed Buharî) atfedilen birçok türbe bulunmaktadır⁶⁵². İbn-Battûta, Kustantiniye'ye yaptığı yolculukta (1331-32) Sarı Saltuk adıyla bilinen ve Türklerin yaşadıkları toprakların sonu olan kasabaya geldiğinden bahsetmektedir⁶⁵³. Alşan'dan, Sarı Saltuk'un Horosan'dan Anadolu'ya geldiğini oradan da Rumeli'ye geçtiği bilgisine ulaşılmaktadır⁶⁵⁴. Aynı şekilde Evliya Çelebi'de Sarı Saltuk'un birçok ülkeyi gezip Müslümanlığı yaydıktan sonra vatani olan Babadağ'ına yerleştiği ve orada gömüldüğü söylemektedir⁶⁵⁵. Machiel Kiel, bu bilgilerden yola çıkarak Sarı Saltuk Türbesi'nin esas yerinin Babadağ olacağını ileri sürmektedir⁶⁵⁶. Türbenin inşa tarihi bilinmemektedir. II. Bayezid'in 1484 yılında Boğdan seferi sırasında Dobruca'ya geldiği ve Sarık Saltuk kabri üzerine bir türbe yaptırdığı bilgisine Evliya Çelebi ve Halil İnalçık'tan ulaşılmaktadır⁶⁵⁷. Aynı zamanda Çelebi, türbeyi ziyaretinde yapının kapısının üzerinde celî hatla yazılmış 1507 tarihli bir kitabeden bahsetmektedir⁶⁵⁸. Stanescu ise türbenin 14. veya 15. yüzyılda inşa edilmiş olabileceğini ileri sürmüştür⁶⁵⁹. Günümüzde ziyarete açık olan Türbe, 1974⁶⁶⁰ ve 2007⁶⁶¹ yılında restore ettirilmiştir.

Kare planlı türbenin batısındaki mezar bölümünün üzeri kubbeye, doğu yöndeki giriş eyvanının olduğu bölümün üzeri ise ahşap sundurmayla örtülmüştür. Avlunun kuzeybatısında iki adet mezar taşı yer almaktadır. Türbenin duvar kalınlığı 0.96 m.dir (Çizim 63).

⁶⁴⁹ Daş, 2007: 157.

⁶⁵⁰ Çelikkol, 1992: 48.

⁶⁵¹ Sarı Saltuk'un yaşadığı yıllar kesin olarak bilinmese de, türbenin duvarına asılmış olan Türkçe kitabeden Sarı Saltuk'un 1199-1298 yılları arasında yaşadığı anlaşılmaktadır. Ancak Ocak, kitabında Sarı Saltuk'un yaşamıyla ilgili tartışmalara yer vermiştir. bk. Ocak, 2002: 28-32. Kiel, Sarı Saltuk'un hayatının sadece 1297-98 yılları hakkında bilgilere ulaşılabilirdiği, 1263 yılından önceki hayatına dair pek fazla bilgi olmadığını söylemektedir. bk. Kiel, 2009: 148. Ayrıca, Sarı Saltuk'un Dobruca ve çevresinde, Müslümanlığı yaymak için faal olarak din ve fikir propagandası yapan bir derviş olduğu bilinmektedir. bk. Barkan, 2002: 143; Ocak, 2002: 88; Çağ, 2012: 10; Türker, 2007: 189-219; Akalın, 2016: 51-72.

⁶⁵² Hoca, 2015: 8-28; İbrahimgil, 2001: 375-390; Ocak, 2002: 107; Ayverdi, 1977: 19.

⁶⁵³ İbn Battûta, 2004: 331.

⁶⁵⁴ Alşan, 2006: 239.

⁶⁵⁵ Evliya Çelebi, 2013a: 265.

⁶⁵⁶ Kiel, 2009: 148.

⁶⁵⁷ "Temiz soy Seyyid Muhammed Buharî'dir ki Sultan Bayezid-i Velî ile Sivasî Kara Şemseddin, iki velinin görüşüp karar vermesiyle Muhammed Saltuk Bay kabri üzere türbe, cami, medrese, han ve hamam yapıp Babadağ şehrini o sultana Sultan Bayezid Sultan vakf etmiştir ki Bayezid-i Velî'dir." bk. Evliya Çelebi, 2013a: 230; İnalçık, 2016: 16.

⁶⁵⁸ "Dört tarafa bakar avlu, mutfak ve kiler tarafına açık nur dolu türbenin kutlu kapısının yüksek kapısının üzerinde dört köşe mermerde celî hat ile bu tarih yazılıdır; Geliniz, bâb-ı mu'allâyı ziyaret ediniz Sene 913/1507." bk., Evliya Çelebi, 2013a: 270.

⁶⁵⁹ Kiel, 1978: 217.

⁶⁶⁰ Önal, 2000: 35.

⁶⁶¹ Gafar, 2008: 23.

Türbenin duvarları, dıştan tamamıyla çimentoyla sıvalı olduğu için inşa malzemesi tespit edilememiştir. Sundurmayı yandan destekleyen duvarların iç yüzleri ve türbe içerisinde yer alan pencerelerin alt seviyeleri incelendiğinde duvarların kabayonu taşla inşa edildiği anlaşılmaktadır. Türbeye giriş kapısında, pencere kanatları ve çerçevelerinde ahşap tercih edilmiştir. Türbenin mezar bölümünü örten kubbe ve giriş eyvanını örten ahşap sundurma, kiremitle kaplanmıştır⁶⁶². Kubbenin inşasında ince kesme taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır (Foto 436).

Evliya Çelebi, cami avlusunda Evren Dede, Burhan Dede, Kasım Dede, Ankâ Dede Sultan, Kademli Dede ve Koca Müftü'ye ait mezar taşlarının olduğundan bahsetse de⁶⁶³ günümüze sadece iki adet mezar taşı ulaşabilmiştir. Bu mezar taşlarından ise sadece birisi kitabelidir (Foto 437). Dört satırlık kitabede;

- 1)
- 2) *İbrahim Çelebi ibnül hac Mehmet Ali*
- 3) *İlel nimetullah.....*
- 4) *Li sene hamsin ve elf ruhu için ve fatiha yazmaktadır.*

Kitabeden, mezar taşının 1050 yılında vefat eden İbrahim Çelebi'ye ait olduğu anlaşılmaktadır.

Türbe, dıştan 9.58x6.68 m. ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Türbenin batı, kuzey ve güney cepheleri simetrik düzenlenmiştir. Her cephenin merkezinde birer adet dikdörtgen pencere yer almaktadır⁶⁶⁴. Pencerelerin lento kısımları, dışa taşkın bir silmeyle oluşturulmuştur (Foto 438). Batı cephedeki pencere hafif kuzeye kaydırılmıştır. Türbenin doğusu, giriş eyvanı olarak düzenlenmiştir. 2.88x4.89 m. ölçülerinde olan eyvan, kuzey ve güney yönden duvarların desteklediği ahşap bir sundurma ile örtülmüştür. Türbenin duvarının ortasına, dikdörtgen planlı ve yuvarlak kemerli türbeye giriş kapısı yerleştirilmiştir.

Türbenin mezar bölümü, 4.84x4.84 m. ölçülerinde kare planlı olup üzeri 4.75 m. çapında bir kubbeye örtülmüştür. Kubbeye geçişte tromp kullanılmıştır. Trompun kemer yayları, ince kesme taşlarla belirgin hale getirilmiştir. Türbenin ortasına, 2.40x0.90 m. ölçülerinde ahşap bir sanduka yerleştirilmiştir. Türbenin batı, kuzey ve güney duvarlarının merkezinde birer adet 0.94x1.34 m. ölçülerinde dikdörtgen pencere yer almaktadır. Türbe duvarları, pencerelerin alt hizasından başlayıp tavana kadar beyaz renkte boyanmıştır.

⁶⁶² Ayverdi, türbeyi ziyareti sırasında, kubbenin Romanya'ya özgü olan zift üzerine çakıl taşlarıyla kaplandığını söylemektedir. bk. Ayverdi, 1977: 20.

⁶⁶³ Evliya Çelebi, 2013a: 271.

⁶⁶⁴ Ayverdi, kitabında türbenin planına ve fotoğrafına yer vermiştir. Ancak, Ayverdi'nin çizdiği planda batı ve kuzey cephede bir pencerenin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden, her iki cephedeki pencerenin türbenin restorasyonu sırasında açıldığı düşünülmektedir.

Pencerelerin alt hizasından zemine kadar olan bölümler ise yalın tutulmuştur (Foto 439, 440). Türbenin doğu duvarının ortasında türbeye giriş kapısı yer almaktadır. Kapı, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır.

Değerlendirme

Babadağ'daki Sarı Saltuk Türbesi'nin II. Bayezid'in tarafından 1484 yılında Boğdan seferinden sonra inşa ettirildiği Evliya Çelebi ve Halil İnalçık'tan öğrenilmektedir. Aynı zamanda Evliya Çelebi'nin türbeyi ziyaretinde giriş kapısında 1507 tarihini okuduğu bilinmektedir. Stanescu, türbenin 14. veya 15. yüzyılda inşa edilmiş olabileceğini ileri sürmüştür. Ayrıca Osmanlı mimarisinde kubbede tuğla kullanımı, daha çok 14. ve 15. yüzyılda tercih edilmiştir. Sarı Saltuk Türbesi'nde de mezar bölümünü örten kubbede de tuğla malzemenin görülmesi Evliya Çelebi, Halil İnalçık ve Stanescu'nun bu söylemini desteklemektedir.

2.47. İshakça-İshak Baba Türbesi

Türbe, İshakça Kasabası'nda Maçın yolu üzerinde yer alan Mahmud Yazıcı Camisi'nin yaklaşık 150 m. kuzeybatısında bulunmaktadır. İshakçı kasabası, adını İshak Baba'dan almaktadır. Türbenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Kaynaklarda sadece türbeye ait menkıbeler ve türbenin nasıl bulunduğu dair bilgilere yer verilmektedir⁶⁶⁵.

Lahit şeklinde düzenlenmiş olan türbe, 3.08 m. uzunluğunda, 1.37 m. genişliğinde ve 1.84 m. yüksekliğindedir (Çizim 64). Mezar taşının üst kısmında, mum yakmak için camla kaplı bir niş açılmıştır (Foto 441).

Değerlendirme

Türbe, İshakça Kasabası'ndaki Mahmud Yazıcı Camisi'nin kuzeybatısında yer almaktadır. Ekrem Hakkı Ayverdi, kitabında her ne kadar bu mezarı, türbe olarak değerlendirmiş olsa da,⁶⁶⁶ mezarın malzeme ve plan özellikleri incelendiğinde, Çernavoda'daki Şehit Baba Türbesi gibi Osmanlı'nın geleneksel türbe mimarisini

⁶⁶⁵ İshak Baba hakkında bilinen rivayete göre; “üç ağa kardeş varmış. Birisinin adı İsmail, birisinin adı İshak, diğerinin adı ise İbrail’imış. Savaşta her bir kardeş ayrı yerlerde savaşmışlar. İshak adlı kardeş, İshakça’da savaşırken boynu düşman tarafından kılıçla kesilmiş. Başını alıp şimdiki mezarına kadar gelebilmiş ve orada durmuş. Böylece bu yer İshakça adı ile anılır olmuştur.”

Türbenin bulunma hikâyesi ise; İshakça’da 60 yıl hocalık yapan ve 1956 yılında ölen imam Osman Zulbie’nin İshakça’ya geldiği ilk yıllarda, yaşanan bir olay, İshakça’daki türbenin ortaya çıkmasını sebep olmuştur. Anlatılanlara göre, bu imam İshakça’ya yerleştikten iki yıl sonra, Türkiye’deki hanımını getirmiş. İmamın hanımı İshakça’da yattığı ilk gece bir rüya görmüş. Rüyasında, omzunda peşkiri, elinde ibriği ile Tuna’ya doğru giden bir ihtiyar, kadına: “Selamünaleyküm”. demiş. Sonra da: “Beni tanıdın mı?” diye sormuş. Kadın: “Yok”, deyince: “Ben İshak Baba’yım”, demiş. Sabah olunca, kocasına rüyasını anlatan kadın, Türbenin İshakça Camii’ne yakın bir yerde olduğuna dair tahminde bulunmuş ve oraya bir türbe yapılmış. bk. Önal, 2000: 37; İbrahim, 2003: 1.

⁶⁶⁶ Ayverdi, 1977: 34.

yansıtmadığı anlaşılmaktadır. Türbeye ait herhangi bir yazılı veya görsel arşiv kaydının bulunmamış olmasından dolayı, türbenin sembolik olarak inşa ettirildiği düşünülebilir.

2.48. Çernavoda (Boğazköy)-Şehit Baba Türbesi

Türbe, Mecidiye'nin 26 km. batısındaki Çernavoda (Boğazköy) kasabasında yer alan Hünkâr Camisi'nin avlusunda bulunmaktadır. Türbenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Türbe hakkında pek fazla yazılı kaynak bulunmamaktadır. Sadece türbenin nasıl bulunduğu ve türbeye ait hikâyeler hakkında bilgilere ulaşılmıştır; Romanya'daki Müslüman halk, muharebeden sonra, yerde bir mum yandığını görmüş. Bu ışığı görenler, orada bir evliya olduğunu söyleyerek mum yakmaya başlamışlar. Daha sonra ışık yanan yer kazılarak kemikler bulunmuş. Bulunan kemikleri caminin bahçesine taşımışlar ve üzerine muharebede şehit olduğu için de “Şehit Baba” adında bir türbe yapmışlar⁶⁶⁷.

Türbe, Hünkâr Camisi'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Tamamıyla betonla inşa edilmiş olan türbenin mezar taşının üst kısmında, pencereyle kapatılmış mum yakma yeri bulunmaktadır (Çizim 65). Mumdanlığın hemen üzerinde ise Osmanlıca kitabe yer almaktadır. Ancak kitabe, tahrip olduğundan dolayı okunamamaktadır. (Foto 442).

Değerlendirme

Çernavoda'daki Hünkâr Camisi'nin avlusunda yer alan türbenin malzeme ve plan özellikleri dikkate alındığında, Osmanlının geleneksel türbe formuna uzak olduğu ve yakın bir zamanda inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

Dobruca bölgesinde, Gazi Ali Paşa, Sarı Saltuk, İshak Baba ve Şehit Baba türbeleri dışında, Fantane Mare (Başpınar) Köyü-Sığırtmaç Evliya Türbesi, Babadağ-Koyun Baba Türbesi ve Maçin-İshak Baba Türbesi yer almaktadır. Bu türbeler, Anadolu mezar (ziyaret) geleneğinin devamı niteliği taşımaktadır. Ancak türbelere ait bir mimari bir form ve biçim unsuru bulunmadığından çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bundan dolayı sadece isimlerini vermekle yetinmekteyiz.

⁶⁶⁷ Önal, 2000: 41; İbram, 2003: 1; Engin, 2014: 679.

Çeşmeler

2.49. Babadağ-Gazi Ali Paşa Çeşmesi

Çeşme, Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Cami'sinin kuzeydoğusunda, son cemaat yerine bitişik olarak inşa edilmiştir. Çeşmenin inşa tarihi bilinmemektedir. Machiel Kiel, çeşmenin 17. yüzyılda inşa edildiğini ileri sürmektedir⁶⁶⁸. Bu yüzden çeşmenin camiyle birlikte 1610 yılından önce inşa ettirildiği düşünülmektedir. Çeşmede malzeme olarak tamamıyla kesme taş kullanılmıştır. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmeye doğuda yer alan 15 basamakla inilmektedir. Çeşmenin güney ve kuzeyi çevre duvarlarıyla sınırlandırılmıştır. Duvarların üzerinde yer alan dokuz adet baba taşı dikkat çekmektedir. Nişsiz ve düz cepheli olan yapı, bağımlı çeşmeler grubunda değerlendirilmektedir. Çeşmenin genişliği 2.70 m., yüksekliği ise 2.04 m.dir (Çizim 66). Çeşmenin ön yüzünün zemin seviyesinde, üç adet lüle bulunmaktadır. Günümüzde sadece ortadaki lüleden su akmaktadır. Yanlardaki diğer iki lüle, ahşap tıpalarla kapatılmıştır. Lülelerin olduğu bölüm tek kademedan oluşan yuvarlak bir kemerle çerçeve içerisine alınmıştır. Bu kemerin hemen üzeri, aşağıdan yukarıya doğru kademeli olarak daralan üç sıra silmeyle hareketlendirilmiştir (Foto 443,444).

Değerlendirme

Çeşme, Gazi Ali Paşa Camisi'nin son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesine bitişik olarak inşa edilmiştir. Zemin kotunun altında kalan çeşmeye, doğu cephede yer alan 15 basamaklı merdivenle inilmektedir.

Çeşmenin kuzey, güney ve batı duvarları incelendiğinde, hem malzemenin hem de duvar örgü tekniğinde farklılıklar görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle çeşmenin farklı dönemlerde restorasyona tabi tutulduğu anlaşılmaktadır. Çeşmenin, caminin son cemaat yerinin doğu köşesini kapatmış olması ve cami kot seviyesinin altında kalması dikkat çekicidir. Çok fazla karşımıza çıkmasa da bu tarzdaki çeşmelere Anadolu'da rastlanmaktadır. Anadolu örnekleri incelendiğinde, daha çok yol kotunun yükselmesinden dolayı çeşmenin aşağıda kaldığı ve basamak yapma ihtiyacı duyulduğu görülmektedir. Gazi Ali Paşa Camisi 1610 yılında inşa edilmiştir. Kiel, çeşmenin 17. yüzyılda inşa edildiğini ileri sürse de çeşmenin bugünkü mimari tasarımı dikkate alındığında daha çok 19. yüzyıl dönem özelliği taşımaktadır. Ancak bugünkü çeşmenin konumlandırıldığı alan dikkate alındığında, çeşmenin camiden daha önceki bir dönemde inşa edildiği ve caminin de çeşmenin bulunduğu alan dikkate alınarak tasarlandığı mevcut bakiyelerden kesin olarak anlaşılmaktadır. Sonuç olarak

⁶⁶⁸ Kiel, 1978: 217.

çeşme, camiye göre daha erken bir tarihte yapılmıştır. Ancak bugünkü mevcut bakiyeler, inşa tarihi hakkında ipuçları vermemektedir.

Çeşme, cephe düzeni ve konumlandırılışı bakımından Romanya'daki diğer çeşmeler arasında tek örnektir. Bu tarzda inşa edilmiş çeşmelerin Anadolu ve Romanya'da çok fazla karşımıza çıkmadığı görülmektedir. Güncüoğlu'nun da bahsettiği üzere çeşme, 18. yüzyılda inşa ettirildiği düşünülen Erzurum'daki Dabakhane I Nolu Çeşme'siyle benzer şekilde düzenlendiği görülmektedir⁶⁶⁹.

2.50. Köstence- Sultan Abdülaziz Çeşmesi

Çeşme, Köstence'nin hemen dışında, Tomis bulvarı yolu üzerindeki "Köstence Su İdaresi Müdürlüğü"nin bahçesinde yer almaktadır. Çeşmenin bilgilendirme tabelasında, Kırım Savaşı'nın (1853-1856) sona ermesinden sonra Köstence'nin harabeye çevrildiği, 1854 yılında, cesetlerin bilinçli olarak su şebekelerine atılmasından dolayı, binlerce Fransız askerin koleradan öldüğü bilgisine ulaşılmaktadır. Barış sonrasında ise şehirde temiz su bulunmadığından dolayı yeni kaynak arayışına gidilmiştir. Bunun sonucunda, Ovidiu Adası'na çok uzak olmayan Siutghiol Gölü'nün yakınlarında temiz su kaynağı tespit edilmiştir. 1864 yılında Sultan Abdülaziz'in emriyle Köstence'ye bir çeşme yaptırılmış olup şehirden yaklaşık 5 km. uzakta olan tatlı suyun borularla bu çeşmeye aktarımı sağlanmıştır⁶⁷⁰. Günümüzde kullanılmayan çeşmenin restorasyonu 17 Haziran 2016 yılında tamamlanmıştır⁶⁷¹. Çeşme, tamamıyla kesme taş malzemeye inşa edilmiştir (Foto 445,446).

1.87 m. yüksekliğinde, 1.63 m. genişliğindeki çeşme, düz yüzeylidir. Çeşmenin üzerinde 0.78 m. yüksekliğinde harpuşa yer almaktadır (Çizim 67). Çeşme duvarlarının saçak kısmı dört adet ince silme ile hareketlendirilmiştir. Alttan ikinci sıradaki silme, iç bükey formunda tasarlanmıştır. Diğer silmeler ise düz profillidir. Çeşmenin kuzey, doğu ve batı cephelerinin yarısı çevre düzenlemesinden dolayı toprak altında kalmıştır. Çeşmenin güney cephesi, 0.21 m. genişliğinde ve dışa taşıntı yapan bir bordür ile çevrelenmektedir. Cephenin merkezinde bir adet kaş kemerli bardaklık yer almaktadır. Bardaklık, 0.13 m. genişlikte ve 0.16 m. yüksekliktedir. Çeşmenin alt kısmında hatif dışa taşkın yuvarlak kemer formu dikkat çekmektedir. Kemerin hemen altında, iki delikli mermer lüle bulunmaktadır. Lülenin hemen altına dikdörtgen şekilli bir su yalağı yerleştirilmiştir (Foto 447).

⁶⁶⁹ Güncüoğlu, 1998: 5; Yurttaş ve Özkan, 2002: 64.

⁶⁷⁰ İbrahim, 2016: 7.

⁶⁷¹ İbrahim, 2016: 7.

Değerlendirme

Köstence şehrinin hemen dışında yer alan çeşmenin, 1864 yılında Sultan Abdülaziz tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir. Çeşme, cephe düzeni bakımından Anadolu’da 19. yüzyılda inşa edilmiş olan Erzurum Kuruçeşme I Nolu Çeşme’yle benzerlik göstermektedir⁶⁷².

2.51. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi

Çeşme, Mecidiye Kasabası’nın 52 km. güneyinde, Fantane Mare (Başpınar) Köyü’nün merkezinde yer almaktadır. Çeşme, kitabesinden anlaşılabacağı üzere Hacı Salih Ağa tarafından H.1278/M.1861-1862 yılında inşa ettirilmiştir. Günümüzde halen kullanılan çeşme, 2011 yılından sonra restore ettirilmiştir⁶⁷³.

2011 yılındaki restorasyon çalışmalarında, çeşme tamamıyla yıkılarak üç kemerli açıklığı olan ve üzeri kubbeyle örtülü bir mekan içerisinde yeniden düzenlenmiştir (Çizim 68). Çeşmenin restore edilmeden önceki fotoğrafları mevcuttur. Fotoğrafa göre; çeşmenin güney cephesi nişsiz düz yüzeylidir. Tepesinde üçgen bir alınlık bulunmaktadır. Alınlığın hemen altına ise dört satırlık inşa kitabesi konumlandırılmıştır. Çeşmenin alt bölümüne bir adet lüle yerleştirilmiştir. Lüleden akan su, doğu yönde uzanan 11 bölümlü yalağı doldurmaktadır. Günümüze ulaşamayan çeşmenin ölçüsü bilinmemektedir (Foto 448)⁶⁷⁴. Eski çeşmeye ait kitabe, restorasyon sonrasında yeni yapılan çeşmeye eklenmiştir (Foto 449,450).

Çeşmenin süslü hatla yazılmış beş satırlık kitabesinde;

- 1) *Sahibul hayrat vel hasenat*
- 2) *Ve ragıb-ül necter ved derecat*
- 3) *Mankalya kasabasına tabi Engezbela*
- 4) *Karyeli Hacı Salih Ağa hayrat*
- 5) *1278 yazmaktadır.*

Değerlendirme

Fantana Mare- Başpınar Köyü’nün merkezinde 1861-1862 yılında inşa edilmiş olan çeşme, günümüzde halen köyde yaşayan insanların ve hayvanların su ihtiyacını karşılamaktadır.

⁶⁷² Yurttaş ve Özkan, 2002: 62.

⁶⁷³ Tirpan, 2011: 8.

⁶⁷⁴ Sallanz, 2005: 72.

2.52,53. Valea Tapului Köyü 1 ve 2 Nolu Çeşme

Çeşme, Mecidiye Kasabası'nın 84 km. güneybatısında, Bulgaristan sınırında bulunan Valea Tapului Köyü'nün dışında yer almaktadır. Köy, günümüzde terk edilmiş bir vaziyettedir. Köyde, iki adet çeşme bulunmaktadır. Bu çeşmeler, yaklaşık 36.00 m. uzunluğundaki tek bir yalakta birleşmektedir. Çeşmelerden biri güney köşede diğeri ise kuzeydoğu köşede inşa edilmiştir. Çeşmelerin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Yapıların duvarları kesme taş, yalak ise beton malzemeden yapılmıştır. Çeşmeler günümüzde kullanılmaktadır.

Güney köşedeki çeşmenin kuzeyinde 1.15 m. yüksekliğinde, yalak duvarı yer almaktadır. Nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanan çeşme, 1.71 m. yüksekliğinde, 1.18 m. genişliğindedir (Çizim 69). Çeşmenin ön yüzü, ters U şeklinde iki sıra silmeyle çerçeve içerisine alınmıştır. Çeşmenin tepe noktasına, Arapça dört satırdan oluşan bir kitabe konumlandırılmıştır. Kasıtlı olarak tahrip edildiği anlaşılan kitabenin sadece ilk satırında, süslüs hatla, “*Sahibül hayrat vel hasenat*” ibaresi okunabilmiştir. Ön cephenin zemin seviyesine yakın bir şekilde konumlandırılan bardaklık kaş kemerli olup 0.14 m. genişliğinde, 0.16 m. yüksekliğindedir. Bardak nişinin üzeri, üç dilimli geometrik bir motifle süslenmiştir. Bardaklığın hemen altında bir adet lüle yer almaktadır. Lüleden akan su, kuzeydoğu yönü boyunca uzanan 20 bölümlü yalağa dolmaktadır (Foto 451,452).

Kuzeydoğu köşede yer alan çeşme de nişsiz ve düz cepheli olarak düzenlenmiştir. Çeşme, 1.62 m. yüksekliğinde, 1.16 m. genişliğindedir (Çizim 70). Çeşmenin tepe noktasının güney köşesi ne yazık ki yıkılmıştır. Eserin ön yüzü, hafif dışa taşkın, kaval formunda bir silmeyle çerçeve içerisine alınmıştır. Cephenin merkezine, silmelerle hareketlendirilmiş bir adet kitabe kartuşu yerleştirilmiştir. Ancak kartuşun yüzeyi tamamıyla tahrip edilmiştir. Cephenin alt kısmına, kaş kemerli bir bardak nişi açılmıştır. Niş 0.17 m. genişliğinde, 0.20 m. yüksekliğindedir. Nişin hemen altında, bir adet lüle yer almaktadır. Yapının önüne yerleştirilen ve güney yönü boyunca uzanan beton yalak, 20 bölümlü olarak düzenlenmiştir (Foto 453).

Değerlendirme

Her iki çeşmenin kitabesi tahrip olduğundan dolayı inşa tarihleri bilinmemektedir. Nişsiz ve düz yüzlü olan çeşmelerin inşa tarihleri bilinmese de cephe düzeni bakımından 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Çeşme, cephe düzeni

bakımından Kosova'daki Binbaşı Çeşmesi (19. yy)⁶⁷⁵ ve 1908-1909 yıllarında inşa edilmiş olan Yaşar Paşa Çeşmesi'yle⁶⁷⁶ benzer özellikler taşımaktadır.

Yaklaşık 36.00 m. uzunluğunda ve 20 bölümlü olan tek bir yalakta iki ayrı çeşmenin inşa edilmiş olması, köyde yaşayan insanların yanı sıra daha çok hayvanların su ihtiyacını karşılamaya yönelik kullanıldığını göstermektedir.

2.54. Baneasa (Paraköy) Köyü 1 Nolu Çeşme

Çeşme, Mecidiye'nin 70 km. güneybatısındaki Baneasa (Paraköy) Köyü'nün⁶⁷⁷ merkezinde, yol kenarında yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Çeşmenin ön yüzü tamamıyla beyaz renkte sıvandığı için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. Arka cephede kabayonu taş malzeme kullanılmıştır. Çeşme yalağı, betonarmedir. Çeşme, günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin yüksekliği 1.30 m., genişliği ise 1.15 m.dir. Çeşmenin ön yüzü düz ve nişsiz olarak tasarlanmıştır. Yapının duvarları, üç yönden 0.23 m. genişliğinde bir silmeyle sonlanmaktadır. Çeşmenin batısında, 0.71 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır (Çizim 71).

Çeşmenin ön yüzü, hafif dışa taşkın yuvarlak bir kemer ile hareketlendirilmiştir. Kemerin hemen altında ise 0.15x0.18 m. ölçülerinde, dikdörtgen biçimli bir adet bardaklık yer almaktadır. Nişin altında, birbirine simetrik olarak konumlandırılan iki adet lüle bulunmaktadır. Ön cephenin zemin seviyesine, 1.35x0.21 m. ölçülerinde dikdörtgen blok taş yerleştirilmiştir. Blok taşın hemen önünde, batı yönü boyunca uzanan üç bölümlü su yalağı yer almaktadır (Foto 454).

Değerlendirme

Baneasa (Paraköy) Köyü'nde yer alan çeşmenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Eser, nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanmıştır. Çeşme, cephe düzeni bakımından 18. yüzyılda inşa ettirildiği tahmin edilen Bulgaristan'ın Yeni Pazar İlçesi'ndeki Ali Çoban Çeşmesi'yle⁶⁷⁸ benzer özellikler taşımaktadır. Bundan dolayı da bu çeşmenin de 18. yüzyılın sonu veya 19. yüzyılın başında inşa edilmiş olduğu ileri sürülebilir. Çeşmenin batı yönü boyunca uzanan yalağının bulunması, insanların yanı sıra hayvanların da çeşmeden yararlandığını göstermektedir.

⁶⁷⁵ İbrahimgil ve Konuk, 2006b: 860-861.

⁶⁷⁶ Turan ve İbrahimgil, 2004: 272.

⁶⁷⁷ Bir Türk köyü olan Paraköy, 1910 yılından sonra terk edilmiştir bk. Ülküsal, 1966: 26.

⁶⁷⁸ İbrahimgil ve Keleş, 2006b: 1158.

2.55. Baneasa (Paraköy) Köyü 2 Nolu Çeşme

Çeşme, Mecidiye Kasabası'nın 70 km. güneybatısındaki Baneasa (Paraköy) Köyü'nün merkezinde yol kenarında yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Çeşme duvarları tamamıyla kesme taşla inşa edilmiş olup duvarların yüzeyi, beyaz renkte sıvanmıştır. Çeşme yalağı ise beton malzemeden yapılmıştır. Çeşme, günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşme, nişsiz düz yüzeyli olarak tasarlanmış olup yüksekliği 2.04 m., genişliği ise 1.45 m.dir. Çeşmenin üzerinde 0.54 m. yüksekliğinde harpuşa yer almaktadır (Çizim 72). Harpuşanın hemen üzerine ise daha sonraki yıllarda bir adet haç motifi eklenmiştir. Çeşme duvarlarının saçak kısmı, dört sıra silmeyle oluşturulmuştur. Altan ikinci sıradaki silme kaval formunda, diğer silmeler ise düz profillidir. Çeşmenin ön yüzünün merkezi içe çökertilmiştir. Çökertilen yüzey, hafif dışa taşkın tek kademeli yuvarlak bir kemer ile çerçeve içerisine alınmıştır. Kemer hattı, kaval silmeyle belirgin hale getirilmiştir. Çökertilen yüzeyin merkezinde, köşeleri yuvarlatılmış olan yatay dikdörtgen formlu bir kitabe kartuşu yer almaktadır. Sıva üzerine ince kazıma tekniğinde Romence yazıldığı anlaşılan kitabe, tahrip olduğundan okunamamıştır. Kitabenin hemen altına bir adet kaş kemerli bardaklık yerleştirilmiştir. Bardaklığın doğusunda bulunan kabartma şeklinde işlenmiş gülbezek motifi dikkat çekmektedir. Bardaklığın altına bir adet lüle konumlandırılmıştır. Bu lüleden akan su, doğu yönü boyunca uzanan 11 bölümlü yalağı doldurmaktadır (Foto 455).

Değerlendirme

Baneasa (Paraköy) Köyü'nün merkezinde yer alan çeşmenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Eser, nişsiz ve düz cephe olarak inşa edilmiştir. Çeşme, cephe düzeni olarak Makedonya'daki Alaca Camii'nin (1833) avlusunda yer alan çeşmeyle benzer özellik göstermesi,⁶⁷⁹ bu çeşmenin de 19. yüzyılda inşa edilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

2.56. Baneasa (Paraköy) Köyü 3 Nolu Çeşme

Çeşme, Mecidiye Kasabası'nın 70 km. güneybatısındaki Baneasa (Paraköy) Köyü ile Lipnita Köyü yolu üzerinde yer almaktadır. Banasa (Paraköy) köyün 5 km. ilerisinde bulunan çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Tamamıyla kesme taşla inşa edilmiş olan çeşmenin duvarları, beyaz renkte sıvanmıştır. Çeşmenin yalağı ise tamamıyla beton malzemeden yapılmıştır. Çeşme, günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşme 2.05 m. yüksekliğinde, 1.40 m. genişliğindedir. Çeşmenin üzerinde 0.47 m. yüksekliğinde harpuşa yer almaktadır (Çizim 73). Harpuşanın hemen üzerine ise daha

⁶⁷⁹ Kuş vd., 2007: 148.

sonraki yıllarda bir adet haç motifi eklenmiştir. Çeşme duvarlarının saçak kısmı, dört sıra silmeyle hareketlendirilmiştir. Altan ikinci silme kaval şeklinde, diğer silmeler ise düz profillidir. Çeşmenin güney cephesinin merkezi, içe çökertilmiştir. Çökertilen yüzey, hafif dışa taşkın tek kademeli yuvarlak bir kemer ile çerçeve içerisine alınmıştır. Kemer hattı, üç adet ince silmeyle belirgin hale getirilmiştir. Çökertilen yüzeyin merkezinde, yatay dikdörtgen formlu bir kitabelik yer almaktadır. Kitabeliğin altına, zeminden 0.26 m. yüksekte, bir adet lüle konumlandırılmıştır. Çeşmenin önüne yerleştirilen ve doğu yöne doğru uzanan yalak, altı bölümden oluşmaktadır (Foto 456).

Değerlendirme

Baneasa (Paraköy) Köyünün dışında yer alan çeşmenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Yapı, nişsiz ve düz cepheli olarak düzenlenmiştir. Cephe düzeni olarak 1850-1851 yılında inşa edilmiş olan Bulgaristan'ın Mestanlı Kasabası'nın Ali Ağa Köyü'ndeki İbrahim Ağa Camii Çeşmesi'yle⁶⁸⁰ benzerlik göstermesi, bu çeşmenin de 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olduğu kanaatindeyiz. Çeşmenin üzerinde yerleştirilen haç motifiyle, yapının kasıtlı olarak Hıristiyanlaştırmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Romanya'da yer alan bu gibi Osmanlı eserlerimize sahip çıkılmadığı takdirde, gelecek nesillerimize bu mirası aktarma şansımızın olmayacağı ön görülmektedir.

2.57. Canlia (Kanlı) Köyü 1 Nolu Çeşme

Çeşme, Çernavoda Kasabası'nın 75 km. güneybatısındaki Canlia (Kanlı) Köyü'nün⁶⁸¹ merkezinde yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Çeşme duvarlarında kesme taş, yalakta ise beton malzeme kullanılmıştır. Çeşmenin duvarları, günümüzde beyaz renkte boyanmıştır. Çeşme günümüzde kullanılmamaktadır.

Yapının doğu ve batısında 1.04 m. yüksekliğinde yalak duvarları yer almaktadır. Çeşmenin ön cephesi, nişsiz ve düz düzeyli olarak tasarlanmıştır. Eserin yüksekliği 2.03 m., genişliği 1.50 m.dir. Çeşmenin üzerinde 0.56 m. yüksekliğinde harpuşta bulunmaktadır (Çizim 74). Harpuştanın hemen üzerine ise dört basamaklı bir kaideye oturan haç motifi yerleştirilmiştir. Haç motifi, çeşmeye yakın bir tarihte eklenmiştir. Çeşme duvarlarının saçak kısmı, üç yönden dört sıra silmeyle hareketlendirilmiştir. Altan ikinci silme kaval formunda, diğer silmeler ise düz profillidir. Çeşmenin güney cephesinde, üzeri çimentoyla sıvanmış 0.80x0.90 m. ölçülerinde bir su deposu yer almaktadır. Çeşmenin ön yüzünün merkezi içe çökertilmiştir. Çökertilen yüzey, hafif dışa taşkın tek kademeli yuvarlak bir kemerle çerçeve

⁶⁸⁰ İbrahimgil ve Keleş, 2006a: 422.

⁶⁸¹ Canlia (Kanlı) köyünün 1850'li yıllarda Osmanlı'nın egemenliği altında olduğu bilinmektedir. bk. Capreanu, 1997: 3.

içerisine alınmıştır. Kemer hattı, üç sıra silme ile vurgulanmıştır. Kemer köşeliğin her iki tarafına simetrik olarak madalyonlar konumlandırılmıştır. Madalyonların merkezi ise gülbezek motifile süslenmiştir. Çökertilen yüzeyin merkezinde, köşeleri yuvarlatılmış olan yatay dikdörtgen biçimli bir kitabe kartuşu yerleştirilmiştir. Kartuşun yüzeyi tahrip edildiğinden herhangi bir yazı bakiyesine rastlanmamıştır. Kartuşun hemen altına, kabartma tekniğinde işlenmiş bir adet güzelbezek motifi applike edilmiştir. Motifin hemen altında ise bir adet kaş kemerli bardaklık yer almaktadır. Çeşmenin zemin seviyesinde, birbirine simetrik yerleştirilen iki adet lüle bulunmaktadır. Yapının önüne yerleştirilen 12 bölümlü yalak, batı yönü boyunca uzanmaktadır (Foto 457).

Değerlendirme

Canlia (Kanlı) Köyü'nün merkezinde bulunan çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Çeşme, nişsiz ve düz yüzlü olarak inşa edilmiştir. Hem cephe düzeni olarak hem de cephede görülen gülbezek motifinin benzer örneğinin Makedonya'daki Alaca Camii'nin (1833) avlusunda yer alan çeşmede görülmektedir⁶⁸². Ayrıca 1850'li yıllarda Canlia (Kanlı) Köyü'nün Osmanlının egemenliği altında olduğu düşünülürse,⁶⁸³ çeşmenin 19. yüzyılın ortalarında ya da 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olabileceği ileri sürülebilir.

2.58. Canlia (Kanlı) Köyü 2 Nolu Çeşme

Çeşme, Çernavoda Kasabası'nın 75 km. güneybatısındaki Canlia (Kanlı) Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Çeşme duvarlarında kesme taş, yalakta ise beton malzeme kullanılmıştır. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin batısında 1.02 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır. Yapının ön cephesi, nişsiz ve düz yüzlü olarak düzenlenmiştir. Eserin yüksekliği 1.61 m., genişliği ise 0.95 m.dir (Çizim 75). Çeşmenin üzerine yakın bir tarihte haç motifi yerleştirilmiştir. Çeşmenin ön cephesinin saçak kısmı, beş sıra silmeyle sonlanmaktadır. Süsleme açısından sade olan çeşmenin ön yüzü, ters U şeklinde yuvarlak bir kemerle hareketlendirilmiştir. Çeşme zemininden 0.40 m. yüksekliğe konumlandırılan kaş kemerli bardaklık, 0.17 m. genişliğinde ve 0.24 m. yüksekliğindedir. Nişin hemen altında ise bir adet lüle yer almaktadır. Lüleden akan su, batı yönü boyunca uzanan iki bölümlü yalağı doldurmaktadır (Foto 458).

⁶⁸² Kuş vd., 2007: 148.

⁶⁸³ Capreanu, 1997: 3.

Değerlendirme

Canlia (Kanlı) Köyü'nün merkezinde yer alan çeşmenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Çeşme, nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanmıştır. Yapı cephe düzeni bakımından 19. yüzyılda inşa edilmiş çeşme tipolojisi içerisinde değerlendirilmektedir.

2.59. Canlia (Kanlı) Köyü 3 Nolu Çeşme

Çeşme, Çernavoda Kasabası'nın 75 km. güneybatısındaki Canlia (Kanlı) Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Çeşmenin duvarları kesme taş, yalak ise beton malzemeden yapılmıştır. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin batısında 0.88 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır. Yapının ön cephesi, nişsiz ve düz yüzü olarak tasarlanmıştır. Çeşmenin yüksekliği 1.64 m., genişliği ise 1.20 m.dir (Çizim 76). Eserin üzerine, üç basamaklı kaide üzerine oturan haç motifi yerleştirilmiştir. Çeşmenin ön cephesinin saçak kısmı, beş sıra silmeyle oluşturulmuştur. Alttaki silme, diğer silmelere nazaran daha geniş tutulmuş olup dış sıralarıyla hareketlendirilmiştir. Yapının ön yüzü, Baneasa'daki 2 numaralı çeşmeyle benzer şekilde düzenlenmiştir. Çeşmenin ön cephesinin merkezi içe çökertilmiş olup çökertilen yüzey, tek kademeli yuvarlak bir kemerle çerçeve içerisine alınmıştır. Kemer yayının merkezinde ise yuvarlak formlu bir kabartma yer almaktadır. Ancak gülbezek motifi olduğu düşündüğümüz bu kabartmanın yüzeyi ne yazık ki tahrip edilmiştir. Çeşmenin alt bölümüne, 0.16 m. genişliğinde, 0.26 m. yüksekliğinde bir adet bardaklık yerleştirilmiştir. Bardaklığın hemen altında ise bir adet lüle bulunmaktadır. Çeşmenin önünde de hayvanların su içebilmeleri için batı yönü boyunca uzanan ve beş bölümlü bir yalak vardır (Foto 459).

Değerlendirme

Canlia (Kanlı) Köyü'nün merkezinde yer alan çeşmenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Geç dönemde inşa edilen nişsiz ve düz cepheli çeşmeler dikkate alındığında, bu çeşmenin muhtemelen 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında yapılmış olduğu söylenebilir.

2.60. Canlia (Kanlı) Köyü 4 Nolu Çeşme

Çeşme, Çernavoda Kasabası'nın 75 km. güneybatısındaki Canlia (Kanlı) Köyü'nün hemen dışında, yol kenarında yer almaktadır. Çeşmenin inşa kitabesi ve banisi bilinmemektedir. Çeşmenin duvarları tamamen kesme taş, yalak ise beton malzemeden yapılmıştır. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin doğu ve batısında 1.14 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır. Yapının ön cephesi nişsiz ve düz olarak düzenlenmiştir. Çeşmenin yüksekliği 1.66 m., genişliği ise 1.00 m.dir (Çizim 77). Eserin tepe kısmında, kenarları silmelerle hareketlendirilmiş üçgen bir alınlık bulunmaktadır. Alınlığın merkezi, 1903 tarihiyle birlikte, kabartma tekniğinde işlenmiş bir haç motifiyle süslenmiştir. Çeşmenin kuzey cephesinin saçak kısmı, dört sıra düz silmeyle oluşturulmuştur. Cepheyi yuvarlak formu bir kemer çevrelemektedir. Kemer, iç içe geçmiş üç sıra silme kuşağından meydana gelmektedir. İçten bir ve ikinci sıradaki silmeler kava formunda, en dıştaki silme ise düz yüzeyli olarak tasarlanmıştır. Cephenin merkezine açılan bardaklık 0.16 m. genişlikte ve 0.22 m. yükseklikte. Bardaklığın altında, bir adet lüle yer almaktadır. Lüleden akadan su, çeşmenin önüne yerleştirilen ve batı yönü boyunca uzanan altı bölümlü yalağı doldurmaktadır (Foto 460).

Değerlendirme

İnşa tarihi ve banisi bilinmeyen çeşme, cephe düzeni olarak Fantana Mare (Başpınar) Köyü'nün merkezinde yer alan çeşmeyle (1861-1862) benzerlik göstermektedir. Çeşmenin üçgen alınlığının merkezine yazılan 1903 tarihi, haçın yerleştirildiği tarih olduğu düşünülmektedir. Romanya'nın köylerinde yer alan diğer çeşmelerde de çoğunlukla haç motiflerinin olduğu görülmektedir. Bu yüzden çeşmenin de bu tarihten önce inşa edilmiş olabileceği yine ihtimal dahilindedir. Çeşmenin hem Fantana Mare (Başpınar) köyündeki çeşmeyle benzerlik göstermesi hem de alınlıktaki tarih dikkate alınırsa, muhtemelen bu çeşme de 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olmalıdır.

2.61. Canlia (Kanlı) Köyü 5 Nolu Çeşme

Çeşme, Çernavoda Kasabası'nın 75 km. güneybatısındaki Canlia (Kanlı) Köyü'nün dışında, yol kenarında yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa kitabesi bilinmemektedir. Çeşmenin duvarları tamamen kesme taş, yalak ise beton malzemeden yapılmıştır. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin doğu ve batısı boyunca, 0.94 m. yüksekliğinde yalak duvarı uzanmaktadır. Yapının tepesine, 2000 yılında bir adet haç eklenmiştir. Çeşmenin ön cephesi nişsiz ve düz yüzü olarak tasarlanmıştır. Çeşme 1.50 m. yükseklikte, 1.00 m. genişlikte (Çizim 78). Çeşmenin saçak kısmı, iç bükey formu geniş bir silmeden oluşmaktadır. Saçağın hemen altı, bir sıra testere dişleriyle hareketlendirilmiştir. Yapının ön yüzü, yaklaşık 0.03 m. içe çöktürülmüştür. Oldukça sade düzenlenen cephenin alt kısmında, kenarları yuvarlatılmış, yatay dikdörtgen formunda bir kitabe kuşağı yer almaktadır. Kuşağın hatları, ince silmelerle

belirginleştirilmiştir. Kitabe kuşağının hemen altına ise bir adet lüle yerleştirilmiştir. Çeşmenin önüne doğu yönü boyunca uzanan dört bölümlü yalak yerleştirilmiştir. Yapının hemen doğusundaki yalak duvarının zemin seviyesine, bir adet bardak nişi açılmıştır (Foto 461).

Değerlendirme

İnşa tarihi ve banisi bilinmeyen çeşme, cephe düzeni olarak Canlia (Kanlı)'daki 3 Nolu Çeşme ve Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca cephe düzeni bakımından 19. yüzyılda Bulgaristan'ın Hasköy Kasabası'nın Bey Köyü'nde inşa ettirilmiş olan II. nolu çeşme ile benzer şekilde tasarlanmış olması,⁶⁸⁴ bu çeşmenin de 19. yüzyılda inşa edilmiş olduğunu kanıtlamaktadır.

2.62. Coslugea (Kozluca) Köyü 1 Nolu Çeşme

Çeşme, Çernavoda Kasabası'nın 71 km. güneybatısındaki Coslugea (Kozluca) Köyü'nün girişinde, yol kenarında yer almaktadır. Çeşmenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Çeşmenin duvarları kesme taş, yalak ise beton malzemeden inşa edilmiştir. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin doğu ve batısında 1.23 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır. Yapının yüksekliği 2.16 m., genişliği ise 1.45 m.dir. Çeşmenin üzerine, 0.59 m. yüksekliğinde harpuşta yerleştirilmiştir (Çizim 79). Harpuştanın hemen üzerine ise bir adet haç motifi eklenmiştir. Çeşmenin kuzey, doğu ve batı cephelerinin saçak kısmı, dört sıra silmeyle hareketlendirilmiştir. Alttan ikinci silme, iç bükey formda, diğer silmeler ise düz profillidir. Çeşmenin ön cephesi nişsiz ve düz olarak tasarlanmıştır. Cephe, tek kademeli yuvarlak bir kemerle çevrelenmiştir. Kemer hattı üç sıra silmeyle vurgulanmıştır. Kemerin hemen altında, köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen formlu bir kitabe kartuşu yer almaktadır. Ancak kitabe bölümüne kasıtlı olarak boya ile şişe ve kadeh motifi resmedilmiştir. Ön cephenin zeminden 0.44 m. yukarısına sivri kemerli bardaklık nişi açılmıştır. Niş 0.16 m. genişliğinde, 0.22 m. yüksekliğindedir. Bardaklığın altında birbirine simetrik yerleştirilmiş iki lüle yerleştirilmiştir. Çeşmenin önünde yer alan ve doğu yönü boyunca uzana beş bölümlü yalak, hayvanların su ihtiyacını karşılamak için beş bölümlü olarak düzenlenmiştir (Foto 462).

Değerlendirme

İnşa kitabesi olmayan çeşme, nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanmıştır. Çeşme malzeme ve cephe düzeni bakımından daha çok 19. yüzyıl ve sonlarında inşa edilmiş olan çeşmelerle benzerlik göstermektedir.

⁶⁸⁴ İbrahimgil ve Keleş, 2006a: 267.

Çeşmenin tepesine yerleştirilen ve ön cephesinin merkezine çizilen haç motifleri, yapının kasıtlı olarak Hristiyanlaştırılmaya çalışıldığının kesin kanıtıdır. Tarihi anıtlarımıza sahip çıkılmadığı takdirde zamanla yok olacağı veya farklı kültürlerin bünyesine dahil edileceği düşünülmektedir.

2.63. Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme

Çeşme, Çernavoda Kasabası'nın 71 km. güneybatısındaki Coslugea (Kozluca) Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Çeşmenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Çeşmenin duvarlarında kesme taş, yalakta ise beton malzeme kullanılmıştır. Eser, günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin doğu ve batısında 0.97 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır. Yapının yüksekliği 1.88 m., genişliği ise 1.07 m.dir. Çeşmenin üzerine 0.71 m. yüksekliğinde harpuşta yerleştirilmiştir (Çizim 80). Harpuştanın hemen üzerine, dikdörtgen bir kaideye oturan haç motifi eklenmiştir. Çeşmenin kuzey, doğu ve batı cephelerinin saçak kısmı, dört sıra silmeyle hareketlendirilmiştir. Kuzey cephenin alttan birinci silmesi, testere dişleriyle süslenmiştir. Çeşmenin kuzey cephesi, nişsiz ve düz olarak tasarlanmıştır. Cephenin merkezi içe çökertilmiş olup tek kademeli yuvarlak bir kemerle çerçeve içerisine alınmıştır. Kemer köşeliklerinde yer alan madalyonlar kabartma tekniğinde işlenmiştir. Cephenin merkezinde, köşeleri yuvarlatılmış, dikdörtgen bir kitabe kartuşu yer almaktadır. Kartuşun içerisinde boya ile resmedilmiş, Hristiyan litürjüsünde kullanılan sürahi, kadeh ve bir bardak bezemesi görülmektedir. Kartuşun altına yerleştirilen gülbezek motifi dikkat çekmektedir. Gülbezeğin hemen altına konumlandırılan kaş kemerli bardaklık, 0.16 m. genişlikte, 0.20 m. yüksekliktedir. Çeşmenin tek lülesinden devamlı su akmaktadır. Lüleden akan su, çeşmenin doğu yönü boyunca uzanan altı bölümlü yalağa dolmaktadır (Foto 463).

Değerlendirme

Coslugea (Kozluca) Köyü'nün merkezinde yer alan çeşmenin tepesine eklenen haç ve ön cephenin merkezine çizilen motifler, yapının Hristiyan mimarisi gibi algılanmasına sebebiyet vermektedir. Çeşme, gerek malzeme gerekse cephe düzeni bakımından incelendiğinde ve yerleşkenin eski bir Türk köyü (Kozluca) olması dikkate alındığında, bu eserin 19. yüzyıl veya sonlarında Osmanlı döneminde inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir.

2.64. İon Corvin (Kuzgun) Köyü Çeşmesi

Çeşme, Mecidiye Kasabası'nın 58 km. güneybatısında, İon Corvin Köyü'nün merkezinden geçen yol kenarında yer almaktadır. Yapının banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Çeşmenin inşa malzemesi tamamıyla kesme taştır. Çeşme, günümüzde kullanılmaktadır.

Yapının doğu ve batısında, 1.77 m. yüksekliğinde istinat duvarı yer almaktadır. Çeşme 2.39 m. yüksekliğinde, 1.40 m. genişliğinde olup düz yüzeyli olarak tasarlanmıştır. Çeşmenin duvarları, 0.06 m. genişliğinde, düz yüzeyli bir silmeyle sonlanmaktadır (Çizim 81). Çeşmenin üzerinde, alt basamaklı bir kaideye oturan bir haç motifi bulunmaktadır. Ancak bu haç motifi, çeşmeye daha sonradan eklenmiştir.

Çeşmenin ön yüzü, doğu ve batı yönden 0.20 m. genişliğinde, düz yüzeyli bir silmeyle sınırlandırılmıştır. Cephe, istinat duvarı hizasından başlayan yuvarlak formlu bir kemerle hareketlendirilmiştir. Kemerin hemen altında 0.37x0.27 m. ölçülerinde bir kitabe nişi yer almaktadır. Çeşmenin zemin seviyesinde üç adet lüle bulunmaktadır. Çeşme önüne konumlandırılan dokuz bölümlü yalak, batı yönü boyunca uzanmaktadır (Foto 464).

Değerlendirme

İnşa tarihi bilinmeyen çeşme, nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanmıştır. Çeşmenin cephe düzeni dikkate alındığında, özellikle 19. yüzyılda Anadolu'nun çeşitli yerleşkelerinde inşa edilmiş olan çeşmelerle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

2.65. İzvoarele Köyü Çeşmesi

Çeşme, Çernavoda'nın 80 km. güneybatısında bulunan İzvoarele Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Çeşmenin duvarları kesme taş, yalak ise betonla inşa edilmiştir. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin doğu ve batısında 1.04 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır. Çeşmenin yüksekliği 1.64 m., genişliği ise 1.00 m.dir (Çizim 82). Yapının üzerine, günümüze yakın bir tarihte haç motifi eklenmiştir. Kuzey, güney ve batı cephelerinin saçak kısmı, 0.11 m. genişliğinde düz bir silmeyle sonlanmaktadır. Çeşmenin ön cephesi, nişsiz ve düz olarak düzenlenmiştir. Cephe, hafif dışa taşkın bir bordür ile çerçeve içerisine almıştır. Cephenin merkezine açılan bardaklık, kaş kemerli olup 0.16 m. genişlikte, 0.17 m. yüksekliktedir. Bardaklığın altın bir adet lüle yer almaktadır. Çeşmenin hemen önüne yerleştirilen altı bölümlü yalak, kuzey yönü boyunca uzanmaktadır (Foto 465).

Değerlendirme

İzvoarele Köyü'nün merkezinde yer alan çeşmenin inşa tarihi bilinmemektedir. 1850-1860 tarihli gravürde, İzvoarele köyünde, yol kenarında nişsiz ve düz cepheli bir çeşmenin inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır (Gravür 10). Nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanan çeşme, Kosova'da 19. yüzyılda inşa edilmiş Binbaşı Çeşmesi'yle cephe düzeni olarak benzerlik göstermektedir⁶⁸⁵. Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak, çeşmenin 19. yüzyılda inşa edildiği ileri sürülebilir.

2.66. İzvoru Mare Köyü Çeşmesi

Çeşme, Mecidiye Kasabası'nın 21 km. güneybatısında bulunan İzvoru Mare Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Yapının duvarları kesme taş, yalak ise beton malzemeden yapılmıştır. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin yüksekliği 1.44 m, genişliği ise 2.86 m.dir (Çizim 83). Yapının üzerine, günümüzde yüksek bir kaide üzerine oturan üçgen alınlık eklenmiştir. Üçgen alınlığın hemen altı, üç sıra silme yer almaktadır. Silmelerden üstten birincisi, bir sıra testere dişleriyle hareketlendirilmiştir. Çeşme malzeme ve cephe düzeni olarak incelendiğinde, testere dişlerinin olduğu bölümden yukarısının orijinal olmadığı anlaşılmaktadır. Çeşmenin ön cephesi, nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanmıştır. Cephenin her iki tarafında 0.73 m. genişliğinde ve hafif dışa taşkın konsollar yer almaktadır. Cephenin merkezine ise iki adet yuvarlak kemerli bardak nişleri açılmıştır. Bardaklıklar ortalama 0.21 m. genişlikte, 0.40 m. yükseklikte. Çeşmenin zemin seviyesine yakın bir şekilde konumlandırılmış olan iki adet lüle aslan başları yerleştirilmiştir. Yapının önünde yer alan ve dokuz bölümlü olan yalak, kuzey yönü boyunca uzanmaktadır (Foto 466,467).

Değerlendirme

Çeşme, Türklerin yaşadığı İzvoru Mare Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanan çeşmenin inşa tarihi bilinmemektedir. Yapı, malzeme-teknik ve cephe düzeni bakımından daha çok 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen Osmanlı çeşmeleriyle benzerlik göstermektedir.

⁶⁸⁵ İbrahimgil ve Konuk, 2006b: 860-861.

2.67. Lipnita Köyü Çeşmesi

Çeşme, Mecidiye'nin 104 km. güneybatısında bulunan Lipnita Köyü'nün 1.5 km. dışında yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Eserin duvarları kesme taş, yalak ise beton malzemeden inşa edilmiştir. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin kuzey ve güneyinde 0.88 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır. Çeşme 1.97 m. yükseklikte, 1.05 m. genişliktedir (Çizim 84). Nişsiz ve düz cepheli olan yapının saçak kısmı, iki sıra silmeyle hareketlendirilmiştir. Alttaki silme üç bükey formda olup yüzeyi tarak dişleriyle doldurulmuştur. Üstteki silme ise düz profillidir. Çeşmenin ön yüzeyini, silme şeklinde tasarlanmış tek kademeli yuvarlak bir kemer çevrelemektedir. Kemerin hemen altında, kabarma tekniğinde işlenmiş beş kollu yıldız motifi yer almaktadır. Yıldızın merkezi ise komünizmin sembolü olan orak ve çekiç motifiyle süslenmiştir. Cephenin merkezine yanlarlı yuvarlatılmış, yatay dikdörtgen formunda bir adet kitabe kartuşu yerleştirilmiştir. Kartuşun yüzeyine Romence bir yazıt kazınmıştır. Yazıtta; çeşmenin 1954 yılında Stroe Yoldaş tarafından yenilendiği bilgisine ulaşılmıştır. Çeşmenin zemin seviyesinde bir adet lüle yer almaktadır. Yapının önüne konumlandırılan beş bölümlü yalak, kuzey yönü boyunca uzanmaktadır (Foto 468).

Değerlendirme

Lipnita Köyü'nün yaklaşık 1.5. km. dışında yer alan çeşmenin inşa tarihi bilinmemektedir. Nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanan ön cephe, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen Osmanlı Dönemi çeşmeleriyle benzerlik göstermektedir.

Çeşmenin 1954 yılında yenilendiği, üzerinde yer alan Romence yazılmış kitabeden anlaşılmaktadır. Komünizmin sembollerinden olan orak ve çekiç motifinin, bu yenileme sırasında çeşmeye eklendiği düşünülmektedir.

2.68. Oltina Köyü 1 Nolu Çeşme

Çeşme, Çernavoda'nın 56 km. güneybatısındaki Oltina Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Osmanlı Dönemi'nde Türk köyü olan Oltina'daki çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir⁶⁸⁶. Romanya'nın günlük gazetesinden, 1996 yılında Oltina'da bazı çeşmelerin yenilendiği anlaşılmaktadır⁶⁸⁷. Tamamıyla beyaz renkte boyanmış olan çeşmenin duvarları kesme taş, yalak ise beton malzemeden inşa edilmiştir. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

⁶⁸⁶ Ülküsal, 1966: 257.

⁶⁸⁷ B., 2001: 3.

Çeşmenin güney ve kuzeyinde, 1.25 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır. Çeşmenin üzerinde 0.78 m. yüksekliğinde harpuşa bulunmaktadır (Çizim 85). Harpuşanın hemen üzerine ise dikdörtgen bir kaideye oturan haç motifi eklenmiştir. Nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanan çeşme, 2.13 m. yüksekliğinde, 1.61 m. genişliktedir. Yapının saçak kısmı, üç sıra düz profilli silmeden oluşmaktadır. Çeşmenin tepe noktası, hafif dışa taşkın, tek kademeli yuvarlak bir kemer ile hareketlendirilmiştir. Ancak kemer, istinat duvarının hizasından kesintiye uğramıştır. Bu kesintinin 1996 yılında yapılan yenileme işleminde gerçekleştiği düşünülmektedir. Çeşmenin zemin seviyesinde iki adet lüle yer almaktadır. Yapının önüne yerleştirilen altı bölümlü beton yalak, kuzey yönü boyunca uzanmaktadır (Foto 469).

Değerlendirme

İnşa kitabesi olmayan çeşme, nişsiz ve düz cepheli olarak düzenlenmiştir. Çeşmenin tepe kısmında yer alan tek kademeli yuvarlak kemerin kesintiye uğraması ve alt kısımların düzgün kesme taşla örülmüş olması, 1996 yılında yapılan restorasyon çalışmalarında büyük ölçüde yenilendiğini göstermektedir. Çeşmenin tarihlendirmesine yardımcı olacak hiçbir süslemenin olmaması tarihlendirme yapılmasını güçleştirmektedir. Geç dönemde inşa edilen nişsiz çeşmeler dikkate alınarak da bu çeşmenin muhtemelen 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edildiği söylenebilir.

2.69. Oltina Köyü 2 Nolu Çeşme

Çeşme, Çernavoda'nın 56 km. güneybatısındaki Oltina Köyü'nün merkezinde yer almaktadır. Çeşmenin banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Tamamıyla beyaz renkte boyanmış olan çeşmenin duvarları kesme taş, yalak ise beton malzemeden inşa edilmiştir. Çeşme günümüzde kullanılmaktadır.

Çeşmenin güney ve kuzeyinde, 1.25 m. yüksekliğinde yalak duvarı yer almaktadır. Yapının tepe kısmına, köşeleri yuvarlatılmış, yatay dikdörtgen formlu bir kitabe kartuşu yerleştirilmiştir. Kartuşun hatları, ince silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Kitabeliğin hemen üzerine ise bir adet haç motifi eklenmiştir. Nişsiz ve düz cepheli olarak tasarlanan çeşme, 2.54 m. yüksekliğinde, 1.51 m. genişliktedir (Çizim 86). Yapının saçak kısmı, dört sıra silmeden oluşmaktadır. Alttan ikinci silme, iç bükey formda, diğer silmeler ise düz profillidir. Çeşmenin ön yüzünün üst kısmı, tek kademeli yuvarlak bir kemerle hareketlendirilmiştir. Kemer, çeşmenin orta bölümünde kesintiye uğramıştır. Bu kesintinin 1996 yılında yapılan yenileme işleminde gerçekleştiği düşünülmektedir⁶⁸⁸. Çeşmenin zemin seviyesinde bir adet

⁶⁸⁸ B., 2001: 3.

lüle yer almaktadır. Yapının önüne yerleştirilen altı bölümlü beton yalak, kuzey yönü boyunca uzanmaktadır (Foto 470).

Değerlendirme

İnşa kitabesi olmayan çeşme, nişsiz ve düz cepheli olarak düzenlenmiştir. Çeşmenin ön cephesinin üst kısmında yer alan tek kademeli yuvarlak kemerin kesintiye uğraması ve alt kısımların düzgün kesme taşla örülmüş olması, 1996 yılında yapılan restorasyon çalışmalarında yenilendiğini göstermektedir. Yapının inşa tarihi bilinmese de cephe düzeni bakımından 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edildiği ileri sürülebilir.

Hanlar

2.70. Lipova-Türk Hanı

Han, Romanya'nın batısında bulunan Arad şehrine bağlı Lipova kasabasının Nicolae Balcescu sokak ile Fagetului sokağının birleştiği köşede yer almaktadır. Türk Pazarı olarak anılan⁶⁸⁹ yapının banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. 2010 yılı Romanya Tarihi Anıtlar Listesi'ne AR-II-m-A-00623 koduyla koruma altına alınan hanın 17. yüzyılda inşa edildiği anlaşılmaktadır⁶⁹⁰. Both ve Marginean, hanın 1638 yılında⁶⁹¹ Barbu ise 17. yüzyılda inşa edildiğini ileri sürmektedir⁶⁹². Lipova kasabasının Osmanlı döneminde Tamışvar Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak olduğu ve 1552-1699 yılları arasında Osmanlı egemenliğinde kaldığı bilinmektedir⁶⁹³. Bu bilgiden yola çıkarak hanın bu tarihler arasında inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde Lipova'daki cami, mescit ve dükkânlardan bahsetse de hanla ilgili herhangi bir bilgiye değinmemesi dikkat çekmektedir. Han, günümüzde dükkân, depo ve ev olarak kullanılmaktadır.

Hanın kuzey ve batı cepheleri tamamıyla tuğla malzemeyle inşa edilmiştir. Yapının güney cephesi çimentoyla sıvanmıştır. Dökülen sıva izlerinden güney cephenin de tamamıyla tuğla malzemeyle örüldüğü anlaşılmaktadır. Pencere çerçeveleri ve kapaklarında, odalara giriş kapılarında ahşap ve demir malzeme birlikte kullanılmıştır. Hanı örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 471).

Han, dıştan 48.52x12.45 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı ve tek yönden revaklı olarak tasarlanmıştır. Yapı, bodrum ve zemin kattan oluşmaktadır. Hanın bodrum ve zemin katında,

⁶⁸⁹ Turan ve İbrahimgil, 2004: 419.

⁶⁹⁰ http://patrimoni.gov.ro/images/LMI/LMI-2010_AR.pdf (erişim tarihi: 10.02.2018).

⁶⁹¹ Both, 2012: 1-2; http://adevarul.ro/locale/timisoara/bazarul-turcesc-lipova-asteapta-ajutor-laturci-monumen-tul-arata-jalnic-abia-mai-sta-picioare-foto-1_50ae43ff7c42d5a6639b2c46/index.pdf (erişim tarihi: 15.01.2017; Marginean, 2016: 215.

⁶⁹² Barbu, 2012: 133.

⁶⁹³ Maxim, 2003: 193-194; İncalcık, 2018: 67, 263, 303, 305.

dokuz adet oda yer almaktadır. Alt katlar depo, üst katlar ise dükkân ve ev olarak kullanılmaktadır. Her iki katta bulunan odalar farklı ölçülere sahiptir. Dükkanlar, ortalama 10.70x4.30 m., bodrum katındaki odalar ise 11.30x3.00 m. ölçülerindedir. Hanın duvar kalınlığı, bodrum katta ortalama 0.60 m., zemin katta ise 0.40 m. olarak tespit edilmiştir (Çizim 87,88).

Yapının güney cephesindeki 11 gözlü revaklı bölüm, batı yönden yedi sıra sütun, doğu yönden ise altı adet ayak tarafından taşınmaktadır. Batı yöndeki sütunların arasına doğu-batı ve kuzey-güney yönden basık kemer atılmıştır. Doğü-batı yönde atılan kemerler, basit profilli başlıklara oturmaktadır. Yapının bütünü dikkate alındığında, güney cephenin doğu kanadında yer aldığı düşünölen kemerlerin kaldırıldığı ve yerlerine ayaklarla taşınan lentoların eklendiğı görölmektedir. Ayaklar ve lentoların yüzeyi çimentoyla sıvanmıştır. Bu bakımdan güney cephenin doğu kanadının bilinmeyen bir tarihte restore ettirildiğı anlaşılmaktadır (Foto 472). Merkezde yer alan altıncı revağın hemen üzerine, silmeyle çerçeve içerisine alınmış 19. yüzyıl dönem özelliğı gösteren üçgen bir alınlık yerleştirilmiştir. İçe çökertilen alınlığın yüzeyine, dört adet antik dönem költürünü anımsatan melek figörlü madalyonlar aplike edilmiştir (Foto 473). 11 gözlü olan revakların üzeri batı yönde basık tonoz, doğu yönde ise düz tavanla örtölmüştür (Foto 474). Her revak gözünün arkasında bir adet dükkân ve alt katında bir adet bodrum yer almaktadır. Ancak güney cephenin batı köşesinde yer alan üç adet oda birleştirilerek tek bir dükkâna dönüştürölmüştür. Bundan dolayı günümüzde zemin katta dokuz adet oda bulunmaktadır. Dükkânların hemen yanında bulunan merdivenlerden bodrum katına inilmektedir (Foto 475). Bu odalara dikdörtgen ve yuvarlak kemerli kapılardan geçilerek girilmektedir. Odaların üzeri beşik tonoz ve düz tavanla örtölüdür (Foto 476).

Zemin kattaki odalara, dikdörtgen formlu kapılardan girilmektedir. Her kapının hemen doğusuna birer adet olmak üzere toplamda 12 adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Yedinci ve onuncu revak sırasında yer alan kapıların her iki yanına birer adet pencere yerleştirilmiştir. Bazı kapı ve pencerelerde tamamıyla ahşap, bazılarında ise demir malzeme kullanılmıştır. Onuncu revak sırasında yer alan odanın kapı kanadı, demir malzeme üzerine işlenmiş palmet motifleriyle süslenmiştir. Palmetlerin alt dalları kıvrım yapacak şekilde tasarlanmıştır. Kapı kilidinin olduğı kısımda bulunan palmet motifi çakma tekniğinde, kapı kenarında bulunan diğör palmet ise aplike tekniğinde yerleştirilmiştir (Foto 477). Yedinci ve dokuzuncu revakta yer alan odaların üzeri çapraz tonozla, diğör odalar ise düz tavanla örtölümüştür (Foto 478).

Hanın batı cephesinde, iki kademeli pencere düzenlenmesi görölmektedir. Üst kotta üç adet dikdörtgen pencere, zemin kotunda ise bodrum katındaki odayı aydınlatan iki adet dikdörtgen formlu küçük pencere yer almaktadır. 1911 tarihli kartpostalda, batı cephenin

güney köşesinde dikdörtgen bir kapı açıklığının olduğu görülmektedir (Foto 479)⁶⁹⁴. Hanın doğu cephesi, sağır tutulmuştur.

Yapının kuzey cephesi tamamıyla tuğla malzemeye inşa edilmiştir. Cepheye, bodrum ve zemin katındaki odalara girişi sağlayan birer adet dikdörtgen formlu kapı yerleştirilmiştir. Ancak kapıların çoğu günümüzde kapatılmıştır (Foto 480).

Değerlendirme

Lipova kasabasının merkezinde yer alan “Türk Pazarı”nın inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir. Birçok kaynakta hanın 17. yüzyılda inşa edildiği ileri sürülmektedir. Osmanlının Lipova’daki hâkimiyeti (1552-1699) dikkate alındığında, yapının bu tarihler arasında inşa edilmiş olabileceğini anlaşılmaktadır. Romanya’nın batısındaki, Lipova gibi küçük bir kasabada Osmanlı izlerinin görülmesi dikkat çekicidir⁶⁹⁵.

Evliya Çelebi’nin 1651’li yıllarda Romanya’yı gezdiği bilinmektedir. Çelebi, Seyahatnamesi’nde Lipova’daki cami, mescit ve dükkânlardan bahsetmiştir. Ancak, kasabanın merkezinde yer alan Türk Pazarı’na değinmemiş olması, yapının 1651 yılından sonra inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir.

Hanın güney cephesinde yer alan revaklı kısmın doğu kanadının betonarme ayaklarla taşınmış olması, yine güney cephenin batı köşesinde bulunan üç dükkânın birleştirilerek tek dükkâna dönüştürülmesi ve günümüzde dükkân olarak kullanılan bazı odalarda genişletme amaçlı tadilatlar yapılması, yapıya birden fazla müdahalede bulunulduğu göstermektedir.

Yapı, literatürde her ne kadar han olarak anılsa da mevcut plan kuruluşu incelendiğinde ve benzer han örneğine rastlanmaması bakımından yapının bedesten olabileceği düşünülmektedir.

⁶⁹⁴ <https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/284/kategoriak~Kepeslapok/Erdely~200006/Lippa-Lipova-utca-torok-bazar-Zoitler-Lajos-kiadasa-street-turkish-bazaar-EB~II1479098/> (erişim tarihi: 21.07.2017).

⁶⁹⁵ Ekrem, 1983: 1720.

2.71. Bükreş- Manuk Han

Han, Bükreş şehrinin merkezinde, Halelor Sokağı üzerinde yer almaktadır. Hanın 1769 yılında doğan, Ermeni Emanuel Mirzaian (Manuk Bey)⁶⁹⁶ tarafından Osmanlı sadrazamı Alemdar (Bayraktar) Mustafa Paşa'nın yardımlarıyla 1806 yılında inşa ettirildiği bilinmektedir⁶⁹⁷. Oryantalist tarzda inşa edilmiş olan hanın bitişiğine 1808 yılında kraliyet sarayı inşa edildiği, 1873 yılında onarım geçirdiği, 1846 yılında siyasi meclis binası, 1849 yılında belediye binası olarak kullanıldığı ve 1854 yılında fırıncı Dimitri George tarafından satın alınarak 1875 yılında yapıya eklemelerde bulunulduğu anlaşılmaktadır⁶⁹⁸. Evliya Çelebi, padişah ve sadrazam tarafından ve diğer yerlerden gelen Müslümanlar için şehrin dışında Bomboviçe Nehri'nin karşı tarafında bir handan bahsetmektedir. Ayrıca hanın 50 odalı olduğu, içinde mezarı, mescidi ve hanın bitişiğinde bir kadınlar hamamının yer aldığını yazmaktadır (Gravür 11,12)⁶⁹⁹. Ayverdi, Abdülhamid Albümü'nde yer alan "Manuk Hanı" isimli bir fotoğrafı inceleyerek hanın 18. yüzyıl Osmanlı dönem özelliği taşıdığını ve Evliya Çelebi'nin bahsettiği han olup olmayacağını tartışmıştır (Foto 481)⁷⁰⁰. Han, günümüzde restoran, otel ve dükkân olarak işletilmektedir.

Hanın duvarlarında beton; ana giriş kapısının hemen üzerindeki mekânda, hanın iç avlusunda ve pencere çerçevelerinde ahşap; hanın ana kapısında demir; zemin katında yer alan mekânların duvarlarında ve ana kapının örtü sisteminde tuğla; üst kattaki odaların tavanlarında ise ahşap malzeme kullanılmıştır. Hanın dış duvarlarını süsleyen bezemelerde alçı taşı tercih edilmiştir. Hanı dıştan örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır (Foto 482).

Han, dıştan ortalama 67.93x52.28 m. ölçülerinde, yamuk dikdörtgen planlı olup zemin ile birlikte üç katlı inşa edilmiştir. Revaklı iç avluya sahip olan hanın duvar kalınlığı 1.10 m.dir (Çizim 89,90,91). Hanın 19. yüzyılın ortalarında zemin katında 15 adet kiler odası, zemin katta 23 dükkân, iki büyük salon, 10 adet depo, hizmetlilerin kalacağı odalar ile mutfak ve bir adet ana kapı, yedi adet yan kapı, ikinci katında ise konukları ağırlayacak 107 konuk odasının bulunduğu ileri sürülmektedir⁷⁰¹. Ancak daha sonra yapılan müdahaleler sonucunda

⁶⁹⁶ Emanuel Mirzaian hakkında detaylı bilgi için bk. Bezviconi, 1938.

⁶⁹⁷ Ionescu, 1976; Potra, 1985: 151; Siruni, 1989: 53-100.

⁶⁹⁸ Potra, 1985: 156-159; Malhasyan ve Yıldız, 2017: 164.

⁶⁹⁹ "Köprü başında han gibi 50 adet odalı bir kervansarayı vardır. İçinde mescidi vardır, başka mezarlı ve bahçeli bir iç açıcı saraydır. Diğer hizmetçileri ve aşçıları keferelerdir. Bey tarafından gelen yiyecekleri aşçılar pişirir. Bu saraya bitişik su aşırı bir aydınlık kadınlar hamamı var." Evliya Çelebi, 2013d: 219; Ayverdi, 1977: 22.

⁷⁰⁰ Ayverdi, 1977: 23, 25; Ayverdi, her ne kadar fotoğrafın 1880 tarihli albüme ait olduğunu söylese de Abdülhamid Albümü'nde Manuk Han'a ait bir fotoğraf tespit edilmemiştir.

⁷⁰¹ <http://timp-liber.acasa.ro/noutati-290/ce-vizitam-azi-hanul-lui-manuc-4789.html#ixzz55rEshMsn> (erişim tarihi: 01.02.2018).

han, orijinal haliyle günümüze ulaşamamıştır. Handa tarafımızca yerinde yapılan incelemelerde, yukarıda belirtilen sayıda ve özellikte odaların olmadığı tespit edilmiştir.

Han duvarlarının saçak kısımları, profilli başlık ve silmelerle çevrelenmektedir. Saçağın hemen üzerinde ise ahşap sundurma yer almaktadır. Yapının kuzey cephesinin merkezinde yerleştirilen yuvarlak kemerli ana kapıdan hana girilmektedir. Hanın kuzey, güney ve batı cepheleri iki kademeli olarak yerleştirilen pencerelerle hareketlendirilmiştir. Kuzey cephenin doğu kanadı, tamamıyla beyaz renkte boyanmıştır. Cephenin ortasına applike edilen beş sıra ince silmeyle ikinci kat vurgusu yapılmıştır. Cephenin alt katında 14, üst katında ise 16 adet dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Üst kattaki pencere aralarına hafif dışa taşıntı yapan düşey silmeler yerleştirilmiştir. Silmeler, köşeleri volüt şeklinde yuvarlatılmış ve merkezinde palmet motifi olan başlıklara sahiptir. Silmelerin alt kısımlarının köşeleri ise rumi motifiyle süslenmiştir. Kabartma tekniğiyle oluşturulan palmet ve rumi motiflerinin yaprakları, ince kazıma yöntemiyle belirgin hale getirilmiştir (Foto 483). Doğu kanadın batı köşesinin alt kısmında, kare çerçeve içerisinde kafes tekniğinde işlenmiş lotus motifi dikkat çekmektedir. Motifin hemen altına konumlandırılan metal plakada Romence, “*Manuc Hanı, XVIII. yüzyıldaki kraliyet sarayından bazı binaları içerisine alan XIX. yüzyıl binasıdır*” yazmaktadır. Güçlendirilmiş alçı malzemeden yapılmış olan bu süslemeler, cephenin batı köşesinin iç yüzünde de görülmektedir. Aynı teknikte işlenmiş olan süslemeler, iki kademeli olarak düzenlenmiştir. Üstteki bezeme yatay dikdörtgen formunda, altta yer alan iki adet bezeme ise kare çerçeve içerisine alınmıştır (Foto 484). Bu süslemelerin hemen altına, metal bir plaka yerleştirilmiştir. Plakada Romence, “*Bu anıt plak, 16-18 Mayıs 1812’de imzalanan Rus-Türk Barış Anlaşması’nın 200. yıldönümü dolayısıyla Bükreş’teki Manuk Konağı binasına yerleştirildi*” yazmaktadır.

Kuzey cephenin batı kanadı ise doğu kanada nazaran daha farklı düzenlenmiştir. Alt katı beyaz renkte boyalı olan cephenin, üst katı yalın bırakılmıştır. Cephenin ortasına applike edilen altı sıra silme, ikinci kata vurgu yapmaktadır. Alt katta birbirine asimetrik yerleştirilen beş adet dikdörtgen biçimli pencere yer almaktadır. Pencerelerin hemen altına yerleştirilen metal bir plaka üzerinde, Romence; “*XVIII. yüzyılın başında inşa edilen kraliyet evi*” yazmaktadır (Foto 485). Cephenin üst katında ise toplam dokuz adet pencere bulunmaktadır. Pencerelerden ikisi, cephenin doğu köşesinin iç yüzüne yerleştirilmiştir. Pencere aralarına yüzeyi profilli düşey silmeler konumlandırılmıştır. Silmelerin tepe kısımları, silitize palmet ve rumi motifleriyle bezenmiştir. Pencerelerinin hemen yukarısı, rumi motifini anımsatan S ve C formundaki kıvrık dallarla hareketlendirilmiştir. Kıvrık dalların birleşme yerleri ise palmet motifleriyle zenginleştirilmiştir (Foto 486).

Hanın kuzey cephesinin ortası, doğu ve batı kanatlardan yaklaşık 5.00 m. içeri doğru alınmıştır. İçeriye alınan cephenin merkezine yuvarlak kemerli ana giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının hemen üzeri, hafif dışa taşkın şekilde düzenlenmiş ahşap çerçeveli camekânla kapatılmıştır. Camekânın dış cephesine beş adet mukarnas başlıklı ahşap ayak yerleştirilmiştir. Ayaklardan ikisi köşelerde, üçü ise merkezde yer almaktadır. İki sıra halinde, kazıma tekniğinde işlenmiş olan mukarnasların tepe noktaları, gülbezek ve volüt motifleriyle süslenmiştir (Foto 487,488).

Yapının batı cephesi, kuzey cepheye nazaran daha sade düzenlenmiştir. Cephenin 3/1'lik kısmını oluşturan kuzey kanadı 5.50 m. içe çökertilmiştir. Çökertilen bölümde iki kademeli pencere uygulaması görülmektedir. Altta ve üstte birbirine simetrik olarak yerleştirilen pencereler dikdörtgen şeklindedir. Üst kottaki pencerelerin araları ve üzerleri, kuzey cephenin batı kanadında görülen benzer süslemelerle hareketlendirilmiştir (Foto 489). Üst katın güney köşesi, ahşap çerçeveli camekânla kapatılmıştır. Camekânın ortası ve köşelerine birer adet mukarnas başlıklı ahşap ayak yerleştirilmiştir. İki sıra halinde, kazıma tekniğinde işlenmiş olan mukarnasların tepe noktaları, farklı bezeme öğeleriyle süslenmiştir; ortadaki başlığın tepe noktası merkezde gülbezek, yanlarda ise volüt motifi; köşelerdeki başlıklar ise üç sıra halinde volüt motifiyle bezenmiştir (Foto 490). Batı cephenin dışa taşıntı yapan diğer bölümünde ise altta 16, üstte ise 15 adet düşey dikdörtgen pencere açılmıştır. Alt kotta, güney köşede yer alan iki adet pencere günümüzde kapı olarak işlev görmektedir. Kapılar, dikdörtgen planlı olarak tasarlanmıştır. Diğer pencereler ise dükkânlara aittir. Üst kottaki pencerelerin aralarına kuzey cepheadekine benzer ve dışa taşıntı yapan silmeler yerleştirilmiştir. Silmelerin yüzeyleri yalın bırakılmıştır (Foto 491).

Hanın güney cephesi, günümüzde ana yola bakmaktadır. Cephe, iki kademeli pencere uygulaması görülmektedir. Alt ve üst kotta 30 adet dikdörtgen pencere yer almaktadır. Cephenin alt katını, dükkânlar oluşturmaktadır. Bundan dolayı, alt kottaki pencereler, üst kottaki pencerelere nazaran daha büyük tasarlanmıştır. Alt kottaki pencerelerin altı adedi, günümüzde kapı olarak kullanılmaktadır (Foto 492). Cephenin üst katında yer alan pencerelerin araları, hafif dışa taşıntı yapan düz yüzeyli silmelerle hareketlendirilmiştir. Silmelerin tepe noktaları, köşeleri volüt şeklinde yuvarlatılmış ve merkezinde palmet motifi olan başlıklara sahiptir. Hanın doğu cephesi, dönemin sivil mimarisi ile bitişiktir (Foto 493).

Hana kuzey cephenin merkezinde yer alan yuvarlak kemerli girilmektedir. Kapı kanatları, tamamıyla demir malzemeyle yapılmıştır. Kanatların merkezi, üç adet döküm tekniğinde işlenmiş gülbezek motifleriyle süslenmiştir. Kanatların alt ve üst kısımları ise at

nalını andıran geometrik süslemelerle bezenmiştir. Eyvan şekilden düzenlenen girişin üzeri, beşik tonozla örtülmüştür (Foto 494,495).

Kot farkından dolayı dışarıdan iki katlı görünen hanın, avlu kısmındaki yol kotundan dolayı üç katlı olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır. Avlunun birinci ve ikinci katları dört yönden revaklarla çevrilmiş olup cephelerin saçak kısımları, hafif dışa taşkın sundurmalarla örtülmüştür. Avlu ortasında etrafı betonla çevrilmiş bir su kuyusu ve dört adet büyük çardak yer almaktadır. Ancak bu çardaklar orijinal değildir (Foto 496)⁷⁰².

Avlunun kuzey cephesinin zemin katında, bir koridor etrafında gelişme gösteren toplam 13 adet farklı ölçülere sahip odalar bulunmaktadır. Günümüzde depo, şarap mahzeni, ofis odaları ve restoran olarak kullanılan odalara, dikdörtgen formundaki kapılardan girilmektedir. Zemin katında yer alan bu odaların üzeri ahşap tavanla örtülmüştür. Doğu-batı doğrultusunda uzanan koridorun üzeri ise beşik tonozla örtülmüştür. Koridorun duvarlarında ve tavanında tuğla malzeme kullanılmıştır (Foto 497). Doğu kanadın merkezinde yaklaşık 2.42x2.33 m. ölçülerinde, üç katlı bir balkon yer almaktadır. Balkonun zemin katının çevresi kapatılarak batı yönden kapı açılmıştır. Birinci ve ikinci katlar ise ahşap ayaklarla desteklenmektedir. Avlunun kuzey kanadının batı cephesi, ofis olarak işlev görmektedir.

Kuzey cephenin birinci katına, girişin her iki tarafına konumlandırılan betonarme merdivenler ile avlunun dört köşesine yerleştirilen ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır. Kuzey cephenin doğu ve batı kanadının merkezinde yer alan ahşap merdivenler ise hem birinci hem de ikinci kata çıkışı sağlamaktadır (Foto 498,499). Revaklı bir düzenlemeye sahip olan birinci kat, ahşap ayaklar tarafından desteklenmektedir. Ayaklar, köşeleri tek sıra mukarnasla hareketlendirilmiş ahşap başlıklara sahiptir. Birinci katın tavanı, profilli yastıklara oturan kirişlerle taşınmaktadır. Kuzey cephenin doğu kanadı, günümüzde restoran olarak kullanılmaktadır. Mekân, haçvari ayaklar arasına kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda atılan basık kemerlerle desteklenmekte olup toplam 14 adet dikdörtgen pencereyle aydınlatılmaktadır. Mekânın üst örtüsü, yatay ve dikey doğrultuda uzanış gösteren ahşap kirişlerle örtülmüştür. Kuzey cephenin batı kanadı ise günümüzde salon olarak işlev görmekte ve aynı tarzda örtü sistemiyle örtülmüştür.

Kuzey cephenin ikinci katı, revaklı olup benzer form ve özelliklere sahip ahşap ayaklarla desteklenmektedir. Ancak birinci kata nazaran ayaklar, iki dilimli yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Kemerlerin yüzeyi beyaz renkte boyandığı için inşa malzemesi tespit edilmemiştir. İkinci katta dokuz adet konuk odası, bir adet depo ve 10 adet

⁷⁰² <https://www.gandul.info/reportaj/comoara-din-centrul-vechi-cum-arata-noul-han-al-lui-manuc-renovat-de-familia-cantacuzino-galerie-foto-9435958> (erişim tarihi: 03.09.2018).

ise ofis odası yer almaktadır. Kuzey yöne bakan odalar, toplam 16 adet dikdörtgen pencereyle aydınlatılmaktadır. Odaların üzeri, ahşap düz tavanla örtülmüştür. Kuzey cephenin batı kanadı, günümüzde kral odası olarak kullanılmaktadır. Odaya doğu ve batı cepheye açılan dikdörtgen formlu kapıdan girilmektedir. Oda, toplam 19 adet dikdörtgen pencereyle aydınlatılmaktadır. Kuzey cephenin doğu ve batı kanadının ortasında yer alan mekân ise kral odasına bağlı, çalışma alanı olarak düzenlenmiştir.

Avlunun doğu cephesinin zemin katında sekiz oda yer almaktadır. Bu odalar daha çok mutfak ve çamaşırhane olarak kullanılmaktadır. Odalara, cephe boyunca uzanış gösteren uzun bir koridordan geçilerek girilmektedir. Odaların kapısı kapalı olduğundan ne yazık ki içerisine girilememiştir. Doğru cephenin birinci ve ikinci katına, kuzey ve güney köşede yer alan merdivenlerle çıkılmaktadır. Birinci katın revakları, kuzey cephedeki gibi ahşap ayaklar tarafından desteklenmektedir. Birinci katta, yedi adet oda yer almaktadır. Odalar büro, vestiyer ve depo olarak kullanılmaktadır. Bu odalara, kuzey-güney yönde uzanan bir koridordan geçilerek girilmektedir.

Doğu cephenin ikinci katı, revaklıdır. Revaklar, ahşap ayaklar arasına iki dilimli basık kemerler atılarak tasarlanmıştır. İkinci katta, 11 adet oda bulunmaktadır. Bu odalara kuzey-güney doğrultusunda uzanan dar bir koridordan geçilerek girilmektedir. Bu odalardan dördü konuk odası, üçü depo ve dördü çalışma odası olarak işlev görmektedir.

Avlunun güney cephesi, diğer cephelere nazaran farklı düzenlenmiştir. Toplam 31 odadan meydana gelen zemin katı depo, resepsiyon, salon ve büro olarak hizmet vermektedir. Odalara, doğu-batı yönünde uzanan bir koridordan geçilerek girilmektedir (Foto 500). Cephenin merkezinde, 3.95x4.71 m. ölçülerinde, dışa taşkın bir balkon yerleştirilmiştir. Avlunun kuzey cephesindeki balkon gibi bu balkon da üç katlı olarak tasarlanmıştır. Balkonun zemin katına üç yönden açılan kapıdan girilmektedir. Diğer katlar ise, ahşap ayaklarla desteklenmiştir.

Güney cephenin birinci katı, diğer cephelerde olduğu gibi revaklı tasarlanmıştır. Birinci katta kafe, depo ve bürolardan oluşan 15 oda yer almaktadır. Bu mekânlara hem avlunun içinden açılan sekiz adet kapıdan hem de güney cephenin dışına açılan altı adet kapıdan girilebilmektedir.

Güney cephenin ikinci katı, yine revaklı olarak tasarlanmıştır. Ahşap ayaklar arasına basık kemerler atılmıştır. İkinci katın güneyinde 13 adet konuk odası bulunmaktadır. Bu odalar, toplam 30 adet dikdörtgen pencereyle aydınlatılmaktadır. Cephenin kuzeyinde ise farklı ölçülere sahip 19 oda yer almaktadır. Bu odalar depo, çalışma mekânı ve apartman odası olarak kullanılmaktadır (Foto 501,502).

Avlunun batı cephesinin zemin katında 14 oda bulunmaktadır. Bu odalar depo, vestiyer ve büro olarak kullanılmaktadır. Cephenin doğusuna, beş adet dikdörtgen planlı kapı yerleştirilmiştir. Bu kapılar, kuzey-güney yönde uzanan bir koridora açılmaktadır. Koridorun batısında yer alan dokuz adet kapıdan ise zemin kattaki odalara girilmektedir. Odalara girilemediğinden dolayı, örtü sistemi bilinmemektedir.

Batı cephenin birinci katı, diğer cephelerde olduğu gibi revaklı tasarlanmıştır. Birinci katta altı adet oda yer almaktadır. Odalara kuzey ve güney köşeye yerleştirilen ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır. Günümüzde kafe, restoran ve büro olarak kullanılan odalar, toplam 16 adet dikdörtgen pencereyle aydınlatılmaktadır. Bu pencerelerden güney köşedeki iki pencere, günümüzde kapı olarak işlev görmektedir.

Batı cephenin ikinci katı, revaklı olup doğu cepheyle benzer şekilde düzenlenmiştir. Ahşap ayaklar arasına iki dilimli basık kemerler atılmıştır. Kemerlerin yüzeyi beyaz renkte boyalı olduğundan inşa malzemesi tespit edilememiştir. İkinci katta toplam 14 oda yer almaktadır. Bu odalardan sekizi adet konuk odası, beşi çalışma odası ve biri depo olarak kullanılmaktadır. İkinci katın batı cephesine 15 adet dikdörtgen pencere açılmıştır.

Değerlendirme

Han, 1806 yılında Osmanlı sadrazamı Alemdar Mustafa Paşa'nın yardımcılarıyla Ermeni Emanuel Mirzaian (Manuk Bey) tarafından inşa ettirilmiştir. Han, her ne kadar Ermeni bir kişi tarafından inşa ettirilmiş olsa da Ayverdi'nin söylediği gibi 18. yüzyıl Osmanlı hanlarından izler taşımaktadır. Yapıya günümüze gelene kadar birden fazla eklemelerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle avlu etrafında yer alan birinci ve ikinci kattaki odaların, betonarme duvarlarla ayrılarak ek mekânlar oluşturulduğu görülmektedir. Bu yüzden hanın orijinal planı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Evliya Çelebi, Bomboviçe Nehri'nin karşı kıyısında 50 odalı bir han olduğunu ve içerisinde mezar, mescit ve hana bitişik bir kadınlar hamamının yer aldığını anlatmaktadır. Tarafımızca yapılan incelemede günümüzde mezar, mescit ve hana bitişik bir hamamın olmadığı tespit edilmiştir. Hanın ölçüleri ve bugünkü plan özellikleri dikkate alındığında Evliya Çelebi'nin bahsettiği hanın, Manuk Han olmayacağı anlaşılmaktadır.

Üç katlı olarak tasarlanan Manuk Han, Arnavutluk-Görice ilinde 1806 yılında inşa edilmiş olan Elbasanlı Han ile plan özelliği bakımından benzerlik göstermektedir⁷⁰³. Han, iki katlı olup alt kat dükkân, üst kat ise otel olarak kullanılmaktadır. Yapının ikinci katı, Manuk Han'daki gibi ahşap ayakların taşıdığı revaklara sahiptir. Aynı şekilde dışa taşkın bir balkon uygulaması da görülmektedir. Anadolu'daki han tiplerinden farklı olan Manuk Han'ın avlu

⁷⁰³ Kuş vd, 2007: 98.

düzeni bakımından Şanlıurfa'da 17. yüzyılda inşa edilmiş olan Barutçu Han'a benzemesi dikkat çekicidir.

2.72. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı

Türk Han Kapısı⁷⁰⁴ olarak bilinen yapı, Galati (Kalas) Kasabası'nın Lugoş Sokak ile Fraternitatii Sokağın birleştiği geniş bir alanda yer almaktadır. Yapının banisi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak 19. yüzyılda inşa edildiği ileri sürülmektedir⁷⁰⁵. Kapı, 2015 yılı Romanya Tarihi Anıtlar Listesi'nde "Türk Han Kapısı" olarak GL-II-m-B-03039 koduyla koruma altına alınmıştır⁷⁰⁶. Yapı, çevredeki binalara yer açmak amacıyla 1982-1984 yılları arasında yıktırılmıştır⁷⁰⁷. Hanın sadece doğu cephesi günümüze gelebilmiştir. Han duvarının tamamıyla tuğla malzemeden inşa edildiği günümüz bakiyelerinden anlaşılmaktadır. Duvarın tahrip olan kısımlarında, 1995 yılında belediye tarafından, çevredeki 19. yüzyıla ait bir binadan getirilen tuğla malzemelerin kullanıldığı ve çimentoyla sıvandığı bilinmektedir⁷⁰⁸.

Han duvarı, kuzey-güney doğrultusunda uzanmakta olup duvar kalınlığı 0.90 m., uzunluğu 15.00 m. ve yüksekliği 3.76 m.dir (Çizim 92). Duvarın tepe noktasının merkezine bir adet, yan kanatlara ise ikişer adet bacayı anımsatan silindirik gövdeli uygulamalar yerleştirilmiştir. Güney yönde bulunan en baştaki uygulamanın saçak kısmı, bir sıra kare formlu kartuş kuşağıyla hareketlendirilmiştir. Herhangi bir işlevi olmayan bu uygulamaların dekoratif amaçlı eklendiği düşünülmektedir. Duvarın saçak kısımlarını, boydan boya yedi sıra düz profilli silmeler dolaşmaktadır. Silmeler, atlamalı şekilde ince ve kalın olarak düzenlenmiştir (Foto 503,504).

Duvarın ortasında ve kuzey kanadında birer adet giriş açıklığı yer almaktadır. Merkezdeki kapı 3.90x4.45 m. ölçülerinde, iç içe geçmiş iki sıra yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır. Kuzey kanattaki kapı ise 0.98x2.71 m. ölçülerinde dikdörtgen formludur. Merkezdeki ana girişin her iki yanına ikişer adet gömme sütunlar yerleştirilmiştir. Sütunlar, dışa taşıntı yapan kaide üzerine oturmaktadır. Tamamıyla tuğla malzemeden inşa edilmiş olan sütunlar, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen ve silmelerle hareketlendirilmiş başlıklara sahiptir. Sütunların arasında, uzunlamasına yönelik gösteren, yarım yuvarlak formunda birer adet niş yer almaktadır. Nişlerin tepe noktası, dilimli kaş kemerle sonlanmaktadır (Foto 505).

⁷⁰⁴ Tüzen, 1998: 62.

⁷⁰⁵ Cilinca, 2014: 1; <https://www.viata-libera.ro/vlg-cultura/53134-galati-viata-libera-cotidian-campania-vl-comori-de-patrimoniu-poarta-turceasca-monumentul-dintre-blocuri> (erişim tarihi: 10.01.2018); Melinte, 2017: 1; <http://www.justitiecurata.ro/galati-poarta-fostului-han-turcesc-monument-de-secolul-xix-ignorata-de-autoritatile-galatene/> (erişim tarihi: 10.01.2018).

⁷⁰⁶ <http://www.cultura.ro/sites/default/files/inline-files/LMI-GL.pdf> (erişim tarihi: 08.05.2017).

⁷⁰⁷ Melinte, 2017: 1.

⁷⁰⁸ Cilinca, 2014: 1.

Kapının her iki kanadının köşesine, dikdörtgen formlu sağır pencereler yerleştirilmiştir. Kapının batı cephesi sağır tutulmuştur.

Değerlendirme

Galati (Kalas) Kasabası'nda yer alan yapının sadece giriş kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Han'ın diğer bölümlerine dair herhangi bir temel izine rastlanmamıştır. Bu yüzden hanın planı hakkında bir öneri ileri sürülememektedir. Yapı, Romen kaynaklarında her ne kadar han olarak bilinse de, bugünkü mimari özellikleri dikkate alındığında, daha çok anıtsal şehir kapılarını andırmaktadır.

Hamamlar

2.73. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı

Hamam, Mecidiye kasabasının Poporului Sokak ile Olteniei Sokağı'nın kesiştiği yerde, geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Mecidiye'deki hamamın inşasına, dönemin valisi Said Paşa'nın isteği ve Sultan Abdülmecid'in iradesiyle, 2 Eylül 1856 yılında başlanmıştır⁷⁰⁹. H.1274/M.1858 tarihli belgeye göre hamam inşaatının tamamlanmadığı ve halen devam ettiği anlaşılmaktadır⁷¹⁰. Daha sonraki yıllara ait belgelerde, hamamın inşasının tamamlanması için gerekli olan 71 bin 900 guruşun ivedi bir şekilde karşılanması için Köstence Kaymakamlığı'na yazı yazılmıştır⁷¹¹. Hamamın tamamlanması için gerekli olan meblâğın karşılanmadığı ve bunun üzerine Silistre Valisi'ne beyanda bulunulduğu bilinmektedir⁷¹². Valilik ise, ödemenin neden geciktiğini anlamak için maliye nezaretine yazı

⁷⁰⁹ İlie, 2015: 172; İlie, 2016: 44-45.

⁷¹⁰ "Mecidiye kasabasında inşa edilmekte olan cami, mektep ve hamam ile muhacirinin bazı ahvallerine dair Silistre Valisi devletli paşa hazretlerinden gelen iki kuta tahriratın maliye nezaretine gönderilerek bu konuda gerekenin yapılması hususunda. 11 Zilkade 1274." bk. BOA. MKT. MHM. Dosya no:133, Gömlek no:34.

⁷¹¹ "Mecidiye kasabasında gerekli olması nedeniyle inşası kararlaştırılan hamamın keşfi için gerekli olan paranın ayarlanması hususunda Köstence kaymakamına bildirilmesinden başka durumun meclis-i vaalâya bildirilerek yapılacak hamam masrafları adıyla Silistre eyaletinin 1275 senesi Eylülü cetveline 71 bin 900 guruş verilmiş ise de henüz bunun için masraflar vuku bulmadığı tahkik edilmiş olduğu ve söz konusu hamamın ise şiddetli bir şekilde lüzumlu olduğu resmi evraklardan anlaşılıp hızlı bir şekilde gerekenin yapılması maliye nezaretine beyan olunması ve bundan sonra maliye nezaretinden alınacak cevap üzerine gerekli işlemlerine başlanması hususu Nusret Bey'e bildirilerek gereken özenin gösterilmesi hakkında yazılan resmi evrak, Köstence Kaymakamlığı'na gönderilmiştir. 23 Şevval 1278." bk. BOA. MKT. UM. Dosya no:557, Gömlek no:64.

⁷¹² "Silistre Valisine; Köstence sınırları içerisinde bulunan Mecidiye Kasabası'nda 157 bin masrafla inşası gerekli görünen hamamın masrafları hesaplanarak iki kalem olarak 71 bin 904,5 guruş Silistre Sancağı'nın 1275 senesi eylül ayının cetveline eklenerek maliye hazinesine masraf gösterilmiş ise de henüz hamamın temeline 1 akçe sarf olunmadığı ve inşaatın çok gerekli olduğu beyanıyla gereken akçenin Tulçı veya Köstence sancaklarından seri bir şekilde elde edilecek maldan havalesi Köstence Kaymakamı'nın 7 Şevval 1278 tarihli ve 13 numaralı gelen tahriratında yazılmıştı. Durum Meclis-i Vâlâyı Ahkam-ı Adliyyeye havale edilerek daha önce yazıldığı üzere inşası kararlaştırılan hamamın 23 bin 344,5 ve cami-i şerifin 48 bin 600 guruş ki toplam masrafları bulunan 61 bin 944,5 guruş enval-i mahalliyeden verilmesi ve Eylül ayı cetveline eklenilmişse de yazılı dilekçeye nazaran zikronulan hamamın henüz inşa olunmadığı anlaşılmasından dolayı icabına bakılmak üzere hamam ve caminin masraf işlerinin araştırılması ve mazbata ile seri ve izah edilerek vâlâları tarafına bildirilmesi mali nezaretiyle haberleşerek gerekenin yapılması hususunda Silistre Valisi'ne gönderilen teskere. 13 Zilkade 1278." bk. BOA. MKT. UM. Dosya no:564, Gömlek no:16.

yazmıştır⁷¹³. Yine H.1281/M.1864 tarihli başka bir belgeden, hamamın henüz tamamlanmadığı ve nafia nazareti vekâletinden bir hamamcı başı ve beş hamamcı ustasının istendiği öğrenilmektedir⁷¹⁴. Yukarıda bahsedilen belgelerden hareketle, hamam inşasının 1864 yılından sonra tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Hamam, farklı yıllarda birçok onarım ve eklemelere tabi tutulmuştur. 1877-78 yıllarında, Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ciddi hasar gören hamam, 1937 yılında elektrik santraline dönüştürülerek yapıya bir takım eklemelerde bulunulmuştur. Komünizmin ilk yılları olan 1948-1949'da, elektrik santralini (Filimon Sarbu) kapasitesi büyüdüğü için güneydoğudaki mekânın (tuvalet) üzerine bir kat daha eklenmiştir. 1951-1960 yılları arasında Mecidiye şehrinin büyümesi ve gerekli olan elektriğin santralden karşılanmaması üzerine yapının santral işleviyle kullanılmasından vazgeçilmiştir. Daha sonra hamam, “Sanat ve Zanaatkarlar Kooperatifi” tarafından kullanılmış olup 1996 yılında, Mecidiye'deki Müslüman cemaatin kullanması için Romanya Müftülüğü'ne devredilmiştir⁷¹⁵. Hamam, günümüzde kullanılmamaktadır.

Hamam soyunmalık, sıcaklık, dikdörtgen planlı halvet hücresi ve su deposundan oluşmaktadır. Soyunmalığın kuzeydoğu köşesinde tuvalet bölümü yer almaktadır. Yapının duvar kalınlığı 0.85 m.dir (Çizim 93).

Hamamın kuzey, doğu ve batı cepheleri kabayonu taş, güney cephesi ise kesme taşla inşa edilmiştir. Hamamın kuzeydoğu ve kuzeybatı köşedeki duvarların saçak kısımlarında, pencere kenarlarında, soğukluk bölümünü örten kubbede, sıcaklık ve su deposunda tuğla malzeme kullanılmıştır. Güneydeki soyunmalık bölümünü örten kırma çatı, atermitle kaplanmıştır (Foto 506).

⁷¹³ “Maliye nezaretine yazılan yazı; Köstence Sancağı'nda bulunan Mecidiye Kasabası'nda inşası kararlaştırılmış olan hamam için yapılan keşif gereğince tutacak meblağın havale edilmesi ve diğer hususlar hakkında Köstence Kaymakamı'ndan gelen tahrirat üzerine söz konusu hamamın inşası eski karar gereğince hızlı bir şekilde tamamlanmasının beklenmesiyle beraber hamam inşaatı masrafı adıyla 71.900 kûsur gurus Silistre Eyaleti'nin 1275 senesi Eylül listesine eklenmiş olduğu gibi henüz hamam için herhangi bir masraf yapılmamış görünmüş ve gerekenin yapılması hususunda gerekli bilgilendirmenin yapılmış olmasıyla beraber bu konuda herhangi bir cevap verilmemiştir. Bu konunun tekrar tahkik edilerek gecikmenin neden kaynaklandığı ve inşaatı hızlı bir şekilde başlanması gerekliliği tekrar yazılmıştır.”

Valiliğe yazılan yazı; hamam inşaatı masrafları için 23.344,5 ve cami-i şerif için 48.600 gurus ki toplam 61.944,5 gurus mahalli emvalden verilmiş ve söz konusu ay cetveline eklenmiş ise de gelen resmi yazıdan anlaşıldığı üzere bunların henüz inşaatına başlanmadığı anlaşılmıştır. Ve bunun nedeni 548 numaralı resmi evrakla sorulmuştur. Bunun cevabının hızlı bir şekilde verilmesi hususunda eyalet valisinden alınacak cevaba göre hazineye malumat verilmesi istenmiştir. 26 Zilkade sene 1279.” bk. BOA. MVL, Dosya no: 956, Gömlek no: 9.

⁷¹⁴ “Köstence'de inşası kararlaştırılan Mecidiye hamamı için gereken bir hamamcı başı ve beş hamamcı ustasının hızlı bir şekilde gönderilmesi hakkında Köstence Kaymakamlığı'ndan yazılan telgrafname nafia nazareti vekâletine gönderilmiş olup gerekenin hemen icra edilmesi hususunda teksire yazılmıştır. 7 Rabiulahir 1281.” bk. BOA. MKT. MHM., Dosya no:311, Gömlek no:22.

⁷¹⁵ İlie, 2015: 172-173.

Hamamın güneyinde yer alan soyunmalık bölümü kırma çatı, hemen kuzeyinde bulunan soğukluk bölümü kubbe, sıcaklık ve su deposu olarak kullanılan bölümler ise tonozla örtülmüştür. Kubbe ve tonozlara, yuvarlak formu ışık gözleri açılmıştır. Hamamın batı ve kuzey cepheleri sağır tutulmuştur.

Yapının doğu cephesinin güneyinde, tuvalet olarak kullanıldığı düşünülen dikdörtgen planlı bir mekân yer almaktadır. Mekânın güney ve doğu cephelerine birer adet dikdörtgen formu ve yuvarlak kemerli pencere yerleştirilmiştir. Doğü cephegedeki pencerenin hemen kuzeyinde yuvarlak kemerli bir pencere daha olduğu ancak sonradan kapatıldığı anlaşılmaktadır. Tuvaletin üzerine inşa edilmiş olan kule, yapıya daha sonrada eklenmiştir. Tuvaletin hemen kuzeyinde bulunan dikdörtgen planlı kapı, hamamın sıcaklık bölümüne açılmaktadır.

Hamamın güney cephesinin ortasında yer alan yuvarlak kemerli kapıdan soğukluğa geçilmektedir. İki kademeli olarak tasarlanan bu kapının ilk bölümü lentolu, ikinci bölümü ise yuvarlak kemerli olarak yapılmıştır. Kapının her iki yanına, simetrik olarak birer adet dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir (Foto 507).

Soyunmalık, 12.55x7.13 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olup üzeri demir profillerle oluşturulan kırma çatıyla örtülmüştür. Çatının üzeri ise atermitle kaplanmıştır. Orijinalinde soyunmalığın üzerinin ahşap kirişleme tavanla örtüldüğu düşünülmektedir (Foto 508). Soyunmalığın doğu duvarının güneyine, iki adet dikdörtgen pencere açılmıştır. Duvarın kuzey köşesinde bulunan dikdörtgen formu ve basık kemerli kapıdan ise tuvalet olarak kullanılan mekâna girilmektedir. Mekân, güney ve doğu duvarda açılan dikdörtgen formu pencereyle aydınlatılmaktadır (Foto 509,510). Soyunmalığın kuzey duvarının merkezinde soğukluğa açılan kapı, kapının batısında ise bir adet dikdörtgen pencere yer almaktadır.

Sıcaklığa, soyunmalığın kuzey duvarın ortasına açılan basık kemerli bir kapıdan girilmektedir. Sıcaklık, 6.53x6.41 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı olup üzeri kubbeyle örtülmüştür. Kubbeye pendentiflerle geçilmektedir. Sıcaklığın aydınlatılması, kubbe yüzeyine açılan toplam 37 adet yuvarlak formu ışık gözleriyle sağlanmıştır. Sıcaklığın batı duvarının güney köşesine dikdörtgen formu bir kapı açılmıştır. Bu kapının, yapının inşasından sonra yapılan onarımlar sırasında açıldığı düşünülmektedir (Foto 511,512).

Halvet hücreesine, sıcaklığın kuzey duvarının ortasına açılan dikdörtgen formu ve basık kemerli bir kapıdan girilmektedir. 6.53x2.27 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olan mekânın üzeri, beşik tonozla örtülmüştür. Halvet hücreсі, tonozun üzerine açılan 15 adet yuvarlak formu ışık gözleriyle aydınlatılmaktadır. Halvetin hemen kuzeyinde ocak yer almaktadır. Halvet hücreсі ile su deposu arasındaki duvar yıkılmıştır. Yıkılan duvarın yerine

üst örtünün mukavemetini karşılamak amacıyla ortaya 0.75x0.90 m. ölçülerinde bir ayak eklenmiştir (Foto 513,514).

Su deposuna, halvet hücresinden direkt geçiş sağlanmaktadır. Depo, 6.60x2.57 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı olup üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Tonozun üzerine altı adet yuvarlak formu ışık gözleri açılmıştır. Su deposunun kuzey duvarının orta bölümünde, kazanın konulduğu özel bölüm yer almaktadır. Kazanın oturduğu zeminle aynı kotta olan cehennemlik kanallarının üstü de günümüzde açıktır (Foto 515).

Değerlendirme

Hamamın bugünkü mimari özellikleri ve günümüz kaynaklardan elde edilen bilgiler dikkate alındığında, birçok defa onarım ve eklemelere tabi tutulduğu anlaşılmaktadır. Hamam, tonozlara açılan filgözü pencereleri yönünden Kosova'da Prizren'deki Şemsuddin Ahmed Bey Hamamı'na (15. yy.'ın sonu)⁷¹⁶, mimari tasarım yönünden ise Kayseri'de 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği düşünülen Bünyan Eski Hamam'a benzemektedir⁷¹⁷.

Hamam, Osmanlı-Rus Savaşları'ndan ve 1937 yılında elektrik fabrikasına dönüştürülmesinden dolayı günümüze orijinal haliyle gelememiştir. Hamamın güney cephesi ile diğer cephelerde kullanılan inşa malzemelerinde farklılık göze çarpmaktadır. Ayrıca, hamamın soyunmalık bölümünün beden duvarlarının, sıcaklık ve halvet hücresi bölümlerinin beden duvarlarından daha ince örüldüğü tespit edilmiştir. Bu verilerden yola çıkarak, hamamın güney yöndeki duvarların bilinmeyen bir tarihte yıkıldığı ve daha sonra farklı işlevlerde kullanılmak üzere yeniden inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar Osmanlı hamam inşasında, soyunmalık bölümünün en son yapıldığı, duvarının diğer bölümlere göre daha ince örüldüğü ve üst örtünün ahşap kirişleme tavanla örtüldüğü bilinse de duvarlar arasındaki malzeme farkı, bu ihtimali ortadan kaldırmaktadır.

Anadolu Türk hamam planlamasında genellikle sıcaklık bölümü ile soyunmalık bölümleri aynı ölçülere sahiptir. Bu örnekte soyunmalık bölümü ölçü olarak daha büyük tutulmuştur. Bu özelliği ile önceki örneklerden farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde 16. yüzyıldan itibaren hamamların soyunma bölümleri, beden duvarlarına açılan dikdörtgen formu pencerelerle aydınlatılmaya başlandığı bilinmektedir. Bu örnekteki soyunmalık bölümünün doğu cephesinde görülen pencerelerin ölçüleri oldukça abartılı bir şekilde tasarlanmıştır. Gerek malzeme gerekse sıcaklık bölümünün doğu duvarına açılan kapıda olduğu gibi bu pencerelerde de benzer şekilde düz lento kullanılmıştır. Bu veriler neticesinde, soyunmalık bölümünün doğu cephesindeki pencerelerin orijinal olmadığı anlaşılmaktadır.

⁷¹⁶ Virmiça, 1999: 119.

⁷¹⁷ Denктаş, 2000: 223.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda, hamam ile ilgili bir restitüsyon planı hazırlanmıştır. Restitüsyon planına göre, hamamın sıcaklık bölümünün doğusundaki kapının kapatılması ve halvet hücresi ile su deposu bölümünün bir duvar ile ayrılması ve bu duvarın yüzeyine su deposundaki suyu kontrol etmek amacıyla 0.40-0.50 m.lik bir açıklığın açılması gerektiği düşünülmektedir. Aynı şekilde, soyunmalık bölümünün doğu cephesine açılan dikdörtgen pencerelerin kapatılması, kazanın oturduğu duvarın kuzey aksında, dışarıdan ateşi yakmak için kemerli bir ocak açıklığının olması gerekmektedir. (Çizim 94).

Hamam, bugün 2015 yılı Romanya Tarihi Anıtlar Listesi'nde "B" statüsünde koruma altına alınmıştır⁷¹⁸. Metruk bir halde kendi kaderine bırakılan hamamın önlem alınmadığı takdirde yıkılacağı ön görülmektedir. Osmanlı mirası olan bu eseri gelecek kuşaklara aktarabilmek için gerekli merciler tarafından bir an önce restorasyonu yapılmalıdır.

⁷¹⁸ <http://www.cultura.ro/sites/default/files/inline-files/LMI-CT.pdf> (erişim tarihi: 20.09.2017).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMANYA'DAKİ OSMANLI MİMARİ ESERLERİN KORUMA SORUNLARI

3.1. Koruma Problemleri ve Mevcut Yapıların Durumu

Günümüze kadar yapılan araştırmalar ve arşiv belgelerinden yararlanılarak Romanya'da Osmanlı Dönemi'nde toplam 354 adet eserin inşa edildiği tarafımızca tespit edilmiştir. Ne yazık ki bu anıtlardan sadece 73'ü günümüze ulaşabilmiştir. Günümüze ulaşan eserler; 44 cami, 21 çeşme, dört türbe, üç han ve bir adet hamamdan oluşmaktadır. Eserler her ne kadar ayakta olsa da bugünkü fiziki durumları incelendiğinde çoğunluğunun yıkılma tehlikesi altında olduğu ve yanlış onarımlar sonrasında özgünlüğünün bozulduğu anlaşılmaktadır.

Köstence, Babadağ, Tulça, İshakça, Maçın Çernavoda gibi şehir ve kasabalarda yer alan cami, türbe ve çeşmelerin fiziki durumları incelendiğinde, köylerde yer alan eserlere nazaran daha iyi durumda oldukları anlaşılmaktadır. Köydeki eserlerin ise gerek terk bakımsızlıktan gerekse Müslüman nüfusun yetersiz olmasından dolayı duvarlarında ve üst örtülerinde göçüklerin meydana geldiği ve yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya oldukları tespit edilmiştir.

3.2. Eserlerin Tespiti ve Korunmalarında Uygulanacak Olan Metot ve Yöntemler

Bu bölümde Romanya'da günümüze ulaşabilmiş 73 adet Osmanlı eserlerinin koruma sorunları ile ilgili kentsel ölçekli ve tekil ölçekli adı altında iki ana başlık altında değerlendirilecektir. Bu ana başlıklar ise kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmaktadır; kentsel ölçekli koruma sorunlarının **“erişebilirlik”** alt başlığı altında kent, mahalle ve sokak ölçeğinde gerek ulaşımın olmadığı gerekse terk edilen köylerde yer alan eserler değerlendirilecektir. Tekil ölçekli koruma sorunları ise **“niteliksiz ekler”**, **“yanlış malzeme kullanımı”**, **“özgün mimari özellik kaybı”** ve **“yapısal sorun”** gibi dört alt başlık altında ele alınacaktır. Bu başlıklardan yola çıkarak eserlerin koruma sorunları tespit edilmiş ve anıtlar üzerinden korunmalarında uygulanacak olan metot ve yöntemler önerilmiştir. Birçok eserde, özellikle niteliksiz eklemelerin yanında yanlış malzeme kullanımı gibi birden fazla teknik problemlerle de karşılaşmaktadır (Tablo 4).

3.2.1. Kentsel Ölçekli Koruma Sorunları

3.2.1.1. Erişebilirlik

Romanya’da, 600 yıl kadar hâkimiyet sürdüren Osmanlı Devleti’ne ait tamamen muhafaza edilmiş şehir, kasaba, köy ve mahalle bulunmaması dikkat çekicidir. Bugün Müslüman nüfusun en yoğun yaşadığı yer olarak bilinen Dobruca bölgesinde Osmanlı kent dokusuna rastlamak ne yazık ki mümkün değildir. Neredeyse tamamının Türk olduğu Mecidiye Kasabası ve Fantane Mare (Başpınar) Köyü’ndeki eserlerin daha çok tek yapı olarak korunduğu gözlenmektedir.

Değerlendirmeye alınan toplam 73 adet eserden Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii, Valea Tapului Köyü 1 ve 2 Nolu çeşmeler ile Lipnita Köyü Çeşmesi kent, mahalle ve sokak ölçeğinde yerleşimin olmadığı bölgelerde bulunmasından dolayı günümüzde kendi kaderlerine terk edilmişlerdir. Gerek ilgisizlik gerekse kullanımın yetersizliğinden dolayı eserlerde, ciddi bozulmalar meydana gelmiştir.

Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii, bugün harabe halindedir. Neredeyse terk edilmiş olan köyün hemen dışında yer alan cami, köyde yaşayan Müslüman halkın olmamasından dolayı bugün kendi kaderine terk edilmiştir. Camide büyük ölçüde yapısal sorunlar tespit edilmiştir. Caminin ivedi bir şekilde restorasyonu yapılmalı ve koruma altına alınmalıdır.

Tamamen terk edilmiş yerleşim merkezlerinde yer alan Valea Tapului Köyü 1 ve 2 Nolu çeşmeler ile Lipnita Köyü çeşmesi, kendi kaderlerine terk edilmiştir. Çeşmelerin kitabe kısımlarının bilinçli bir şekilde tahrip edildiği ve ciddi yapısal sorunların olduğu tespit edilmiştir. Çeşmelerin ivedi bir şekilde restorasyonu yapılarak koruma altına alınmaları gerekmektedir.

3.2.2. Tekil Ölçekli Koruma Sorunları

3.2.2.1. Niteliksiz Ekler

Romanya’daki Osmanlı eserleri üzerinde en sık karşılaştığımız sorunların başında niteliksiz ekler gelmektedir. Bunlardan en çok karşılaşılan köy camilerinin kuzey cephelerine ek mekân olarak farklı ölçülerdeki niteliksiz odaların ilave edilmesidir. İkinci olarak karşılaşılan başka bir uygulama da özellikle Osmanlı’nın bölgedeki hâkimiyetini kaybetmesinden sonra Hristiyan bölge halkının Osmanlı döneminde inşa edilen çeşmelerin tepe noktalarına haç motifleri yerleştirmeleridir. Bu niteliksiz eklerden dolayı bazı anıtların özgün planları ve cephe görünüşlerinde ciddi bozulmalar gözlenmektedir.

Anıtlardan Faurei (Kalaycı), Nisipari (Karatay), Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu), Palazu Mare (Palaz), Köstence Anadolchoi (Anadol), Fantane Mare (Başpınar), Negru Voda

(Kara Ömer), Köstence Hünkâr, Castelu (Borlak), Tuzla, Independenta (Bayramdede), Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül), Pecineaga (Gelincik), Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Tataru (Azaplar), Valu Lui Traian (Hasanlar), Mihail Kogalniceanu (Kara Murat), Dulceşti (Küçük Tatlıcak), Abrud, Siliştea (Taşpınar), Topraisar (Toprakhisar) ve Ciucurova (Çukurova) Köyü camileri ile Baneasa (Paraköy) Köyü 2 ve 3 Nolu; Canlia (Kanlı) Köyü 1, 2, 3, 4, 5 Nolu; Coslugea (Kozluca) Köyü 1 ve 2 Nolu; İon Corvin (Kuzgun), İzvoarele, İzvoru Mare Köyü ile Oltina Köyü 1 ve 2 Nolu çeşmelerine niteliksiz ekler yapıldığı tespit edilmiştir.

Nisipari (Karatay) Köyü ve Siliştea (Taşpınar) Köyü camilerinin kuzey cephesine basit bir son cemaat yeri eklenmiştir. Son cemaat mahallinde kullanılan malzeme ve teknik özellikler incelendiğinde camiye sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Son cemaat mahallinin, caminin özgün mimarisini bozmayacak çağdaş bir yaklaşımla yeniden tasarlanması gerekmektedir. Aynı şekilde, Nisipari (Karatay) Köyü Camisi'nin harim duvarının kuzeybatısına konumlandırılan minarenin de orijinal olmadığı günümüz bakiyelerden anlaşılmaktadır.

Faurei (Kalaycı), Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu), Palazu Mare (Palaz) Köyü Aziziye, Köstence Anadolchoi (Anadol), Fantane Mare (Başpınar), Negru Voda (Kara Ömer), Castelu (Borlak), Tuzla, Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül), Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Tataru (Azaplar), Valu Lui Traian (Hasanlar), Mihail Kogalniceanu (Kara Murat), Dulceşti (Küçük Tatlıcak), Topraisar (Toprakhisar) ve Ciucurova (Çukurova) Köyü camilerinin kuzey cephelerine ek mekânlar ilave edilmiştir. Köstence Hünkâr ve Independenta (Bayramdede) Köyü camilerinin kadınlar mahfili de sonradan eklenmiştir. Camilerin kuzey cephesinde yer alan ek mekânların kaldırılarak eserlerin orijinal planına kavuşması sağlanmalıdır. Köstence Hünkâr Camisi'nin kadınlar mahfilinin kaldırılması veya caminin özgün mimarisini bozmayacak şekilde yeniden tasarlanması gerekmektedir. Bayramdede Köyü Camisi'nin orijinal olmayan kadınlar mahfilinin kaldırılarak kuzey cephede paravanla kapatılan eski kadınlar mahfilinin tekrardan belirgin hale getirilmesi, caminin orijinal planını kazanmasında etkili olacaktır.

Pecineaga (Gelincik) Köyü Camisi ve Abrud Köyü Camilerinin harim bölümünün kuzey cephesine, doğu batı doğrultusunda bir duvar eklenmiştir. Camiye daha sonradan eklendiği anlaşılan duvarların ivedi bir şekilde kaldırılarak harim içinde bir bütünlüğün sağlanması gerekmektedir.

Yukarıda adı geçen ve Baneasa (Paraköy) Köyü 1 Nolu Çeşmesi dışında tabloda yer alan diğer çeşmelerin tamamının tepe noktalarına birer adet haç motifi eklendiği ve eserlerin

ön yüzlerine, Hristiyan liturjisinde kullanılan boya ile haç, şarap ve kadeh motifleri çizildiği tespit edilmiştir. Ayrıca bugünkü izlerden ve kalıntılardan anlaşılabileceği üzere, bazı kitabelerin kasıtlı olarak tahrip edildiği ve yerlerine Romence yeni kitabelerin eklendiği gözlemlenmiştir. Komünizm yıllarında (1944) Dobruca'da, Türklerden kalan çeşmelerin üzerlerinin alçıyla sıvandığı bilinmektedir⁷¹⁹. Bu tarz eklemeler ve uygulamalarla, yapılara bilinçli bir Hristiyan kimliği kazandırılmak istendiği düşünülmektedir.

3.2.2.2. Yanlış Malzeme Kullanımı

Değerlendirmeye aldığımız eserlerde görülen diğer önemli bir sorun da yanlış malzeme kullanımıdır. Özellikle yapılan onarımlarda, eserlerin özgün inşa malzemeleri yerine daha çok kolay ulaşılabilen, ucuz ve niteliksiz malzemeler tercih edilmiştir. Harim içinde üst örtü ve duvarların kartonpiyerle kaplanması, iç ve dış duvarların çimento ile sıvanması ve ahşap tavanların tamamen sökülerek betonla örtülmesi gibi uygulamalarla karşılaşmıştır. Anıtların onarımları sırasında özgün mimarisi dışında farklı cinsten taşların tercih edilmesi, ahşap malzeme yerine daha çok metal malzemelerin kullanılması, eserlerin orijinal mimarisini ciddi bir şekilde etkilemektedir.

Mangalya Esmahan Sultan, Hagieni (Hacılar), Nisipari (Karatay), Palazu Mare (Palaz), Köstence Anadolchoi (Anadol), Fantane Mare (Başpınar), Tulça Aziziye, İshakça Mahmud Yazıcı, Negru Voda (Kara Ömer), Köstence Hünkâr, Castelu (Borlak), Tuzla, Movilita (Musurat), Independenta (Bayramdede), Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül), Gherghina (Defçe), Pecineaga (Gelincik), Poarta Alba (Ala Kapı), Agigea (Acıca), Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Tataru (Azaplar), Valu Lui Traian (Hasanlar), Mihail Kogalniceanu (Kara Murat), Osmancea (Osman Fakih), Dulceşti (Küçük Tatlıcak), Siliştea (Taşpınar), Topraisar (Toprakhisar), Baraganu (Osman Fakı) ve Ciucurova (Çukurova) Köyü camileri ile Babadağ Sarı Saltuk Türbesi, Lipova'daki Türk Hanı ve Galati (Kalas) Türk Han Kapısı'nda yanlış malzeme kullanımından kaynaklanan koruma problemleriyle karşılaşmaktadır.

Mangalya Esmahan Sultan Camii'nin 1961-62 yılları arasında Romanya Hükümeti tarafından yaptırılan restorasyonu sonrasında, caminin beden duvarlarında irili ufaklı kesme taşların düzensiz bir şekilde yerleştirildiği tespit edilmiştir. Aynı şekilde alt kattaki pencerelerin lento ve sövelerinde, esas yapı malzemesinden farklı olarak küfeki taşı kullanılmıştır. Bu bilgiler neticesinde caminin onarımı sırasında yanlış malzeme kullanımı dikkat çekmektedir. Kullanılan malzemelerin yerinden sökülerek camiye uyumlu malzemelerin kullanılması gerekmektedir.

⁷¹⁹ Önal, 1994: 182.

Hagieni (Hacılar) Köyü Camii'nin harim içi duvarları tamamıyla kartonpiyerle kaplanmıştır. Harimin dış duvarları ise çimento ile sıvanmıştır. Bu nedenlerden dolayı caminin inşa malzemesi tespitinde zorluklar yaşanmaktadır. Harim içindeki kartonpiyerlerin ivedi bir şekilde kaldırılması ve dış duvarda kullanılan sıvanın temizlenmesi sonucunda, caminin orijinal görünümüne kavuşacağı ön görülmektedir.

Nisipari (Karatay) Köyü Camisi'nin harim içi üst örtüsünde, sunta malzemenin kullanılması ve üst örtüyü desteklemek amacıyla basit ahşap direklerin eklenmesi, caminin orijinallliğini bozmaktadır. Son cemaat yerinde kullanılan demir ve çinko malzemelerin yerine caminin özgün yapısına uygun malzemelerle mekânın yeniden düzenlenmesi, harim tavanında kullanılan sunta malzeme yerine diğer cami örnekleriyle karşılaştırılarak düzgün ahşap çitalarla yeniden yapılması gerekmektedir.

Palazu Mare (Palaz) Köyü Aziziye Camii, Fantane Mare (Başpınar), Castelu (Borlak), Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül), Agigea-Acica (Aziziye), Tataru (Azaplar), Mihail Kogalniceanu (Kara Murat), Dulceşti (Küçük Tatlıcak), Independenta (Bayramdede), Gherghina (Defçe), Pecineaga (Gelincik), Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Siliştea (Taşpınar) ve Negru Voda (Kara Ömer) Köyü camilerinin harim içi duvarları ile üst örtünün tamamı kartonpiyerle kaplanmıştır. Harim duvarları ise tamamen çimentoyla sıvanmıştır. Harim içinde kullanılan kartonpiyerlerin kaldırılması ve çimento sıvaların ise ivedi bir şekilde temizlenerek caminin ana inşa malzemesine uygun bir sıvanın tercih edilmesi gerekmektedir.

Köstence Anadolchoi (Anadol), Tuzla, Movilita (Musurat), Poarta Alba (Ala Kapı), Osmancea (Osman Fakih) ve Valu Lui Traian (Hasanlar), Topraisar (Toprakhisar), Ciucurova (Çukurova) ve Baraganu (Osmanfakı) Köyü camileri ile Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin duvarları tamamen çimentoyla sıvanmıştır. Duvarlarda kullanılan sıvaların temizlenmesi ve caminin orijinal inşa malzemesine uygun bir şekilde tekrardan sıvanması önerilmektedir.

Tulça Aziziye Camii'nde kadınlar mahfili ve üst örtüyü taşıyan ahşap direklere mermer görünümü kazandırmak amacıyla boyandığı tespit edilmiştir. Ahşap direklerdeki boyanın temizlenerek orijinal görünümüne kazandırılması, yapılacak olan restorasyon çalışmaları arasında yer almalıdır.

İshakça Mahmud Yazı Camii'nin harim duvarları tamamıyla çimentoyla sıvanmış olup, harim duvarlarındaki göçüklerde ise betonarme malzemenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Cami duvarlarındaki çimento sıvanın ivedi bir şekilde temizlenerek Maçın'deki Mestan Ağa Cami örneğindeki gibi duvarların ahşap lambirilerle kaplanması, yıkılan kısımlarda ise caminin ana inşa malzemesi tespit edilerek özgün malzemelerin kullanılması gerekmektedir.

Köstence Hünkâr Camii'nde Ayverdi, 1977 yılında camiye ziyaretinde, caminin büyük oranda yıkıldığı ve yeniden yapıldığından ve ayrıca tavanının henüz çakılmadığından, caminin tamir gören yerlerinde ise şehrin farklı yerlerinden getirilen taşların kullanıldığından bahsetmektedir. Caminin kuzeydoğusunda, güneybatısında ve batı duvarının tamamında görülen malzeme farklılığı Ayverdi'nin bu söylemini desteklemektedir. Aynı şekilde, batı duvarının pencerelerinde kullanılan burgulu basit demir parmaklıklar, batı duvarının daha sonradan tamir edildiğini açıkça göstermektedir. Caminin 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafı⁷²⁰ ve günümüzdeki durumu incelendiğinde, güney cephenin beden duvarında, malzeme farklılığı göze çarpmaktadır. Bu bilgiden yola çıkarak güney cephenin büyük ölçüde yenilendiği ve yine bugün mevcut bakiyelerden güney cephenin batı kanadındaki malzeme farklılığı dikkate alındığında, cephenin kapsamlı bir onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca kadınlar mahfilinin de camiye sonradan eklendiği kullanılan malzeme ve teknikten anlaşılmaktadır. Camiyle ilgili Romanya Kültür Bakanlığı tarafından bir restorasyon projesi hazırlanmıştır. Ancak bazı sebeplerden dolayı proje hayata geçirilememiştir

Lipova'daki Türk Hanı'nın bugünkü fiziki yapısı incelendiğinde birden fazla onarıma tabi tutulduğu anlaşılmaktadır; hanın güney cephesinde yer alan revaklı kısmın doğu cephesinde betonarme ayaklar kullanılmıştır. Ayrıca hanın özellikle güney cephesinde, yer yer çatlakların olduğu ve cephenin tamamının çimentoyle sıvandığı tespit edilmiştir. Öncelikle restorasyon projesinin hazırlanarak hanın koruma altına alınması ve sıvaların temizlenerek hanın orijinal görünümüne kavuşturulması önerilmektedir.

Galati'de (Kalas) yer alan Türk Han Kapısı'ndan günümüze sadece doğu cephesi gelebilmiştir. Hanın ana inşa malzemesinde tuğlanın kullanıldığı bilirse de duvarın neredeyse tamamının çimentoyle sıvandığı görülmektedir. Hanın sıva raspasının yapılması ve ana inşa malzemesinin açığa çıkartılarak koruma altına alınması gerekmektedir.

3.2.2.3. Özgün Mimari Özellik Kaybı

Romanya'daki Osmanlı eserlerinde yapılan yanlış uygulama ve onarımlarda, özellikle beden duvarları üzerine yeni pencere ve kapıların açıldığı veya orijinal pencere ve kapıların doldurularak iptal edildiği görülmektedir. Ayrıca, son cemaat yerlerinin aslına uygun bir şekilde tasarlanmadığı ve anıtların özgün inşa malzemesi dışında, daha çok beton ve metal malzemelerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

⁷²⁰ bk. Foto 246.

Mangalya Esmahan Sultan, Babadağ Gazi Ali Paşa, Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr, Hırşova Sultan Mahmud, Amzacea (Hamzaca) Köyü, Tulça Aziziye, Albeşti (Akbaş) Köyü, Köstence Hünkâr ve Pecineaga (Gelincik) Köyü camileri ile Babadağ'daki Sarı Saltuk Türbesi, Fantane Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi, Lipova Türk Hanı ve Mecidiye Abdümecid Hamamı'nda yapılan çeşitli müdahaleler sonucunda eserlerin, özgün mimarilerinde kayıplar yaşanmıştır.

Mangalya Esmahan Sultan Camii'nin 1961-62 yılları arasında yapılan onarımlarında, alt kot pencerelerinin lento ve sövelerinde küfeki taşlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca caminin II. Dünya Savaşı (1939-1945) yıllarına ait olduğu düşünülen fotoğraftan da anlaşılabacağı üzere; alt kademedeki pencerelerin dikdörtgen formlu olduğu ancak sivri kemerlerin yer almadığı görülmektedir. Ayrıca, batı cephenin kuzeyinde üst kotta dikdörtgen formlu bir pencerenin açıldığı tespit edilmiştir⁷²¹. Ayverdi'nin 1976 yılında camiye ziyaretinde, bu pencerenin kapalı olduğu görülmektedir⁷²². Bu bilgilerden yola çıkarak caminin 1939-1945 yılından sonra özgün mimarisinin bozulduğu anlaşılmaktadır.

Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Camisi'nin 1809, 1828-29 ve 1877-78 yılında savaşlardan dolayı ağır tahribata uğradığı, 1880 ve daha sonraki yıllarda ise birden fazla tamir gördüğü bilinmektedir⁷²³. Yapılan onarımlardan dolayı caminin özgünlüğünü kaybolmuştur. Ayverdi, kitabında öncelikle doğu ve batı kanatta yer alan üst kot pencerelerinin sivri kemerli olmasından dolayı kadınlar mahfilinin yan kanatlarının sonradan inşa edildiğine değinmektedir. Aynı şekilde, alt kademedeki pencere sövelerinin söküldüğünü ve kemer aynalıklarının kaldırılarak pencerelerin uzatıldığını söylemektedir⁷²⁴. Evliya Çelebi, camiye “...minareli ve kibleye bakar bir kapılı şirin camidir” şeklinde tanımlamıştır⁷²⁵. Bu bilgiden yola çıkarak, caminin aslında sadece kuzey cephesinde bir kapı olduğu anlaşılmaktadır. Caminin doğu ve batı kanattaki harime giriş kapılarının üst kademedeki pencerelere göre orantısız yerleştirildiği ve kapılarda kullanılan malzemenin farklı olması Evliya Çelebi'nin tanımını desteklemektedir. Caminin batı cephesinin güneyinde yer alan minarenin konumlandırılışından dolayı, güney yöndeki üst kot ve alt kademedeki pencerelerin cepheyle orantısız bir düzende yerleştirildiği görülmektedir. Caminin son cemaat mahalli içten ahşap düz tavanla örtülmüştür. Evliya Çelebi, Ayverdi ve Güncüoğlu, son cemaat mahallinin kubbeli olduğundan bahsetmektedir⁷²⁶. Son cemaat yerinin kemer formuna bakıldığında

⁷²¹ bk. Foto 58.

⁷²² Ayverdi, 1977: 49.

⁷²³ Ayverdi, 1977: 13; Güncüoğlu, 1998: 4.

⁷²⁴ Ayverdi, 1977: 13.

⁷²⁵ Evliya Çelebi, 2013a: 267.

⁷²⁶ Evliya Çelebi, 2013a: 267; Ayverdi, 1977: 14; Güncüoğlu, 1998: 4.

kemer yaylarının basık olması ve kemer üstü duvarlarının oldukça yüksek tutulmasından dolayı, yapının orijinalinde kubbeli bir son cemaat yerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, kubbelerin oturması için kuzey-güney yönünde bir kemer atılması gerekmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda, harimin kuzey cephesinde kemerlerin oturacağı herhangi bir ayak veya konsol izine rastlanılmamıştır. Bu verilerden yola çıkarak son cemaat mahallinin de esaslı bir onarım geçirdiği söylenebilir.

Yukarıdaki bilgiler dahilinde, caminin restorasyon projesinin hazırlanarak doğu ve batı cephedeki kapıların kapatılması ve anıtın özgün inşa malzemesine uygun bir şekilde duvarların örülmesi gerekmektedir. Ayrıca, bahse konu olan üst ve alt kottaki pencerelerin de cepheye uygun bir şekilde tasarlanması ve son cemaat yerinin kubbeli olarak düzenlenmesiyle birlikte, caminin özgün mimarisine kavuşacağı düşünülmektedir.

Çernavoda-Boğazköy Hünkâr Camisi'nin son cemaat yerinin kuzey yönündeki üst kot pencerelerinin diğer cephelere nazaran farklı forma sahip olduğu aynı şekilde mekânın batı duvarı ile doğu duvarına açılan pencerelerin farklı formlarda tasarlanmış olması, caminin inşasından sonra yapıya müdahale edildiğini göstermektedir. Caminin özgün mimarisini bozan bu pencerelerin harim duvarına açılan diğer pencerelere benzer şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Hırşova Sultan Mahmud Camii'nin Ayverdi'nin planına göre kuzey cephesinin doğu kanadında bir pencere olduğu tespit edilmiştir. Ancak günümüzde bu pencerenin kapatıldığı ve pencerenin hemen yanına bir adet niş açıldığı görülmektedir. Aynı şekilde Ayverdi'nin planında, kuzey cephenin batı kanadında bir adet nişin yer aldığı, ancak nişin kapatıldığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar bu uygulamalar caminin mimari bütünlüğünü bozmasa da özgün mimarisinde özellik kaybına yol açmaktadır. Yukarıda bahsi geçen pencere ve nişlerin aslına uygun bir şekilde tekrardan açılması önerilmektedir.

Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii'nin 1917 yılında savaş sırasında tahrip edildiği ve kadınlar mahfilinin kaldırıldığı bilinmektedir⁷²⁷. Daha sonraki yıllarda yapılan onarımlar sırasında harimin batı cephesinde yer alan pencerelerin kapatılarak ve üzerlerinin sıvandığı günümüz bakiyelerinden anlaşılmaktadır. Cephedeki pencere izlerinden yola çıkarak aslına uygun bir şekilde pencerelerin tekrardan açılması gerekmektedir.

Tulça Aziziye Camii'nde Ayverdi'den edinilen bilgiye göre, caminin batı duvarının kuzey köşesinde bir adet harime giriş kapısının yer aldığı ancak bilinmeyen bir tarihte kapın kapatılarak yerine duvar örüldüğü anlaşılmaktadır⁷²⁸. Osmanlı-Rus Savaşı sırasında

⁷²⁷ Andreşoiu vd., 2012: 146.

⁷²⁸ Ayverdi, 1977: 62.

kapatıldığını düşündüğümüz kapının caminin özgün mimarisini bozmadan tekrardan açılması, eserin özgün mimarisine kavuşmasını sağlayacaktır.

Albeşti (Akbaş) Köyü Camii'nin günümüzdeki planı incelendiğinde, son cemaat yerinin kuzey duvarında bir adet kapı olduğu, bilinmeyen bir nedenle bu kapının kapatılarak yerine pencerenin eklendiği, dilatasyon izlerinden ve kullanılan çimento harçtan anlaşılmaktadır. Birden fazla koruma sorunu olan caminin ivedi bir şekilde restorasyon projesinin hazırlanması ve kuzey cephedeki dilatasyon izlerini takip ederek kapının tekrardan açılması önerilmektedir.

Köstence Hünkâr Camisi'nin 1880 tarihli Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafı incelendiğinde, güney cephede yer alan pencerelerin hemen üzerinde yarım daire formunda birer adet pencereler görülmektedir⁷²⁹. Ancak bu pencereler bilinmeyen bir tarihte kapatılmış olup pencerelerin varlığına dair hiçbir iz günümüze ulaşamadığı, yine bu fotoğraftan yola çıkılarak güney cephenin beden duvarındaki malzemeler incelendiğinde büyük ölçüde yenilendiği ve yine bugün mevcut bakiyelerden güney cephenin batı kanadındaki malzeme farklılığı dikkate alındığında, cephenin kapsamlı bir onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Caminin Abdülhamid Albümü'ndeki fotoğrafı incelenerek, güney cephede görülen yarım daire formundaki pencerelerin caminin cephe düzenini bozmayacak şekilde yeniden açılması gerekmektedir.

Pecineaga (Gelincik) Köyü Camisi'nin Veliyyullah Efendi tarafından inşa ettirildiği kitabeden anlaşılmaktadır. Caminin bugünkü malzeme ve plan özellikleri incelendiğinde, bazı müdahaleler sonucunda özgün mimarisini kaybettiği görülmektedir. Yapılan onarımlar sonucunda, kuzey cephedeki kapı ve pencerelerinin formlarının değiştirildiği ve harimin kuzeyine daha sonradan boydan boya bir duvar çekildiği tespit edilmiştir. Caminin doğu, batı ve güney cephesindeki pencereler, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli olarak tasarlanmışken kuzey cephedeki pencereler, kare formlu ve lentolu olarak düzenlenmiştir. Kuzey cephedeki kapı ve pencere formlarının caminin özgün mimarisine uygun bir şekilde yeniden tasarlanması ve harimin kuzeyindeki duvarın ivedi bir şekilde kaldırılarak harim içinde bir bütünlüğün sağlanması gerekmektedir.

Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin, Ayverdi tarafından çizilmiş olan planında batı ve kuzey cephelerde pencerelerin olmadığı anlaşılmaktadır. 2007 yılında yapılan restorasyon sonrasında türbenin batı ve kuzey cephesine birer adet pencerenin açıldığı tespit edilmiştir. Türbenin inşa tarihi bilinmemektedir. Birçok kaynakta Osmanlının erken döneminde inşa edildiğine dair bilgiler ileri sürülmüştür. Bu bilgidan yola çıkarak, türbenin erken dönem

⁷²⁹ bk. Foto 248.

Osmanlı türbe mimarisi örnekleriyle karşılaştırılarak restorasyonunun yapılması önerilmektedir.

Fantane Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi bilinmeyen bir tarihte tamamıyla yıkılmış olup eski çeşmeden günümüze sadece kitabesi ulaşabilmiştir. Bugün çeşmenin olduğu yerde kubbeli yeni bir çeşme inşa edilmiştir. Her ne kadar bu gibi müdahalelerle çeşmenin koruma altına alındığı düşünülse de çeşmeye ait eski fotoğraf incelendiğinde, Romanya'daki özgün çeşme mimarisinden tamamen uzaklaşıldığı görülmektedir. Günümüzde yapılan yeni çeşmeye ilave olarak çeşmenin eski fotoğrafının yer aldığı bir bilgilendirme yazısının eklenmesi gerekmektedir.

Lipova'daki Türk Hanı'nın güney cephesindeki 11 gözlü revaklı bölüm, batı yönden yedi sıra sütun, doğu yönden ise altı adet ayak tarafından taşınmaktadır. Batı yöndeki sütunların arasına doğu-batı ve kuzey-güney yönden basık kemer atılmıştır. Yapının bütünü dikkate alındığında, güney cephenin doğu kanadında yer aldığı düşünülen kemerlerin kaldırılarak yerlerine ayaklarla taşınan lentoların eklendiği görülmektedir. Ayaklar ve lentoların yüzeyi çimentoyla sıvanmıştır. Bu bakımdan güney cephenin doğu kanadının bilinmeyen bir tarihte restore ettirildiği anlaşılmaktadır. Yapılan restorasyon çalışması, hanın özgün mimarisini kaybetmesine neden olmuştur. Han, günümüzde konut ve dükkân olarak işlevini sürdürmektedir. Bu bakımdan restorasyon çalışmalarının dikkatli bir şekilde yürütülmesi, güney cephenin doğu kanadındaki ayakların kaldırılarak yerine batı kanattaki gibi sütun ve kemerlerin eklenmesi, anıtın özgün mimarisine kavuşmasında büyük rol oynayacaktır.

Abdülmecid Hamamı, çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Mecidiye Kasabası'nda yer alsa da bugün kaderine terk edilmiştir. Tamamıyla ayakta olan hamamın, farklı işlevlerde kullanılmak amacıyla halvet bölümü ile su deposunun arasındaki duvarın yıkıldığı, sıcaklık bölümünün doğu cephesine bir kapı açıldığı günümüz bakiyelerinden anlaşılmaktadır. Hamamın restorasyonu için Romanya Kültür Bakanlığı tarafından bir proje hazırlanmışsa da mali sebeplerden dolayı proje sonuçlandırılmamıştır. Osmanlı yadigârı olan bu eserin Vakıflar Genel Müdürlüğü, TİKA ve Romanya Kültür Bakanlığı işbirliğiyle projesinin tekrardan hazırlanması ve ivedi bir şekilde restorasyonunun yapılması gerekmektedir.

3.2.2.4. Yapısal Sorun

Kataloğa dahil edilen toplam 73 adet eserin 13'ünde yapısal sorunla karşılaşılmaktadır. Özellikle kullanım dışı kalan anıtların üst örtülerindeki tahribatlardan dolayı; çetin kış şartlarında anıt içerisine kar ve yağmur sularının girmesinden ve bu suların donmalarından dolayı oluşturdukları basınç, beden duvarlarında ciddi çatlaklar ve ayrılmalar meydana getirmiştir. Bunun sonucu olarak da eserler yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır.

Amzacea (Hamzaca), Albești (Akbaş), Gradina (Dokuzsupu), Köstence Hünkâr, Brebeni (Çukurköy), Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Cotu Vaii (Kırağı), Abrud ve Baraganu (Osman Fakı) Köyü camilerinde; Valea Tapului Köyü 1 ve 2 Nolu çeşme ile Lipnita Köyü Çeşmesi'nde; Lipova'daki Türk Hanı ve Mecidiye'deki Abdülmecid Hamamı'nda yapısal sorunla karşılaşılmaktadır.

Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii'nin 1917 yılında savaş sırasında tahrip edildiği bilinmektedir. Günümüzde ibadete açık olan caminin hem iç hem de dış duvarlarında derin çatlaklar tespit edilmiştir. Köyde yaşayan halkın isteğiyle müftülük tarafından caminin hemen yakınında yeni bir cami inşasına başlanmıştır. Yeni bir cami inşasından ziyade, var olan caminin ivedi bir şekilde restorasyon projesinin hazırlanarak çatlakların giderilmesi ve koruma altına alınması gerekmektedir.

Albești (Akbaş) Köyü Camii'nin günümüzdeki durumu incelendiğinde, Caminin tavanının yıkılmak üzere olduğu, ahşap zemin döşemesinin kalktığı ve duvarlarında derin çatlakların olduğu gözlemlenmiştir. Caminin günümüzde kullanılmaması ve bölgenin iklim şartları dikkate alındığında, yıkılma tehlikesi altında olduğu anlaşılmaktadır. Caminin hızlı bir şekilde restorasyon projesinin hazırlanarak rölövesinin çıkartılması, tavan ve duvarlardaki tahribatların ivedi bir şekilde giderilmesi ve koruma altına alınması önerilmektedir.

Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii'nin günümüzdeki fiziki durumuna bakıldığında, kullanılamaz halde olduğu anlaşılmaktadır. Caminin iklim şartları ve bakımsızlıktan dolayı duvarlarında derin çatlaklar ve yer yer çökmelerin meydana geldiği tespit edilmiştir. Caminin bir an önce özgün inşa malzemesi kullanılarak onarıma tabi tutulması gerekmektedir.

Köstence Hünkâr Camisi'nin günümüzde minaresi de dahil olmak üzere özellikle yapının güneybatı köşesinde büyük çatlakların olduğu ve sorumlular tarafından çatlak ölçüm cihazlarının takıldığı gözlemlenmektedir. Yıkılma tehlikesi altında olan caminin önlem alınmadığı takdirde gelecek nesillere ulaşamayacağı açıkça görülmektedir. Köstence Müftülüğü ve Köstence Belediyesi'nin işbirliği ile 1990 ve 1995 yılları arasında caminin restorasyonuna başlanmış ancak diplomatik ve ekonomik nedenler nedeniyle proje

tamamlanamamıştır. 2011 yılında eski Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun talimatıyla cami restore ettirilmiştir⁷³⁰. Günümüzde caminin beden duvarları ve minaresinde tespit edilen çatlakların giderilmesi hususunda yeni bir restorasyon projesinin hazırlanması önerilmektedir.

Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii, bugün yıkık haldedir. Neredeyse terk edilmiş olan köyün hemen dışında yer alan caminin tavanı tamamıyla çökmüş olup beden duvarları ise kısmen sağlam bir şekilde günümüze ulaşabilmiştir. Caminin ivedi bir şekilde restorasyon projesi hazırlanarak, çöken ahşap tavanın aslına uygun bir şekilde yeniden inşa edilmesi, duvarlardaki çatlak ve göçüklerin ise caminin özgün malzemesine uygun bir şekilde tamir ettirilmesi gerekmektedir.

Ciocarla de Jos (Büyük Bülbül), Cotu Vaii (Kırağı), Abrud ve Baraganu (Osmanfakı) Köyü camilerinin bugünkü durumu incelendiğinde; pek fazla kullanılmadığı için duvarlarında çatlaklar ve iç tavan örtüsünde göçüklerin meydana geldiği tespit edilmiştir. Romanya'nın iklim şartları ve camilerin kullanılabilirliği göz önüne alındığında; Osmanlı mirası olan bu eserlerin ivedi bir şekilde restorasyon projesinin hazırlanarak duvar ve tavandaki çatlakların kapatılması ve sağlamlaştırılması önerilmektedir.

Valea Tapului Köyü 1 ve 2 Nolu çeşmeler ile Lipnita Köyü'nde yer alan çeşmenin erişilebilirlik problemleri olmasından dolayı kendi kaderlerine terk edilmişlerdir. Çeşmelerin kitabe kısımlarının bilinçli bir şekilde tahrip edildiği ve duvarlarında derin çatlakların meydana geldiği tespit edilmiştir. Çeşmelerin, yapılacak olan restorasyon çalışmalarında, duvarlardaki çatlakların giderilerek koruma altına alınmaları gerekmektedir.

Lipova'daki Türk Hanı'na birçok müdahalede bulunulduğu bugünkü fiziki yapısına bakarak anlaşılmaktadır. Hanın özellikle güney cephesinde, yer yer çatlakların olduğu ve cephenin tamamının çimentoyla sıvandığı tespit edilmiştir. Hazırlanacak olan restorasyon çalışmalarında, sıvaların temizlenerek hanın özgün mimarisine uygun bir şekilde tekrardan sıvanması ve duvarlardaki çatlakların giderilmesi önerilmektedir.

Mecidiye Kasabası'nda yer alan Abdülmecid Hamamı, bugün tamamıyla ayakta olsa da, birden fazla koruma sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Yapısal sorunlar arasında hamam duvarlarında, sıvaların döküldüğü ve yer yer derin çatlakların meydana geldiği görülmektedir. Ayrıca farklı işlevlerde kullanılmak amacıyla halvet bölümü ile su deposunun arasındaki duvarın yıkıldığı ve bu nedenle de duvarın mukavemetinin azaldığı tespit edilmiştir. Abdülmecid Hamamı, Romanya'da Osmanlı Dönemi'nden kalan ve günümüze ulaşan tek

⁷³⁰ İsmail, 2015: 490.

hamam olma özelliği taşıması bakımından ivedi bir şekilde restorasyon projesinin hazırlanarak koruma altına alınması gerekmektedir.

Sultan yapıları dışında bazı köy camilerinin minarelerinin farklı nedenlerle yıkıldığı bilinmektedir. Romanya'daki köy camilerinin minareleri, daha çok yekpare bir taş üzerine baldaken tarzında tasarlandığı, arşiv belgelerinde yer alan fotoğraflardan ve günümüzdeki bakiyelerden anlaşılmaktadır. Günümüzde, hayırseverler tarafından bu tarz minareler yerine eserin özgün mimarisi dışında betonarme minareler inşa ettirilmektedir.

Günümüze ulaşan toplam 73 adet eser, her ne kadar ayakta olsa da bugünkü fiziki durumlarına bakıldığında, çoğunun yanlış onarımlar ve müdahaleler sonucunda özgünlüğünü kaybettiği görülmektedir. Özellikle köylerde yer alan eserlerde bu sorun daha belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar savaşlar, nüfus mübadeleleri ve tabiat şartları bu eserlerin yok olmasında etkili olsa da, köylerde yaşayan Müslüman halkın da anıtlara gereken önemi vermediği, aksine var olan tarihi camilerin yıktırılarak yerine daha büyük bir cami inşa ettirilmesi için müftülüğe isteklerde bulunulduğu da bilinmektedir. Şimdiye kadar tespit ettiğimiz ve yıktırılarak yerlerine yenilerinin inşa ettirildiği anıtlar arasında, Basarabi (Mürvetler-Murfat), Cumpăna (Hasid Oluk), Dobromir, Lazu ve Ovidiu (Kanara) Köyü camileri örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıda değerlendirmeye aldığımız eserler üzerinde en çok karşılaştığımız problemlerin başında, yanlış malzeme kullanımı ve niteliksiz olarak yapılan ekler gelmektedir. Özellikle Romanya'daki köy camilerinde sıkça karşılaştığımız kartonpiyer kullanımı, çimento sıvaların tercih edilmesi ve niteliksiz eklemelerle eserlerin özgün mimarisini kaybetmesine neden olmaktadır. Her ne kadar ısı yalıtımı ve düzgün bir görünüme sahip olmak için bu kartonpiyerler ve çimento sıvalar iyi niyetle kullanılmış olsa da bilimsel yöntemden uzak ve uzman kişiler tarafından yapılmamış bu uygulamalar, eserlerde büyük deformasyonlara yol açmaktadır.

Koruma sorunlarına yönelik hazırlanan tabloya göre; 36 adet eserde niteliksiz ek, 32'sinde yanlış malzeme kullanımı, 13'ünde özgün malzeme kaybı, 14'ünde yapısal sorun ve dördünde ise erişilebilirlik problemlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Osmanlı Devleti, diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Romanya'da da yoğun iskân faaliyetlerinde bulunmuştur. Ancak üzücüdür ki toplam 354 adet eserden sadece 73'ünün günümüze ulaşabildiği tespit edilebilmiştir. İleride yapılacak olan arşiv kayıtları ve yeni araştırmalar neticesinde bu sayının daha da artacağı ön görülmektedir.

Romanya'daki anıtların restorasyonu için öncelikle ülkemizdeki Vakıflar Genel Müdürlüğü ve TİKA ile Romanya Kültür Bakanlığı, Köstence İl Kültür Müdürlüğü ve diğer

ilgili kurumların işbirliğiyle bir protokol oluşturmalıdır. Daha sonra, eserlerin taşınmaz kültür varlığı statüsünde tescillenmesi ve yapısal sorunlarına göre eserlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Daha sonra sanat tarihçi, mimar ve restorasyon uzmanlarının yer aldığı bir ekip ile restorasyon projeleri ivedi bir şekilde hazırlanmalıdır. Bundan sonraki süreçte de eserlerin korunmasında öncelik sırasına göre restorasyonlarının yapılmasına başlanmalıdır. Dini inancı ne olursa olsun bölgede yaşayan halkın bu eserlerin korunması hususunda bilgilendirilmesi, anıtların korunmasında önemli rol oynayacaktır. Günümüze sınırlı sayıda ulaşan bu eserlerin ilgili kurumlar ve bölge halkının bilinçli olarak sahiplenmesi sağlandığı takdirde bu eserlerin gelecek kuşaklara aktarılması mümkün olacaktır. Aksi takdirde bu kültürel miraslarımızın korunması ve yaşatılması söz konusu olmayacaktır.



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Romanya'nın il, ilçe ve köylerinde Osmanlı Döneminde inşa edilen Türk-İslam yapılarının tamamı incelenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda toplam 73 adet eserin günümüze ulaşabildiği tespit edilmiştir (Tablo 5).

İncelenen 73 eser, 44 cami, dört türbe, 21 çeşme, üç han ve bir adet hamamdan oluşmaktadır. Bu yapıların tamamı plan tipleri, yapı ve cephe elamanları, malzeme ve süsleme ana başlıkları altında değerlendirilecektir.

4.1. Tipoloji

4.1.1. Camiler

Günümüze ulaşabilen 44 caminin tamamının Dobruca bölgesinde yer alması dikkat çekicidir. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında Osmanlı-Rus Savaşları, mübadeleler ve komünist rejimden kaynaklanan sebepler gösterilebilir. Tespit edilen 44 camiden 11'i şehir ve kasabalarda, 33'ü ise Dobruca'nın köylerinde yer almaktadır. Şehir ve kasabadaki camilerin fiziki durumu ve kullanım oranına bakıldığında, köylerdeki nazaran daha iyi durumdadır. Köy camilerinin geneli incelendiğinde, duvarlarında çatlakların olduğu, tavanlarının çöktüğü ve cemaatinin az olduğu görülmektedir.

Kataloga dahil edilen camilerden en erken tarihlisi 1574 öncesinde inşa ettirilen Mangalia (Mangalya)-Esmahan Sultan Cami'si, en geç tarihlisi ise 1922 yılında inşa edilen Ciucurova (Çukurova) Köyü Camisi'dir. Yapıların geneli ele alındığında Mangalya, Babadağ, Cernavoda ve Hırşova'daki camiler dışında neredeyse tamamının 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Tespit edilen camilerden 11'inin banisi bilinmemektedir. Diğer 33 caminin ise kim tarafından yaptırıldığı tespit edilmemiştir. Banisi bilinen yapılardan Mangalia (Mangalya)-Esmahan Sultan Cami, Cernavoda (Boğazköy) Hünkâr Cami, Hırşova-Sultan Mahmud Cami, Mecidiye-Karasu Abdülmecid Cami, Tulça-Aziziye Cami, Köstence Hünkâr Cami ve Köstence I. Carol (Kral) Cami'si sultanlar tarafından; Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Camisi'ni Budin valisi; Maçın'deki camiye bölgenin ileri gelenlerinden Mestan Ağa; İshakça'daki camiye Mahmud Yazıcı ve Pecineaga'daki caminin ise Veliyyullah Efendi tarafından yaptırıldığı kitabelerinden veya belgelerden öğrenilmektedir.

Kataloga dahil edilen 44 camiden sadece Köstence'deki I. Carol Camisi'nin sanatçısı bilinmektedir. Mimar Victor G. Ştefanescu tarafından yapılan caminin inşası 1913 yılında tamamlanmıştır.

Camilerden harim ölçüsü bakımından en büyüğü 17.20x17.25 m. ölçülerine sahip Tulça'daki Aziziye Camisi, en küçüğü ise 4.66x7.98 m. ölçülerindeki Gherghina (Defçe) Köyü Camisi'dir.

4.1.1.1. Kubbeli Camiler

Dobruca'daki camiler içerisinde sadece I. Carol Camisi kubbeli olarak inşa edilmiştir. Cami, bodrum ve zemin kat şeklinde planlanmıştır. Harimin merkezi, dört adet haçvari ayakların taşıdığı 7.21 m. çapındaki kubbeye örtülmüştür. Ana eksenler beşik tonozla, köşelerde kalan alanlar ise tekne tonoz benzeri bir örtüyle kapatılmıştır. Ayakların arasına sivri kemerler atılmış olup kubbeye geçişte pendentif kullanılmıştır.

Caminin mimarı olan Victor Ştefanescu'nun yapının inşasına başlamadan önce İstanbul'daki camileri yerinde inceleyerek notlar aldığı bilinmektedir⁷³¹. Mimarın Romanesk, Bizans ve Oryantalizm gibi birçok mimari üslubu harmanlayarak başarılı bir şekilde bu yapıya aktardığı görülmektedir. Ayrıca cami plan, süsleme ve tasarım açısından da birçok üslubu bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle caminin taç kapısında, mihrabında ve harim içindeki alçı ve bronz malzemelerde görülen palmet, rumi, mukarnas ve yıldız gibi süslemelerin Osmanlı Mimarisi'nden izler taşıması dikkat çekicidir. Caminin dış cephedeki tasarımı dikkate alındığında, mimarın İstanbul'u ziyaretinde, Nur-u Osmaniye ve Nusretiye Camisi'ni gördüğü ve I. Carol Camisi'ni de bu eserlerden esinlenerek inşa ettiği düşünülmektedir.

II. Abdülhamid döneminde inşa edilen cami, cephedeki pencere düzeni bakımından yine Abdülhamid tarafından İtalyan bir mimara inşa ettirildiği bilinen Selanik'teki Hamidiye Camisi (1902)⁷³² ile Kayseri'deki Tomarza (1876-1908)⁷³³ ve Han camilerine (1899)⁷³⁴ cephe tasarımı yönünden benzetilmektedir.

Caminin bugünkü mimari tasarımı incelendiğinde, yukarıda saydığımız Osmanlı Dönemi özellikleri taşımasına rağmen Hristiyan mimarisinin etkilerinin daha öne çıktığı algılanmaktadır. Bu durum, caminin banisi ve mimarının Hristiyan olması ile açıklanabilir.

⁷³¹ Pauleanu ve Coman, 2010: 185.

⁷³² Şenyurt, 2016: 185-201.

⁷³³ Özbek, 2011: 55-68.

⁷³⁴ Türkmen, 1997: 153-192.

4.1.1.2. Düz Tavanlı, Dikdörtgen Planlı Camiler

Değerlendirmeye alınan 44 adet camiden 43'ü düz tavanlı olarak inşa edilmiştir. Bu camilerden dokuzu şehir ve kasabalarda, 34'ü ise köylerde yer almaktadır. Camiler, bulundukları bölgelere göre farklılık göstermektedir; şehir ve kasabalarda bulunan yapılardan Mangalia (Mangalya)-Esmahan Sultan, Babadağ-Gazi Ali Paşa, Hırşova-Sultan Mahmud, İshakça-Mahmud Yazıcı, Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy), Köstence-Hünkâr, Maçın-Mestan Ağa, Mecidiye-Abdülmecid ve Tulça'daki Aziziye camileri ölçü, cephe düzeni ve kullanılan malzeme bakımından köylerdeki camilere göre daha zengindir. Köylerde bulunan diğer yapılar ise her ne kadar cami olarak anılsa da boyut ve malzeme bakımından incelendiğinde ve çoğunun orijinal minberlerinin olmaması dikkate alındığında bu yapıların daha çok mescit işlevinde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Diğer Balkan ülkelerindeki Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş olan köy camileri gibi Romanya'daki düz tavanlı camilerin de neredeyse tamamı dıştan kırma çatıyla örtülmüştür. Böyle bir uygulamaya gidilmesinde bölgenin iklim şartları, plan kurgusu ve Osmanlı Devleti'nin ekonomik durumu sebep olarak gösterilebilir; yoğun kar yağışlarının görüldüğü iklimlerde daha çok kırma çatının tercih edildiği bilinmektedir. Ayrıca camilerin örtü sisteminde kubbenin uygulanması ekonomik olarak kırma çatıya göre daha masraflıdır. Camilerin genelinin 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olduğu düşünülürse Osmanlı'nın bu dönemde ekonomik sıkıntılar yaşadığı ve Anadolu dışında kubbeli cami yaptıramayacak güçte olduğu ileri sürülebilir. Balkan coğrafyasında yer alan Arnavutluk, Kosova ve Bulgaristan'da benzer uygulamalara rastlanmaktadır. Örneğin Arnavutluk'un Elbasan şehrindeki Hünkâr Cami (1490-1492)⁷³⁵ ve Pogradec'teki Goriç Cami (19. yy)⁷³⁶, Kosova Prizren'deki Ahmed Bey Cami (19.yy)⁷³⁷, Gilan kentinde bulunan Dere Mahallesi Camii (1933)⁷³⁸ ve Yanova Çarşı Camii (15.yy.)⁷³⁹, Priştine'deki Pîrî Nazır Camii (16.yy.)⁷⁴⁰, Kadriye Camii (18. yy)⁷⁴¹ ve Yusuf Çelebi Camisi (16. yy.)⁷⁴², Bulgaristan Cebel'de Küçük Viran Cami (19. yy)⁷⁴³ Koşukavak'taki Çal Cedid Köyü Cami (18. yy)⁷⁴⁴ düz tavanlı ve kırma çatılı olarak inşa edilmiştir.

⁷³⁵ Kuş vd., 2007: 57.

⁷³⁶ Kuş vd., 2007: 109.

⁷³⁷ Virmiça, 1999: 92.

⁷³⁸ Virmiça, 1999: 323.

⁷³⁹ Virmiça, 1999: 347.

⁷⁴⁰ İbrahimgil ve Konuk, 2006a: 428-434.

⁷⁴¹ İbrahimgil ve Konuk, 2006a: 483-487.

⁷⁴² İbrahimgil ve Konuk, 2006a: 514-518.

⁷⁴³ İbrahimgil ve Keleş, 2016a: 354.

⁷⁴⁴ İbrahimgil ve Keleş, 2016a: 408.

Özellikle köy camilerinde, harime girişten önce farklı ölçülerde hazırlık mekânlarının eklendiği görülmektedir. Bu mekânlar, daha çok camide görev alan imamın dinlenme yeri olarak hazırlanmıştır. Böyle bir uygulamaya gidilmesinde gelenekten ziyade daha çok ihtiyacın etkili olduğunu söylemek mümkün görülmektedir. Benzer uygulamalarla, diğer Balkan coğrafyasındaki köy ve kasaba camilerinde de karşılaşılmaktadır. Bulgaristan'ın Pavel Banya'daki Sofular Köyü Camii (19. yy.)⁷⁴⁵, Şumnu'daki Rıfat Paşa Camii (1869)⁷⁴⁶, Zıştovi'deki Hacı Abdullah Efendi Camii (18. yy.)⁷⁴⁷, Balçık'taki Turgut Reis Camii (16. yy.)⁷⁴⁸, Lofça'daki Üstüreç Köyü Camii (18. yy.)⁷⁴⁹, Niğbolu'daki Hacı Ahmed Ağa Camii (18. yy.)⁷⁵⁰, Kosova Priştine'deki Pîrî Nazır Camii (16.yy.)⁷⁵¹, Kadriye Camii (18. yy.)⁷⁵² ve Yusuf Çelebi Camii (16. yy.)⁷⁵³ harimin kuzeyinde hazırlık mekânlarına yer verilen yapılardır.

Romanya'daki düz tavan örtülü camilerin tamamı dikdörtgen planlıdır. Bu duruma aykırı tek örnek olan Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii, 5.18x5.18 m. ölçülerinde kare planlı olarak inşa edilmiştir. Özellikle Dobruca'daki diğer köy camileri gibi bu yapının da kuzeyine daha sonradan odaların eklendiği görülmektedir. Caminin mimarisi dikkate alındığında, yapıya birden çok müdahalelerde bulunduğu tespit edilmektedir. Sonuç olarak kare planlı olarak sınıflandırdığımız bu yapının da Dobruca'daki diğer köy camileri gibi dikdörtgen planlı olduğu düşünülmektedir. Bundan dolayı cami, dikdörtgen planlı yapılar içerisinde değerlendirilmeye alınmıştır.

4.1.2. Türbeler

Romanya'da sadece dört adet türbenin günümüze ulaşabildiği tespit edilebilmiştir. İshakça'daki İshak Baba ve Çernavoda'daki cami avlusunda yer alan yapılar, her ne kadar literatürde türbe olarak anılsa da genel mimari özellikleri incelendiğinde bu yapıların lahit şeklinde tasarlandığı ve Osmanlı türbe mimarisinin özelliklerini taşımadığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan yukarıda adı geçen eserler kataloğa dahil edilmiş olmasına rağmen değerlendirme bölümüne alınmamıştır. Mimari form olarak kabul edeceğimiz iki türbe vardır. Bunlar, Babadağ'da inşa edilen Sarı Saltuk ve Gazi Ali Paşa türbeleridir. Sarı Saltuk Türbesi

⁷⁴⁵ İbrahimgil ve Keleş, 2016b: 1105.

⁷⁴⁶ İbrahimgil ve Keleş, 2016b: 1135.

⁷⁴⁷ İbrahimgil ve Keleş, 2016b: 1403.

⁷⁴⁸ İbrahimgil ve Keleş, 2016a: 197.

⁷⁴⁹ İbrahimgil ve Keleş, 2016a: 504.

⁷⁵⁰ İbrahimgil ve Keleş, 2016a: 575.

⁷⁵¹ İbrahimgil ve Konuk, 2006a: 428-434.

⁷⁵² İbrahimgil ve Konuk, 2006a: 483-487.

⁷⁵³ İbrahimgil ve Konuk, 2006a: 514-518.

kare planlı, Gazi Ali Paşa Türbesi ise altıgen planlı olarak tasarlanmıştır. Her iki türbenin içerisinde bir adet ahşap sanduka yer almaktadır.

4.1.2.1. Kubbeli Türbeler

4.1.2.1.1. Kare Planlı Türbeler

Yapılan araştırma neticesinde sadece Babadağ'daki Sarı Saltuk Türbesi kare planlı olarak inşa edilmiştir. Türbenin doğu yöndeki giriş eyvanının olduğu bölümün üzeri ise ahşap sundurmayla, mezar bölümünün üzeri 4.75 m. çapında bir kubbeyle örtülmüştür. Dıştan kiremitle kaplı olan kubbenin iç yüzünde tuğla ve ince kesme taş kullanılmıştır. Yapının inşa tarihi tam olarak bilinmese de Evliya Çelebi, türbenin II. Bayezid (1481-1512) tarafından inşa ettirildiğini aktarmaktadır⁷⁵⁴. Türbe, cephe düzeni bakımından Bulgaristan Sofya'daki Bali Efendi Türbesi'yle (1551-1552),⁷⁵⁵ kubbe tasarımı yönünden ise Tire'deki İsa Baba Türbesi'ne (15. yy),⁷⁵⁶ benzemektedir.

4.1.2.1.2. Altıgen Planlı Türbeler

Değerlendirmeye aldığımız türbeler içerisinde Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Türbesi altıgen planlıdır. Türbenin üzeri 5.37 m. çapında ve 6.35 m. yüksekliğinde bir kubbeyle örtülmüştür. Kubbe, dıştan Romanya'nın geleneksel mimarisinde görülen çakıl taşlarıyla kaplanmıştır.

Türbe plan tasarımı açısından Üsküp'teki Paşa Bey Türbesi (XV. yy'ın ilk yarısı)⁷⁵⁷ ve Mustafa Paşa Türbesi (1519)⁷⁵⁸, Tire'deki Yağlıoğlu Türbesi (15. yy)⁷⁵⁹, Cağaloğlu Ali Paşa Türbesi (1620 öncesi)⁷⁶⁰ ve İnegöl'deki İshak Paşa Türbesi (1486 öncesi)⁷⁶¹ ile benzerlik göstermektedir.

4.1.3. Çeşmeler

4.1.3.1. Bağımlı Çeşmeler

İncelenen toplam 21 adet çeşmeden sadece Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Çeşmesi bağımlı çeşme tipine girmektedir. Çeşme, Gazi Ali Paşa Camisi'nin kuzeydoğu köşesinde, son cemaat yerine bitişik inşa edilmiştir. Nişsiz ve tek cephele olan çeşmeye, doğuda bulunan

⁷⁵⁴ Evliya Çelebi, 2013a: 230.

⁷⁵⁵ İbrahimgil ve Keleş, 2016b: 983-985.

⁷⁵⁶ Daş, 2007: 134-135.

⁷⁵⁷ Özer, 2006: 113.

⁷⁵⁸ Özer, 2006: 116.

⁷⁵⁹ Daş, 2007:154-155.

⁷⁶⁰ Daş, 2007: 157.

⁷⁶¹ Daş, 2007:173-175.

15 basamakla inilmektedir. Anadolu’da çok az örneğine rastlanan çeşme, dikdörtgen bir alan içerisine alınmıştır. Mekânın batı duvarına konumlandırılan çeşme, bu yönüyle Romanya ve Anadolu’daki çeşmelerden ayrı tutulmaktadır. Yapı, genel mimari tasarımı yönünden 18. yüzyılda inşa ettirildiği düşünülen Erzurum’daki Dabakhane I Nolu Çeşme’siyle⁷⁶² benzer özellik taşımaktadır.

4.1.3.2. Bağımsız Çeşmeler

Romanya’da Osmanlı Dönemi’nde Babadağ Gazi Ali Paşa Çeşmesi dışındaki 20 adet çeşme, yapıdan bağımsız olarak inşa edilmiştir. Gerek Balkan ülkelerinde gerekse Anadolu’da bu tarzda birçok bağımsız çeşme örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Bulgaristan’ın Yeni Pazar İlçesi’ndeki Ali Çoban Çeşmesi (18.yy)⁷⁶³, Makedonya’daki Alaca Camii’nin (1833) avlusunda yer alan çeşme (1833),⁷⁶⁴ Kosova’da 19. yüzyılda inşa edilmiş Binbaşı Çeşmesi⁷⁶⁵ mimari tasarım yönünden Romanya’daki çeşmelere benzemektedir.

İncelenen toplam 21 adet çeşmenin tamamı, nişsiz ve tek cepheli olarak tasarlanmıştır. Çeşmelerden sadece Babadağ’daki Gazi Ali Paşa Çeşmesi bağımlı olarak inşa edilmiştir. Diğer çeşmeler ise bağımsız olarak yapılmıştır. Çeşmeler, ortalama 1.82 m. yüksekliğinde, 1.34 m. genişliğindedir. Toplam yedi adet çeşmenin üzerinde harpuşa yer almaktadır. Diğer çeşmeler ise düz ve kaval formundaki silmelerle sonlanmaktadır.

Ele alınan çeşmelerin ön cephelerinde kesme taş, yalıklarda ise beton malzeme kullanılmıştır. Köylerdeki meydan çeşmelerinin uzun yalaklarının olması, köyde yaşayan insanların yanı sıra hayvanların da çeşmeden yararlandıklarını göstermektedir. Şehir merkezlerinde, iki örnek dışında (Babadağ ve Köstence), çeşmelerin bulunmaması ise dikkat çekicidir. Romanya’daki bütün çeşmelere suyun getirilmesi doğrudan borularla sağlanmıştır. Dolayısıyla bu eserlerin su depoları bulunmamaktadır.

Yapılardan sadece Fantana Mare (Başpınar) ve Valea Tapului köyündeki 1 Nolu çeşmenin inşa kitabesi günümüze ulaşabilmiştir. Fantana Mare (Başpınar) köyündeki çeşmenin kitabesinden; Hacı Salih Ağa tarafından H. 1278/M.1861-1862 yılında inşa ettirildiği bilgisine ulaşılmıştır. Valea Tapului köyündeki çeşme kitabesinin kasıtlı olarak tahrip edilmesinden dolayı, yapının banisi ve inşa tarihi okunamamıştır. Babadağ (Gazi Ali Paşa Çeşmesi) ve Köstence’deki (Sultan Abdülaziz Çeşmesi) çeşmelerin kitabesi olmasa da banisi ve inşa tarihleri hakkındaki bilgilere diğer yazılı kaynaklardan istifade edilerek

⁷⁶² Yurttaş ve Özkan, 2002: 64; Güncüoğlu, 1998: 5.

⁷⁶³ İbrahimgil ve Keleş, 2006b: 1158.

⁷⁶⁴ Kuş vd., 2007: 148.

⁷⁶⁵ İbrahimgil ve Konuk, 2006b: 860-861.

ulaşılmıştır. Yukarıda adı geçen eserler dışındaki kitabeleri olmayan çeşmelerin, malzeme teknik ve cephe düzeni dikkate alınarak ayrıca çevre ülkelerde ve Anadolu’da yer alan benzer çeşme örnekleriyle karşılaştırarak tarihlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan tarihlendirmede, çeşmelerin genelinin 19. yüzyılın ilk yarısı veya 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Anadolu’da 19. yüzyılda kemerli çeşme örnekleri karşımıza çıkarken, Romanya’da bu tip çeşmelere rastlanmaması dikkat çekicidir.

Tespit edilen 21 adet çeşmeden sadece 11 adedinin kitabe çerçevesi bulunmaktadır. Valea Tapului Köyü 1 ve 2 Nolu Çeşmesi’nin kitabe çerçeveleri yatay dikdörtgen, İzvoru Mare Köyü Çeşmesi’nin çerçevesi ise kare formundadır. Diğer çeşmelerin kitabe çerçeveleri, yatay dikdörtgen formunda olup köşeleri içe doğru kavislendirilmiştir.

Araştırmaya dahil edilen çeşmelerden Fantana Mare (Başpınar), İon Corvin, Lipnita, Oltina köylerinin çeşmeleri ile Banaesa (Paraköy) Köyü 1 ve 3 Nolu Çeşme ve Babadağ-Gazi Ali Paşa Çeşmesi’nin bardaklıkları bulunmamaktadır. Diğer çeşmelerde yer alan bardaklıkların tamamı, Coslugea (Kozluca) Köyü 1 Nolu Çeşme dışında, ortalama 0.13x0.17 m. ölçülerinde, kaş kemerli olarak tasarlanmıştır. Coslugea’daki çeşmenin bardaklığı ise sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. İncelenen çeşmelerden sadece Fantana Mare (Başpınar) Köyü’ndeki çeşmenin süslemesi yoktur. Diğer çeşmeler ise gülbezek, silme ve figürlü süslemelerle hareketlendirilmiştir⁷⁶⁶.

Özellikle Dobruca’nın köylerinde yer alan çeşmelerin tepe noktalarına daha sonraki yıllarda haç motifi eklendiği görülmektedir. Ayrıca bazı eserlerin ön yüzlerinin merkezine, boyayla Hristiyan litürjisinde kullanılan haç, şarap ve kadeh motifleri çizilmiştir. Dahası, bugünkü izlerden ve kalıntılardan bazı kitabelerin tahrip edildiği ve kasıtlı olarak kırıldığı gözlemlenmiştir. Hatta bazı yapıların kitabelikleri kazılarak üzerine Romence yazıların eklendiği de görülmektedir. Komünizm yıllarında (1944) Dobruca’da, Türklerden kalan çeşmelerin üzerlerinin alçıyla sıvandığı bilinmektedir⁷⁶⁷. Bu tarz eklemeler ve uygulamalarla, yapılara bilinçli bir Hristiyan kimliği kazandırılmak istendiği anlaşılmaktadır. Yukarıda bahsi geçen Osmanlı çeşmelerin, koruma ve kayıt altına alınmaması durumunda, ileriki yıllarda tamamen yok olacağı ön görülmektedir.

⁷⁶⁶ Çeşmelere ait süslemeler, değerlendirme bölümünün “Süsleme” başlığı altında ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

⁷⁶⁷ Önal, 1994: 182.

4.1.4. Hanlar

Romanya’da toplam üç adet han günümüze ulaşabilmiştir. Bu yapılar, Bükreş’te Manuk Han, Galati’de (Kalas) Han Kapısı ve Lipova’da Türk Hanı’dır. Hanların inşa kitabesi bulunmamaktadır. Bu nedenle yapıların tarihlendirilmesiyle ilgili yazılı kaynaklardan istifade edilmiştir. Yukarıda adı geçen hanlar, dikdörtgen planlı, avlulu, üç katlı hanlar ve dikdörtgen planlı, avlusuz, tek katlı hanlar olmak üzere iki farklı tipte değerlendirilecektir. Kalas’ta yer alan hanın sadece kapısının bulunduğu giriş cephesi günümüze gelebilmiştir. Ancak mimari özelliği hakkında bir bilgiye ulaşamadığı için herhangi bir tipoloji içerisine alınmamıştır.

Yukarıda adı geçen hanların inşasında kesme taş, tuğla, ahşap ve beton malzeme kullanılmıştır. Süslemede ise alçı taşı, ahşap ve demir malzeme tercih edilmiştir.

4.1.4.1. Dikdörtgen Planlı, Avlulu, Üç Katlı Hanlar

Bükreş’in merkezinde yer alan Manuk Han’ı dikdörtgen planlı, avlulu ve üç katlı olarak tasarlanmıştır. Han, 1806 yılında Ermeni Emanuel Mirzaian (Manuk Bey) tarafından inşa ettirilmiştir⁷⁶⁸. Hanın duvarlarında beton, ana giriş kapısının hemen üzerindeki mekânda, hanın iç avlusunda, pencere çerçevelerinde ahşap, hanın ana kapısında demir, zemin katında yer alan mekânların duvarlarında ve ana kapının örtü sisteminde tuğla, üst kattaki odaların tavanlarında ise ahşap malzeme kullanılmıştır.

Dikdörtgen planlı, avlulu ve üç katlı olarak tasarlanan bu tip şehir içi hanların 19. yüzyıl başlarından itibaren inşa edildiklerini ileri süren Ersoy, şehir içi hanlarının emniyetten ziyade daha çok ticari hayata uygunluğu dikkate alınarak tasarlandığını; geleneksel han mimarisinde karşımıza çıkan tek girişli masif cephelerin yerini bol açıklıklı ve çok girişli bir düzenlemeye bıraktığını söylemektedir⁷⁶⁹. Manuk Han, Arnavutluk-Görice ilinde 1806 yılında inşa edilmiş olan Elbasanlı Han⁷⁷⁰ ile Makedonya Üsküp şehrindeki Kapan Han’ına (1469-1470)⁷⁷¹ mimari tasarım yönünden benzetilmektedir.

4.1.4.2. Dikdörtgen Planlı, Avlusuz, Tek Katlı Hanlar

Lipova’nın merkezinde yer alan Türk Hanı (Türk Pazarı), dikdörtgen planlı, avlusuz ve tek katlı olarak inşa edilmiştir. Hanın kuzey, doğu ve batı cepheleri tamamıyla tuğla malzemeyle inşa edilmiştir. Yapının güney cephesi tamamıyla çimentoyla sıvanmıştır. Dökülen sıva izlerinden güney cephenin de tamamıyla tuğla malzemeyle örüldüğü

⁷⁶⁸ Ionescu, 1976; Potra, 1985: 151; Siruni, 1989: 53-100.

⁷⁶⁹ Ersoy, 1991: 133.

⁷⁷⁰ Kuş vd, 2007: 98.

⁷⁷¹ Özer, 2006: 126.

anlaşılmaktadır. Pencere çerçeveleri ve kapaklarında, odalara giriş kapılarında ahşap ve demir malzeme kullanılmıştır.

Hanın inşa tarihi bilinmemektedir. Gerek araştırmacıların önerileri gerekse Osmanlının bölgedeki hâkimiyet dönemi göz önüne alındığında yapının 1552-1699 yılları arasında inşa edilmiş olabileceği söylenebilir.

Lipova'daki han, plan özelliği yönünden olmasa da cephe düzeni ve odaların sıralanışı bakımından Üsküp'deki İshak Bey Bedesteni'ne (19. yy)⁷⁷² benzemektedir. Yapının mevcut plan özellikleri dikkate alındığında ve literatürde benzer han örneğiyle karşılaşılmaması neticesinde, değerlendirmeye aldığımız eserin bedesten olabileceğini göstermektedir.

4.1.5. Hamamlar

Romanya'da Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş sadece bir adet hamam günümüze gelebilmiştir. Hamamın inşasında, kesme taş, kabayonu taş, tuğla ve beton malzeme kullanılmıştır. Hamam süsleme açısından sadedir. Hamamın Sultan Abdülmecid'in emriyle 1858 yılında inşasına başlandığı ve 1864 yılına kadar da devam ettiği bilinmektedir. Yapının 1877-1878 yılında Osmanlı-Rus Savaşları sırasında ciddi hasar gördüğü ve 1937 yılında elektrik fabrikası olarak kullanıldığı yazılı kaynaklardan öğrenilmektedir.

Hamamın bugün sahip olduğu mimari özellikleri dikkate alındığında planıyla ilgili tipoloji yapılamamaktadır. Hamamın soyunmalık, sıcaklık, halvet hücresi ve su deposunun sıralanışı açısından Anadolu'daki taşra hamamlarından Bünyan Eski Hamam'la (19. yy.'ın ikinci yarısı) büyük ölçüde benzerlik göstermektedir⁷⁷³.

4.2. Yapı Elemanları

4.2.1. Duvarlar

Katalogda incelenen 36 adet caminin beden duvarı kalınlığı, 0.60 m. ile 0.90 m. arasındadır. Altı adet caminin 0.60 m. altında, iki adet caminin ise 0.97 m. ve 1.11 m. arasında değişmektedir. Brebeni (Çukurköy) ve Faurei (Kalaycı) Köyü Camisi'nin duvarları yatay döşenmiş ahşap hatıllarla desteklenmiştir. Maçin'deki Mestan Ağa ve Gradina (Dokuzsupu) Köyü Cami'sinin duvarları ise ahşap lambirilerle kaplanmıştır. İshakça-Mahmud Yazıcı Camisi'nin harim duvarları, 0.38 m. yüksekliğinde bir temel duvarı üzerine, ahşap direklerle oluşturulan ana iskeletin üzerine ahşap levhalar çakılarak örülmüştür.

Özellikle köy camilerinde inşa malzemesi olarak kabayonu taş kullanılmıştır. Şehir ve kasabalarda yer alan yapılarda ise daha çok kesme taş ve tuğla malzeme tercih edilmiştir.

⁷⁷² Kuş vd, 2007: 225.

⁷⁷³ Denктаş, 2000: 223.

Babadağ'daki Sarı Saltuk Türbesi'nin duvar kalınlığı 0.96 m., Gazi Ali Paşa Türbesi'nin duvar kalınlığı ise 0.97 m.dir. Dobruca Bölgesi'nde yer alan çeşmelerin duvar kalınlıkları ortalama 0.80 m. olarak tespit edilmiştir. Galati (Kalas) Türk Hanı'nın duvar kalınlığı 0.90 m., Lipova'daki Türk Hanı'nın duvar kalınlığı, bodrum katta ortalama 0.60 m., zemin katta ise 0.40 m. olarak ölçülmüştür. Bükreş'teki Manuk Han'ı, üç katlı inşa edilmiştir. Her kat farklı duvar kalınlığına sahiptir; birinci katın duvar kalınlığı ortalama 0.96 m., ikinci katın 0.76 m., üçüncü katın ise 0.65 m.dir. Mecidiye'nin merkezinde yer alan hamamın duvar kalınlığı ise 0.85 m.dir.

4.2.2. Üst Örtü Elemanları

Romanya'da Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş olan eserlerde farklı örtü elemanlarının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu örtü sistemleri düz tavan, tonoz ve kubbe olarak farklılık göstermektedir.

4.2.2.1. Düz Tavan

I. Carol Camisi dışında bütün camilerin harim bölümü, içten ahşap düz tavanla örtülmüştür. Bükreş'teki Manuk Han ve Lipova'daki Türk Hanı'nın odalarında düz tavan tercih edilmiştir.

Mangalya-Esmahan Sultan, Babadağ-Gazi Ali Paşa, Mecidiye-Abdülmecid, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Hırşova-Sultan Mahmud, İshakça-Mahmud Yazıcı, Köstence-Hünkâr ve Tulça'daki Aziziye camilerinin tavan göbekleri, farklı motiflerdeki süslemelerle hareketlendirilmiştir. Ancak Mangalya-Esmahan Sultan ve Köstence'deki Hünkâr Camisi'nin tavan süslemeleri orijinal değildir. Diğer camilerin tavanları ise süsleme açısından yalın bırakılmıştır⁷⁷⁴.

Harim dışında, Mangalya-Esmahan Sultan, Babadağ-Gazi Ali Paşa, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Hırşova-Sultan Mahmud, Maçın-Mestan Ağa, Mecidiye-Abdülmecid, İshakça-Mahmud Yazıcı, Nisipari (Karatay), Faurei (Kalaycı), Silişte (Taşpınar) ve Castelu (Köstel-Borlak) Köyü camilerinin son cemaat yerlerinin üzeri, içten ahşap düz tavanla örtülmüştür.

⁷⁷⁴ Camilerle ilgili süslemeler, değerlendirme bölümünün "Süsleme" başlığı altında anlatılacaktır.

4.2.2.2. Kubbeler

Dobruca Bölgesi'ndeki Osmanlı eserlerinin üzerini örten kubbelerin çapları, yapıların ölçülerine göre farklılık göstermektedir. Köstence'deki I. Carol camisinin harim merkezi, 7.21 m. çapında; Babadağ'da yer alan Sarı Saltuk Türbesi 4.75 m. çapında; Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Türbesi 5.37 m. çapında ve Mecidiye yer alan hamamın sıcaklık kısmının üzeri ise 6.32 m. çapında bir kubbeyle örtülmüştür. I. Carol Camisi'nin kubbesi tek kademeli, onikigen planlı yüksek bir kasnak üzerine inşa edilmiştir. Diğer yapıların kubbeleri ise doğrudan beden duvarı üzerine oturmaktadır.

4.2.2.3. Tonozlar

Katalogda yer alan yapılardan Köstence'deki I. Carol Camisi'nde, Mecidiye'deki Hamam'da, Lipova'daki Türk Hanı'nda ve Bükreş'teki Manuk Han'da tonoz kullanılmıştır. I. Carol Camisi'nin harim merkezi kubbeyle örtülmüştür. Ana eksenler beşik tonozla, köşelerde kalan alanlar ise tekne tonozu hatırlatan örtüyle kapatılmıştır. Mecidiye'deki Hamam'ın halvet hücresi ile su deposunun üzeri ise beşik tonozla örtülmüştür. Lipova'daki Türk Hanı'nın batı yönündeki revak gözlerinin üzeri basık tonoz, zemin kattaki odaların üzeri çapraz tonoz ve bodrum katındaki odalar ise beşik tonoz örtülmüştür. Bükreş'teki Manuk Han'ın zemin katındaki koridorda ve hana giriş kapısında beşik tonoz kullanılmıştır.

4.2.3. Geçiş Elemanları

Romanya'daki Osmanlı eserlerinde iki farklı geçiş sistemi kullanılmıştır. Köstence I. Carol Camisi'nde, Mecidiye'deki hamamın sıcaklık kısmında ve Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Türbesi'nde kubbeye geçişler pandantifle sağlanmıştır. Babadağ'daki Sarı Saltuk Tübesi'nin mezar bölümünü örten kubbede ise tromp tercih edilmiştir.

4.2.4. Taşıyıcı Direk, Ayak ve Sütunlar

Katalogda incelenen eserlerden 20'sinde üst örtüyü ve kadınlar mahfilini taşımak için ahşap direk, taş ayak ve sütunlar kullanılmıştır.

Mangalya'daki Esmahan Sultan, Faurei (Kalaycı) Köyü ile İshakça Mahmud Yazıcı Camilerinin son cemaat yeri ve kadınlar mahfili ahşap direklerle taşınmaktadır.

Babadağ Gazi Ali Paşa, Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr, Hırşova Sultan Mahmud, Mecidiye Abdülmecid, Tulça Aziziye, Gradina (Dokuzsupu) Köyü ve Cotu Vaii (Kırağı) Köyü Camileri'nin kadınlar mahfilinde ahşap direk kullanılmıştır.

Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camisi'nde harimi örten ahşap tavanı desteklemek amacıyla harimin merkezine iki sıra ahşap direk yerleştirilmiştir.

Maçın Mestan Ağa Camisi'nin kuzey dış cephesinde yer alan cumba, kare kesitli; kadınlar mahfili ise dairesel kesitli ahşap direklerle desteklenmiştir.

Camiler dışında, Bükreş'teki Manuk Han'ın birinci ve ikinci katındaki revaklı bölümlerde, mukarnas başlıklı ahşap direklerle yer almaktadır.

Mangalya-Esmahan Sultan, İshakça-Mahmud Yazıcı, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Hırşova-Sultan Mahmud, Mecidiye-Abdülmecid, Tulça-Aziziye, Faurei (Kalaycı), Gradina (Dokuzsupu) ve Cotu Vaii (Kırağı) Köyü Camileri'nde üst örtüyü taşımak için tasarlanan ahşap direkler, aynı zamanda kadınlar mahfilini de taşımaktadır.

Amzacea (Hamzaca), Hagieni (Hacılar), Nisipari (Karatay), Independenta (Bayramdede) ve Siliştea (Taşpınar) Köyü Camileri'nin harim merkezinde, son cemaat mahalli ve kadınlar mahfilinde kullanılan ahşap direkler özgün değildir.

Babadağ Gazi Ali Paşa Camisi'nin son cemaat yeri, dikdörtgen ve L forumundaki ayaklar arasına kemerler atılarak oluşturulmuştur. Köstence'deki I. Carol Camisi'nin harimi örten kubbenin taşınmasında ve bodrum katındaki mekânda, haç formunda ayaklar kullanılmıştır. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camisi'nin girişindeki sundurmayı destekleyen ve Agigea (Aziziye) Köyü Camisi'nin harimin merkezinde yer alan ayaklar orijinal değildir.

Mecidiye'deki Hamam'ın halvet hücresi ile su deposu arasında, bir adet ayak yer almaktadır. Masif ayaklar, Lipova'daki Türk Hanı'nın güney cephedeki revaklı kısmın doğu kanadında kullanılmıştır.

Sütun, Lipova'daki Türk Hanı'nın güney cephedeki revaklı bölümün batı kanadında; Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camisi'nin kadınlar mahfilinin alt katında; Köstence'deki I. Carol Camisinin avlusunun doğu ve batısında yer alan revaklı bölümde kullanılmıştır. Ayrıca I. Carol Camisi'nin minare şerefenin üzerine yerleştirilen saçağın taşınması için ise sütunceler tercih edilmiştir.

4.2.5. Son Cemaat Yeri

İncelenen eserlerden 12'sinde son cemaat mahalli vardır. Mangalya-Esmahan Sultan, Faurei (Kalaycı) Köyü, Nisipari (Karatay) Köyü, İshakça-Mahmud Yazıcı ve Siliştea (Taş Pınar) Köyü Camilerinin son cemaat mahalli, direklerin taşıdığı ahşap sundurmayla örtülmüştür. Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Hırşova-Sultan Mahmud, Maçın-Mestan Ağa, Mecidiye-Abdülmecid ile Albeşti (Akbaş) ve Castelu (Köstel-Borlak) Köyü camilerinin son cemaat yerlerinin etrafı duvarlarla çevrili olup üzeri düz tavanla örtülmüştür. Diğer

camilerden farklı olarak Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Camisi, dört adet masif ayak üzerine sivri kemer atılmasıyla oluşturulmuş üç gözlü son cemaat yerine sahiptir. Kemerler, içe çöktürülerek belirgin hale getirilmiştir. Doğu ve batı köşedeki ayaklar, L şeklinde tasarlanmıştır. Mekânın üzeri içten ahşap düz tavanla örtülmüştür.

4.2.6. Minareler

Katalogda yer alan 44 camiden 38'inin minareli olarak inşa edildiği ve bu minarelerden ise sadece 17'sinin orijinal olduğu tespit edilmiştir. Değerlendirme kısmı, günümüze orijinal olarak gelen 17 adet minare üzerinden yapılacaktır.

Minarelerden 15'i cami duvarına bitişik, ikisi ise camiden bağımsız olarak inşa edilmiştir. Minarelerin inşa malzemesinde daha çok kesme taş, kabayonu taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır. Kurşun malzemenin kullanımı ise sadece külah örtülerinde kaplama malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tespit edilen 17 adet minareden 14'ünün kaidesi dikdörtgen planlıdır. Diğer üç minareden Ciucurova (Çukurova) Köyü Camisi'nin minare kaidesi, 3.03x3.03 m. ölçülerinde kare planlı olarak inşa edilmiştir. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Cami'sinin minare kaidesi, yaklaşık 3.00 m. uzunluğunda yekpare bir taşla oluşturulmuştur. Köstence'deki I. Carol Camisi'nin minaresi ise harim duvarıyla birlikte inşa edilmiştir.

Günümüze orijinal olarak gelebilen minarelerden sadece, Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr ve Amzacea (Hamzaca) Köyü Cami'sinde inşa kitabesi tespit edilmiştir⁷⁷⁵.

Minarelerden Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi dışında tamamının gövdesi silindirik forma sahiptir. Esmahan Sultan Camisi'nin minare gövdesi ise poligonal tasarlanmıştır. Bu özelliği bakımından Makedonya-Kumanova'da Sinan Tatar Paşa Cami (1535)⁷⁷⁶, Arnavutluk-Berat'ta Kurşunlu Cami (1554)⁷⁷⁷, Avlonya'daki Muradiye Cami (1640)⁷⁷⁸ ve Bulgaristan'ın Şumnu şehrinin Tatar Mahallesi'nde yer alan Rıfat Paşa Camisi'nin (1869)⁷⁷⁹ minarelerine benzemektedir.

Minarelerin tamamı tek şerefeli olarak tasarlanmıştır. Ancak Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Cami'sinin minaresinin taş ayak üzerine şerefe oturtularak oluşturulması bakımından diğer minarelerden ayrı tutulmaktadır. Brebeni (Çukurköy) Köyü Cami'sinin minaresi, camiden bağımsız bir şekilde konumlandırılmış olup şerefe kısmı tamamıyla yıkılmıştır. Diğer minarelerle karşılaştırıldığında bu minarenin de tek şerefeli tasarlandığı

⁷⁷⁵ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi, "Kitabeler" başlığı altında verilecektir.

⁷⁷⁶ Kuş vd, 2007: 159.

⁷⁷⁷ Kuş vd, 2007: 45.

⁷⁷⁸ Kuş vd, 2007: 40.

⁷⁷⁹ İbrahimgil ve Keleş, 2006b: 1135.

düşünülmektedir. Minarelerin şerefe korkuluklarının çoğunun demir parmaklıklarla düzenlendiği veya yüzeylerinin çimentoyla sıvalı olduğu görülmektedir.

Romanya'da Osmanlı Dönemi'nde özellikle köylerde inşa edilmiş olan minarelerin mimari tasarımları incelendiğinde, minare gövdelerinin bodur ve petek kısımlarının ise ince bir şekilde düzenlendiği tespit edilmektedir. Bu tarzdaki minare örneklerine; Makedonya-Manastır'da Hasan Baba Cami (1629)⁷⁸⁰, Bulgaristan'ın Sofular Köyü Cami (19.yy)⁷⁸¹, Arnavutluk-Pogradec'teki Goriç Camisi'nde (19 yy)⁷⁸² rastlanmaktadır.

4.2.7. Mihraplar

Araştırmamıza dahil olan 44 camiden, 41'inin mihrabı orijinal olarak günümüze gelebilmiştir. Köstence'deki Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) ve Hünkâr Camisi ile Agigea (Aziziye) Köyü Camisi'nin mihrapları yakın tarihte yapılmıştır. Mihrapların tamamı, harimin güney cephesinin ortasına konumlandırılmıştır.

Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin mihrabında kesme taş ve alçı, Brebeni (Çukurköy) Köy Camisi'nin mihrabında ise kabayonu taş malzeme kullanılmıştır. Diğer örneklerin tamamının yüzeyi boyalı olduğundan inşa malzemesi tespit edilememiştir. Özellikle köy camilerinin inşasında kabayonu taş kullanıldığı bilindiğinden dolayı, mihraplarda da aynı malzemenin tercih edildiği düşünülmektedir.

Camilerin mihraplarının niş derinliği ortalama 0.52 m. dir. Bu mihraplardan en büyük niş derinliği 1.22 m. ile Köstence'deki I. Carol Camisi'nde, en küçüğü ise 0.25 m. derinliğe sahip Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü ve Ciocarli de Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camileri'ne aittir.

Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin mihrabının alt bölümü beş cepheli, Hırşova'daki Sultan Mahmud Camisi'ninki ise altı cepheli; Abrud, Castelu (Köstel-Borlak), Gherghina (Defçe) ve Movilita (Musurat) Köyü Camileri'nin mihrap nişlerinin yanları şevli, diğer cami mihraplarının alt kısımları dairesel formda tasarlanmıştır.

Babadağ-Gazi Ali Paşa, İshakça-Mahmud Yazıcı, Maçın-Mestan Ağa, Mecidiye-Abdülmecid, Tulça-Aziziye, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Köstence-I. Carol ile Abrud, Baraganu (Osmanfakı), Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Gradina (Dokuzsupu), Poarta Alba (Ala Kapı), Siliştea (Taşpınar), Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) ve Ciucurova (Çukurova) Köyü Camileri'nin mihrapları, beden duvarlarından dışa taşkındır. Diğer camilerin mihrapları ise duvara gömülü şekilde düzenlenmiştir.

⁷⁸⁰ Kuş vd, 2007: 170.

⁷⁸¹ İbrahimgil ve Keleş, 2006b: 1105.

⁷⁸² Kuş vd, 2007: 109.

Mangalya-Esmahan Sultan ve Köstence-I. Carol Camisi ile Moşneni (Pavel) ve Pecineaga (Gelincik) Köyü Camisi'nin mihrap kavsarası aşağıdan yukarıya doğru daralan mukarnas dizileriyle doldurulmuştur. Esmahan Sultan Cami mihrabının kavsarası, yedi; I. Carol Camisi 10; Pavel Köyü ve Gelincik Köyü Camisi'nin mihrap kavsaraları ise beşer sıra mukarnasla doldurulmuştur. Diğer camilerin mihrap kavsaraları sade olup yuvarlak ve sivri kemerle sonlanmaktadır.

4.2.8. Mihrabiyeler

Kataloga dahil edilen camilerden sadece Mangalya-Esmahan Sultan ve Mecidiye-Abdülmeccid Camisi'nin son cemaat yerinde mihrabiyeler yer almaktadır. Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin mihrabiyesi, kuzey cephesinin batı kanadına yerleştirilmiştir. Mihrabiye nişi, beş cepheli olarak tasarlanmış olup yuvarlak kemerlidir. Mihrabiye, 1.02 m. genişliğinde ve 40 m. derinliğindedir.

Mecidiye'deki Abdülmeccid Camisi'nin son cemaat yerinin her iki kanadına birer adet mihrabiye nişi açılmıştır. Mihrabiyeler, yuvarlak kemerli olup 0.50 m. derinliğinde ve 1.19 m. genişliğindedir. Her iki mihrabiyenin iç yüzü, kalemişi süslemelerle tezyin edilmiştir.

4.2.9. Minberler

Çalışmaya dahil edilen camiler içerisinde sadece 13 adedinde orijinal minber yer almaktadır. Özellikle köy camilerinin mimari ölçüleri dikkate alındığında, bu eserlerin cami olarak değil mescit olarak tasarlandığı ve bu nedenle de minberlerin daha sonraki bir dönemde konulduğu anlaşılmaktadır. Yine bahse konu olan cami ve mescitlerin halk tarafından finanse edilerek mahalli ustalara inşa ettirilmiş olmalarından dolayı hem ölçü bakımından hem mimari özellikleri bakımından oldukça mütevazı tutulmuşlardır.

Minberlerden I. Carol Camisi dışında tamamı ahşap malzemeden yapılmıştır. Hırşova-Sultan Mahmud, İshakça-Mahmud Yazıcı, Castelu (Köstel-Borlak) ve Valu Lui Traian (Hasanlar) ve Gradina (Dokuzsupu) Köyü camilerinin minberlerinde belirgin bir süsleme ögesiyle karşılaşmamaktadır. Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Maçin-Mestan Ağa, Mecidiye-Abdülmeccid, Tulça-Aziziye, Köstence-I. Carol camileri ile Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül) ve Cotu Văii (Kırağı) Köyü camilerinin minberleri farklı tekniklerde işlenmiş bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir⁷⁸³.

Değerlendirmeye alınan minberlerden Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Tulça-Aziziye, Castelu (Köstel-Borlak) ve Valu Lui Traian (Hasanlar) Köyü camilerinin minberlerinin

⁷⁸³ Süslemelerle ilgili ayrıntılı bilgi, değerlendirme bölümünün "Süsleme" başlığı altında anlatılacaktır.

korkuluk kısımları “S” kıvrımlı ahşap plakalarla oluşturulmuştur. İshakça-Mahmud Yazıcı ve Hırşova-Sultan Mahmud Camisi’nin minber korkulukları sade bir şekilde düzenlenmiştir. Mecidiye-Abdülmecid ve Köstence-I. Carol Camisi’nin minber korkulukları ise kafes tekniğinde işlenmiştir. Diğer camilerin minber korkulukları yoktur.

Minberlerin köşk kısımları, tamamı (Çernavoda-Hünkâr dışında) baldaken şeklinde tasarlanmıştır. Minberlerden Mecidiye-Abdülmecid, Hırşova-Sultan Mahmud, Maçın-Mestan Ağa, Tulça-Aziziye ile Castelu (Köstel-Borlak), Cotu Vaii (Kırağı), Valu Lui Traian (Hasanlar) Köyü Camileri’nin köşk kısmı konik külahla sonlanmaktadır. Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül) ve Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camileri’nin minber köşkleri ise tonozu anımsatan bir örtü sistemiyle kapatılmıştır. Köstence’deki I. Carol Camisi’nin minber köşkü ise pirinç malzemeden yapılmış sembolik bir kubbeyle örtülmüştür.

Ayrıca, orijinal olmadığını düşündüğümüz 29 adet minberin, yakın tarihlerde cami ve mescitlere cuma namazı kılınması için eklendiği anlaşılmaktadır. Hagieni (Hacılar) ve Brebeni (Çukurköy) Köyü camilerinin minberi yoktur.

4.2.10. Vaaz Kürsüleri

Araştırma kapsamında 24 adet caminin vaaz kürsüsünün bulunmadığı, 14 adet caminin vaaz kürsüsünün ise orijinal olmadığı tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerden sadece İshakça-Mahmud Yazıcı, Tulça-Aziziye, Maçın-Mestan Ağa ve Köstence’deki I. Carol Camisi’nin vaaz kürsüleri orijinaldir. Vaaz kürsülerin tamamı ahşap malzemeden yapılmıştır.

İshakça-Mahmud Yazıcı ve Maçın-Mestan Ağa Camisi’nin vaaz kürsüleri, harimin güneydoğu köşesine konumlandırılmıştır. Tulça-Aziziye Camisi ve Köstence I. Carol Camisi’nin vaaz kürsüleri ise bir taşıma ögesine bitişik yerleştirilmiştir.

4.2.11. Mahfiller

Değerlendirmeye alınan camilerden sadece 18 adedinde kadınlar mahfili mevcuttur. Bu mahfillerden ise 15’inin orijinal olduğu tespit edilmiştir. Independenta (Bayramdede) ve Cicocarlia de Jos (Büyük Bülbül) Köyü camilerinin mahfilleri yeniden düzenlenmiş olsa da bir bölümünün orijinal olduğu düşünülmektedir.

Mangalya-Esmahan Sultan, Maçın-Mestan Ağa ve Köstence-I. Carol Camisi dışındaki mahfillerin bütününde ahşap malzeme kullanılmıştır. Mangalya-Esmahan Sultan Camisi’nin kadınlar mahfili ahşap direk, mermer ve taş sütunlarla taşınmaktadır. Mahfilin korkuluklarında kafes tekniğinde işlenmiş ahşap tercih edilmiştir. Mestan Ağa Camisi’nin

kadınlar mahfili, taş sütunlarla taşınmakta, mahfil korkuluğu ise ahşap parmaklıklarla sınırlandırılmaktadır. Köstence-I. Carol Camisi'nin mahfili ise tamamıyla betonarmedir.

Babadağ-Gazi Ali Paşa, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Hırşova-Sultan Mahmud, Mecidiye-Sultan Abdülmecid, Tulça-Aziziye ve İshakça-Mahmud Yazıcı Camileri'nin kadınlar mahfili harimi "U" şeklinde çevirmektedir. Gazi Ali Paşa, Abdülmecid, Aziziye ve İshakça Camileri'nin kadınlar mahfili korkulukları, tornada işlenmiş çıtalarla oluşturulmuştur. Çernavoda Hünkâr Camisi'nin mahfil korkuluğu ise sade çıtalardan meydana gelmektedir. Hırşova'daki Sultan Mahmud Camisi'nin kadınlar mahfili korkuluğu kafes tekniğinde, müezzin mahfili ise tornada işlenmiş ahşap parmaklıklarla sınırlandırılmıştır.

Maçin'deki Mestan Ağa, Faurei (Kalaycı), Nisipari (Karatay), Gradina (Dokuzsuyu), Independenta (Bayramdede), Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül) ve Cotu Vaii (Kırağı) Köyü Camileri'nin kadınlar mahfili kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır. Köstence-I. Carol Camii dışında bütün mahfillere ahşap merdivenlerle çıkılmaktadır.

4.3. Cephe Elemanları

4.3.1. Kapılar

Romanya'da Osmanlı Döneminde inşa edilmiş ve günümüze ulaşan anıtlardan 26 adedinin orijinal kapısı olduğu tespit edilmiştir. 26 adet eserin tamamında ana giriş kapısı bulunmaktadır. Bu eserlerden beş adedinde, ana giriş kapısı dışında yan kanatlara da daha sonradan kapılar açılmıştır. Ana kapılara nazaran daha basit şekilde düzenlenmiş olan bu kapılar, camilerde harime girişi sağlamaktadır. Han gibi ticaret yapılarında ise ana kapı dışında, ihtiyaca yönelik yeni kapılar eklenmiştir. Orijinal olmadığını düşündüğümüz ve daha sonradan açılan kapılar değerlendirmeye alınmamıştır.

Değerlendirme aldığımız kapılar; lentolu, basık ve yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır. Camilerde; son cemaat yeri ve harime giriş kapılarıyla birlikte toplam 13 adet kapının yuvarlak kemerli, dokuz adedinin lentolu ve dört adedinin ise basık kemerli olduğu tespit edilmiştir. Türbelerde; Babadağ'daki iki türbede, giriş kapılarının yuvarlak kemerli olarak düzenlendiği görülür. Hanlarda; Lipova'daki Türk Hanı'nın bodrum katındaki sekiz ve zemin katındaki dokuz adet odanın kapısı, lentolu olarak tasarlanmıştır. Bükreş'teki Manuk Han'ın kuzey cephenin merkezine konumlandırılan ana giriş kapısı yuvarlak kemerlidir. Hamamlarda; Mecidiye'deki Abdülmecid Hamamı'nın güney cephesinin merkezindeki kapı yuvarlak kemerli, sıcaklığa açılan kapı ise basık kemerli olarak düzenlenmiştir.

Romanya'da Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş yapılar içerisinde, I. derece anıtsal kapıyla karşılaşılmaması dikkat çekicidir. Araştırmaya dahil edilen yapılardan sadece

Köstence'deki I. Carol Camisi'nde geçiş koridoruna açılan kapı, anıtsal bir kapı formunda düzenlenmiştir. Kapıda yoğun mermer kullanımı ve süsleme kompozisyonundaki ince işçilik göze çarpmaktadır. Bu anıtsal kapının diğer camilerdeki kapılara nazaran bütün ihtişamıyla orijinal bir şekilde günümüze gelebilmesi; gerek 1913 gibi geç bir tarihte inşa ettirilmiş olması gerekse banisinin dönemin Romanya kralı olmasıyla açıklanabilir. Romanya'daki diğer yapılara ait kapılar ise basit silmelerle hareketlendirilmiştir.

Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin kuzey cephedeki harime giriş kapısı, portal tarzında, dışa taşkın şekilde düzenlenmiştir. Kapı, basık kemerlidir. Ahşap kapı kanatlarında geometrik motifler görülmektedir. Basık kemerin hemen üzerinde şemse motifini andıran kitabe kartuşu yer almaktadır. Caminin doğu cephesinin kuzeyinde yer alan harime giriş kapısı, yuvarlak kemerlidir. Kemerin kilit taşı ise bitkisel motifle süslenmiştir.

Babadağ-Gazi Ali Paşa Camisi'de kuzey cephenin merkezindeki kapı yuvarlak kemerli, kuzeydoğu köşedeki kapı ise basık kemerli olarak tasarlanmıştır. Kuzeydoğu köşedeki kapı, geniş bir silmeyle çerçeve içerisine alınmıştır. Basık kemerin hemen üzeri ise kesme taşlarla oluşturulmuş sembolik yuvarlak kemerle hareketlendirilmiştir.

Mecidiye'deki Abdülmecid Camisi'nin son cemaat yerine giriş kapısı düz lentolu, harime giriş kapısı ise basık kemerlidir. Basık kemerli kapı, iki yandan hafif dışa taşkın gömme ayaklarla sınırlandırılmıştır. Ayaklar, dört sıra düz silmeli başlıklarla hareketlendirilmiştir. Başlıkların üzerine profilli bir atkı taşı oturmaktadır. Atkı taşının hemen üzerinde, üç yönde sade silmelerle oluşturulan dikdörtgen panonun merkezine kitabe yerleştirilmiştir.

Köstence'deki Hünkâr Camisi'nin kuzey cephesinin merkezindeki kapıya dört sıra basamakla çıkılmaktadır. Kapı, yuvarlak kemerlidir. Zıvanalı olarak tasarlanan kapı kemerinde, çift renk mermer malzeme kullanılmıştır. Ancak mermerler orijinal değildir. Kapı, ters U şeklinde dışa taşkın bir bordürle çerçeve içerisine alınmıştır. Bordürün tepe noktasında yer alan atkı taşı, iç ve dış bükey profilli silmelerle hareketlendirilmiştir. Ancak, kapı kanatlarında görülen süslemeler orijinal değildir.

İshakça'daki Mahmud Yazıcı Camisi'nin kuzey cephesinin ortasına konumlandırılan kapı, düz lentoludur. Ahşap çerçeve içerisine alınan kapının hemen üzerinde, caminin inşa kitabesi yer almaktadır.

Tulça'daki Aziziye Camisi'ne kuzey ve kuzeydoğu köşede yer alan kapılardan girilmektedir. Süsleme açısından sade olan her iki kapı, basık kemerli olarak düzenlenmiştir.

Maçin-Mestan Ağa Camisi'nin kuzey cephesinin ortasına, son cemaat mahalline giriş kapısı konumlandırılmıştır. Düz lentolu olan kapıya, altı basamaklı bir merdivenle

çıkılmaktadır. Kapının üzerinde, kuzey yönden iki adet ahşap direğin taşıdığı cumba yer almaktadır.

Hırşova-Sultan Mahmud Camii, Faurei (Kalaycı) Köyü ve Albești (Akbaş) Köyü Camisi'nin harime giriş kapıları yuvarlak kemerli olarak düzenlenmiştir. Akbaş Köyü Camisi dışındaki diğer cami kapılarının hemen üzerine, inşa kitabeleri konumlandırılmıştır.

Köstence'deki I. Carol Camisi'nin kuzey cephesinin merkezine, basık kemerli cümle kapısı konumlandırılmıştır. İçe çökertilen kapı, üç sıra sivri kemerle çerçeve içine alınmıştır. Kemer alınılığında, beyaz zemin üzerine siyah renkte besmele ve Nisa Suresi'nin 103. Ayeti yazılmıştır. Cami avlusunun güney duvarının ortasında, geçiş koridoruna açılan kapı yer almaktadır. Kapının her iki yanında ise duvarı destekleyen birer adet yığma payandalar bulunmaktadır. Anıtsal görünüme sahip olan kapı, dışa taşıntı yapmaktadır. Tamamıyla mermer malzemeden yapılmış olan kapıyı beş sıra silme çevrelemektedir. Dıştan birinci silme düz, ikinci silme kaval, üçüncü silme içbükey, dördüncü silme düz ve beşinci silme ise kaval formunda tasarlanmıştır. Kapının batısındaki ikinci silmenin yüzeyine, caminin mimarı olan "Architect V.G. Ștefanescu" ismi kazıma tekniğiyle yazılmıştır. Kapı kavsarası, aşağıdan yukarıya doğru kademeli olarak daralan zikzaklarla hareketlendirilmiştir. Kavsaranın sınırlarını belirleyen zikzaklar, ince kaval silmeyle belirgin hale getirilmiştir. Kapının iç köşelerinin her iki yanına, simetrik olarak burmalı gömme sütunceler yerleştirilmiştir. Sütuncelerin başlıkları ve kapı tepeliği bitkisel motiflerle süslenmiştir. Geçiş koridorunun güney cephesinin merkezinde, basık kemerli harime giriş kapısı yer almaktadır. Kapının kemerinde, çift renkli mermer kullanılmıştır. Kapı kanatlarında, Romanya'daki Osmanlı eserlerinde daha önce hiç karşılaşılmayan bir uygulama dikkat çekicidir. Kanatlar, demir malzemeye çerçeve içerisine alınmış yekpare mermer bloklardan oluşmaktadır. Mermer kapı kanatlarının menteşe hizasına bronz plakalar çakılmıştır. Plakaların yüzeyi ise bitkisel motiflerle süslemiştir.

Nisipari (Karatay) Köyü Camisi'nin kuzey cephesinin merkezinde yer alan kapı, yuvarlak kemerlidir. Kemerin hemen üzeri, ters U şeklinde geniş bir silmeyle hareketlendirilmiştir.

Dobruca'nın Tuzla Köyü'nde yer alan caminin harime giriş kapısı, yuvarlak kemerli olup süsleme bakımından sadedir.

Abrud, Amzacea (Hamzaca), Brebeni (Çukurköy), Castelu (Köstel-Borlak), Cotu Vaii (Kırağı), Gherghina (Defçe), Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camileri'nin camiye giriş kapıları lentolu olarak tasarlanmıştır. Kapılar, süsleme açısından sade bırakılmıştır.

Babadağ'daki Gazi Ali Paşa ve Sarı Saltuk Türbesi'nin kapıları yuvarlak kemerlidir. Gazi Ali Paşa Türbesi'nin kapısı, ters U yönünde, sivri kemerli geniş bir silmeyle çerçeve içerisine alınmıştır.

Bükreş'teki Manuk Han'ın kuzey cephesinin merkezine yerleştirilen ana giriş kapısı yuvarlak kemerlidir. Han'ın kapı kanatları, demirden yapılmış olup kapı yüzeyinde bitkisel ve geometrik süslemeler görülmektedir. Han'ın güney cephesi ve güneybatı köşesine, daha sonraki yıllarda lentolu kapılar açılmıştır. Han'ın avlu etrafındaki odalara ise lentolu kapılardan girilmektedir.

Lipova'daki Türk Hanı, mimari tasarım yönünden Osmanlı Dönemi'ndeki klasik han örneklerinden farklı inşa edilmiştir. Han, avlusuz ve dışa dönük bir plan özelliği göstermektedir. Yapının yola bakan güney cephesi, revaklı olarak düzenlenmiştir. 11 gözden oluşan revakların her kemer gözünün aksında, bodrum ve zemin katındaki odalara açılan birer adet kapı yer almaktadır. Bodrum katındaki odalara giriş kapıları yuvarlak kemerli, zemin kattaki odalar ise lentoludur.

Galati'de (Kalas) Han Kapısı olarak bilinen yapının sadece duvarının ortasında ve kuzey kanadında birer adet giriş açıklığı yer almaktadır. Merkezdeki kapı, iç içe geçmiş iki sıra yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır. Kuzey kanattaki kapı ise dikdörtgen formlu ve lentoludur.

Mecidiye'deki Abdülmecid Hamam'ın soyunmalık bölümüne giriş kapısı yuvarlak kemerli; sıcaklık, halvet hücresi ve traşlık bölümüne giriş kapıları ise basık kemerli olarak düzenlenmiştir. Her dört kapıda da süsleme görülmemektedir.

Orijinal kapılara sahip olan 26 adet anıttan; 10 adedi çift kanatlı, dört adedi ise tek kanatlı olarak tasarlanmıştır. Dokuz adet yapının kapı kanatlarının orijinal olmadığı ve üç adet eserin ise kapı kanadının bulunmadığı tespit edilmiştir.

Mangalya-Esmahan Sultan, Mecidiye-Abdülmecid, Maçın-Mestan Ağa, Tulça-Aziziye, Köstence-I. Carol, Abrud, Albeşti (Akbaş), Cotu Vaii (Kırağı) Köyü Camileri ile Bükreş'teki Manuk Han'ın kuzey cephesinin merkezinde yer alan kapı ve Lipova'daki Türk Hanı'nın zemin kattaki odalara açılan kapılar, çift kanatlı olarak düzenlenmiştir. Bu kapılardan; Köstence-I. Carol Camisi'nin kapı kanadında mermer, Bükreş'teki Manuk Han kapısında demir, Lipova'daki Türk Hanı kapısının kapı kanatlarında ise demir ve ahşap malzeme birlikte kullanılmıştır. Diğer yapıların kapı kanatları ahşap malzemeden yapılmıştır.

Mangalya-Esmahan Sultan ile Köstence'deki I. Carol Camisi'nde, Lipova'daki Türk ve Bükreş'teki Manuk Han'ında farklı tekniklerde işlenmiş orijinal süslemeler görülmektedir. Mecidiye-Abdülmecid, Maçın-Mestan Ağa, Cotu Vaii (Kırağı) ve Albeşti (Akbaş) Köyü

camilerinin kapı kanatları, kazıma tekniğinde, yatay ve dikdörtgen formdaki panolarla hareketlendirilmiştir. Tulça'daki Aziziye ve Abrud Köyü camilerinin kapı kanatları süsleme açısından yalın bırakılmıştır.

Amzacea (Hamzaca), Castelu (Köstel-Borlak), Gherghina (Defçe) ve Gradina (Dokuzsupu) Köyü camilerinin kapıları, tek kanatlı olarak tasarlanmıştır. Amzacea ve Castelu Köyü camilerinin kapı kanatları kazıma tekniğinde işlenmiş yatay ve dikey panolarla süslenmiştir. Gherghina ve Gradina Köyü camilerinin kapı kanatları ise sadedir.

Orijinal olmadığını düşündüğümüz diğer cami ve mescitlerin harimlerine düz lentolu, çift ya da tek kanatlı, oldukça sade kapılardan geçilerek girilmektedir.

Çalışmaya dahil edilen camilerden 17 adedinde orijinal minarelerin olduğu tespit edilmiştir. Minarelere lentolu, basık ve yuvarlak kemerli olarak tasarlanan kapılardan girilmektedir. Minarelerden dokuzunda lentolu, dört adedinde basık ve üç adedinde yuvarlak kemerli kapı kullanılmıştır. Minare kapılarında sadece Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nde süsleme görülmektedir; basık kemerli kapının hemen üzeri, basık kemer formunda bir silmeyle hareketlendirilmiştir. Brebeni (Çukurköy) Camisi'nde, yapıdan bağımsız şekilde konumlandırılan minarenin sadece kaide ve gövdesi günümüze sağlam bir şekilde gelebilmiştir. Ancak bu minarede dikkatimizi çeken husus, şerefeye çıkışı sağlayan herhangi bir kapı açıklığının bulunmamasıdır. Minareye giriş kapısının olmaması, minarenin sembolik olarak inşa edildiğini veya şerefeye dışarıdan bir merdiven yardımıyla çıkıldığını akla getirmektedir.

4.3.2. Pencereleler

Değerlendirmeye aldığımız cami, türbe, han ve hamam yapıları, beden duvarları ve kubbe kasnaklarına açılan pencerelerle aydınlatılmaktadır. Pencereleler kademe sayılarına, form ve kemer atılımlarına ve süsleme özelliklerine göre değerlendirilecektir.

İncelenen 44 adet camiden 28'i tek kademeli, 16'sı ise çift kademeli pencere düzenine sahiptir. Camilerden 33'ünün pencerelerinin yanları şevli olarak tasarlanmıştır. Üstten şevli pencereler yoktur. 44 adet caminin 32'sinde sadece lentolu pencere tercih edilmiştir. Geriye kalan 12 adet caminin pencerelerinde ise yuvarlak, basık ve sivri kemer kullanılmıştır. Kataloğa dahil edilen camilerin pencerelerinde çok fazla süsleme ögesiyle karşılaşmamaktadır. Var olan süslemeler, daha çok pencerelerin kenarlarını çerçeve içerisine alan basit silmeler ile kapakların yüzeyinde yoğunlaşmaktadır⁷⁸⁴.

⁷⁸⁴ Süslemelerle ilgili ayrıntılı bilgi, değerlendirme bölümünün "Süsleme" başlığı altında anlatılacaktır.

Çift kademeli pencere düzenine sahip olan camilerde; Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin beden duvarlarındaki alt kot pencereleri lentolu, üst kottaki pencereler ise sivri kemerli olarak tasarlanmıştır. Caminin kuzey cephesindeki üst kot pencereleri ise dikdörtgen formu ve lentoludur. Alt kottaki pencerelerin lentoları, dışa taşkın, üç dilimli sivri kemerlerle hareketlendirilmiştir. Üst kottaki pencerelerin sivri kemerleri ise ince silmelerle belirgin hale getirilmiştir. Babadağ-Gazi Ali Paşa Camisi'nin alt kot pencereleri sivri kemerli, üst kot pencereleri ise yuvarlak kemerlidir. Caminin kuzey cephesinde yer alan üst kot pencereleri ise basık kemerlidir. Caminin alt kot pencerelerinin hemen üzerinde, atlamalı olarak iki sıra tuğla bir sıra taş malzeme kullanılarak oluşturulmuş sivri kemerli pencere alınlığı yer almaktadır. Üst kottaki pencere kemerlerinin hemen üzeri ise sivri kemer formunda ince bir silmeyle süslenmiştir. Sivri kemerler ve kemer köşelikleri, ince tuğla dizisiyle belirgin hale getirilmiştir. Çernavoda- (Boğazköy) Hünkâr Camisi'nde alt kotta lentolu, üst kotta ise sivri kemerli pencere kullanılmıştır. Caminin kuzey cephesinin üst kotunda ise basık kemerli pencere tercih edilmiştir. Alt kottaki pencereler, basık kemer formundaki silmelerle çerçeve içerisine alınmıştır. Hırşova-Sultan Mahmud Camisi, Maçın-Mestan Ağa, Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) ve Topraisar (Toprak Hisar) Köyü Camisi'nin alt ve üst kot pencereleri lentoludur. Mecidiye'deki Abdülmecid Camisi'nin alt kot pencereleri yuvarlak, üst kot pencereleri ise basık kemerlidir. İshakça Mahmud Yazıcı Camisi'nin alt ve üst kot pencereleri lentolu, Tulça-Aziziye Camisi'nin ise her iki kottaki pencereleri basık kemerli olarak düzenlenmiştir. Albeşti (Akbaş) Köyü Camisi'nin sadece güney cephesinde çift kademeli pencere görülmektedir. Diğer cephedeki pencereler tek kademelidir. Alt kottaki pencereler, yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır. Caminin güney cephesinin saçak kısmına, alt kottaki iki pencereyi ortalayacak şekilde yerleştirilmiş, bir adet yuvarlak formu pencere açılmıştır. Alt kottaki pencere kemerlerinin kilit taşları ve üst kottaki pencerenin hemen üzeri, çarkıfelek motifiyle süslenmiştir. Faurei (Kalaycı) Köyü Camisi'nde, harim duvarının doğu, batı ve güney cephelerindeki alt kot pencereleri, lentoludur. Caminin doğu ve batı cephelerinin üst kot pencereleri lentolu, güney cephedeki pencereler ise yuvarlak kemerlidir. Independenta (Bayramdede) Köyü Camisi'nin sadece güney cephesinde çift kademeli pencere görülmektedir. Alt ve üst kottaki pencereler, lentoludur. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camisi'nin güney cephesinde iki kademededen oluşan pencerelerde; alt kotta yer alan iki adet pencere lentolu, bu iki pencerenin ortasına yerleştirilen üst kot penceresi ise yuvarlak formdadır. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camisi, üç farklı tipe sahip pencerelerle aydınlatılmaktadır. Caminin kuzey cephesindeki alt kot pencereleri düz lentolu; doğu, batı ve

güney cephedeki alt kot pencereleri ise yuvarlak kemerlidir. Güney cephenin alt kotuna açılan iki adet pencerenin hemen üzerine, dikey elips formunda birer adet pencere yerleştirilmiştir.

Köstence'deki I. Carol Camisi'nin pencere tasarımları ve düzeni, diğer camilere göre farklılık göstermektedir. Caminin kubbe eteğine, 16 adet sivri kemerli pencere açılmıştır. İçeride çökertilmiş olan pencerelerin aralarına süsleme kasetleri yerleştirilmiştir. Caminin doğu ve batı cephelerinin kemer alınlıkları, yonca biçimini hatırlatan üçlü pencere uygulamasıyla hareketlendirilmiştir. Altındaki iki pencerenin aralarına, bitkisel süslemeli sütunlar yerleştirilmiştir. İçeride çökertilen pencerelerin şebekelerinde ise geometrik motifler kullanılmıştır. Doğru ve batı cephedeki kemerin her iki yanına, dikdörtgen olarak uzanan, yukarıda at nalı kemerle sonlanan birer adet pencere konumlandırılmıştır. Güney cephede de benzer kemer yayı görülmektedir. Kemer alınlığına, yonca formunda, üç adet yuvarlak pencere açılmıştır. Kemerin her iki yanında ise diğer cephelerde karşımıza çıkan pencereler görülmektedir.

Tek kademeli pencere düzenine sahip olan camilerde; Köstence-Hünkâr ve Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camisi'nin harim duvarına açılan pencereler, yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır. Diğer camilerin pencereleri ise dikdörtgen formu ve lentoludur. Dulcești (Küçük Tatlıcak), Poarta Alba (Ala Kapı) ve Tuzla Köyü camilerinde, pencerelerin hemen üzeri, hafif dışa taşkın silmelerle hareketlendirilmiştir. Cotu Vaii (Kırağı) Köyü Camisi'nin pencerelerin hemen üzeri, kabartma tekniğinde işlenmiş geometrik motiflerle süslenmiştir.

Babadağ'daki Sarı Saltuk ve Gazi Ali Paşa Türbesi'nin pencereleri tek kademeli ve lentolu olarak tasarlanmıştır. Sarı Saltuk Türbesi'nin pencere lentosu, dışa taşkın bir silmeyle oluşturulmuştur. Gazi Ali Paşa Türbesi'nin pencerelerin hemen üzeri ise sağır sivri kemerli alınlıkların yerleştirilmesiyle daha farklı bir etki oluşturulmaya çalışılmıştır. Alınlıkların dış hatları, hafif dışa taşkın ince silmelerle belirgin hale getirilmiştir.

Lipova'daki Türk Hanı ve Bükreş'teki Manuk Han ise çift kademeli pencerelerle aydınlatılmaktadır. Lipova'daki hanın pencereleri lentolu; Bükreş'teki Manuk Han'ın kuzey ve batı cephenin kuzey köşesinde yer alan pencereler ise yanları şevli olarak düzenlenmiştir. Her iki hanın pencerelerinde, geometrik ve bitkisel bezemeler görülmektedir.

Lipova'daki Türk Hanı'nın sokağa bakan güney cephesinde, zemin kattaki odalara açılan kapıların hemen yanlarına birer adet pencere yerleştirilmiştir. Güney cephedeki pencereler, tek kademedan oluşmaktadır. Hanın batı cephesinde, üst kotta üç adet dikdörtgen pencere, zemin kotunda ise bodrum katındaki odayı aydınlatan iki adet dikdörtgen formu küçük pencere yer almaktadır. Bükreş'teki Manuk Han, pencere düzenlemesi açısından

Lipova'daki hana nazaran daha gösterişlidir. Hanın doğu cephesi dışındaki bütün cepheleri çift kademeden oluşan pencerelerle hareketlendirilmiştir. Pencerelerin tamamı lentoludur. Üst kottaki her pencerenin arasına silmeler yerleştirilmiştir. Silmeler ve pencerelerin hemen üzerleri, bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Diğer yapılardan farklı olarak Mecidiye'deki Abdülmecid Hamamı'nın sıcaklık bölümünü örten kubbe ile halvet hücresi ve su deposunun üzerini örten tonozların yüzeyine, yuvarlak formlu ışık gözleri açılmıştır. Soyunmalık bölümünün doğu ve güney cephesine açılan pencereler ise tek kademeli olup yanları şevli şekilde tasarlanmıştır. Hamam'ın güney ve doğu cephelerinde, lentolu ve yuvarlak kemerli pencereler birlikte kullanılmıştır. Pencerelerde, süsleme öğelerine rastlanmamıştır.

Mangalya-Esmahan Sultan, Babadağ-Gazi Ali Paşa, Hırşova-Sultan Mahmud, Maçin-Mestan Ağa, Mecidiye-Abdülmecid, Tulça-Aziziye, İshakça-Mahmud Yazıcı ve Köstence'deki Hünkâr Camisi gibi sultan ve bölgenin nüfuzlu kişileri tarafından inşa ettirilmiş yapılarda, kısmen de olsa sistemli bir pencere uygulaması görülmektedir. Kataloğa dahil edilen diğer camilerin tamamına yakınında, sistemli bir pencere uygulamasıyla karşılaşmamaktadır. Ayrıca bu pencereler, süsleme açısından oldukça yalın tutulmuştur. Pencerelerde hem bir sistemin olmaması hem de oldukça yalın tutulmaları, özellikle köy camilerinin hem sınırlı bütçe hem de mahalli sanatçılar tarafından inşa edilmesiyle açıklanabilir. Bu nedenle de camilerin harim duvarlarına açılan pencerelerde, daha çok fonksiyon önde tutulmuştur. Bunun sonucu olarak da oldukça mütevazî tasarlanmışlardır.

Geleneksel hamam mimarimizde olduğu gibi Mecidiye'deki Abdülmecid Hamamı'nda da aydınlatma, soyunmalık dışında kubbe ve tonozlara açılan tepe pencereleriyle sağlanmıştır. Hamamın sıcaklık bölümünün doğu cephesine açılan kapı ve soyunmalığın doğu cephesindeki dikdörtgen pencereler orijinal değildir.

İncelenen Lipova-Türk ve Bükreş'teki Manuk hanlarının plan tasarımlarında dışa dönük uygulamaların olmasından dolayı her iki handaki aydınlatma oldukça büyük tasarlanmış pencerelerle sağlanmıştır.

4.4. Kitabeler

İncelenen cami, türbe ve çeşmeler içerisinde toplam 20 adet kitabe tespit edilmiştir. Bu kitabelerden 13'ü inşa, dördü onarım, biri ise bilgilendirme kitabesi olarak kullanılmıştır. İki adet kitabe ise yoğun tahribattan dolayı okunamamıştır. Okunan kitabelerden 15'inde bani ismi, ikisinde ise sanatçı ismi geçmektedir.

Kitabelerden 17'si camilerde, biri türbede ve ikisi ise çeşmelerde yer almaktadır. Camilerdeki kitabeler, genellikle harime giriş kapılarının alınlığı ile harim duvarlarına, minare kaidelerine ve şadırvanların yüzeyine konumlandırılmıştır. Türbedeki kitabe, yapının beden duvarının köşesine, çeşmedeki kitabeler ise ön yüzün tepe noktalarına yerleştirilmiştir. Hırşova'daki Sultan Mahmud Camisi'nin onarım kitabesi dışında bütün kitabeler, taş üzerine yazılmıştır. Sultan Mahmud Camisi'nin harim içinde yer alan onarım kitabesi, kalem işi tekniğinde düzenlenmiştir.

Çernavoda-Hünkâr, İshakça-Mahmud Yazıcı, Maçin-Mestan Ağa, Köstence-I. Carol, Amzacea (Hamzaca) Köyü, Faurei (Kalaycı) Köyü ve Tuzla Köyü camileri ile Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Türbesi (bilgilendirme kitabesi), Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi ve Valae Tapului Köyü Çeşmesi'nin inşa kitabeleri taş; Köstence-Hünkâr ve Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camisi'nin inşa kitabesi ise mermer malzeme üzerine yazılmıştır. Hırşova-Sultan Mahmud, Mecidiye-Abdülmecid, Pecineaga (Gelincik) ve Tuzla Köyü Camileri'nin kitabelerinin yüzeyi boyalı olduğu için yapım malzemesi tespit edilememiştir. Diğer cami kitabeleriyle karşılaştırıldığında, bu kitabelerin de taş üzerine yazıldığı düşünülmektedir.

Faurei (Kalaycı) ve Tuzla Köyü Camisi ile Valea Tapului Köyü Çeşmesi'nin inşa kitabeleri tahrip olduğundan dolayı okunamamıştır. Kitabeler daha çok *Sülüs* hatla yazılmıştır. Ancak bunun yanında, *Talik* ve *Nesih* hat da tercih edilmiştir.

Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr, Hırşova-Sultan Mahmud, Maçin-Mestan Ağa, Tuzla Köyü, Negru Voda (Kara Ömer) Köyü camileri ve Fanatana Mare Köyü ile Valea Tapului Köyü çeşmelerindeki kitabelerde, *Sülüs*; İshakça-Mahmud Yazıcı, Mecidiye-Abdülmecid, Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camisi'nin inşa kitabesi ile Tuzla Köyü Camisi'nin onarım kitabesi *Talik*; Maçin'deki Mestan Ağa Camisi'nin onarım kitabesi, Amzacea (Hamzaca) ve Faurei (Kalaycı) Köyü Camileri ile Babadağ-Gazi Ali Paşa Türbesi'ndeki kitabe *Nesih* hatla yazılmıştır. Köstence-Hünkâr ve Pecineaga (Gelincik) Köyü Camileri'nin inşa kitabelerinde düzgün bir hat kullanılmadığı için hattın türü tespit edilememiştir.

En erken tarihli inşa kitabesi, Hırşova-Sultan Mahmud Camisi'ne (1815), en geç tarihli kitabe ise Pecineaga (Gelincik) Köyü Camisi'ne (1875) aittir. En erken tarihli onarım kitabesi, Maçin-Mestan Ağa Camisi'nin avlusundaki yazıtta (H.1188/M.1774), en geç tarihli ise Tuzla Köyü Camisi'ndeki ikinci kitabede (H.1281/M.1864-65) görülmektedir.

İncelenen kitabelerde sadece Mecidiye-Abdülmecid, Hırşova-Sultan Mahmud ve İshakça-Mahmud Yazıcı camilerinde ebced hesabıyla tarih düşürülmüştür. Diğer kitabelerin tamamında inşa tarihleri rakamla yazılmıştır.

Kataloğa dahi edilen eserlerden sadece Hırşova-Sultan Mahmud, Maçın Mestan Ağa, Negru Voda (Kara Ömer) ve Tuzla Köyü camilerinde onarım kitabeleri bulunmaktadır. Diğerleri ise inşa kitabesi olarak düzenlenmiştir. Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Türbesi'nin kuzeybatı köşesindeki kitabe, 1910 yılında, bilgilendirme amaçlı yerleştirilmiştir.

Kitabeler üzerindeki sanatçı isimlerinden ilkinin Hırşova'daki Sultan Mahmud Camisi'ndeki inşa kitabesinin hattat *Fakir insan Muhammed* tarafından yazıldığı, Köstence'deki I. Carol Camisi'nin avlusunun güneyindeki anıtsal kapının bordür yüzeyinde yer alan ikinci kitabede ise yapı sanatçısının *Architect V.G. Ştefanescu* olduğu anlaşılmaktadır.

Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin kuzey cephesindeki harime giriş kapısının hemen üzerinde, kitabe kartuşu yer almaktadır. Şemse motifini anımsatan kartuşun yüzeyine siyah zemin üzerine beyaz renkte, *Kelime-i Tevhid* yazılmıştır. Ancak bu yazıt orijinal değildir.

4.5. Malzeme ve Teknik

Romanya'daki cami, türbe, çeşme, han ve hamamların inşasında ana malzeme olarak kesme taş, kabayonu taş, tuğla, kerpiç beton ve çimento; yardımcı malzeme olarak ise ahşap, alçı, karo, kurşun, demir, bronz ve pirinç kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.5.1. Taş

Kataloğa dahil edilen camilerin neredeyse tamamında ana inşa malzemesi olarak kabayonu ve kesme taş tercih edilmiştir. Taş malzeme kullanımı daha çok cami beden duvarları ile minarelerde karşımıza çıkmaktadır. Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Dulceşti (Küçük Tatlıcak), Hagieni (Hacılar), Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy), Mihail Kogalniceanu (Kara Murat), Osmancea (Osman Fakih), Palazu Mare (Palaz), Pecineaga (Gelincik), Siliştea (Taşpınar), Tataru (Azaplar), Topraisar (Toprakhisar), Tuzla ve Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) köy camileri ile Tulça'daki Aziziye ve Hırşova'daki Sultan Mahmud Camisi'nin duvarları sıvalı olduğu için ana yapı malzemeleri tespit edilmemiştir.

Albeşti (Akbaş) Köyü, Köstence I. Carol ve Köstence Hünkâr, Mangalya Esmahan Sultan, Mecidiye Abdülmecid camilerinin harim duvarlarında, Babadağ Gazi Ali Paşa Camisi'nin son cemaat yerinde, Faurei (Kalaycı) Köyü Camisi'nin duvar köşelerinde ve Negruvoda (Kara Ömer) Köyü Camisi'nin saçak kısmında kesme taş malzeme tercih edilmiştir. Maçın'deki Mestan Ağa ve İshakça'daki Mahmud Yazıcı Camisi dışında diğer camilerin harim duvarları ise kabayonu taşla inşa edilmiştir.

Amzacea (Hamzaca), Brebeni (Çukurköy) Köy camileri ile Hırşova Sultan Mahmud, İshakça Mahmud Yazıcı, Köstence Hünkâr, Mangalya Esmahan Sultan, Mecidiye Abdülmecid camilerinin minarelerinde kesme taş malzeme kullanılmıştır. Köstence I. Carol Camisi'nin kubbesi ve Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camisi'nin minare külahı dıştan çakıl taşlarıyla kaplanmıştır.

Babadağ'daki Sarı Saltuk türbesinin beden duvarlarında kabayonu taş, türbeyi örten kubbe de ise ince kesme taş; Gazi Ali Paşa Türbesi'nin duvarlarında ise kesme taş kullanılmıştır. Gazi Ali Paşa Türbesi'nin kubbesi dıştan asfalt zemin üzerine çakıl taşlarıyla kaplanmıştır.

Mecidiye'deki Abdülmecid Hamamı'nın kuzey, doğu ve batı cepheleri kabayonu taş, güney cephesi ise kesme taşla inşa edilmiştir. Dobruca bölgesinde yer alan çeşmelerin cephelerinde ve yalak duvarlarında kesme taş kullanılmıştır.

Mermer malzeme, Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin kadınlar mahfilinde, Köstence'deki I. Carol Camisi'nin avlusundaki sütunlarda, avlunun güney duvarının merkezine konumlandırılan kapıda ve harime giriş kapısının kemerinde ve kapı kanatlarında kullanılmıştır. Köstence-Hünkâr Camisi'nin kuzey cephesine konumlandırılan kapının basık kemeri ve kuzey cephenin doğusuna yerleştirilen caminin inşa kitabesi, mermer malzemeden yapılmıştır. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camisi'nin doğu ve kuzeybatı köşesine yerleştirilen kitabelerde mermer plakalar kullanılmıştır.

4.5.2. Tuğla

Tuğla malzeme, camilerde daha çok üst örtü kaplamasında ve minarelerde kullanılmıştır. Diğer yapıların ise duvarlarında ve örtü sistemlerinde tercih edilmiştir. Değerlendirmeye alınan yapıların hiçbirinde tuğla süsleme ögesine rastlanmamıştır. Ancak katalogda incelenen eserlerden sadece Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Camisi'nin pencere kemer yaylarında, farklı boyutlarda tasarlanmış tuğlaların, dönüşümlü olarak yerleştirilmesiyle cepheler kısmen hareketlendirilmeye çalışılmıştır.

Mangalya-Esmahan Sultan, Mecidiye-Abdülmecid, Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camisi ile Abrud, Albeşti (Akbaş), Amzacea (Hamzaca), Brebeni (Çukurköy), Castelu (Köstel-Borlak), Ciorcarlia de Jos (Büyük Bülbül), Cotu Vaii (Kırağı), Gherghina (Defçe), Gradina (Dokuzsupu), Köstence-Hünkâr, Mihail Kogalniceanu (Kara Murat), Moşneni (Pervel), Palazu Mare (Palaz)-Aziziye, Pecineaga (Gelincik) ve Silişte (Taşpınar) Köyü Camileri'nin sadece üst örtülerinde tuğla (kiremit) kullanılmıştır.

Hırşova-Sultan Mahmud, İshakça-Mahmud Yazıcı, Maçın-Mestan Ağa, Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) ile Negru Voda (Kara Ömer), Ciucurova (Çukurova) Köyü Camileri'nin sadece kırma çatılarının kaplamasında ve minarelerinde tuğla malzeme görülmektedir.

Babadağ-Gazi Ali Paşa Camisi'nin pencere kemerlerinde, harim duvarının saçak kısımlarında, minarenin gövdesinde ve kırma çatının kaplamasında tuğla kullanılmıştır. Tulça'daki Aziziye Camisi'nin harim duvarının saçak kısımları tuğla ile örülmüştür. Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül), Dulceşti (Küçük Tatlıcak), Hagieni (Hacılar), Tataru (Azaplar) ve Tuzla Köyü Camisi'nin ise sadece minarelerinde tuğla tercih edilmiştir. Köstence-deki I. Carol Camisi'nin pendentifleri ve bodrum katındaki odaların duvarları, tuğla malzemeye örülmüştür.

Babadağ'daki Sarı Saltuk Türbesi'nin mezar bölümünü örten kubbe ve giriş eyvanının örten sundurmanın üzeri, kiremitle kaplanmıştır. Kubbenin inşasında ince kesme taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır.

Lipova'daki Türk Hanı'nın kuzey, güney ve batı duvarının tamamıyla tuğla malzemeye inşa edilmiştir. Yapıyı dıştan örten kırma çatı ise kiremitle kaplanmıştır. Yapının güney cephesindeki 11 gözlü revaklı bölüm, batı yönden yedi sıra sütun, doğu yönden ise altı adet ayak tarafından taşınmaktadır. Sütunlar arasına atılan kemerlerde de tuğla tercih edilmiştir.

Bükreş'teki Manuk Han'ın ana giriş kapısının örtü sisteminde, avlunun kuzey cephesinin zemin katındaki koridorun üzeri ise beşik tonozla örtülmüştür. Koridorun duvarlarında ve tavanında tuğla malzeme kullanılmıştır.

Galati (Kalas) Türk Hanı'nın sadece doğu cephesi günümüze gelebilmiştir. Han duvarının tamamıyla tuğla malzemedan inşa edildiği günümüz bakiyelerinden anlaşılmaktadır.

Mecidiye'deki hamamın kuzeydoğu ve kuzeybatı köşedeki duvarların saçak kısımlarında, pencere kenarlarında, sıcaklık bölümünü örten kubbede, sıcaklık ve su deposunda tuğla malzeme kullanılmıştır.

4.5.3. Kerpiç

Kerpiç, sadece Abrud Köyü Camisi'nde, ana inşa malzemesi olarak kullanılmıştır. Caminin duvarları, zeminden yaklaşık 0.70 metre yukarısına kadar kabayonu taş malzemeye, üst kısımlar ise kerpiç malzemeye örülmüştür.

4.5.4. Beton

Beton, sadece Köstence'deki I. Carol Camisi'nde ana inşa malzemesi olarak kullanılmıştır. Diğer yapıların ise sonradan yapılan onarımlarında, minarelerde ve yapılara sonradan eklenen mekânlarda beton malzeme tercih edilmiştir. Bundan dolayı beton malzeme üzerinde durulmamıştır.

I. Carol Camisi'nin harim duvarları betonla sıvanmıştır. Caminin harimini örten kubbe, kuzeybatı köşede yer alan minare ve kadınlar mahfili tamamıyla beton malzemeye inşa edilmiştir.

4.5.5. Çimento

Çimento, camilerin dış duvarları ve minare yüzeylerinin sıvanmasında kullanılmıştır. Özellikle köy camilerinde sıklıkla karşılaştığımız bu uygulama, anıtların özgün mimarisine zarar vermektedir. Beton malzeme gibi anıtlara sonradan dahil edilmiş olması bakımından çimento malzeme üzerinde durulmamıştır.

4.5.6. Ahşap

Ahşap malzeme; harim duvarlarında, kapı kanatlarında, pencere çerçevelerinde ve parmaklıklarda, örtü sistemlerinde, minberlerde, vaaz kürsüleri ve mahfillerde yapı malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Maçın'deki Mestan Ağa, İshakça'daki Mahmud Yazıcı ve Gradina (Dokuzsupu) Köyü camilerinin harim duvarlarının dış cepheleri ahşap lambirilerle kapılanmıştır.

Katalogda yer alan Mangalya-Esmahan Sultan, Mecidiye-Abdülmecid, Tulça-Aziziye, İshakça-Mahmud Yazıcı, Babadağ-Gazi Ali Paşa, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Maçın-Mestan Ağa, Köstence-I. Carol, Cicocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül), Gradina (Dokuzsupu), Cotu Văii (Kırağı) Köyü camilerinin kapı kanatlarında ve pencere çerçevelerinde, parmaklıklarda, örtü sistemlerinde, minberlerde, vaaz kürsüleri ve kadınlar mahfilinde ahşap malzemeler görülmektedir. Kullanılan ahşap malzemeler, farklı tekniklerde işlenmiş orijinal süslemelerle bezenmiştir. Köstence'deki Hünkâr Camisi'nde görülen ahşap süslemeler orijinal değildir.

Babadağ'daki Sarı Saltuk Türbesi'nin giriş kapısında, pencere kanatları ve çerçevelerinde, türbenin giriş eyvanını örten sundurmada ahşap malzeme kullanılmıştır.

Lipova'daki Türk Hanı'nın odalara giriş kapılarında, pencere çerçeveleri ve kapakları ahşap malzemeye yapılmıştır. Bükreş'teki Manuk Han'ın dış duvarlarında, avlu bölümündeki

revaklarda, odalara giriş kapıları ve pencerelerde ahşap tercih edilmiştir. Manuk Han'daki ahşaplarda, farklı süsleme öğeleri karşımıza çıkmaktadır⁷⁸⁵.

4.5.7. Alçı

Alçı malzeme, yapıların daha çok mihrap ve tavan göbeklerinde ve dış cephe süslemelerinde kullanılmıştır. Alçı, sadece 7 adet yapıda karşımıza çıkmaktadır.

Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin mihrap ve kuzeydoğu köşedeki harime giriş kapısının kemeri; Siliştea (Taşpınar) Köyü Camisi'nin mihrap kavsarası alçı süslemelerle hareketlendirilmiştir. Babadağ-Gazi Ali Paşa Camisi'nin mihrap tepeliğindeki kartuş ve bordürlerde alçı malzeme kullanılmıştır. Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr Camisi'nin mihrabın her iki yanına konumlandırılan silmelerinde, mihrap tepeliğinde ve tavan göbeğinde alçı süslemeler yer almaktadır. Ishakça-Mahmud Yazıcı Camisi'nin sadece mihrap tepeliğindeki süslemede ve inşa kitabesindeki çerçevede, alçı tercih edilmiştir. Köstence-I. Carol Camisi'nin kubbeyi taşıyan ayaklarında, mihrapta ve kadınlar mahfilindeki süslemelerde alçı malzeme yoğun şekilde kullanılmıştır. Camiler dışında Bükreş'teki Manuk Hanı'nın dış cephelerinde, alçı ile tasarlanmış süslemeler görülmektedir⁷⁸⁶.

4.5.8. Karo

Karo malzeme, orijinal olarak sadece I. Carol Camisi'nin harim içindeki duvarlarda kullanılmıştır. Kare kesitli karoların yüzeyleri geometrik motiflerle süslenmiştir.

4.5.9. Kurşun

Kurşun, kataloga dahil edilen yapılardan sadece camilerde kullanılmıştır. Kurşunların tamamı, minarelerin külah kısımlarında kullanılmıştır. Kaplama olarak kullanılan kurşunlarda süsleme öğesi görülmemektedir.

4.5.10. Demir

Demir malzeme, camilerde daha çok minare korkuluklarında ve pencere parmaklıklarında karşımıza çıkmaktadır. Bunlar dışında, Mangalya-Esmahan Sultan Camisi'nin kuzey cephesindeki üst kat pencere parmaklıklarında, Köstence-Hünkâr Camisi'nin kuzey, güney ve doğu cephelerindeki pencere parmaklıklarında, Köstence-I. Carol Camisi'nin harime giriş kapısının kanatlarında, Lipova'daki Türk Hanı'nın pencere ve kapılarında, Bükreş'teki Manuk Han'ın ise kuzey cephedeki giriş kapısında demir malzeme

⁷⁸⁵ Süslemelerle ilgili ayrıntılı bilgi, değerlendirme bölümünün "Süsleme" başlığı altında anlatılacaktır.

⁷⁸⁶ Süslemelerle ilgili ayrıntılı bilgi, değerlendirme bölümünün "Süsleme" başlığı altında anlatılacaktır.

kullanılmıştır. Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Camisi ve Türbesi'nin pencere parmaklıklarında demir tercih edilmiştir.

Sadece Lipova'daki Türk Hanı ve Bükreş'teki Manuk Han'ın kapı kanatlarında kullanılan demirlerde bitkisel ve geometrik süslemeler görülmektedir.

4.5.11. Bronz

Bronz malzeme, sadece Mangalya'daki Esmahan Sultan ve Köstence'deki I. Carol Camisi'nde kullanılmıştır. Esmahan Sultan Camisi'nde, kuzey cephenin merkezinde ve doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan kapıların kapı kolu ve aynalıkları bronz malzemeden yapılmıştır. Kapı kollarında ve aynalıklarda bitkisel motifler görülmektedir. Köstence'deki I. Carol Camisi'nin harime giriş kapısının kanatlarındaki süslemelerde ve harim içindeki kandilde tercih edilmiştir. Kandilin yüzeyi, bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir.

4.5.12. Pirinç

Pirinç, Tulça-Aziziye Camisi'nin, tavanın dört köşesine ve merkezine yerleştirilen kandillerinde, Köstence-I. Carol Camisi'nin minber köşkünün üzerinde yer alan sembolik kubbede görülmektedir. Ayrıca Mecidiye'deki Abdülmecid Camisi'nin tavanından sarkan kandiller ve mihrabın her iki yanında yer alan şamdanlıklar pirinç malzemeyle yapılmıştır. Her üç yapıda kullanılan pirinçlerde bitkisel süslemeler tespit edilmiştir.

4.6. Süsleme

4.6.1. Malzeme Teknik

Araştırmaya dahil edilen eserlerde taş, alçı, karo, ahşap, sıva ve maden malzemeler üzerine uygulanmış süsleme öğeleri görülmektedir. Süslemeler, taş malzemeler üzerine kazıma ve kabartma; alçıda, kalıplama, kazıma ve oyma; ahşapta, kafes, kazıma ve oyma; karolarda sır altı; sıvalar üzerinde kalem işi ve baskı; madende ise döküm ve kazıma tekniklerinde işlenmiştir.

4.6.1.1. Taş Süsleme

Katalogda yer alan 44 adet camiden sadece dokuzunda ve 21 adet çeşmenin sadece dördünde taş süslemelerle karşılaşılması dikkat çekicidir. Süslemeler; Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin doğu ve kuzey cephesine açılan harime giriş kapılarında, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr Camisi'nin minare kaidesinde yer alan kitabede, Köstence-Hünkâr Camisi'nin inşa kitabesinde, Mecidiye'deki Abdülmecid Camisi'nin harime giriş

kapısı, mihrap ve inşa kitabesinde, Hırşova-Sultan Mahmud Camisi'nin minare kaidesi ve inşa kitabesinde, Maçın'deki Mestan Ağa Camisi'nin kadınlar mahfilinde, Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camisi'nin harim dış duvarlarında, Albeşti (Akbaş) ve Cotu Vaii (Kırağı) Köyü Camisi'nin pencerelerinde, Köstence'deki I. Carol Camisi'nin avlusundaki sütun başlıkları ile geçiş koridoruna açılan anıtsal kapı üzerinde görülmektedir. Baneasa (Paraköy), Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme ile Canlia (Kanlı) Köyü 1 ve 2 Nolu çeşmelerin ön yüzleri bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Mangalya-Esmahan Sultan, Çernavoda-Hünkâr, Köstence-Anadol ve Hünkâr, Dulceşti (Küçük Tatlıcak) Köyü, Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü, Tuzla Köyü camileri ile Babadağ-Sarı Saltuk ve Gazi Ali Paşa Türbeleri'nin pencereleri süsleme açısından yalın tutulmuş olsa da hafif dışa taşkın silmelerle cephedeki monotonluk kırılmaya çalışılmıştır. Mecidiye'deki Abdülmecid Camisi'nin harime giriş kapısı ve mihrabı ile yukarıda adı geçen çeşmelerin dışında yer alan diğer çeşmelerin ön yüzleri ve kitabe kartuşları ince silme ve testere dişleriyle hareketlendirilmiştir.

4.6.1.1.1. Hilal

Hilal motifi, sadece Cotu Vaii (Kırağı) Köyü Camisi'nin pencerelerinde görülmektedir. Caminin pencere lentosunun hemen üzerine konumlandırılan motif, taş üzerine kabartma yöntemiyle işlenmiştir.

4.6.1.1.2. Çelenk

Çelenk motifi, sadece Köstence'deki Hünkâr, Mecidiye'deki Abdülmecid ve Hırşova'daki Sultan Mahmud camilerinin inşa kitabelerinde karşımıza çıkmaktadır. Her üç caminin inşa kitabesinin hemen üzerinde yer alan tuğra, çelenk motifiyle çerçeve içerisine alınmıştır. Çelenk motifini oluşturan yaprakların yüzeyi, ince kazıma yöntemiyle belirgin hale getirilmiştir. Hırşova-Sultan Mahmud Camisi dışında diğer çelenklerin alt kısımları fiyonk motifleriyle hareketlendirilmiştir.

4.6.1.1.3. Madalyon

Maçın'deki Mestan Ağa Camisi'nin kadınlar mahfilindeki kemer yayları yuvarlak formu kabartmalarla hareketlendirilmiştir. Kemer köşelikleri ise geniş daire formunda kabartma madalyonlarla süslenmiştir. Madalyonların yüzeyi altın yaldızla boyanmış olup merkezlerine birer adet küçük kabartmalar eklenmiştir. Köstence'deki Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camisi'nin harim duvarlarının dış yüzeyinin saçak kısımlarına,

madalyonu anımsatan yuvarlak formlu kabartmalar yerleştirilmiştir. Kabartmaların yüzeyi yalın tutulmuştur. Canlia (Kanlı) Köyü 1 Nolu Çeşme'nin kemer köşeliklerine birer adet kazıma tekniğinde madalyon motifi işlenmiştir. Madalyonların merkezi, küçük boyutlarda, gülbezek motifleriyle doldurulmuştur. Gülbezek motiflerinin yaprakları, kazıma tekniğiyle işlenerek belirgin hale getirilmiştir. Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme'nin kemer köşeliklerindeki madalyonlar ise kabartma tekniğinde işlenmiştir. Madalyonların yüzeyi süsleme bakımından yalın tutulmuştur

4.6.1.1.4. Çarkıfelek

Çarkıfelek motifi sadece Albeşti (Akbaş) Köyü Camisi'nin pencerelerinin kilit taşlarında görülmektedir. Motif, kabartma tekniğinde işlenmiştir. Motifin ana hatları ise kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur.

4.6.1.1.5. Bitkisel Süsleme

Romanya'daki Osmanlı eserlerinde, bitkisel süsleme olarak en çok gülbezek, rumi, palmet, çiçek, kıvrık dal ve çelenk motiflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.6.1.1.5.1. Gülbezek

Gülbezek motifi, dini mimaride sadece Mangalya-Esmahan Sultan Camisi'nin doğu cephesinin kuzey köşesinde yer alan harime giriş kapısında ve Hırşova-Sultan Mahmud Camisi'nin minare kaidesinde görülmektedir. Her iki süsleme de kabartma tekniğinde işlenmiştir. Baneasa (Paraköy), Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme ile Canlia (Kanlı) Köyü 1 ve 2 Nolu çeşmelerin ön yüzlerinde yine kabartma tekniğinde işlenmiş gülbezek motifleri dikkat çekicidir. Diğerlerinden farklı olarak Canlia (Kanlı) Köyü 1 Nolu Çeşme'nin kemer köşeliklerinde yer alan madalyonların merkezine, daha küçük boyutlarda, gülbezek motifleri yerleştirilmiştir. Gülbezek motiflerinin yaprakları, kazıma tekniğiyle işlenerek belirgin hale getirilmiştir. İncelenen gülbezek motiflerinin kendi içerisinde üslupsal bir bütünlüğünün olmadığı, her yapıda farklı boyutta ve farklı sayıda yaprak dilimlerine sahip olduğu gözlemlenmiştir.

4.6.1.1.5.2. Palmet ve Rumi

Türk Sanatı'nda bitkisel tezyinat içerisinde en çok kullanılan motiflerin başında gelen palmet motifi, özellikle Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde rumi ile birlikte yaygın olarak kullanılmıştır.

Taş üzerinde, palmet ve rumi motifi sadece Köstence'deki I. Carol Camisi'nde görülmektedir. Caminin avlusundaki sütun başlıkları ve anıtsal taş kapının tepelik kısmı ile kapının her iki yanına yerleştirilen sütun başlıkları rumi ve palmet motifleriyle süslenmiştir. Sütun ve sütuncede yer alan bezemelerin ana hatları, kazıma tekniğinde; palmet ve rumi dallarının yüzeyleri ise ince kazıma yöntemiyle belirgin hale getirilmiştir. Rumi yapraklarının uçları, volüt formunda tasarlanmıştır. Kapı tepeliğindeki rumi ve palmet motifleri, oyma tekniğiyle oluşturulmuştur.

4.6.1.1.5.3. Çiçek

Çiçek motifi, sadece Mecidiye'deki Abdülmecid Camisi'nin inşa kitabesinde ve Köstence-I. Carol Camisi'nin avlusundaki sütun başlıklarında karşımıza çıkmaktadır. Abdülmecid Camisi'nin inşa kitabesinin hemen üzerinde yer alan tuğranın yanına bir adet kıvrık dallı çiçek motifi işlenmiştir. I. Carol Camisi'nin avlusundaki sütun başlıklarında ise mermer üzerine kazıma tekniğinde işlenen çiçek motifi, rumi ve palmet motifiyle birlikte kullanılmıştır. Motifin tasarım ve konumlandırılışı dikkate alındığında ana motif olmadığı, rumi ve palmet motifinin aralarına daha küçük boyutlarda işlendiği görülmektedir.

4.6.1.1.5.4. Kıvrık Dallar

Kıvrık dal motifi, Çernavoda (Boğazköy) Camisi'nin minare kaidesinde görülmektedir. Kitabenin dış hattını oluşturan bordürün içi, boydan boya hafif kabartılmış kıvrık dal motifleriyle doldurulmuştur. Günümüzde motiflerinin yüzeyi siyah renkte boyanmıştır.

4.6.1.1.5.5. Servi

Servi motifi, sadece İshakça'daki Mahmud Yazıcı Camisi'nin minaresinde karşımıza çıkmaktadır. Minarenin şerefe korkuluğu, birbirine kenetlenmiş taş bloklardan meydana gelmektedir. Korkuluğun dış yüzeyi, kartuşlarla ayrılmış olup her kartuşun içi kabartma tekniğinde servi motifiyle süslenmiştir. Motiflerin yüzeyi, beyaz renkte boyanmıştır.

4.6.1.2. Alçı Süsleme

Araştırmaya dahil edilen 73 eserin sadece 10 adedinde alçı süsleme tespit edilmiştir. Alçı süslemeler; Mangalya-Esmahan Sultan, Maçın-Mestan Ağa, İshakça-Mahmud Yazıcı, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Köstence-I.Carol, Pecineaga (Gelincik) Köyü, Moşneni (Pavel) Köyü, Nisipari (Karatay) Köyü ve Siliştea (Taşpınar) Köyü camileri ile Bükreş'teki

Manuk Han'da görülmektedir. Süslemeler, kalıplama ve kazıma tekniğinde yapılmıştır. Alçılar üzerinde mukarnas, âlem, ay-yıldız, çarkıfelek ve bitkisel bezemelerden oluşan süslemeler görülmektedir.

Siliştea (Taşpınar) Köyü Camisi'nin mihrabı yuvarlak kemerli olup süsleme açısından yalın tutulmuştur. Kemerin hemen üzerine, kemer yayı boyunca üç sıra kaval silme applike edilmiştir.

Özellikle Osmanlı'nın geç dönem mimarisinde, süslemelerde mermer yerine alçı malzemelerin tercih edildiği bilinmektedir. Erken dönemde inşa edilen Mangalya'daki Esmahan Sultan Camii hariç geç dönemde inşa edilen eserler incelendiğinde, alçı kullanımının daha öne çıktığı görülmektedir. Alçı malzemenin, süsleme programlarında seçilmesi; hem ekonomik hem de uygulamadaki kolaylığı ile açıklanabilir. Yapıların dış cephelerinde, iklim ve çevresel faktörlerden dolayı güçlendirilmiş alçı malzeme kullanılırken iç mekânlardaki alçılarda daha yumuşak dokuya sahip alçılar tercih edilmiştir.

4.6.1.2.1. Mukarnas

Mangalya-Esmahan Sultan, Pecineaga (Gelincik) Köyü ve Moşneni (Pavel) Köyü camilerinin sadece mihrap kavsaraları, alçı malzemeden yapılmış ve aşağıdan yukarıya doğru daralan mukarnas sıralarıyla doldurulmuştur. Mukarnaslar, Mangalya-Esmahan Sultan Camisi'nde yedi sıra, Pecineaga (Gelincik) Köyü ve Moşneni (Pavel) köyü camilerinde ise beş sıra halinde düzenlenmiştir. Mangalya'daki caminin mihrap kavsarasının tepe noktasına alçak kabartma tekniğinde işlenmiş âlem, Moşneni (Pavel) Köyü Camisi'ndekine ise aynı teknikte ay-yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yukarıda adı geçen camilerin mihrap kavsaralarındaki mukarnaslar tasarım ve süsleme açısından yalın tutulmuştur. Köstence'deki I. Carol Camisi'nin mihrap kavsarası, diğer camilerde görülen mukarnaslara nazaran daha muntazam şekilde oluşturulmuştur. Kavsara, 10 sıra mukarnas dizisiyle doldurulmuştur. Mukarnas dişleri mavi, yeşil ve kırmızı renkte boyanarak belirgin hale getirilmiştir. Dokuzuncu sıradaki mukarnasların yüzeyi kabartma tekniğinde işlenmiş palmet motifleriyle süslenmiştir. Mihrap nişinin her iki yanında yer alan burmalı sütuncelerin başlıkları ise iki sıra mukarnasla hareketlendirilmiştir. Aynı şekilde üç bölümden oluşan mihrap tepeliğinin alt bölümünde, kazıma tekniğinde işlenmiş küçük sivri kemer nişleri açılmıştır. Nişlerin içi ise aynı teknikte mukarnas dişleriyle süslenmiştir. Cami minaresinin şerefe korkuluğunun üzerine yerleştirilen 10 adet sütunce, dekoratif mukarnas başlıklara sahiptir.

İslam Mimarisi'nin karakteristik unsurlarından olan mukarnas uygulamalarının Osmanlı dönemi mimarisinde özellikle taç kapı, mihrap ve sütun başlıklarında tercih edildiği

bilinmektedir. Çalışmaya konu olan yapıların taç kapı, mihrap kavsarası ve sütuncelerinde mukarnasların kullanıldığı görülmektedir. Kuruluş düzeni ve işçilik bakımından, I. Carol Camisi dışında, yukarıda adı geçen eserlerde karşımıza çıkan mukarnasların itinasız ve ikinci sınıf işçilikle yapıldığı anlaşılmaktadır. Anıtlar üzerinde görülen süsleme programlarının sade ve ince işçilikten uzak bir şekilde tasarlanmış olması, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda Romanya'daki egemenliğini kaybetmesi ve dönemin ekonomik durumu ile açıklanması mümkündür. Bunun sonucunda da, kataloga dahil edilen az sayıdaki eserlerde görülen mukarnas uygulamalarının daha çok taşradaki ustalar tarafından itinasız ve özensiz bir şekilde yapıldığı ileri sürülebilir.

4.6.1.2.2. Âlem

Âlem motifi, sadece üç adet camide karşımıza çıkmaktadır. Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin mihrap kavsarasının tepe kısmı, alçak kabartma tekniğinde işlenmiş âlem motifiyle süslenmiştir. İshakça-Mahmud Yazıcı Camisi'nin mihrap tepeliğine ise aynı teknikte işlenmiş bir adet âlem motifi applike edilmiştir. Motifin yüzeyi sarı ve yeşil renkte boyanmıştır. Nisipari (Karatay) Köyü Camisi'nin mihrabının her iki yanına birer adet applike edilen âlem motifleri ise yüksek kabartma tekniğinde yapılmış olup motiflerin yüzeyi yeşil renkte boyanmıştır.

4.6.1.2.3. Ay-Yıldız

Alçı malzeme üzerine ay yıldız motifi, sadece Moşneni (Pervel) Köyü Camisi'nin mihrap kavsarasının tepe noktasında görülmektedir. Alçak kabartma tekniğinde yapılmış olan motifin yüzeyi altın yaldız renginde boyanmıştır.

4.6.1.2.4. Çarkıfelek

Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr Camisi'nin ahşap tavan göbeğinin merkezinde, alçı malzemedan yapılmış çarkıfelek motifi yer almaktadır. Bu motif, iki sıra daire çerçeve içerisine alınmıştır. İçteki çevrenin yüzeyine, merkezden gelişen ve dış çerçeveyi de kapsayan ahşap çıtalar çakılmıştır. Dıştaki çerçevenin yüzeyi ise birbirlerine çapraz şekilde atılmış ince çıtalarla doldurulmuştur. Çarkıfelek motifinin yüzeyi, ince kazıma tekniğinde işlenmiştir.

4.6.1.2.5. Madalyon

Maçin-Mestan Ağa Camisi'nin kadınlar mahfili, ahşap direklerle desteklenmektedir. Üst kattaki direkler, basit profilli sütun başlıklarına sahip olup yuvarlak kemerlerle birbirine

bağlanmıştır. Ortadaki iki direk arasına ise Bursa tipi kemer atılmıştır. Kemer yayları, yuvarlak formlu küçük kabartmalarla, kemer köşelikleri ise geniş daire formunda kabartma madalyonlarla süslenmiştir. Aplike tekniğinde yerleştirilen her iki bezemenin yüzeyi, altın yaldızla boyanmıştır.

4.6.1.2.6. Bitkisel Süsleme

Alçı malzemedен yapılmış bitkisel süslemelerle, Köstence-I. Carol ve Bükreş-Manuk Han'da yoğun bir şekilde karşılaşılmaktadır. Süslemeler arasında, palmet, rumi, lotus, gülbezek, çiçek ve yaprak motifleri görülmektedir.

4.6.1.2.6.1. Palmet ve Rumi

I. Carol Camisi'nin mihrap kavsarasındaki dokuzuncu sırada yer alan mukarnas dişlerinin yüzeyi, alçak kabartma tekniğinde işlenmiş olan palmet motifleriyle bezenmiştir. Üç bölümden oluşan mihrap tepeliği en üstü, palmet motiflerinin sıralandığı bir frizle sonlanmaktadır. Oyma tekniğinde yapılmış olan palmetlerin ana hatları, beyaz ve turuncu renkte boyanarak belirgin hale getirilmiştir.

Kubbeyi taşıyan haçvari ayakların tepe noktalarının harim merkezine dönük kısımlarına, alçı bir plaka yerleştirilmiştir. Plakaların üzeri, kabartma tekniğinde işlenmiş rumi motifleri ile süslenmiştir. Ayakların her köşesine denk gelecek şekilde yerleştirilmiş burgulu sütuncelerin başlıkları, rumi motifleriyle bezenmiştir. Kabartma tekniğinde işlenen rumi yapraklarının uçları, kıvrımlı olarak tasarlanmıştır.

Kadınlar mahfilinin korkuluklarının güneye bakan cephesi, üç parçadan oluşan geniş bir bordürle hareketlendirilmiştir. İçte çöktürilmiş olan bordürlerin yüzeyi, yüksek kabartma tekniğinde yapılmış kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmet ve rumi motifleriyle süslenmiştir. Korkuluğun alt kısımlarına dekoratif amaçlı konsollar yerleştirilmiştir. Konsolların iç yüzü, aynı teknikte, rumi motifleriyle bezenmiştir.

İshakça'daki Mahmud Yazıcı Camisi'nin kuzey cephesine yerleştirilen inşa kitabesi, ters U şeklinde düzenlenen alçı bir frizle çerçeve içerisine alınmıştır. Frizin yüzeyi atlamalı olarak palmet ve inci dizileriyle süslenmiş olsa da bu bezemeler orijinal değildir.

Bükreş'teki Manuk Han'ın kuzey cephesinin doğu kanadında yer alan üst kattaki pencere aralarına hafif dışa taşıntı yapan düşey silmeler yerleştirilmiştir. Silmeler, köşeleri volüt şeklinde yuvarlatılmış ve merkezinde palmet motifi olan başlıklara sahiptir. Silmelerin alt kısımlarının köşeleri ise rumi motifiyle süslenmiştir. Palmet ve rumi motifleri kabartma tekniğinde işlenmiştir. Kuzey cephenin batı kanadına açılan üst kat pencerelerin araları, hafif

dışa taşkın silmeler konumlandırılmıştır. Silmelerin tepe kısımları, sitleze palmet ve rumi motifleriyle bezenmiştir. Pencerelelerinin hemen yukarısı, rumi motifini anımsatan S ve C formundaki kıvrık dallarla hareketlendirilmiştir. Kıvrık dalların birleşme yerleri ise palmet motifleriyle zenginleştirilmiştir. Aynı süsleme kompozisyonuyla, batı cephenin üst kat pencere aralarında da karşılaşmaktadır. Güney cepheledeki üst kat pencerelelerin aralarına yerleştirilen silmelerin tepe noktaları, kuzey cephenin doğu kanadında görülen palmet motifleriyle süslenmiştir. Kabartma tekniğiyle oluşturulan palmet ve rumi motiflerinin yaprakları, ince kazıma yöntemiyle belirgin hale getirilmiştir.

4.6.1.2.6.2. Lotus

I. Carol Camisi'nin üç bölümden oluşan mihrap tepeliğinin alt kısımları, kazıma tekniğinde oluşturulmuş sivri kemerler yerleştirilmiştir. Kemerlerin köşelikleri ise alçak kabartma tekniğinde lotus motifleriyle hareketlendirilmiştir. Motifin iç yüzeyi, mavi ve lacivert renkte boyanmıştır. Aynı şekilde, caminin avlusunda yer alan sütun başlıklarında da kıvrık dallı lotus yaprakları, palmet ve rumi motifleriyle birlikte kullanılmıştır.

Bükrüş-Manuk Han'ın kuzey cephesinin doğu kanadında, lotus motifi görülmektedir. Cephenin batı köşesinin alt kısmı, kare çerçeve içerisinde kafes tekniğinde oluşturulmuş lotus motifi ile süslenmiştir. Aynı teknikte işlenmiş lotus motifleri, cephenin batı köşesinin iç yüzünde de görülmektedir. Süslemeler, iki kademeli olarak yerleştirilmiştir. Üstteki bezeme yatay dikdörtgen formunda, altta yer alan iki adet bezeme ise kare çerçeve içerisine alınmıştır.

4.6.1.2.6.3. Çiçek

I. Carol Camisi'nin kadınlar mahfilinin güney cephesindeki bordürlerin yüzeyi, birim motifte, rumi yapraklarının iç içe geçmesiyle oluşturulmuş palmet ve rumilerin olduğu bir kompozisyonla süslenmiştir. Kabartma tekniğinde işlenen kompozisyonun merkezinde yer alan düğüm motifinin yüzeyine birer adet sekiz yapraklık çiçek motifi eklenmiştir. Motif, palmet ve rumiye nazaran daha küçük boyutlarda tasarlanmıştır.

4.6.1.2.6.4. Gülbezek

I. Carol Camisi'nin kadınlar mahfilindeki konsolların dış yüzleri, birer adet gülbezek motifleriyle süslenmiştir. Kabartma tekniğinde işlenen gülbezeler, sekiz yapraklı olarak tasarlanmıştır.

4.6.1.2.6.5. Yaprak

I. Carol Camisi'ndeki kadınlar mahfilinde, dekoratif amaçla yerleştirilen konsolların dış yüzleri, yelpaze şeklinde tasarlanmış dört sıra yaprak motifiyle bezenmiştir. Yapraklar, kabartma tekniğinde işlenmiş olup yaprakların iç yüzü turuncu renge boyanmıştır.

4.6.1.3. Ahşap Süslemeler

Araştırmaya dahil edilen 73 adet eserden sadece 13'ünde orijinal süslemeler görülmektedir. Ahşap süslemeler, kabartma, kazıma, kafes ve oyma tekniğinde işlenmiştir. Mangalya-Esmahan Sultan, Mecidiye-Abdülmecid, Tulça-Aziziye, Babadağ-Gazi Ali Paşa, Maçın-Mestan Ağa, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, İshakça-Mahmud Yazıcı, Köstence-I.Carol, Gradina (Dokuzsupu), Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül) ve Cotu Văii (Kırağı) Köyü camilerinin kapı kanatlarında, örtü sistemlerinde, minberlerde, vaaz kürsülerinde ve mahfillerde orijinal süslemelerle karşılaşmaktadır. Bükreş'teki Manuk Han'ın dış duvarları ve avlu içindeki revaklar, farklı formdaki süslemelerle hareketlendirilmiştir.

Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Tulça-Aziziye, Castelu (Köstel-Borlak), Valu Lui Traian (Hasanlar) ve Gradina (Dokuzsupu) Köyü camilerinin minber korkulukları, oyma tekniğinde işlenmiş S kıvrımlı ahşap plakalar ve soyut bitkisel motifle süslenmiştir. Hırşova-Sultan Mahmud Camisi'nin minber aynalığı ise oyma tekniğinde, şemse motifini andıran bir motifle bezenmiştir. İshakça-Mahmud Yazıcı ve Mecidiye-Abdülmecid Camisi'nin kapı tepeliklerinde ise yarım güneş motifi yer almaktadır. Mahmud Yazıcı Camisi'ninki oyma tekniğinde, Abdülmecid Camisi'ninki ise ince çıtaların çakılmasıyla oluşturulmuştur. Köstence-I. Carol ve Mecidiye-Abdülmecid Camisi'nin minber korkulukları kafes tekniğinde işlenmiştir.

4.6.1.3.1. Ay-Yıldız

Araştırmaya dahil olan anıtlardan, ahşap üzerine işlenmiş ay-yıldız motifi sadece altı adet eser üzerinde görülmektedir; Babadağ Gazi Ali Paşa Camisi'nin tavan merkezi, biri büyük diğeri küçük iki adet göbekte hareketlendirilmiştir. Merkezde yer alan küçük göbekte, uzun ve kısa çıtaların radyal olarak çakılmasıyla oluşturmuş 32 adet kartuştan meydana gelmektedir. Her kartuşun ucu ise ay yıldız motifiyle hareketlendirilmiştir. Ayverdi, bu kartuş uçlarının birleştiği noktalarda sekizli ay yıldız motiflerinin olduğunu söylese de bu süslemeler günümüze ulaşamamıştır⁷⁸⁷.

⁷⁸⁷ Ayverdi, 1977: 13.

Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr Camisi'nin ahşap tavanında, mihrap hizasına, applike tekniğinde ay-yıldız motifi yerleştirilmiştir. Basit bir işlikle yapılmış olan motifin yüzeyi, beyaz renkte boyanmıştır. Benzer uygulamayla Hırşova-Sultan Mahmud Camisi'nin tavanında karşılaşılmaktadır. Tavanın kuzeyine, harime giriş kapısının tam üzerine denk gelecek şekilde, ay-yıldız motifi çakılmıştır. İshakça'daki Mahmud Yazıcı Camisi'nin tavan göbeğinin merkezinde yer alan altı kollu yıldızın her koluna, küçük ay-yıldız motifleri applike edilmiştir. Ciocarlia de Jos (Büyük Bülbül), Ciocarlia de Sus (Küçük Bülbül) ve Cotu Vaii (Kırağı) Köyü Cami minberlerinin köşk kısımları ay-yıldız motifleri yerleştirilmiştir.

4.6.1.3.2. Mukarnas

Ahşap üzerinde mukarnas, sadece Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin son cemaat yeri ile Bükreş'teki Manuk Han'ın iç avlusundaki revaklarda ve dış cephedeki camekânlı bölümlerde karşımıza çıkmaktadır. Esmahan Sultan Camisi'nin son cemaat mahalli, L şeklinde tasarlanmış olup toplam 14 ahşap direğin taşıdığı bir sundurmayla örtülmüştür. Direklerin oturduğu kaide ve tepe kısımları, kazıma tekniğinde işlenmiş tek sıra mukarnas başlıklara sahiptir. Hanın kuzey cephesinin merkezine konumlandırılan hana giriş kapısının hemen üzeri ile batı cephenin kuzey köşesi camekânlı olarak tasarlanmıştır. Camekânların dış cephesine yerleştirilen ayaklar, kazıma tekniğinde, iki sıra mukarnas dizisiyle süslenmiştir. Hanın iç avlusu, dört yönden revaklarla çevrilmiştir. Revakları destekleyen ayaklar, tek sıra mukarnasla hareketlendirilmiş ahşap başlıklara sahiptir.

4.6.1.3.3. Yatay ve Dikey Panolar

Değerlendirmeye dahil edilen 73 adet eserden sadece sekizinde ahşap üzerine işlenmiş yatay ve dikey panolarla karşılaşılmaktadır. Panoların tamamı camilerin camiye giriş kapıları üzerinde görülmektedir. Mangalya-Esmahan Sultan'ın doğu cephesinin kuzey köşesinde yer alan harime giriş kapsı ile Mecidiye-Abdülmecid, Maçın-Mestan Ağa, Amzacea (Hamzaca), Cotu Vaii (Kırağı), Castelu (Köstel-Borlak) ve Albeşti (Akbaş) Köyü camilerinin kapı kanatları, içe çökertilmiş, yatay ve dikdörtgen formdaki panolarla hareketlendirilmiştir. Aynı şekilde, Maçın'deki Mestan Ağa Camii minberinin köşk korkuluğu da aynı teknikte işlenmiş panolarla süslenmiştir. Tulça-Aziziye Camisi'nin ise minber aynalıkları dikey ve üçgen formundaki panolarla hareketlendirilmiştir. Panoların merkezine ise ahşap çıtalarla oluşturulmuş baklava dilimi ve üçgenler çakılmıştır.

Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin kuzey cephesine konumlandırılan harime giriş kapısının kanatları, alt ve üst kısımları, kazıma tekniğinde işlenmiş dikey panolarla

süslenmiştir. Panoların yüzeyi ise kazıma ve oyma tekniğinde baklava dilimleriyle bezenmiştir. Kapının yüzeyine, irili ufaklı, dışa taşkın çiviler çakılmıştır.

4.6.1.3.4. Geometrik Süsleme

Katalogda incelenen camilerden Mangalya-Esmahan Sultan, Babadağ-Gazi Ali Paşa, Mecidiye-Abdülmecid, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Hırşova-Sultan Mahmud ve İshakça-Mahmud Yazıcı camilerinde, ahşap üzerine işlenmiş çember yaylar ve yıldız motifli süslemeler görülmektedir.

Tulça'daki Aziziye Camisi'nin harimi örten ahşap tavanı, farklı bir süsleme kompozisyonu görülmektedir. Tavanın dört köşesine ve göbeğine, irili-ufaklı ahşap çıtalarla oluşturulmuş birer adet ışınal demet yerleştirilmiştir. Çıtaların uçları, yivli şekilde düzenlenmiş olup altın yaldızla boyanmıştır.

4.6.1.3.4.1. Kırık Çizgi Sisteminden Gelişen Geometrik Süsleme

Bu sistemde, yatay ve dikey eksenlerde çizgilerin birbirleri ile kesişerek aynı ritimle ilerlemesiyle dört, altı, sekiz, oniki, yirmiki ve otuz kollu ya da köşeli yıldız kompozisyonları ile sekizgen oluşturulmuştur.

4.6.1.3.4.1.1. Dört Kollu Yıldız

Dört kollu yıldız motifi, sadece Köstence-I. Carol Camisi'nin vaaz kürsüsünde görülmektedir. Kürsü korkuluğu, altı cephe olarak tasarlanmıştır. Her cephenin merkezine, alçak kabartma tekniğinde, dört kollu yıldız yerleştirilmiştir.

4.6.1.3.4.1.2. Altı Kollu Yıldız

İshakça'daki Mahmud Yazıcı Camisi'nin tavanın merkezine, kare formu pano yerleştirilmiştir. Panonu içi, iki sıra daire formundaki çerçeveye doldurulmuştur. Merkezdeki dairenin içi, kırık çizgilerin iç içe geçmesiyle oluşturulmuş, altı kollu yıldız (Mühr-ü Süleyman) motifi ile süslenmiştir. Köstence-I. Carol Camisi'nin ahşap minberinde, altı kollu yıldız motifi görülmektedir. Minberin geçit bölümünün alt kısmı, altı adet küçük panolara ayrılmıştır. Üstteki iki adet panonun yüzeyi, alçak kabartma tekniğinde işlenmiş, altı kollu yıldız motifiyle süslenmiştir.

4.6.1.3.4.1.3. Sekiz Kollu Yıldız

Ahşap üzerine sekiz kollu yıldız motifi, sadece Köstence-I. Carol Camisi'nin minberinde görülmektedir. Minber aynalığı ve minberin geçit bölümleri, yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş sekiz kollu yıldız motifleriyle hareketlendirilmiştir. Yıldızların her kolu, yaprak görünümünü verecek şekilde, ince kazıma yöntemiyle kazınmıştır.

4.6.1.3.4.1.4. Oniki Kollu Yıldız

Mangalya-Esmahan Sultan Camisi'nin harimini örten ahşap düz tavan 2011 yılında tamamıyla yenilenmiş olsa da tavan göbeğinde yer alan süsleme, aslına uygun bir şekilde yeniden yapılmıştır⁷⁸⁸. Tavanın merkezinde kırık çizgilerin birbiriyle birleşmesinden meydana gelen 12 kollu yıldız motifi yer almaktadır. Tavanın orijinal göbeğinde, Mühr-i Süleyman motifi olduğu bilinmektedir⁷⁸⁹. Ancak bu süsleme günümüze ulaşamamıştır.

4.6.1.3.4.1.5. Yirmiiki Kollu Yıldız

Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camisi'nin tavan merkezi, iki sıra daire formunda çerçeve içerisine alınmıştır. İçteki çevrenin yüzeyine, merkezden dışa doğru gelişen ve dış çerçeveyi de kapsayan ahşap çıtalar çakılmıştır. Dıştaki çerçevenin yüzeyi ise birbirlerine çapraz şekilde atılmış ince çıtalarla doldurulmuştur. İçteki ve dıştaki çıtaların birleşmesiyle 22 kollu yıldız motifi meydana gelmektedir.

4.6.1.3.4.1.6. Otuz Kollu Yıldız

Mecidiye'deki Abdülmecid Camisi'nin tavan göbeğinde, kare çerçeve içerisine alınmış iki adet daire formu bulunmaktadır. En içteki dairenin yüzeyi, iç içe geçmiş ve merkezden dışa doğru genişleyen çıtaların oluşturduğu 30 kollu yıldızla bezenmiştir. Dıştaki daire formunun yüzeyi ise ince çıtaların çapraz atılmasıyla meydana gelen zig-zag motifiyle doldurulmuştur.

4.6.1.3.4.1.7. Altıgen

Altıgen motifi, sadece Köstence-I. Carol Camisi'nin vaaz kürsüsünde karşımıza çıkmaktadır. Altıgen planlı olarak tasarlanan vaaz kürsüsü, altı cephele korkuluğa sahiptir. Her cephenin merkezine, altı kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldız motifinin alt ve üstü, kazıma tekniğinde, kırık çizgilerin iç içe geçmesiyle oluşturulmuş altıgenlerle süslenmiştir.

⁷⁸⁸ Şeyban, 2010: 389; Caminin orijinal olduğunu düşündüğümüz ahşap tavanının bir bölümü, bugün caminin avlusunda çürümeye bırakılmıştır.

⁷⁸⁹ İacub Mehmet, 1976: 82-83.

4.6.1.3.4.1.8. Sekizgen

Sekizgen formulu ahşap süsleme sadece Mecidiye-Abdülmecid Camisi'nin son cemaat mahallinde, Hırşova-Sultan Mahmud Camisi'nin tavanında ve Köstence-I. Carol Camisi'nin minberinde görülmektedir. Abdülmecid Camisi'nin son cemaat mahallini örten ahşap tavanın merkezinde, daire formulu bir çerçeve yer almaktadır. Dairenin merkezi ise sekizgen formulu bir göbekte hareketlendirilmiştir. Göbek, süsleme açısından yalın tutulmuştur. Göbekten radyal bir şekilde dışa doğru genişleyen çıtalar çakılmıştır. Çıtaların oluşturduğu kartuşların uçları, dilimli olarak tasarlanmıştır. Kompozisyonun geneli dikkate alındığında gülbezek motifini andırmaktadır. Sultan Mahmud Camisi'nin tavan göbeği, çıtaların birbirine geçmesinden meydana gelen, sekizgen formulu geometrik bir süslemeyle hareketlendirilmiştir. Çıtalar, çatma tekniğinde düzenlenmiştir. I. Carol Camisi'nin ahşap minberinin korkulukları, kafes tekniğinde, kırık çizgilerin oluşturduğu sekizgen formulu motiflerle süslenmiştir.

4.6.1.3.5. Bitkisel Süsleme

Değerlendirmeye alınan anıtlar içerisinde ahşap üzerine işlenmiş bitkisel süslemeyle; Hırşova-Sultan Mahmud Camisi'nin tavan göbeğinin merkezinde, Maçın'deki Mestan Ağa Camisi'nin minber köşkünde, I. Carol Camisi'nin minber ve vaaz kürsüsünde, Bükreş Manuk Han'ın dış cephesinde karşılaşılmaktadır.

4.6.1.3.5.1. Palmet ve Rumi

Köstence'deki I. Carol Camisi'nin minber ve vaaz kürsüsünde, ahşap süslemelerle yoğun bir şekilde karşılaşılmaktadır. Cami minberinin kapı tepeliği, üç dilimli olarak tasarlanmıştır. Dilimlerin yüzeyi ise kazıma tekniğinde içe içe geçen kıvrık dallı rumi ve palmet motifleriyle bezenmiştir. Minber köşkündeki sütun başlıkları rumi, sütunceler arasına atılan dilimli sivri kemerin köşelikleri ise rumi ve palmet motifleriyle hareketlendirilmiştir. Köşkün tepelik kısmı, üç dilimli olarak tasarlanmıştır. Merkezdeki dilimin yüzeyinde palmet ve rumi, kenarlarda kalan dilimlerde ise sadece rumi motifi görülmektedir. Rumi ve palmet motifleri kazıma tekniğinde işlenmiştir.

Hırşova-Sultan Mahmud Camisi'nin tavan göbeğinin merkezi, yarım yuvarlak şeklinde ahşap bir kabartma yer almaktadır. Kabartmanın yüzeyi ise palmet ve çiçek motifleriyle bezenmiştir. Süslemelerin ana hatları, kazıma tekniğinde işlenmiştir.

4.6.1.3.5.2. Gülbezek

Gülbezek motifi, sadece Köstence’de I. Carol Camisi’nin ahşap minberi ile Bükreş Manuk Han’ın dış cephesinde görülmektedir. I. Carol Camisi’nin minber aynalığı ve minberin geçit bölümleri, yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş gülbezek motifleriyle süslenmiştir. Gülbezek motiflerinin yaprakları, ince kazıma yöntemiyle hareketlendirilmiştir. Bükreş’teki Manuk Han’ın kuzey cephesinin ortasında, yuvarlak kemerli ana giriş kapısı konumlandırılmıştır. Kapının hemen üzeri, hafif dışa taşkın şekilde düzenlenmiş ahşap çerçeveli camekânla kapatılmıştır. Camekânın dış cephesine beş adet ayak yerleştirilmiştir. Ayaklardan ikisi köşelerde, üçü ise merkezde yer almaktadır. Merkezdeki iki ayağın başlıklarının tepe noktaları, birer adet gülbezek motifiyle süslenmiştir. Kazıma tekniğiyle oluşturulmuş motiflerin her iki yanı ise spiral formdaki volüt motifleriyle hareketlendirilmiştir. Aynı şekilde, hanın batı cephesinin kuzey köşesindeki camekânlı bölümde yer alan başlıklarda benzer süslemeler görülmektedir.

4.6.1.3.5.3. Lale

Ahşap üzerinde işlenmiş lale motifiyle sadece Maçın’daki Mestan Ağa Camisi’nin minberinde karşılaşılmaktadır. Minber köşkünün tepelik kısmının dört köşesine aplike edilen lale motifleri, kazıma tekniğinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

4.6.1.3.5.4. Yaprak

Köstence-I. Carol Camisi’nin vaaz kürsüsünün kaidesi, iki sıra süsleme şeridiyle hareketlendirilmiştir. Altı kısımdaki şerit, kazıma tekniğinde, üçgen içerisine alınmış yaprak motifiyle süslenmiştir. Beş yapraklı olarak tasarlanan motif, kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur. Kaidenin üst kısmındaki şerit ise aynı teknikte düğüm motifiyle doldurulmuştur.

4.6.1.4. Karo Üzerinde Görülen Süslemeler

Katoloğa dahil edilen anıtlardan sadece Köstence’deki I. Carol Camisi’nin harim içindeki duvarlarında, karo üzerinde süslemelerle karşılaşılmaktadır. Harim duvarlarının dört cephesi, yerden yaklaşık 2.50 m. yüksekliğinde, üç sıra bordürden oluşan kare kesitli karolarla kaplanmıştır. Üstteki bordür, mavi zemin üzerine sarı renkte işlenmiş, aşağıdan yukarıya doğru kademeli olarak genişleyen ve birbirini takip eden zikzak motifleriyle; hemen altındaki bordür, daha geniş tutulmuş olup yeşil zemin üzerine mavi ve sarı renkte sekiz kollu

yıldızlarla süslenmiştir. En alttaki bordür ise sarı renkteki karolardan oluşmaktadır. Karoların yüzeyinde görülen süslemeler, sır altı tekniğinde yapılmıştır.

Özellikle Erken ve Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi'nde sıkça kullanan çini süslemenin 18. yüzyıldan itibaren kullanımının azaldığı ve yerini daha çok Barok-Rokoko üslubundaki plastik etkili süslemelere bıraktığı, aynı şekilde mimaride kullanılan geleneksel çini uygulamalarından vazgeçilerek seri üretim ürünü olan karo ve fayansların kullanıldığı bilinmektedir⁷⁹⁰. 20. yüzyılın başında inşa edilmiş olan I. Carol Camisi'nde, çini süsleme yerine duvar karoları ve kabartma tekniğinde işlenmiş bezemelerle karşılaşılması, Osmanlının geç dönem süsleme geleneğinin bu camide devam ettiğini göstermektedir.

4.6.1.5. Kalemîşi Süsleme

Ele alınan 73 adet eserden sadece sekizinde kalemîşi süslemeler görülmektedir. Sıva üzerine uygulanan süslemeler daha çok mihraplarda, mihrabiyelerde ve kubbede tercih edilmiştir. Hat sanatı olarak kalemîşi, sadece bir adet yapıda onarım kitabesi, üç adet yapıda ise Kur'an Sureleri olarak kullanılmıştır. Kalemîşlerinin tamamı sıva üzerine yapılmıştır.

Kalemîşi süslemenin en yoğun şekilde kullanıldığı yapı, Köstence'deki I. Carol Camisi'dir. Camide harimin merkezi kubbe, ana eksenler beşik tonoz, köşelerde kalan alanlar ise tekne tonozu andıran örtüyle kapatılmıştır. Kubbe göbeği, mavi zemin üzerine sarı renkte 16 kollu yıldızla süslenmiştir. Kubbe göbeği ile kubbe eteği arasında kalan bölüm ise irili ufaklı işlenmiş sekiz kollu yıldızlarla doldurulmuştur. Ana eksenlerde yer alan beşik tonozlarda da aynı teknikte işlenmiş sekiz kollu yıldızlar görülmektedir. Kubbe eteğinde yer alan pencerelerin aralarına dikey dikdörtgen formunda kartuşlar yerleştirilmiştir. Kartuşların yüzeyi ise beyaz zemin üzerine sarı ve yeşil renkte lotus motifleriyle süslenmiştir. Pencerelerin hemen altında, kubbeyi boydan boya dolaşan iki sıra bordür yer almaktadır. Birinci bordür, mavi zemin üzerine sarı renkte, piramidal formda aşağıdan yukarıya doğru genişleyen geometrik süslemeyle; daha geniş tutulan ikinci bordürün yüzeyi sarı, kahverengi ve kırmızı renkler kullanılarak oluşturulmuş antrolak motifleriyle bezenmiştir. Kubbe kasnağını kuşatan ve daha geniş tasarlanan bordürde ise mavi zemin üzerine altın yaldızla İnsan Suresi'nin 5. ve 6. Ayetleri yazılmıştır.

Mihrabı çevreleyen içten dördüncü bordürün yüzeyinde, mavi zemin üzerine sarı renkte, Esma-ül Hüsna yazmaktadır. Mihrap kavsarası, aşağıdan yukarıya doğru daralan 10 sıra mukarnas dizisiyle doldurulmuştur. Mukarnas dişleri mavi, yeşil ve kırmızı renkte boyanarak belirginleştirilmiştir. Kemer köşelikleri, mavi zemin üzerine yeşil rengin

⁷⁹⁰ Demiriz, 2002: 563-572; Mülâyim, 1996: 103-108.

kullanıldığı birim motifte; merkezinde bir palmetin olduğu ve iki adet kıvrık dallı rumi yaprağının bu palmeti sarmasıyla oluşturulan bir kompozisyonla süslenmiştir. Mihrap tepeliği üç bölümlü olarak tasarlanmıştır. İkinci bölümün yüzeyine, mavi zemin üzerine sarı renkte Âli İmrân Suresi'nin 37. Ayeti yazılmıştır. Caminin kuzey cephesinin merkezine konumlandırılan cümle kapısının kemer alınlığında, yukarıda daire içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renkte *Bismillahirrahmanirrahim*, aşağıda ise Nisâ Suresi'nin 103. Ayeti yazılmıştır. Caminin güney cephesindeki yonca tipini anımsatan penceler, kalemişi tekniğinde işlenmiş geniş bordürlerle çerçeve içerisine alınmıştır. Bordürlerin yüzeyi ise mavi zemin üzerine sarı renkteki palmet motifleriyle doldurulmuştur.

Mecidiye-Abdülmeccid Camisi'nin son cemaat mahallinin güney cephesinde yer alan mihrabiyelerin iç yüzleri, gri zemin üzerine kırmızı renkte perde motifiyle süslenmiştir. Perde kenarlarına ise sarı renkte püsküller eklenmiştir. Harimin güney duvarının ortasına konumlandırılan mihrap ise gri zemin üzerine kırmızı renkte püsküllü perde motifi ve yukarıdan aşağıya doğru sarkan bir kandil motifiyle süslenmiştir. Mihrap, her iki yandan gömme ayaklarla sınırlanmıştır. Ayakların yüzeyine, aynı teknikte, mavi zemin üzerine gri ve beyaz renkte sütunce motifi çizilmiştir. Sütuncelerin başlıkları ise kıvrık dal ve lotus motifiyle bezenmiştir. Mihrap tepeliğinin hemen üzerinde, beyaz zemin üzerine siyah renkte, Âli İmrân Suresi'nin 37. Ayeti yazmaktadır.

Tulça-Aziziye Camisi'nin mihrabının kavsara bölümü, açık yeşil zemin üzerine sarı renkte, korniş ve iç içe geçen püsküllü ip motifiyle bezenmiştir. Mihrap nişi ise koyu yeşil renkte, aşağıda köşelere doğru birleşen dalgalı ve püsküllü perde motifiyle süslenmiştir. Mihrap kavsaranın tepe noktasından aşağıya doğru sarkan zincirli kandil motifi dikkat çekmektedir. Sivri kemerli olan kavsaranın kemer köşeleri ise kırmızı renkte boyanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanına aynı teknikte işlenmiş, koyu yeşil zemin üzerine kahverengi renkte sütunce motifi çizilmiştir. Mihrap tepeliğine, yeşil renkte dilimli bir kemer formu çizilmiştir.

İshakça-Mahmud Yazıcı Camisi'nin güney duvarına yerleştirilen mihrap nişinin tamamı mavi renge boyanmıştır. Nişin yüzeyi, sarı renkte kalemişi süslemelerle hareketlendirilmiştir. Mihrap kavsarası beş kollu küçük yıldızlarla doldurulmuştur. Kavsaranın hemen altında, kornişten aşağıya doğru sarkan perde motifi yer almaktadır. Perdenin alt kısımlarının her iki tarafına birer adet ay-yıldız motifi çizilmiştir. Kornişin ortasına takılı bir şekilde yerleştirilen ve zincirle aşağıya doğru sarkan kandil motifi dikkat çekicidir. Mihrap nişinin alt kısmı, kavsaradakine benzer yıldız motifleriyle bezenmiştir.

Çernavoda Camisi'nin sadece mihrap tepeliğinde kalemişi görülmektedir. Tepeliğe yerleştirilen yuvarlak kemerin yüzeyine, *Bismillahirrahmanirrahim* ibaresi siyah zemin üzerine sarı renkte yazılmıştır.

Hırşova-Sultan Mahmud Camisi'nde, mihrabın doğu kanadının mahfil hizasında, dikdörtgen çerçeve alınmış üç satırlık onarım kitabesi yer almaktadır. Kitabe, gri zemin üzerine siyah renkte ve talik hatla yazılmıştır. Kitabenin son satırının her iki köşesi, yeşil ve kırmızı renk kullanılarak oluşturulmuş lale motifleriyle süslenmiştir. Caminin mahfil katının korniş kısımlarının bazı bölgelerinde sıvaların döküldüğü görülmektedir. Dökülen boyanın altından ise çeşitli renklerde kıvrık dal motifli estampa (baskı) süslemeler açığa çıkmaktadır.

Amzacea (Hamzaca) Camisi'nin mihrap kavsarası sivri kemerli olup kavsaranın yüzeyi, açık mavi zemin üzerine, sarı renkte hilal ve yıldız motifleriyle süslenmiştir. Yarım yuvarlak olan mihrap nişi ise koyu kahverengiye boyanmıştır.

Moşneni (Pervel) Köyü Camisi'nin mihrap kavsarası, aşağıdan yukarıya doğru daralan ve atlamalı olarak yerleştirilen beş sıra alçı mukarnas dizisiyle doldurulmuştur. Mukarnasların geçiş araları, beyaz zemin üzerine irili ufaklı, altın yaldızlı yıldızlarla süslenmiştir. Nişin yüzeyi ise aynı renk ve teknikte, daha büyük boyutlu yıldızlarla hareketlendirilmiştir.

19. yüzyılın başlarından itibaren duvar ve mihraplarda sıkça tercih edilen perde motifinin barok-rokoko ve ampir karakterli bezeme unsurlarıyla birlikte kullanıldığı bilinmektedir⁷⁹¹. Mecidiye-Abdülmecid (1860), Tulça-Aziziye (1861-1868) ve İshakça-Mahmud Yazıcı (1863-1864) camilerinin mihrap ve mihrabiyelerinde görülen perde motifleri, Osmanlının resim sanatı geleneğinin Romanya'daki yansımaları niteliğindedir.

4.6.1.6. Maden Üzerinde Görülen Süslemeler

Kataloğa dahil edilen 73 adet eserden sadece yedisinde maden üzerine işlenmiş süslemeler tespit edilmiştir. Süslemeler daha çok demir, bronz ve pirinç malzeme üzerine döküm ve kazıma tekniğinde yapılmıştır.

4.6.1.6.1. Demir Süsleme

Mangalya-Esmahan Sultan Camisi'nin kuzey cephesindeki üst kat pencereleri ile Köstence-Hünkâr Camisi'nin kuzey, güney ve doğu cephelerindeki pencereler, demir lokma parmaklıklıdır. Her iki camideki lokmaların köşeleri, pahlı olarak tasarlanmıştır. Lokmalar, döküm tekniğinde yapılmıştır.

⁷⁹¹ Gürsoy, 2015: 146-157; Renda, 1977.

Lipova'daki Türk Hanı'nın onuncu revak sırasında yer alan odanın kapı kanadı, demir malzeme üzerine işlenmiş palmet motifleriyle süslenmiştir. Palmetlerin alt dalları kıvrım yapacak şekilde tasarlanmıştır. Kapı kilidinin olduğu kısımda bulunan palmet motifi çakma tekniğinde, kapı kenarında bulunan diğer palmet ise aplike tekniğinde yerleştirilmiştir.

Bükreş'teki Manuk Han'ın kuzey cephedeki giriş kapısı, çift kanatlı olarak düzenlenmiştir. Kanatların merkezi, üç adet döküm tekniğinde, gülbezek motifleriyle süslenmiştir. Kanatların alt ve üst kısımları ise at nalını andıran geometrik süslemelerle bezenmiştir.

4.6.1.6.2. Bronz Süsleme

Mangalya'daki Esmahan Sultan Camisi'nin kuzey cephenin merkezinde ve doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan kapı kolları ve kolun takılı olduğu aynalık kısımları bronz malzemeden yapılmıştır. Kuzey cephedeki kapının kolu silindirik formda, doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan kapı kolu ise yaprak motifi şeklinde tasarlanmıştır. Her iki kapı kolunun takılı olduğu aynalık kısmı, stilize palmet motifiyle oluşturulmuştur. Kapı kolları ve aynalıklar döküm tekniğinde işlenmiştir.

Köstence-I. Carol Camisi'ni örten kubbenin tepe kısmının yüzeyi, döküm tekniğinde yapılmış olan kıvrık dallı rumi motifleriyle süslenmiştir. Caminin harime giriş kapısı, çift kanatlıdır. Her iki kapı kanadının menteşe hizasına denk gelecek şekilde, bronz plakalar çakılmıştır. Plakaların yüzeyi palmet, rumi ve lotus motifleriyle bezenmiştir. Bitkisel süslemelerin yüzeyi ise kazıma tekniğiyle belirgin hale getirilmiştir. Caminin kubbe göbeğinden aşağıya doğru zincirle sarkıtılan bronz kandil, döküm tekniğinde yapılmıştır. Kandilin yüzeyi, birim motifte; sekiz kollu yıldız ve yanlarında kıvrık dallı palmet ile rumi motiflerinin yer aldığı kompozisyonla süslenmiştir. Yıldız kollarının çökertilen yuvalarına yeşil renkte taşlar yerleştirilmiştir. Zincirlerin kandile takıldığı geçme yerlerinin hizası ise palmet motifleriyle hareketlendirilmiştir.

4.6.1.6.3. Pirinç Süsleme

Pirinç malzemeden yapılmış süslemeler, sadece Tulça-Aziziye ve Mecidiye-Abdülmecid camilerinin kandillerinde, Köstence-I. Carol Camisi'nin ise minber köşkü üzerinde yer alan sembolik kubbede görülmektedir.

Tulça'daki Aziziye Camisi'nin tavanın dört köşesinde ve merkezine yerleştirilen yıldız demetlerinden aşağıya doğru kandiller sarkıtılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmış olan kandil kolları, kıvrık dal şeklinde düzenlenmiştir. Mecidiye'deki Abdülmecid Camisi'nin tavanından

sarkan kandiller de aynı teknikte yapılmış olup kandil kolları kıvrık dal ve lotus motifleriyle süslenmiştir.

Köstence-I. Carol Camisi'nin minber köşkü, pirinç malzemende yapılmış sembolik kubbe ve âlemle sonlanmaktadır. Kubbenin tepe noktasına, yukarıdan aşağıya doğru sarkan palmet motifleri aplikle edilmiştir.



SONUÇ

Bugünkü Romanya topraklarından olan Eflak, Yıldırım Bayezid tarafından 1394 yılında Osmanlı egemenliğine girmiştir. 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması'yla ise Osmanlının Romanya'da hâkimiyeti son bulmuştur. Yaklaşık 484 yıl Romanya ve balkanlarda hüküm süren Osmanlı, bu süre zarfında birçok imar faaliyetlerinde bulunmuştur; yapılan arşiv ve literatür araştırmalarında, Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan toplam 281 adet eserin günümüze ulaşamadığı tespit edilmiştir. Günümüze ulaşan eser sayısı ise sadece 73 olarak belirlenmiştir. Günümüze ulaşamayan yapılarla birlikte Romanya'da Osmanlı Devleti tarafından inşa ettirilmiş eser sayısı 354'e ulaşmaktadır. Ancak ileride yapılacak olan arşiv ve alan araştırmalarında bu sayının artacağı düşünülmektedir. Eserlerin yüzyıl içerisindeki dağılımı dikkate alındığında; günümüze ulaşamamış eserlerin çoğunlukla 16., 17. ve 18.yy.'da; günümüze ulaşan eserlerin ise daha çok 19. yüzyıl ve daha sonraki yıllarda inşa edildiği tespit edilmiştir. Sayısal veriler sonucunda, Osmanlı Devleti'nin Romanya'da şenlendirme politikasını en iyi şekilde uyguladığını ve bölgede yoğun iskân faaliyetlerinde bulunduğunu açıkça göstermektedir.

Kataloga dahil edilen eserler dini, ticari ve su yapıları olarak ele alınmıştır. Günümüze ulaşan 73 adet yapının 44'ü cami, dördü türbe, 21'i çeşme, üçü han ve bir adet hamamdan oluşmaktadır. Günümüze ulaşan 73 adet eserden Lipova ve Bükreş'teki hanlar dışında tamamının Dobruca bölgesinde yer almasının nedenleri arasında Osmanlı-Rus Savaşları, mübadeleler ve komünist rejimden kaynaklanan sebepler gösterilebilir. Şehir ve kasabada yer alan az sayıdaki camilerin, köydekilere nazaran fiziki yönden daha iyi durumda olduğu görülmektedir.

Yapıların geneli incelendiğinde, en erken tarihli eserin Mangalya'daki Esmahan Sultan (1574 öncesi), en geç tarihli ise Ciucurova (Çukurova) Köyü Camisi (1922) olduğu anlaşılmaktadır. Mangalya, Babadağ, Çernavoda ve Hırşova'daki camiler dışında diğer eserlerin tamamına yakını, 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda özellikle balkanlarda güç kaybetse de, Mecidiye, Tulça, Köstence ve Kalas'ta (Galati) sultanlara ait yapıların inşa edildiği tespit edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin camiler dışında balkan ülkelerinde han, hamam ve demiryolu gibi devletin gücünü temsil eden yapılara yatırımlarda bulunması, ya da var olan eski yapıları ihya etmesi, siyasi bir propaganda aracı taşıdığı ve hâkimiyeti altında bulunan topraklarda İslam dininin birleştirici gücünü (Panislamizm) yaymaya çalışmasının en önemli göstergesidir.

İncelenen cami, türbe, çeşme, han ve hamamlarda farklı plan tipleriyle karşılaşılmaktadır. Köstence'deki I. Carol Camisi, merkezi mekânlı ve üzeri kubbeye örtülü şekilde tasarlanmıştır. Diğer camilerin tamamı ise düz tavanlı, dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Mangalya-Esmahan Sultan, Babadağ-Gazi Ali Paşa, Çernavoda (Boğazköy)-Hünkâr, Hırşova-Sultan Mahmud, Maçın-Mestan Ağa, Mecidiye-Abdülmecid, Tulça-Aziziye, İshakça-Mahmud Yazıcı, Köstence-Hünkâr ve I. Carol camileri dışında diğer köy camilerinin tamamının inşa kalitesinin düşük ve ölçülerinin mütevazı oluşları dikkate alındığında; bu anıtların hepsinin mahalle ve köy sakinleri tarafından sınırlı bütçe ile inşa edildiği ve daha çok fonksiyonlarının ön planda tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle de köy camilerinin tamamı, sade ve yalın yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tespit edilen dört adet türbeden sadece Babadağ'daki Sarı Saltuk ve Gazi Ali Paşa türbeleri, Osmanlı türbe tipolojisi içerisinde değerlendirmeye alınmıştır. İshakça-İshak Baba ve Çernavoda'daki cami avlusunda yer alan türbeler ise her ne kadar literatürde türbe olarak anılsa da lahit şeklinde tasarlandığı ve Osmanlı türbe mimarisinin özelliklerini taşımadığı anlaşılmaktadır. Değerlendirmeye alınan Sarı Saltuk Türbesi kare planlı, Gazi Ali Paşa Türbesi ise altıgen planlı olarak tasarlanmıştır. Her iki türbenin üzeri kubbeye örtülmüş olup içerisinde birer adet ahşap sanduka yer almaktadır. Türbelerin mimari özellikleri incelendiğinde; Anadolu'daki Osmanlı türbelerinden farklı olarak, süsleme açısından oldukça sade ve ölçüleri bakımından mütevazı oluşları dikkat çekicidir.

Araştırmaya konu olan 21 adet çeşme, bağımlı ve bağımsız olarak iki plan tipinde değerlendirilmiştir. Bağımlı çeşme tipolojisine sadece Babadağ'daki Gazi Ali Paşa Camisi'nin son cemaat yerine bitişik olarak konumlandırılan çeşme dahil edilmiştir. Diğer 20 adet çeşme ise bağımsız şekilde inşa edilmiştir. Çeşmelerin tamamı nişsiz ve tek cepheli olarak tasarlanmıştır. Babadağ ve Köstence dışında günümüze ulaşan çeşmelerin tamamının köylerde bulunuyor olması dikkat çekicidir. Kent merkezinde bulunan çeşmelerin günümüze ulaşamamasının nedenleri arasında, evlere su bağlanması ve bunun sonucu olarak kullanım dışı kalan çeşmelerimiz ve diğer anıtlarımız gibi bilinçli ve sistemli bir şekilde yıkılarak kaldırılması gösterilebilir.

Romanya'da Osmanlı döneminde inşa edildiği tespit edilen sadece üç adet han bulunmaktadır. Bükreş'teki Manuk Han, dikdörtgen planlı, avlulu ve üç katlı olarak inşa edilmiştir. Lipova'daki Türk Hanı ise dikdörtgen planlı, avlusuz ve tek katlı han tipi içerisinde tasarlanmıştır. Galati (Kalas)-Han Kapısı olarak adlandırılan anıtın günümüze sadece kapı kısmı ulaşabildiği için herhangi bir plan tipi içerisine alınamamıştır. Özellikle şehirlerde yer alan günümüze ulaşamamış 29 adet hanın 15 ile 19. yüzyıl arasında inşa edildiği

bilinmektedir. Bu bilgilerden hareketle Osmanlı Devleti'nin 15-19. yüzyıllar arasında, Romanya'da yoğun ticaret faaliyeti gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti fethettiği yerlerde, cami ve çeşme gibi temel ihtiyaca yönelik birçok hamam inşa ettirmiştir. Romanya'da Osmanlı döneminde inşa edilmiş 27 adet hamamın günümüze ulaşamadığı tespit edilmiştir. Hamamların büyük çoğunluğu, 16. ve 17. yüzyıllar arasında inşa edilmiştir. Osmanlı kültüründe çok sevilmesine rağmen ne yazık ki sadece bir adet hamam günümüze ulaşabilmiştir. Mecidiye'deki hamamın 1877-1878 yılında ciddi hasarlar gördüğü ve fonksiyonu dışında 1937 yılına elektrik fabrikası olarak kullanıldığı bilinmektedir. Birden fazla farklı işlevlerde kullanılan hamamda, süsleme ögesine rastlanmamıştır. Eserin bugün sahip olduğu mimari özellikler dikkate alındığında herhangi bir plan tipi içerisine alınamamıştır. Her ne kadar bir tipoloji içerisinde değerlendirilemese de Anadolu'nun kasaba ve küçük şehirlerinde sıkça karşılaştığımız hamamlarla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

Araştırmaya dahil edilen toplam 73 adet eserin inşasında ana yapı malzemesi olarak en yoğun şekilde kabayonu taşın kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında; kesme taş, tuğla, kerpiç ve beton malzemeler de tercih edilmiştir. Yardımcı inşaat malzemesi olarak ise ahşap, alçı, karo, kurşun, demir, bronz ve pirinç kullanılmıştır. Katalogda yer alan 15 adet caminin duvarları sıvalı olduğundan ana yapı malzemelerinin türü belirlenememiştir.

Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan cami, türbe, çeşme, han ve hamamların geneli incelendiğinde, gerek Romanya'ya komşu olan diğer Balkan ülkeleri gerekse Anadolu örneklerinden farklı olarak yapıların süsleme açısından son derece sade ve süsleme kompozisyonundaki çeşitliliğin ise sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Yapılar üzerinde görülen süslemeler daha çok taş, alçı, ahşap, karo, sıva ve maden üzerine farklı tekniklerde işlenmiştir. Süslemeler, taş malzemeler üzerine kazıma ve kabartma; alçıda, kalıplama, kazıma ve oyma; ahşapta, kafes, kazıma ve oyma; karolarda sır altı; sıvalar üzerinde kalem işi ve baskı; madende ise döküm ve kazıma tekniklerinde işlenmiştir. Süslemelerde daha çok geometrik ve bitkisel motifler tercih edilmiştir. İncelenen örnekler içerisinde figürlü süslemelerle karşılaşılmamıştır. Geometrik süslemeler, çember yaylardan ve kırık çizgilerin gelişmesiyle oluşturulmuştur. Bitkisel motifler de ise daha çok palmet, rumi, lotus, kıvrık dal ve gülbezek motifleri karşımıza çıkmaktadır. Bu motifler dışında hilal, âlem, ay-yıldız, madalyon, çarkifelek ve mukarnas gibi süslemeler de yapılar üzerinde görülmektedir.

Romanya'da, daha ihtişamlı yapılarla karşılaşacağımız heyecanıyla arazi çalışmalarına başlanmıştır. Ancak I. Carol Camii ve Manuk Han dışında diğer yapıların tamamının süsleme programı açısından son derece mütevazı şekilde tasarlandığı tespit edilmiştir. Diğer

yapılardaki süslemelerle ise daha çok sultanlar ve bölgenin nüfuzlu kişileri tarafından yaptırılan anıtlarda karşılaşılmaktadır. Görülen süslemelerle, Mangalya-Esmahan Sultan, Babadağ-Gazi Ali Paşa, Çernavoda-Hünkâr, Hırşova-Sultan Mahmud, Maçın-Mestan Ağa, Mecidiye-Abdülmecid, Tulça-Aziziye ve İshakça-Mahmud Yazıcı camilerinde karşılaşılmaktadır. Yapılar, her ne kadar sultan ve önemli şahsiyetler tarafından yaptırılmış olsa da süsleme programlarında bir sürekliliğin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden yapılardaki süsleme programı kendi içerisinde takip edilememektedir.

“Romanya’daki Osmanlı Mimari Eserleri ve Koruma Sorunları” başlıklı çalışmada merkez, ilçe ve köylerde yer alan toplam 73 adet cami, türbe, çeşme, han ve hamam tespit edilebilmiştir. Günümüze ulaşamayan eserlerle birlikte bu sayı 354’e ulaşmaktadır. Ancak 16. 17. ve 18. yüzyılda inşa edilen ve günümüze ulaşamayan ve daha çok kent ve şehir merkezlerinde yer alan özellikle dini yapıların, 19. yy.’ın sonları ve 20. yüzyılın başlarında, bilinçli ve sistemli olarak yıkıldığı görülmektedir. Yine günümüze ulaşan anıtların birkaç örnek dışında şehir merkezlerinden daha çok köy ve kasabalarda bulunuyor olması da bu araştırmanın bir sonucudur. Diğer balkan ülkelerine nazaran Müslüman nüfusun en az olduğu Romanya’da, Müslümanların çoğunun köylerde yaşıyor olması ve tespit edilen eserleri halen kullanıyor olmaları, anıtların günümüze sağlam bir şekilde ulaşmasında en önemli etkidir. Süslemelerin sınırlı sayıdaki yapılarda görülmesinin üç nedeni vardır; ilk neden, sultan yapıları dışındaki eselerin bölge halkı tarafından yapıldığı için görsellikten ziyade fonksiyonun ön planda tutulduğu, ikinci neden olarak anıtsal statüye sahip az sayıdaki eserin günümüze ulaşması, üçüncü neden olarak ise özellikle Mangalya ve Babadağ’daki camilerde ve köylerdeki bazı eserlerde uygulanan yanlış restorasyon sonucunda var olan süslemelerin aslına uygun bir şekilde yenilenmemesi veya tamamen ortadan kaldırılmasıyla açıklanabilir.

Yaklaşık 484 yıl Romanya’da hüküm süren Osmanlı’nın toplam 354 adet yapı inşa ettirdiği tespit edilmiştir. Gerek Balkan savaşları, gerek komünist rejim ve gerekse Müslüman nüfusun bölgeyi terk etmesinden dolayı kullanım dışı kalan toplam 281 adet eser, bilinçli ve sistemli bir şekilde adeta imha edilmiştir. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde, günümüze ulaşan 73 adet anıtın da özellikle köylerdeki çeşme ve camilerimizin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Ümidimiz odur ki günümüze ulaşan çok az sayıdaki eserlerin öncelikle bölge halkı ve Romanya Devleti ile bizim devletimizin kurumları tarafından korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

Yukarıdaki bütün bilgilerden hareketle incelenen eserler, yazılı ve görsel kaynaklardan yola çıkılarak kronolojik olarak sıralanmıştır. Bu anıtlar, hem Balkan ülkelerindeki hem de Anadolu’daki benzer örneklerle karşılaştırılmıştır. Günümüze kadar böyle geniş ölçekli bir

araştırmanın olmaması, günümüze ulaşan ve ulaşamayan eserlerin katalog haline getirilerek bilim dünyasına toplu olarak tanıtılması, bu çalışmayı son derece önemli kılmaktadır.



KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir Evrakı

BOA. MKT. NZD. Dosya No: 283, Gömlek No: 97.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Siyasi

BOA. HR.SYS., Dosya no: 1, Gömlek no: 37, s. 1-2-3.

BOA. HR.SYS., Dosya no: 2, Gömlek no: 4.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Evkaf Haremeyn Muhasebeciliği Defterleri

BOA. EV.HMH. d., Dosya no: 2947, Gömlek no: 0.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Zabtiye

BOA. C..ZB., Dosya no: 14, Gömlek no: 662.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi İrade Taltifat

BOA. İ.. TAL., Dosya no: 468, Gömlek no: 4

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı

BOA. A. MKT. MHM, Defter no: 116, Gömlek no: 80.

BOA. A. MKT. MHM. Dosya no: 447, Gömlek no: 75.

BOA. A. MKT. MHM. Dosya no: 133, Gömlek no: 34.

BOA. A. MKT. MHM. Dosya no: 416, Gömlek no: 18.

BOA. A. MKT. MHM. Dosya no: 311, Gömlek no: 22.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Evkaf

BOA. C.EV., dosya no: 249, gömlek no: 12410.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hatt-ı Hümayun

BOA. HAT, Dosya no: 1622, Gömlek no: 8.

BOA. HAT, Dosya no: 1622, Gömlek no: 93.

BOA. HAT, Dosya no: 1514, Gömlek no: 27.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maarif Nezâreti Mektubî Kalemi

BOA. MF. MKT. Dosya no: 1, Gömlek no: 29.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Adliye

BOA. C..ADL., Dosya no: 98, Gömlek no: 5933.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Evkaf

BOA. C..EV., Dosya no: 513, Gömlek no: 25924.

BOA. C..EV., Dosya No: 649, Gömlek No: 32748.

BOA. C..EV., Dosya: 93, Gömlek: 4623.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi İbnülemin Vakıf

BOA. İE.EV., Dosya: 32, Gömlek: 3706.

BOA. İE.EV., Dosya: 30, Gömlek: 3508.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Tahrirat

BOA. HR. TH., Dosya no: 177, Gömlek no: 45.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı

BOA. MKT. UM. Dosya no: 320, Gömlek no: 88.

BOA. MKT. UM. Dosya no: 557, Gömlek no: 64.

BOA. MKT. UM. Dosya no: 564, Gömlek no: 16.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir Evrakı

BOA. MKT.NZD. Dosya no: 393, Gömlek no: 43.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı

BOA, Y..MTV., Dosya no:274, Defter no: 44.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Babialı Evrak Odası Evrakı

BOA. BEO, Dosya no: 2803, Gömlek no: 210204.

BOA. BEO, Dosya no: 3139, Gömlek no: 235374.

BOA. BEO, Dosya no: 3090, Gömlek no: 231701.

BOA. BEO, Dosya no: 4181, Gömlek no: 313574.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Şura-yı Devlet Evrakı

BOA. ŞD., Dosya no: 173, Gömlek no: 53.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi İrade Evkaf

BOA. İ.EV., Dosya no: 39, Gömlek no: 73.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi İrade Şura-yı Devlet

BOA. İ.ŞD. Dosya no: 9, Gömlek no: 450.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi İrade Meclis-i Vala

BOA. İ-MVL, Dosya no: 578, Gömlek no: 25944.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yıldız Perakende Evrakı Elçilik Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik

BOA. Y..PRK.EŞA, Dosya No: 4 Gömlek No: 40.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Meclis-i Vükela Mazbataları

BOA. MV., Dosya no: 178, Gömlek no: 123.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Meclis-i Vala Evrakı

BOA. MVL, Dosya no: 956, Gömlek no: 9.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Haritalar

BOA. HRT.h., Gömlek No:37.

BOA. HRT.h., Gömlek No:45.

BOA. HRT.h., Gömlek No:44.

BOA. HRT.h., Gömlek No:43.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Plan-Proje

BOA. PLK.p., Gömlek No:816.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Belgeleri

VGM. 1988. Defter, 156. Sayfa, 100. Sıra.
 VGM. 623. Defter, 243. Sayfa, 242. Sıra.
 VGM. 624. Defter, 107. Sayfa, 66. Sıra.
 VGM. 623. Defter, 243. Sayfa, 242. Sıra.
 VGM. 734. Defter, 293. Sayfa, 147. Sıra.
 VGM. 625. Defter, 52. Sayfa, 48. Sıra.
 VGM. 737. Defter, 229. Sayfa, 86. sıra.
 VGM. 624. Defter, 191. Sayfa, 132. Sıra.
 VGM. 1988. Defter, 174. Sayfa, 110. Sıra.
 VGM. 630/2. Defter, 1147. Sayfa, 701. Sıra.
 VGM. 572. Defter, 134. Sayfa, 53. Sıra.
 VGM. Defter: 633, Sayfa: 191, Sıra: 132.

Sultan II. Abdülhamid Albümü Fotoğraf Listesi

Abdülhamid Albümü: 91230/11.
 Abdülhamid Albümü: 91233/27.
 Abdülhamid Albümü: 91331/38.
 Abdülhamid Albümü: 91233/44.
 Abdülhamid Albümü: 91233/39.
 Abdülhamid Albümü: 91233/28.
 Abdülhamid Albümü: 91233/11.
 Abdülhamid Albümü: 91331/65.
 Abdülhamid Albümü: 91233/23.
 Abdülhamid Albümü: 91233/20.
 Abdülhamid Albümü: 91233/5.
 Abdülhamid Albümü: 91233/21.
 Abdülhamid Albümü: 91233/56.
 Abdülhamid Albümü: 91233/29.

Abdülhamid Albümü: 91331/31.
 Abdülhamid Albümü: 91331/33.
 Abdülhamid Albümü: 91233/16.
 Abdülhamid Albümü: 91233/18.
 Abdülhamid Albümü: 91233/38.
 Abdülhamid Albümü: 91233/17.
 Abdülhamid Albümü: 91331/16.
 Abdülhamid Albümü: 91233/55.
 Abdülhamid Albümü: 91331/39.
 Abdülhamid Albümü: 91233/36.
 Abdülhamid Albümü: 91233/26.
 Abdülhamid Albümü: 91233/37.
 Abdülhamid Albümü: 91233/54.

II. Yayınlar

- Abdula Nazare, G. (2012). “Adakale’deki Türk Varlığının Ortadan Kaldırılması”. *III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildirileri*. 2, 10-12 Mayıs 2012, Manisa, 199.
- Abdula Nazare, G. (2014). “Romanya ve Aşağı Tuna Avrupa Bölgesinde Geçmişten Bugüne Türk Varlıklarını Canlandırma ve Koruma Mücadelesi”. *Türk Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Zirvesi*, 11-13 Mayıs 2014, Eskişehir, 161-171.
- Acun, H. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Saat Kuleleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Ağanoğlu, H. Y. (2015). “Adakale’de Son Osmanlı Yönetimi ve Adakale Halkına Yapılan Yardımlar”. *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-V*, 21(70): 5480-5502.
- Akalın, Ş. H. (2016). “Balkanlarda İslam’ın ve Türklüğün Yayılmasında Bir Öncü: Sarı Saltuk”. M. S. Kafkasyalı (Ed.), *Balkanlarda İslam*. TİKA, 2, Ankara, 51-72.
- Akmolla, G. (2011). *Tatarii*. Editura Boldaş, 1, Constanta.
- Aksu, A. (2003). *Romanya Müslüman Türklerinin Dünyü Bugünü*. TIAD Yayınları, Köstence.
- Alecu, A. (1928). “Istoricul Seminarului Musulman Din Megidia”. *Analele Dobrogei, Revista Societatii Culturela Dobrogea*, IX(II), 182.
- Alptekin, C. (1988). “Ada Kale”. *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1, 340-341.
- Alşan, M. H. (2006). *Horosan Erenleri*. Karakutu Yayınları, İstanbul.
- Altuğ, U. (2015). “Erken On Beşinci Yüzyılda Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti’nin Yerleşmesinde Derbentlerin Rolü”. *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-I*, 21(66): 614-618.
- Andreşoiu, B., Bracacescu C. ve Maxim, M. (2012). *Geamii: Minarete Pe Cerul Dobrogei- Minarets in a Dobrogea Sky*. Igloo, Bucureşti.
- Arbore, A. P. (1920). *Din Etnografia Dobrogei, Contributiuni la Aşezarile Tatarilor şi Turcilor in Dobrogea*. Arhiva Dobrogei, II(1919), Bucureşti.
- Arsinte, C., “Caracicula-Comuna Ulmului Negru”. <http://www.ziuaconstantia.ro/rubrici/ziua-in-judet/limanu-este-atestata-din-anul-1863.html> (erişim tarihi: 27.04.2017).
- Arslan, S. (2008). *Balkan Savaşları Sonrası Rumeli’den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti’nde İskânları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Aslanapa, O. (1950). “Macaristan’da Türk Âbideleri”. *Tarih Dergisi*, 1(2): 326.

- Aşıkpaşazade, (2003). *Osmanoğulları'nın Tarihi*. Yavuz, K. ve Saraç, Y. (hızl.). Koç Kültür Sanat Tanıtım A.Ş., İstanbul.
- Ayverdi, E. H. (1977). *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Romanya-Macaristan*. İstanbul Fetih Cemiyeti, 1, İstanbul.
- B. E.V., "Preşedintele Stelian Dutu, Primarul Marin Costea Şi Locuitorii Au Inaugurat Una Dintre Cele Mai Mari Cişmele Amenajate În Judetul Constanta". *Observator de Constanta*, V(1.184), Luni, 20 August 2001: 3.
- Baltacı, C. (2005). *XV-XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1, İstanbul.
- Barbu, I. ve Barbu, S. A. (2012). "Rural Touristic Potential of South Crisana". *Lucrari Stiintifice*, Seria I, XIV(4): 133.
- Barkan, Ö. L. (1953-1954). "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. İstanbul, C. XV, 209-237.
- Barkan, Ö. L. (2002). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri". *Türkler Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 9, 133-153.
- Başar, F. (2006). "Musa Çelebi". *İslam Ansiklopedisi*. Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 31, 216-217.
- Beydilli, K. (2003). "Mahmud II". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 27, 352-357.
- Bezviconi, G. (1938). *Manuc Bei*. Editura Dacia, Chişinau.
- Bocai, A. (2017). "Casa Beiului ar Putea fi Reconstructuă". *Haksess*, 7(263): 13.
- Both, S. (2012). "Bazarul Turcesc din Lipova asteapta ajutor de la...turci: monumentul arata jalnic si abia mai sta in picioare". *Adevarul*, 19 Nisan, 1-2.
- Bozkurt, G. S. (2008). "Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı". *Karadeniz Araştırmaları*, 5(17): 1-31.
- Büyükbaş, B. (2006). *1844 Nüfus Sayımına Göre Dobruca*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Capreanu, I. (1997). "Romanii Şi Marea Neagra". *Datina*, Anul V(11): 3.
- Cilince, V. (2014). "Campania VL "Comori de Patrimoniu"/ "Poarta Turceasca", Monumentul Dintre Blocuri". *Viata Libera*, 12 Aprilie, 1.
- Coman, V. (2013). "Archival Data on the Muslim Community of Medgidia in the Interwar Period". S. Lascu ve M. Fetislean (Ed.). *Contemporary Research in Turkology and Eurasian Studies*. Presa Universitara Clujeana, Cluj-Napoca, 816.

- Coman, V. (2015). *Dobrogea in Izvoare Cartografice Otomane (sec. XVI-XIX), Osmanlı Kartografya Kaynaklarında Dobruca*. (Çev. A. Yenikale), Etnologica, Bucureşti.
- Cupcea, A., Marin, M., Ömer, M. (2016). *Seminerul Musulman din Medgidia, Documente şi Memorie*. Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minoritaţilor Naţionale, Cluj-Napoca.
- Çağ, G. (2012). “From Myth to Reality: Some Findings On The Role of Islam In The Ottoman Conquest Of The Balkans”. A. Z. Furat ve H. Er (Ed.). *Balkans and Islam*. Cambridge Scholars Publishing, British, 10.
- Çakır, İ. E. (2015). “Sarı Saltuk Baba’nın Diyârı: XVIII. Yüzyılın Ortalarında Babadağı Kâzâsı”. *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-II*. 21(67): 1756.
- Çal, H. (1999). “Osmanlı Kapı Halkları ve Tokmakları”. *Osmanlı Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 11, 275-284.
- Çelikkol, Z. (1992). *Rodos’taki Türk Eserleri ve Tarihçe*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Daş, E. (2007). *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri*. Gökkuşbu Yayınları, İstanbul.
- Demiriz, Y. (2002). “Osmanlı Çini Sanatı”. *Türkler Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 12, 563-572.
- Denktaş, M. (2000). *Kayseri’deki Tarihi Su Yapıları (Çeşmeler, Hamamlar)*. Kıvılcım Yayınları, Kayseri.
- Denktaş, M. (2005). “Divriği’nin Kapı Tokmakları ve Kapı Halkaları”. *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19: 113-139.
- Deringil, S. (2017). *Simgeden Millete II. Abdülhamid’den Mustafa Kemal’e Devlet ve Millet*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Doğan, O. (2007). *Sultan İkinci Abdülhamîd Han Devri, Osmanlı Mektepleri*. Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Doğru, H. K. (2011). *1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruca’nın Demeografik, Sosyal ve Ekonomik Durumu*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Duymaz, A. Ş. (2003). *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Duymaz, A. Ş. (2016). “Belgeler Işığında Romanya’da Türk Mimarisi Üzerine Bir Değerlendirme”. Z. Gölen ve A. Temizer (Ed.). *Balkan Tarihi*. 1, Gece Kitaplığı, Ankara, 215-269.

- Ekrem, M. A. (1983). “Kırım ve Nogay Türklerinin Osmanlı Devrinde Dobruca’ya ve Rumeli’ye Geçmeleri ve Yerleşmeleri”. *VIII. Türk Tarih Kongresi*. 11-25 Ekim 1976, Ankara, 1605.
- Emecen, F. (2010). “Süleyman I”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 38, 62-74.
- Engin, R. (2014). *Balkanlardaki Yatır, Türbe, Tekke ve Zaviyelerimiz*. Akademik Kitaplar, İstanbul.
- Engin, V. (2005). *II. Abdülhamid ve Dış Politika*. Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Engin, V. (2008). “Rumeli Demiryolu”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 35, 235-237.
- Ersoy, B. (1991). *İzmir Hanları*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 133.
- Evliya Çelebi, (2013a). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Kahraman S. A ve Dağlı Y. (hızl.), Yapı Kredi Yayınları, 3, İstanbul.
- Evliya Çelebi, (2013b). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Kahraman S. A ve Dağlı Y. (hızl.), Yapı Kredi Yayınları, 5, İstanbul.
- Evliya Çelebi, (2013c). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Kahraman S. A ve Dağlı Y. (hızl.), Yapı Kredi Yayınları, 6, İstanbul.
- Evliya Çelebi, (2013d). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Kahraman S. A ve Dağlı Y. (hızl.), Yapı Kredi Yayınları, 7, İstanbul.
- Eyice, S. (1989). “Ali Paşa Camii ve Türbesi”. *İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2, 431.
- Eyice, S. (1992). “Gurbette Kalan Türk Eserleri”. *IX. Vakıf Haftası Kitabı-Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlana ve Mevlevihanelerin Yeri ve Vakıf Eserlerde Yer Alan Türk İslam Sanatları Semineri*. Ankara, 181-186.
- Eyice, S. (1994). “Aziziye Cami”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları, İstanbul, 4, 347-348.
- Eyice, S. (1997). “Hamam”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 15, 426.
- Eyice, S. (2015). “Tuna’nın Derinliklerinde Kaybolan Bir Türk Adası Adakale”. *Derin Tarih*, 39: 26-28.
- Finkel, C. (2014). *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu’nun Öyküsü 1300-1923*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Furat, A. Z. (2013). “Berlin Antlaşması Sonrasında Balkanlar’da Cemaat-i İslamiyelerin Teşekkülü (1878-1918)”. *OTAM*, 33: 80.

- Gafar, S. (2008). "Tarihimize Sahip Çıkanlar". *Haksess*, 2(152): 23.
- Gökbilgin, M. T. (1971). "Karaharman Dobruca'nın Kaybolmuş Bir Köyü". *Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 292.
- Gökçe, T. (2010). "Babadağ Kasabasının XIX. Yüzyıl Ortalarındaki Sosyal ve Ekonomik Yapısı". *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 25 (1): 155-190.
- Grigore, G. (1999). "Muslims in Romania". *ISIMNewsletter(International Institute for the Study Islam in the Modern World*, No: 3: 34.
- Güboğlu, Mihail (1970). "Romanya Tarihine Ait Türk Kaynakları (Bunların Önemi ve Yayınlama Meselesi)". *VII. Tarih Kongresi*. 25-27 Eylül 1970, Ankara, 493-507.
- Güncüoğlu, F. (1998). "Babadağ ve Gazi Ali Paşa Külliyesi". *İlgi*, 94: 3-7.
- Gürsoy, E. (2015). "Uşak'ta Perde Motifli Mihraplar". *ASOS, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10: 146-157.
- Hajdu, A. (2017). "The Search of National Architectural Styles in Serbia, Romania, and Bulgaria from the Mid-nineteenth Century to World I". *Entangled Histories of the Balkans*. Brill Academic Publish, IV, Bucharest, 422.
- Hasluck, F. W. (2012). *Bektaşilik İncelemeleri*. (Çev. R. H. Özden), Say Yayınları, İstanbul.
- Hector, L. ve Bearn, G. (1828). *Quelques Souvenirs d'une Campagne en Turquie*. Library and Information Centre, Aristotle University of Thessaloniki.
- Hezarfen, A. (1998). "Adakale". *Tarih ve Toplum*, 30(180): 358.
- Hızlı, K. ve Kılınç, S. (2014). *Sultan Abdülaziz Han'ın Yadigarları, Aziziye Camileri*. Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Hoca, F. (2015). "Balkanlar'da İslam İslam Kültürü Tarihinde Sarı Saltuk'la İlgili Efsaneler ve Rivayetlerin Önemi". *Hikmet*, 26: 8-28.
- Hülagü, M. M. (1999). "Pan-İslamist Faaliyetler (1914-1918)". *Osmanlı Ansiklopedisi*. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2: 556.
- Ilie, A. (2015). *Comunitatile Turca Şi Tatara Din Medgidia*. Aspecte privind organizarea politica, sociala, economica, religioasa şi culturala, Ex Ponto Press, Constanta.
- Ionescu, Ş. (1976). *Manuc Bei, Zaraf şi Diplomat la Începutul Secolului al XIX. Lea*. Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- İbn Battuta. (2004). *İbn Battuta Seyahatnamesi*, (Çev. A. S. Aykut), Yapı Kredi Yayınları, 1, İstanbul.
- İbrahimgil, M. Z. ve Keleş, H. (2016a). *Bulgaristan'da Osmanlı Dönemi, Vakıf Eserleri Envanteri*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, I, İstanbul.

- İbrahimgil, M. Z. ve Keleş, H. (2016b). *Bulgaristan'da Osmanlı Dönemi, Vakıf Eserleri Envanteri*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, II, İstanbul.
- İbrahimgil, M. Z. ve Konuk, N. (2006a). *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*. Atatürk Kültür, Türk Tarih Kurumu Yayınları, I, Ankara.
- İbrahimgil, M. Z. ve Konuk, N. (2006b). *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*. Atatürk Kültür, Türk Tarih Kurumu Yayınları, II, Ankara.
- İbrahimgil, Z. (2001). "Balkanlar'da Sarı Saltuk Türbeleri". *Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*. Ankara, 375-390.
- İbraim, N. (2016). "Köstence'de Osmanlı Çeşmesi Restore Edildi". *Haksess*, 6(250): 7.
- İbram, N. (2003). "Situatia Geamiilor Din Judetul Constanta in Anul 1941". *Haksess*, 9(99): 15.
- İbram, N. (2003). "Türk Toplumuna Ait Türbelerimiz", *Haksess*, 6(96): 1.
- İbram, N. (2007). *İslamul Pur Şi Simplu Musulmanii Din Romania*. Golden Print, Constanta.
- İlie, A. (2016). "Karasu-Medgidia in Perioada Dominatiei Otomane (Sec.XV-XX)", Aurel-Daniel Stanica, Gabriel Custurea, (Ed.). *Dobdogea. Coordonate Istorice şi Arheologice*. Press Studis, Constanta, 44-45.
- İnalcık, H. (1992). "Bayezid I". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 5, 231-234.
- İnalcık, H. (1993). "Türkler ve Balkanlar". *Balkanlar*. OBİV Yayınları, Eren Yayınevi, İstanbul, 9-32.
- İnalcık, H. (2003). "Mehmed I". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 28, 391-394.
- İnalcık, H. (2016). "Türkler ve Balkanlar". M. S. Kafkasyalı (Ed.), *Balkanlarda İslam*. TİKA, 2, Ankara, 16.
- İnalcık, H. (2017). *Devlet-i'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV*. E. Yalçın (Ed.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, IV, İstanbul.
- İnalcık, H. (2018). *Devlet-i'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-III*. E. Yalçın (Ed.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, III, İstanbul.
- İnciciyan, P. L. ve Andreasyan, H. D. (1974). *Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- İpek, N. (1999). *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*. TTK Yayınları, Ankara.
- İsmail, N. (2015). "Kırım-Romanya Kırım Tatar Topluluğu". *Yeni Türkiye, Kafkaslar Özel Sayısı XI*, 81: 490.
- Jelavich, B. (2015). *Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar*. Küre Yayınları, İstanbul.

- Judet, E. P. (2006). *Adakale*. (Çev. B. Aksoy), Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Judet, E. P. (2015). “Adakale: Geçmişteki Bir Türk Adası”. *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-V*, 21(70): 5463-5479.
- Kafkasyalı, M. S. (ed.). (2016). *Balkanlarda İslam*. TİKA, 2, Ankara.
- Karasu, C., “Romanya Dobruca’sındaki Osmanlı Eserleri”. <http://www.fikirdebirlik.org/yazdir.asp?yazi=200901008> (erişim tarihi: 25.05.2017).
- Karpat, K. (1994a) “Eflak”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 10, 466-469.
- Karpat, K. (1994b). “Dobruca”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 9, 482-486.
- Karpat, K. (2002). “Ottoman Urbanism: The Crimean Emigration to Dobruca and the Founding of Mecidiye, 1856-1878”. *Studies on Ottoman Social and Political History*. Leiden-Brill, Boston, 234.
- Karpat, K. (2012). *Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Keul, I. (2009). *Early Modern Religious Communities in East-Central Europe: Ethnic Diversity, Denominational Plurality, and Corporative Politics in the Principality of Transylvania (1526-1691)*. Brill Press, Boston.
- Kiel, M. (1978). “The Türbe of Sarı Saltık at Babadağ-Dobrudja. Brief Historical and Architectonical Notes”. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 6-7: 217.
- Kiel, M. (2009). “Sarı Saltuk”. *İslam Ansiklopedisi*. Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 36: 148.
- Kihtir, T. (2015). *Balkanlar’ın Osmanlı Tarihi 1352-1913*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Koyuncu, A. (2014). “Tuna Vilayeti’nde Nüfus ve Demografi (1864-1877)”. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Peoples*, 9(4): 681.
- Kuban, D. (2016). *Osmanlı Mimarisi*. Yem Yayın, İstanbul.
- Kurt, H. (2015). “Balkan Ülkelerinde Nüfusun Etnik, Dil ve Dini Yapısı”. *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-I*, 21(66): 988.
- Kuş, A., Şimşek, F. ve Dıvarcı, İ. (2007). *Rumeli’de Osmanlı Mirası, Arnavutluk-Makedonya. Hazinedaroğlu İnşaat Kültür Yayınları*, 1, İstanbul.
- Küçük, C. (2003). “Mehmed V”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 28, 418-422.
- Lancu, M. (2016). “Casa Beiului, Bijuteria de pe Malul Marii Mostenita de pe Vremea Imperiului Otoman, distrusa de Comunisti”. *Adevarul.ro*, 25 Iunie, 1. (02.03.2018).

- Lapușan, A. ve Lapușan, Ș. (1996). *Medgidia-Carasu*. Editura Muntenia, Constanta.
- Lowry, H. W. (2008). *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi 1350-1550*. Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Lowry, H. W. (2010). *Erken Osmanlı Devleti'nin Yapısı*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Malhasyan, S. ve Yıldız, A. (2017). "Bir Rahibin Kaleminden Alemdar Mustafa Paşa'nın Sarrafı Manuk Mirzayan Bey". *Cihannüma, Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, III(1): 164.
- Manuila, S. (1938). *Recensământul General al Populației României*. Tiparit la Monitorul Oficial, Volumul II, Împremeria Natională, București.
- Marașoiu, A., Ilie, O. ve Laptoiu, L. (2016). *Dobrogea, Locuri Și Oameni*. The National History Museum of Romania, Bucharest.
- Marginean, F. (2016). "Ottoman-Turkish Archaeological Research in Arad County. Turkish Strongholds in the Second Half of the 16th Century between Mureș and Crișul Alb (The Beginning of a Thematic Approach)". *Ziridava Studia Archaeologica*, Vol. 30: 215.
- Maxim, M. (2003). "Lipova". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 27, 193-194.
- Maxim, M. (2005). "Modava". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 30, 221.
- Maxim, M. (2008). "Romanya". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 35, 168-172.
- Maxim, M. (2012a). "Varad". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 42, 514.
- Maxim, M. (2012b). "Tulça". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 41, 361.
- Maxim, M. (2013a). "Yanova". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 43, 317.
- Maxim, M. (2013b). "Yergöğü". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 43, 483.
- Mehmet, I. (1976). *Prezente Musulmane in Romania, Muslims in Romania-Past and Present*. Meridiane Publishing House, Bucharest.
- Melinte, A. (2017). "Galati: Poarta Fostului Han Turcesc, Monument de Secolul XIX, Ignorata de Autoritatile Galatene". *Inițiativa Pentru o Justiție Curată*, 20 Mai, 1.

- Moğol, H. (2015). “Osmanlı Devleti’nde Balkanlarda İskân Siyaseti”. *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-I*, 21(66): 774.
- Mototolea, A. (2016). “Elemente de Urbanism in Dobrogea Otomana (sec. XVI-XVIII)”. A. D Stanica, G. Custurea (Ed.). *Dobrogea, Coordonate Istorice și Arheologice*. Press Studis, Constanta, 185.
- Mototolea, A. ve Andrei A. (2017). “Urban Structures and Commercial Life in Ottoman Dobrudja (16-18 Centuries)”. Z. Gölen ve A. Temizer (Ed.). *Balkan Tarihi*. 2, Gece Kitaplığı, Ankara, 519-568.
- Murgescu, B. (2000). “İsakça”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 22, 489.
- Murgescu, B. (2002). “Köstence”. *İslam Ansiklopedisi*. Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 26, 276-277.
- Musledin, F. (2013). “O noua geamie la Castelu”. *Haksess*, 7(216): 16.
- Musledin, F. (2016). “T.C. Köstence Başkonsolosluğu Din Hizmetleri Ataşesi ile Mülakat”. *Haksess*, 2(246): 12.
- Mülayim, S. (1996). “Osmanlı Mimarisinde Çininin Konumu”. *Çini Yazıları, Prof. Dr. Şerare Yetkin Anısına*. Sanat Tarihi Derneği Yayınları 1, İstanbul, 103-108.
- Necipoglu, G. (2013). *Sinan Çağı, Osmanlı İmparatorluğu’nda Mimari Kültür*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Norris, H. T. (1993). *İslam in the Balkans: Religion and Society Between Europe and the Arab World*. University of South Carolina Press, Hong Kong.
- Ocak, A. Y. (2002). *Sarı Saltık Popüler İslâm’ın Balkanlar’daki Destanî Öncüsü (XIII. Yüzyıl)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002.
- Ömer, T. ve İbrahimgil, Z. (2004). *Balkanlardaki Türk Mimari Eserlerinden Örnekler*. TBMM Kültür, Sanat Yayın Kurulu Yayınları, Ankara.
- Önal, E. F. ve Bekçi, S. (2007). *Sultan İkinci Abdülhamid Hân’ın Hayır Eserleri*. Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Önal, M. N. (1994). “Romanya Türklerine Bakış”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 93: 177-190.
- Önal, M. N. (2000). “Romanya Dobruca’sında Yedi Türbe”. *Türk Halk Kültürü Araştırmaları* 1998. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 31-48.
- Önder, M. (1967). “Romanya’da Sulara Gömülecek Olan Bir Türk Kasabası: Adakale”. *Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*, 54: 427.
- Özbek, Y. (2011). “Kayseri Tomarza’da II. Abdülhamid Döneminde İnşa Edilmiş İki Yapı: Merkez Camisi ve Müftülük Binası”. *METU.JFA*, 28 (1): 55-68.

- Özcan, A. (1992). “Boğdan”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 6, 269-271.
- Özcan, A. (2002). “Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 26, 260.
- Özer, M. (2006). *Üsküp’te Türk Mimarisi (XIV.-XIX. Yüzyıl)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Papp, S. (2002). “Eflak ve Boğdan Ahidnameleri Üzerine Bir İnceleme: Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuzeybatı Hududundaki Hristiyan Vassal Ülkeleri”. *Türkler*. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 10: 744-753.
- Pascu, Ş. ve Emil, C. (1980). *Memoriile Sectiei De Ştiințe Istoricе*. Seria IV, Tomul V, 1978, Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, Bucureşti.
- Pauleanu, D. ve Coman, V. (2010). *Moscheea Regala Carol I Constanta 1910-2010*. Ex Ponto, Constanta.
- Popescu, A. (2013). *Integrarea Imperiala Otomana a Teritoriilor din Sud-Estul Europei, Sangeacul Silistra (sec. XV.-XVI)*. Editura Muzeului National al Literaturii Romane, Bucureşti.
- Popovic, A. (1995). *Balkanlarda İslâm*. İnsan Yayınları, İstanbul.
- Popovic, A. (2004). *İslâm Dünyasında Tarikatlar*. (Çev. O. Türer), Sûf Yayınları, İstanbul.
- Potra, G. (1985). *İstoricul Hanurilor Bucurestene*. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
- Radu, E. ve Oana, C. L. (2008). “Antropology the Turkish and Tartar Population in South Dobrugja”. *Institute of Anthropology “Francisc I. Rainer”*, Romanian Academy, Bucharest, 248.
- Renda, G. (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Sallanz, J. (2005). *Die Dobrudscha: Ethnische Minderheiten-Kulturlandschaft-Transformation*. Praxis Kultur-und Sozialgeographie/PKS 35, Universitätsverlag Potsdam.
- Saner, T. (1998). *19. Yüzyıl İstanbul Mimarlığında Oryantalizm*. Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., İstanbul.
- Saydam, A. (1992). “Tanzimat Devrinde Dobruca’da İskan Faaliyetleri”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7: 199-209.
- Sipahi, R. E. (2011). *İlhami Emin’in Anıları Balkan ve Türkler*. Mitos Yayınları, Üsküp.

- Siruni, H. Dj. (1989). “Bairakdar Moustafa Pacha et Manouk Bey, Prince de Moldavia”. *Balcania* 6, Bucurest, 53-100.
- Stinga, M. (2007). “O Geamie Noua Pentru Credinciosii din Ovidiu”. *Ziua de Constanta* 17 *Ani de Jurnalism*, 12 İlie, 1.
- Suad, A. (2014). *Osmanlı Padişahları ve Büyükleri*. Tutku Yayınevi, Ankara.
- Süreyya, M. (1996a). *Sicill-i Osmani*. Türk Vakfı Yurt Yayınları, 1, İstanbul.
- Süreyya, M. (1996b). *Sicill-i Osmani*. Türk Vakfı Yurt Yayınları, 2, İstanbul.
- Süreyya, M. (1996c). *Sicill-i Osmani*. Türk Vakfı Yurt Yayınları, 3, İstanbul.
- Şeker, K. (2015). “Romanya Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Raporları ile 30-40 Yılları Arasında Romanya’da Yaşayan Türkleri Karşılaştığı Sorunlar ve Türkiye’ye Göçleri”. *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-IV*, 21(69): 4110.
- Şenyurt, O. (2016). “Selanik Hamidiye Cami: II. Abdülhamid Döneminde Mimaride Geleneksel Yaklaşımlar ve Oryantalizm”. *KOSBED*, 31: 185-201.
- Şeyban, L. (2010). “Mankalya Esmâ(Han) Sultan Camii Haziresi Mezartaşı Kitabeleri”. *Belleten*, LXXIV(270): 389-420.
- Şimşir, B. N. (1989). *Rumeliden Türk Göçleri, 1877-1878*. TTK, 1, Ankara.
- Talay, A. (1991). *Eserleri ve Hizmetleriyle Sultan Abdülhamid*. Risale Yayınları, İstanbul.
- Tirpan, M. (2011). “Loc de Rugaciune Pentru Comunitatea Turca din Fântâna Mare”. *Ziarul Mileniului Trei Observator de Constanta*, 4123(4): 8.
- Topçu, S. M. (2015). *Güçün Mimariye Yansıması: Köprülüler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Treptow, K. W. (1996). *A History of Romania*. The Center For Romanian Studies, Yaş.
- Tuğlacı, P. (1985). *Osmanlı Şehirleri*. Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Turan, Ş. (1992). “Bayezid II”. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 5, 237.
- Türker, S. K. (2007). “Sarı Saltuk Baba”. *Romanya’da Türk Kültürünün İzleri*. Golden Yayınları, Constanta, 189-219.
- Türkmen, K. (1997) “Talas’ta Türk Devri Yapıları”. *Vakıflar Dergisi*, 26: 153-192.
- Tüzen, A. (1998). “Romanya Seyahati ve Kaybolan Vakıf Mirasımız”. *Vakıf ve Kültür*, 1(2): 61-62.
- Uluçay, M. Ç. (2011). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uygur, S. (2007). “Dobruca’da Türk Mezarlıkları”. *Karadeniz Araştırmaları*, 13: 156-157.

- Uzunçarşılı, İ. H. (2003). *Osmanlı Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1, 8. Baskı, Ankara, 2003.
- Ülgen, A. (2013). “Romanya’nın Dobruca Bölgesi’ndeki Bazı Osmanlı Mimarlık Eserleri”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 207: 119-138.
- Ülküsal, M. (1966). *Dobruca ve Türkler*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Üstündağ, M. (2014). *Altın Dobruca’da Bir Köy Yenice*. İstanbul.
- Veli, F. (2003). “Camilerimizi Tanıyalım”. *Genç Nesil*, Anul V, Nr. 3(41): 6.
- Virmiş, R. (1999). *Kosova’da Osmanlı Mimari Eserleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Yazar, T. (2001). “Romanya’daki Osmanlı Mimarisinden Bazı Örnekler”. *Balkanlar’da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*. 17-19 Mayıs 2000, 2, Şumnu-Bulgaristan, 853.
- Yılmaz, M. E. (2006). *Bulgaristan Hacıoğlu Pazarcığı’ndaki (Dobriç) Camiler ve Çeşmeler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yurttaş, H. ve Özkan, H. (2002). *Tarihi Erzurum Çeşmeleri ve Su Yolları*. ESKİ Genel Müdürlüğü Kültür Serisi I, Erzurum.

III. İnternet Kaynakları

- <http://alexisphoenix.org/adakaleh.php> (erişim tarihi: 23.02.2017).
- <http://alexisphoenix.org/adakalehnew.php> (erişim tarihi: 21.04.2017).
- <https://tr.pinterest.com/pin/434104851576939079/> (erişim tarihi: 23.02.2017).
- <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Timisoara1656.jpg>, (erişim tarihi: 03.04.2017).
- <https://www.revolvy.com/main/index.php?s=History%20of%20Timi%C8%99oara>, (erişim tarihi: 03.04.2017).
- <http://www.ziuconstantina.ro/stiri/cultura/o-geamie-noua-pentru-credinciosii-din-ovidiu-220103.html> (erişim tarihi: 04.12.2017).
- <http://constantiaoldcity.blogspot.com.tr/2015/01/memorialul-constantei-casa-beiului.html> (erişim tarihi: 02.03.2018).
- <http://www.haberaktuel.com/osmanli-eseri-restore-ediliyor-haberi-43282.html> (erişim tarihi: 20.07.2017)
- <http://www.ders.es/hirzov1.pdf> (erişim tarihi: 26.02.2018).
- <https://twitter.com/trakyabalkan/status/746826330537345025> (erişim tarihi: 07.10.2017).

<http://www.ziuaconstanta.ro/rubrici/ziua-in-judet/limanu-este-atestata-din-anul-1863.html>
(erişim tarihi: 27.04.2017).

<http://www.cultura.ro/sites/default/files/inline-files/LMI-CT.pdf> (erişim tarihi: 20.05.2017).

<https://www.flickr.com/photos/137758743@N07/24140531940/in/photostream/> (erişim tarihi: 12.12.2017).

<http://www.biserici.org/index.php?menu=BI&code=4114> (erişim tarihi: 21.11.2017).

http://patrimoniul.gov.ro/images/LMI/LMI-2010_AR.pdf (erişim tarihi: 10.02.2018).

http://adevarul.ro/locale/timisoara/bazarul-turcesc-lipova-asteapta-ajutor-laturci-monumentul-arata-jalnic-abia-mai-sta-picioare-foto-1_50ae43ff7c42d5a6639b2c46/index.pdf
(erişim tarihi: 15.01.2017).

<https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/284/kategoriak~Kepeslapok/Erdely~200006/Lipa-Lipova-utca-torok-bazar-Zoitler-Lajos-kiadasa-street-turkish-bazaarEB~II1479098/>
(erişim tarihi: 21.07.2017).

<http://timp-liber.acasa.ro/noutati-290/ce-vizitam-azi-hanul-lui-manuc-4789.html#ixzz55rEshMsn>
(erişim tarihi: 01.02.2018).

<https://www.gandul.info/reportaj/comoara-din-centrul-vechi-cum-arata-noul-han-al-lui-manuc-renovat-de-familia-cantacuzino-galerie-foto-9435958> (erişim tarihi: 03.09.2018).

<https://www.viata-libera.ro/vlg-cultura/53134-galati-viata-libera-cotidian-campania-vl-comori-de-patrimoniul-poarta-turceasca-monumentul-dintre-blocuri> (erişim tarihi: 10.01.2018).

<http://www.justitiecurata.ro/galati-poarta-fostului-han-turcesc-monument-de-secolul-xix-ignorata-de-autoritatile-galatene/> (erişim tarihi: 10.01.2018).

<http://gauss.suub.uni-bremen.de/suub/hist/servlet/servlet.hmap?id=247967> (erişim tarihi: 03.04.2017).

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Timisoara1656.jpg> (erişim tarihi: 03.04.2017).

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6e/Hanul_lui_Manuc%2C_1841.jpg
(erişim tarihi: 03.09.2017).

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hanul_lui_Manuc,_1860.jpg
(erişim tarihi: 03.09.2017).

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Dobruca Bölgesinde Yer Alan Camiler.

Harita 2. Eflak, Boğdan ve Erdel Haritası.

Harita 3. XIX. İlk Yarısında Eflak Haritası.

Harita 4. Tuna Deltası ve Dobruca Ovası Haritası.

Harita 5. Köstence Kasabası Haritası.

Harita 6. Köstence-Boğazköy Arası Karasu Havzası Kasaba ve Köyleri.

Harita 7. Matthias Seutter Tarafından 1718 Yılında Çizilmiş Temeşvar (Tamışvar) Kalesi.



TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Romanya’da Günümüze Ulaşamayan Osmanlı Mimari Eserler.

Tablo 2. Romanya’da Günümüze Ulaşamayan Osmanlı Mimari Eserlerin İstatiksel Değerlendirmesi.

Tablo 3. Romanya’da Günümüze Ulaşamayan Osmanlı Mimari Eserlerin Sayısal Değerlendirmesi.

Tablo 4. Romanya’daki Osmanlı Mimari Eserlerin Koruma Sorunları.

Tablo 5. Romanya’da Günümüze Ulaşan Osmanlı Mimari Eserler.



ÇİZİMLER LİSTESİ

- Çizim 1. Basarabi (Mürvetler-Murfat) Köyü Camii Planı.
- Çizim 2. Babadağ'daki Sultan II. Mahmud Medresesi Planı.
- Çizim 3. Mecidiye'deki Müslüman Semineri Planı.
- Çizim 4. Köstence'de Mekteb-İ İbtidaî Ve Rüşdî.
- Çizim 5. Mangalya Esmahan Sultan Camii Planı.
- Çizim 6. Mangalya Esmahan Sultan Camii AA Kesiti.
- Çizim 7. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Planı.
- Çizim 8. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Üst Kat Planı.
- Çizim 9. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii AA Kesiti.
- Çizim 10. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Doğu Cephe.
- Çizim 11. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Batı Cephe.
- Çizim 12. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Güney Cephe.
- Çizim 13. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Kuzey Cephe.
- Çizim 14. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Restitüsyon Planı.
- Çizim 15. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Alt Kat Planı.
- Çizim 16. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Üst Kat Planı.
- Çizim 17. Hırşova Sultan Mahmud Camii Planı.
- Çizim 18. Hırşova Sultan Mahmud Camii AA Kesiti.
- Çizim 19. Maçin Mestan Ağa Camii Planı.
- Çizim 20. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Planı.
- Çizim 21. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii Planı.
- Çizim 22. Hagieni (Hacılar) Köyü Cami Planı.
- Çizim 23. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Planı.
- Çizim 24. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Planı.
- Çizim 25. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii Planı.
- Çizim 26. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii Planı.
- Çizim 27. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii Planı.
- Çizim 28. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii Planı.
- Çizim 29. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii Planı.
- Çizim 30. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii AA Kesiti.
- Çizim 31. Tulça Aziziye Camii Planı.

- Çizim 32. Tulça Aziziye Camii'nin 1868 Tarihli Arşiv Belgesinde Yer Alan Planı.
- Çizim 33. İshakça Mahmud Yazıcı Camii Planı.
- Çizim 34. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii Planı.
- Çizim 35. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii Planı.
- Çizim 36. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii Planı.
- Çizim 37. Köstence Hünkâr Camii Planı.
- Çizim 38. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii Planı.
- Çizim 39. Tuzla Köyü Camii Planı.
- Çizim 40. Movilita (Musurat) Köyü Camii Planı.
- Çizim 41. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii Planı.
- Çizim 42. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii Planı.
- Çizim 43. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii Planı.
- Çizim 44. Gherghina (Defçe) Köyü Camii Planı.
- Çizim 45. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii Planı.
- Çizim 46. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii Planı.
- Çizim 47. Agıgea-Acıca (Aziziye) Köyü Camii Planı.
- Çizim 48. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii Planı.
- Çizim 49. Cotu Văii (Kırağı-Kıracı) Köyü Camii Planı.
- Çizim 50. Tataru (Azaplar) Köyü Camii Planı.
- Çizim 51. Valu Lui Traian (Asançâ-Hasanlar) Köyü Camii Planı.
- Çizim 52. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii Planı.
- Çizim 53. Dulceşti (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii Planı.
- Çizim 54. Abrud Köyü Camii Planı.
- Çizim 55. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii Planı.
- Çizim 56. Köstence I. Carol (Kral) Camii Planı.
- Çizim 57. Köstence I. Carol (Kral) Camii Alt Kat Planı.
- Çizim 58. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kuzey Cephesi.
- Çizim 59. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Batı Cephesi.
- Çizim 60. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii Planı.
- Çizim 61. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii Planı.
- Çizim 62. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin Planı.
- Çizim 63. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin Planı.
- Çizim 64. İshakça İshak Baba Türbesi'nin Planı.
- Çizim 65. Çernavoda (Boğazköy) Şehit Baba Türbesi'nin Planı.

- Çizim 66. Babadağ Gazi Ali Paşa Çeşmesi'nin Cephe Çizimi.
- Çizim 67. Köstence Sultan Abdülaziz Çeşmesi'nin Planı.
- Çizim 68. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi'nin Planı.
- Çizim 69. Valea Tapului Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 70. Valea Tapului Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 71. Baneasa (Paraköy) Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 72. Baneasa (Paraköy) Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 73. Baneasa (Paraköy) Köyü 3 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 74. Canlia (Kanlı) Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 75. Canlia (Kanlı) Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 76. Canlia (Kanlı) Köyü 3 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 77. Canlia (Kanlı) Köyü 4 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 78. Canlia (Kanlı) Köyü 5 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 79. Coslugea (Kozluca) Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 80. Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 81. İon Corvin (Kuzgun) Köyü Çeşmesi'nin Planı.
- Çizim 82. İzvoarele Köyü Çeşmesi'nin Planı.
- Çizim 83. İzvoru Mare Köyü Çeşmesi'nin Planı.
- Çizim 84. Lipnita Köyü Çeşmesi'nin Planı.
- Çizim 85. Oltina Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 86. Oltina Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı.
- Çizim 87. Lipova Türk Hanı'nın Zemin Kat Planı.
- Çizim 88. Lipova Türk Hanı'nın Bodrum Kat Planı.
- Çizim 89. Bükreş Manuk Han'ın Zemin Kat Planı.
- Çizim 90. Bükreş Manuk Han'ın Birinci Kat Planı.
- Çizim 91. Bükreş Manuk Han'ın İkinci Kat Planı.
- Çizim 92. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı'nın Planı.
- Çizim 93. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Planı.
- Çizim 94. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Restitüsyon Planı.

GRAVÜRLER LİSTESİ

- Gravür 1. Köstence Şehri Genel Görünüm 1863 Tarihli Gravür.
- Gravür 2. Hırşova Kasabası Genel Görünüm 1877 Tarihli Gravür.
- Gravür 3. Rusların Dobruca Seferi, Mangalya Kasabası 1854 Tarihli Gravür.
- Gravür 4. Maçın Kasabası Genel Görünüm 1877 Tarihli Gravür.
- Gravür 5. Tulça Kasabası Genel Görünüm 1877 Tarihli Gravür.
- Gravür 6. Sulina Kasabası Genel Görünüm 1877 Tarihli Gravür.
- Gravür 7. Nicalos Sanson Tarafından 1656 Yılında Çizilmiş Temeşvar (Tamışvar) Kalesi.
- Gravür 8. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii'nin 1828 Yılına Ait Gravürü.
- Gravür 9. Hırşova Kasabası Genel Görünüm 1826 Yılına Ait Gravür.
- Gravür 10. İzvoarele Köyü Yolu Üzerinde Yer Alan Çeşme.
- Gravür 11. Bükreş Manuk Han'ın 1841 Tarihli Gravürü.
- Gravür 12. Bükreş Manuk Han'ın 1860 Tarihli Gravürü.

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1. Ada Kale, 1890-1905 Yılları Arasında Baraj Suları Altında Kalmadan Önceki Hali.

Foto 2. Ada Kale Camii.

Foto 3. Adakale Camii 2.

Foto 4. Ada Kale Camii Onarım Sonrasındaki Durumu.

Foto 5. Ada Kale Camisi'nin Hariminden Genel Görünüş.

Foto 6. Adakale Camisi'nin Harimi ve Hereke Halısı.

Foto 7. Azebler Köyü Camii.

Foto 8. Çilingir Köyü Camii.

Foto 9. İbrail'de Kiliseye Dönüştürülmüş Cami.

Foto 10. Kalas (Galati) Sultan II. Abdülhamid Camii.

Foto 11. Sultan Iı. Mahmud Camii.

Foto 12. Mahmudiye Kasaba Camii.

Foto 13. Sarnıç Köyü Camii.

Foto 14. Süne'deki Kubbeli Camii.

Foto 15. Süne'de Camii.

Foto 16. Tulça'daki Ahmed Ağa Camii.

Foto 17. Cumpana (Hasid Oluk-Hasdörlük) Köyü Camii.

Foto 18. Dobromir Camii.

Foto 19. Lazu Köyü Camii.

Foto 20. Lazu Köyü Camii Günümüzdeki Görünümü.

Foto 21. Ada Kale Kapısı Üzerinde Yer Alan 1158 (1745) Tarihli Kitabe.

Foto 22. Babadağ'daki Sultan II. Mahmud Medresesi.

Foto 23. Babadağ Sultan II. Mahmud Medresesi'nin Yerine İnşa Edilen Lojman Binası.

Foto 24. Mecidiye Müslüman Semineri.

Foto 25. Mecidiye'deki Müslüman Semineri 1931.

Foto 26. Mecidiye'deki Müslüman Semineri.

Foto 27. Mecidiye'deki Müslüman Semineri'nin Günümüzdeki Hali.

Foto 28. Baraganu (Osman Fakı) Köyü Müslüman Mektebi.

Foto 29. Cumpana (Hasid Oluk) Köyü Müslüman Okulu.

Foto 30. Gelincik Köyü'nde Yer Alan Kız Mektebi.

Foto 31. Karaharman'da İslam ve Hristiyan Şakirdlerine Mahsus Muhtelit Mektebi.

- Foto 32. Karasu (Çernavoda) İslam Mektebi Muallimin ve Şakirdanı.
- Foto 33. Köstence’de II. Abdülhamid Mektebi (Mekteb-İ İbtidâî ve Rüşdî).
- Foto 34. Tamışvar Sultan İbrahim Hamamı Kitabesi.
- Foto 35. Babadağ-Tulça Yolu Üzerinde Yer Alan Çeşme.
- Foto 36. Babadağ-Tulça Yolu Üzerinde Yer Alan Çeşmenin Günümüzdeki Hali.
- Foto 37. Köstence’deki Paşa Konağı Genel Görünüm.
- Foto 38. Köstence’deki Paşa Konağı Genel Görünüm 2.
- Foto 39. Köstence’deki Paşa Konağı’nın Örtü Sisteminden Detay.
- Foto 40. Köstence’deki Paşa Konağı’na Giriş Kapısı.
- Foto 41. Mangalya Kasabası’nın Genel Görünümü.
- Foto 42. Mangalya Esmahan Sultan Camii’nin Genel Görünümü.
- Foto 43. Mangalya Esmahan Sultan Camii’nin Güneybatı Cephesi.
- Foto 44. Mangalya Esmahan Sultan Camii Doğu Cephesi.
- Foto 45. Mangalya Esmahan Sultan Camii’nin Doğu Cephesinin Kuzeyinde Yer Alan Harime Giriş Kapısı.
- Foto 46. Mangalya Esmahan Sultan Camii Kuzeydoğu Cephesi.
- Foto 47. Mangalya Esmahan Sultan Camii Minaresi.
- Foto 48. Mangalya Esmahan Sultan Camii Kuzey Cephesi.
- Foto 49. Mangalya Esmahan Sultan Camii’nin Kuzey Cephesindeki Harime Giriş Kapısı.
- Foto 50. Mangalya Esmahan Sultan Camii Harim Bölümünden Genel Görünüm.
- Foto 51. Mangalya Esmahan Sultan Camii Tavanında Yer Alan Mühr-i Süleyman Motifi.
- Foto 52. Mangalya Esmahan Sultan Camii Güney Duvarı
- Foto 53. Mangalya Esmahan Sultan Camii Mihrabı.
- Foto 54. Mangalya Esmahan Sultan Camii Mihrap Kavsarasından Detay.
- Foto 55. Mangalya Esmahan Sultan Camii’nin Doğu Cephesinin Kuzey Köşesinde Yer Alan Harime Giriş Kapısı.
- Foto 56. Mangalya Esmahan Sultan Camii’nin Batı Cephesinin Kuzeyinde Yer Alan Minareye Giriş Kapısı.
- Foto 57. Mangalya Esmahan Sultan Camii Kadınlar Mahfili.
- Foto 58. Mangalya Esmahan Sultan Camii’nin 1939-1945 Yılına Ait Olduğu Düşünülen Fotoğraf.
- Foto 59. Babadağ Kasabası’nın Genel Görünümü.
- Foto 60. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii.
- Foto 61. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii ve Türbesi.

- Foto 62. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Doğu Cephesi.
- Foto 63. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Batı Cephesi.
- Foto 64. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Güneybatı Cephesi.
- Foto 65. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Son Cemaat Mahalli.
- Foto 66. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Harim İçi Genel Görünüm.
- Foto 67. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Günümüze Ulaşamayan Tavan Süslemesi.
- Foto 68. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Güney Duvarı.
- Foto 69. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Doğu Duvarı.
- Foto 70. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Batı Duvarı.
- Foto 71. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Kadınlar Mahfili.
- Foto 72. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii.
- Foto 73. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Günümüzdeki Hali.
- Foto 74. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 75. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Minare Kitabesi.
- Foto 76. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Güney Cephesi.
- Foto 77. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Son Cemaat Yeri.
- Foto 78. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Harim İçi Genel Görünüm.
- Foto 79. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Tavan Süslemesinden Detay.
- Foto 80. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Mihrap ve Minberi.
- Foto 81. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Mihrabı.
- Foto 82. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Batı Duvarı.
- Foto 83. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Kadınlar Mahfilinden Genel Görünüm.
- Foto 84. Hırşova Sultan Mahmud Camii.
- Foto 85. Hırşova Sultan Mahmud Camii Genel Görünüm.
- Foto 86. Hırşova Sultan Mahmud Camii Güneybatı Cephe.
- Foto 87. Hırşova Sultan Mahmud Camii Minare Kaidesinde Yer Alan Gülçe Motifi.
- Foto 88. Hırşova Sultan Mahmud Camii Güney Cephe.
- Foto 89. Hırşova Sultan Mahmud Camii'nin Avlsunda Yer Alan Şadırvan Teknesi.
- Foto 90. Hırşova Sultan Mahmud Camii İnşa Kitabesi.
- Foto 91. Hırşova Sultan Mahmud Camii Harim İçi Genel Görünüm.
- Foto 92. Hırşova Sultan Mahmud Camii Duvarlarındaki Baskı Süslemelerden Detay.
- Foto 93. Hırşova Sultan Mahmud Camii Güney Duvarı.
- Foto 94. Hırşova Sultan Mahmud Camii Onarım Kitabesi.
- Foto 95. Hırşova Sultan Mahmud Camii Kadınlar Mahfili Genel Görünüm

Foto 96. Maçın Mestan Ağa Camii.

Foto 97. Maçın Mestan Ağa Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 98. Maçın Mestan Ağa Camii'nin Onarımına Ait Olduğu Düşünülen Kitabe.

Foto 99. Maçın Mestan Ağa Camii'nin İnşa Kitabesi.

Foto 100. Maçın Mestan Ağa Camii 1935 Yılına Ait Fotoğraf.

Foto 101. Maçın Mestan Ağa Camii Son Cemaat Yerinin Batı Kanadı.

Foto 102. Maçın Mestan Ağa Camii Harim İçi Genel Görünüm.

Foto 103. Maçın Mestan Ağa Camii'nin Mihrap ve Minberi.

Foto 104. Maçın Mestan Ağa Camii'nin Doğu Duvarı.

Foto 105. Maçın Mestan Ağa Camii Kadınlar Mahfili.

Foto 106. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii.

Foto 107. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Doğu Cephe.

Foto 108. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Minaresi.

Foto 109. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Minare Kaidesindeki Kitabe.

Foto 110. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Harime Geçiş Koridoru.

Foto 111. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Harim İçi Genel Görünüm.

Foto 112. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Kuzey Duvarı.

Foto 113. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Mihrabı.

Foto 114. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii.

Foto 115. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 116. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii'nin Kuzey Cephesi.

Foto 117. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii'nin İnşa Kitabesi.

Foto 118. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii Harim İçi Genel Görünüm.

Foto 119. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii Güney Duvarı.

Foto 120. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii Batı Duvarı.

Foto 121. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfili.

Foto 122. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii'nin 1976 Yılına Ait Fotoğrafı.

Foto 123. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii'nin Günümüzdeki Hali.

Foto 124. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii'nin Batı Cephesi.

Foto 125. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi.

Foto 126. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii Harim İçi Genel Görünüm.

Foto 127. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii 2017 Yılı Onarım Sonrası.

Foto 128. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii Kuzeydoğu Duvarı.

Foto 129. Moşneni (Pervel) Köyü Camii.

- Foto 130. Moşneni (Pervel) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 131. Moşneni (Pervel) Köyü Camii'nin Batı Cephesi.
- Foto 132. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Harime Geçiş Mekânı.
- Foto 133. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Harim İçi Genel Görünüm.
- Foto 134. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Güney Duvarı.
- Foto 135. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Mihrabı.
- Foto 136. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 137. Nisipari (Karatay) Köyü Camii.
- Foto 138. Nisipari (Karatay) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 139. Nisipari (Karatay) Köyü Camii'nin Kuzey Cephesi.
- Foto 140. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Harim İçi Genel Görünüm.
- Foto 141. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Kilimlerinde Yer Alan Yazıt 1.
- Foto 142. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Kilimlerinde Yer Alan Yazıt 2.
- Foto 143. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Kilimlerinde Yer Alan Yazıt 3.
- Foto 144. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Kadınlar Mahfili.
- Foto 145. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii.
- Foto 146. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 147. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi.
- Foto 148. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünüm.
- Foto 149. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii Güney Duvarı.
- Foto 150. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 151. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii.
- Foto 152. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii'nin Güney Cephesi.
- Foto 153. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 154. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii Güney Duvarı.
- Foto 155. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 156. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii.
- Foto 157. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 158. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii'nin Batı Cephesi.
- Foto 159. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii Harime Geçiş Mekânı.
- Foto 160. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 161. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii Güney Duvarı.
- Foto 162. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii Kuzey Duvarı.

Foto 163. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii.

Foto 164. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 165. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii'nin Son Cemaat Yeri.

Foto 166. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 167. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii Kuzey Duvarı.

Foto 168. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii.

Foto 169. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Doğu Cephesi.

Foto 170. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Batı Cephesi.

Foto 171. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Batı Cephesi.

Foto 172. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Minaresi.

Foto 173. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Şadırvanı.

Foto 174. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii Şadırvanından Detay.

Foto 175. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Güney Cephesi.

Foto 176. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Son Cemaat Yeri.

Foto 177. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii İnşa Kitabesi.

Foto 178. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii Mihrabiyesi.

Foto 179. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 180. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Harimi Örten Tavanı.

Foto 181. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Tavan Göbeğinden Detay.

Foto 182. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii Güney Duvarı.

Foto 183. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Mihrabı.

Foto 184. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Mihrabın Her İki Yanında Yer Alan Şamdanlıklardan Detay.

Foto 185. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii Kuzey Duvarı.

Foto 186. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Kadınlar Mahfili.

Foto 187. Tulça Aziziye Camii'nin Doğu Cephesi.

Foto 188. Tulça Aziziye Camii.

Foto 189. Tulça Aziziye Camii'nin Minaresi.

Foto 190. Tulça Aziziye Camii'nin Güneydoğu Cephesi.

Foto 191. Tulça Aziziye Camii'nin Kuzey Cephesi.

Foto 192. Tulça Aziziye Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 193. Tulça Aziziye Camii'nin Harimi Örten Ahşap Tavanı.

Foto 194. Tulça Aziziye Camii'nin Tavan Süslemelerinden Detay.

Foto 195. Tulça Aziziye Camii'nin Tavan Merkezinden Aşağıya Doğru Sarkan Pirinç Kandil.

Foto 196. Tulça Aziziye Camii Güney Duvarı.

Foto 197. Tulça Aziziye Camii'nin Mihrap ve Minberi.

Foto 198. Tulça Aziziye Camii Batı Duvarı.

Foto 199. Tula Aziziye Camii Kuzey Duvarı.

Foto 200. İshakça Mahmud Yazıcı Camii.

Foto 201. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Gneydoėu Cephesi.

Foto 202. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Batı Cephesi.

Foto 203. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Minare Şerefesinden Detay.

Foto 204. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Son Cemaat Yeri.

Foto 205. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin İnşa Kitabesi.

Foto 206. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Harim İi Genel Görünümü.

Foto 207. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Tavan Gbeėinden Detay.

Foto 208. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Mihrap ve Minberi.

Foto 209. İshakça Mahmud Yazıcı Camii Kuzey Duvarı.

Foto 210. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Kadınlar Mahfili.

Foto 211. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii.

Foto 212. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii'nin Gneydoėu Cephesi.

Foto 213. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii'nin Güney Cephesinde Yer Alan arkıfelek Motiflerinden Detay.

Foto 214. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi.

Foto 215. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii'nin Son Cemaat Yeri.

Foto 216. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii'nin Harime Giriş Kapısının Sağındaki Kitabe.

Foto 217. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii Güney Duvarı.

Foto 218. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii Batı Duvarı.

Foto 219. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii Kuzey Duvarı.

Foto 220. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii.

Foto 221. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.

Foto 222. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Doğu Cephesindeki 1259 Tarihli Kitabe.

Foto 223. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Batı Cephesindeki 1292 Tarihli Kitabe.

Foto 224. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi.

Foto 225. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 226. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii Güney Duvarı.

Foto 227. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii Kuzeybatı Duvarı.

- Foto 228. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii.
- Foto 229. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 230. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 231. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi.
- Foto 232. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfili.
- Foto 233. Köstence Hünkâr Camii.
- Foto 234. Köstence Hünkâr Camii'nin Lokma Parmaklıklı Pencerelerinden Detay.
- Foto 235. Köstence Hünkâr Camii'nin Minaresi.
- Foto 236. Köstence Hünkâr Camii'nin Güney Cephesi.
- Foto 237. Köstence Hünkâr Cami'sine Giriş Kapısı.
- Foto 238. Köstence Hünkâr Camii'nin İnşa Kitabesi.
- Foto 239. Köstence Hünkâr Camii'nin Eski Girişi ve Vakıf Dükkânları.
- Foto 240. Köstence Hünkâr Camii'nin Harime Giriş Koridoru.
- Foto 241. Köstence Hünkâr Camii'nin Kadınlar Mahfiline Çıkış Merdiveni.
- Foto 242. Köstence Hünkâr Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 243. Köstence Hünkâr Camii'nin Tavan Süslemesinden Detay.
- Foto 244. Köstence Hünkâr Camii Güney Duvarı.
- Foto 245. Köstence Hünkâr Camii'nin Kadınlar Mahfili.
- Foto 246. Köstence Hünkâr Camii'nin Güney Cephesi.
- Foto 247. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii.
- Foto 248. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.
- Foto 249. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii'nin Kuzeyindeki Depo.
- Foto 250. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 251. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi.
- Foto 252. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii Batı Duvarı.
- Foto 253. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii Doğu Duvarı.
- Foto 254. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 255. Tuzla Köyü Camii.
- Foto 256. Tuzla Köyü Camii'nin Avlusunda Yer Alan 1170 Tarihli Mezar Taşı.
- Foto 257. Tuzla Köyü Camii'nin Batı Cephesi.
- Foto 258. Tuzla Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi.

Foto 259. Tuzla Köyü Camii'nin Minaresi.

Foto 260. Tuzla Köyü Camii'nin Doğu Cephesinin Kuzey Köşesindeki Harime Giriş Kapısı.

Foto 261. Tuzla Köyü Camii'nin İnşa Kitabesi.

Foto 262. Tuzla Köyü Camii'nin Doğu Cephesinin Güneyinde Yer Alan Kitabe.

Foto 263. Tuzla Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 264. Tuzla Köyü Camii'nin Mihrabı.

Foto 265. Tuzla Köyü Camii Kuzeydoğu Duvarı.

Foto 266. Movilita (Musurat) Köyü Camii.

Foto 267. Movilita (Musurat) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.

Foto 268. Movilita (Musurat) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.

Foto 269. Movilita (Musurat) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 270. Movilita (Musurat) Köyü Camii Kuzey Duvarı.

Foto 271. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii.

Foto 272. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 273. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi.

Foto 274. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfiline Çıkış Merdiveni.

Foto 275. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 276. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin 2004 Yılına Ait Fotoğrafı.

Foto 277. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii Doğu Duvarı.

Foto 278. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii Kuzey Duvarı.

Foto 279. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfili.

Foto 280. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii.

Foto 281. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii Sulu Boya Resmi.

Foto 282. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii'nin Kuzey Cephesi.

Foto 283. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi.

Foto 284. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii'nin Minaresi.

Foto 285. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii'nin Harim Bölümü.

Foto 286. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii.

Foto 287. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 288. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.

Foto 289. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 290. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi.

Foto 291. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii Kuzey Duvarı.

Foto 292. Gherghina (Defçe) Köyü Camii.

- Foto 293. Gherghina (Defçe) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi.
- Foto 294. Gherghina (Defçe) Köyü Camii'nin Güney Cephesi.
- Foto 295. Gherghina (Defçe) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 296. Gherghina (Defçe) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 297. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii.
- Foto 298. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin Kuzeybatı Cephesi.
- Foto 299. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 300. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin İnşa Kitabesi.
- Foto 301. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.
- Foto 302. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 303. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii Güney Duvarı.
- Foto 304. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii Batı Duvarı.
- Foto 305. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii.
- Foto 306. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii Güneybatı Cephesi.
- Foto 307. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii Doğu Cephesi.
- Foto 308. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii'nin 2006 Yılına Ait Fotoğrafı.
- Foto 309. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 310. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii'nin Mihrabı.
- Foto 311. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii Kuzeybatı Duvarı.
- Foto 312. Agigea-Acıca (Aziziye) Köyü Camii.
- Foto 313. Agigea-Acıca (Aziziye) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi.
- Foto 314. Agigea-Acıca (Aziziye) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 315. Agigea-Acıca (Aziziye) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 316. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii.
- Foto 317. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi.
- Foto 318. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Güney Cephesi.
- Foto 319. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.
- Foto 320. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 321. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi.
- Foto 322. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 323. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii.
- Foto 324. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Batı Cephesi.
- Foto 325. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Kuzeybatı Cephesi.
- Foto 326. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Kuzey Cephesindeki Pencere.

- Foto 327. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.
- Foto 328. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 329. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi.
- Foto 330. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfili.
- Foto 331. Tataru (Azaplar) Köyü Camii.
- Foto 332. Tataru (Azaplar) Köyü Camii.
- Foto 333. Tataru (Azaplar) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 334. Tataru (Azaplar) Köyü Camii'nin Batı Cephesi.
- Foto 335. Tataru (Azaplar) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.
- Foto 336. Tataru (Azaplar) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 337. Tataru (Azaplar) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 338. Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü Camii.
- Foto 339. Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 340. Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü Camii'nin Batı Cephesi.
- Foto 341. Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.
- Foto 342. Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü Camii'nin Kuzey Yöndeki Odadan Harime Giriş Kapısı.
- Foto 343. Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 344. Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü Camii'nin Minberi.
- Foto 345. Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 346. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii.
- Foto 347. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 348. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii'nin Orijinal Minaresi.
- Foto 349. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.
- Foto 350. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.
- Foto 351. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii Güney Duvarı.
- Foto 352. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 353. Osmancea (Osman Fakih-Osmança) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.
- Foto 354. Osmancea (Osman Fakih-Osmança) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi.
- Foto 355. Osmancea (Osman Fakih-Osmança) Köyü Camii Güney Duvarı.
- Foto 356. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii.
- Foto 357. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 358. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.
- Foto 359. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.
- Foto 360. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 361. Dulceşti (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii Kuzey Duvarı.

Foto 362. Abrud Köyü Camii.

Foto 363. Abrud Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 364. Abrud Köyü Camii'nin Kuzeybatı Cephesi.

Foto 365. Abrud Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi.

Foto 366. Abrud Köyü Camii'nin Harime Geçiş Mekânı.

Foto 367. Abrud Köyü Camii'nin Kuzeyindeki Depo Olarak Kullanılan Mekân.

Foto 368. Abrud Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 369. Abrud Köyü Camii'nin Mihrabı.

Foto 370. Abrud Köyü Camii Kuzey Duvarı.

Foto 371. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii.

Foto 372. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 373. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.

Foto 374. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 375. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii Kuzey Duvarı.

Foto 376. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Açılış Töreni.

Foto 377. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin 1911 Yılına Ait Karpotalı.

Foto 378. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin 1911 Yılına Ait Fotoğrafı.

Foto 379. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Genel Görünümü.

Foto 380. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbesi.

Foto 381. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe Eteğindeki Kasetlerden Detay.

Foto 382. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe Tepesindeki Rumi Motifleri.

Foto 383. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 384. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Palmet Bantlarından Detay.

Foto 385. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kuzeyindeki Avluya Giriş Kapısı.

Foto 386. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Avlusuna Minareden Bakış.

Foto 387. Köstence I. Carol (Kral) Camii Avlusunun Batı Cephesi.

Foto 388. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Avlusundaki Sütun Başlıklarından Detay.

Foto 389. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Geçiş Koridoruna Açılan Kapısı.

Foto 390. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Geçiş Koridoruna Açılan Kapının Sütuncelerinden Detay.

Foto 391. Köstence I. Carol (Kral) Camii Mimarının İmzası.

Foto 392. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Minaresi.

Foto 393. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Şerefesinden Detay.

Foto 394. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Harime Giriş Kapısı.

Foto 395. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Harime Giriş Kapsındaki Bronz Süslemeler.

Foto 396. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 397. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe ve Tonozları.

Foto 398. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe Süslemelerinden Detay.

Foto 399. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe Göbeğinden Aşağıya Doğru Sarkan Bronz Kandili.

Foto 400. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Haçvari Ayaklar Üzerinde Görülen Alçı Süslemeleri.

Foto 401. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Harim Duvarlarındaki Karolardan Detay.

Foto 402. Köstence I. Carol (Kral) Camii Güney Duvarı.

Foto 403. Köstence I. Carol (Kral) Camii Güneybatı Duvarı.

Foto 404. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Mihrap Kavsarası.

Foto 405. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Mihrap Kavsarasından Detay.

Foto 406. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Mihrap Tepeliğinden Detay.

Foto 407. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Minberi.

Foto 408. Köstence I. Carol (Kral) Camii Minberinin Kapı Tepeliği.

Foto 409. Köstence I. Carol (Kral) Camii Minber Köşkünün Üzerinde Yer Alan Sembolik Kubbe.

Foto 410. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Vaaz Kürsüsü.

Foto 411. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kadınlar Mahfili.

Foto 412. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kadınlar Mahfilindeki Süslemelerden Detay.

Foto 413. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Bodrum Katın Merkezinde Yer Alan Kazan Odası.

Foto 414. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Bodrum Katındaki Kazanlardan Detay.

Foto 415. Topraisar (Toprakhisar) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 416. Topraisar (Toprakhisar) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi.

Foto 417. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii.

Foto 418. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Günümüzdeki Durumu.

Foto 419. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.

Foto 420. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi.

Foto 421. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.

Foto 422. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü.

Foto 423. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii Kuzey Duvarı.

- Foto 424. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii.
- Foto 425. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi.
- Foto 426. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi.
- Foto 427. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii'nin Minaresi.
- Foto 428. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru.
- Foto 429. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii Güneybatı Duvarı.
- Foto 430. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii Kuzey Duvarı.
- Foto 431. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi.
- Foto 432. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin Güneydoğu Cephesi.
- Foto 433. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin Kuzeybatı Köşesinde Yer Alan Kitabe.
- Foto 434. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin Güneydoğusunda Yer Alan Mezar Taşı.
- Foto 435. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin İçinden Genel Görünüm.
- Foto 436. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi.
- Foto 437. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin Avlusundaki Mezar Taşı.
- Foto 438. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin Kuzeybatı Cephesi.
- Foto 439. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin İçinden Genel Görünüm.
- Foto 440. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin Güneybatı Duvarı.
- Foto 441. İshakça İshak Baba Türbesi.
- Foto 442. Çernavoda (Boğazköy) Şehit Baba Türbesi.
- Foto 443. Babadağ Gazi Ali Paşa Çeşmesi.
- Foto 444. Babadağ Gazi Ali Paşa Çeşmesi Detay.
- Foto 445. Köstence Sultan Abdülaziz Çeşmesi.
- Foto 446. Köstence Sultan Abdülaziz Çeşmesi'nin 1950 Yılına Ait Fotoğrafı.
- Foto 447. Köstence Sultan Abdülaziz Çeşmesi'nin Restorasyon Sonrası Durumu.
- Foto 448. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi'nin Restore Edilmeden Önceki Durumu.
- Foto 449. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi'nin Restorasyon Sonrası Durumu.
- Foto 450. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi'nin İnşa Kitabesi.
- Foto 451. Valea Tapului Köyü Çeşmeleri.
- Foto 452. Valea Tapului Köyü 1 Nolu Çeşme.
- Foto 453. Valea Tapului Köyü 2 Nolu Çeşme.
- Foto 454. Baneasa (Paraköy) Köyü 1 Nolu Çeşme.
- Foto 455. Baneasa (Paraköy) Köyü 2 Nolu Çeşme.
- Foto 456. Baneasa (Paraköy) Köyü 3 Nolu Çeşme.
- Foto 457. Canlia (Kanlı) Köyü 1 Nolu Çeşme.

- Foto 458. Canlia (Kanlı) Köyü 2 Nolu Çeşme.
- Foto 459. Canlia (Kanlı) Köyü 3 Nolu Çeşme.
- Foto 460. Canlia (Kanlı) Köyü 4 Nolu Çeşme.
- Foto 461. Canlia (Kanlı) Köyü 5 Nolu Çeşme.
- Foto 462. Coslugea (Kozluca) Köyü 1 Nolu Çeşme.
- Foto 463. Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme.
- Foto 464. Corvin (Kuzgun) Köyü Çeşmesi.
- Foto 465. İzvoarele Köyü Çeşmesi.
- Foto 466. İzvoru Mare Köyü Çeşmesi.
- Foto 467. İzvoru Mare Köyü Çeşmesi'nin Lülelerinden Detay.
- Foto 468. Lipnita Köyü Çeşmesi.
- Foto 469. Oltina Köyü 1 Nolu Çeşme.
- Foto 470. Oltina Köyü 2 Nolu Çeşme.
- Foto 471. Lipova Türk Hanı.
- Foto 472. Lipova Türk Hanı'nın Güney Cephesi.
- Foto 473. Lipova Türk Hanı'nın Güney Cephesindeki Üçgen Alınlık.
- Foto 474. Lipova Türk Hanı'nın Güney Cephesinin Doğu Kanadı.
- Foto 475. Lipova Türk Hanı'nın Bodrum Kapısı.
- Foto 476. Lipova Türk Hanı'nın Bodrum Katı Üst Örtüsü.
- Foto 477. Lipova Türk Hanı'nın Kapı Kilidindeki Süslemelerden Detay.
- Foto 478. Lipova Türk Hanı'nın Zemin Kat Dükkânlarını Örtten Çapraz Tonoşlar.
- Foto 479. Lipova Türk Hanı'nın 1911 Tarihli Kartpostalı.
- Foto 480. Lipova Türk Hanı'nın Kuzey Cephesi.
- Foto 481. Bükreş Manuk Han'ın Abdülhamid Albümü'nde Yer Alan Fotoğrafi.
- Foto 482. Bükreş Manuk Han.
- Foto 483. Bükreş Manuk Han'ın Kuzey Cephesinin Doğu Kanadı.
- Foto 484. Bükreş Manuk Han'ın Doğu Kanadının İç Yüzünden Yer Alan Süslemeler.
- Foto 485. Bükreş Manuk Han'ın Kuzey Cephesinin Batı Kanadı.
- Foto 486. Bükreş Manuk Han'ın Batı Kanadında Görülen Süslemeler.
- Foto 487. Bükreş Manuk Han'ın Kuzey Cephesindeki Ana Giriş Kapısı Genel Görünüm.
- Foto 488. Bükreş Manuk Han'ın Ana Giriş Kapısının Üzerindeki Ahşap Camekân.
- Foto 489. Bükreş Manuk Han'ın Batı Cephesinin Kuzey Kanadı.
- Foto 490. Bükreş Manuk Han'ın Kuzey Kanadının Güney Köşesindeki Camekân.
- Foto 491. Bükreş Manuk Han'ın Batı Cephesi.

Foto 492. Bükreş Manuk Han'ın Güneybatı Cephesi.

Foto 493. Bükreş Manuk Han'ın Güneybatı Cephesinden Detay.

Foto 494. Bükreş Manuk Han'ın Ana Giriş Kapısı.

Foto 495. Bükreş Manuk Han'ın Ana Giriş Kapı Kanatlarından Detay.

Foto 496. Bükreş Manuk Han'ın Avlusundan Genel Görünüm.

Foto 497. Bükreş Manuk Han'ın Zemin Katta Yer Alan Odalardan Örnek.

Foto 498. Bükreş Manuk Han'ın Avlu İçi Kuzey Cephesi.

Foto 499. Bükreş Manuk Han'ın Avluya Giriş Kapısı.

Foto 500. Bükreş Manuk Han'ın Odalara Geçiş Koridoru.

Foto 501. Bükreş Manuk Han'ın Avlu İçi Güney Cephesi.

Foto 502. Bükreş Manuk Han'ın Avlu İçi Güney Cephesinin Batı Kanadı.

Foto 503. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı'nın Doğu Cephesi.

Foto 504. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı'nın Batı Cephesi.

Foto 505. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı'nın Ana Girişin Her İki Yanında Yer Alan Gömme Sütunlardan Detay.

Foto 506. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı.

Foto 507. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Güney Cephesindeki Soyunmalığa Giriş Kapısı.

Foto 508. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Soyunmalık Bölümü.

Foto 509. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı Soyunmalık Bölümünün Güneydoğu Duvarı.

Foto 510. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı Soyunmalığın Kuzey Köşesinde Yer Alan Tuvalet ve Traşlık Bölümü.

Foto 511. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Sıcaklık Bölümü.

Foto 512. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Sıcaklık Bölümünü Örtten Kubbe.

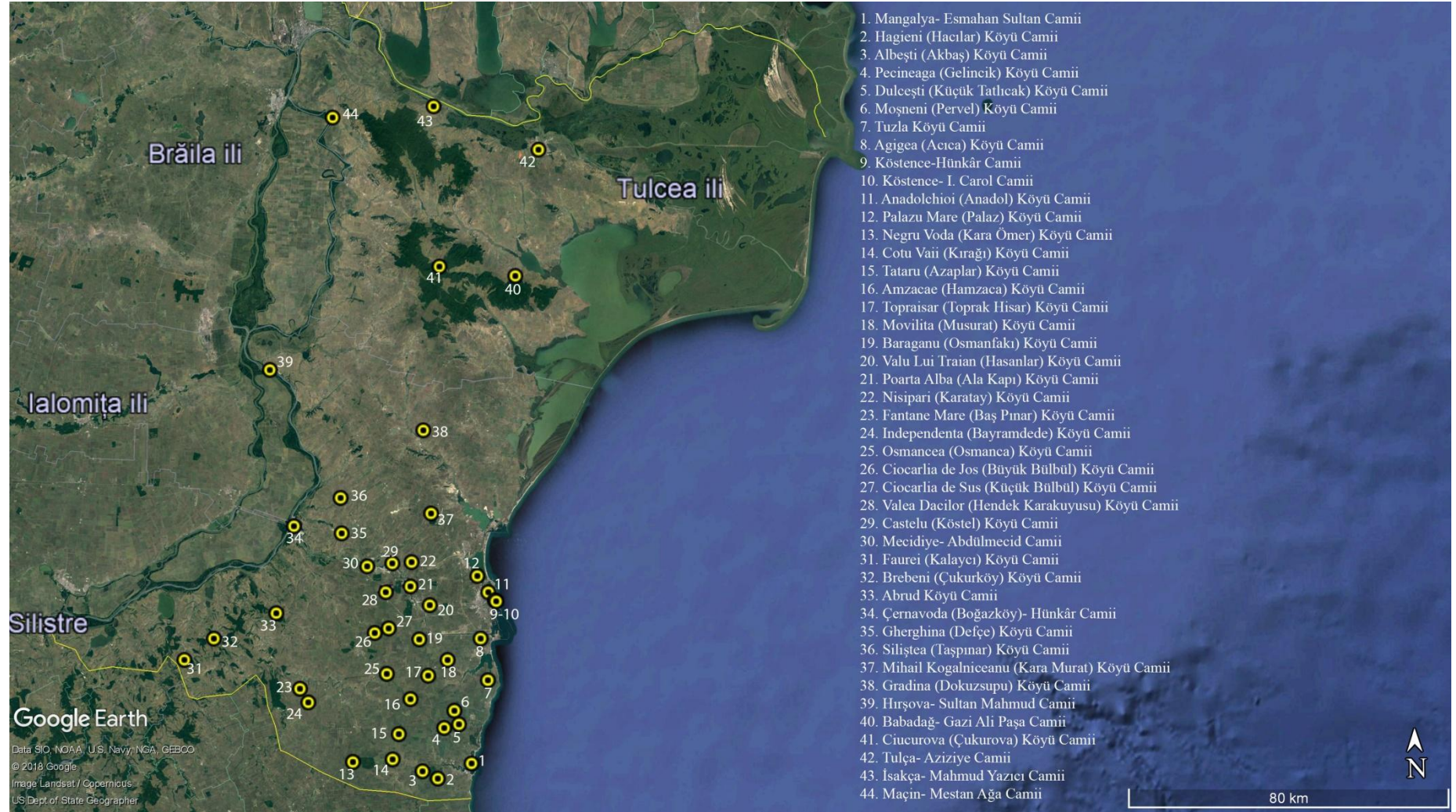
Foto 513. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Halvet ve Su Deposu Bölümü.

Foto 514. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Halvet Bölümünü Örtten Beşik Tono.

Foto 515. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Sıcaklık Bölümündeki Kazanın Oturduğu Özel Bölüm.



HARİTALAR



Harita 1. Dobruca Bölgesinde Yer Alan Camiler



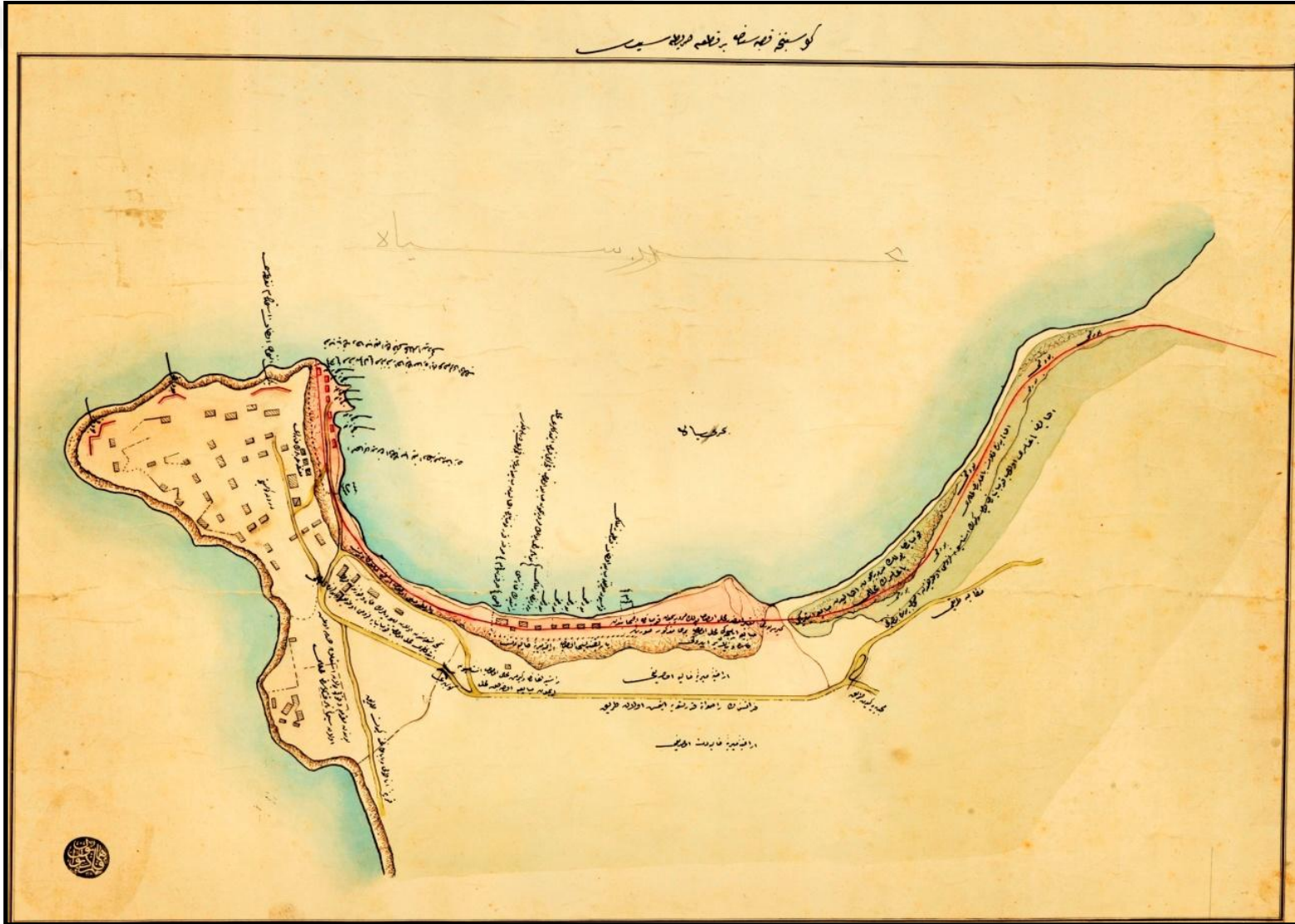
Harita 2. Eflak, Boğdan ve Erdel Haritası

Kaynak: BOA. HRT.h., Gömlek No:37.



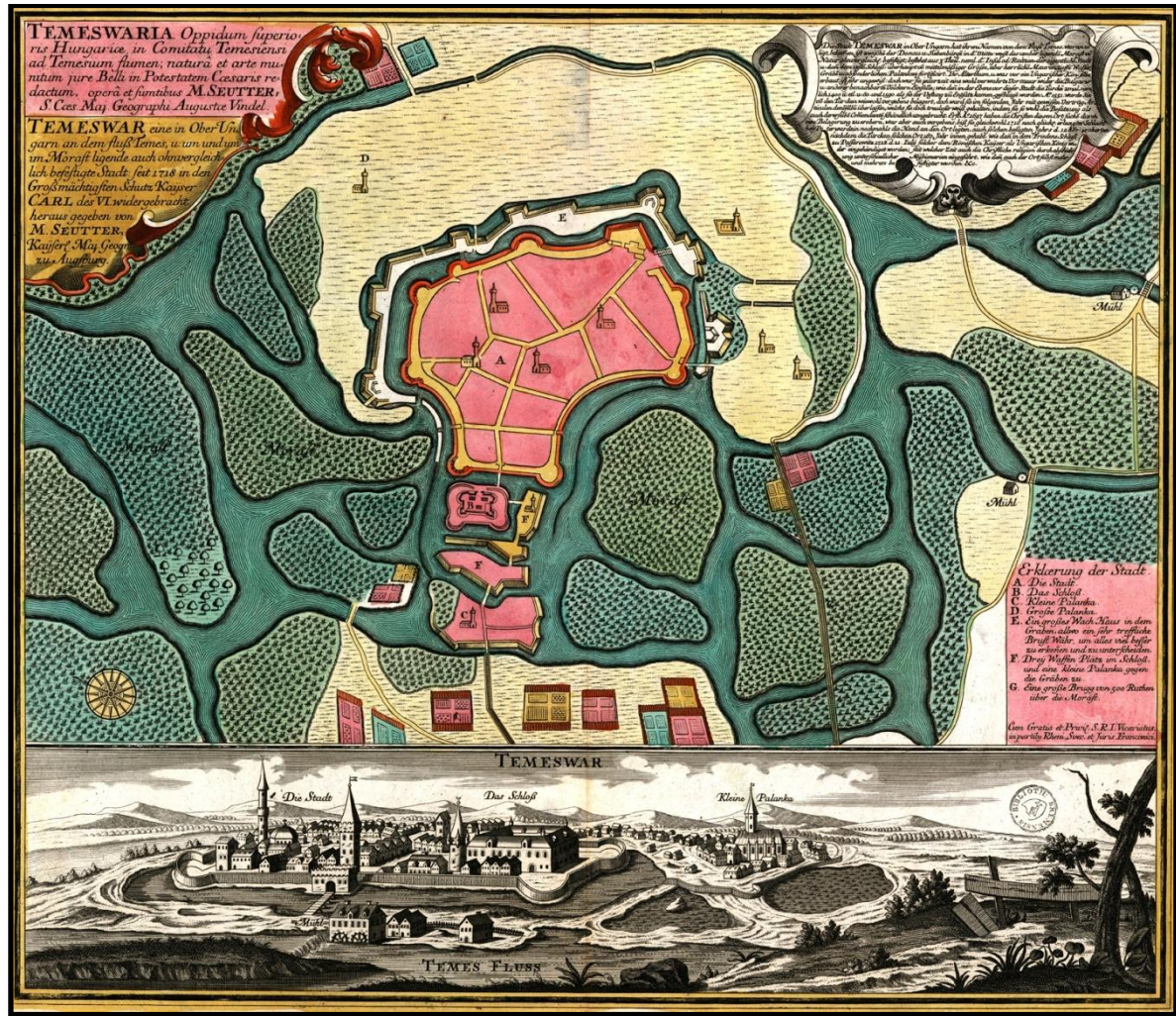
Harita 3. XIX. İlk Yarısında Eflak Haritası

Kaynak: BOA. HRT.h., Gömlek No:45.



Harita 5. Köstence Kasabası Haritası

Kaynak: BOA. PLK.p., Gömlek No:816.



Harita 7. Matthias Seutter Tarafından 1718 Yılında Çizilmiş Temeşvar (Tamişvar) Kalesi

Kaynak: <http://gauss.suub.uni-bremen.de/suub/hist/servlet/servlet.hmap?id=247967> (erişim Tarihi: 03.04.2017)



Tablo 1. Romanya’da Günümüze Ulaşamayan Osmanlı Mimari Eserler

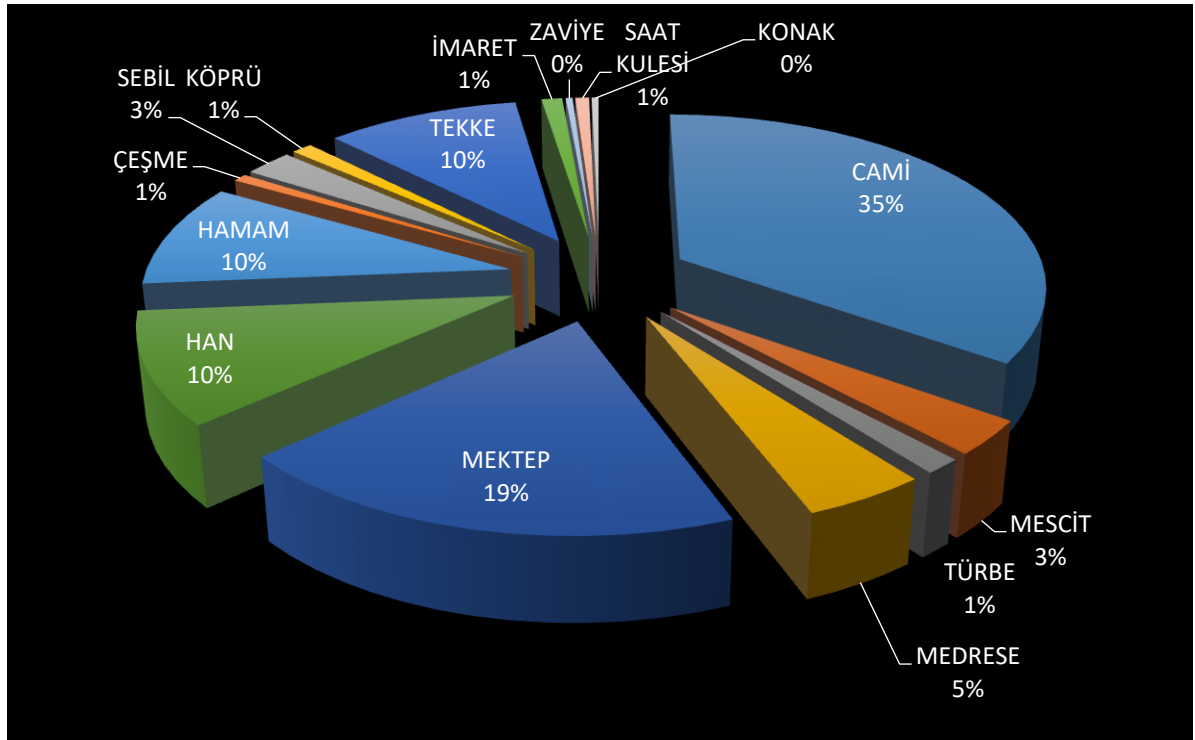
YERLEŞİM	YAPI TİPİ VE ADI	BANİ	TARİH
ADA KALE	Rüşdiye Mektebi	Bilinmiyor	1873 öncesi
ADA KALE	Cami	Bilinmiyor	1789-1807 arası
ADA KALE	Kesik Baş Türbesi	Bilinmiyor	1901
ARAD	Köprülü Mehmed Paşa Cami	Köprülü Mehmed Paşa	1658
ARAD	Köprülü Mehmed Paşa Mektebi	Köprülü Mehmed Paşa	1658
ARAD	Köprülü Mehmed Paşa İmaret	Köprülü Mehmed Paşa	1658
ARAD	Köprülü Mehmed Paşa Hanı	Köprülü Mehmed Paşa	1658
ARAD	Köprülü Mehmed Paşa Köprüsü	Köprülü Mehmed Paşa	1658
ARAD	Tekke	Bilinmiyor	1658'den sonra
ARAD	Hamam	Bilinmiyor	1658'den sonra
AZEBLER KÖYÜ	Azebler Köyü Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BABADAĞ	Sultan II. Bayezid Camii (Ulu Cami)	Sultan II. Bayezid	1484-1485 sonrası
BABADAĞ	Defterdar Derviş Paşa Cami	Derviş Çelebi (Paşa)	16. yy.'ın ikinci yarısı
BABADAĞ	Yeni Cami	Bilinmiyor	1766 Öncesi
BABADAĞ	Sadi Çelebi Mahalle Mescidi	Bilinmiyor	1721 öncesi
BABADAĞ	Ali Paşa Camii	Bilinmiyor	1721 öncesi
BABADAĞ	Kara Nasuh Mahalle Mescidi	Ahmed Ağa	1724 Öncesi
BABADAĞ	Hamzabey Cami	Bilinmiyor	1729 Öncesi
BABADAĞ	3 Adet Medrese	Sultan II. Bayezid	1484-1485 sonrası
BABADAĞ	Türbe	Sultan II. Bayezid	1484-1485 sonrası
BABADAĞ	İmaret	Sultan II. Bayezid	1484-1485 sonrası
BABADAĞ	II. Mahmud Medresesi	Sultan II. Mahmud	1837
BABADAĞ	20 Adet Mektep	Bilinmiyor	1484 sonrası
BABADAĞ	8 Adet Han	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BABADAĞ	3 Adet Kervansaray	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BABADAĞ	4 Adet Hamam	Sultan II. Bayezid-Ali Paşa	1484-1660 sonrası
BABADAĞ	11 Adet Tekke	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BALÇIK	1 Adet Tekke	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BARAGANU (Hasid Oluk)	Mektep	Bilinmiyor	1880 Öncesi
BASARABI	Cami	Hasan bin Abdullah	1841
BAŞ PINAR KÖYÜ	Hacı İbrahim Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BEŞ OVA	Cami	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
BEŞ OVA	2 Adet Mescit	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
BEŞ OVA	Medrese	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
BEŞ OVA	Tekke	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
BEŞ OVA	2 Adet Mektep	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
BEŞ OVA	Han	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
BEŞ OVA	Hamam	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
BÜKREŞ	Bükreş Cami	Bilinmiyor	1906
BÜKREŞ	Han Mescidi	Bilinmiyor	17. yy.'ın ikinci

			yarısından sonra
BÜKREŞ	Şerban Bağ Hanı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BÜKREŞ	Zanfer Hanı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BÜKREŞ	Filipsik Hanı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BÜKREŞ	Kolça Hanı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BÜKREŞ	Tur-i Sina Hanı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BÜKREŞ	Vakaroş Hanı	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BÜKREŞ	2 Adet Çifte Hamam	Bilinmiyor	Bilinmiyor
BÜKREŞ	1 Adet Özel Hamam	Bilinmiyor	Bilinmiyor
CUMPANA	Cami	Bilinmiyor	1880 öncesi
CUMPANA	Mektep	Bilinmiyor	1880 Öncesi
ÇANAD	Hünkâr Cami	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
ÇANAD	Gazi Küçük Bali Bey Cami	Gazi Küçük Bali Bey	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
ÇANAD	Hacı Osman Ağa Cami	Bilinmiyor	1660
ÇANAD	15 Adet Cami ve Mescit	Bilinmiyor	Bilinmiyor
ÇANAD	4 Adet Medrese	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
ÇANAD	4 Adet Mektep	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
ÇANAD	Hamam	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
ÇANAD	Gazi Bali Bey Türbesi	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
ÇANAD	3 Adet Tekke	Bilinmiyor	Bilinmiyor
ÇELEBİ KÖYÜ	Çelebi Köyü Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
ÇİLİNGİR KÖYÜ	Çilingir Köyü Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
DANA KÖYÜ	Dana Köyü Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
DOBROMİR	Cami	Bilinmiyor	1858
FEKETE BATUR PALANKASI	IV. Sultan Mehmet Cami	Gazi Sarı Hüseyin Paşa	1641-1643?
FENLAK KALESİ	Sultan Süleyman Cami	Sultan Süleyman	16. yy.'ın ikinci yarısından sonra
GELİNCİK KÖYÜ	Kız Mektebi	Bilinmiyor	Bilinmiyor
GÖL PINAR KÖYÜ	Göl Pınar Köyü Cami (Ali Ağa Cami)	Bilinmiyor	Bilinmiyor
HIRŞOVA	Seyyid Ömer Ağa bin Hasan Cami	Seyyid Ömer Ağa bin Hasan	1815
HIRŞOVA-SARAY KÖY	Mehmed Ağa Camii	Mehmed Ağa	Bilinmiyor
HIRŞOVA	3 Adet Han	Bilinmiyor	Bilinmiyor
HIRŞOVA	Hamam	Bilinmiyor	Bilinmiyor
HIRŞOVA	Ahmed Baba Tekkesi	Bilinmiyor	1790 öncesi
İBRAİL	Çarşı Camii	Hacı Ali İbrahim	1747 öncesi
İBRAİL	Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
İBRAİL	Taş Han	Hasan Ağa	1747 öncesi
İSHAKÇI	Hasan Paşa Cami	Hasan Paşa	1621 sonrası
İSHAKÇI	Sultan II. Osman Camii	Sultan II. Osman	1619 veya 1621 sonrası
İSHAKÇI	Hacı Mehmed Tahir Ağa Cami	Bilinmiyor	1621 sonrası
İSHAKÇI	Hasan Paşa Hanı	Hasan Paşa	1621 sonrası
İSHAKÇI	Hasan Paşa Hamamı	Hasan Paşa	1621 sonrası
İSHAKÇI	Hasan Paşa İmareti	Hasan Paşa	1621 sonrası
İSHAKÇI	Çeşmeler	Seyyid Mehmed Paşa	1737'den öncesi
İSHAKÇI	Sultan II. Osman Hamamı	Sultan II. Osman	1621 sonrası
İSHAKÇI	Köprü	Sultan II. Osman	1621 sonrası
İSHAKÇI	Köprü	IV. Mehmet (belirlendi)	1673 veya sonrası

KALAS (GALATİ)	II. Abdülhamid/Hamidiye Camii	II. Abdülhamid	1894
KARAHARMAN	Sultan IV. Murad Camii	Bilinmiyor	17. yy.'ın ilk yarısı
KARAHARMAN	İskele Camii	Bilinmiyor	Bilinmiyor
KARAHARMAN	Mektep	Bilinmiyor	1880 Öncesi
KARANLIK KÖYÜ	Hacı Ali Cami	Hacı Ali	Bilinmiyor
KARASU	Cami	Bilinmiyor	1722 öncesi
KARASU	Han	Sultan II. Bayezid	1484-1485 sonrası
KARASU	Hamam	Sultan II. Bayezid	1484-1485 sonrası
KARASU	7 Adet Mektep	Sultan II. Bayezid	1484-1485 sonrası
KARASU	7 Adet Sebil	Sultan II. Bayezid	1484-1485 sonrası
KARVAN KÖYÜ	İsmail Bin Hüseyin Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
KAYACIK KÖYÜ	Molla Bin Süleyman Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
KIRIKLAR KÖYÜ	Osman Ağa Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
KLİGRA (KALYAKRA)	1 Adet Tekke	Bilinmiyor	Bilinmiyor
KLİGRA (KALYAKRA)	Ahmed Ağa Medresesi	Bilinmiyor	1574-1575
KOKARCA KÖYÜ	Hasan Bey Camii	Bilinmiyor	Bilinmiyor
KÖSELER KÖYÜ	Küçük Mustafa Camii	Bilinmiyor	Bilinmiyor
KÖSTENCE	İskele Başı Camii	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısı
KÖSTENCE	Sultan II. Mahmud Camii	Hafız Hüseyin Paşa	1823
KÖSTENCE	Han	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısı
KÖSTENCE	Bayram Dede Köyü Tekkesi	Şeyh Ahmet Efendi	Bilinmiyor
KÖSTENCE	Osman Fakih Köyü Tekkesi	Şeyh Şevki Efendi	1878-1908
KÖSTENCE	Paşa Konağı (Bey Evi)	Bilinmiyor	18. yy.
KÖSTENCE	II. Abdülhamid Mektebi	II. Abdülhamid	1898
KÜHLAYOŞ KALESİ	Defterdar İbrahim Paşa Camii	Defterdar İbrahim Paşa	1661
LAGOŞ KASABASI	Lagoş Camii	Bilinmiyor	16. yy.'ın ikinci yarısı
LAZU KÖYÜ	Lazo Köyü Camii	Bilinmiyor	1860
LİPOVA KALESİ	Kanuni Cami	Kanuni Sultan Süleyman	1551-1552 sonrası
LİPOVA KALESİ	Teşvar Camii	Kanuni Sultan Süleyman	1551-1552 sonrası
LİPOVA KALESİ	Alay Beyi Camii	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
LİPOVA KALESİ	Hacı Mescidi	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
LİPOVA KALESİ	İsmi Bilinmeyen 2 Adet Cami	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
MAÇİN	Mestan Ağa Mektebi	Mestan Ağa	1864 öncesi
MAÇİN	Maçin Kalesi'nde Camii	Bilinmiyor	1817 öncesi
MAÇİN	Maçin-Cerne Kasabası Camisi	Ahmed bin Feyzullah	1839 öncesi
MAÇİN	Maçin Kasabası Camii	Ahmed bin İbrahim ile Hacı Ali bin Mehmed	1839 öncesi
MAÇİN	Hamam	Bilinmiyor	Bilinmiyor
MAHMUDİYE KASABASI	Mahmudiye Kasaba Camii	Bilinmiyor	Bilinmiyor
MANGALYA	Kara Ahmed Mescidi	Esmahan Sultan	1731? Öncesi
MECİDİYE	Müslüman Semineri	Bilinmiyor	1901
NARİN KALE	Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
ORŞOVA	2 Adet Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
ORŞOVA	Mescit	Bilinmiyor	Bilinmiyor
ORŞOVA	Medrese	Bilinmiyor	Bilinmiyor
OVIDİU	Cami	Bilinmiyor	1884
SARNIÇ KÖYÜ	Sarnıç Köyü Camii	Bilinmiyor	Bilinmiyor
SOLMUŞ KALESİ	Sultan Süleyman Cami,	Vezir Ahmed Paşa	1551-1552 sonrası

ŞOLUMKOVAR	Şolumkovar Palankası'nda Cami	Bilinmiyor	1660-1661 sonrası
SÜNE	2 Adet Cami	Bilinmiyor	1904 öncesi ve 19. yy.
TAMIŞVAR	Sultan Süleyman Camii	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
TAMIŞVAR	Cimcime Cami	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
TAMIŞVAR	Şeket Camii	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
TAMIŞVAR	Seydi Ahmed Paşa Camii	Seydi Ahmed Paşa	1659
TAMIŞVAR	İsmi Bilinmeyen Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
TAMIŞVAR	4 Adet Tekke	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
TAMIŞVAR	7 Adet Mektep	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
TAMIŞVAR	3 Adet Han	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
TAMIŞVAR	Yalı Kapısı Hamamı	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
TAMIŞVAR	Su Kapısı Hamamı	Bilinmiyor	1551-1552 sonrası
TAMIŞVAR	Sultan İbrahim Hamamı	Sultan İbrahim	1643
TAMIŞVAR	İsmi Bilinmeyen Hamam	Bilinmiyor	Bilinmiyor
TAMIŞVAR	Saat Kulesi	Bilinmiyor	1639?
TAMIŞVAR	Türbe	Bilinmiyor	Bilinmiyor
TAMIŞVAR	Topçu Baba Zaviyesi	Bilinmiyor	1713 öncesi
TOPAL OVA KÖYÜ	Topal Ova Köyü Camii	Bilinmiyor	Bilinmiyor
TULÇA	Ahmed Ağa Camii	Ahmed Ağa	17.yy.'ın ilk yarısı
TULÇA	Tulça Yolu Üzerinde Çeşme	Ahmed oğlu Hasan	1636-1637
TULÇA	Rüşdiye Mektebi	Bilinmiyor	1872 öncesi
VARAD	Hünkâr Cami	Bilinmiyor	1661?
VARAD	Köprülü Mehmed Paşa Cami	Köprülü Mehmed Paşa	1660-1661
VARAD	Köse Ali Paşa Cami	Köse Ali Paşa	1660-1661 sonrası
VARAD	Küçük Mehmed Paşa Cami	Bilinmiyor	1660-1661 sonrası
VARAD	Köprülü Mehmed Paşa Medresesi	Köprülü Mehmed Paşa	1660-1661
VARAD	4 Adet mektep	Bilinmiyor	1660-1661 sonrası
VARAD	2 Adet Tekke	Bilinmiyor	1660-1661 sonrası
VARAD	3 Adet Han	Köprülü Mehmed Paşa	1660-1661 sonrası
VARAD	7 Adet Hamam	Bilinmiyor	1660-1661 sonrası
YANOVA KASABASI	Sultan IV. Mehmed Cami	Bilinmiyor	1650-1651 sonrası
YANOVA KASABASI	Köprülü Mehmed Paşa Kale Cami	Köprülü Mehmed Paşa	1650-1651 sonrası
YANOVA KASABASI	Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa Camii	Fazıl Ahmed Paşa	17. yy.'ın ikinci yarısı
YANOVA KASABASI	Sufi (Gürcü) Kenan Paşa Camii	Kenan Paşa	1658 sonrası
YANOVA KASABASI	Cengizade Ali Paşa Camii	Cengizade Ali Paşa	1658 sonrası
YANOVA KASABASI	Köprü Başında Mektep	Köprülü Mehmed Paşa	1650-1651 sonrası
YANOVA KASABASI	Haseki Osman Ağa Cami	Haseki Osman Ağa	1662/1663
YANOVA KASABASI	Saat Kulesi	Bilinmiyor	1650-1651 sonrası
YANOVA KASABASI	Mescitler	Bilinmiyor	Bilinmiyor
YENİKÖY	Yeniköy Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
YERGÖĞÜ KALESİ	Çelebi Sultan Mehmed Cami	Çelebi Sultan Mehmed	1420 sonrası
YERGÖĞÜ KALESİ	Hamam	Bilinmiyor	Bilinmiyor
YUSUF HANLI KÖYÜ	Yusuf Hanlı Köyü Cami	Bilinmiyor	Bilinmiyor
TOPLAM	281		

Tablo 2. Günümüze Ulaşamayan Osmanlı Mimari Eserlerin İstatiksel Değerlendirmesi



Tablo 3. Günümüze Ulaşamayan Osmanlı Mimari Eserlerin Sayısal Değerlendirmesi

Yapı Tipi	CAMİ	MESCİT	TÜRBE	MEDRESE	MEKTEP	HAN	HAMAM	ÇEŞME	SEBİL	KÖPRÜ	TEKKE	İMARET	ZAVİYE	SAAT KULESİ	KONAK	TOPLAM
	98	9	4	13	54	29	27	2	7	3	28	3	1	2	1	281
	CAMİ	MESCİT	TÜRBE	MEDRESE	MEKTEP	HAN	HAMAM	ÇEŞME	SEBİL	KÖPRÜ	TEKKE	İMARET	ZAVİYE	SAAT KULESİ	KONAK	TOPLAM
Banisi Bilinen	31	2	1	5	11	7	8	2	7	3	2	3	0	0	0	82
Banisi Bilinmeyen	67	7	3	8	43	22	19	0	0	0	26	0	1	2	1	199
İnşa Tarihi Bilinen	15	0	0	4	2	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	26
Kitabesi Olan	2	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0		0	0	5
Kaynaklara Göre İnşa Tarihi Tahmin Edilenler	45	7	2	8	50	11	18	1	7	2	10	2	1	2	1	167
Kiliseden Dönüştürülmüş	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
Kubbeli	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
Minareli	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20

Tablo 4. Romanya'daki Osmanlı Mimari Eserlerin Koruma Sorunları

ESERLER	KENTSEL ÖLÇEKLİ KORUMA SORUNLARI	TEKİL ÖLÇEKLİ KORUMA SORUNLARI			
	Erişebilirlik	Yapısal Sorun	Özgün Mimari Özellik Kaybı	Yanlış Malzeme Kullanımı	Niteliksiz Ek
Cami					
Mangalya Esmahan Sultan Camii			X	X	
Babadağ Gazi Ali Paşa Camii			X		
Çernavoda-Boğazköy Hünkâr Camii			X		
Hırşova Sultan Mahmud Camii			X		
Maçin Mestan Ağa Camii					
Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii		X	X		
Faurei (Kalaycı) Köyü Camii					X
Hagieni (Hacılar) Köyü Camii				X	
Moşneni (Pervel) Köyü Camii					
Nisipari (Karataş) Köyü Camii				X	X
Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii					X
Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii				X	X
Köstence Anadolchoi (Anadol) Camii				X	X
Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii				X	X
Mecidiye Abdülmecid Camii					
Tulça Aziziye Camii			X	X	
İşhakça Mahmud Yazıcı Camii				X	
Albeşti (Akbaş) Köyü Camii		X	X		
Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii				X	X
Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii		X			
Köstence Hünkâr Camii		X	X	X	X
Castelu (Borlak) Köyü Camii				X	X
Tuzla Köyü Camii				X	X
Movilita (Musurat) Köyü Camii				X	
Independenta (Bayramdede) Köyü Camii				X	X
Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii	X	X			
Ciocarla de Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii				X	X
Gherghina (Defçe) Köyü Camii				X	
Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii			X	X	X
Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii				X	
Agigea (Acıca) Köyü Aziziye Camii				X	
Ciocarla de Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii		X		X	X
Cotu Văii (Kırağı) Köyü Camii		X			
Tataru (Azaplar) Köyü Camii				X	X
Valu Lui Traian (Hasanlar)				X	X
Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii				X	X
Osmancea (Osman Fakih) Köyü Camii				X	

Dulcești(Küçük Tatlıcak) Köyü Camii				X	X
Abrud Köyü Camii		X			X
Siliște (Taşpınar) Köyü Camii				X	X
Köstence I. Carol (Kral) Camii					
Topraisar (Toprakhisar) Köyü Camii				X	X
Baraganu (Osman Fakı) Köyü Camii		X		X	
Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii				X	X
Türbe					
Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi					
Babadağ Sarı Saltuk Türbesi			X	X	
İshakça İshak Baba Türbesi					
Çernavoda Boğazköy Şehit Baba Türbesi					
Çeşme					
Babadağ Gazi Ali Paşa Çeşmesi					
Köstence Sultan Abdülaziz Çeşmesi					
Fantane Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi			X		
Valea Tapului Köyü 1 Nolu Çeşme	X	X			
Valea Tapului Köyü 1 Nolu Çeşme	X	X			
Baneasa (Paraköy) Köyü 1 Nolu Çeşme					
Baneasa (Paraköy) Köyü 2 Nolu Çeşme					X
Baneasa (Paraköy) Köyü 3 Nolu Çeşme					X
Canlia (Kanlı) Köyü 1 Nolu Çeşme					X
Canlia (Kanlı) Köyü 2 Nolu Çeşme					X
Canlia (Kanlı) Köyü 3 Nolu Çeşme					X
Canlia (Kanlı) Köyü 4 Nolu Çeşme					X
Canlia (Kanlı) Köyü 5 Nolu Çeşme					X
Coslugea (Kozluca) Köyü 1 Nolu Çeşme					X
Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme					X
İon Corvin (Kuzgun) Köyü Çeşmesi					X
İzvoarele Köyü Çeşmesi					X
İzvoru Mare Köyü Çeşmesi					X
Lipnita Köyü Çeşmesi	X	X			
Oltina Köyü 1 Nolu Çeşme					X
Oltina Köyü 2 Nolu Çeşme					X
Han					
Lipova Türk Hanı		X	X	X	
Bükreş Manuk Han					
Galati (Kalas) Türk Han Kapısı				X	
Hamam					
Mecidiye Abdülmecid Hamamı		X	X		

Tablo 5. Romanya’da Günümüze Ulaşan Osmanlı Mimari Eserler

YERLEŞİM	YAPI TİPİ	YAPI ADI	BANİ	YAPIM TARİHİ	KİTABE
<u>Cami</u>					
Mangalia (Mangalya)	Cami	Esmahan Sultan Cami	Esmahan Sultan Cami	1574 öncesi	Yok
Babadağ	Cami	Gazi Ali Paşa Cami	Gazi Ali Paşa	1610 öncesi	Yok
Cernavoda (Boğazköy)	Cami	Hünkâr Cami	III. Osman	1756	Var
Hırşova	Cami	Sultan Mahmud Cami	Sultan II. Mahmud	1815 öncesi	Var
Maçin	Cami	Mestan Ağa Cami	Mestan Ağa	1847	Var
Amzacea (Amzaca)	Cami	Cuma Cami	Bilinmiyor	1850-1858	Var
Faurei (Kalaycı)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1854	Var
Hagieni (Hacılar)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1856-1903	Yok
Moşneni (Pervel)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1856	Yok
Nisipari (Karatay)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1858	Yok
Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1858	Yok
Palazu Mare (Palaz)	Cami	Aziziye Cami	Bilinmiyor	1859	Yok
Constanta (Köstence)	Cami	Anadolu Cami	Bilinmiyor	1860-1898	Yok
Fantana Mare (Başpınar)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1860	Yok
Mecidiye	Cami	Abdülmecid Cami	Sultan Abdülmecid	1860	Var
Tulça	Cami	Aziziye Cami	Sultan Abdülaziz	1861-1868	Yok
İshakça	Cami	Muhmud Yazıcı Cami	Mahmud Yazıcı	1863-1864	Var
Albeşti (Akbaş)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1865	Yok
Negru Voda (Kara Ömer)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1844-1876	Var
Gradina (Dokuzsupu)	Cami	Gradina Cami	Bilinmiyor	1868	Yok
Constanta (Köstence)	Cami	Hünkâr Cami	Sultan Abdülaziz	1869-1870	Var
Castelu (Köstel-Borlak)	Cami	Borlak Cami	Bilinmiyor	1870	Yok
Tuzla	Cami	Tuzla Cami	Bilinmiyor	1864-1898	Var
Movilita (Musurat)	Cami	Musurat Cami	Bilinmiyor	1870	Yok
Independenta (Bayramdede)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1870	Yok
Brebeni (Çukurköy)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1871	Yok
Ciocaarla de Sus (Küçük Bülbül)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1872-1880	Yok
Gherghina (Defçe)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1874	Yok
Pecineaga (Gelincik)	Cami	Köy Camii	Veliyyullah Efendi	1875	Var
Poarta Alba (Ala Kapı)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1877	Yok
Agigea (Acıca)	Cami	Aziziye Cami	Bilinmiyor	1878-1894	Yok
Ciocaarla de Jos (Büyük Bülbül)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1879	Yok
Cotu Vaii (Karaağaç)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1880	Yok

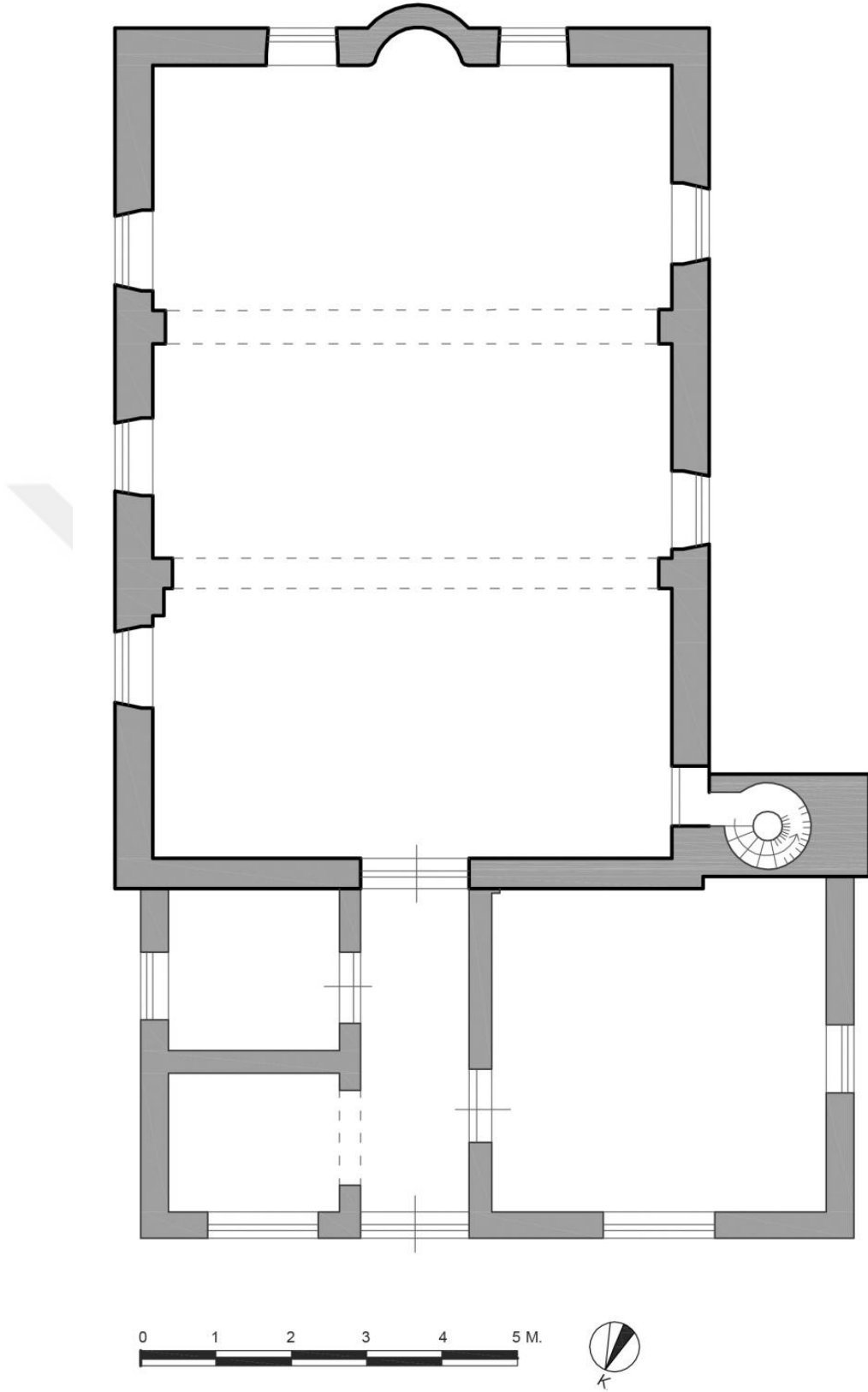
Tataru (Azaplar)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Yok
Valu Lui Traian (Asanca)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1880-1905?	Yok
Mihail Kogalniceanu (Kara Murat)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1880	Yok
Osmancea (Osmança)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1884-1898	Yok
Ducești (Küçük Tatlıcak)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1891	Yok
Abrud	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1898-1914	Yok
Siliștea (Taşpınar)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1910	Yok
Constanta (Köstence)	Cami	I. Carol Cami	I. Carol	1910-1913	Var
Topraisar (Toprakhisar)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1910	Yok
Baraganul (Osman Fakih)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1911	Yok
Ciucurova (Çukurova)	Cami	Köy Camii	Bilinmiyor	1922	Yok
<u>Türbe</u>					
Babadağ	Türbe	Gazi Ali Paşa Türbesi	Bilinmiyor	1621	Var
Babadağ	Türbe	Sarı Saltuk Türbesi	II. Bayezid	1481-1512	Yok
İsakça	Türbe	İsak Baba Türbesi	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Yok
Cernavoda/Boğazköy	Türbe	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Yok
<u>Çeşme</u>					
Babadağ	Çeşme	Gazi Ali Paşa Çeşmesi	Gazi Ali Paşa	1610 öncesi	Yok
Köstence	Çeşme	Şehrin Girişinde	Sultan Abdülaziz	1864	Yok
Fantana Mare/Başpınar	Çeşme	Köy Çeşmesi	Hacı Salih Ağa	1860	Var
Valea Tapului	Çeşme	1 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19.yy.	Var
Valea Tapului	Çeşme	2 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19.yy.	Yok
Baneasa	Çeşme	1 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19 yy.	Yok
Baneasa	Çeşme	2 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19. yy.	Yok
Baneasa	Çeşme	3 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19. yy.2.yarısı	Yok
Canlia	Çeşme	1 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19. yy.ortası veya 2.yarısı	Yok
Canlia	Çeşme	2 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19.yy.	Yok
Canlia	Çeşme	3 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19. yy. sonu 20. yy. başı	Yok
Canlia	Çeşme	4 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19.yy.2.yarısı	Yok
Canlia	Çeşme	5 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19.yy.2.yarısı	Yok
Coslugea	Çeşme	1 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19. yy. sonları	Yok
Coslugea	Çeşme	2 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19. yy. sonları	Yok
İon Corvin	Çeşme	Köy Çeşmesi	Bilinmiyor	19. yy.	Yok
İzvoarele	Çeşme	Köy Çeşmesi	Bilinmiyor	19. yy.	Yok
İzvoru-Peștera	Çeşme	İzvoru-Peștera Arasında	Bilinmiyor	19. yy.	Yok
Lipnita Köyü	Çeşme	Köy Dışında	Bilinmiyor	19. yy.2.yarısı	Yok
Oltina	Çeşme	1 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19. yy. sonu 20. yy. başı	Yok
Oltina	Çeşme	2 Nolu Çeşme	Bilinmiyor	19. yy. sonu	Yok

				20. yy. başı	
<u>Han</u>					
Lipova	Han	Türk Hanı	Bilinmiyor	1552-1699	Yok
Bükreş	Han	Manuk Han	Manuk Bey	1806	Yok
Galati (Kalas)	Han	Han Kapısı	Bilinmiyor	19. yy.	Yok
<u>Hamam</u>					
Mecidiye	Hamam	Abdülmecid Hamamı	Sultan Abdülmecid	1864 sonrası	Yok

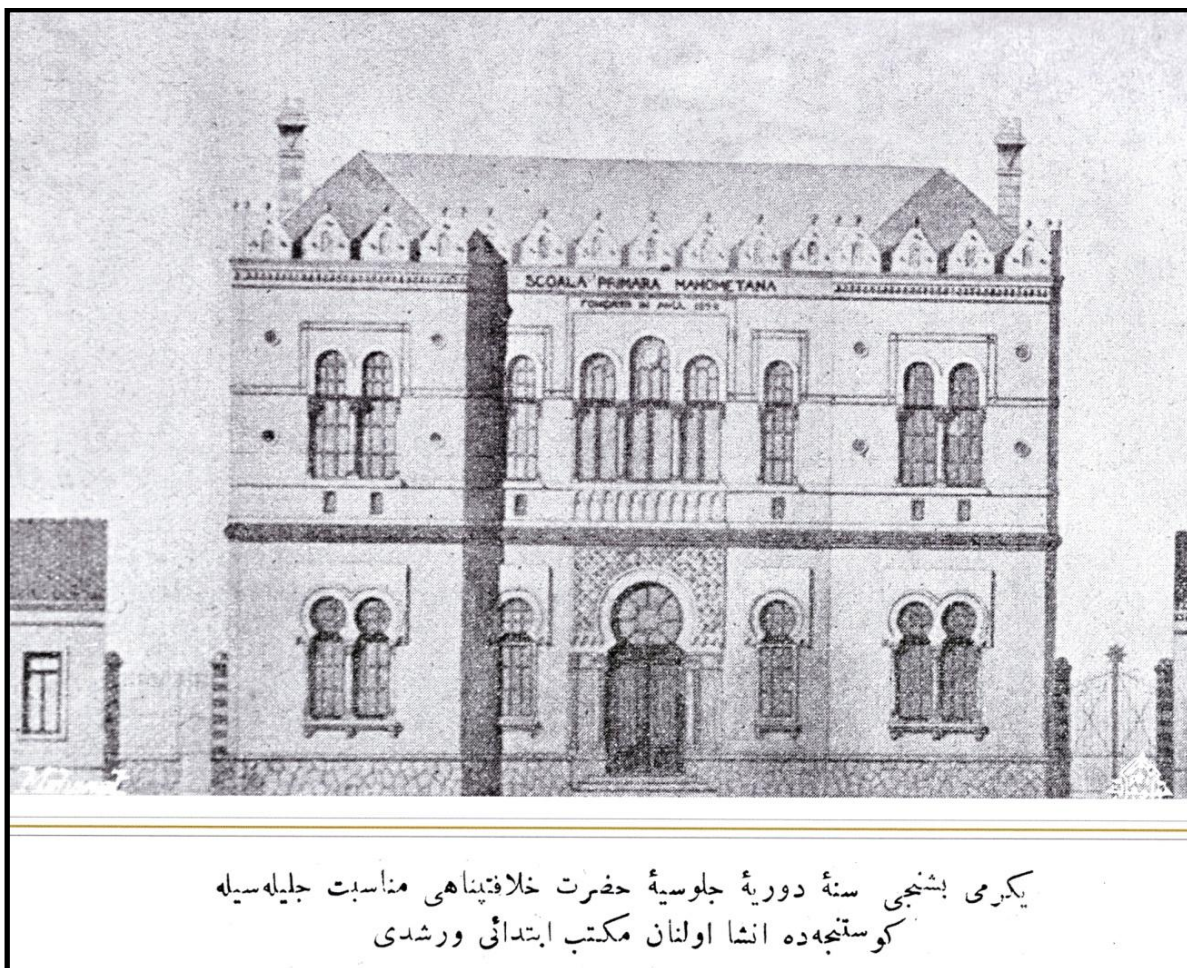




ÇİZİMLER

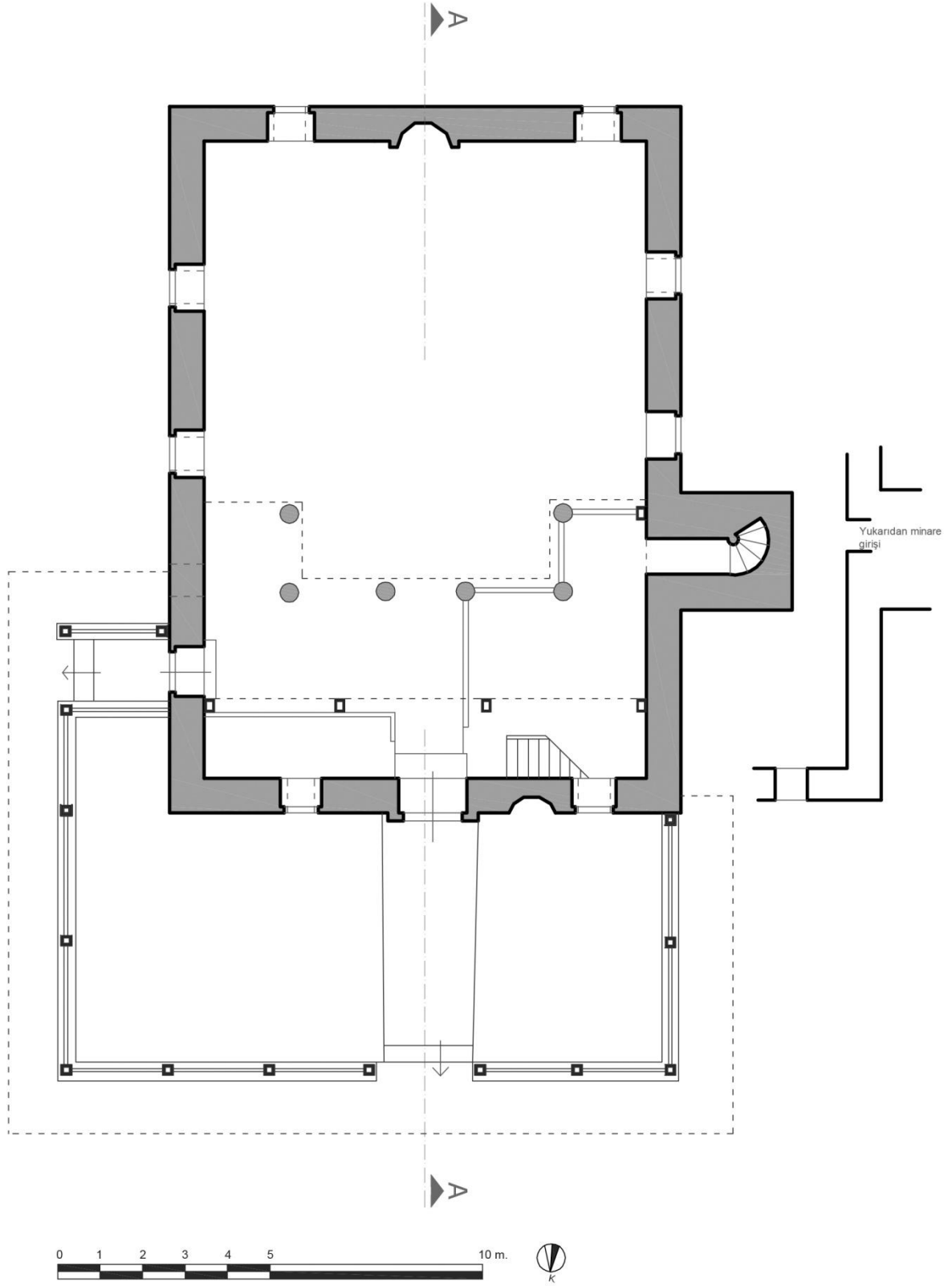


Çizim 1. Basarabi (Mürvetler-Murfat) Köyü Camii Planı



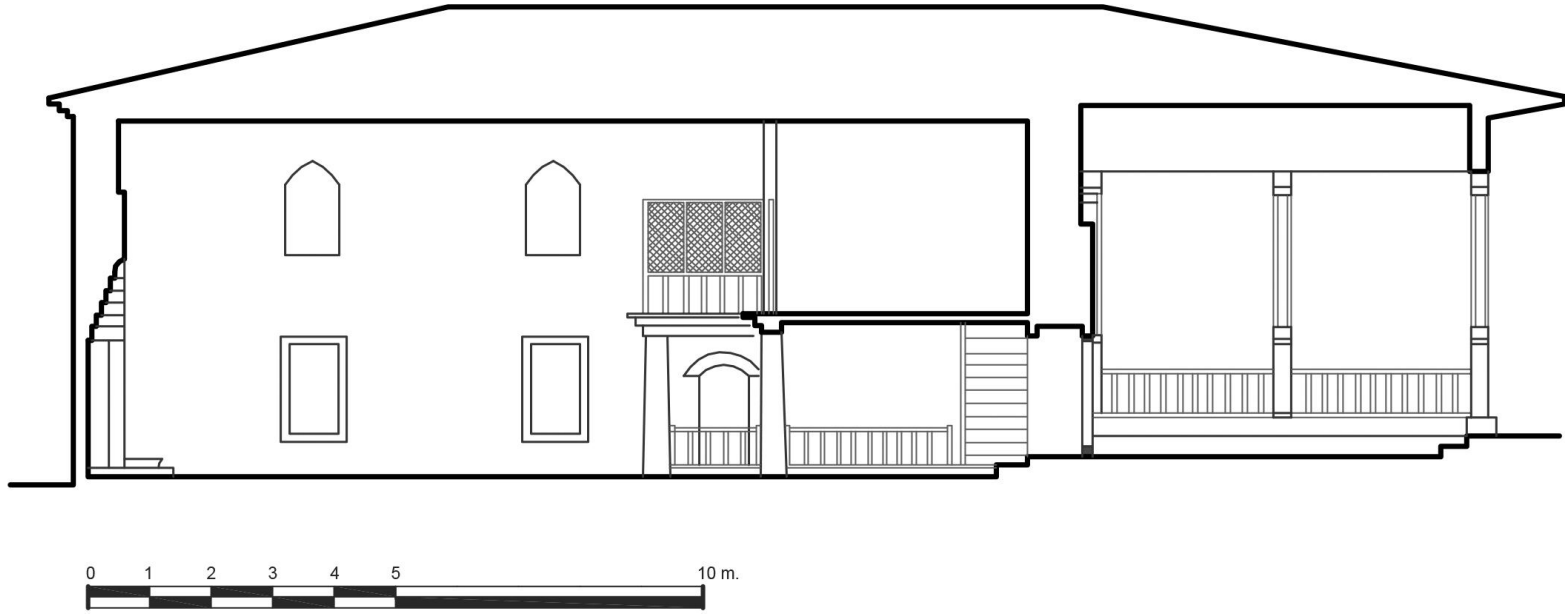
Çizim 4. Köstence’de Mekteb-İ İbtidai ve Rüşdi

Kaynak: Doğan, 2007: 256.



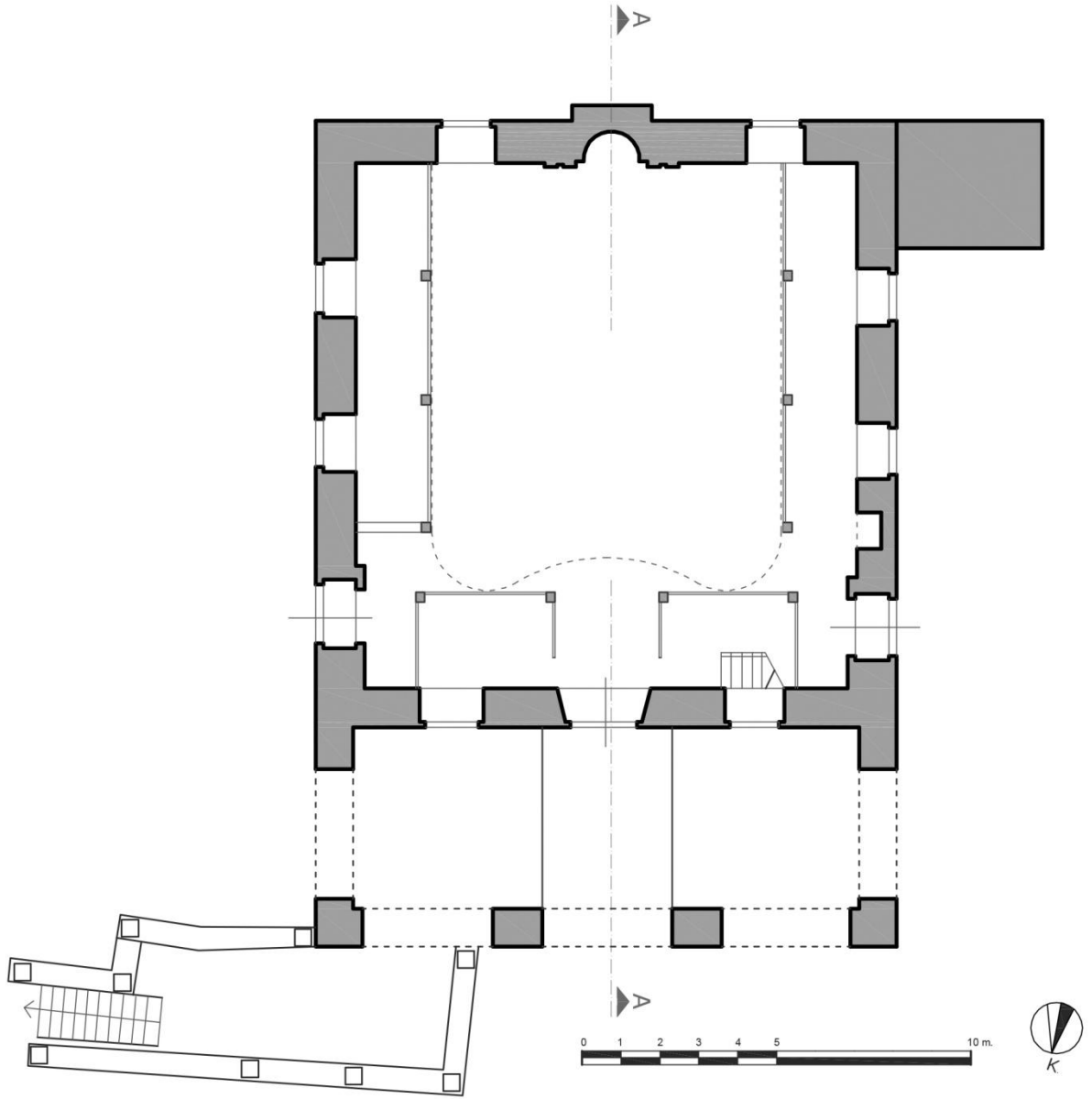
Çizim 5. Mangalya Esmahan Sultan Camii Planı (Ayverdi'den Düzenlenerek)

Kaynak: Ayverdi, 1977: 48.



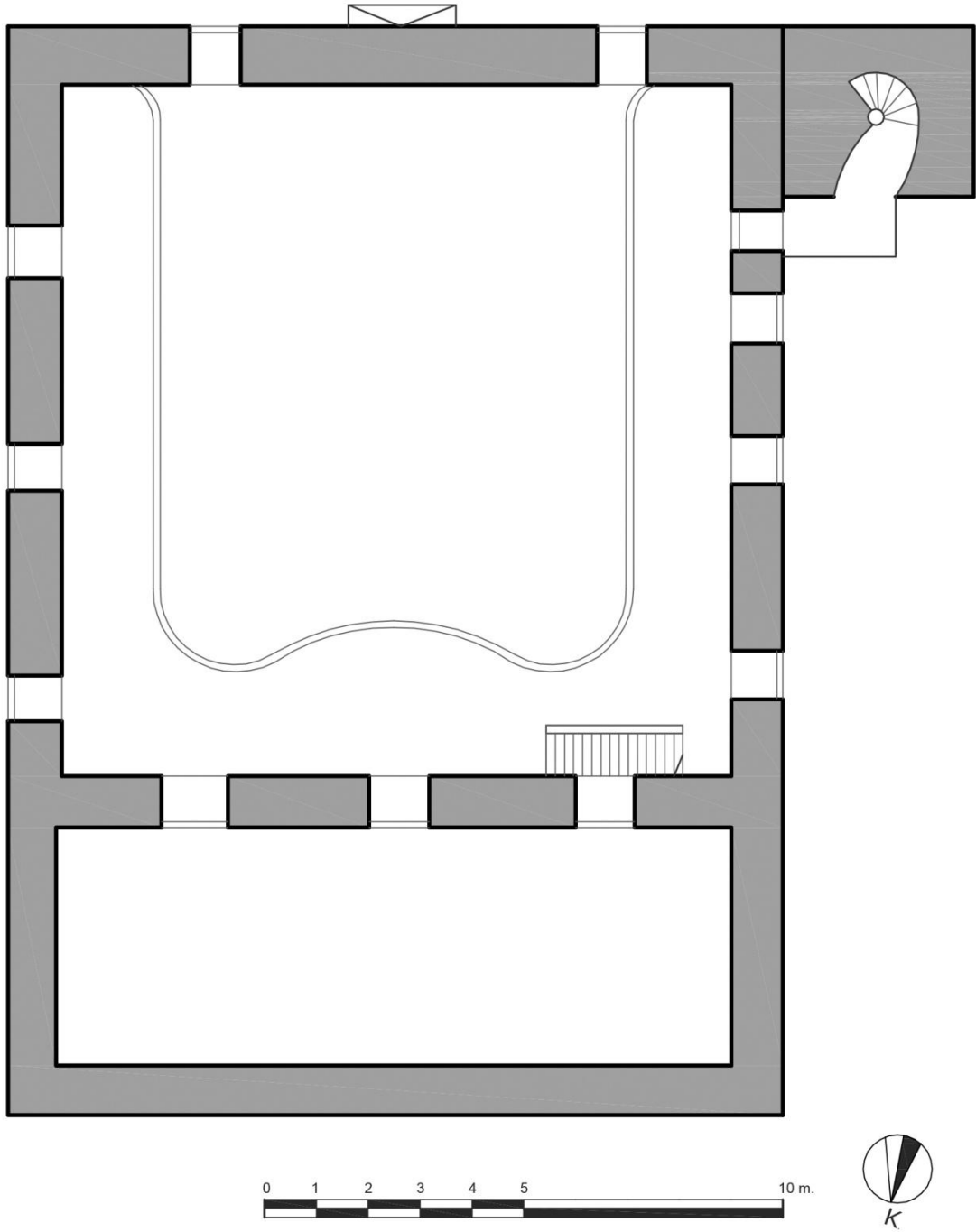
Çizim 6. Mangalya Esmahan Sultan Camii AA Kesiti (Ayverdi'den Düzenlenerek)

Kaynak: Ayverdi, 1977: 48.



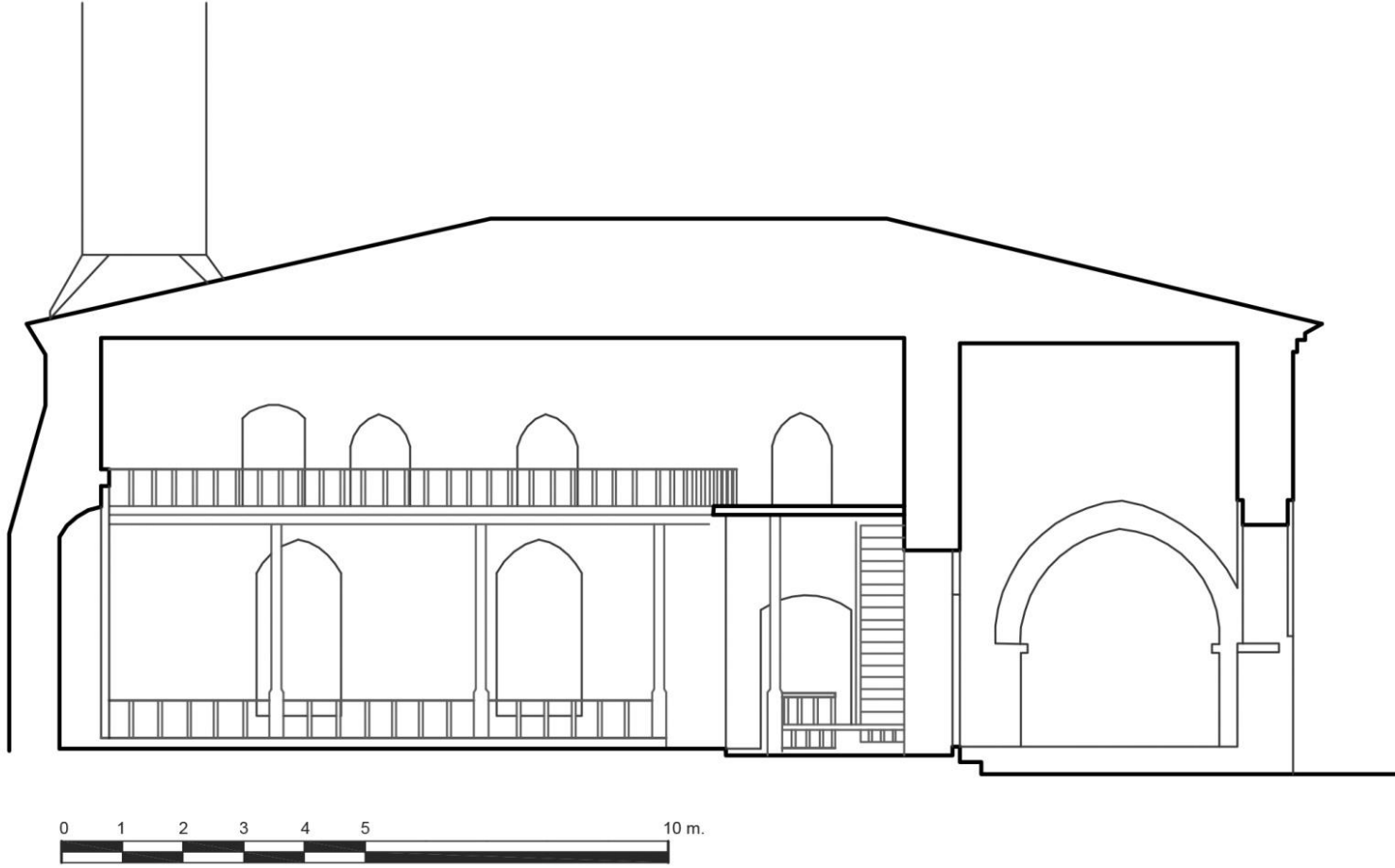
Çizim 7. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Planı (Ayverdi'den Düzenlenerek)

Kaynak: Ayverdi, 1977: 12.



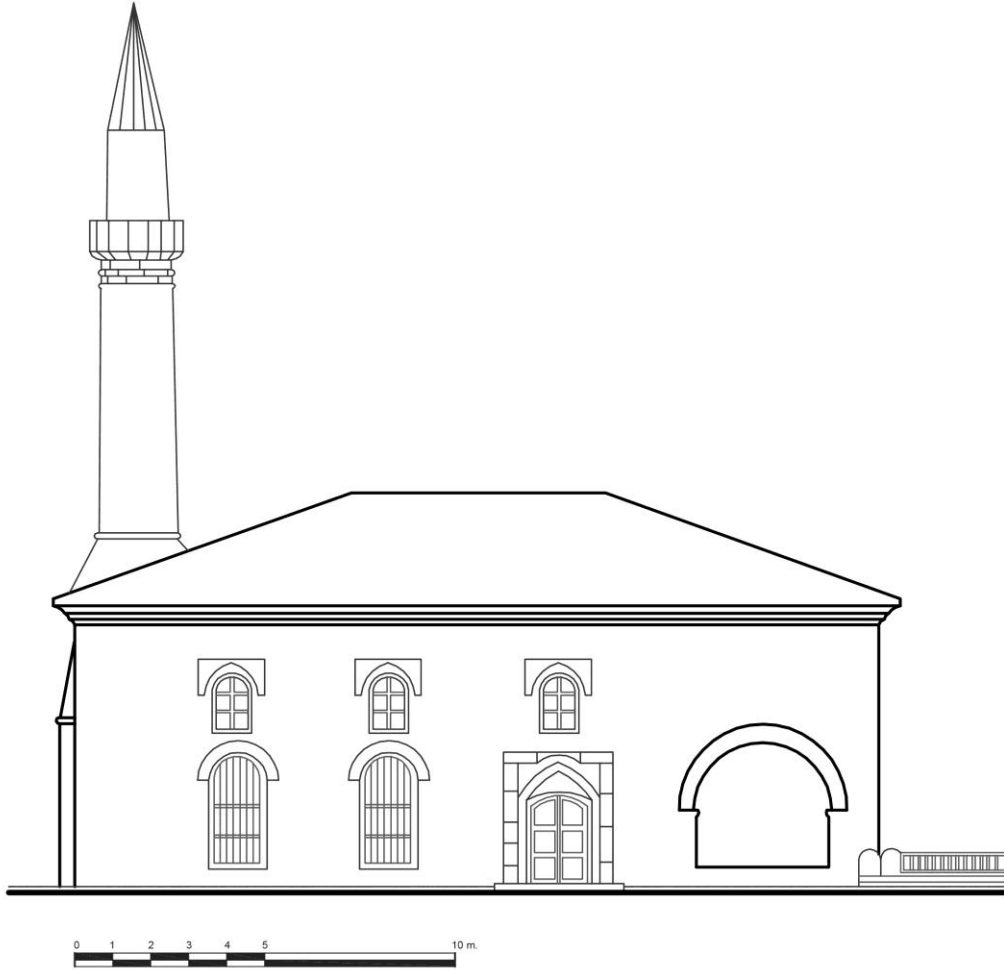
Çizim 8. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Üst Kat Planı

Kaynak: Köstence İl Kültür Müdürlüğü Arşivi'nden



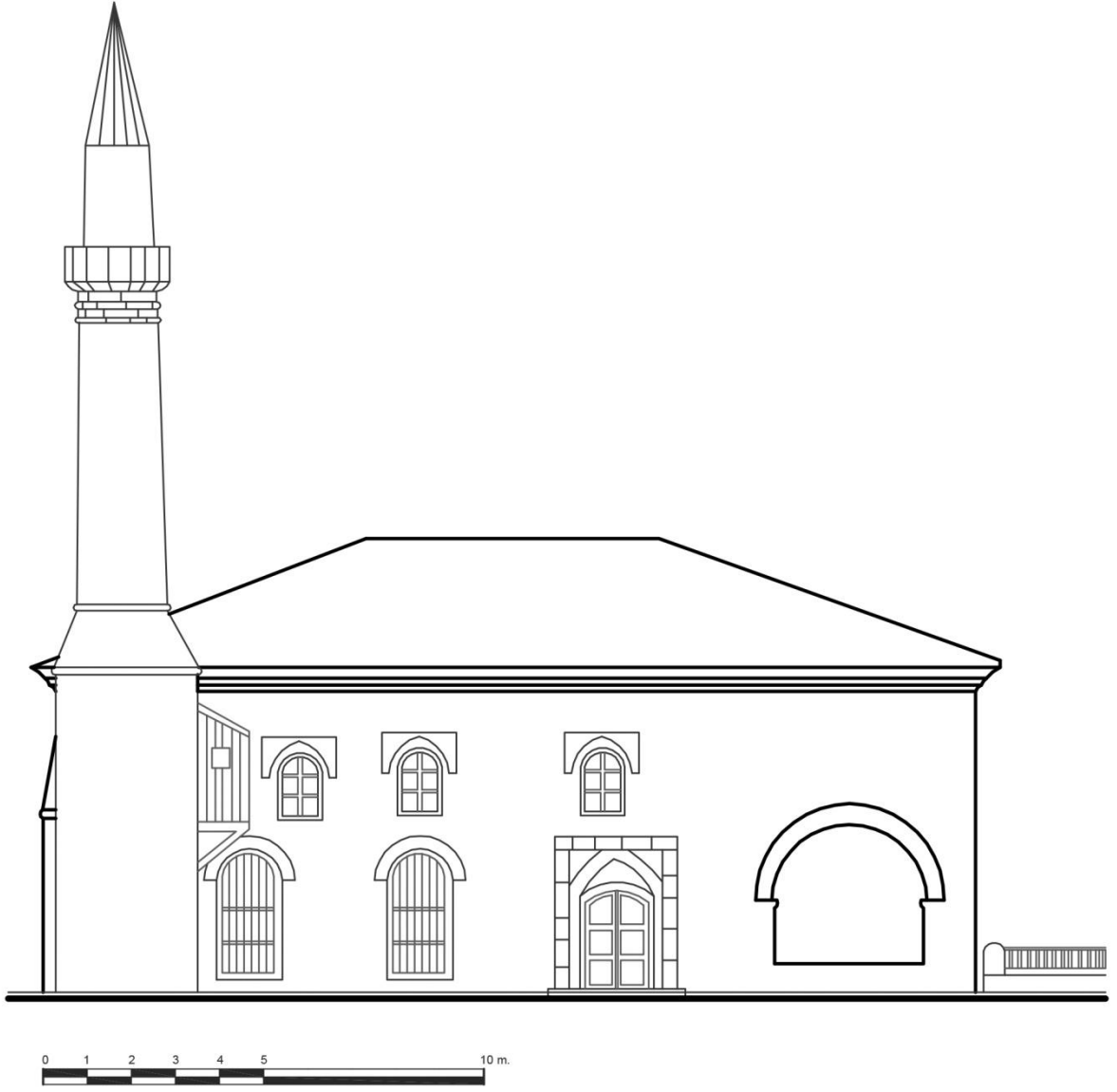
Çizim 9. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii AA Kesiti (Ayverdi'den Düzenlenerek)

Kaynak: Ayverdi, 1977: 12.



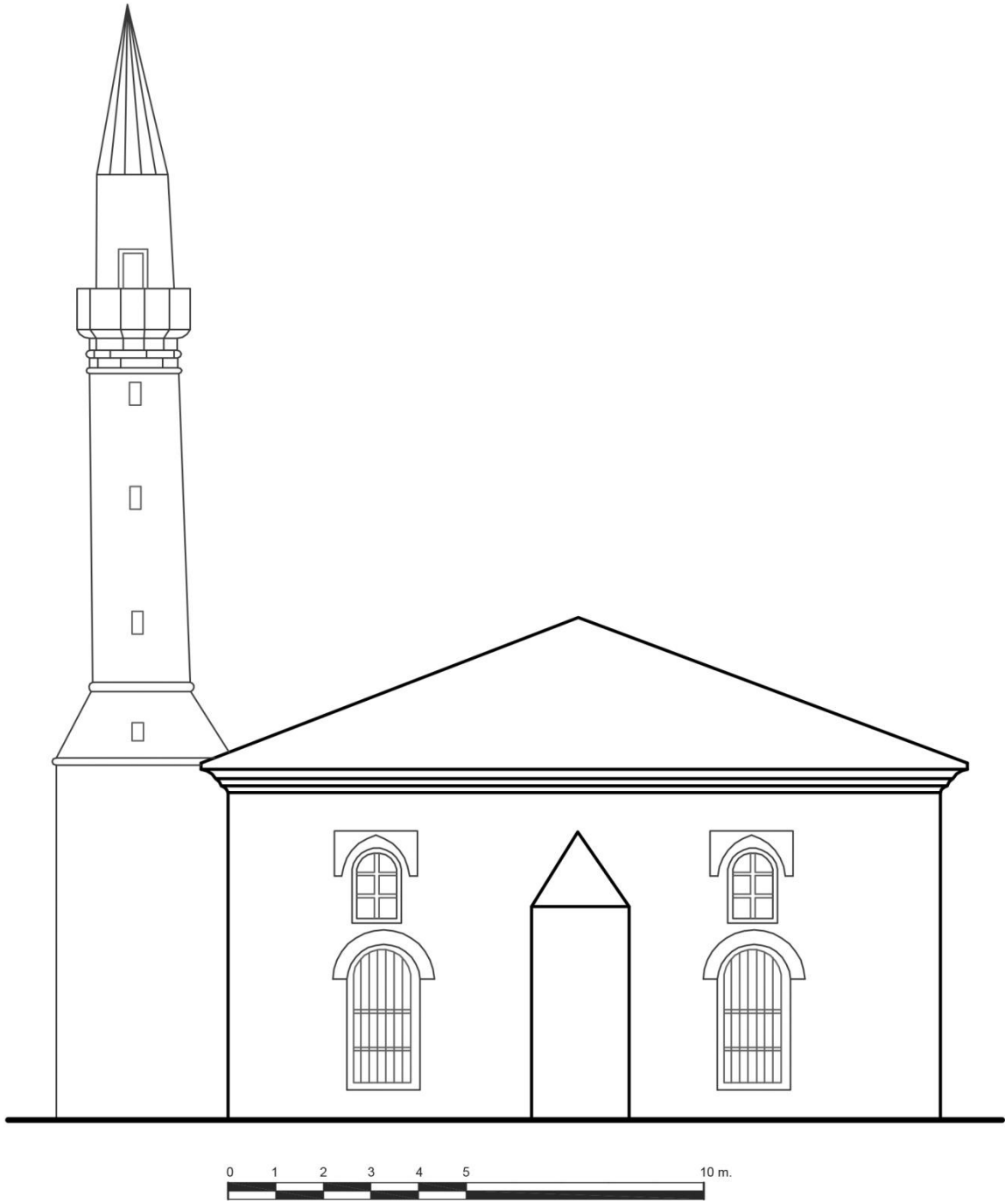
Çizim 10. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Doğu Cephe

Kaynak: Köstence İl Kültür Müdürlüğü Arşivi'nden



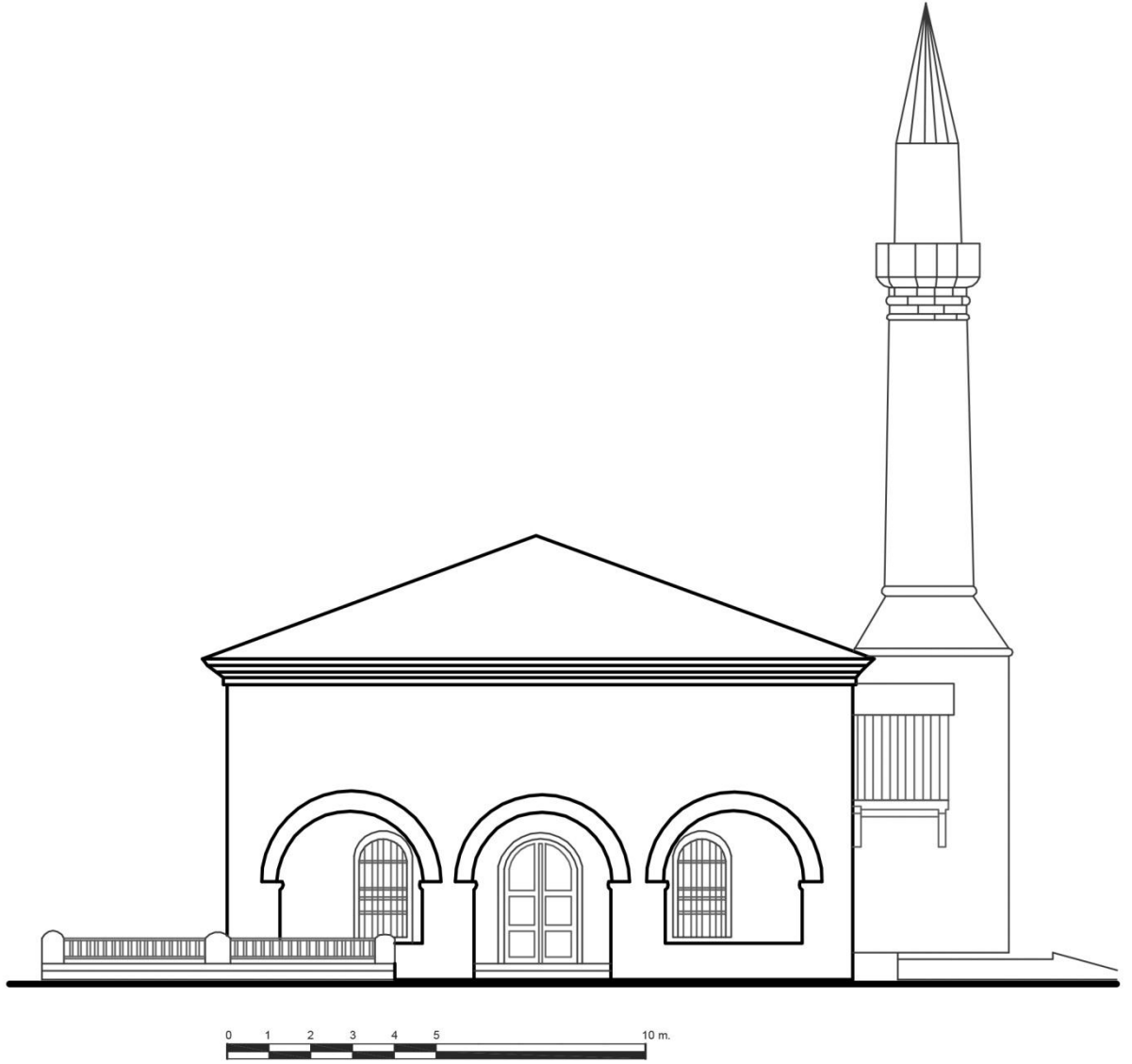
Çizim 11. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Batı Cephe

Kaynak: Köstence İl Kültür Müdürlüğü Arşivi'nden



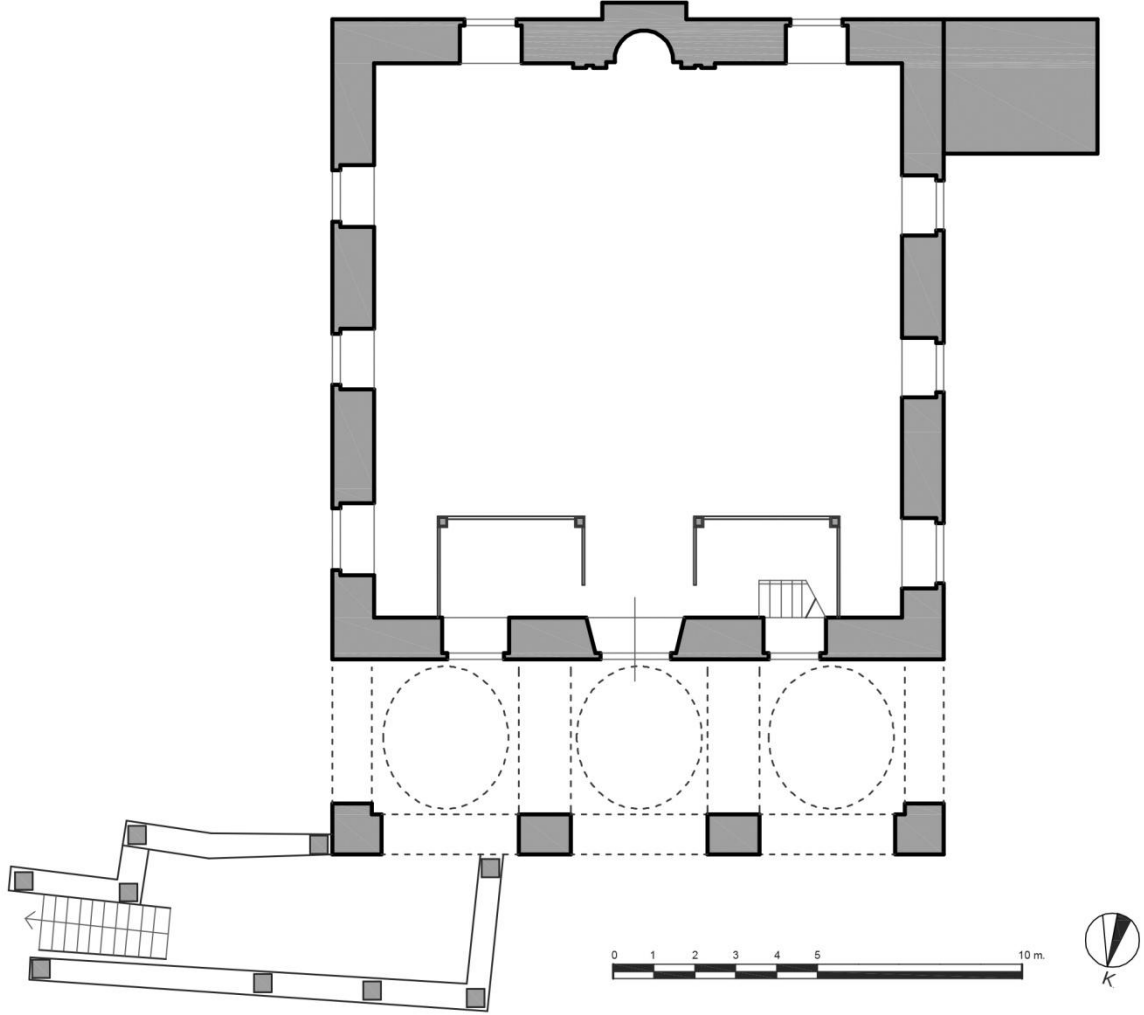
Çizim 12. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Güney Cephe

Kaynak: Köstence İl Kültür Müdürlüğü Arşivi'nden

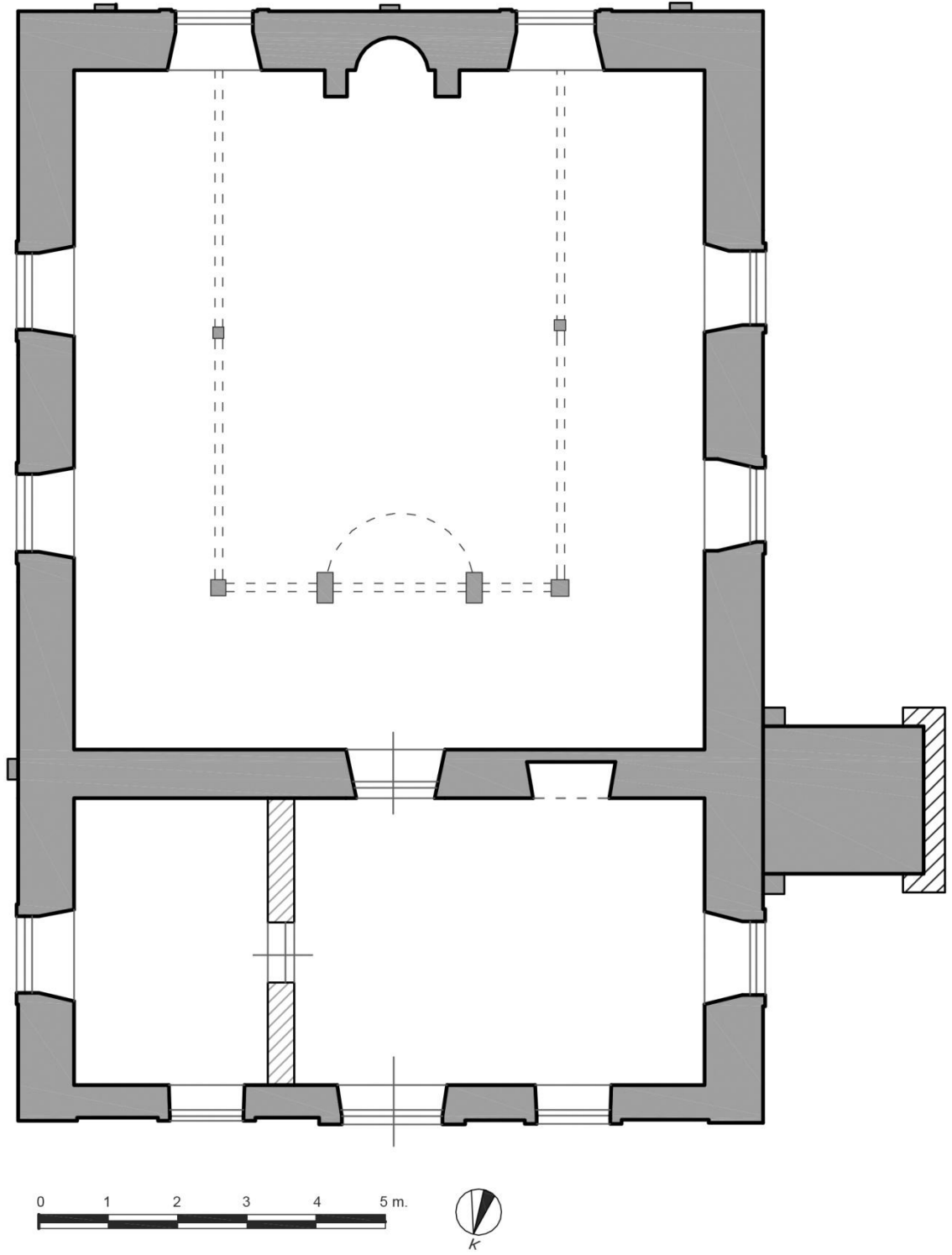


Çizim 13. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Kuzey Cephe

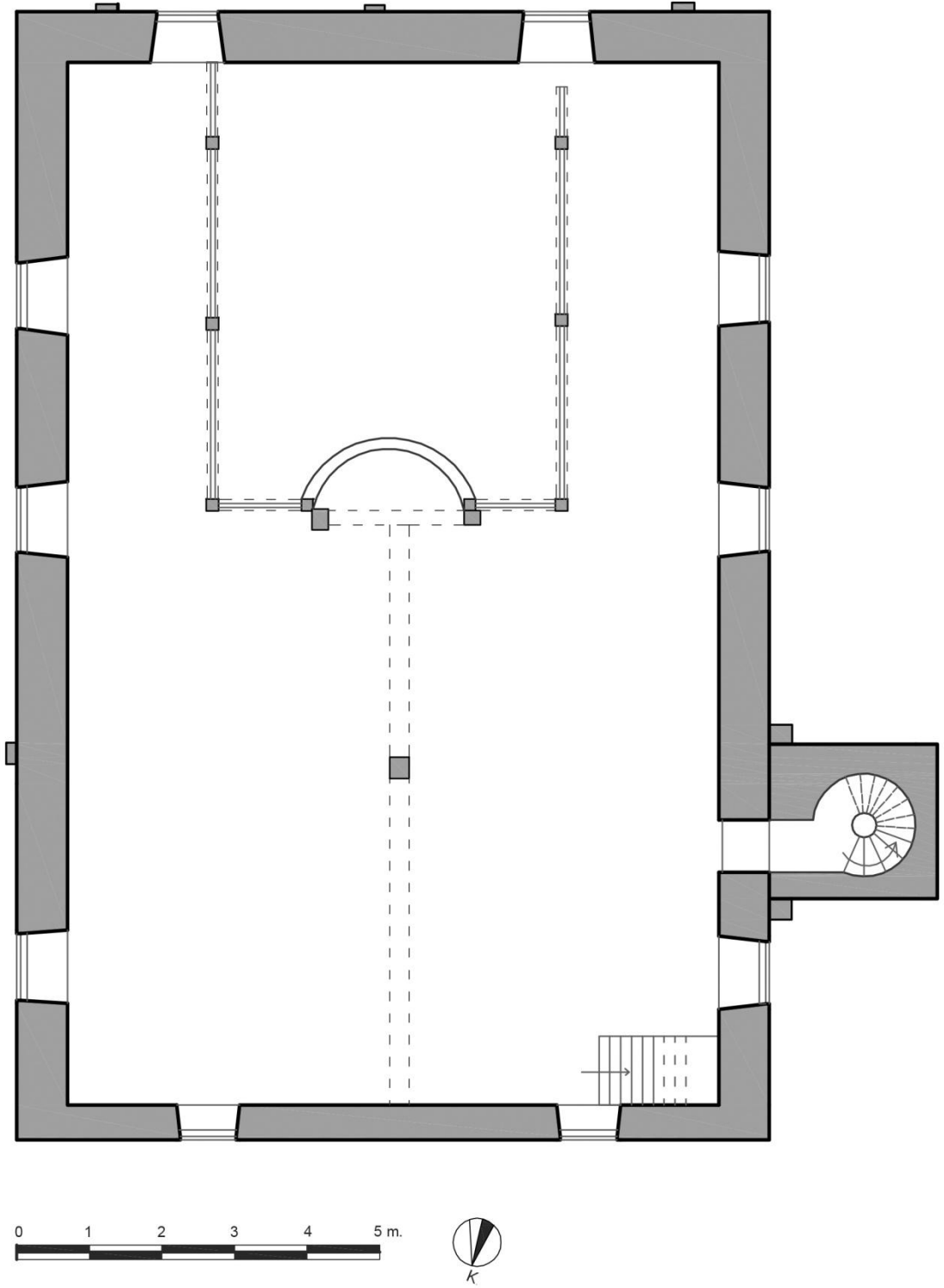
Kaynak: Köstence İl Kültür Müdürlüğü Arşivi'nden



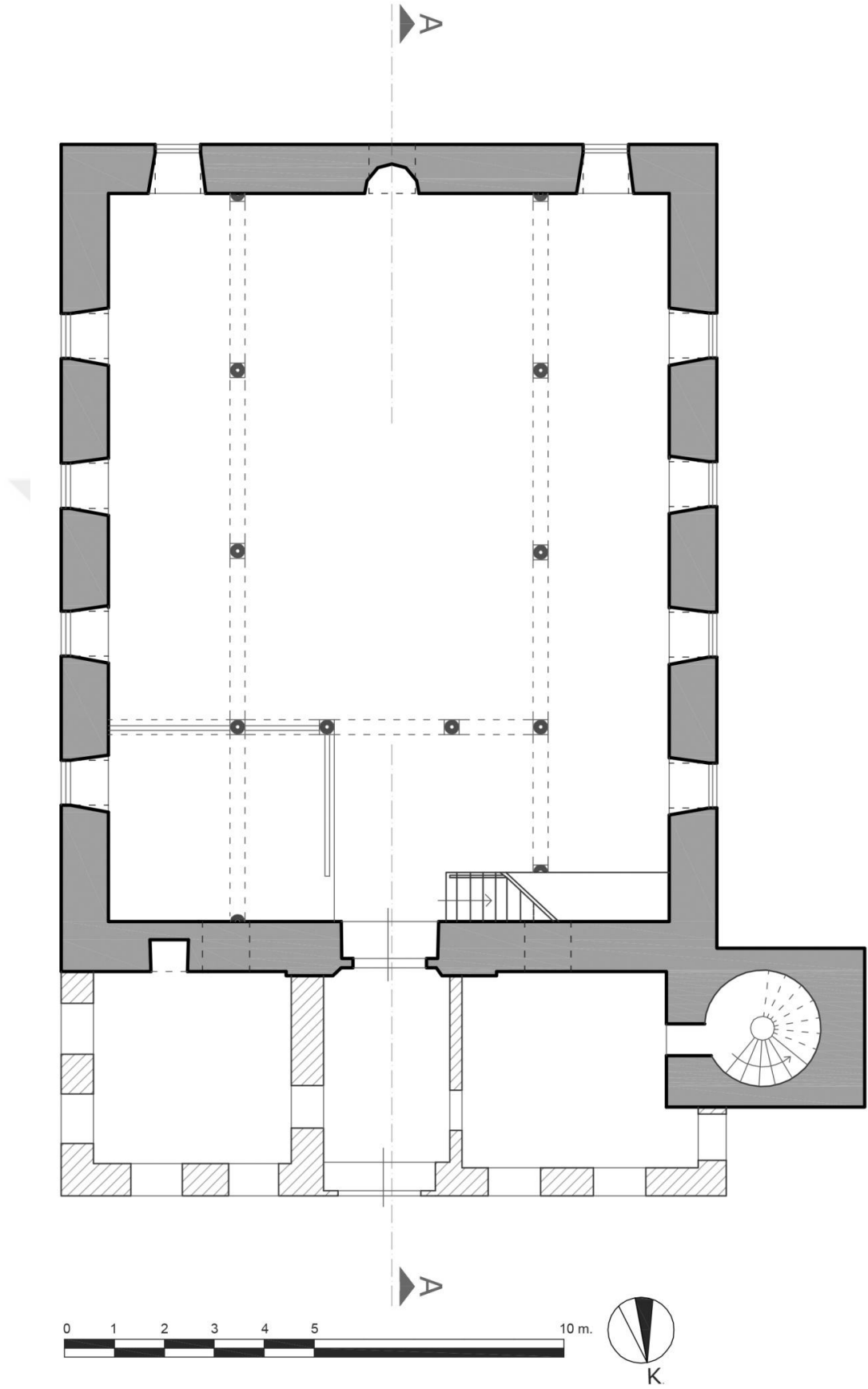
Çizim 14. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Restitüsyon Planı



Çizim 15. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Alt Kat Planı



Çizim 16. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Üst Kat Planı



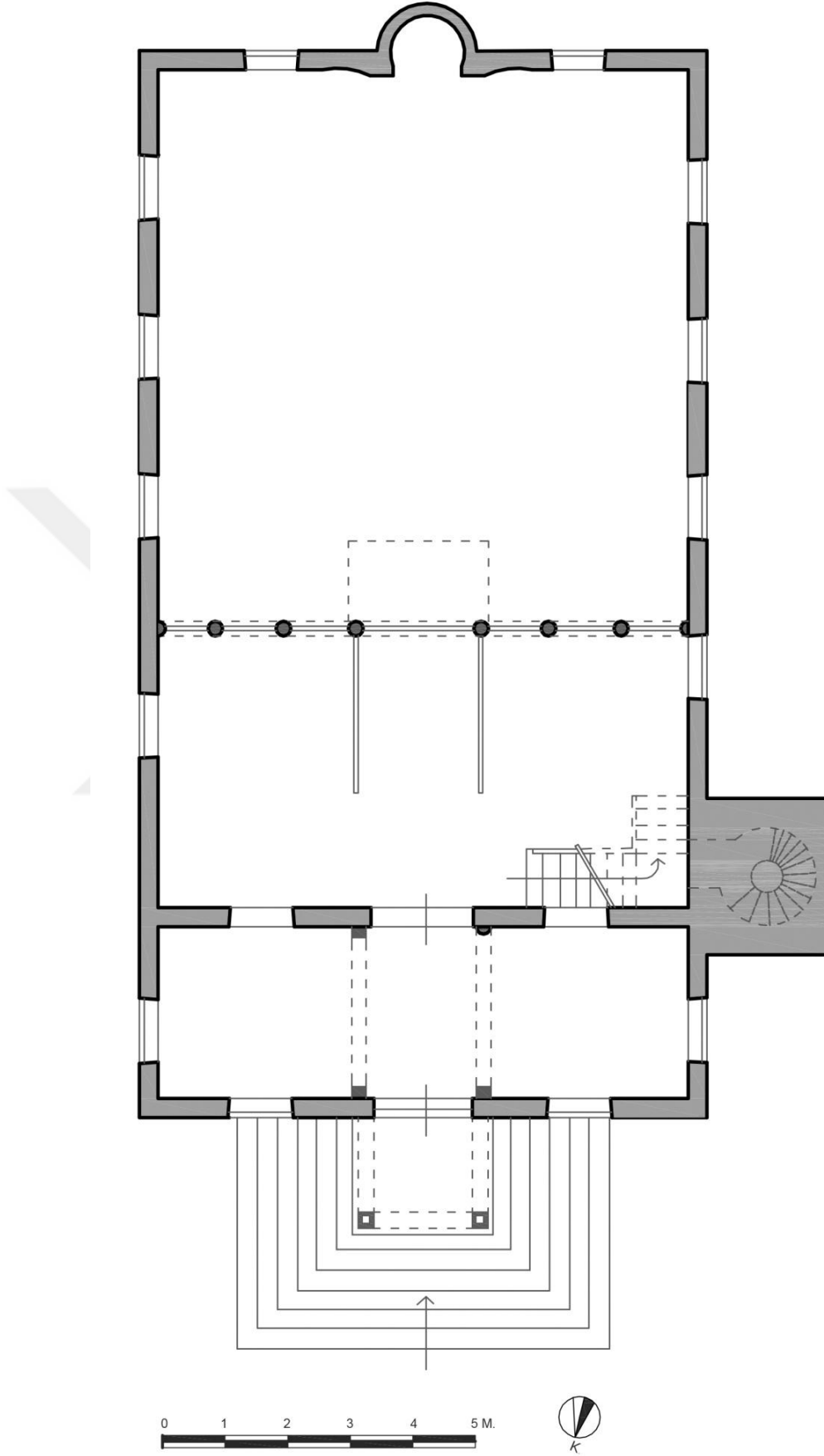
Çizim 17. Hırşova Sultan Mahmud Camii Planı (Yazar'dan Düzenlenerek)

Kaynak: Yazar, 2001: 87.



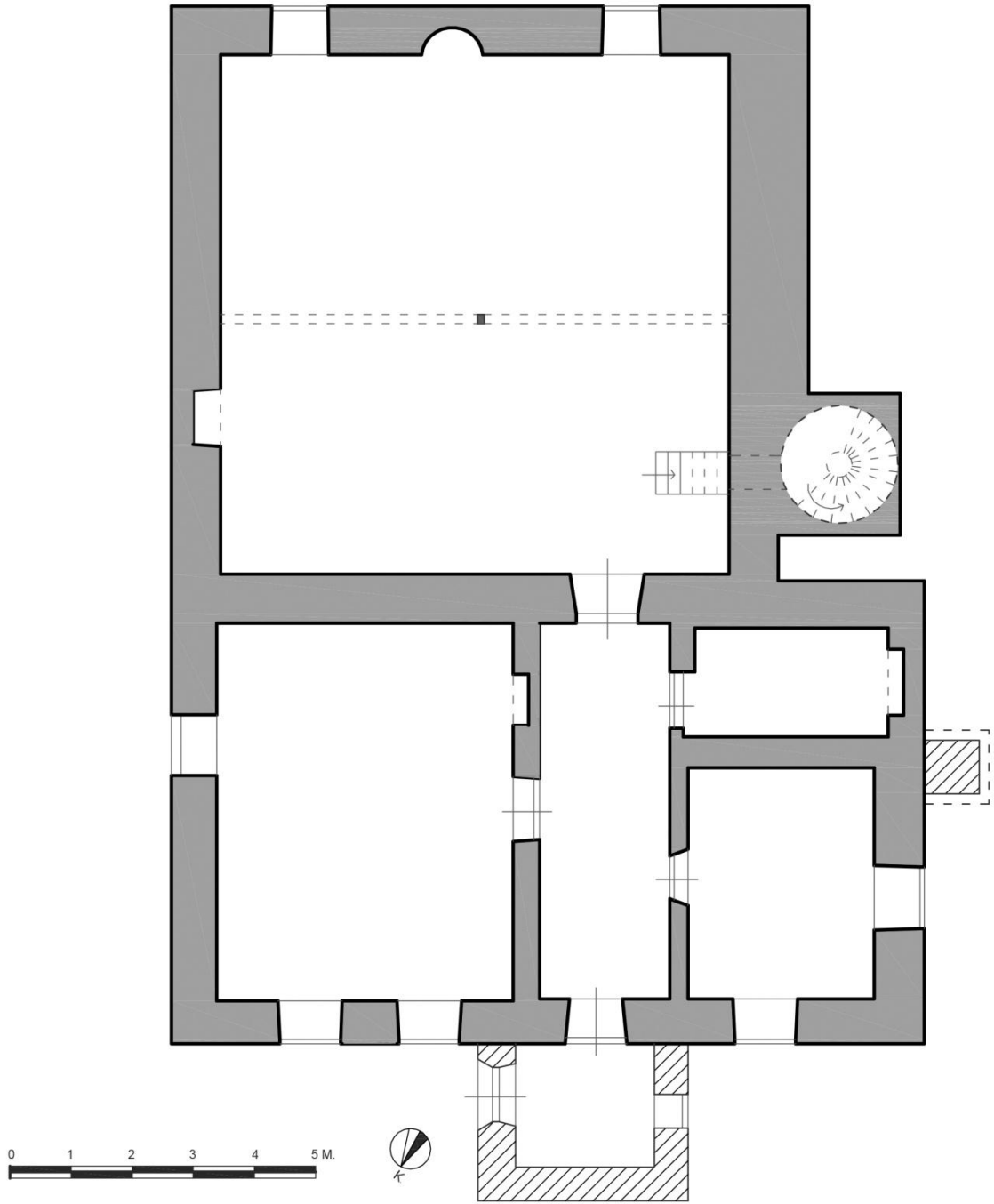
Çizim 18. Hırşova Sultan Mahmud Camii AA Kesiti (Ayverdi'den Düzenlenerek)

Kaynak: Ayverdi, 1977: 30.

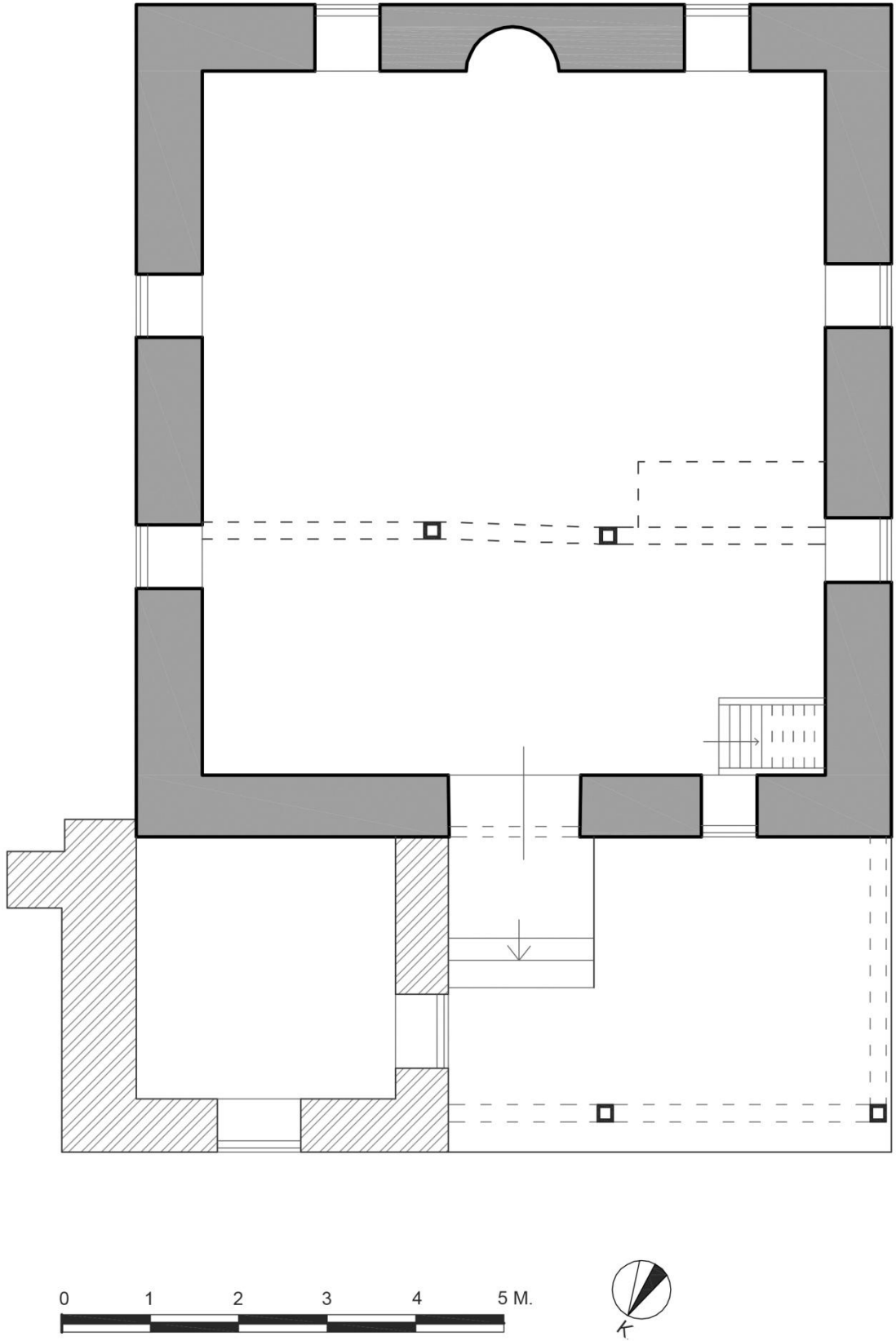


Çizim 19. Maçın Mestan Ağa Camii Planı (Ayverdi'den Düzenlenerek)

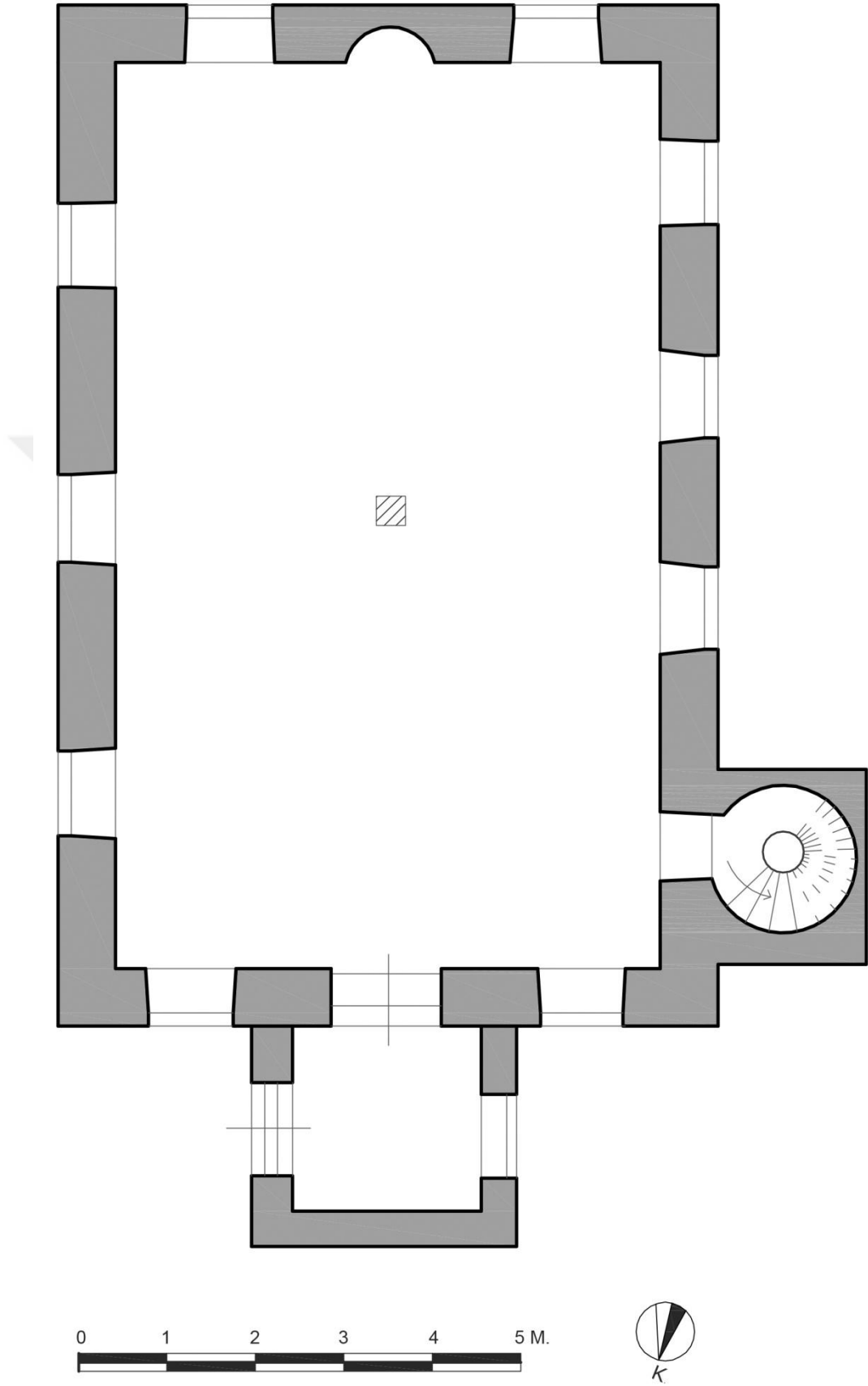
Kaynak: Ayverdi, 1977: 46.



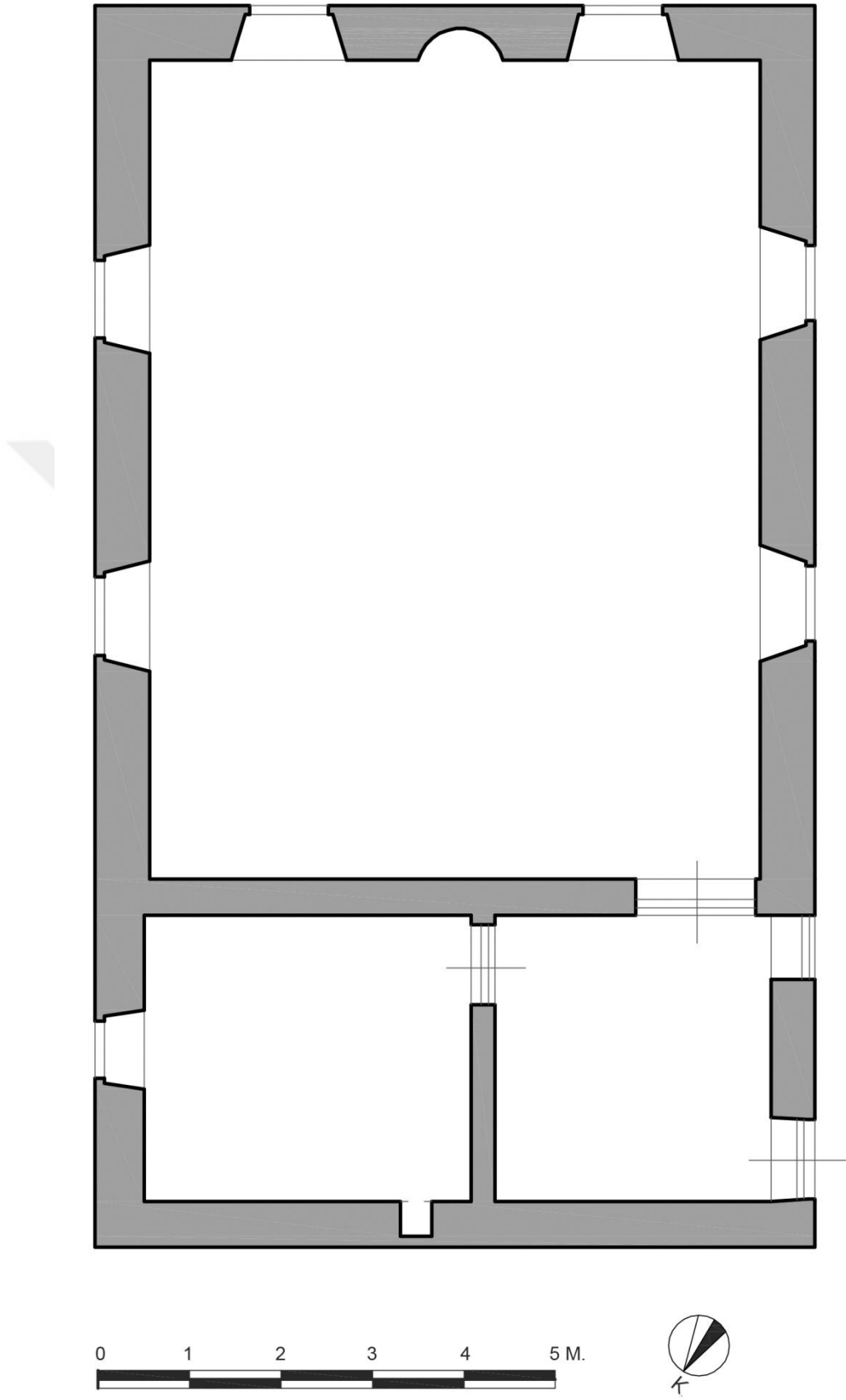
Çizim 20. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Planı



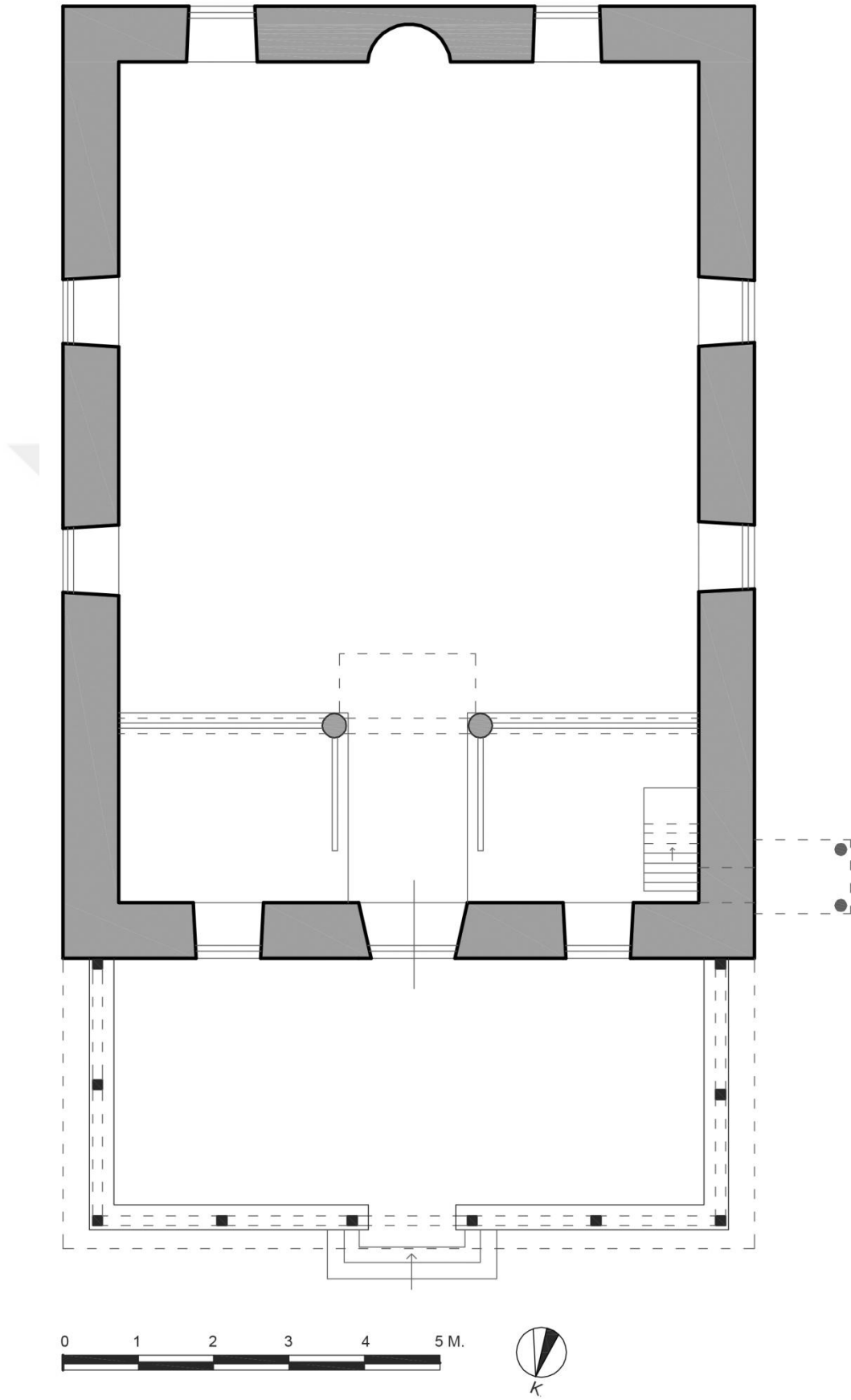
Çizim 21. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii Planı



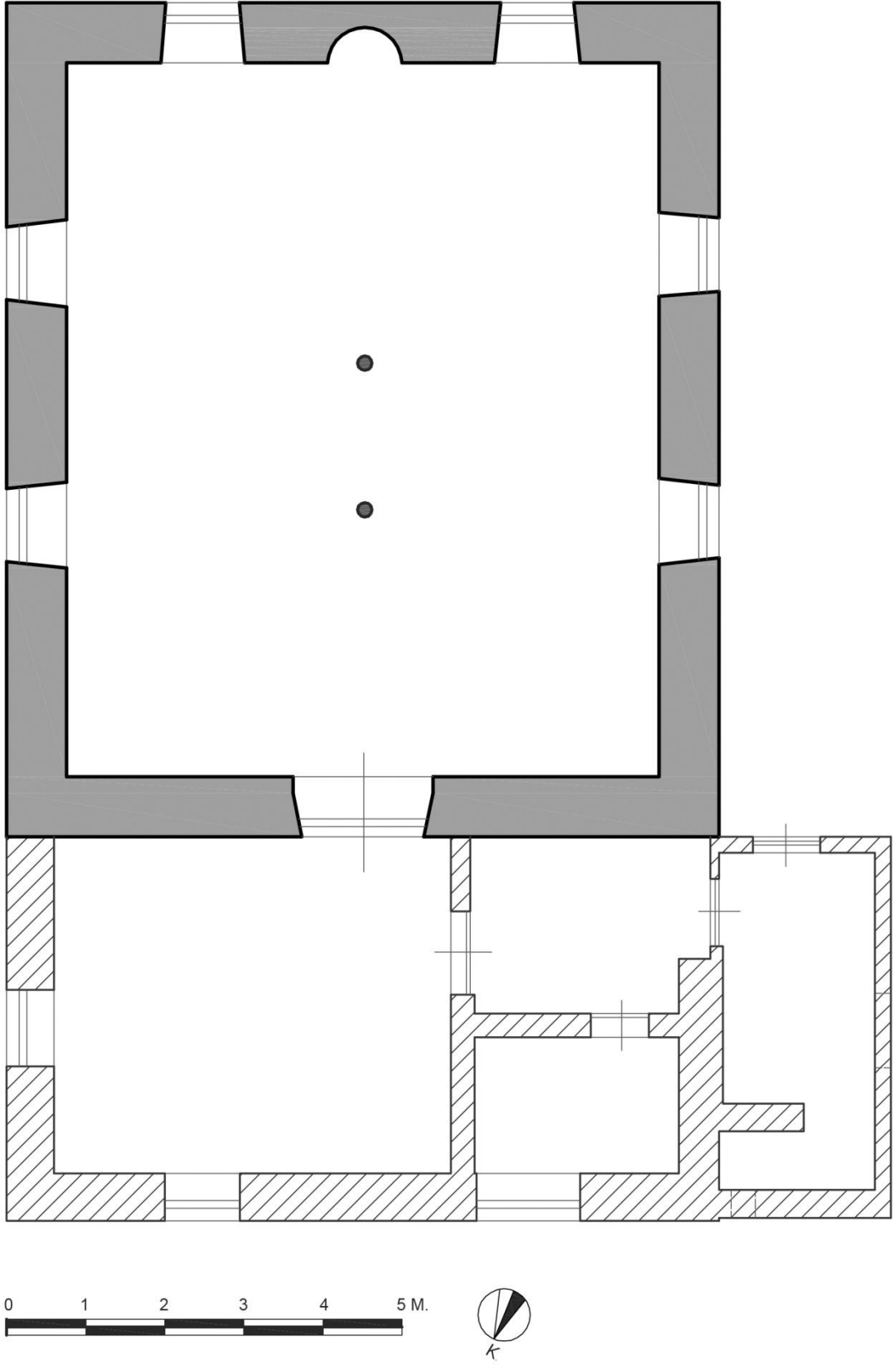
Çizim 22. Hagieni (Hacılar) Köyü Cami Planı



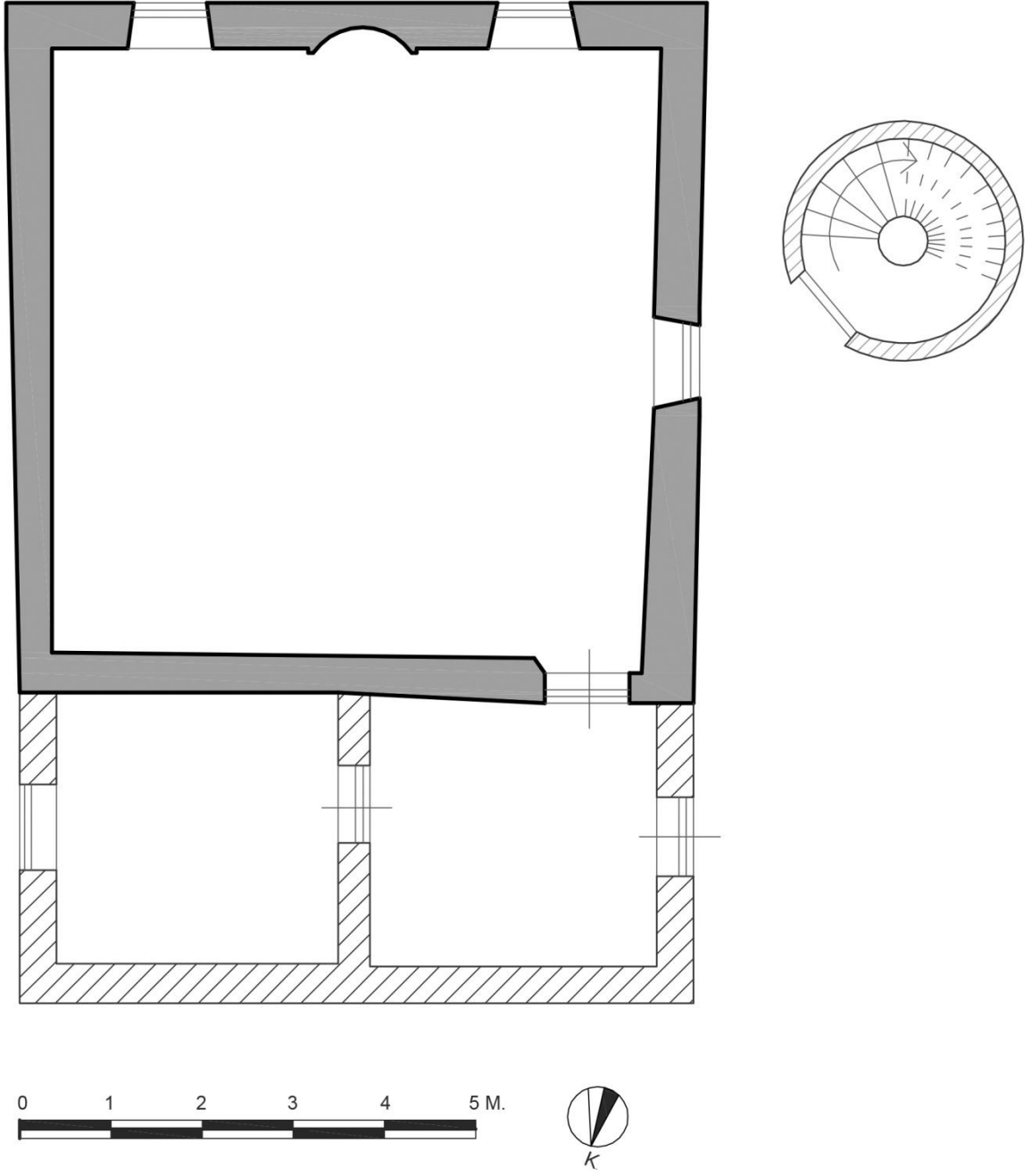
Çizim 23. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Planı



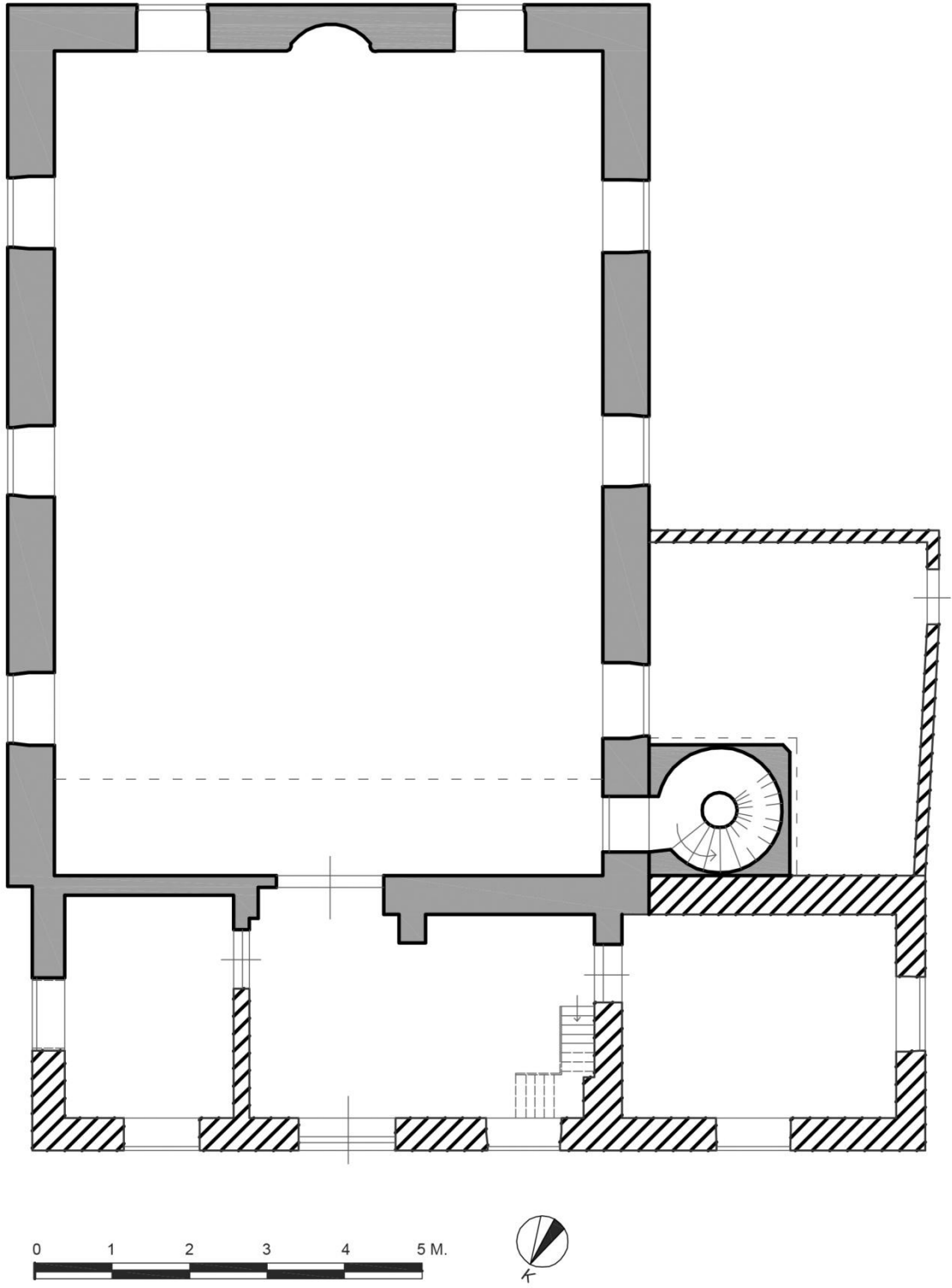
Çizim 24. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Planı



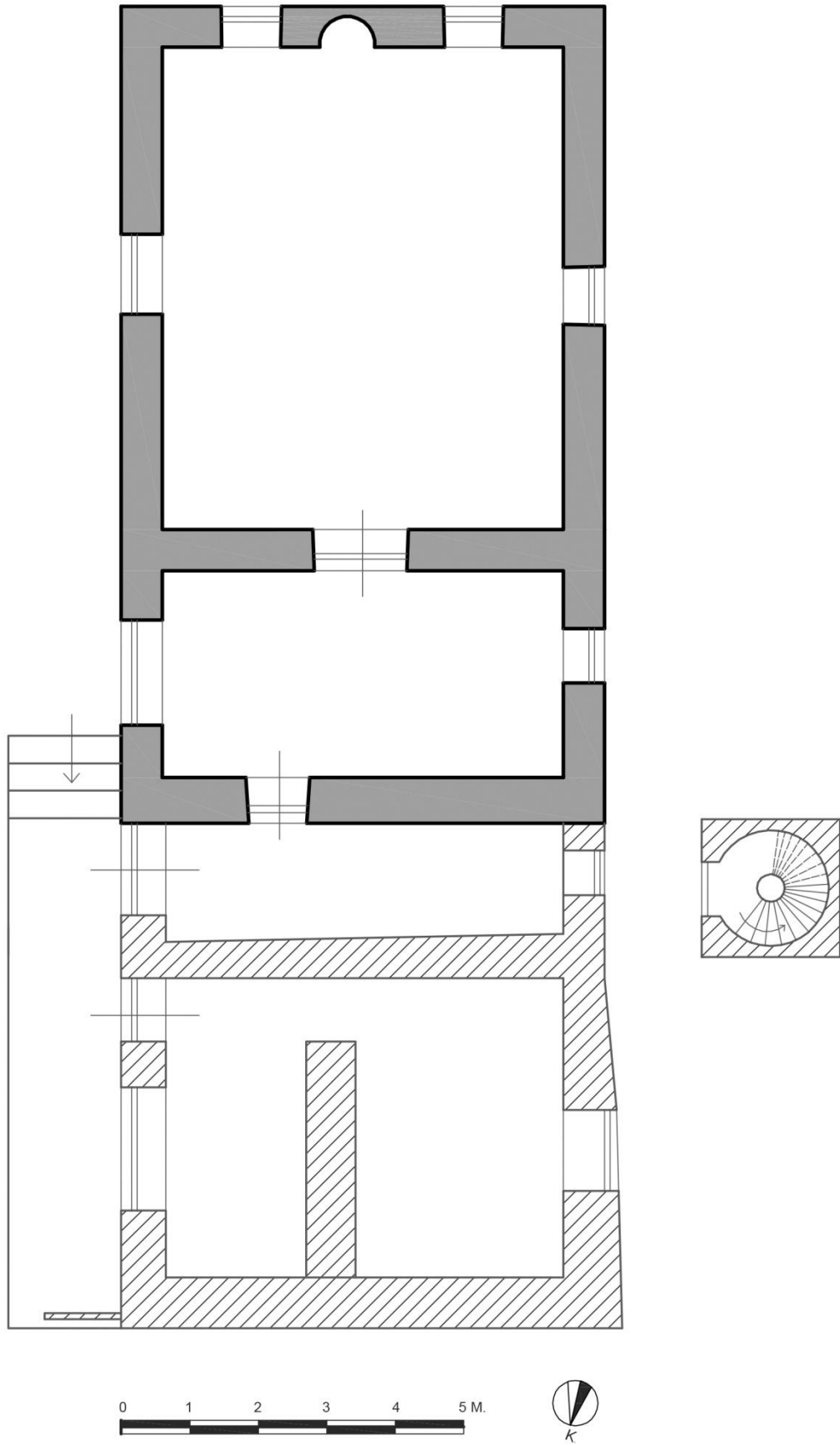
Çizim 25. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii Planı



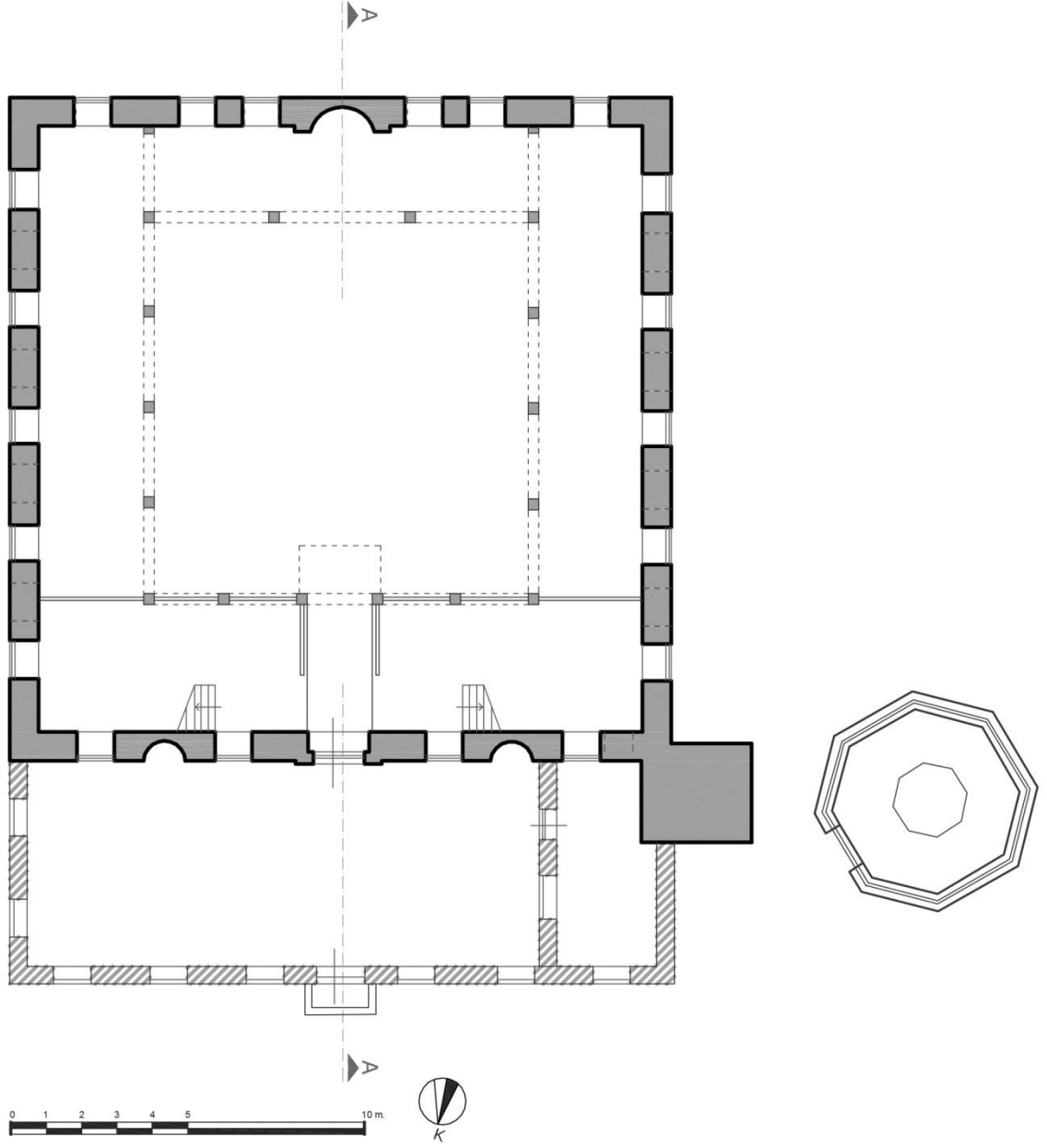
Çizim 26. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii Planı



Çizim 27. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii Planı



Çizim 28. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii Planı



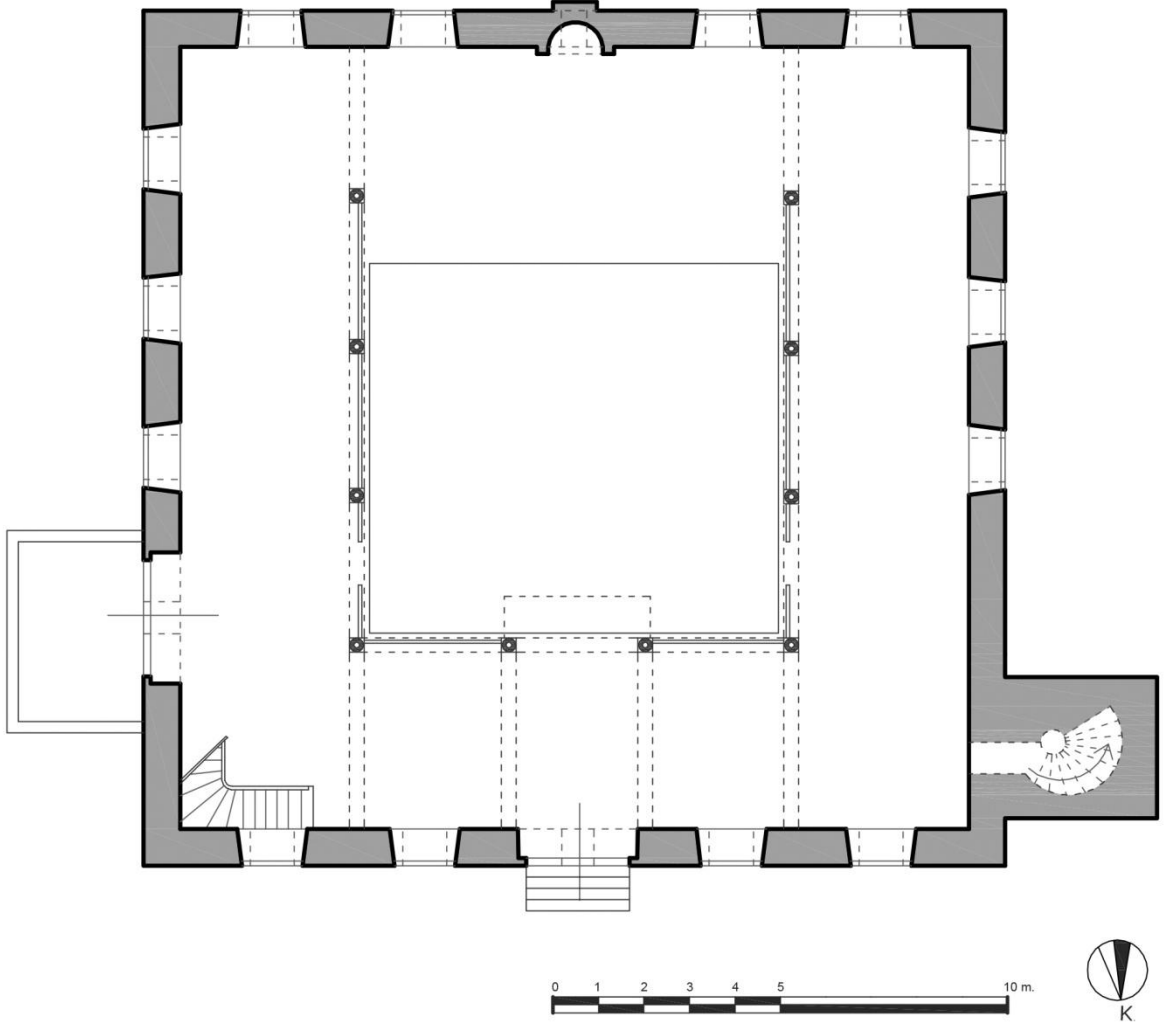
Çizim 29. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii Planı (Yazar'dan Düzenlenerek)

Kaynak: Yazar, 2001: 875.



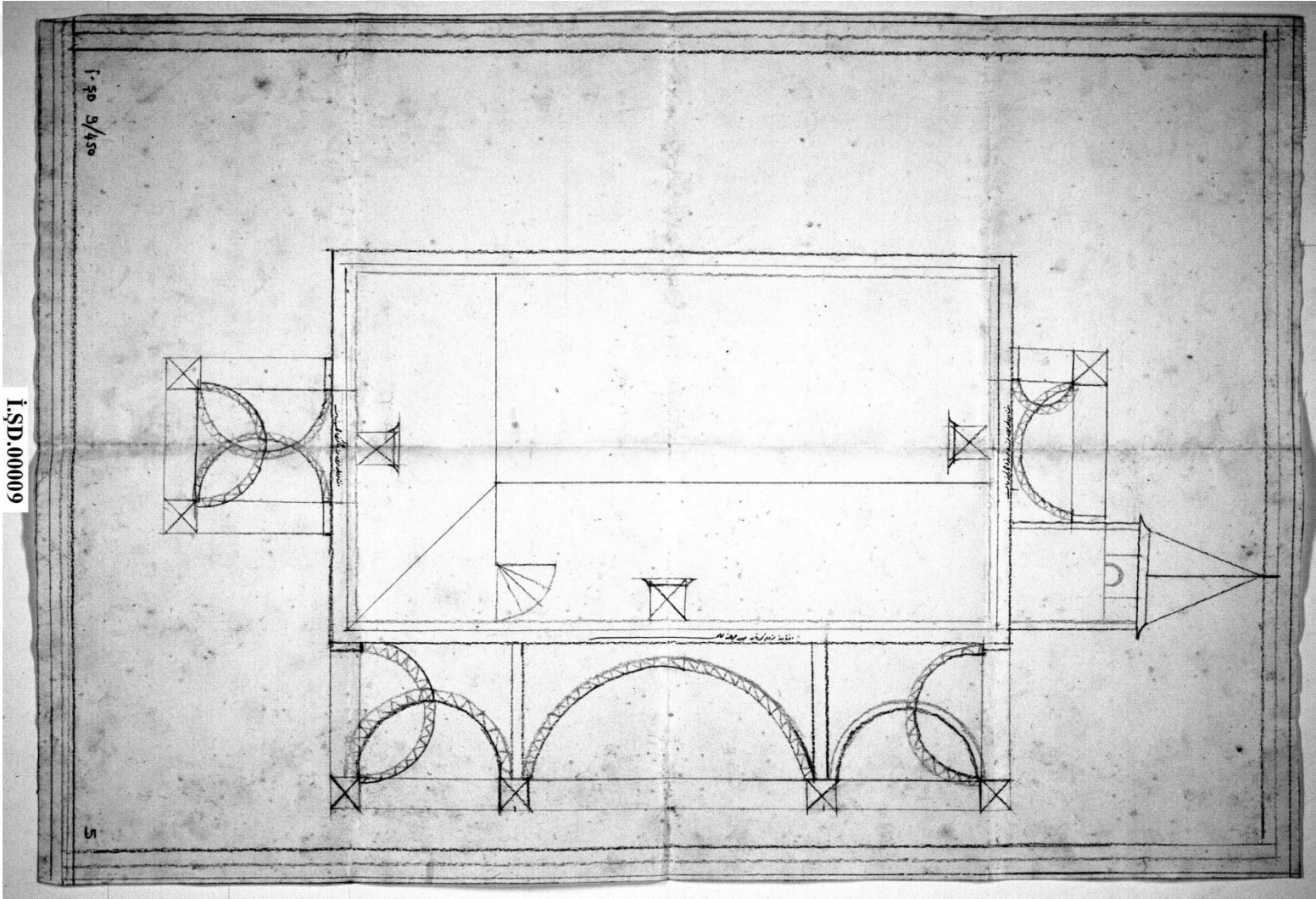
Çizim 30. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii AA Kesiti (Ayverdi'den Düzenlenerek)

Kaynak: Ayverdi, 1977: 55.



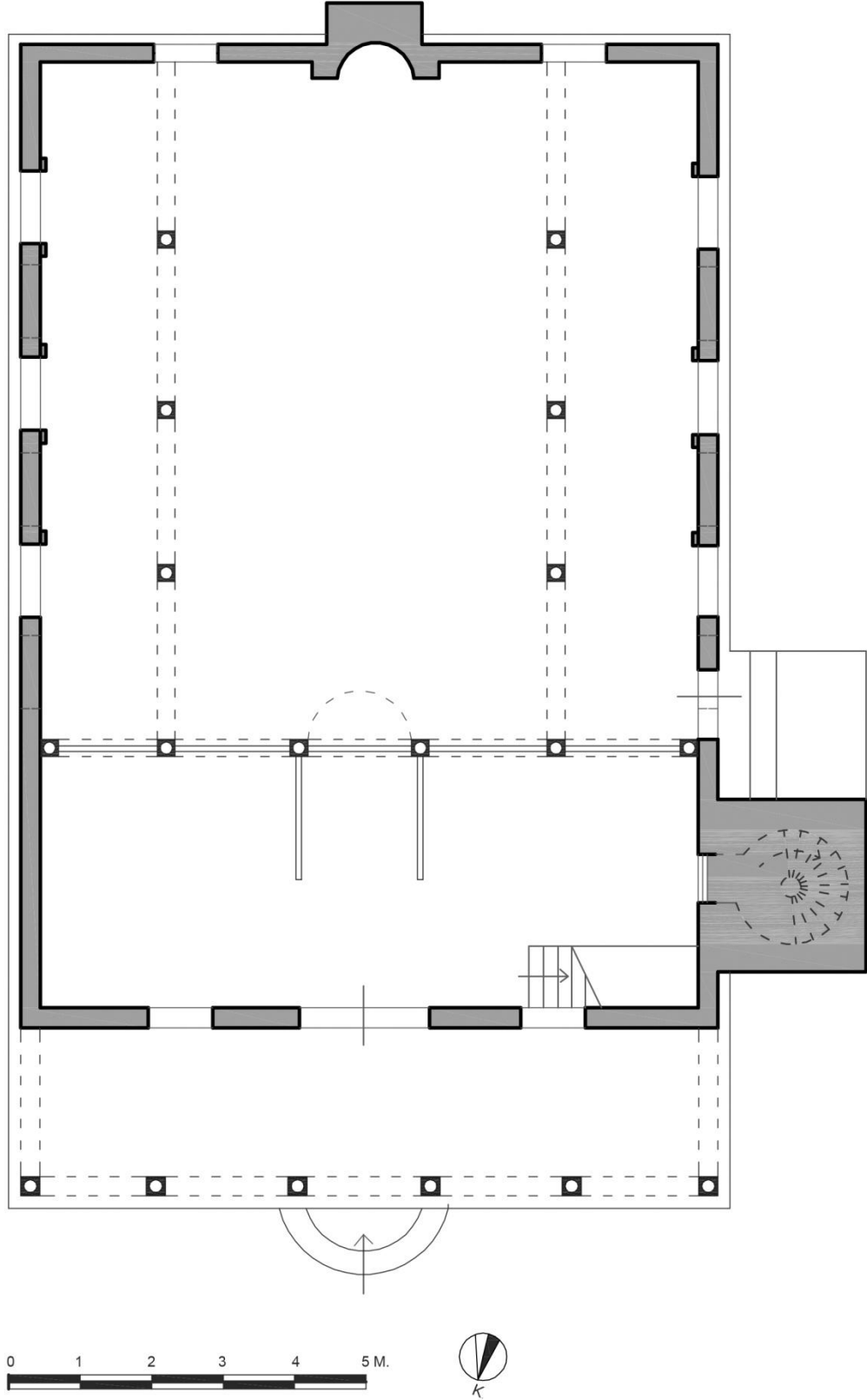
Çizim 31. Tulça Aziziye Camii Planı (Ayverdi'den Düzenlenerek)

Kaynak: Ayverdi, 1977: 64.



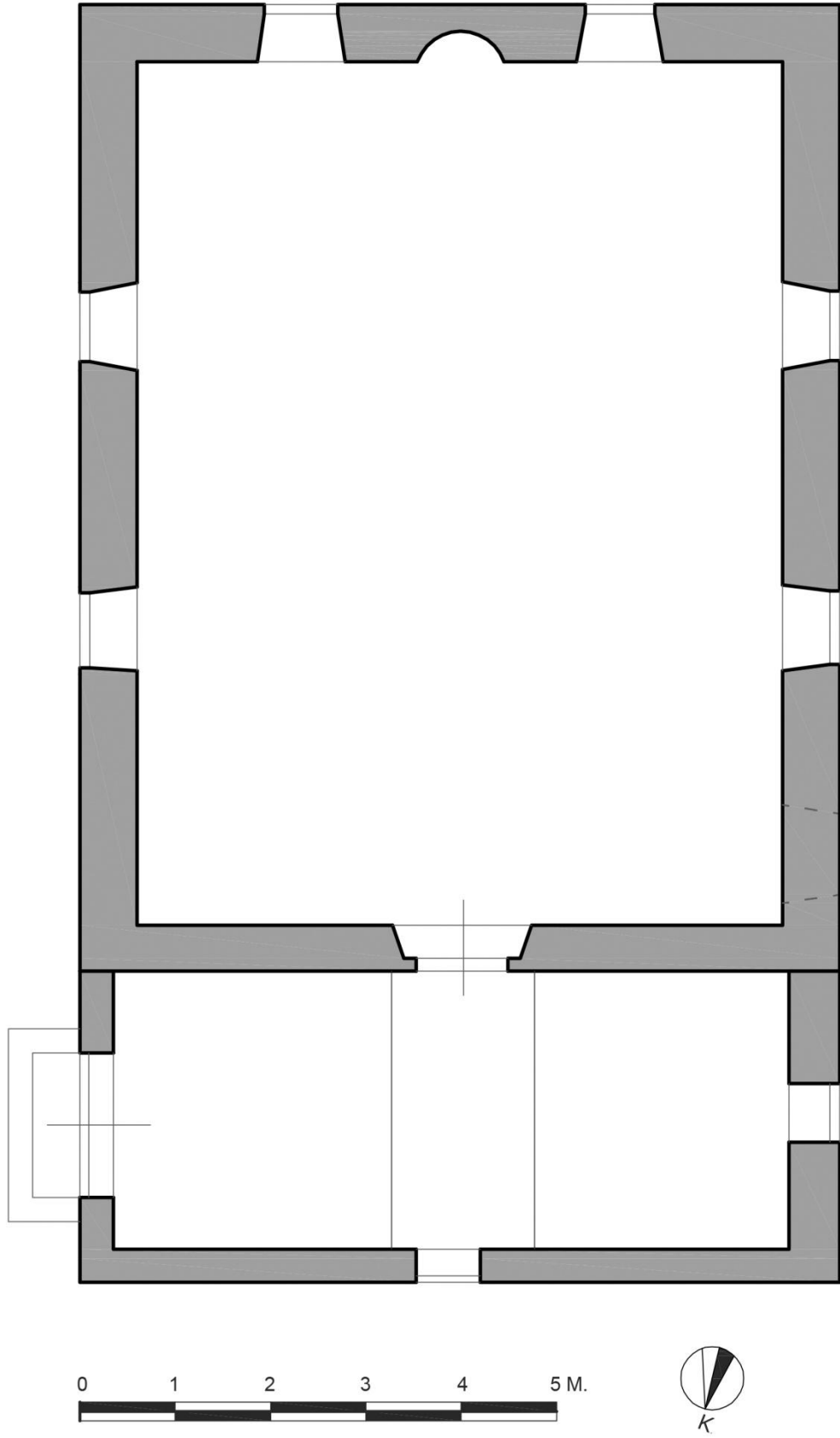
Çizim 32. Tulça Aziziye Camii'nin 1868 Tarihli Arşiv Belgesinde Yer Alan Planı

Kaynak: BOA. İ.ŞD, Dosya No:9, Gömlek No:450.

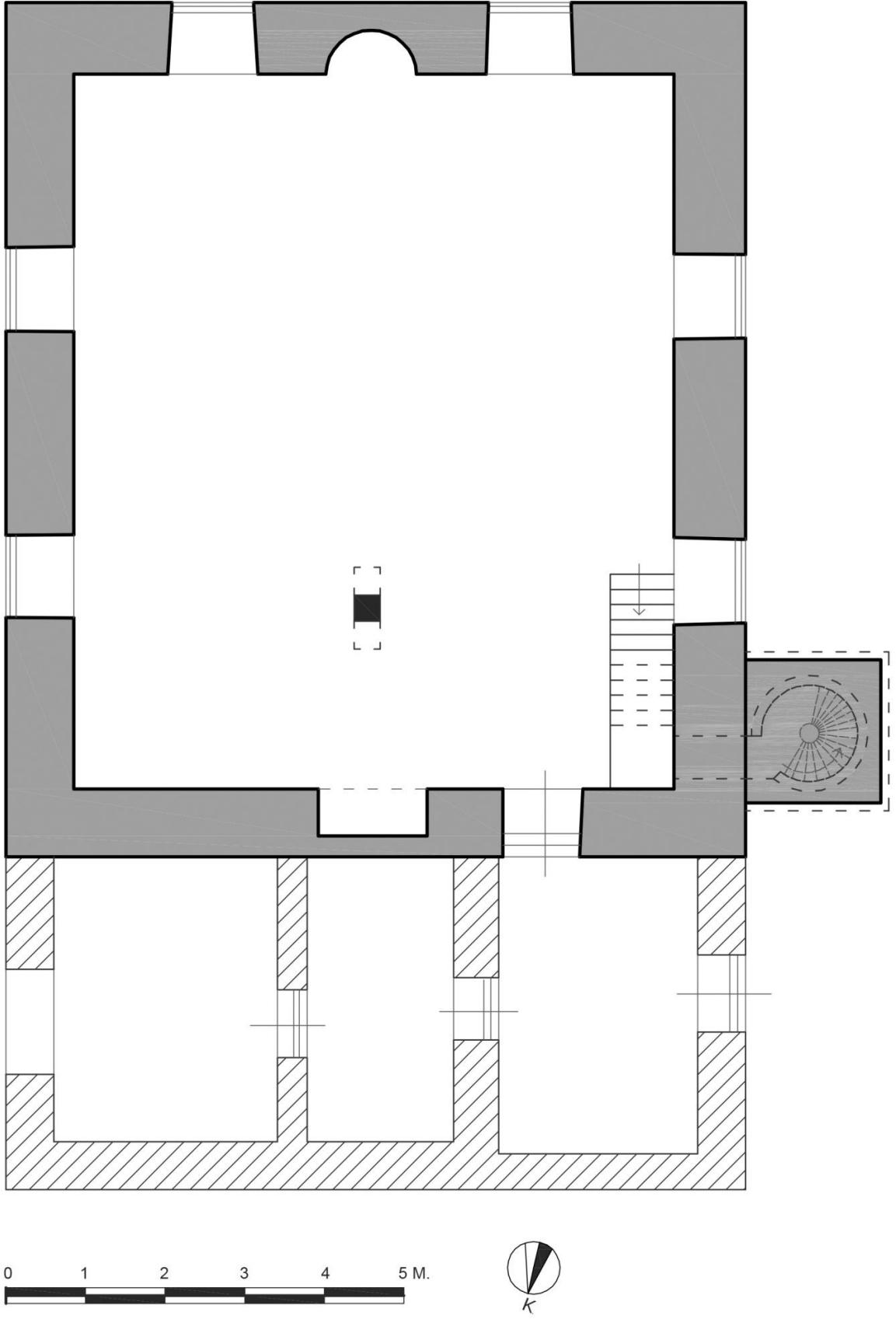


Çizim 33. İshakça Mahmud Yazıcı Camii Planı (Yazar'dan Düzenlenerek)

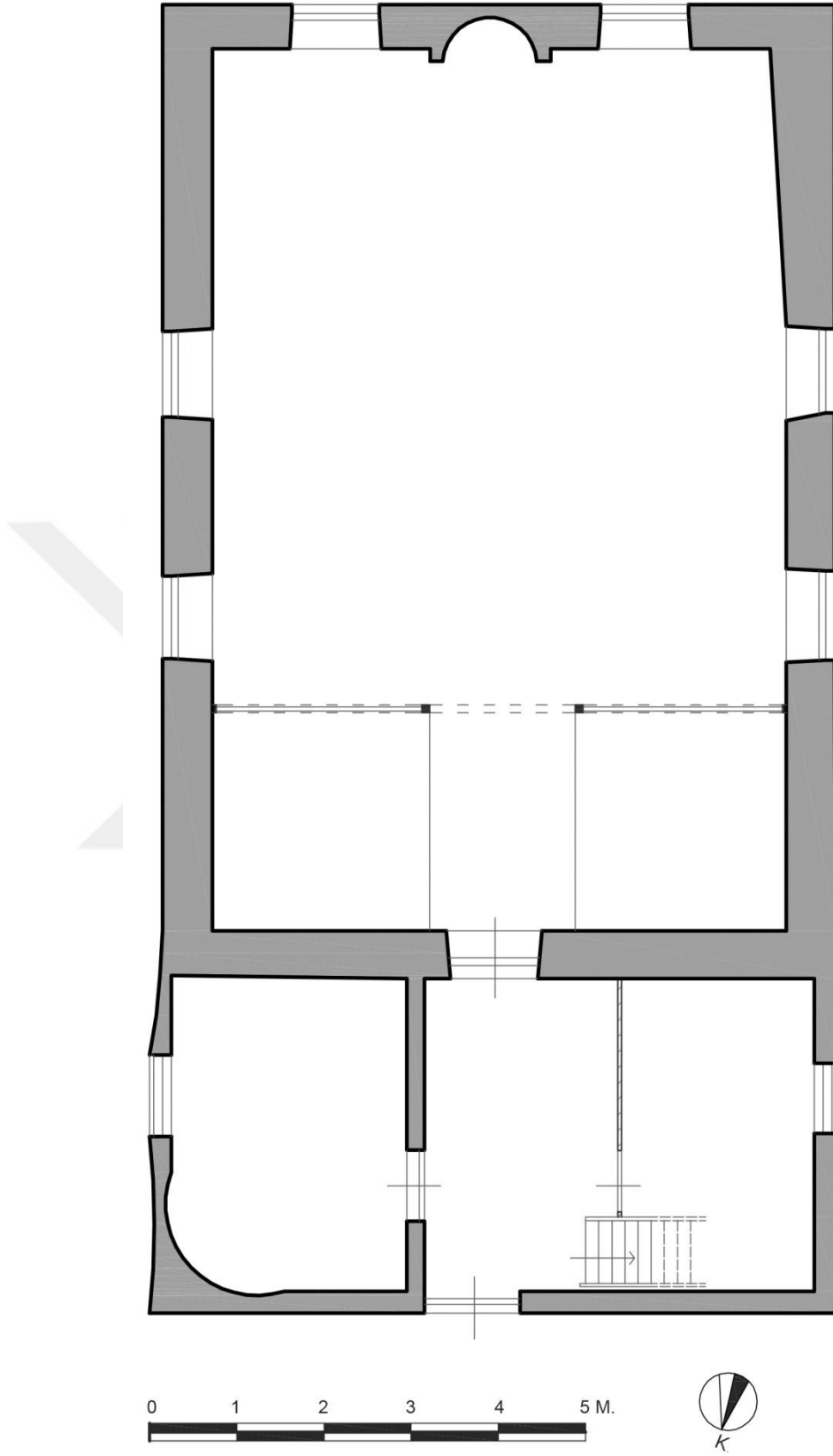
Kaynak: Yazar, 2001: 880.



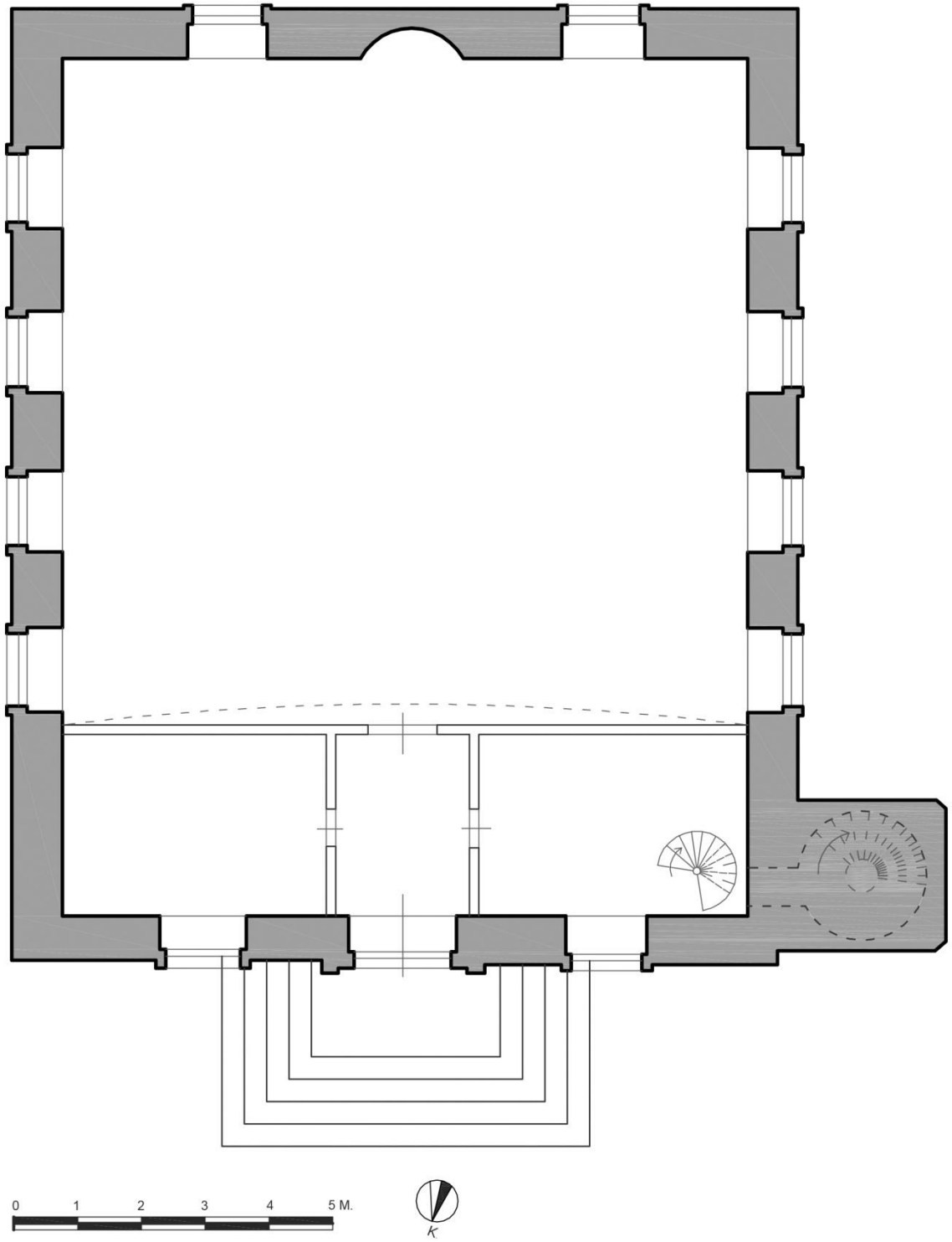
Çizim 34. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii Planı



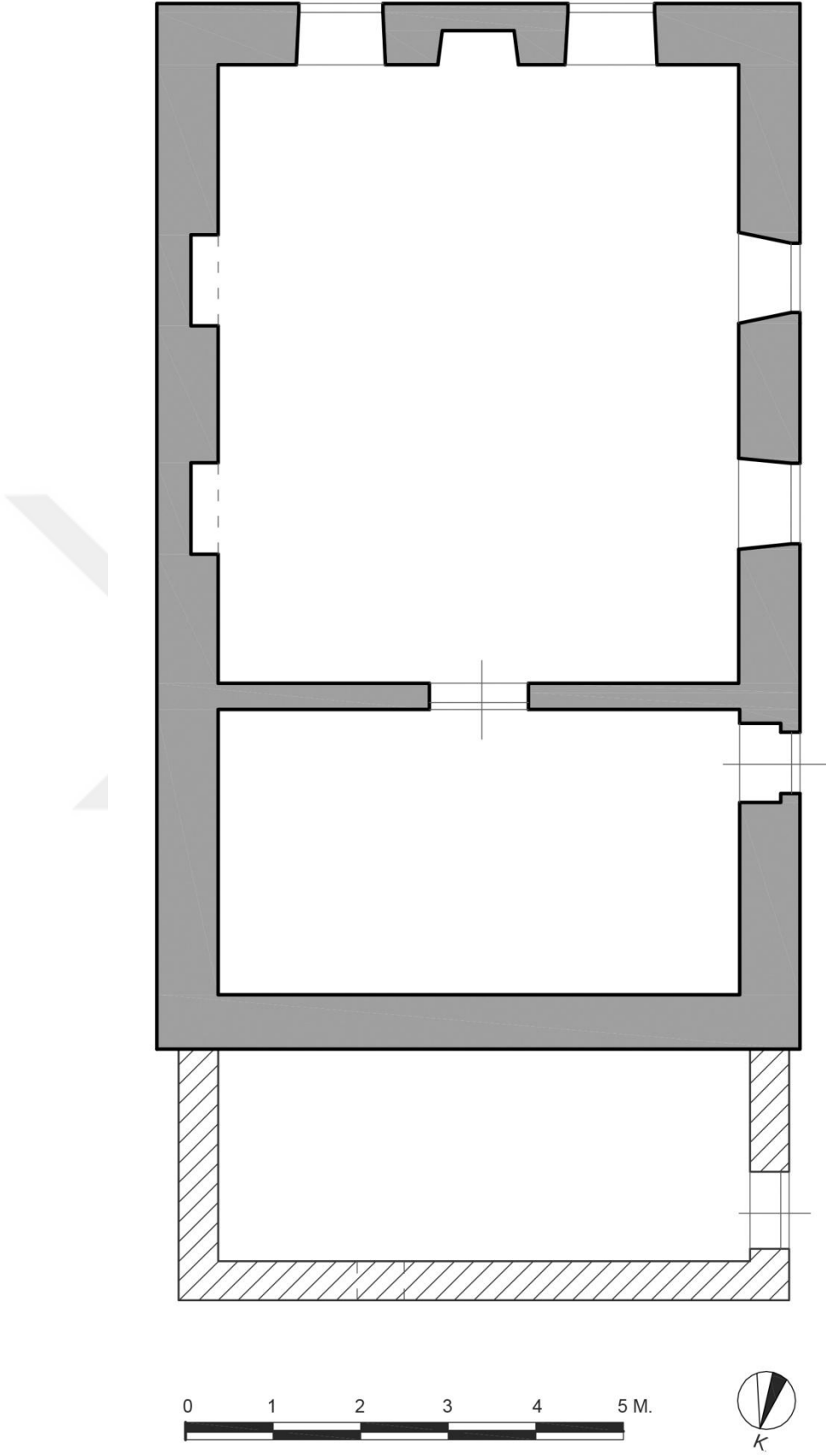
Çizim 35. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii Planı



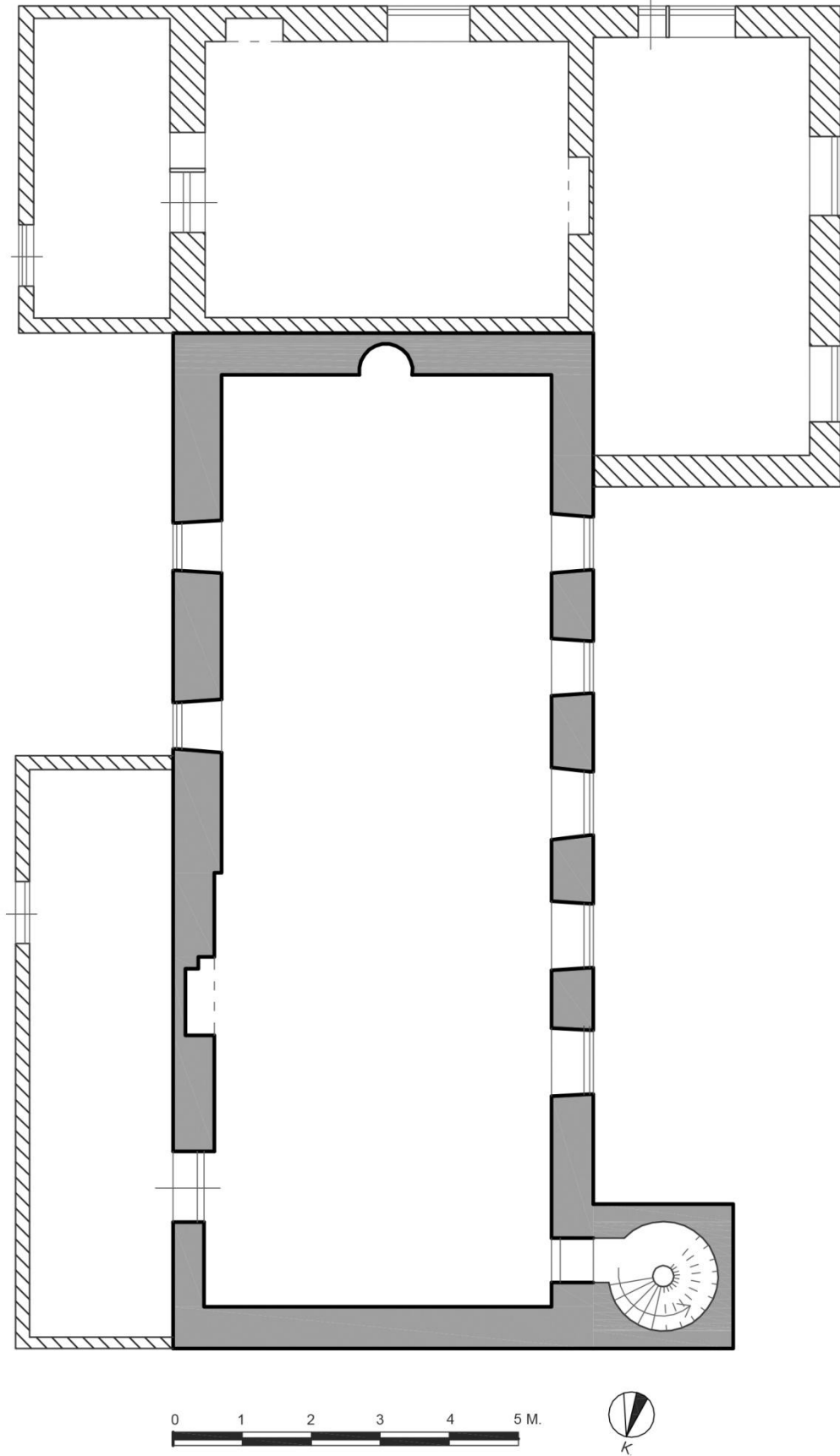
Çizim 36. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii Planı



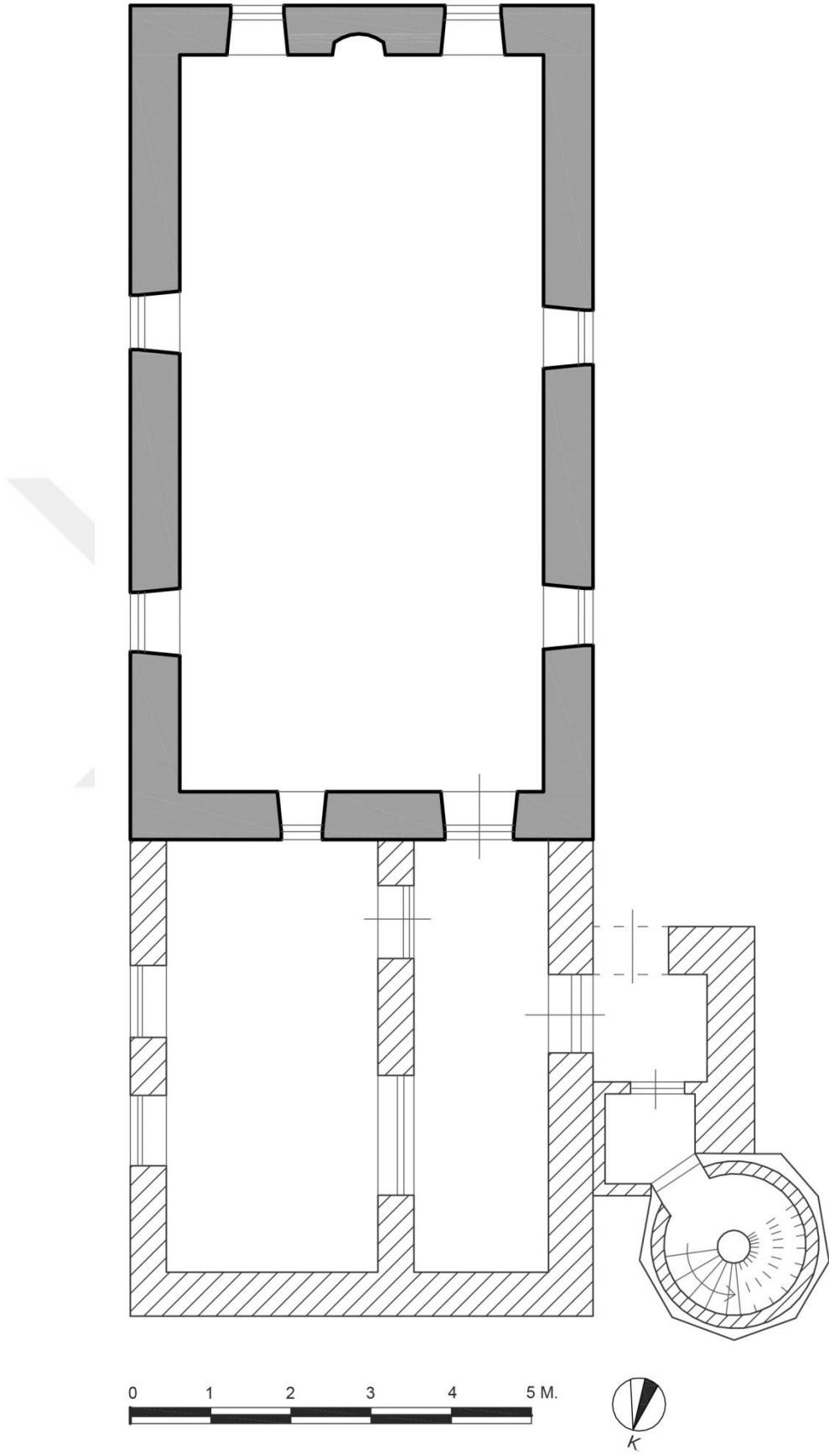
Çizim 37. Köstence Hünkâr Camii Planı



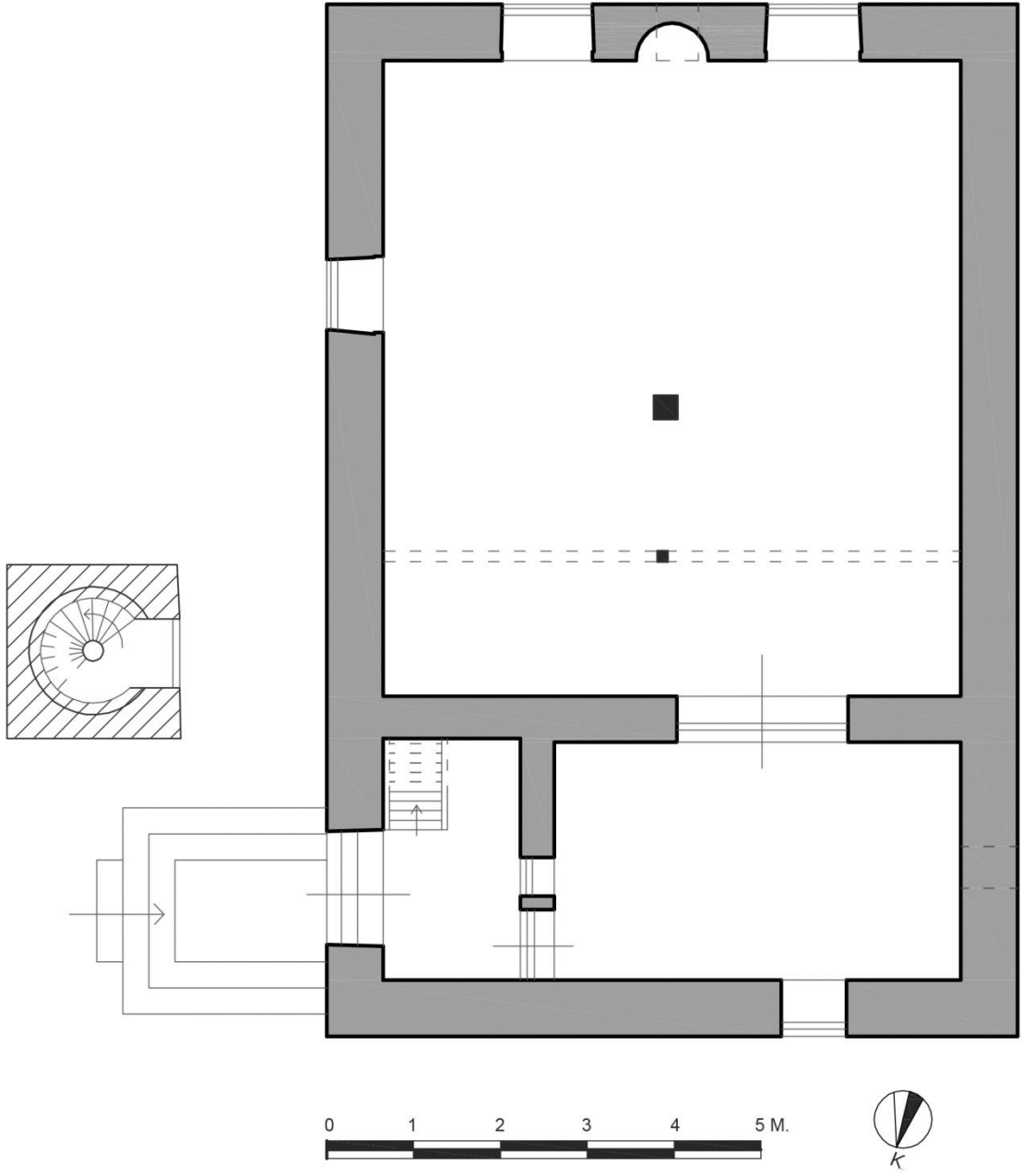
Çizim 38. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdü İli) Köyü Camii Planı



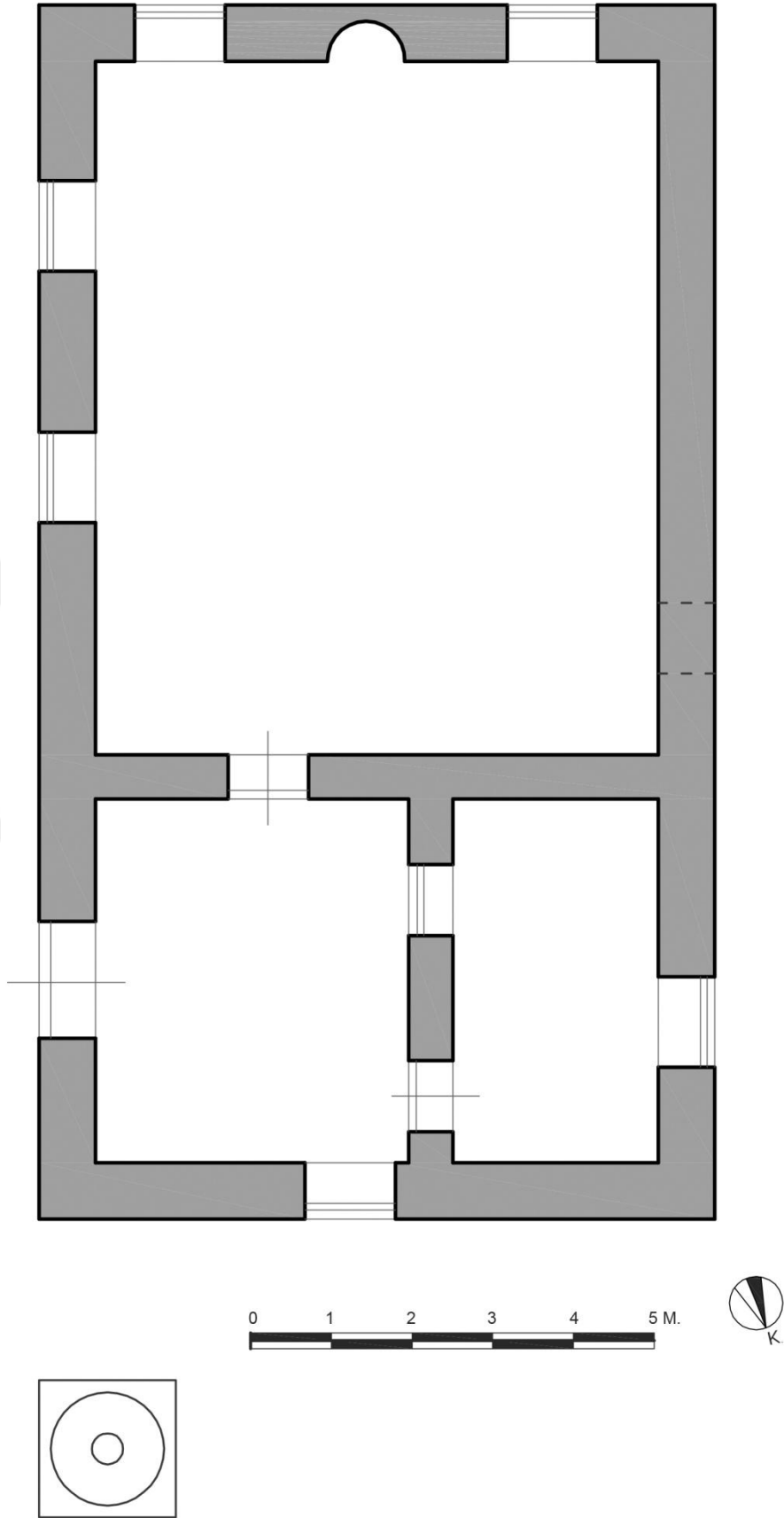
Çizim 39. Tuzla Köyü Camii Planı



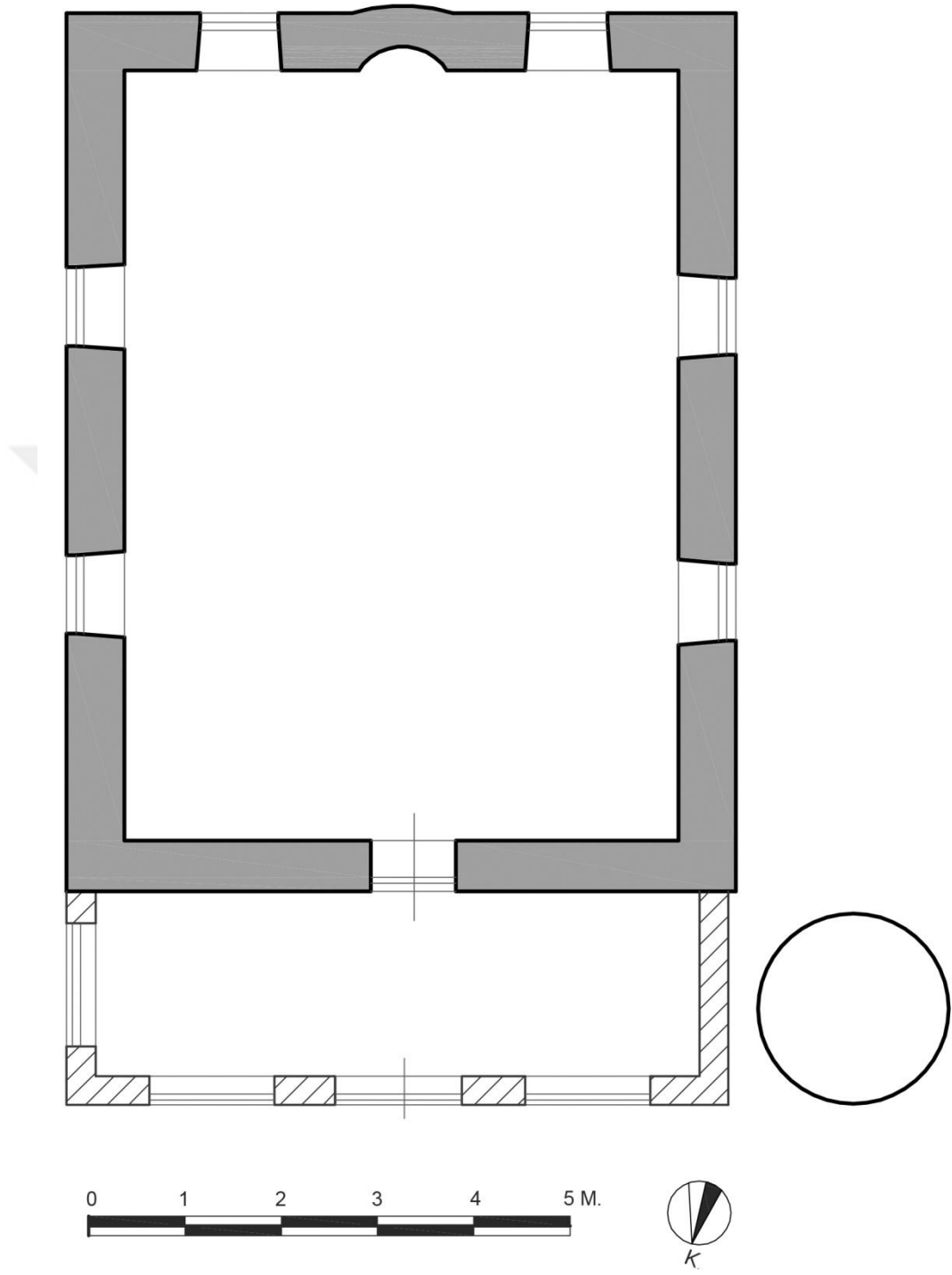
Çizim 40. Movilita (Musurat) Köyü Camii Planı



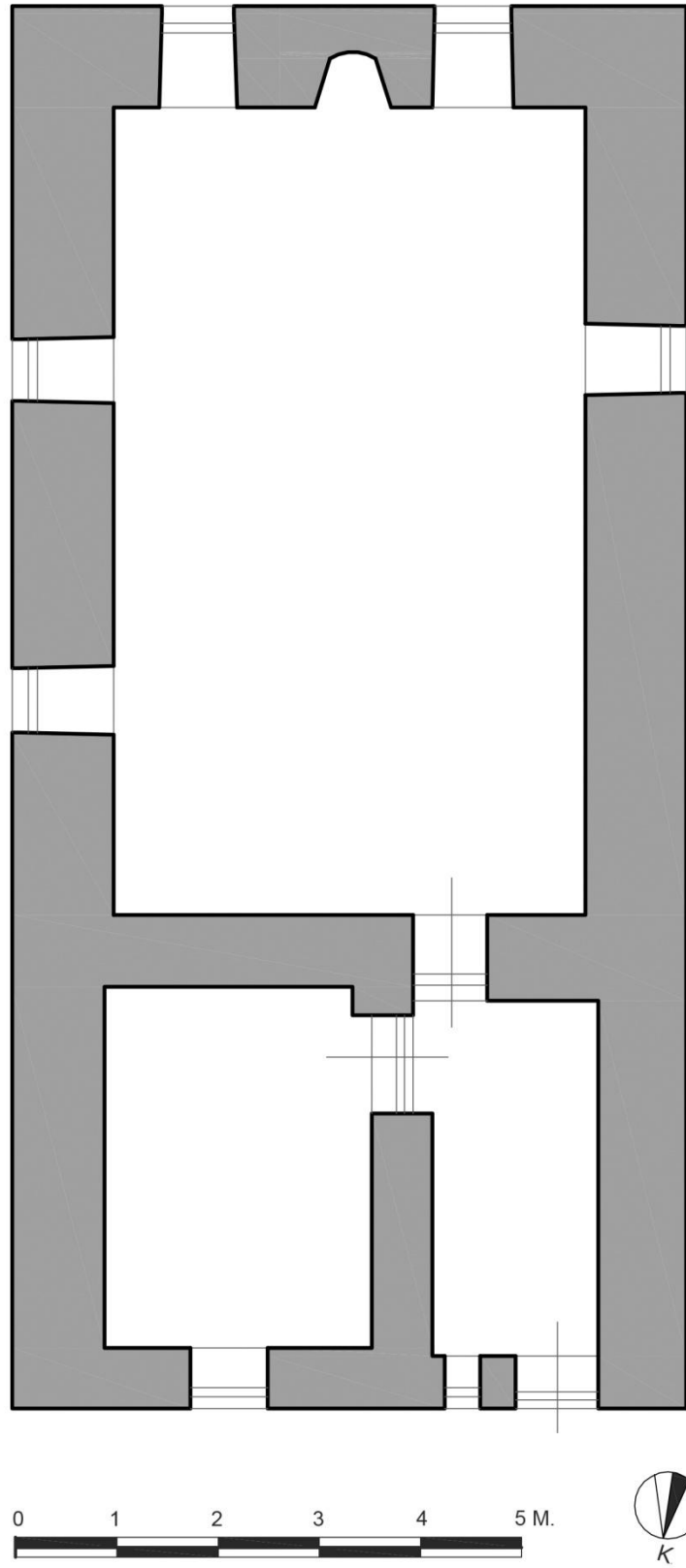
Çizim 41. İndependenta (Bayramdede) Köyü Camii Planı



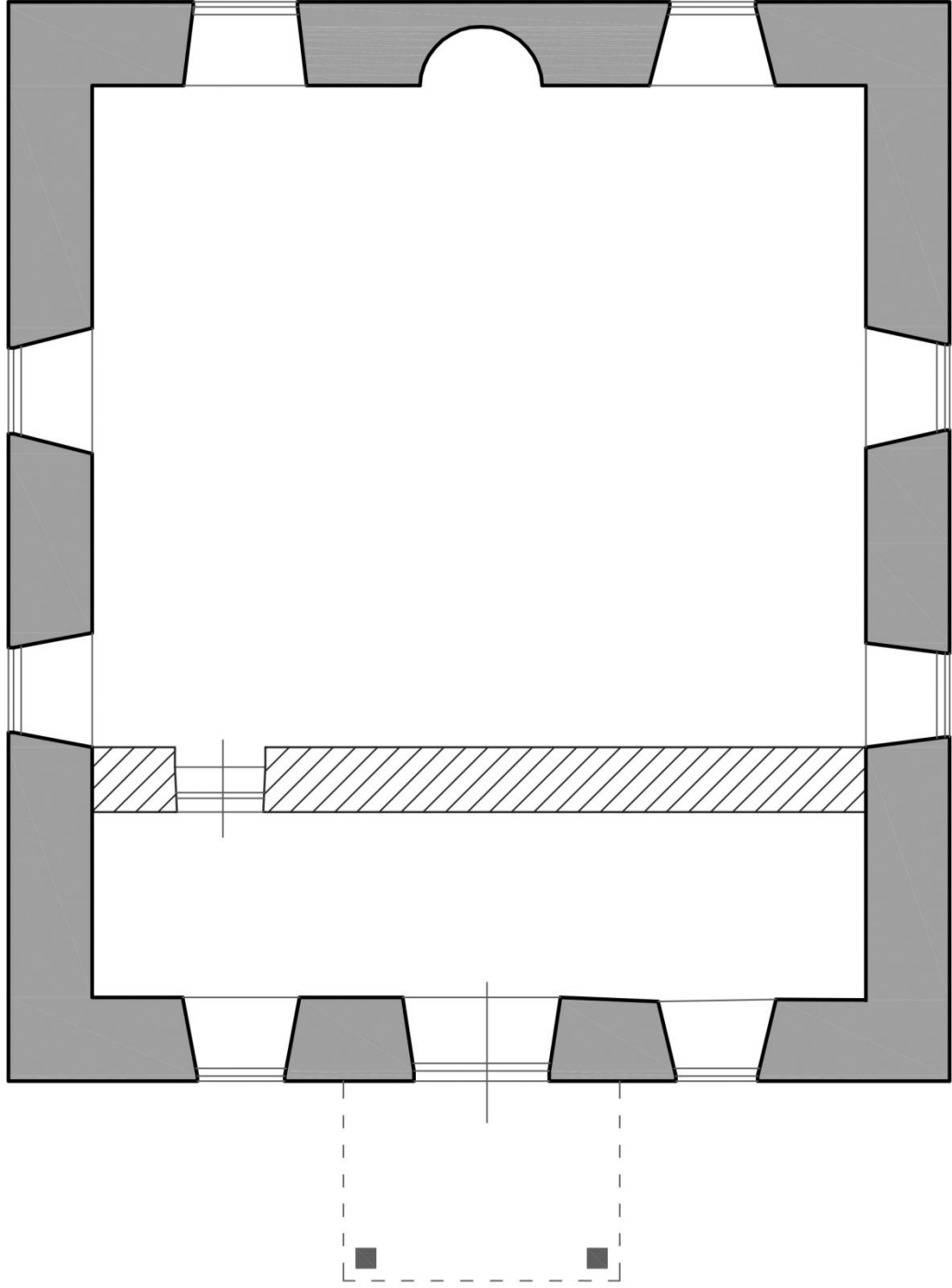
Çizim 42. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii Planı



Çizim 43. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii Planı



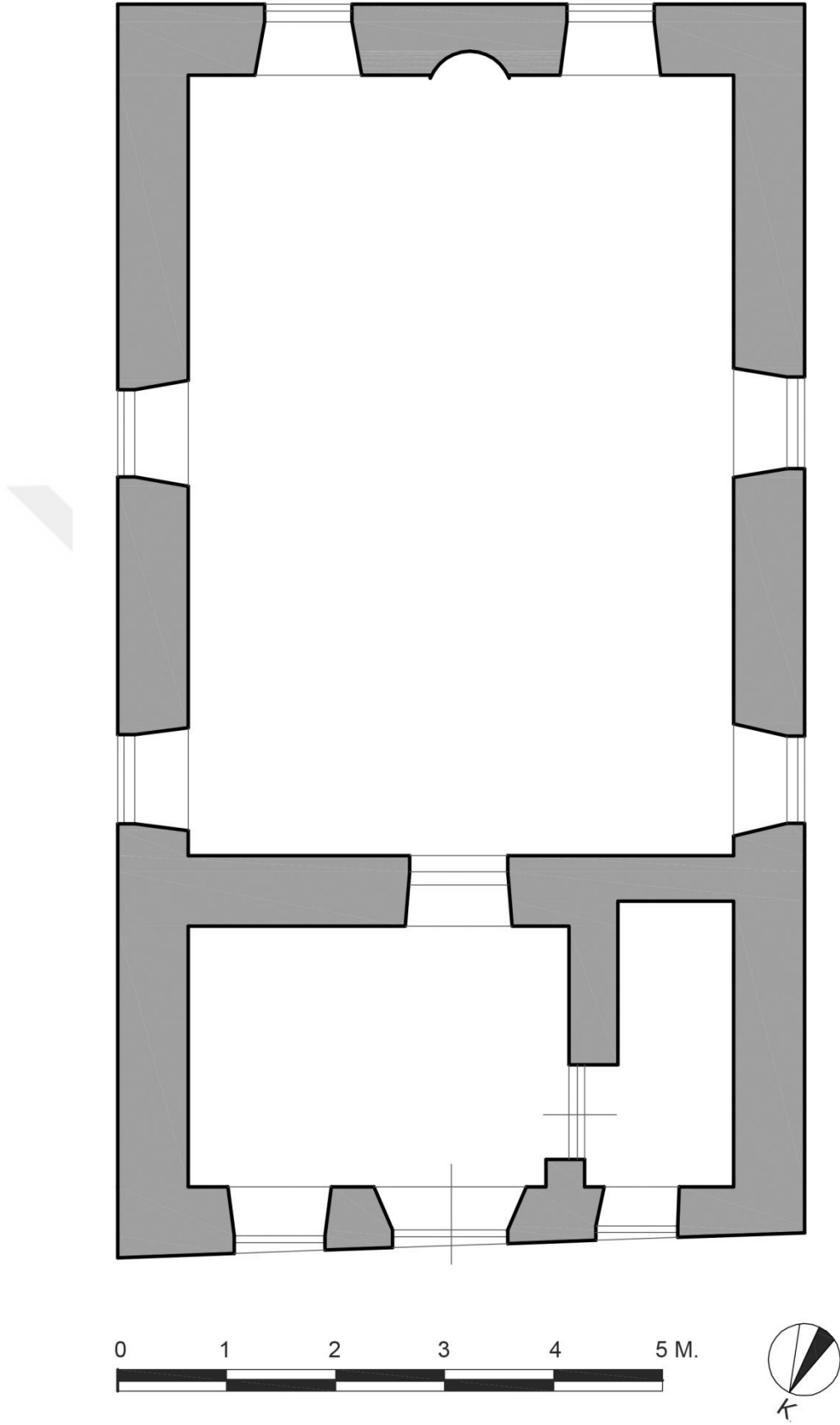
Çizim 44. Gherghina (Defçe) Köyü Camii Planı



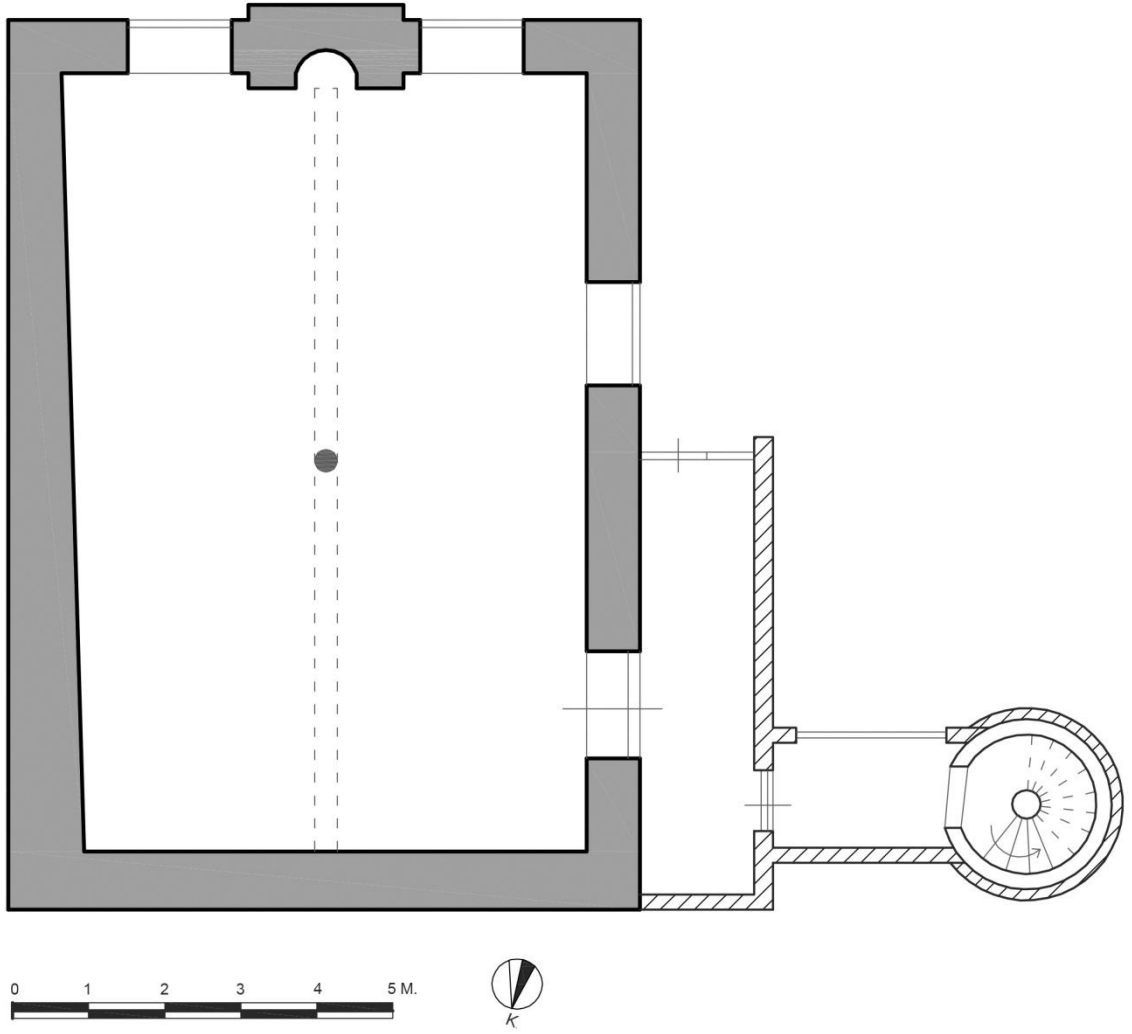
0 1 2 3 4 5 M.



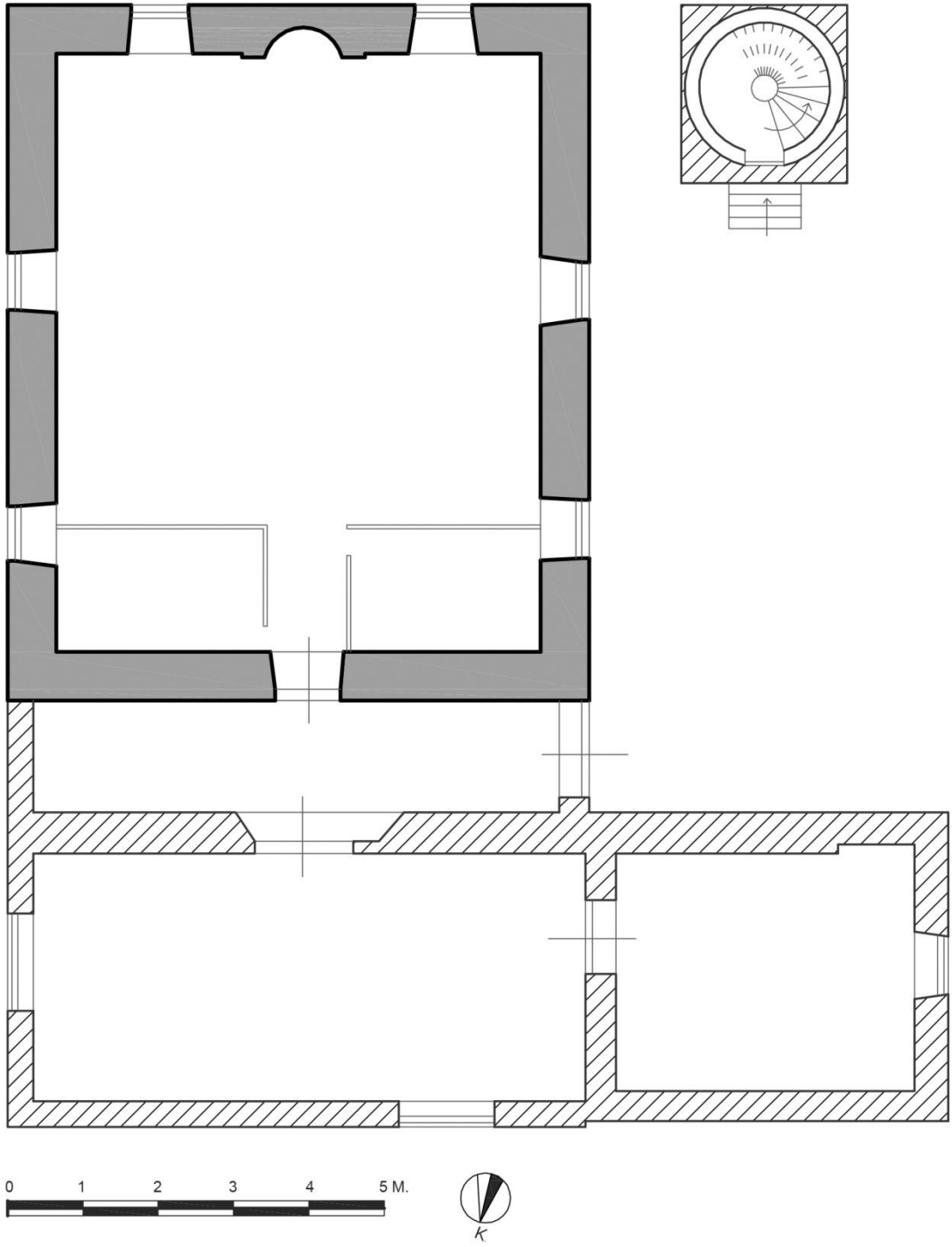
Çizim 45. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii Planı



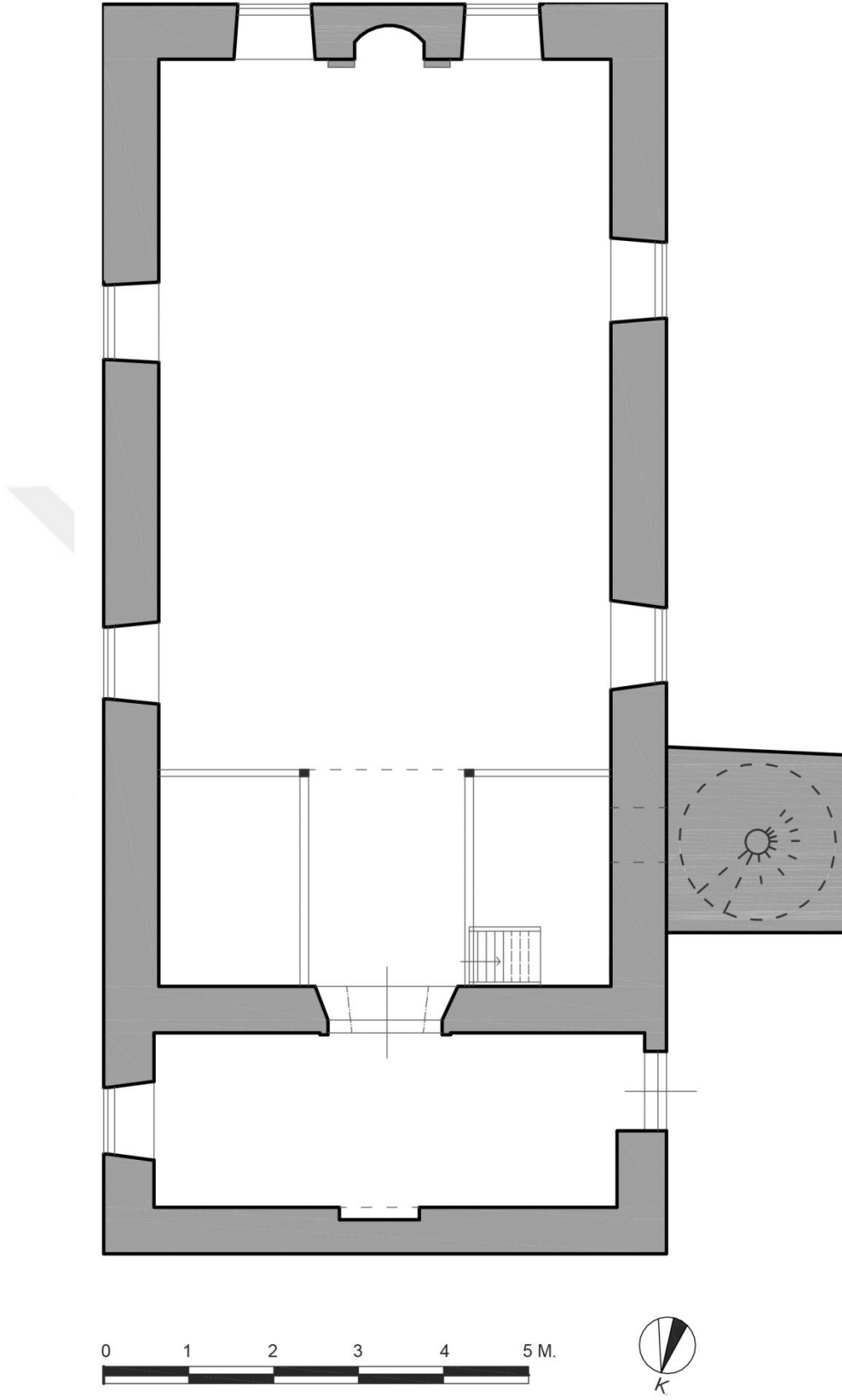
Çizim 46. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii Planı



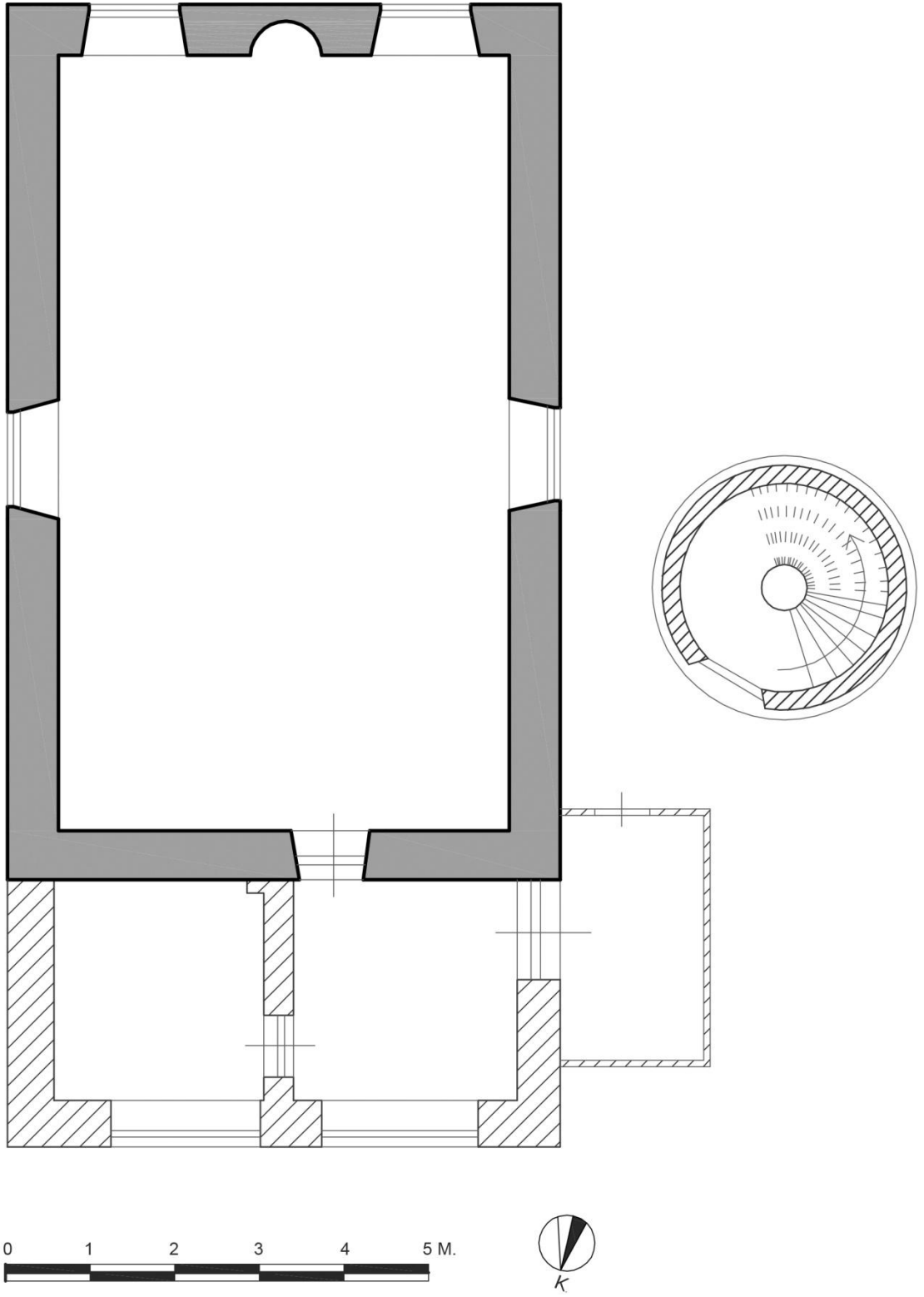
Çizim 47. Agıgea-Acıca (Aziziye) Köyü Camii Planı



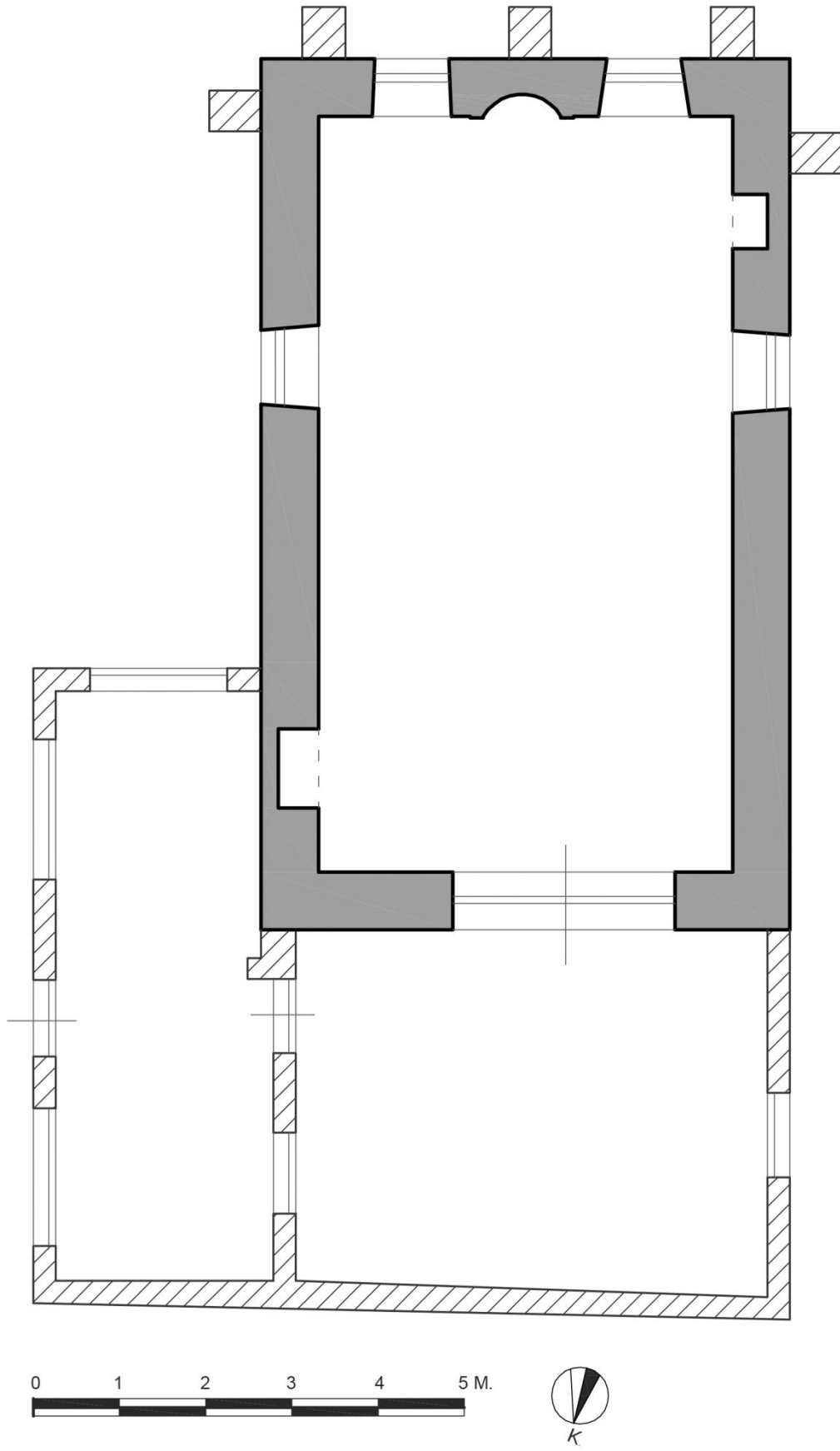
Çizim 48. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii Planı



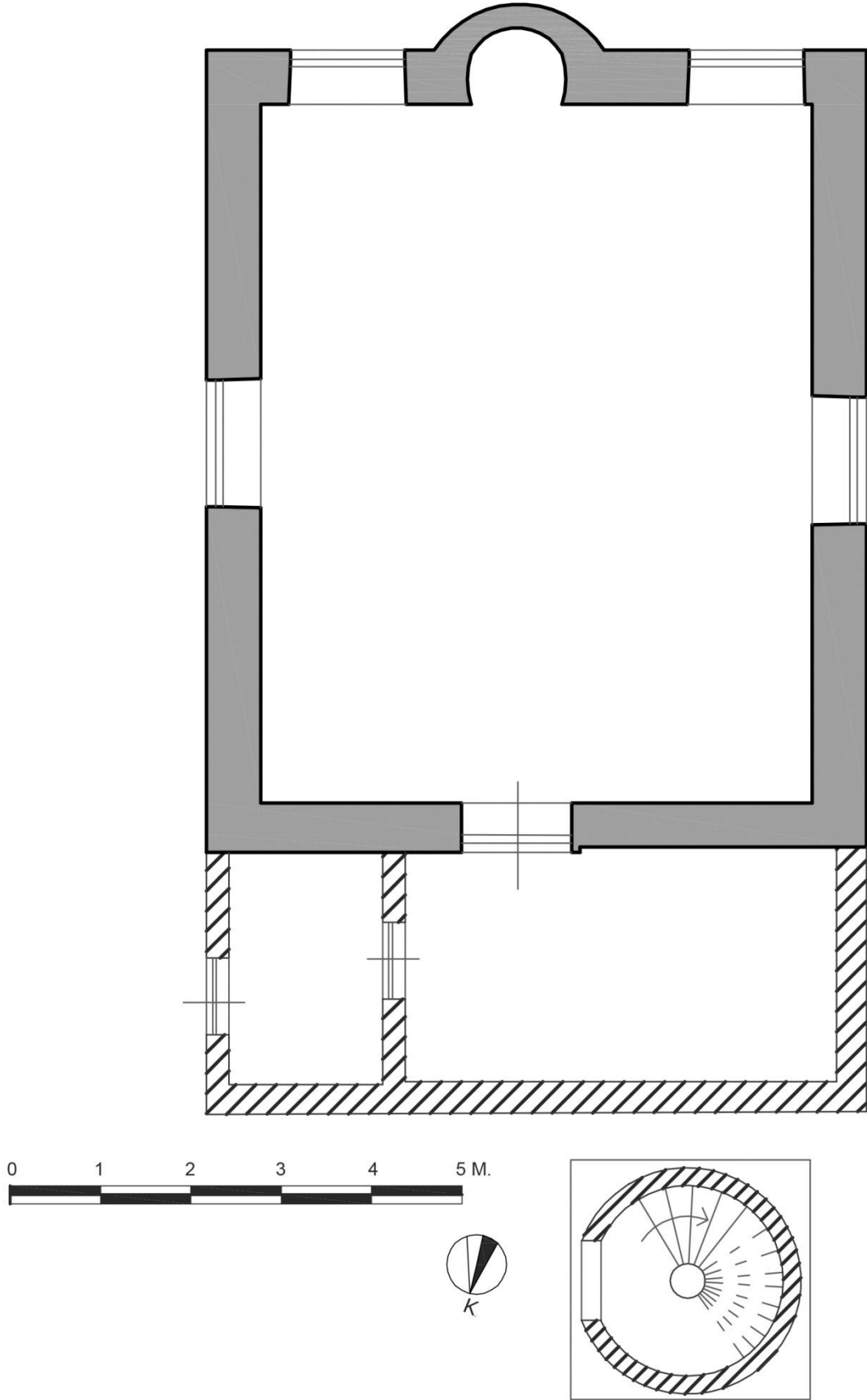
Çizim 49. Cotu Vahi (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii Planı



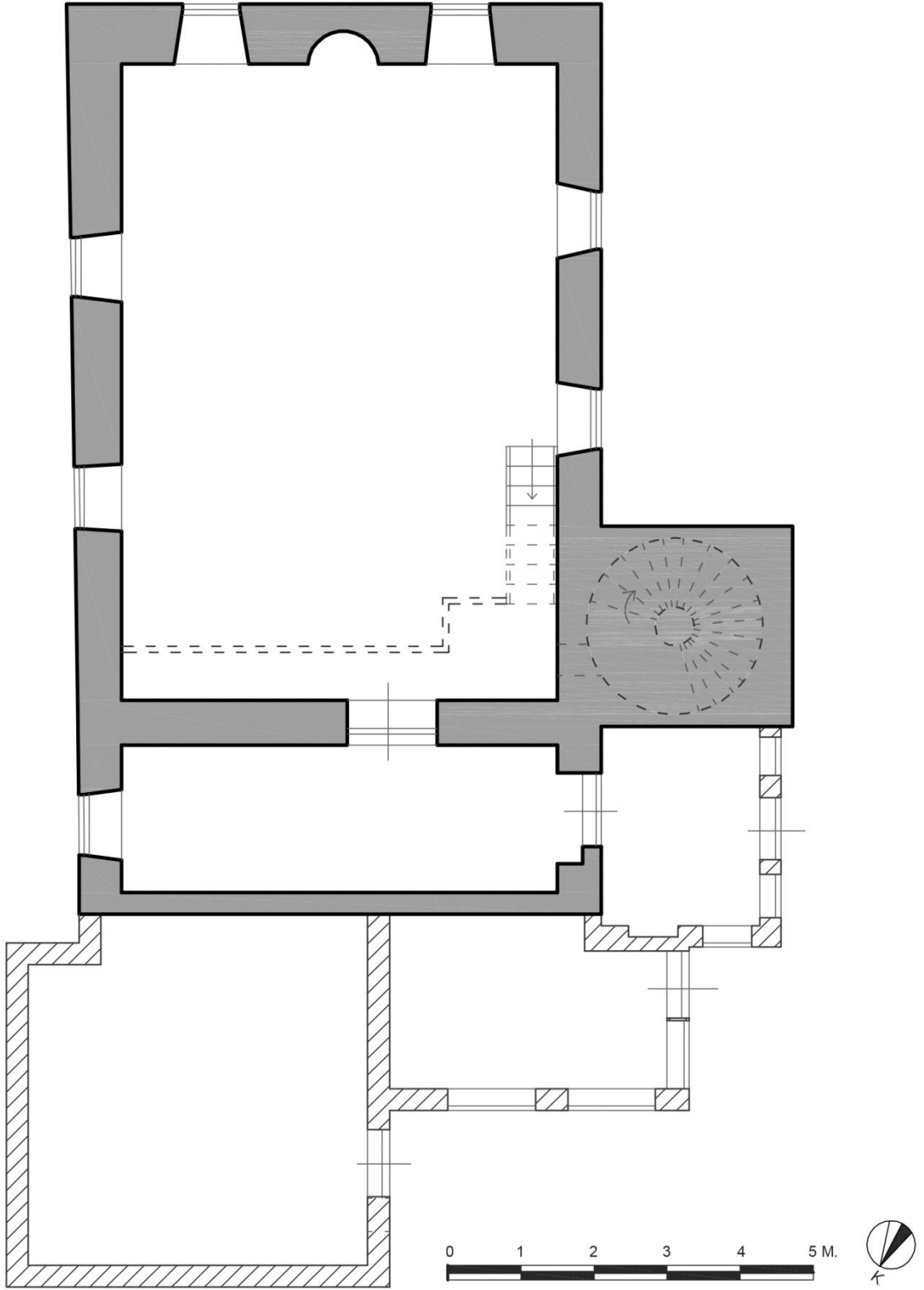
Çizim 50. Tataru (Azaplar) Köyü Camii Planı



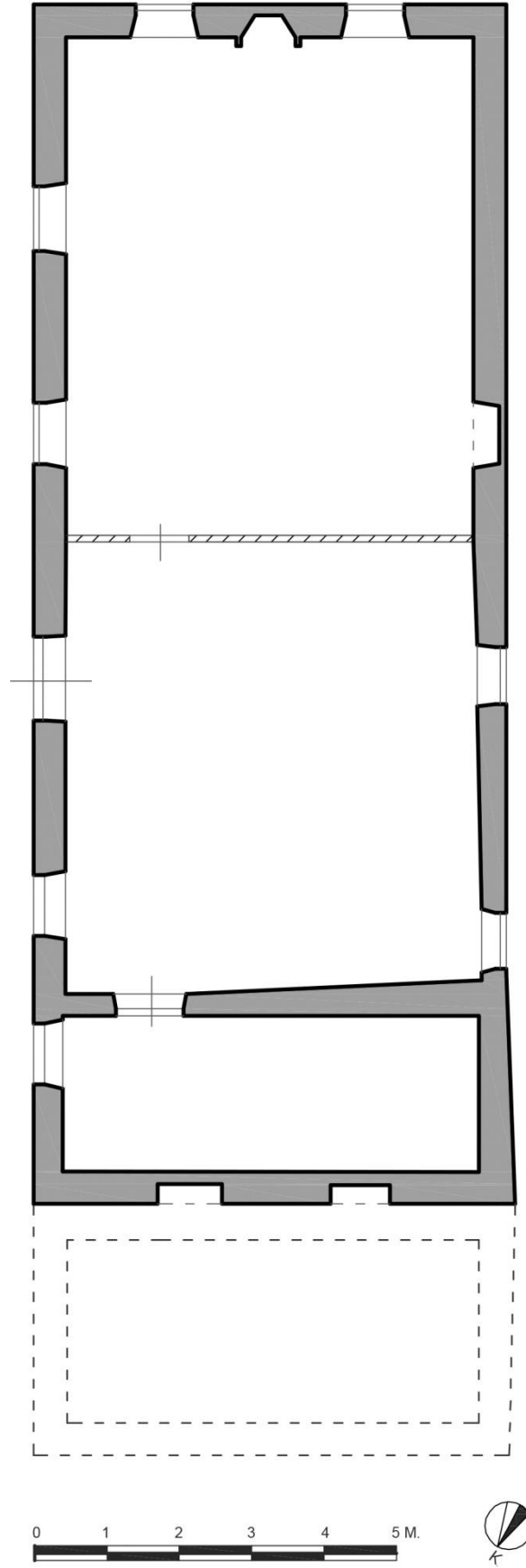
Çizim 51. Valu Lui Traian (Asanča-Hasanlar) Köyü Camii Planı



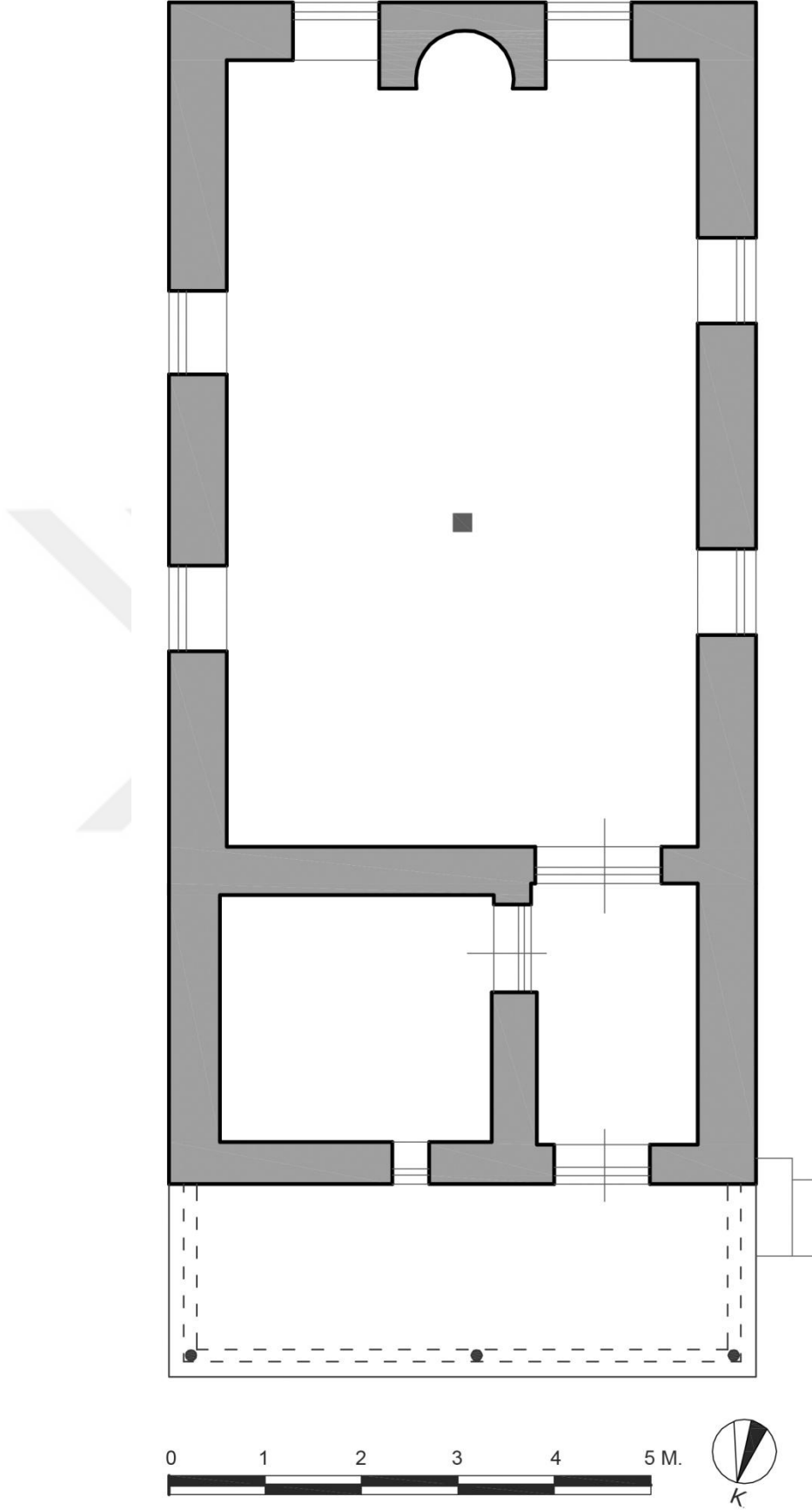
Çizim 52. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii Planı



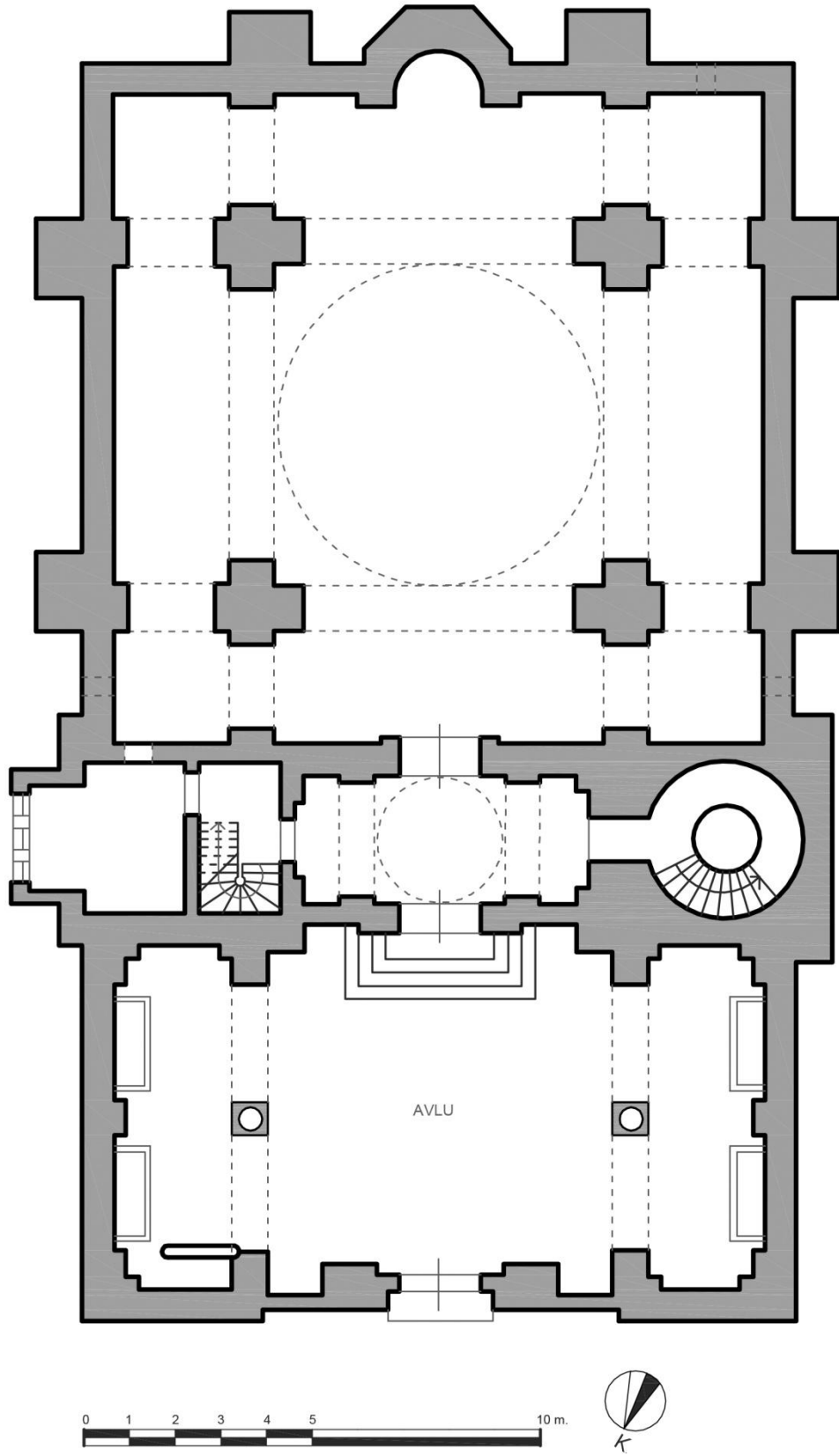
Çizim 53. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii Planı



Çizim 54. Abrud Köyü Camii Planı

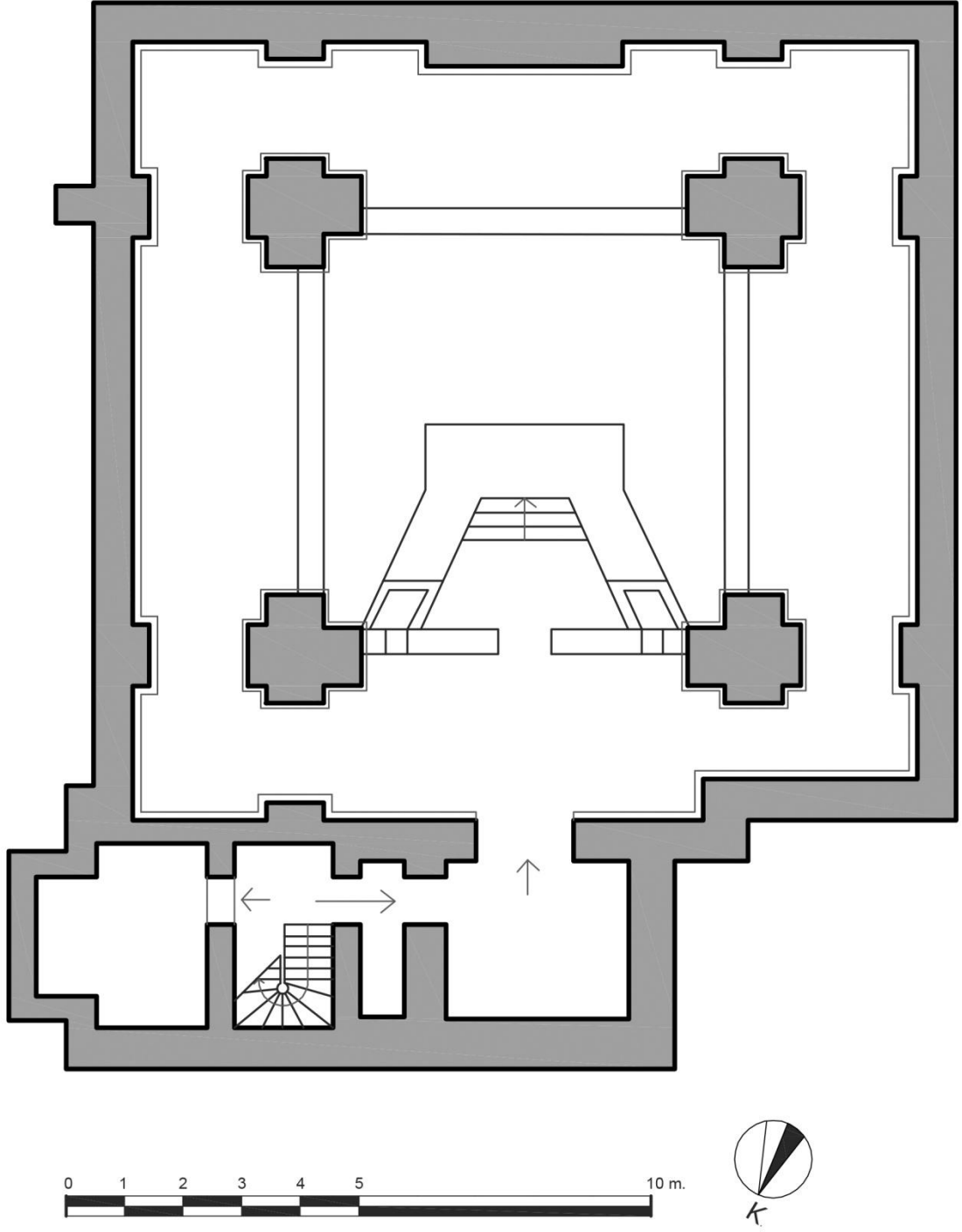


Çizim 55. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii Planı



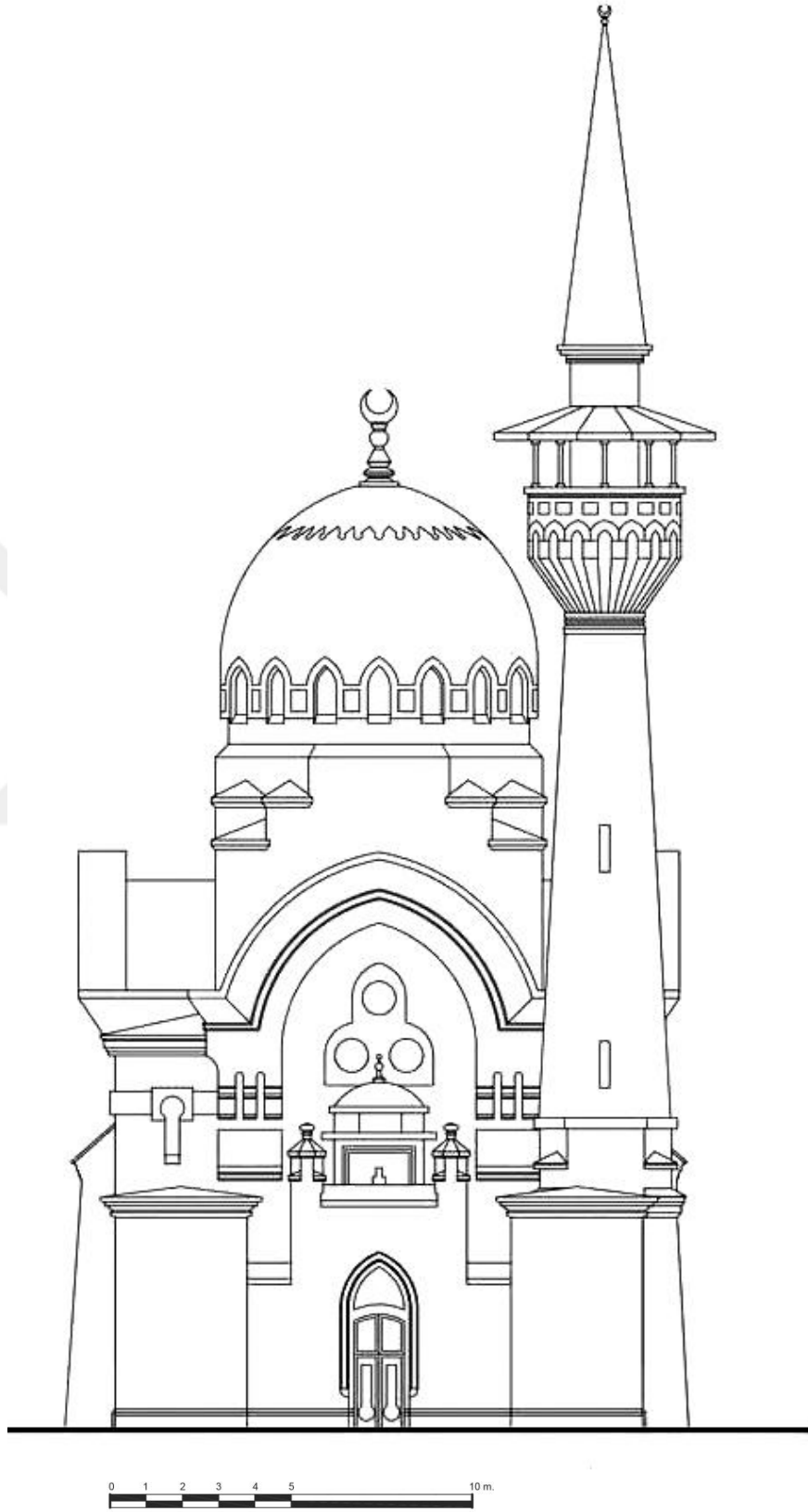
Çizim 56. Köstence I. Carol (Kral) Camii Planı (Pauleanu ve Coman'dan Düzenlenerek)

Kaynak: Pauleanu ve Coman, 2010: 112.



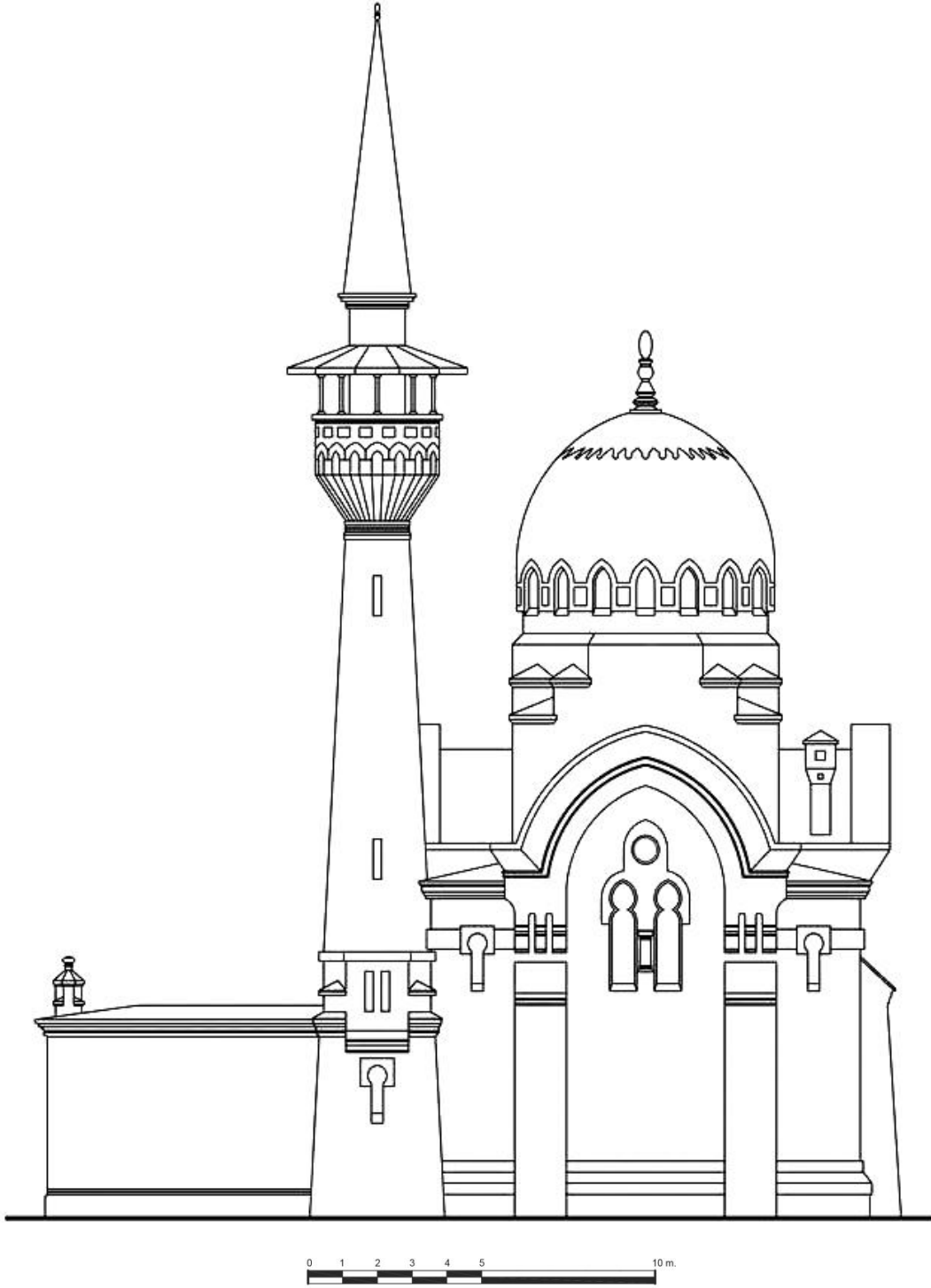
Çizim 57. Köstence I. Carol (Kral) Camii Alt Kat Planı (Pauleanu ve Coman'dan Düzenlenerek)

Kaynak: Pauleanu ve Coman, 2010: 112.



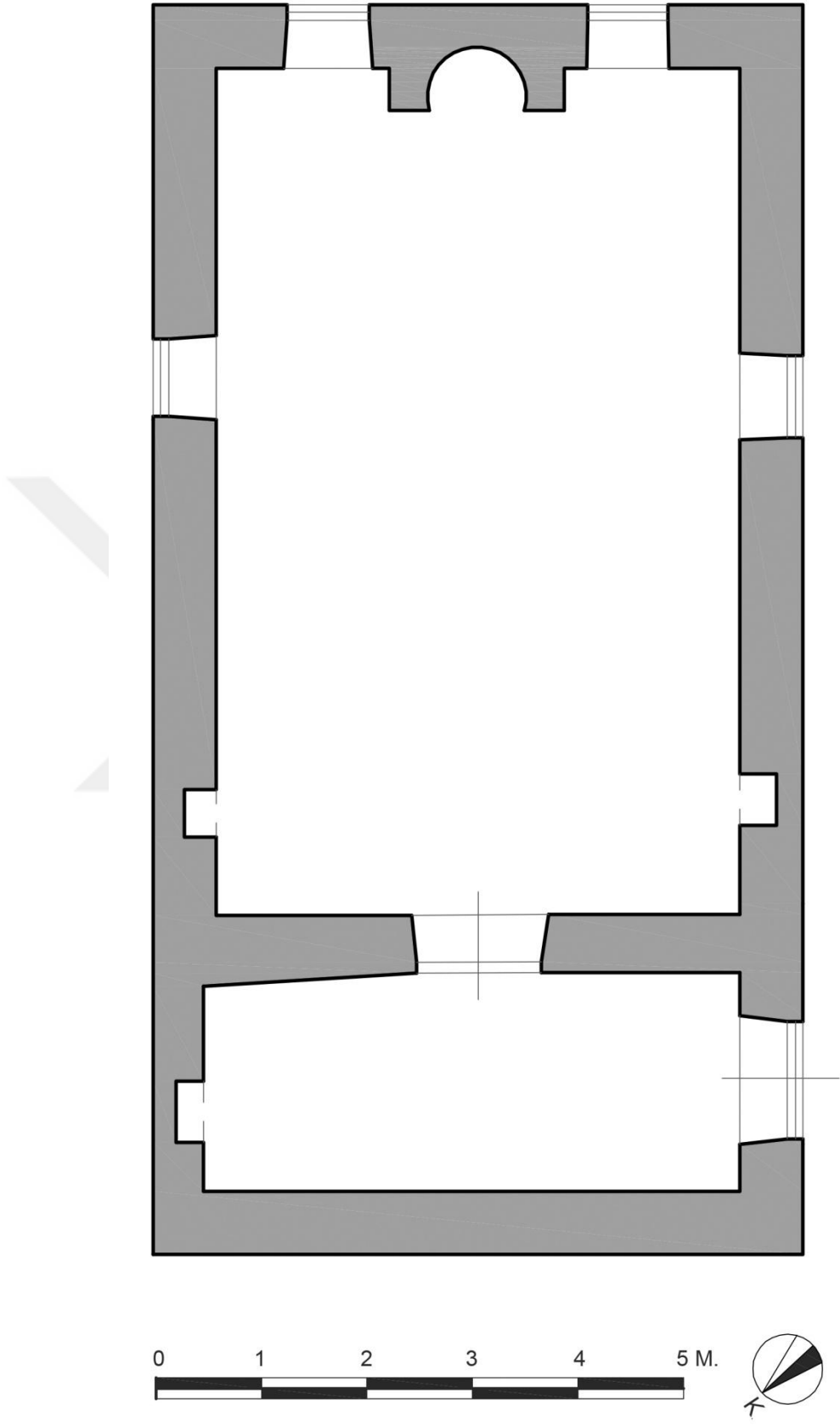
Çizim 58. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kuzey Cephesi

Kaynak: Pauleanu ve Coman, 2010: 112.

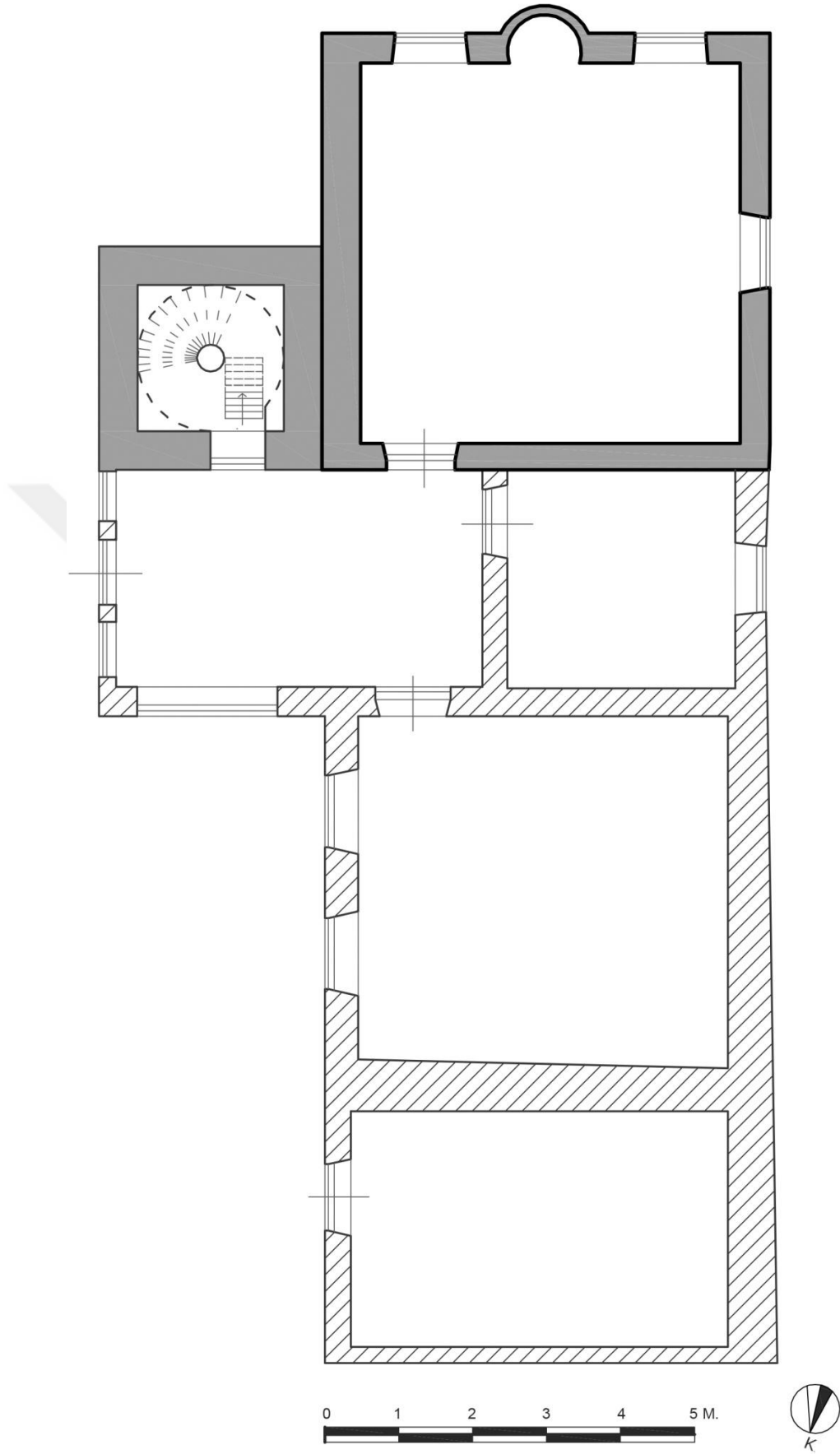


Çizim 59. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Batı Cephesi

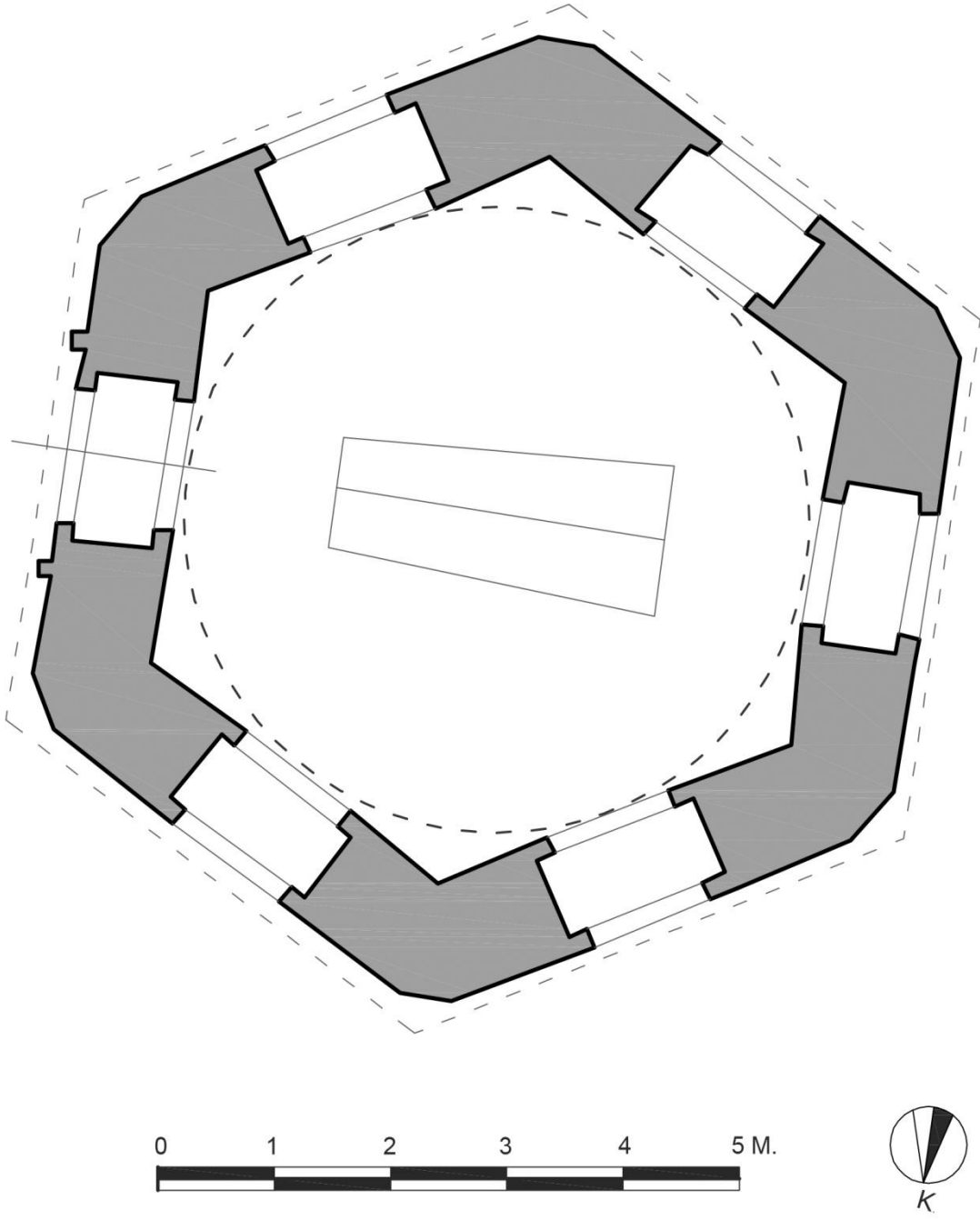
Kaynak: Pauleanu ve Coman, 2010: 112.



Çizim 60. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii Planı

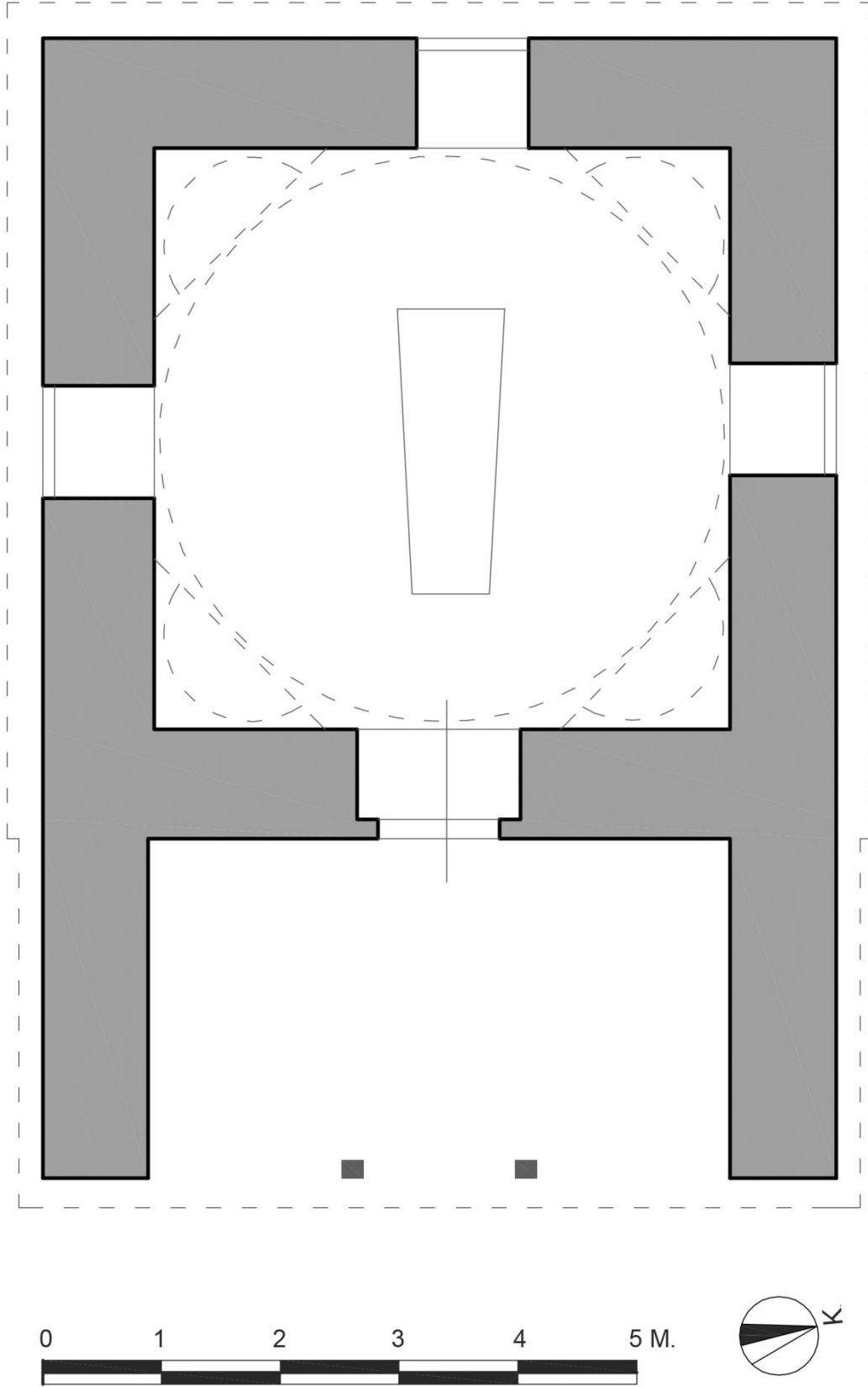


Çizim 61. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii Planı

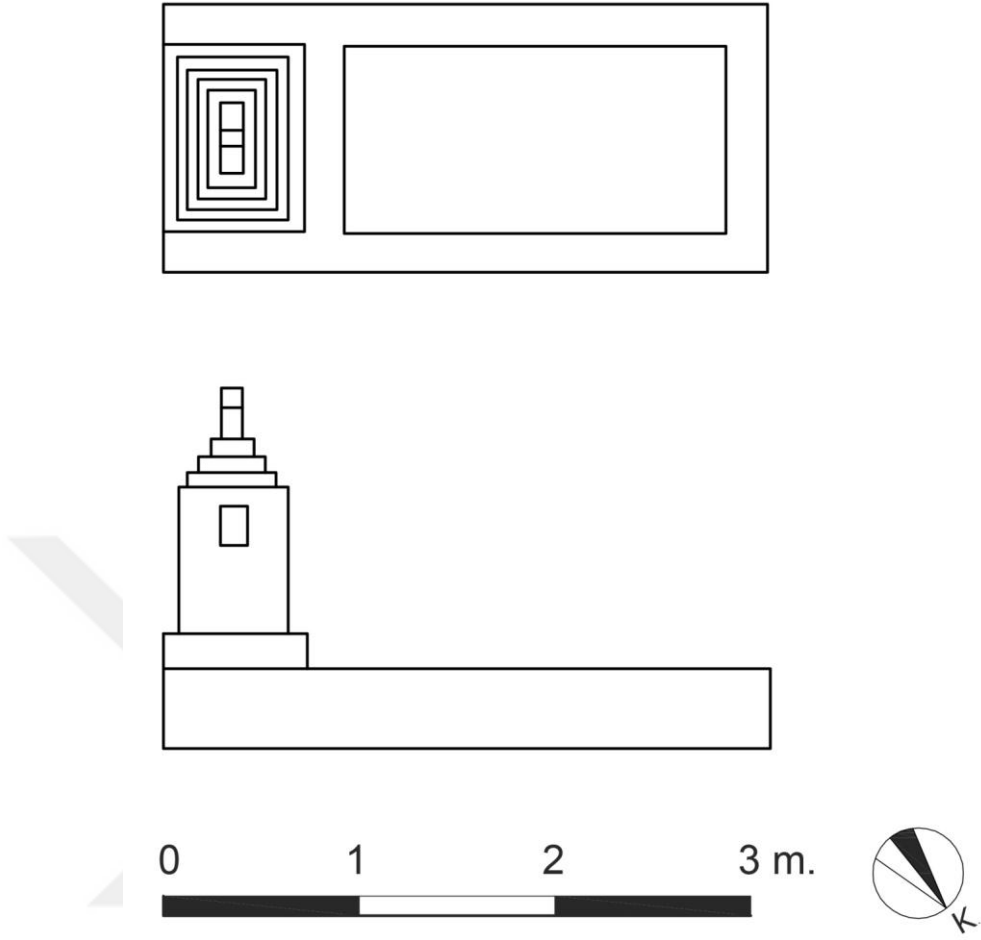


Çizim 62. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin Planı

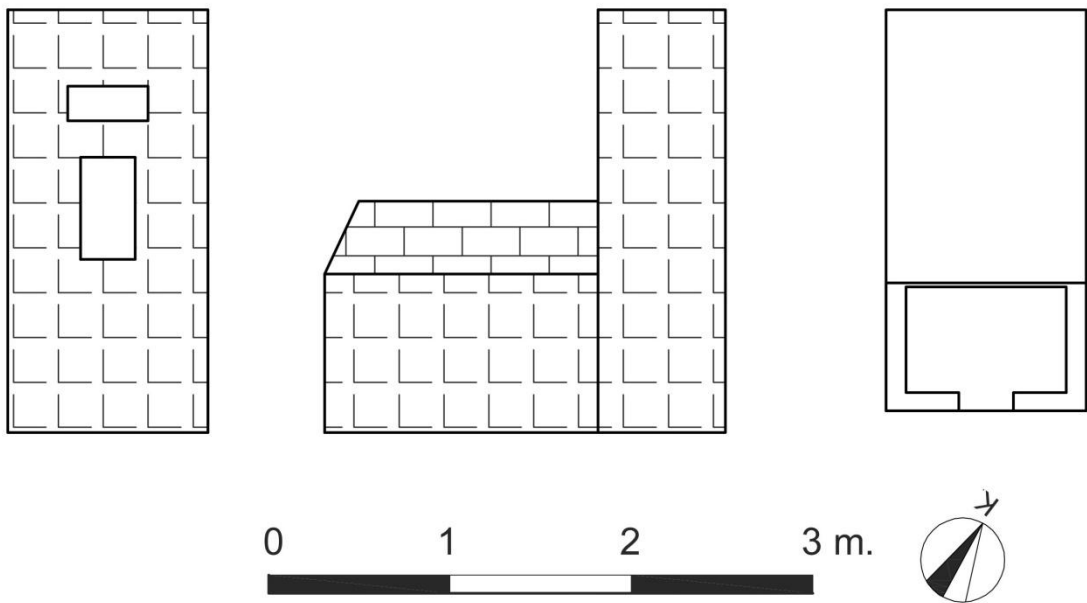
Kaynak: Ayverdi, 1977: 12.



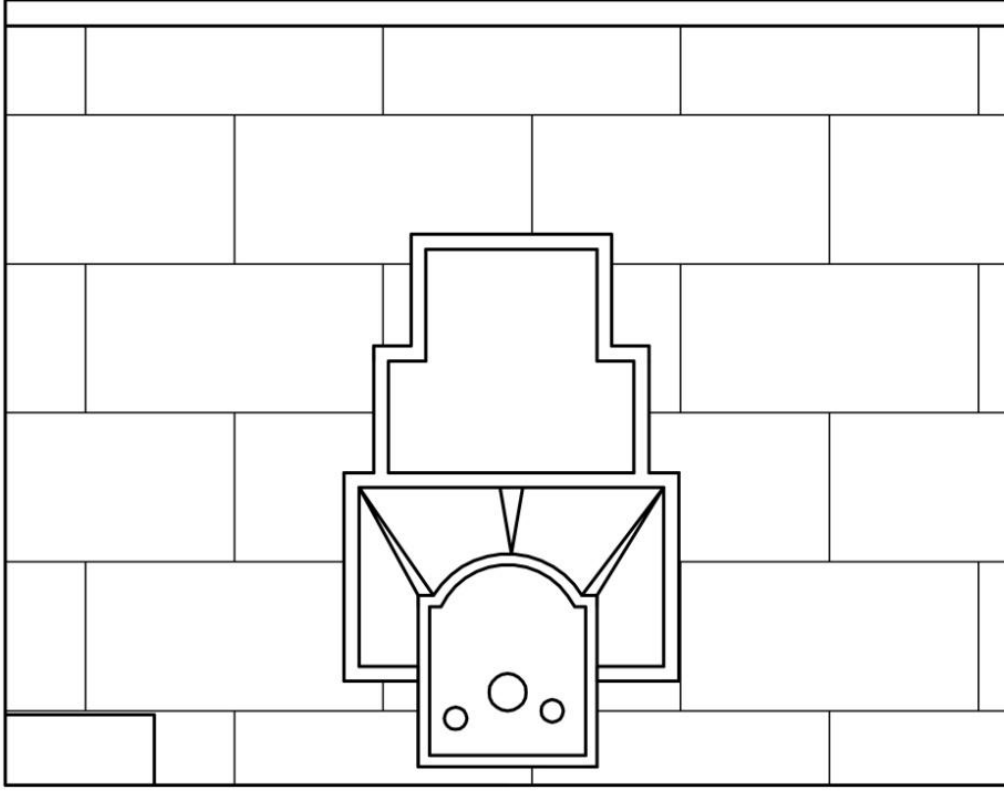
Çizim 63. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin Planı



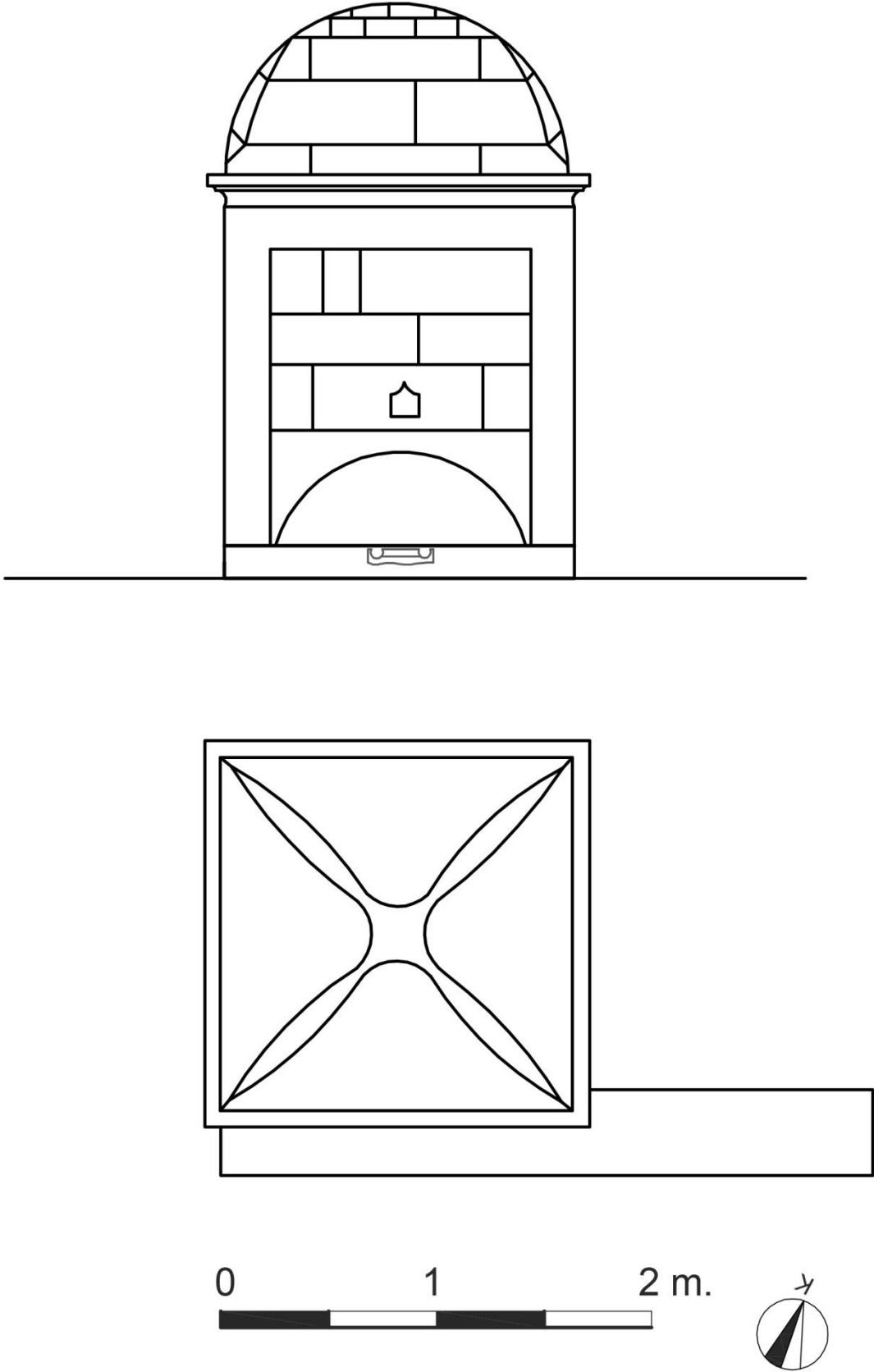
Çizim 64. İshakça İshak Baba Türbesi'nin Planı



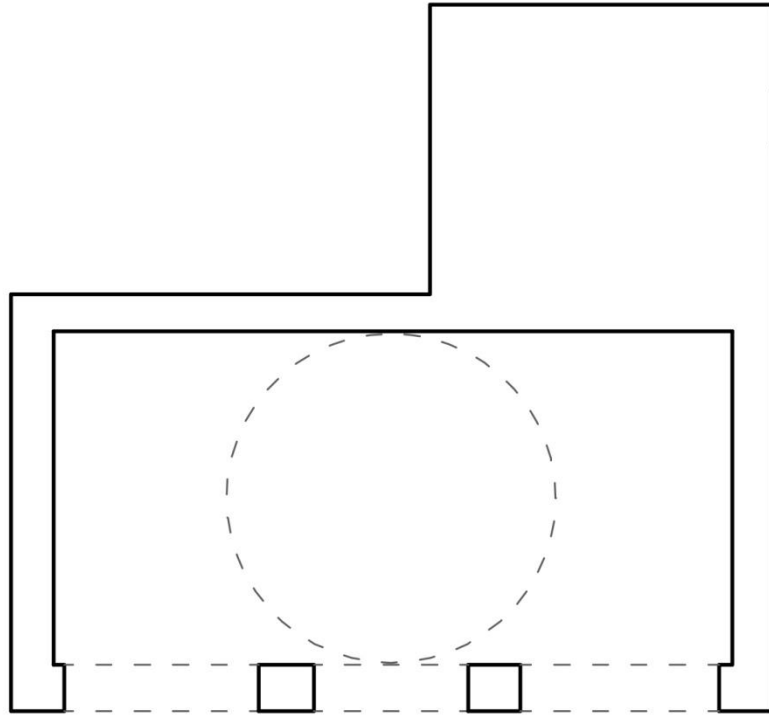
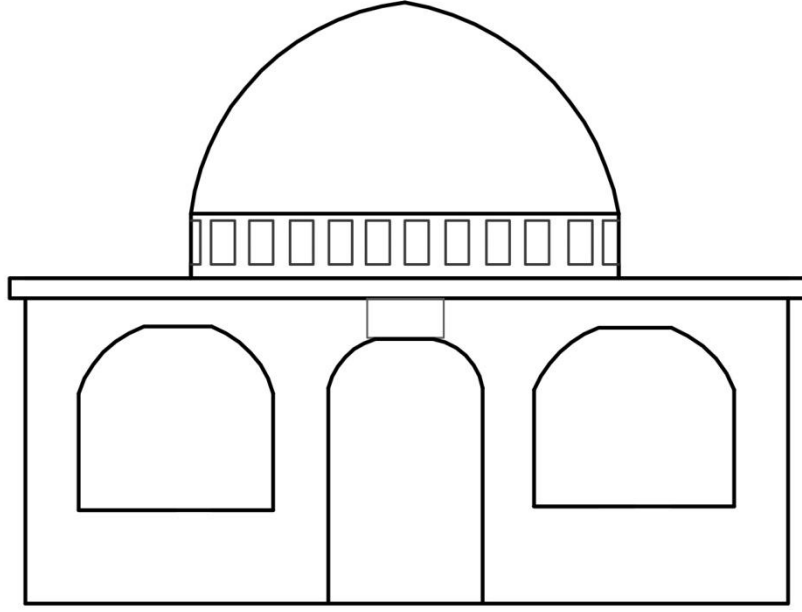
Çizim 65. Çernavoda (Boğazköy) Şehit Baba Türbesi'nin Planı



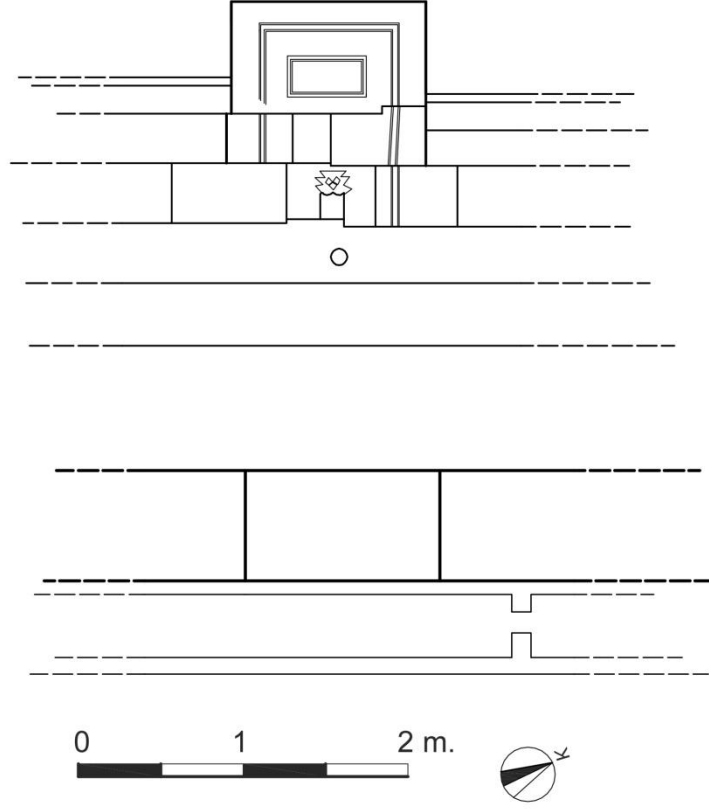
Çizim 66. Babadağ Gazi Ali Paşa Çeşmesi'nin Cephe Çizimi



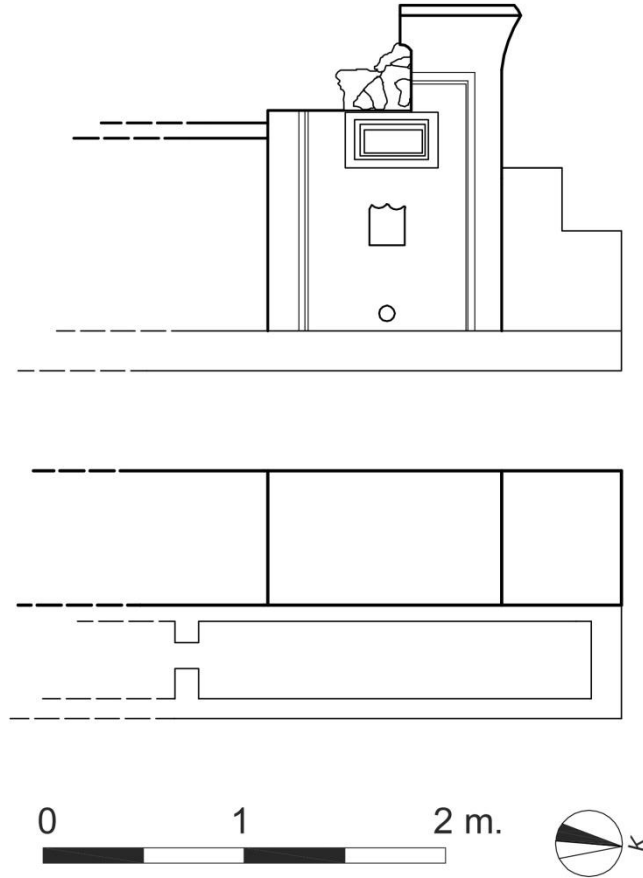
Çizim 67. Köstence Sultan Abdülaziz Çeşmesi'nin Planı



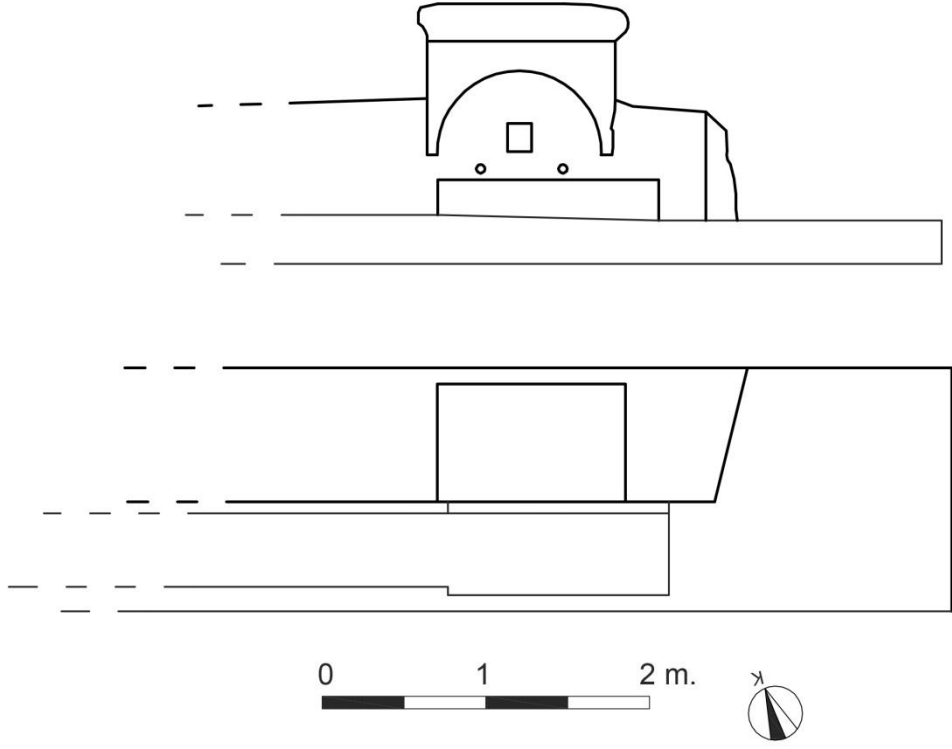
Çizim 68. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi'nin Planı



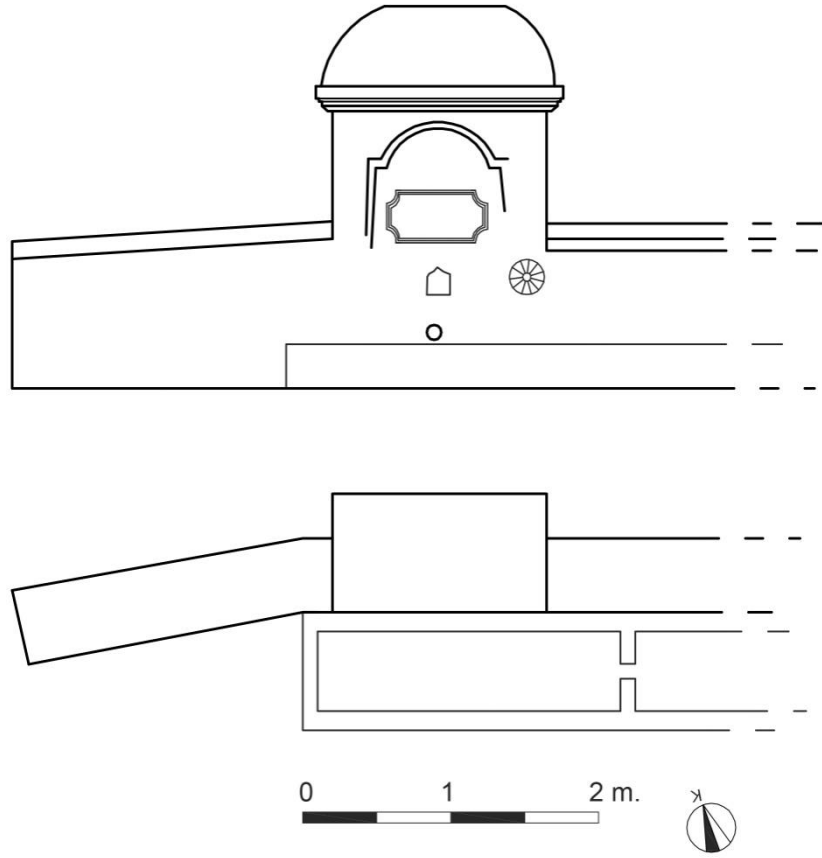
Çizim 69. Valea Tapului Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı



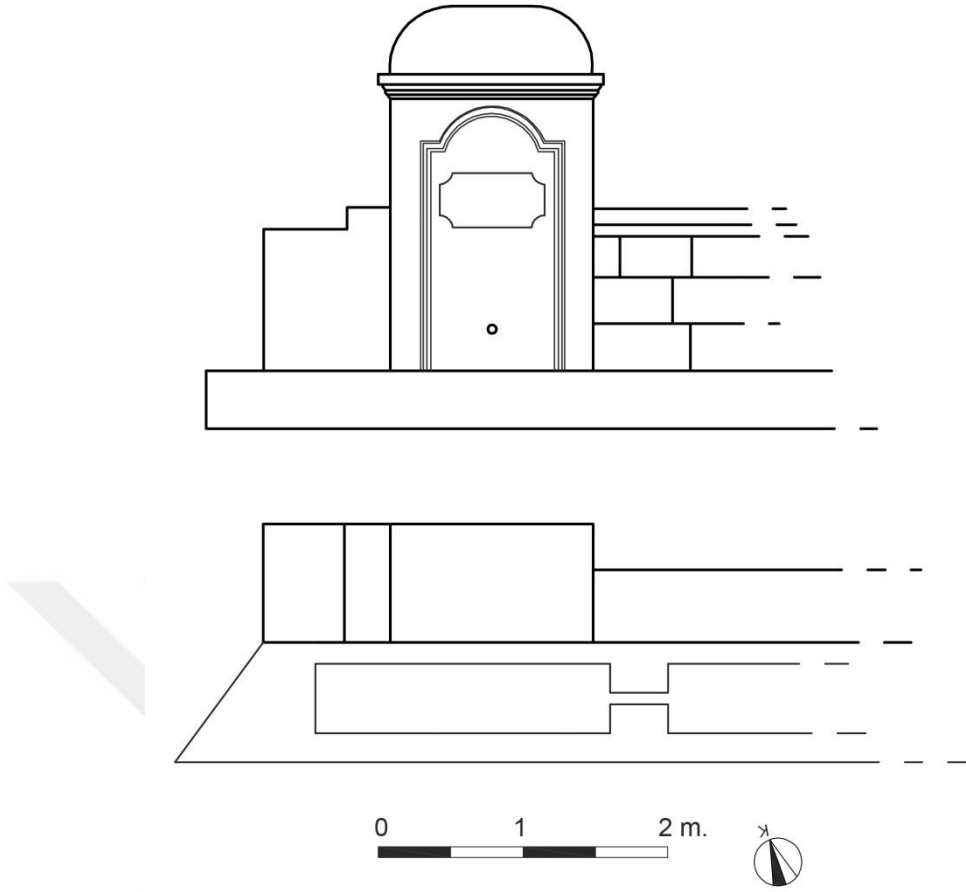
Çizim 70. Valea Tapului Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı



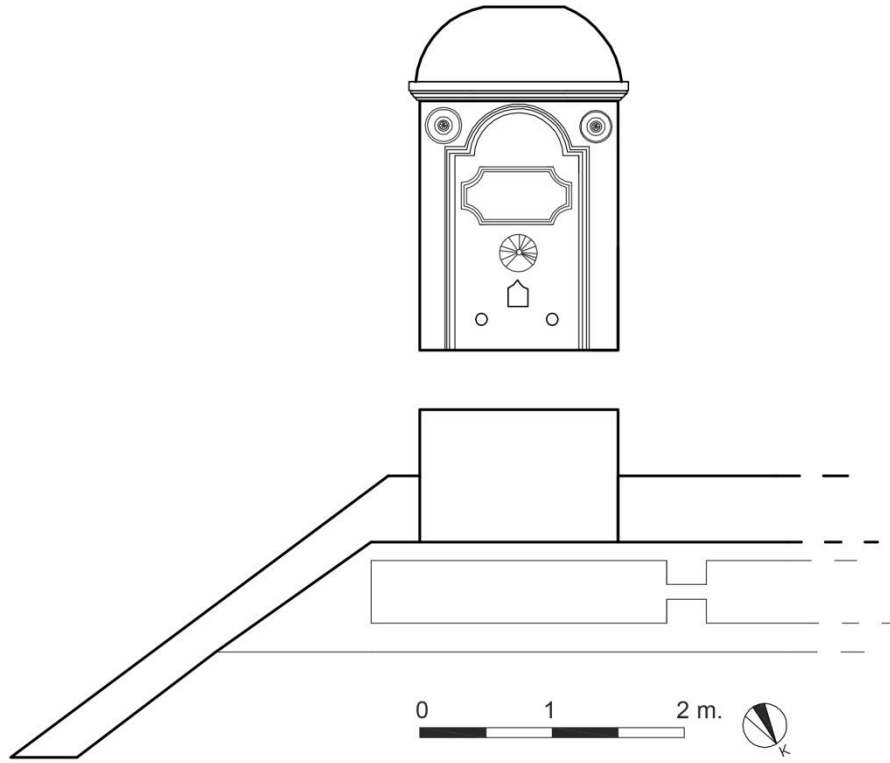
Çizim 71. Baneasa (Paraköy) Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı



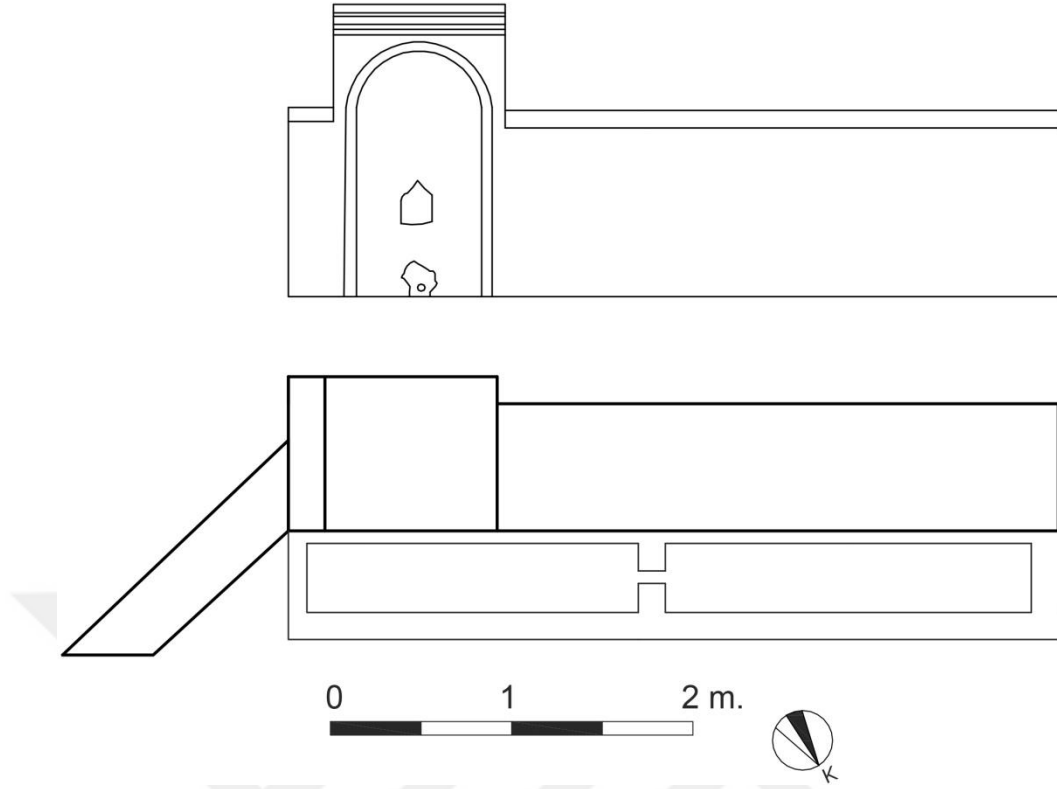
Çizim 72. Baneasa (Paraköy) Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı



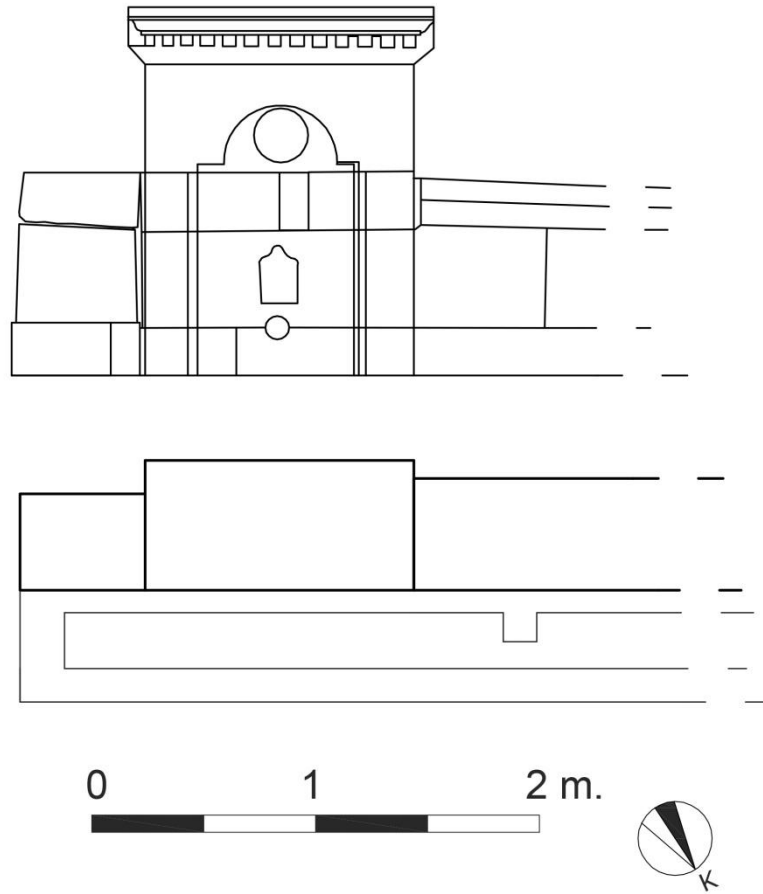
Çizim 73. Baneasa (Paraköy) Köyü 3 Nolu Çeşme'nin Planı



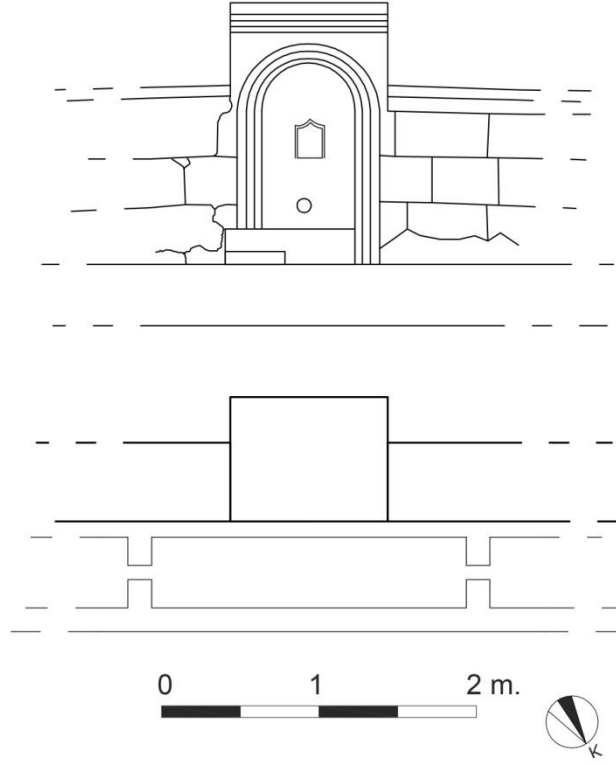
Çizim 74. Canlia (Kanlı) Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı



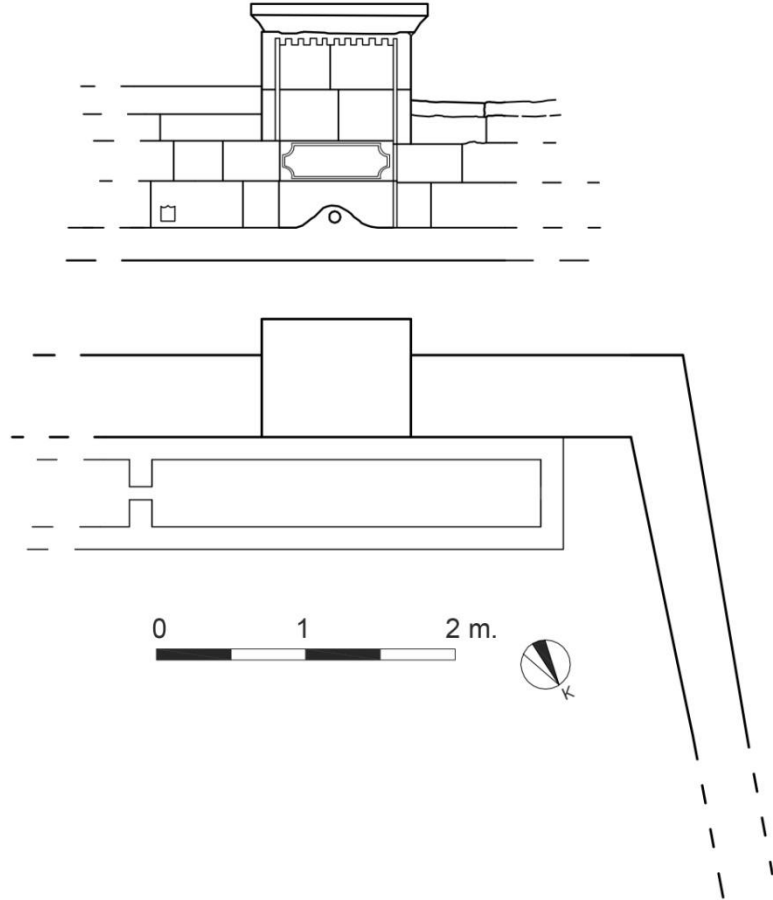
Çizim 75. Canlia (Kanlı) Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı



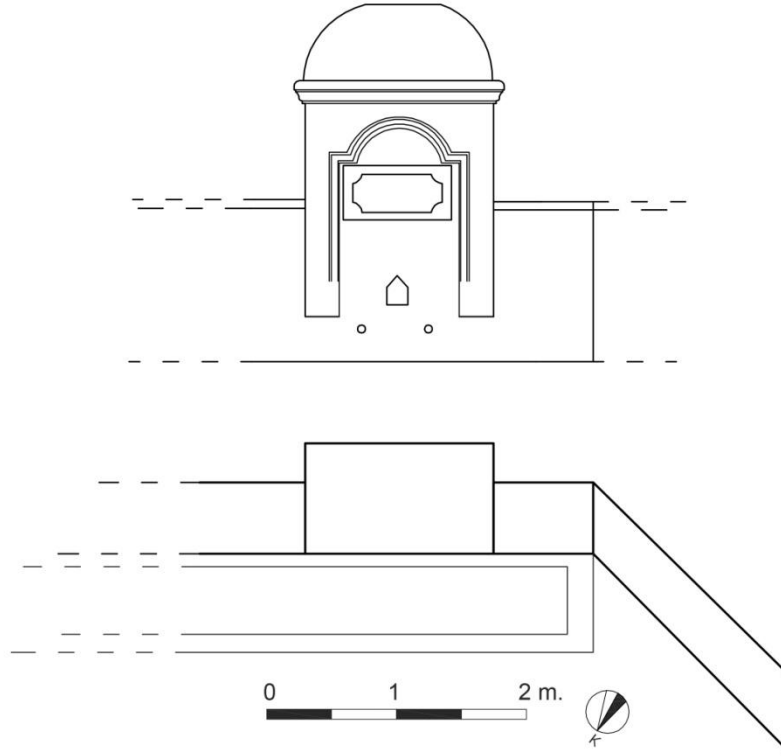
Çizim 76. Canlia (Kanlı) Köyü 3 Nolu Çeşme'nin Planı



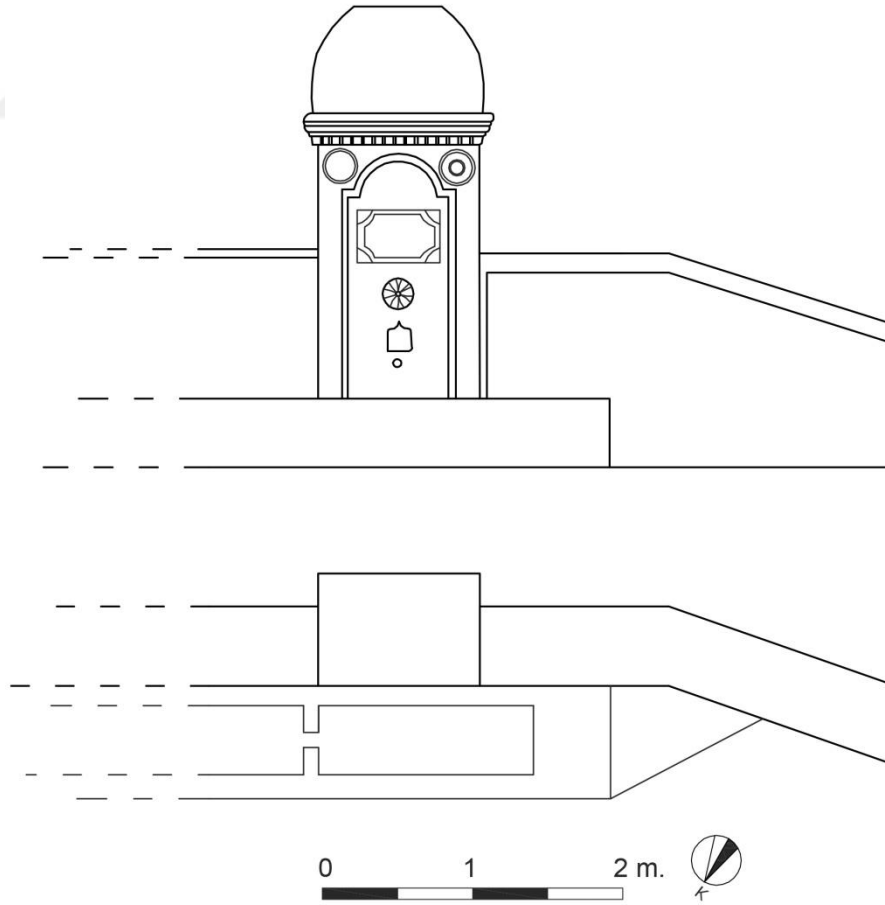
Çizim 77. Canlia (Kanlı) Köyü 4 Nolu Çeşme'nin Planı



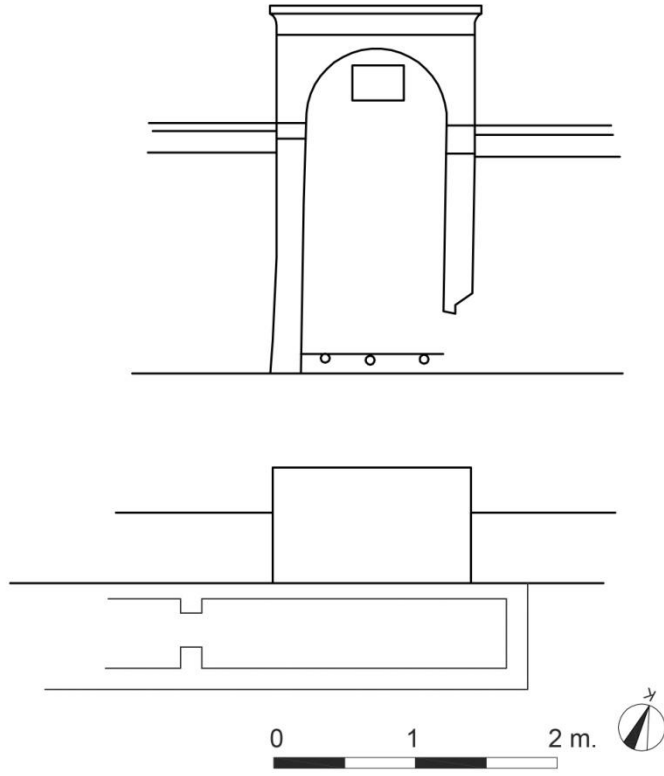
Çizim 78. Canlia (Kanlı) Köyü 5 Nolu Çeşme'nin Planı



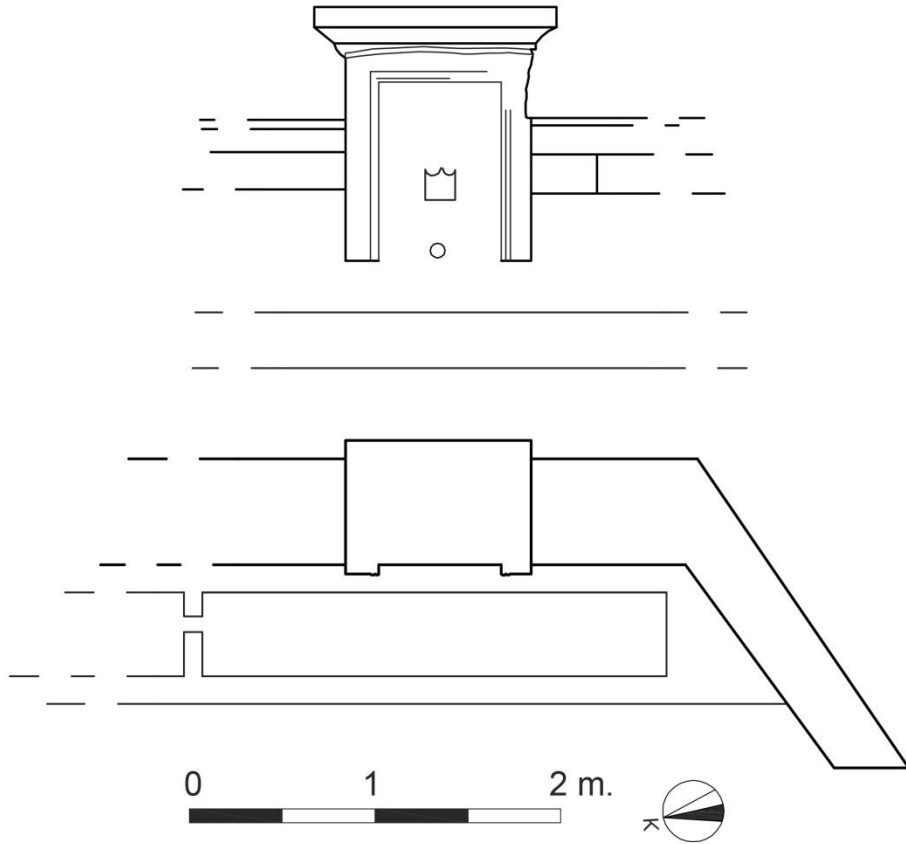
Çizim 79. Coslugea (Kozluca) Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı



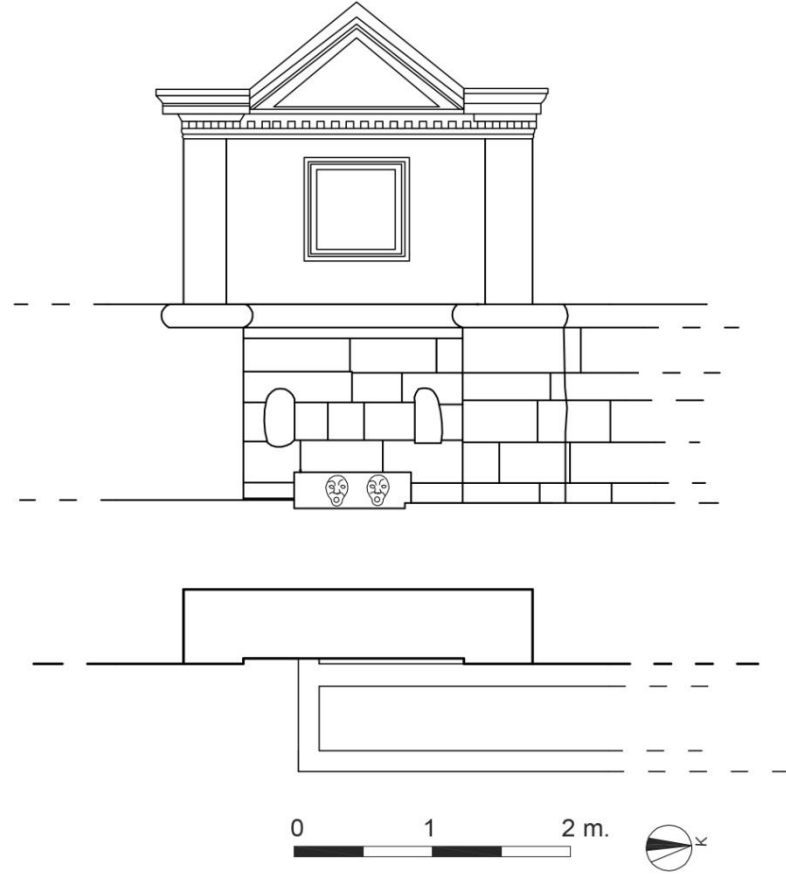
Çizim 80. Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı



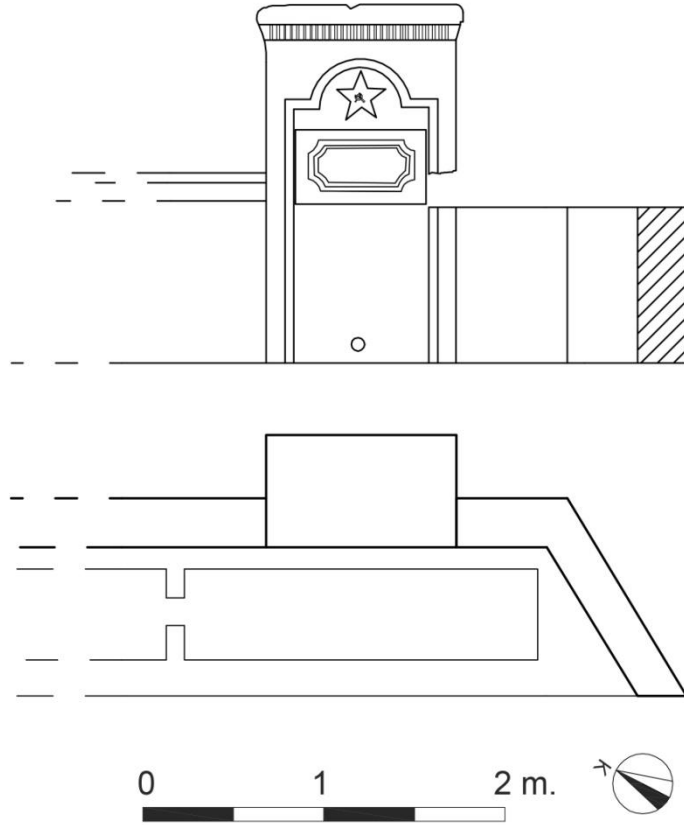
Çizim 81. İon Corvin (Kuzgun) Köyü Çeşmesi'nin Planı



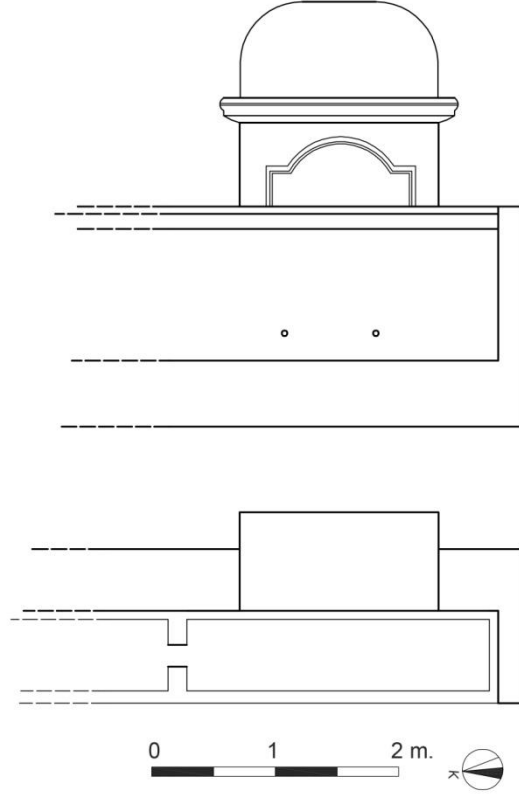
Çizim 82. İzvoarele Köyü Çeşmesi'nin Planı



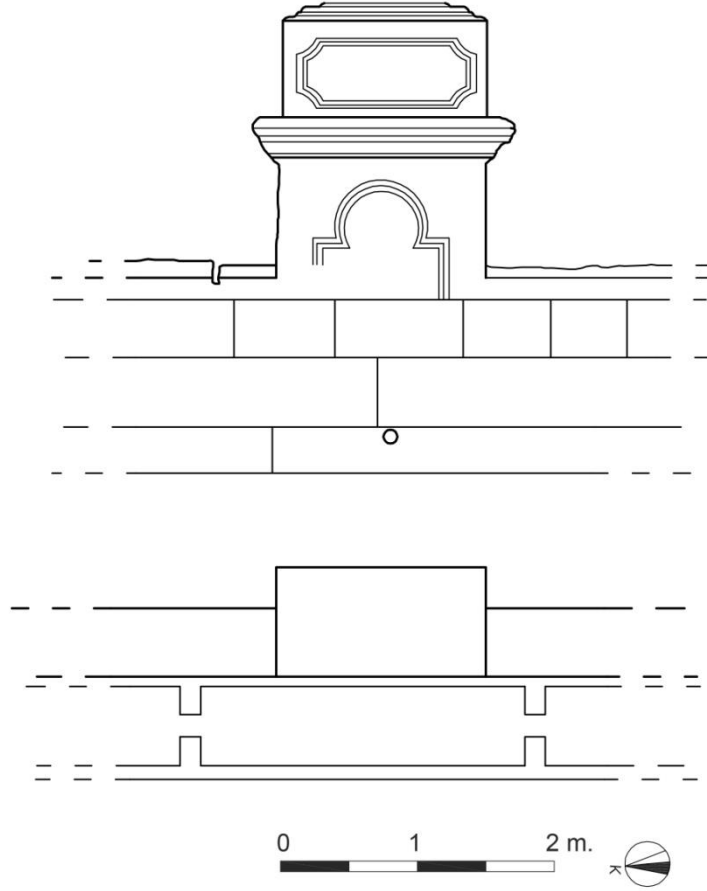
Çizim 83. İzvoru Mare Köyü Çeşmesi'nin Planı



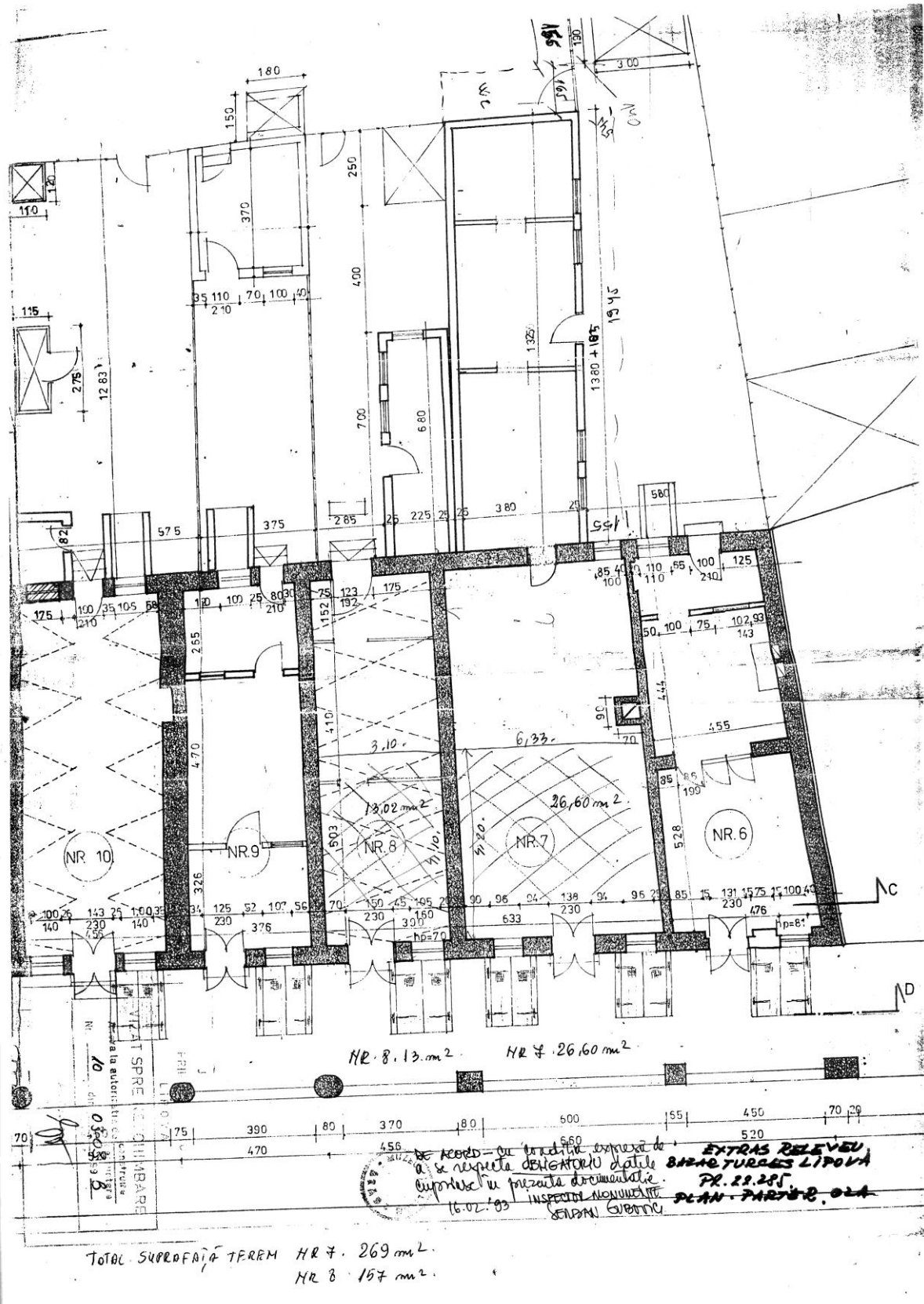
Çizim 84. Lipnita Köyü Çeşmesi'nin Planı



Çizim 85. Oltina Köyü 1 Nolu Çeşme'nin Planı

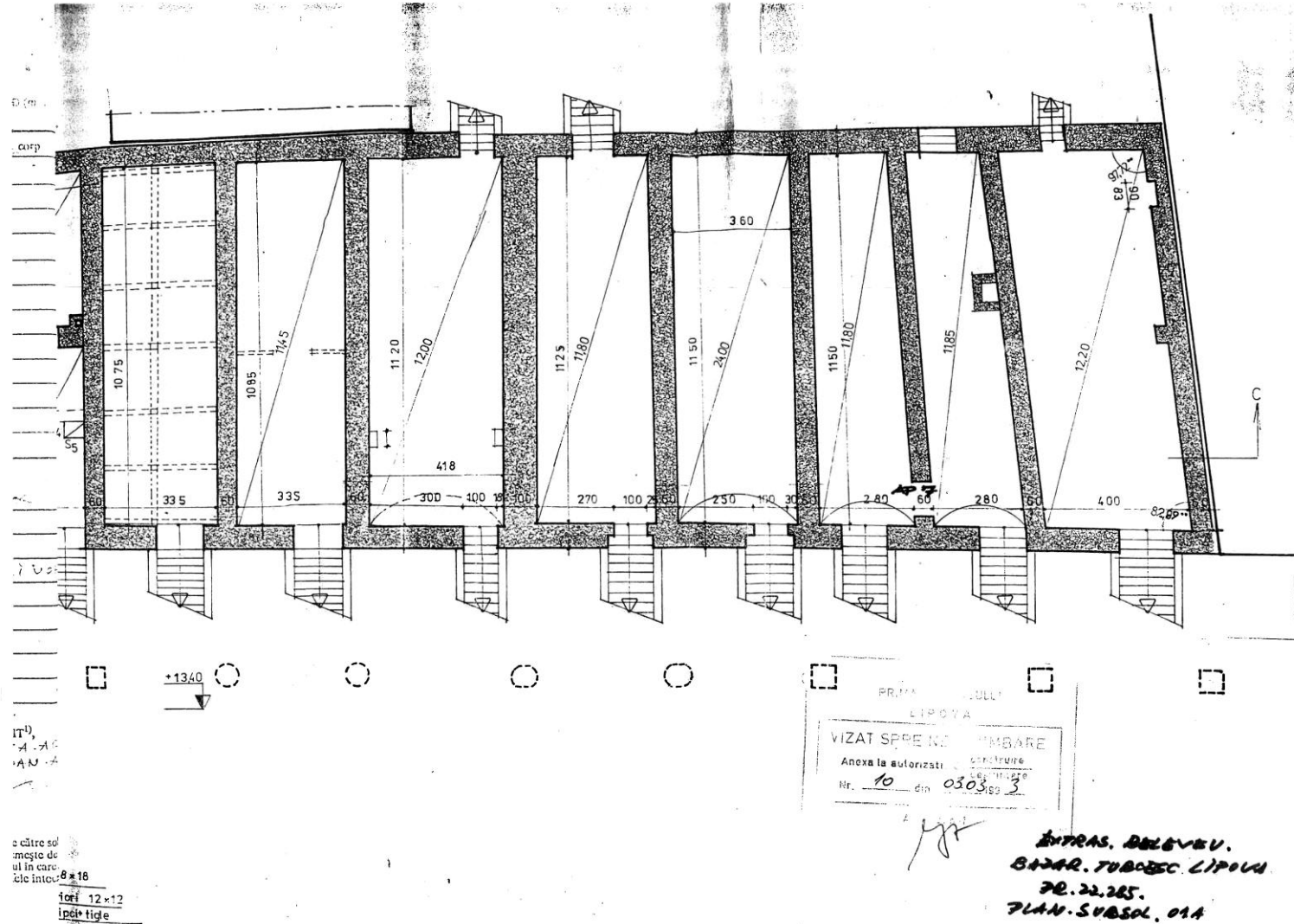


Çizim 86. Oltina Köyü 2 Nolu Çeşme'nin Planı



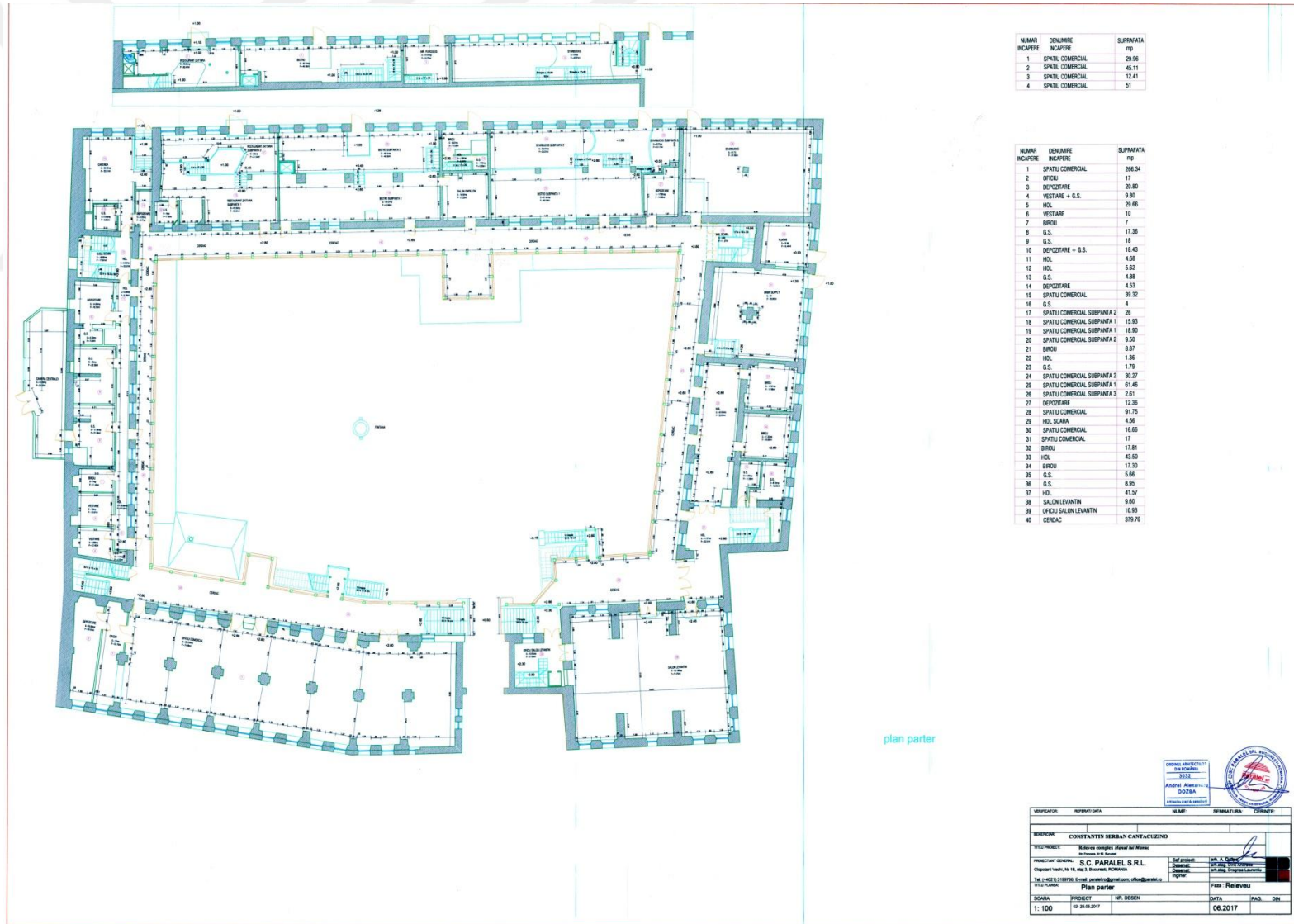
Çizim 87. Lipova Türk Hanı'nın Zemin Kat Planı

Kaynak: Lipova Belediyesi Arşivi'nden



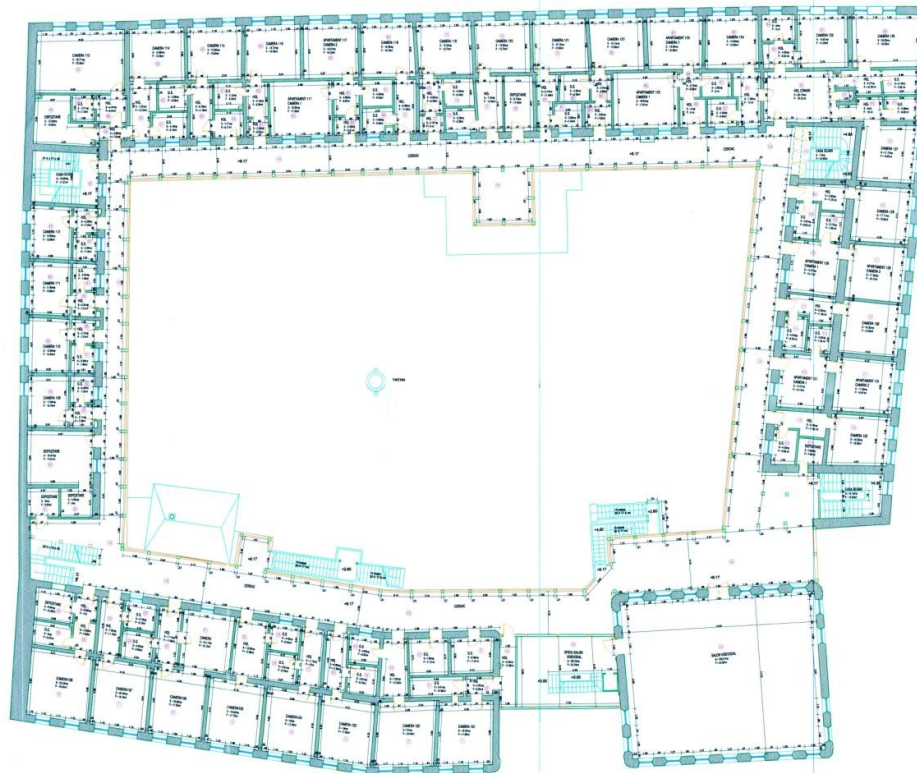
Çizim 88. Lipova Türk Hanı'nın Bodrum Kat Planı

Kaynak: Lipova Belediyesi Arşivi'nden



Çizim 90. Bükreş Manuk Han'ın Birinci Kat Planı

Kaynak: Murat Demiray'ın Arşivi'nden

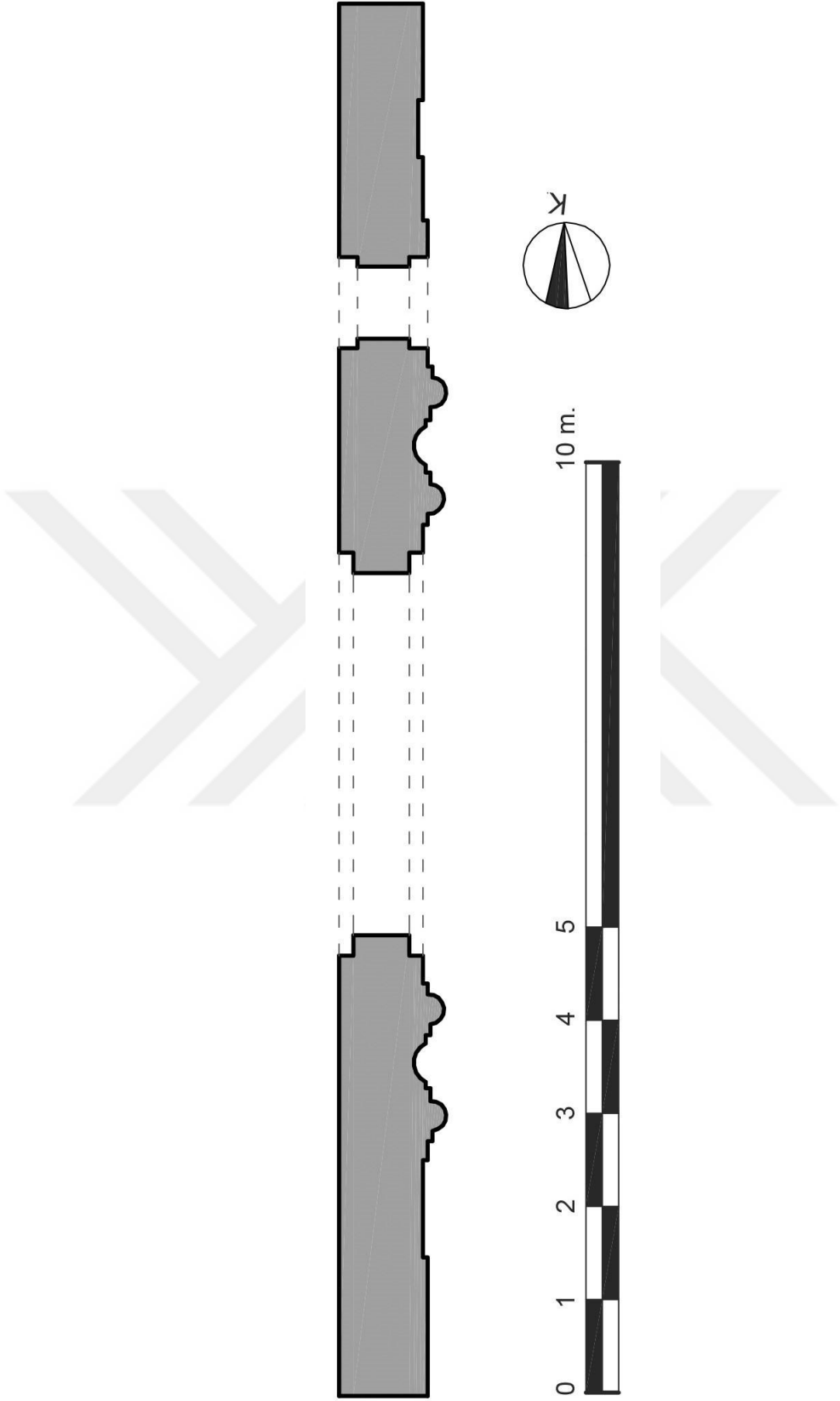


NUMAR INCARTARE	DENUMIRE INCARTARE	SUPRAFATA m2	NUMAR INCARTARE	DENUMIRE INCARTARE	SUPRAFATA m2
1	CAMERA 151	19.30	71	HOL	6.5
2	CAMERA 102	21	72	HOL	2.10
3	CAMERA 103	19	73	G.S.	4.26
4	CAMERA 104	19	74	G.S.	4.04
5	CAMERA 105	19.50	75	CAMERA	15.45
6	CAMERA 106	19.80	76	CAMERA	15.50
7	CAMERA 107	20.40	77	HOL	7.7
8	CAMERA 108	22.53	78	DEPOZITARE	6.75
9	G.S.	8.36	79	DEPOZITARE	16.15
10	HOL	2.92	80	HOL	3.81
11	G.S.	5.81	81	HOL	3.87
12	G.S.	7.68	82	G.S.	3.9
13	HOL	7.92	83	HOL	2.91
14	G.S.	8.41	84	HOL	3.81
15	G.S.	4.63	85	CAMERA	15.14
16	HOL	6.93	86	CAMERA	19.82
17	G.S.	7.1	87	CAMERA	15.82
18	G.S.	4.81	88	HOL	17.4
19	G.S.	4.42	89	HOL	4.05
20	HOL	10.86	90	CAMERA	15.84
21	G.S.	16.17	91	G.S.	3.95
22	HOL	7.11	92	G.S.	4.5
23	G.S.	4.29	93	HOL	7.10
24	G.S.	4.83	94	G.S.	4.5
25	HOL	7	95	HOL	4.05
26	G.S.	2.90	96	HOL	20.13
27	HOL	3	97	CAMERA	14.81
28	DEPOZITARE	6.64	98	CAMERA	20.03
29	G.S.	5.9	99	HOL	5.27
30	DEPOZITARE	5.05	100	G.S.	5.75
31	DEPOZITARE	5	101	DEPOZITARE	6.76
32	DEPOZITARE	18.47	102	HOL	5
33	HOL	3.11	103	G.S.	0.9
34	CAMERA	11.18	104	CASA SCARI	17.80
35	HOL	2.48	105	CAMERA	17.12
36	CAMERA	12.06	106	HOL	5.00
37	G.S.	3.38	107	CAMERA	17.71
38	HOL	2.12	108	CAMERA	4.87
39	CAMERA	3.24	109	G.S.	3.72
40	CAMERA	11.84	110	CAMERA	14.27
41	G.S.	2.42	111	CAMERA	17.00
42	CAMERA	3.39	112	HOL	6.17
43	CAMERA	2.38	113	CAMERA	16.95
44	HOL	2.29	114	CAMERA	4.25
45	CASA SCARI	18.90	115	G.S.	3.58
46	DEPOZITARE	12.50	116	CAMERA	14.27
47	G.S.	2.47	117	CAMERA	17.00
48	CAMERA	4.44	118	HOL	6.17
49	HOL	2.89	119	CAMERA	16.53
50	HOL	7.27	120	HOL	4.51
51	G.S.	6.1	121	DEPOZITARE	3.88
52	G.S.	3.5	122	PAZI VORVODAL	6.83
53	HOL	123	123	SPECI SALON VORVODAL	20.51
54	CAMERA	15.89	124	CAMERA	18.41
55	CAMERA	15.68	125	CASA SCARI	15.15
56	HOL	6.79	126	SCOPAC	48.22
57	HOL	4.17			
58	HOL	4.27	128		
59	CAMERA	16.12	129		
60	HOL	6.37	130		
61	HOL	2.25	131		
62	CAMERA	16.47	132		
63	CAMERA	13.80	133		
64	HOL	2.48	134		
65	HOL	4.81			
66	CAMERA	16.86			
67	G.S.	4.40			
68	G.S.	4.30			
69	HOL	9.20			

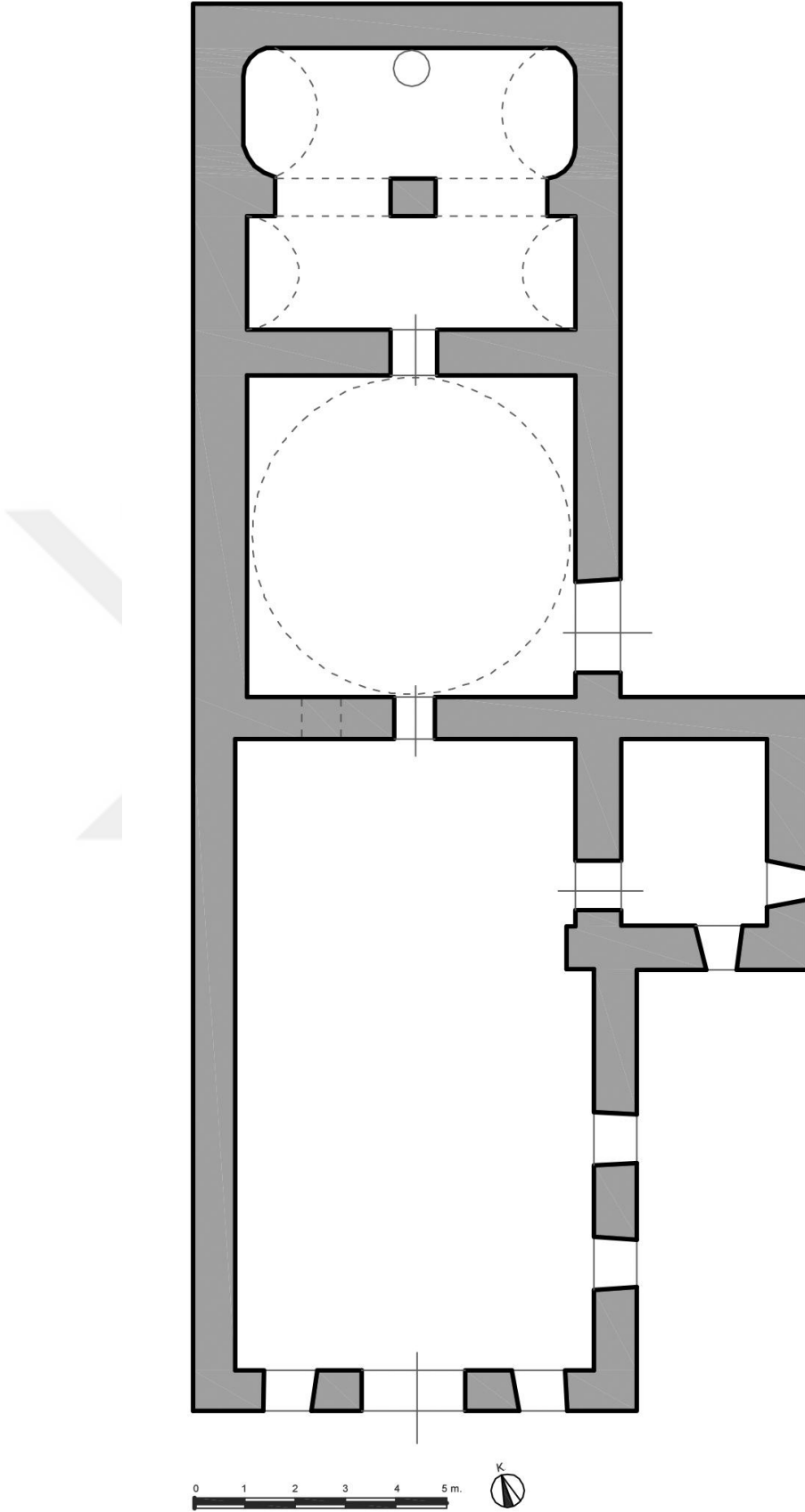
[illegible]

Çizim 91. Bükreş Manuk Han'ın İkinci Kat Planı

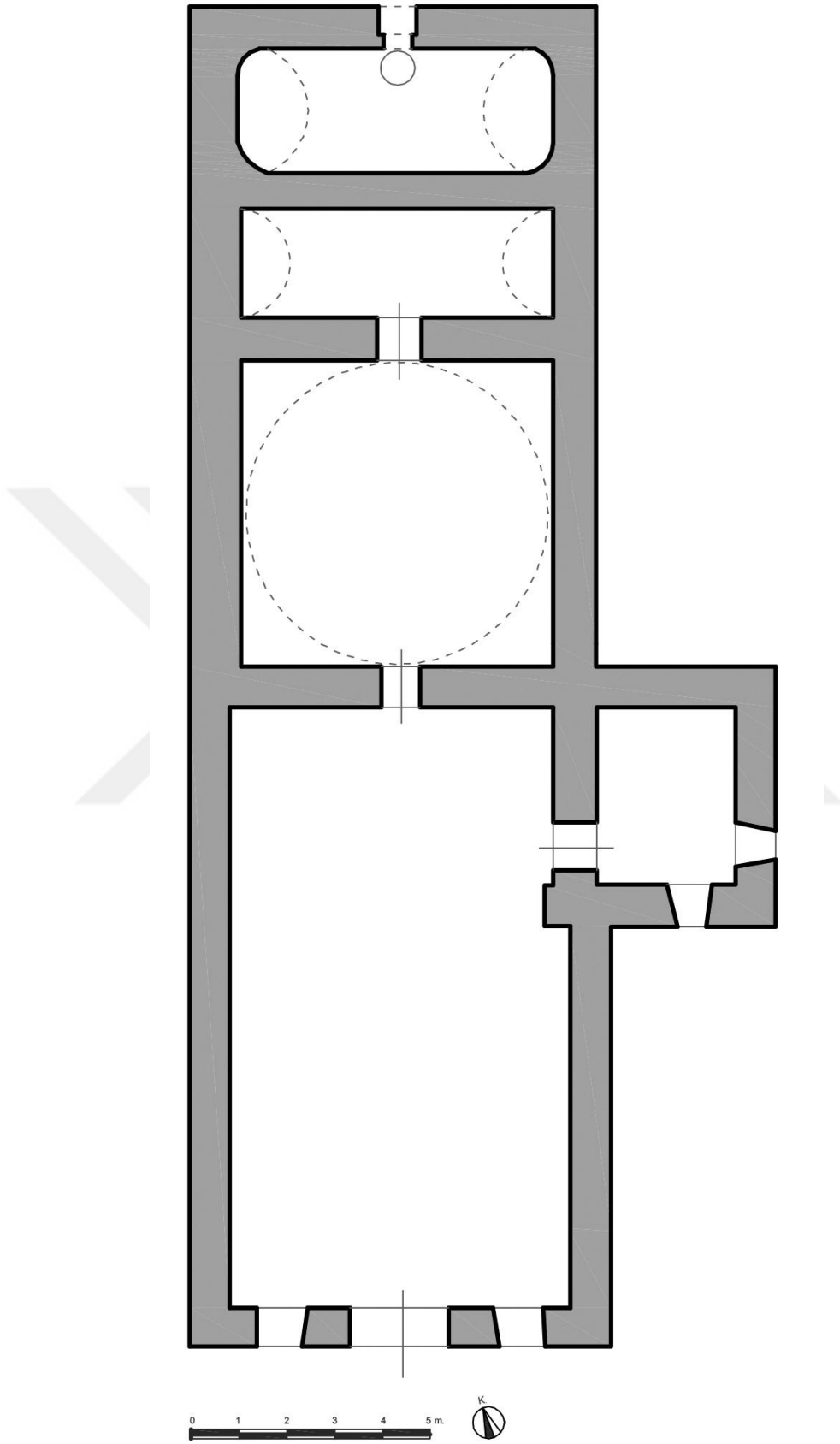
Kaynak: Murat Demiray'ın Arşivi'nden



Çizim 92. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı'nın Planı



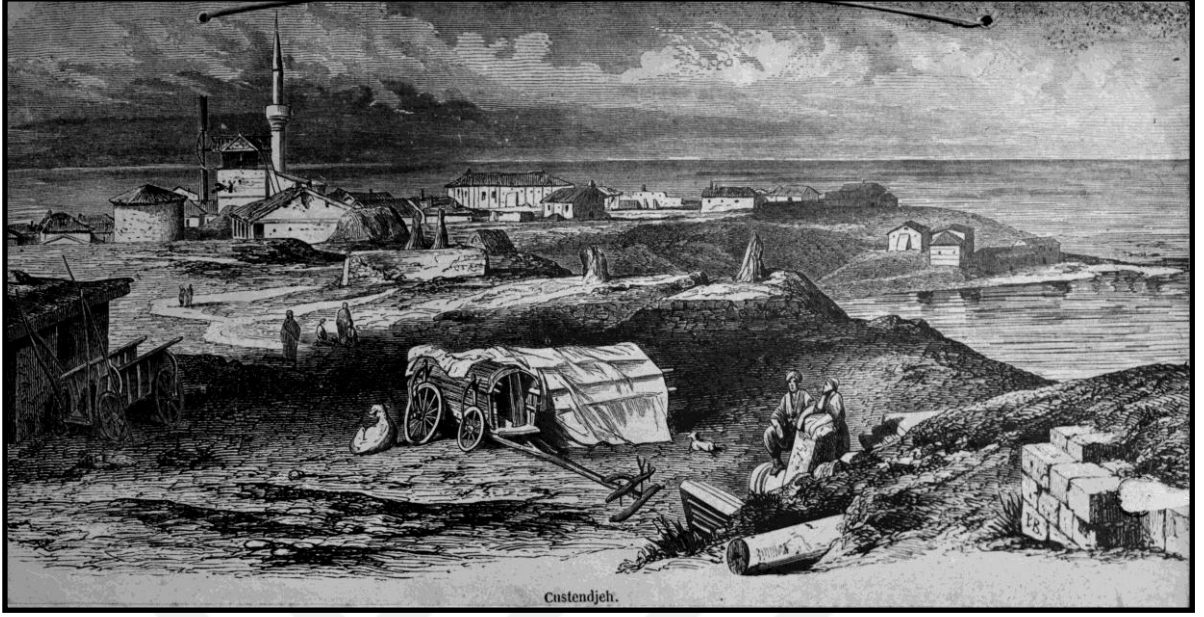
Çizim 93. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Planı



Çizim 94. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Restitüsyon Planı

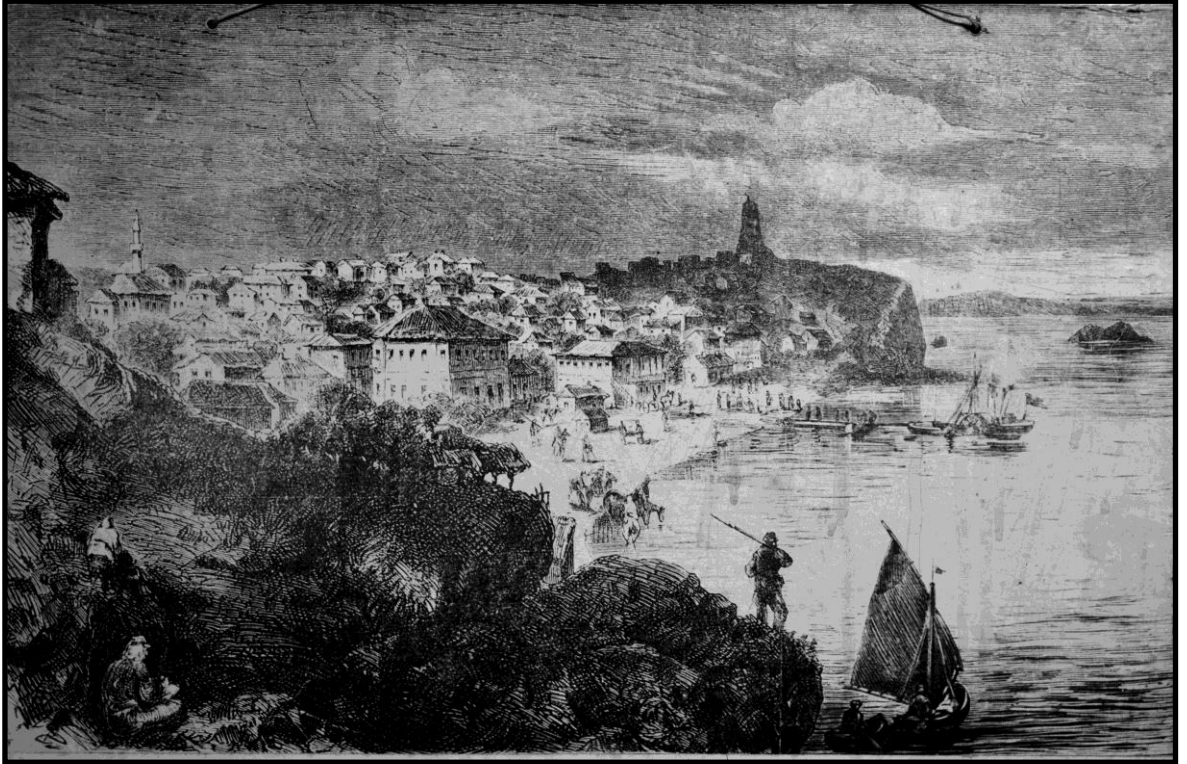


GRAVÜRLER



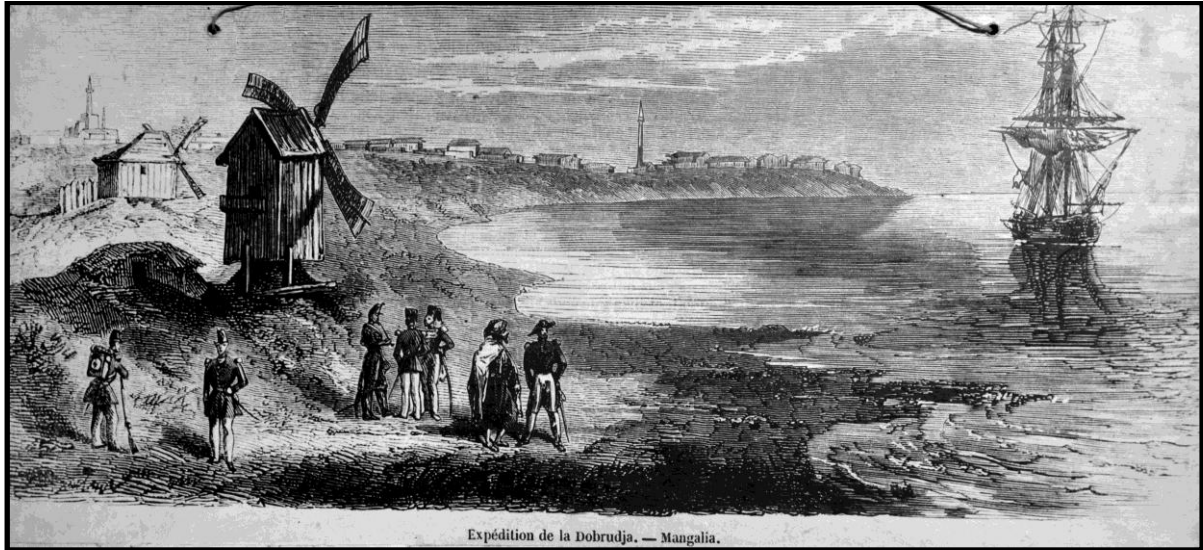
Gravür 1. Köstence Şehri Genel Görünüm 1863 Tarihli Gravür

Kaynak: Köstence Milli Tarihi ve Arkeoloji Müzesi Arşivi'nden



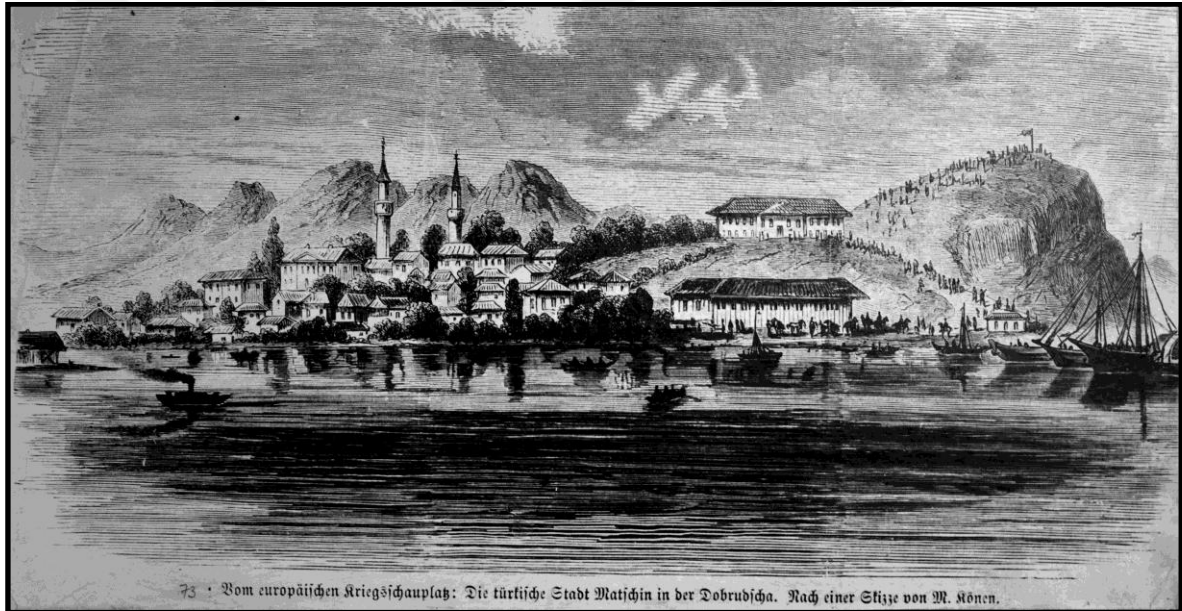
Gravür 2. Hirşova Kasabası Genel Görünüm 1877 Tarihli Gravür

Kaynak: Köstence Milli Tarihi ve Arkeoloji Müzesi Arşivi'nden



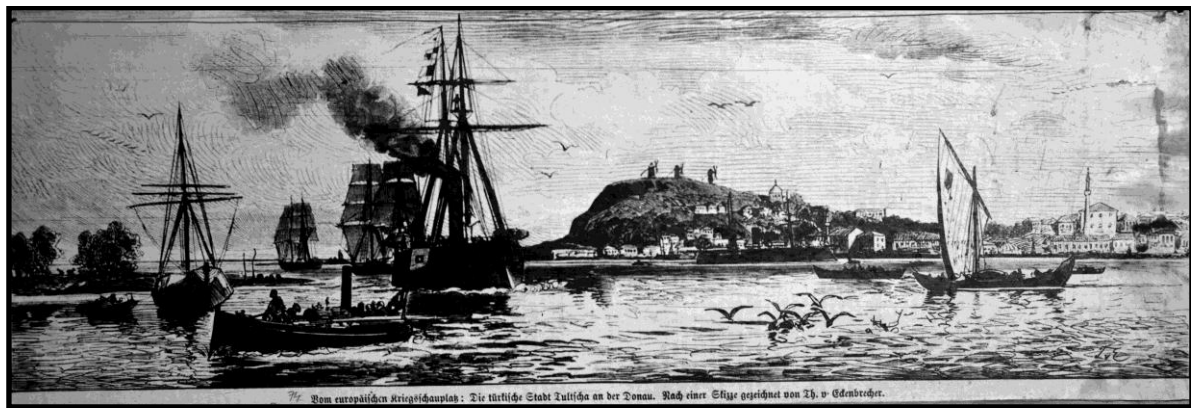
Gravür 3. Rusların Dobruca Seferi, Mangalya Kasabası 1854 Tarihli Gravür

Kaynak: Köstence Milli Tarihi ve Arkeoloji Müzesi Arşivi'nden



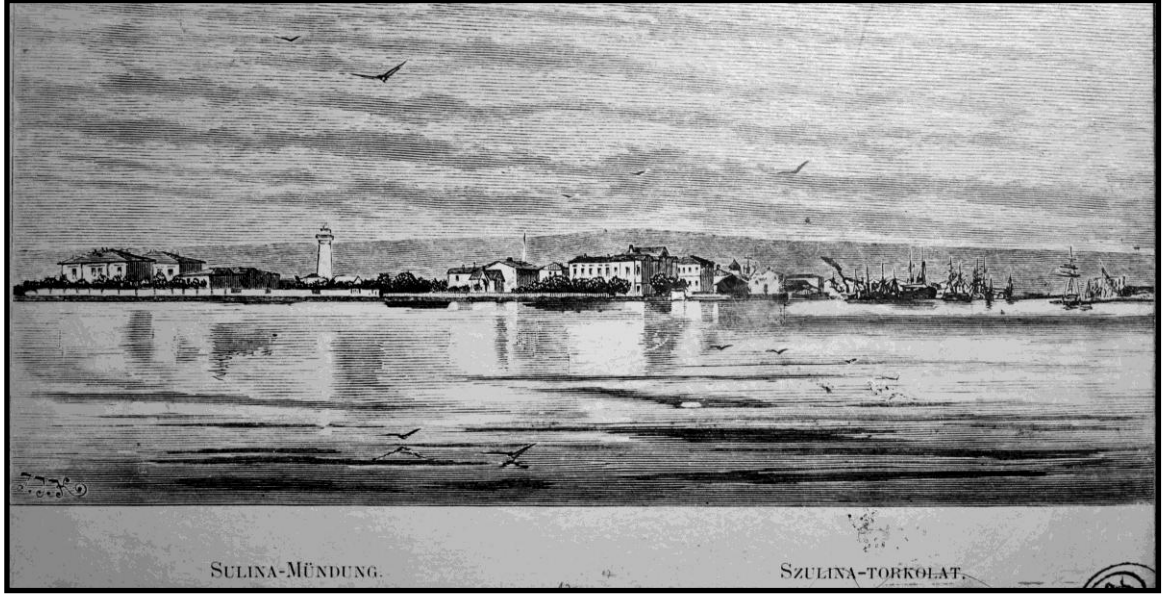
Gravür 4. Maçın Kasabası Genel Görünüm 1877 Tarihli Gravür

Kaynak: Köstence Milli Tarihi ve Arkeoloji Müzesi Arşivi'nden



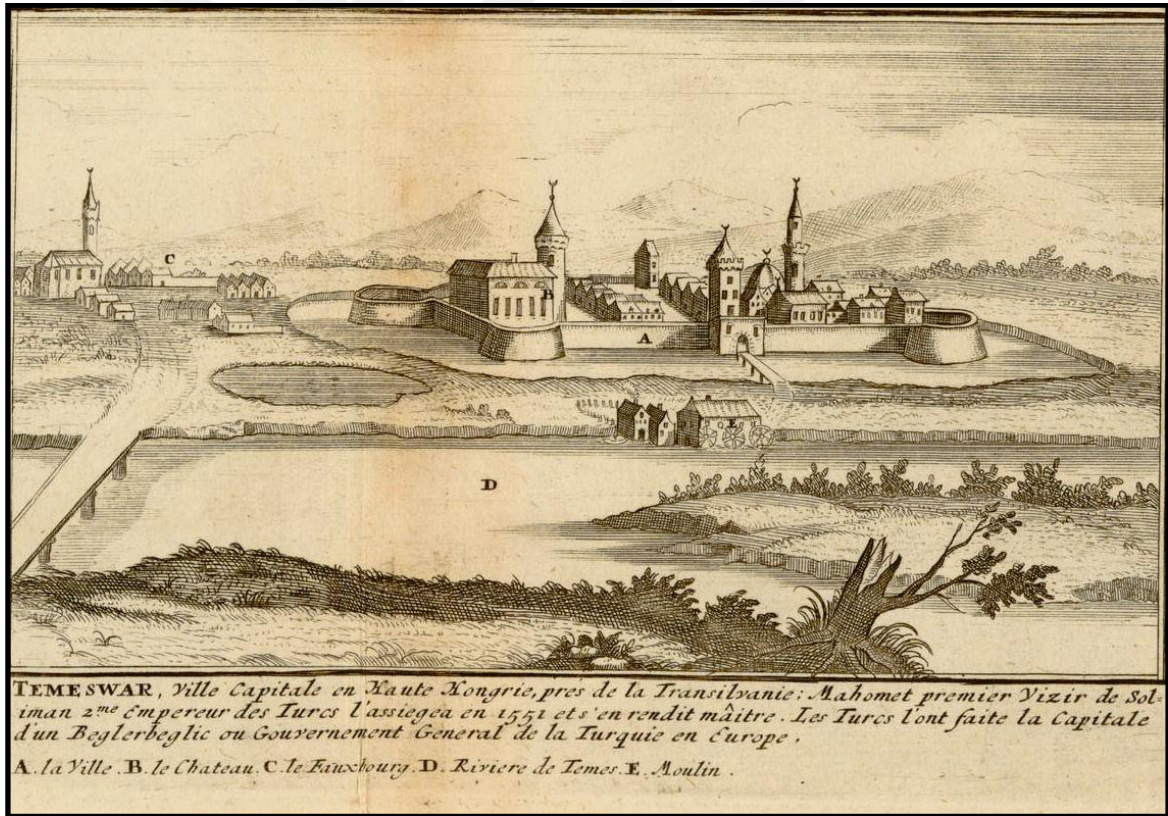
Gravür 5. Tulça Kasabası Genel Görünüm 1877 Tarihli Gravür

Kaynak: Köstence Milli Tarihi ve Arkeoloji Müzesi Arşivi'nden



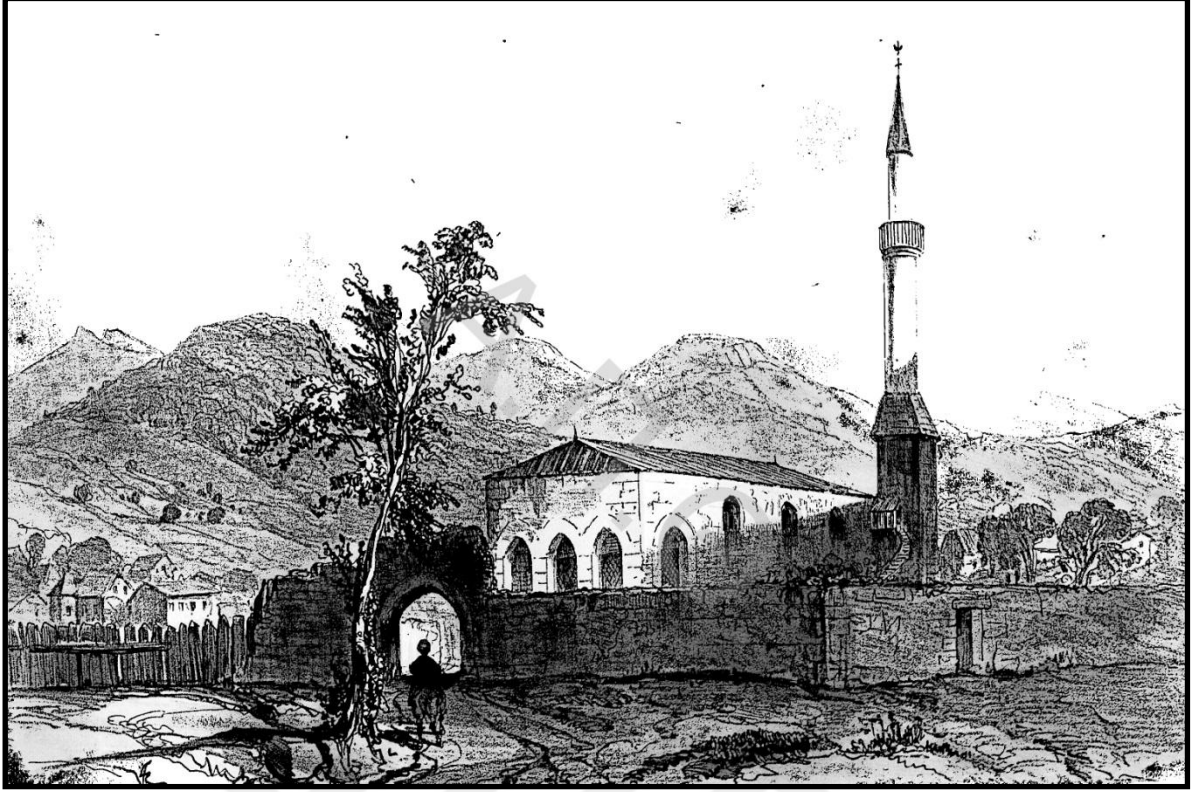
Gravür 6. Sulina Kasabası Genel Görünüm 1877 Tarihli Gravür

Kaynak: Köstence Milli Tarihi ve Arkeoloji Müzesi Arşivi'nden



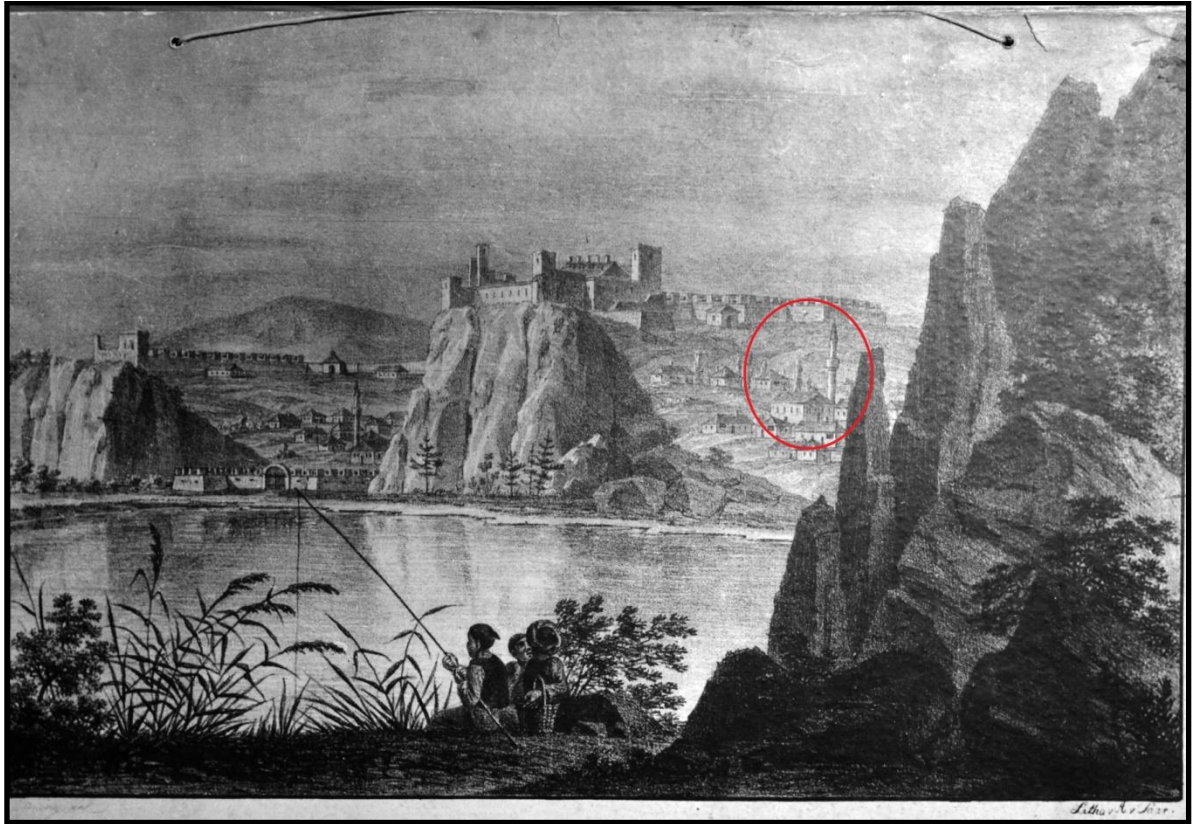
Gravür 7. Nicalos Sanson Tarafından 1656 Yılında Çizilmiş Temeşvar (Tamişvar) Kalesi

Kaynak: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Timisoara1656.jpg> (erişim tarihi: 03.04.2017)



Gravür 8. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii'nin 1828 Yılına Ait Gravürü

Kaynak: Hector ve Bearn, 1828: 72.



Gravür 9. Hırşova Kasabası Genel Görünüm 1826 Yılına Ait Gravür

Kaynak: Köstence Milli Tarihi ve Arkeoloji Müzesi Arşivi'nden



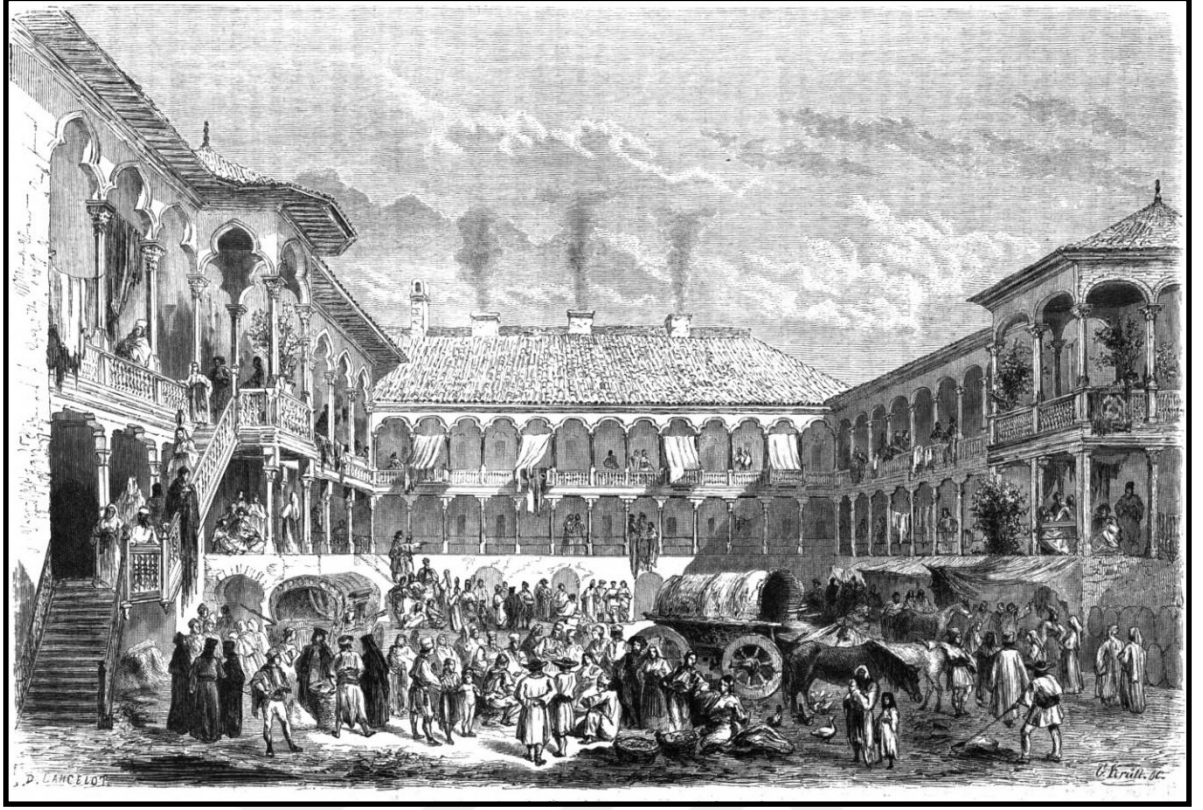
Gravür 10. İzvoarele Köyü Yolu Üzerinde Yer Alan Çeşme

Kaynak: Köstence Milli Tarihi ve Arkeoloji Müzesi Arşivi'nden



Gravür 11. Bükreş Manuk Han'ın 1841 Tarihli Gravürü

Kaynak: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6e/Hanul_lui_Manuc%2C_1841.jpg (erişim tarihi: 03.09.2017)



Gravür 12. Bükreş Manuk Han'ın 1860 Tarihli Gravürü

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/w iki/File:Hanul_lui_Manuc,_1860.jpg (erişim tarihi: 03.09.2017)



FOTOĞRAFLAR



Foto 1. Ada Kale, 1890-1905 Yılları Arasında Baraj Suları Altında Kalmadan Önceki Hali

Kaynak: <http://alexisphoenix.org/adakaleh.php> (erişim tarihi: 23.02.2017)



Foto 2. Ada Kale Camii

Kaynak: <http://alexisphoenix.org/adakaleh.php> (erişim tarihi: 23.02.2017)



Foto 3. Adakale Camii 2

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91230/11.



Foto 4. Ada Kale Camii Onarım Sonrasındaki Durumu

Kaynak: <http://alexisphoenix.org/adakaleh.php> (erişim tarihi: 23.02.2017)



Foto 5. Ada Kale Camisi'nin hariminden genel görünüş

Kaynak: <http://alexisphoenix.org/adakaleh.php> (erişim tarihi: 23.02.2017)



Foto 6. Adakale Camisi'nin Harimi ve Hereke Halısı

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/434104851576939079/> (erişim tarihi: 23.02.2017)



Foto 7. Azebler Köyü Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/49.



Foto 8. Çilingir Köyü Camii

Kaynak: Ayverdi, 1977: 26.

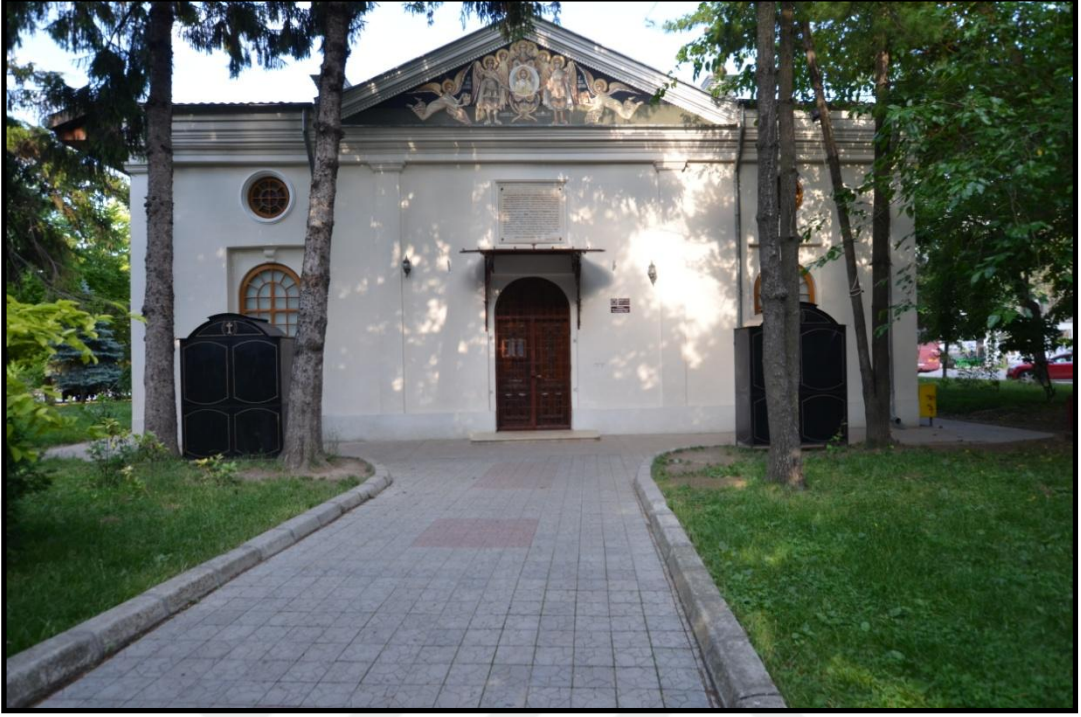


Foto 9. İbrail’de Kiliseye Dönüştürülmüş Cami

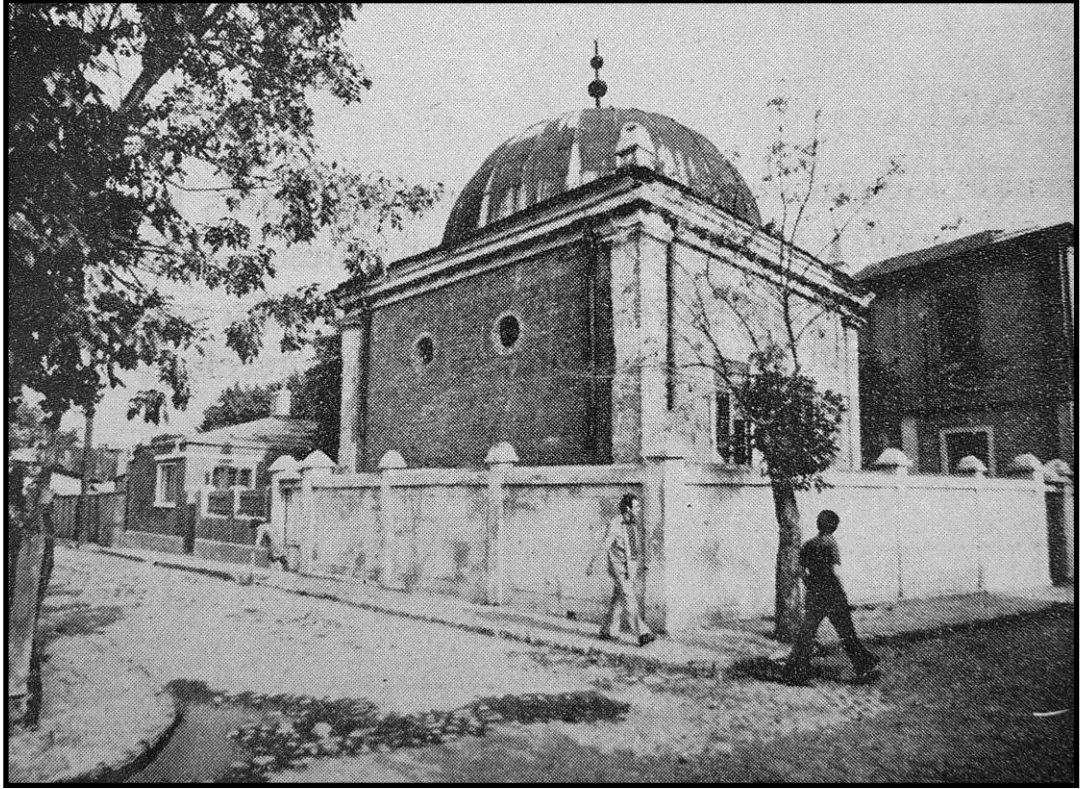


Foto 10. Kalas (Galati) Sultan II. Abdülhamid Camii

Kaynak: Ayverdi, 1977: 38.

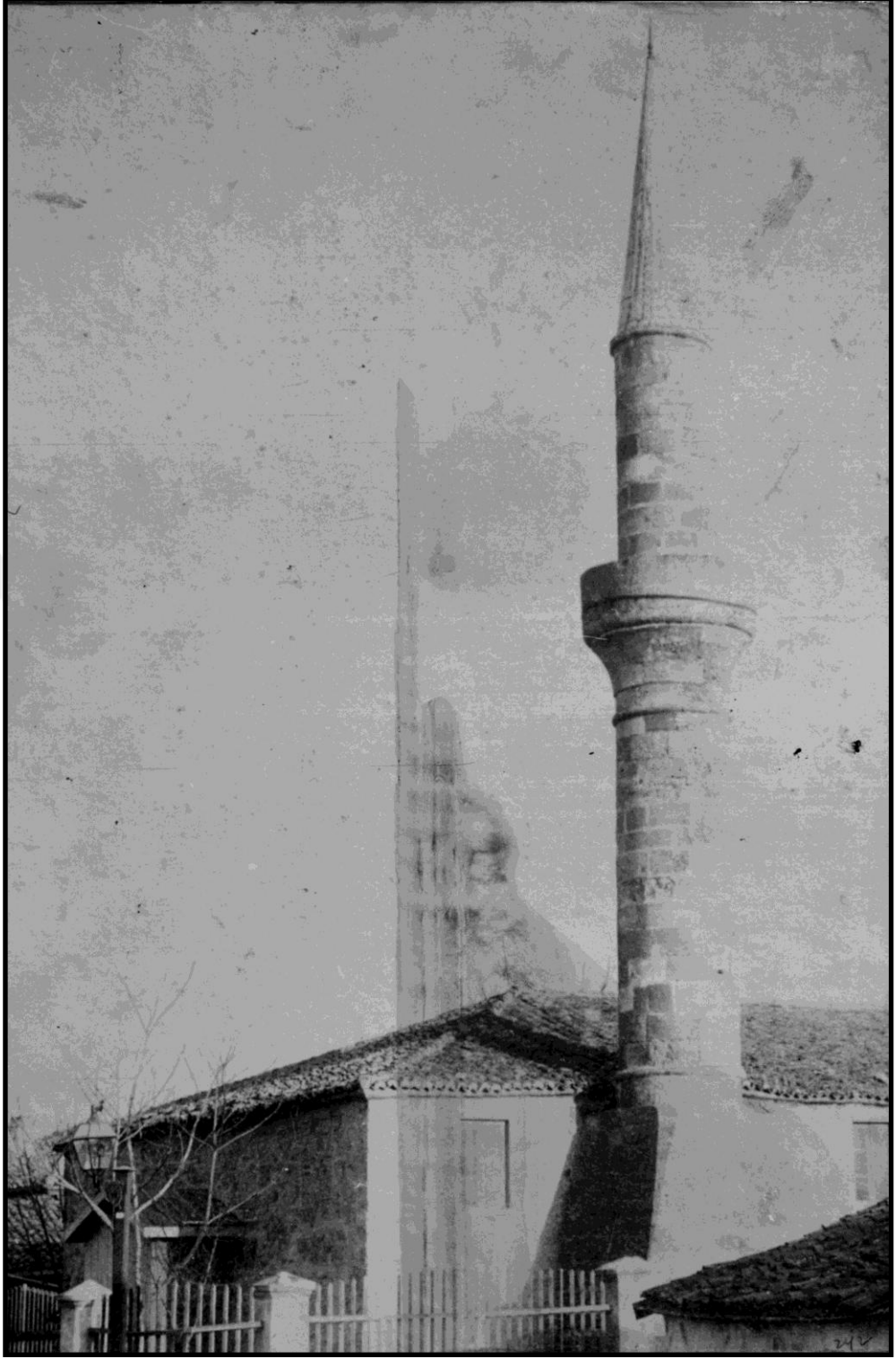


Foto 11. Sultan II. Mahmud Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91331/31.



Foto 12. Mahmudiye Kasaba Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/27.



Foto 13. Sarnıç Köyü Camii

Kaynak: Ayverdi, 1977: 57.

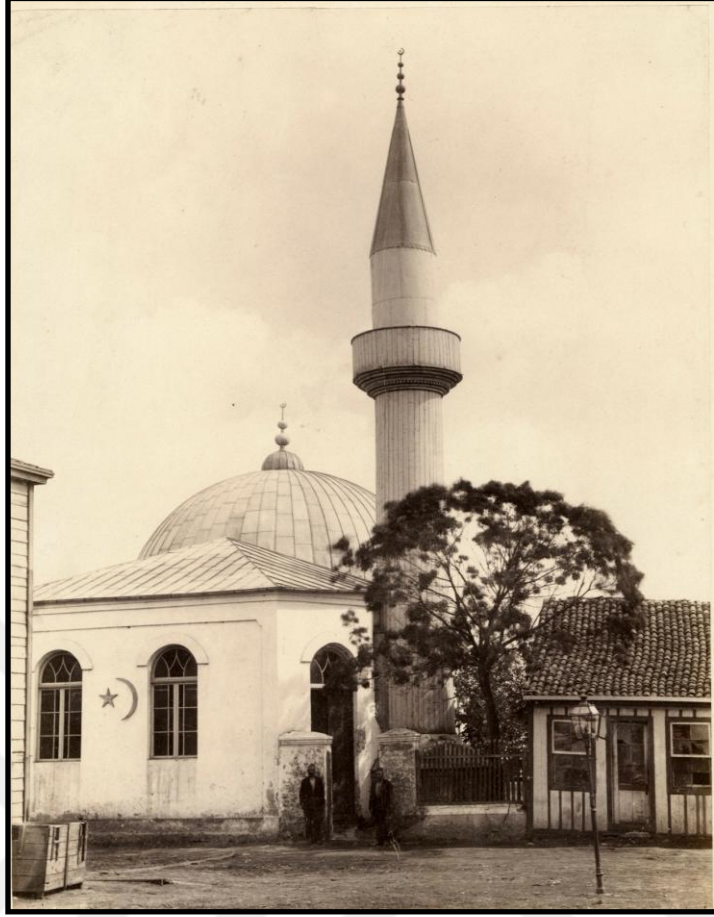


Foto 14. Süne'deki Kubbeli Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91331/33.



Foto 15. Süne'de Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91331/38.



Foto 16. Tulça'daki Ahmed Ağa Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/16.



Foto 17. Cumpana (Hasidoluk-Hasdörlük) Köyü Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/44.

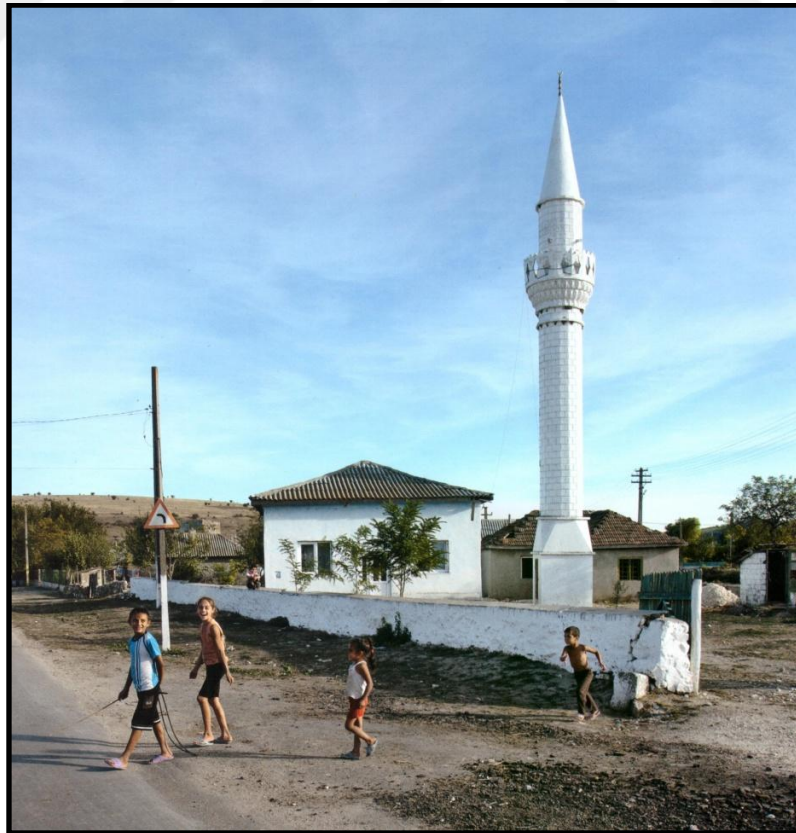


Foto 18. Dobromir Camii

Kaynak: Andreşoiu vd., 2012: 181.



Foto 19. Lazu Köyü Camii

Kaynak: Veli, 2003: 6.



Foto 20. Lazu Köyü Camii Günümüzdeki Görünümü



Foto 21. Ada Kale Kapısı Üzerinde Yer Alan 1158 (1745) Tarihli Kitabe

Kaynak: <http://alexisphoenix.Org/adakalehnew.php> (erişim tarihi: 23.02.2017)



Foto 22. Babadağ'daki Sultan II. Mahmud Medresesi

Kaynak: Güncüoğlu, 1998: 6.



Foto 23. Babadağ Sultan II. Mahmud Medresesi'nin Yerine İnşa Edilen Lojman Binası



Foto 24. Mecidiye Müslüman Semineri

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/18.



Foto 25. Mecidiye'deki Müslüman Semineri 1931

Kaynak: Cupcea vd., 2016: 414.



Foto 26. Mecidiye'deki Müslüman Semineri

Kaynak: Ilie, 2015: 134.



Foto 27. Mecidiye'deki Müslüman Semineri'nin Günümüzdeki Hali



Foto 28. Baraganu (Osman Fakı) Köyü Müslüman Mektebi

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/39.



Foto 29. Cumpana (Hasid Oluk) Köyü Müslüman Okulu

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/38.



Foto 30. Gelincik Köyü'nde Yer Alan Kız Mektebi

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/28.



Foto 31. Karaharman'da İslam ve Hristiyan Şakirdlerine Mahsus Muhtelit Mektebi

Kaynak: Abdülhamid Albümü: 91233/17.



Foto 32. Karasu (Çernavoda) İslam Mektebi Muallimin ve Şakirdanı

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/11.



Foto 33. II. Abdülhamid Mektebi (Köstence'de Mekteb-i İbtidâî ve Rüşdî)

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91331/16.



Foto 34. Tamişvar Sultan İbrahim Hamamı Kitabesi

Kaynak: Ayverdi, 1977: 63.

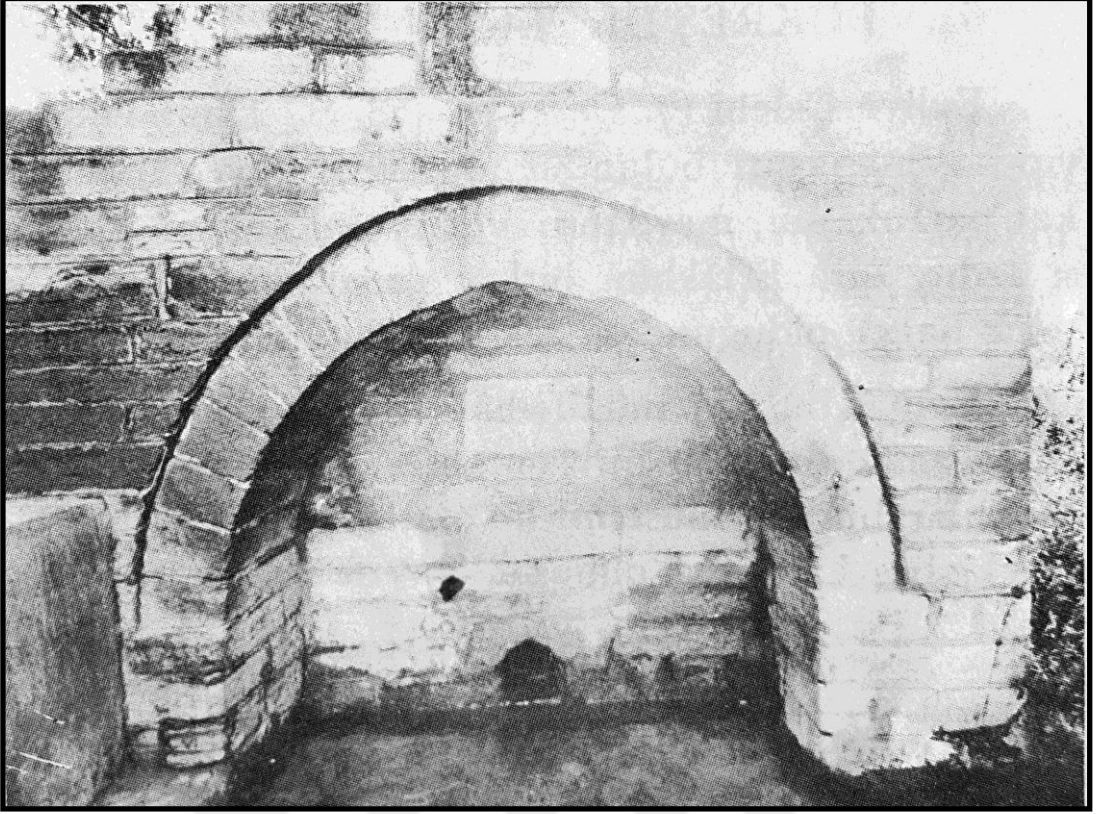


Foto 35. Babadağ-Tulça Yolu Üzerinde Yer Alan Çeşme

Kaynak: Ayverdi, 1977: 21.

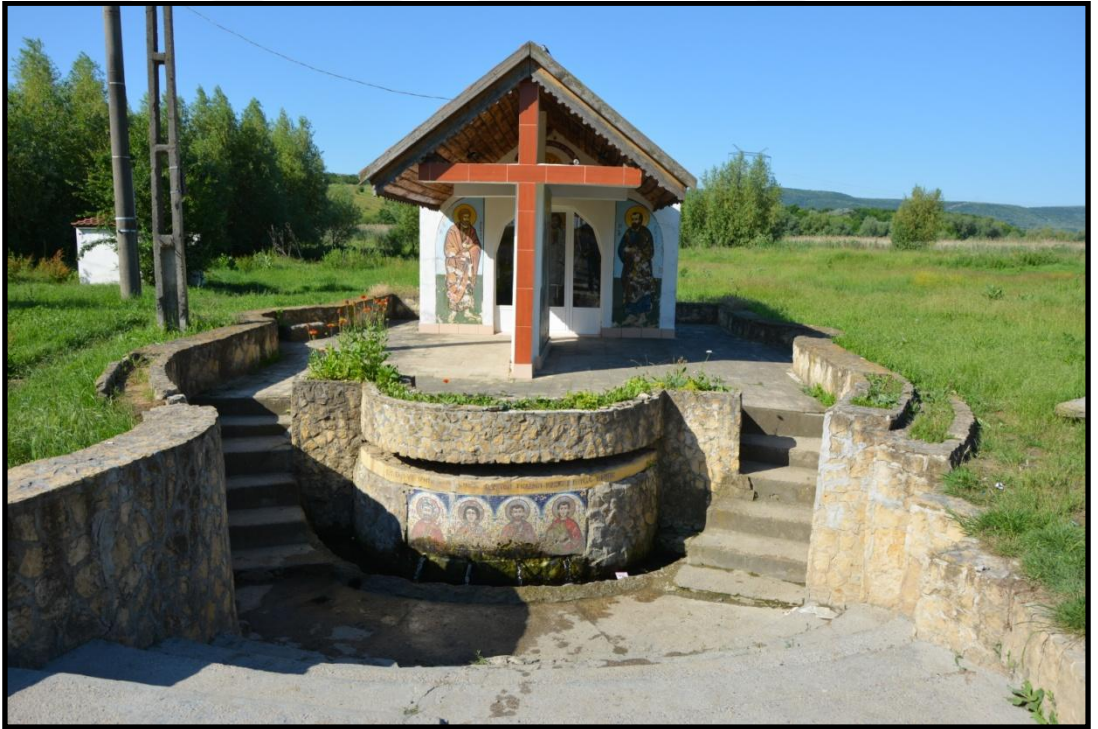


Foto 36. Babadağ-Tulça Yolu Üzerinde Yer Alan Çeşmenin Günümüzdeki Hali



Foto 37. Köstence'deki Paşa Konağı Genel Görünüm

Kaynak: Mehmet, 1976: 68-69.

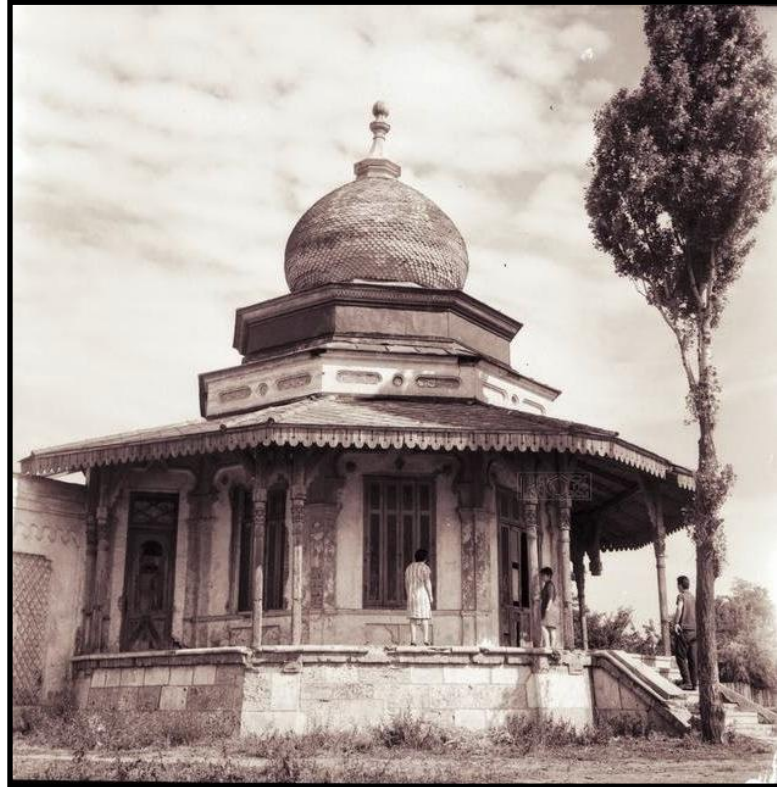


Foto 38. Köstence'deki Paşa Konağı Genel Görünüm 2

Kaynak: <http://constantiaoldcity.blogspot.com.tr/2015/01/memorialul-constantei-casa-beiului.html> (erişim tarihi: 02.03.2018)

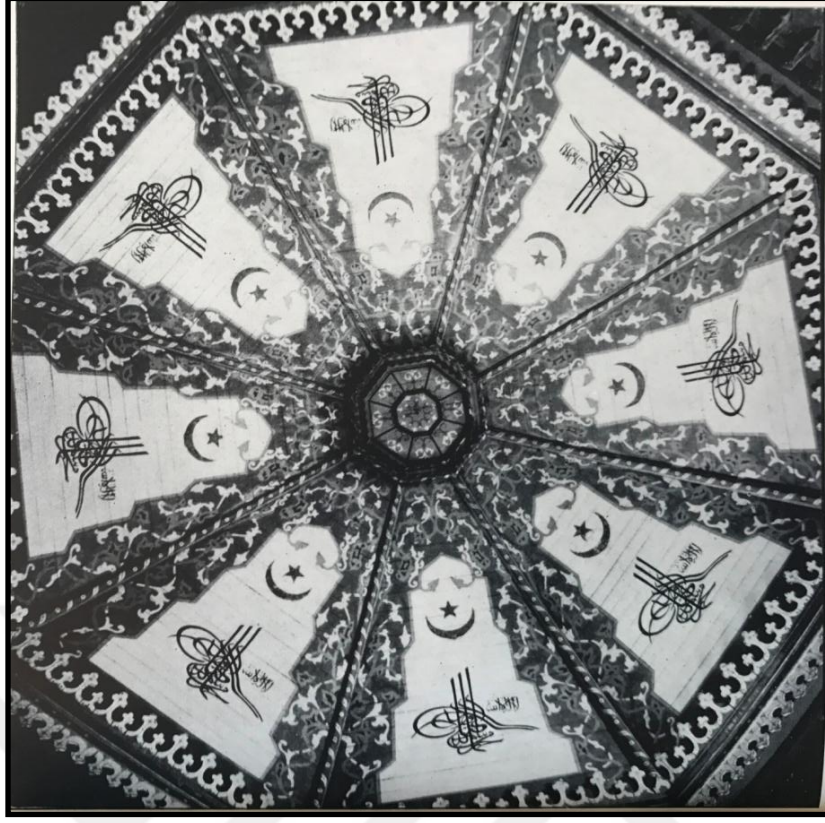


Foto 39. Köstence'deki Paşa Konağı'nın Örtü Sisteminden Detay

Kaynak: Mehmet, 1976: 68-69.

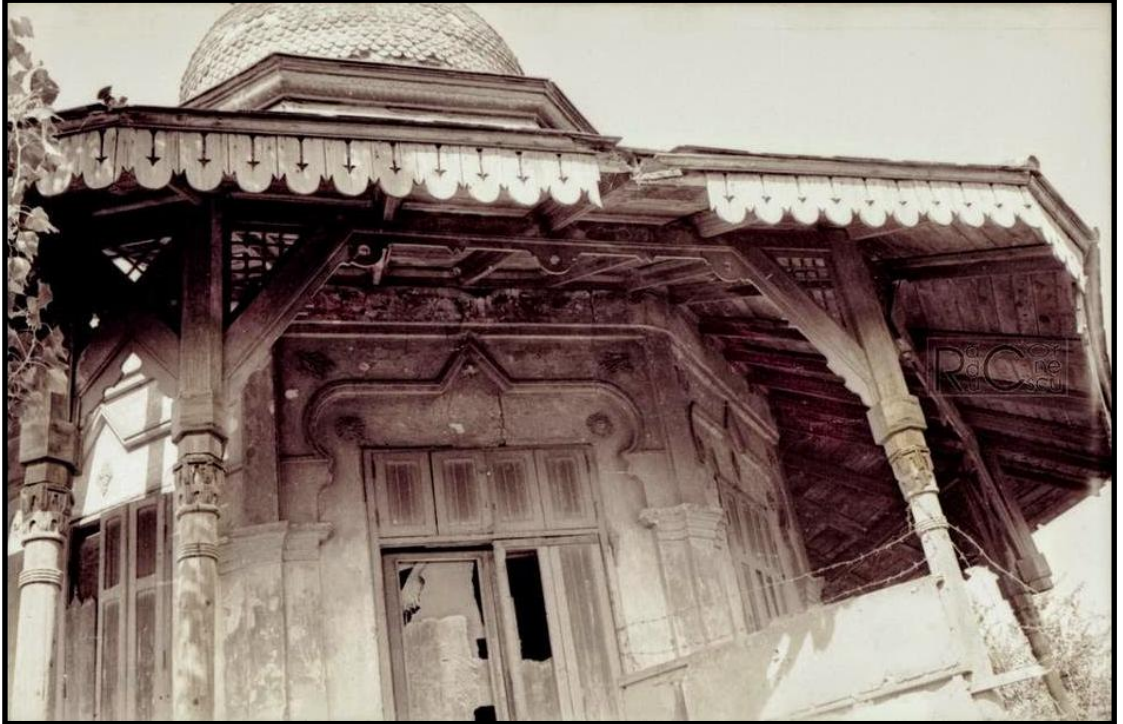


Foto 40. Köstence'deki Paşa Konağı'na Giriş Kapısı

Kaynak: <http://constantiaoldcity.blogspot.com.tr/2015/01/memorialul-constantei-casa-beiului.html> (erişim tarihi: 02.03.2018)



Foto 41. Mangalya Kasabası'nın Genel Görünümü

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91331/65.



Foto 42. Mangalya Esmahan Sultan Camii'nin Genel Görünümü

Kaynak: Zeki Uysal'ın Arşivi'nden



Foto 43. Mangalya Esmahan Sultan Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 44. Mangalya Esmahan Sultan Camii Doğu Cephesi

Kaynak: Zeki Uysal'ın Arşivi'nden

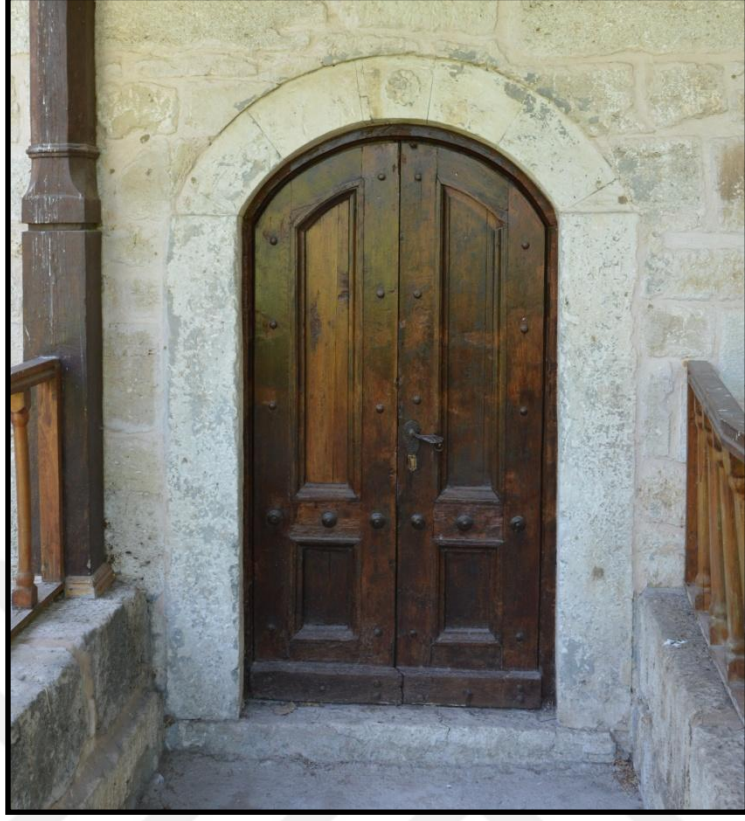


Foto 45. Mangalya Esmahan Sultan Camii'nin Doğu Cephesinin Kuzeyinde Yer Alan Harime Giriş Kapısı



Foto 46. Mangalya Esmahan Sultan Camii Kuzeydoğu Cephesi

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/55.



Foto 47. Mangalya Esmahan Sultan Camii Minaresi



Foto 48. Mangalya Esmahan Sultan Camii Kuzey Cephesi



Foto 49. Mangalya Esmahan Sultan Camii'nin Kuzey Cephesindeki Harime Giriş Kapısı



Foto 50. Mangalya Esmahan Sultan Camii Harim Bölümünden Genel Görünüm

Kaynak: Zeki Uysal'ın Arşivi'nden



Foto 51. Mangalya Esmahan Sultan Camii Tavanında Yer Alan Mühr-i Süleyman Motifi

Kaynak: Mehmet, 1976: 82-83.



Foto 52. Mangalya Esmahan Sultan Camii Güney Duvarı



Foto 53. Mangalya Esmahan Sultan Camii Mihrabı



Foto 54. Mangalya Esmahan Sultan Camii Mihrap Kavsarasından Detay



Foto 55. Mangalya Esmahan Sultan Camii'nin Doğu Cephesinin Kuzey Köşesinde Yer Alan Harime Giriş Kapısı



Foto 56. Mangalya Esmahan Sultan Camii'nin Batı Cephesinin Kuzeyinde Yer Alan Minareye Giriş Kapısı



Foto 57. Mangalya Esmahan Sultan Camii Kadınlar Mahfili

Kaynak: Zeki Uysal'ın Arşivi'nden



Foto 58. Mangalya Esmahan Sultan Camii'nin 1939-1945 Yılına Ait Olduğu Düşünülen Fotoğraf

Kaynak: Maraşoıu vd., 2016: 87.



Foto 59. Babadağ Kasabası'nın Genel Görünümü

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/23.

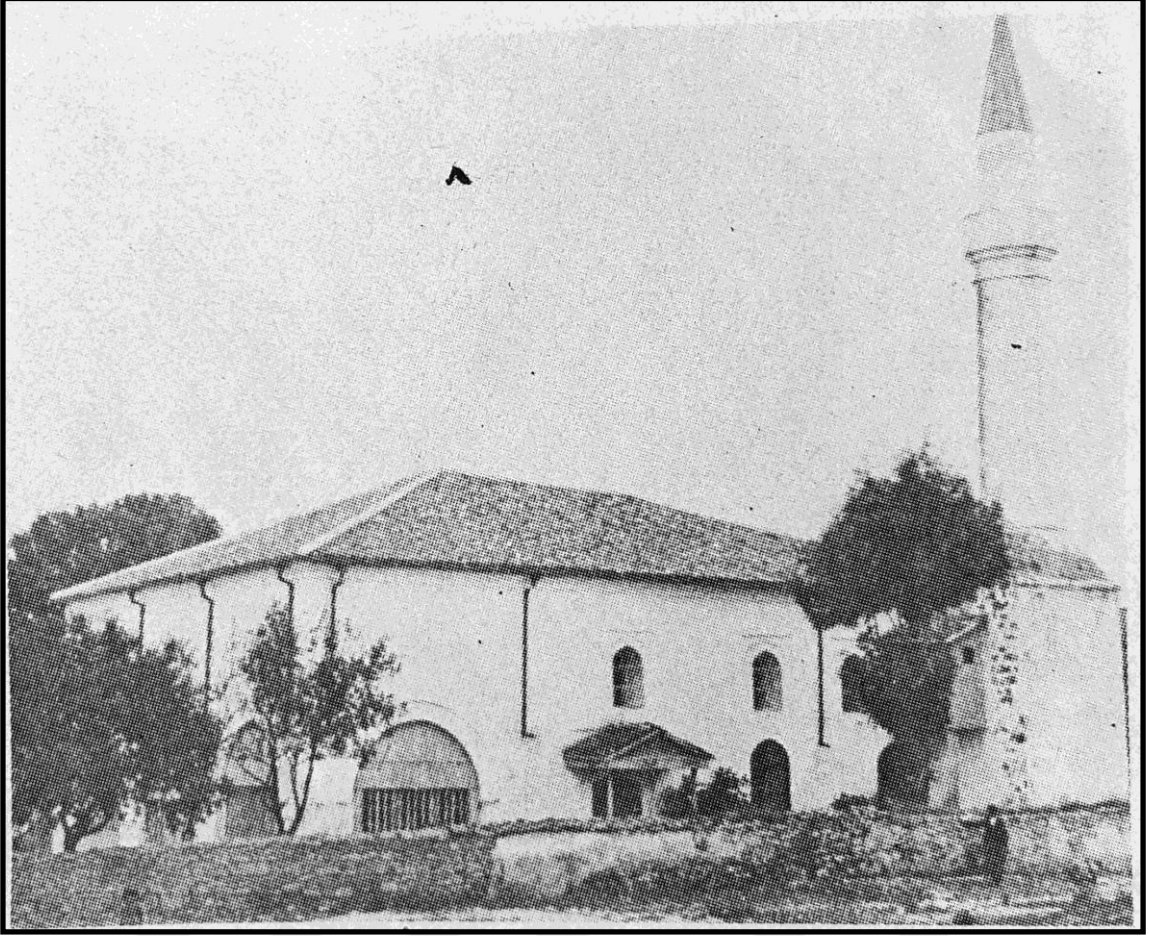


Foto 60. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü: 91331/39.



Foto 61. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii ve Türbesi



Foto 62. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Doğu Cephesi



Foto 63. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Batı Cephesi



Foto 64. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Güneybatı Cephesi



Foto 65. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Son Cemaat Mahalli



Foto 66. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Harim İçi Genel Görünüm



Foto 67. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Günümüze Ulaşamayan Tavan Süslemesi

Kaynak: Mehmet, 1976: 46.

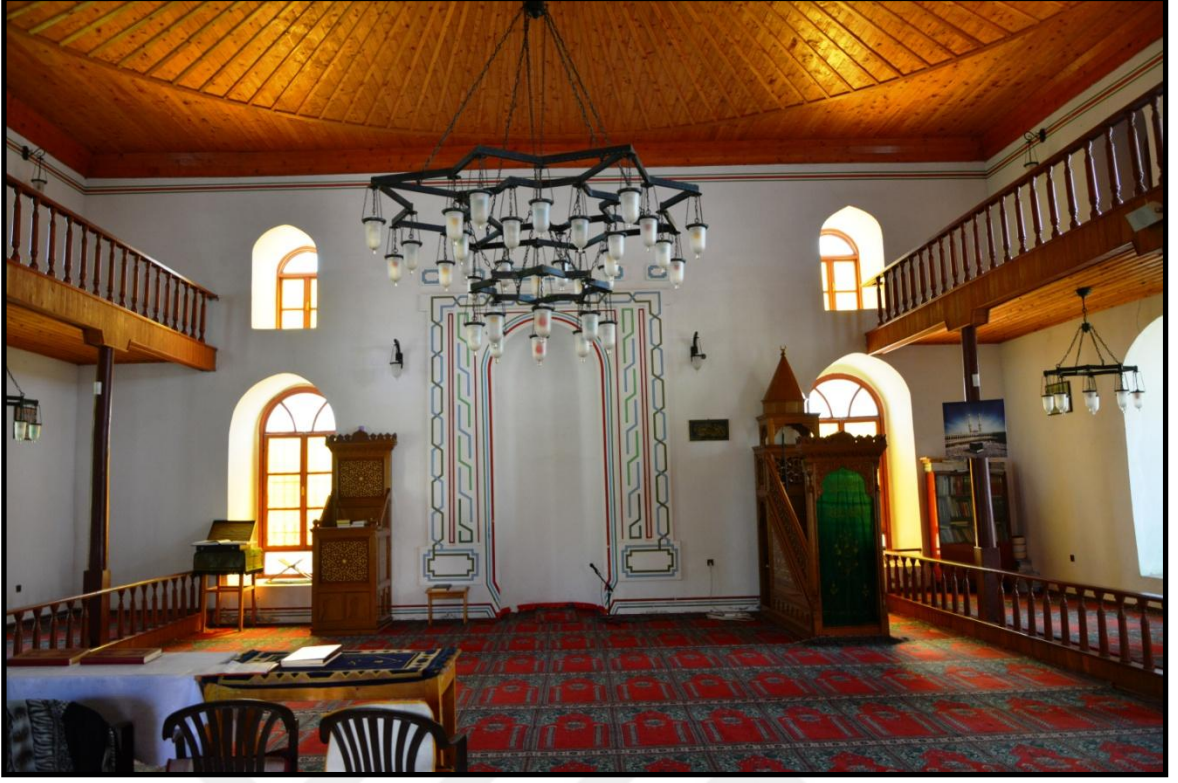


Foto 68. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Güney Duvarı



Foto 69. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Doğu Duvarı

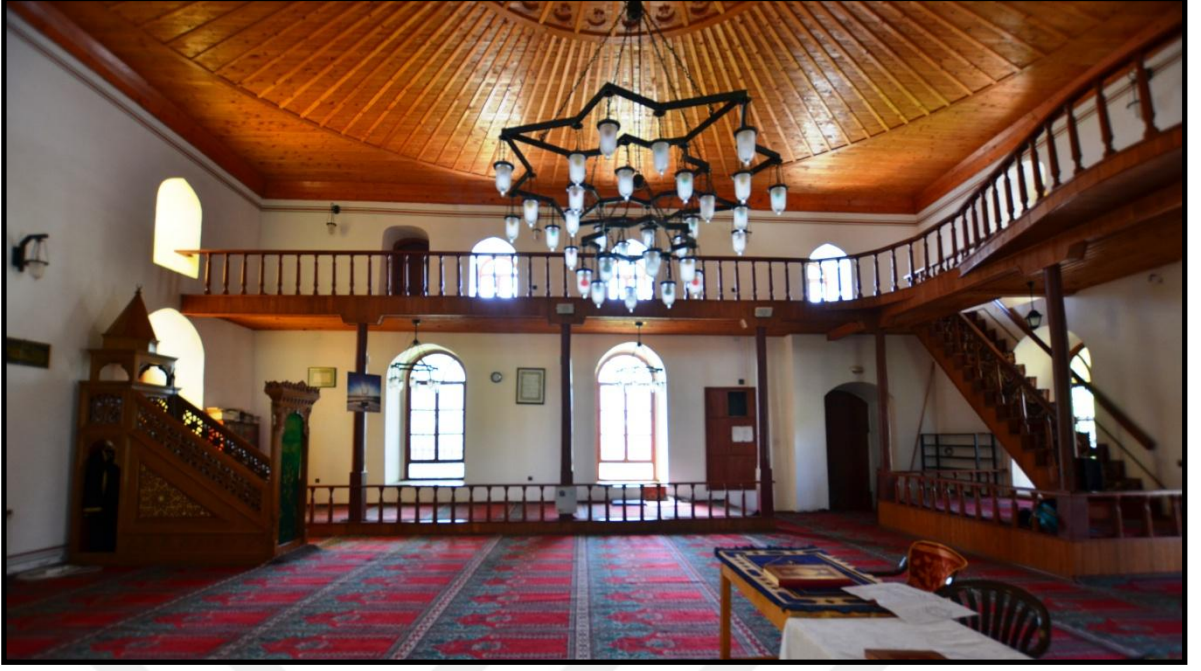


Foto 70. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Batı Duvarı



Foto 71. Babadağ Gazi Ali Paşa Camii Kadınlar Mahfili



Foto 72. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü: 91233/20.



Foto 73. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Günümüzdeki Hali



Foto 74. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 75. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Minare Kitabesi



Foto 76. Çernavoda (Boğazköy) Hüncâr Camii'nin Güney Cephesi



Foto 77. Çernavoda (Boğazköy) Hüncâr Camii Son Cemaat Yeri



Foto 78. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Harim İçi Genel Görünüm



Foto 79. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Tavan Süslemesinden Detay



Foto 80. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Mihrap ve Minberi

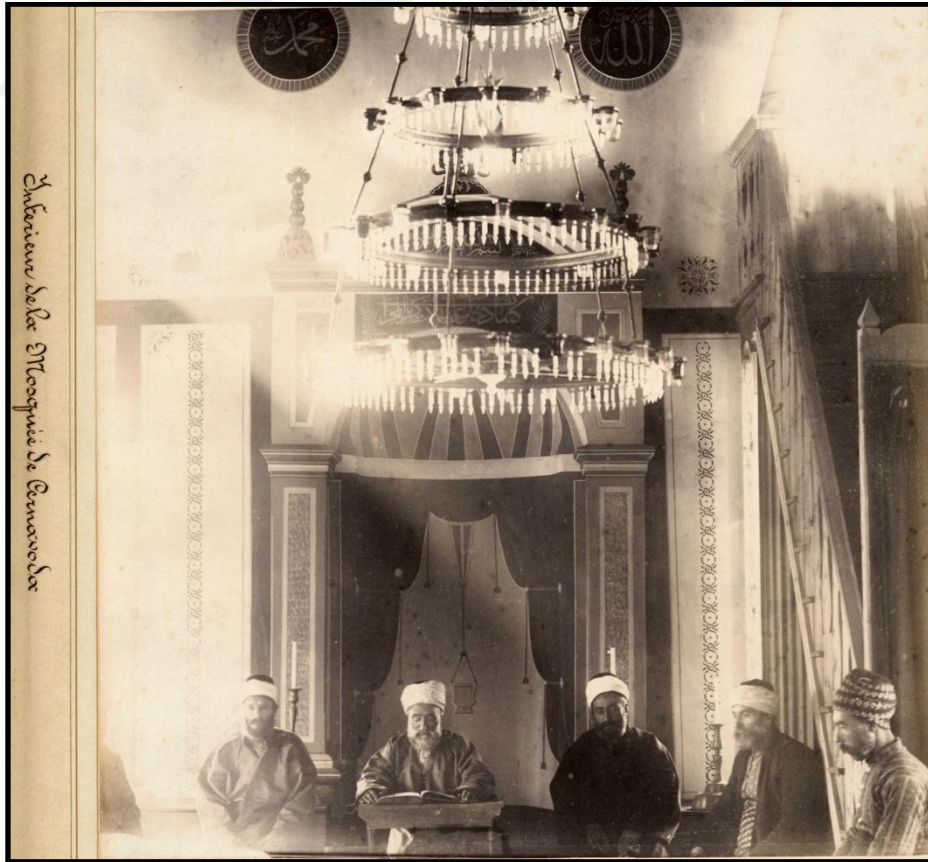


Foto 81. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Mihrabı

Kaynak: Abdülhamid Albümü: 91331/58.



Foto 82. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii Batı Duvarı



Foto 83. Çernavoda (Boğazköy) Hünkâr Camii'nin Kadınlar Mahfilinden Genel Görünüm



Foto 84. Hırşova Sultan Mahmud Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü: 91233/36.



Foto 85. Hırşova Sultan Mahmud Camii Genel Görünüm



Foto 86. Hırşova Sultan Mahmud Camii Güneybatı Cephe



Foto 87. Hırşova Sultan Mahmud Camii Minare Kaidesinde Yer Alan Gülçe Motifi



Foto 88. Hırşova Sultan Mahmud Camii Güney Cephe



Foto 89. Hırşova Sultan Mahmud Camii'nin Avlsunda Yer Alan Şadırvan Teknesi



Foto 90. Hırşova Sultan Mahmud Camii İnşa Kitabesi



Foto 91. Hırşova Sultan Mahmud Camii Harim İçi Genel Görünüm



Foto 92. Hırşova Sultan Mahmud Camii Duvarlarındaki Baskı Süslemelerden Detay



Foto 93. Hırşova Sultan Mahmud Camii Güney Duvarı

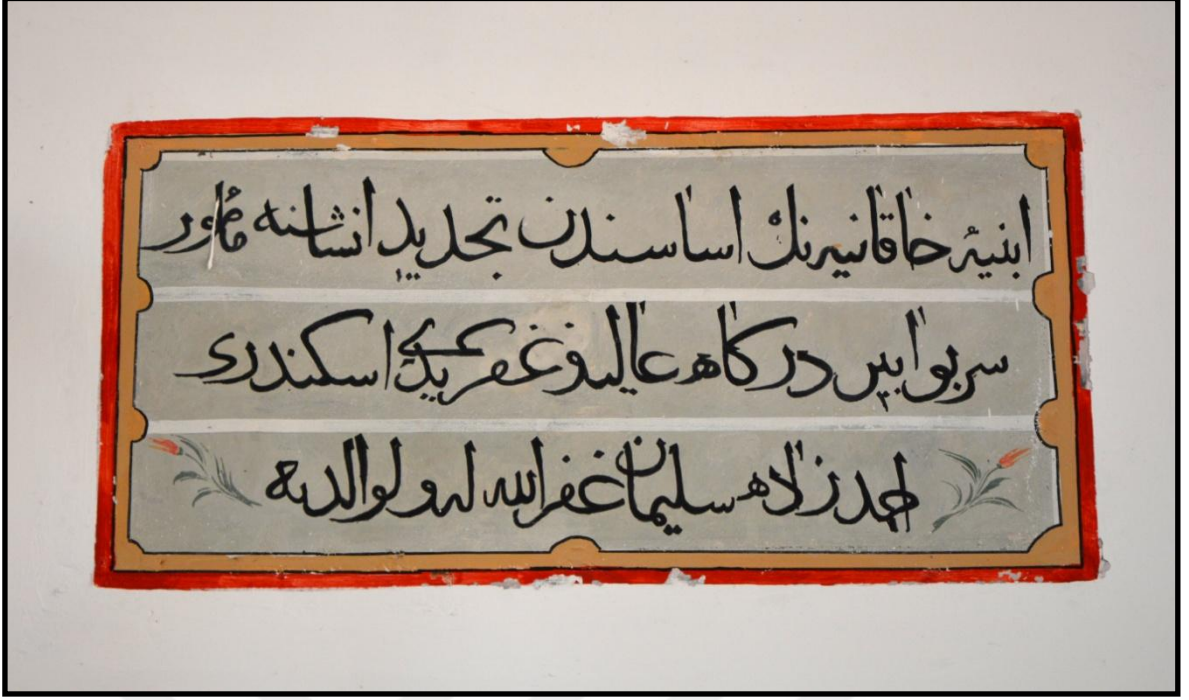


Foto 94. Hırşova Sultan Mahmud Camii Onarım Kitabesi



Foto 95. Hırşova Sultan Mahmud Camii Kadınlar Mahfili Genel Görünüm



Foto 96. Maçin Mestan Ağa Camii



Foto 97. Maçin Mestan Ağa Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 98. Maçin Mestan Ağa Camii'nin Onarımına Ait Olduğu Düşünülen Kitabe



Foto 99. Maçin Mestan Ağa Camii'nin İnşa Kitabesi



Foto 100. Maçin Mestan Ağa Camii 1935 Yılına Ait Fotoğraf

Kaynak: <https://twitter.com/trakyabalkan/status/746826330537345025> (erişim tarihi: 07.10.2017)



Foto 101. Maçin Mestan Ağa Camii Son Cemaat Yerinin Batı Kanadı



Foto 102. Maçin Mestan Ağa Camii Harim İçi Genel Görünüm



Foto 103. Maçin Mestan Ağa Camii'nin Mihrap ve Minberi



Foto 104. Maçin Mestan Ağa Camii Doğu Duvarı



Foto 105. Maçin Mestan Ağa Camii Kadınlara Mahfil



Foto 106. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii



Foto 107. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Doğu Cephe



Foto 108. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii minaresi



Foto 109. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii minare kaidesindeki kitabe



Foto 110. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii harime geçiş koridoru



Foto 111. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii harim içi genel görünüm



Foto 112. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 113. Amzacea (Hamzaca) Köyü Camii mihrabı



Foto 114. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii



Foto 115. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 116. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii'nin Kuzey Cephesi



Foto 117. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii'nin İnşa Kitabesi



Foto 118. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii Harim İçi Genel Görünüm



Foto 119. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii Güney Duvarı

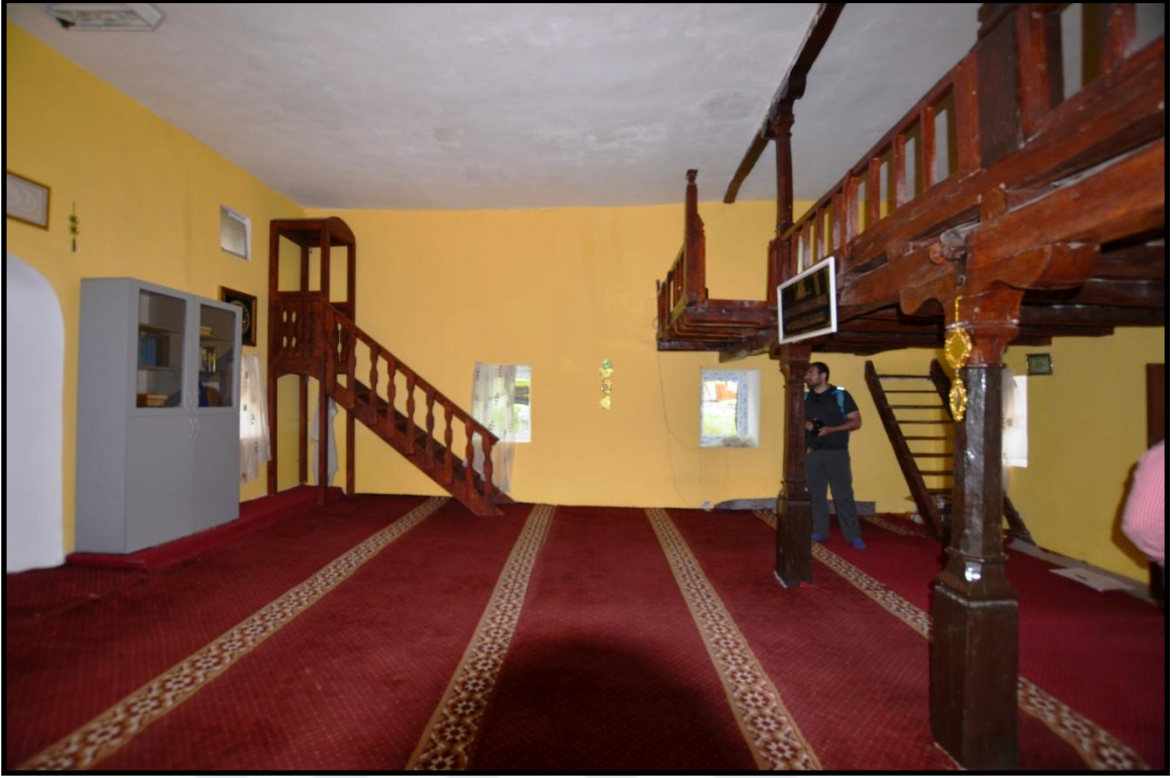


Foto 120. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii Batı Duvarı



Foto 121. Faurei (Kalaycı) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfili



Foto 122. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii'nin 1976 Yılına Ait Fotoğrafı

Kaynak: Mehmet, 1976: 40.



Foto 123. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii'nin Günümüzdeki Hali



Foto 124. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii'nin Batı Cephesi

Kaynak: Zeki Uysal'ın Arşivi'nden



Foto 125. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi



Foto 126. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii Harim İçi Genel Görünüm

Kaynak: Zeki Uysal'ın Arşivi'nden



Foto 127. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii 2017 Yılı Onarım Sonrası



Foto 128. Hagieni (Hacılar) Köyü Camii Kuzeydoğu Duvarı



Foto 129. Moşneni (Pervel) Köyü Camii



Foto 130. Moşneni (Pavel) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 131. Moşneni (Pavel) Köyü Camii'nin Batı Cephesi



Foto 132. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Harime Geçiş Mekânı



Foto 133. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Harim İçi Genel Görünüm



Foto 134. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Güney Duvarı



Foto 135. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Mihrabı



Foto 136. Moşneni (Pervel) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 137. Nisipari (Karatay) Köyü Camii



Foto 138. Nisipari (Karatay) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 139. Nisipari (Karatay) Köyü Camii'nin Kuzey Cephesi



Foto 140. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Harim İçi Genel Görünüm



Foto 141. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Kilimlerinde Yer Alan Yazıt 1



Foto 142. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Kilimlerinde Yer Alan Yazıt 2



Foto 143. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Kilimlerinde Yer Alan Yazıt 3



Foto 144. Nisipari (Karatay) Köyü Camii Kadınlar Mahfili



Foto 145. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii



Foto 146. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 147. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi



Foto 148. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünüm



Foto 149. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii Güney Duvarı



Foto 150. Valea Dacilor (Hendek Karakuyusu) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 151. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii



Foto 152. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii'nin Güney Cephesi



Foto 153. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 154. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii Güney Duvarı



Foto 155. Palazu Mare (Palaz) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 156. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii



Foto 157. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 158. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii'nin Batı Cephesi



Foto 159. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii Harime Geçiş Mekânı



Foto 160. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 161. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii Güney Duvarı



Foto 162. Köstence-Anadolchioi (Anadolu-Anadol Köy) Camii Kuzey Duvarı



Foto 163. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii



Foto 164. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 165. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii'nin Son Cemaat Yeri



Foto 166. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü

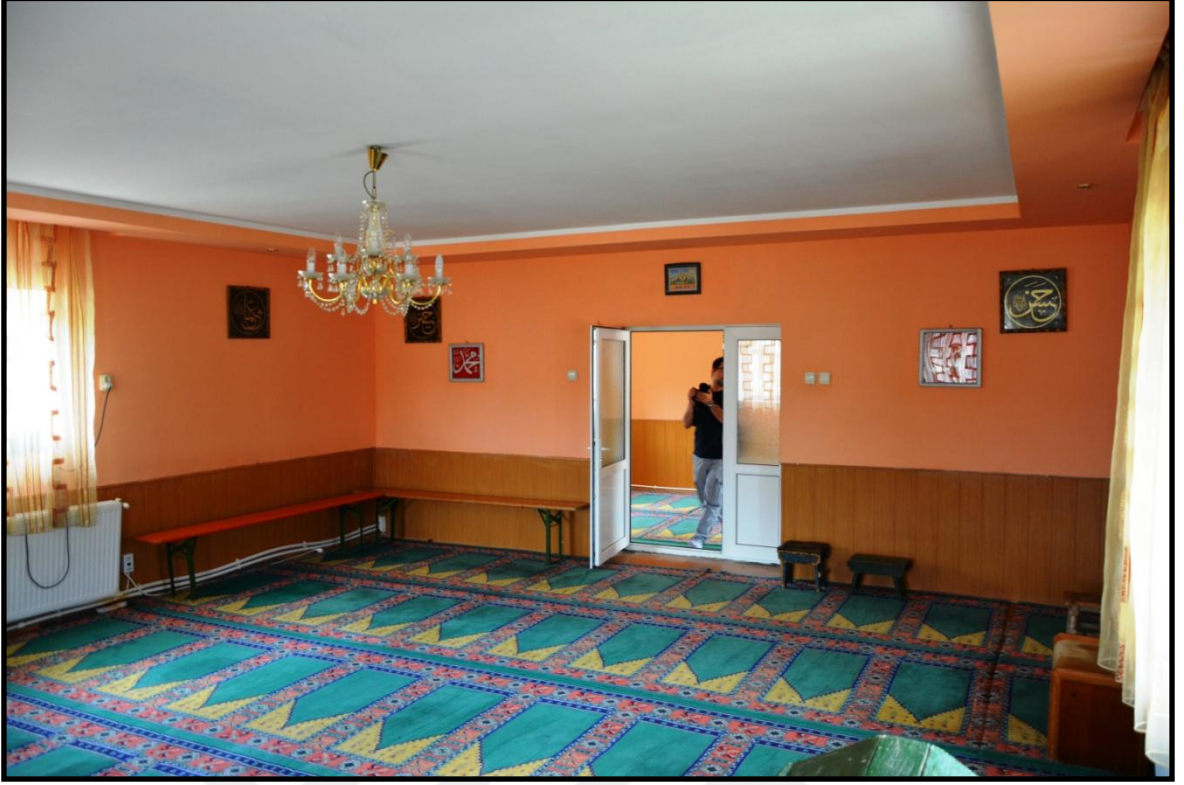


Foto 167. Fantane Mare (Başpınar) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 168. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii



Foto 169. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Doğu Cephesi



Foto 170. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Batı Cephesi

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/26.



Foto 171. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Batı Cephesi



Foto 172. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Minaresi



Foto 173. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Şadırvanı



Foto 174. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii Şadırvanından Detay



Foto 175. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Güney Cephesi

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/21.



Foto 176. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Son Cemaat Yeri



Foto 177. Mecidiye-Karassu Abdülmecid Camii İnşa Kitabesi



Foto 178. Mecidiye-Karassu Abdülmecid Camii Mihrabiyesi



Foto 179. Mecidiye-Karassu Abdülmecid Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 180. Mecidiye-Karassu Abdülmecid Camii'nin Harimi Örtün Tavanı

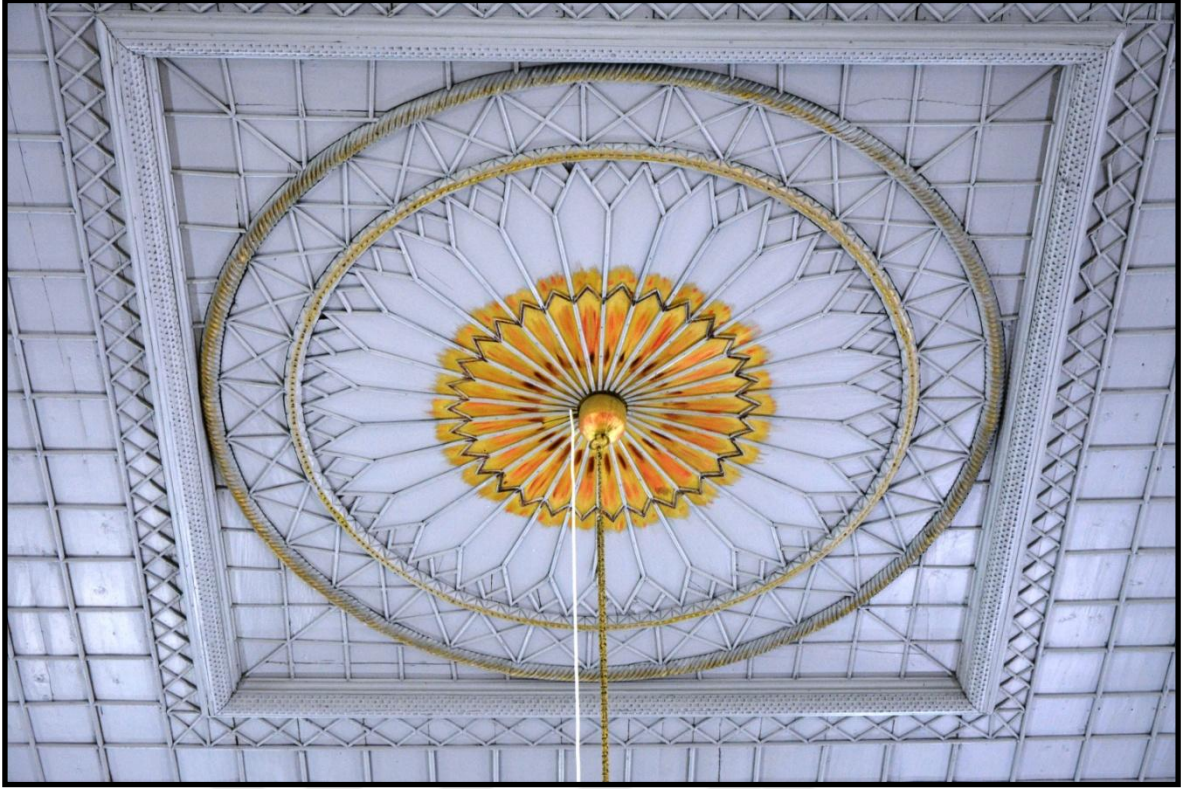


Foto 181. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Tavan Göbeğinden Detay



Foto 182. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii Güney Duvarı



Foto 185. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii Kuzey Duvarı



Foto 186. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Camii'nin Kadınlar Mahfili



Foto 187. Tulça Aziziye Camii'nin Doğu Cephesi



Foto 188. Tulça Aziziye Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/37.



Foto 189. Tulça Aziziye Camii'nin Minaresi



Foto 190. Tulça Aziziye Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 191. Tulça Aziziye Camii'nin Kuzey Cephesi



Foto 192. Tulça Aziziye Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 193. Tulça Aziziye Camii'nin Harimi Örtten Ahşap Tavanı



Foto 194. Tulça Aziziye Camii'nin Tavan Süslemelerinden Detay

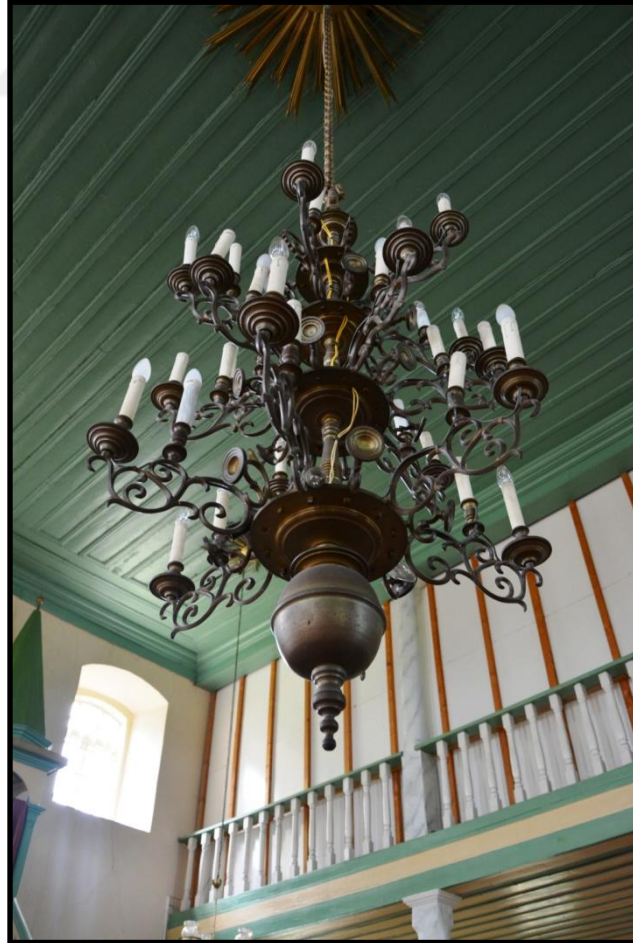


Foto 195. Tulça Aziziye Camii'nin Tavan Merkezinden Aşağıya Doğru Sarkan Pirinç Kandil



Foto 196. Tulça Aziziye Camii Güney Duvarı



Foto 197. Tulça Aziziye Camii'nin Mihrap ve Minberi

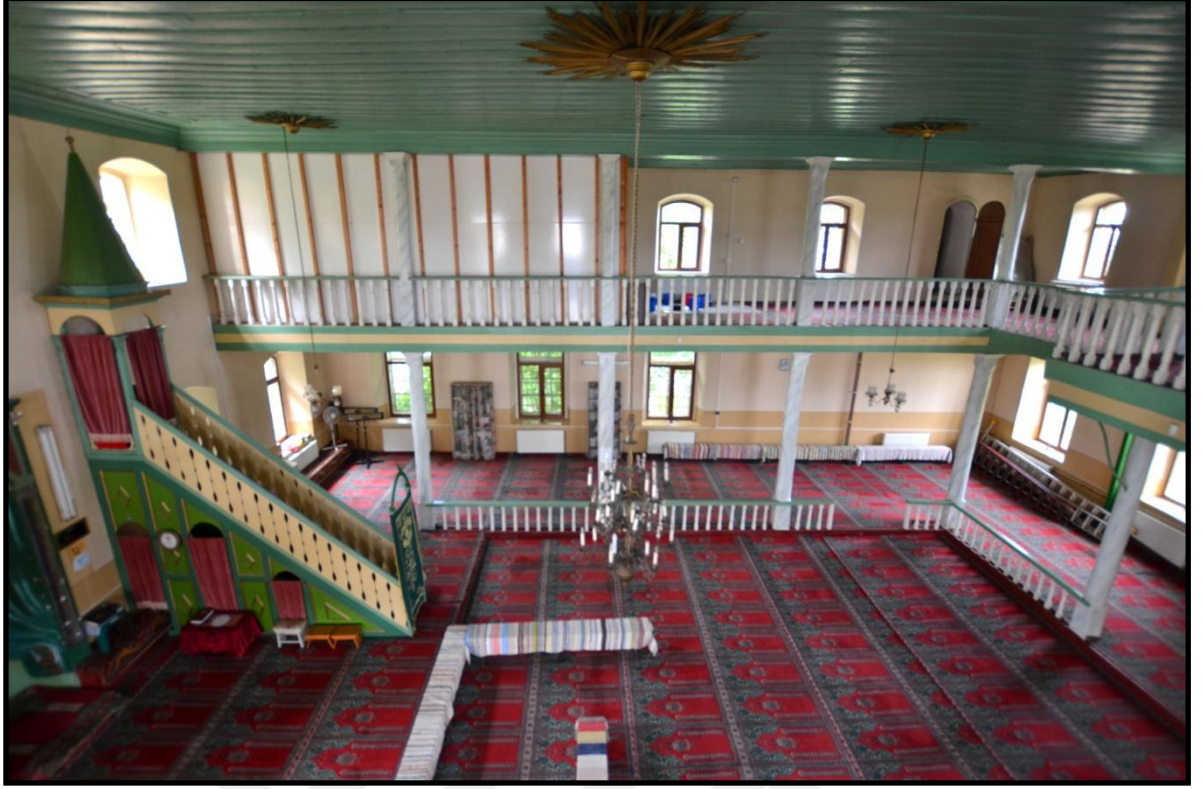


Foto 198. Tulça Aziziye Camii Batı Duvarı



Foto 199. Tulça Aziziye Camii Kuzey Duvarı



Foto 200. İshakça Mahmud Yazıcı Camii



Foto 201. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 202. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Batı Cephesi



Foto 203. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Minare Şerefesinden Detay



Foto 204. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Son Cemaat Yeri



Foto 205. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin İnşa Kitabesi



Foto 206. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü

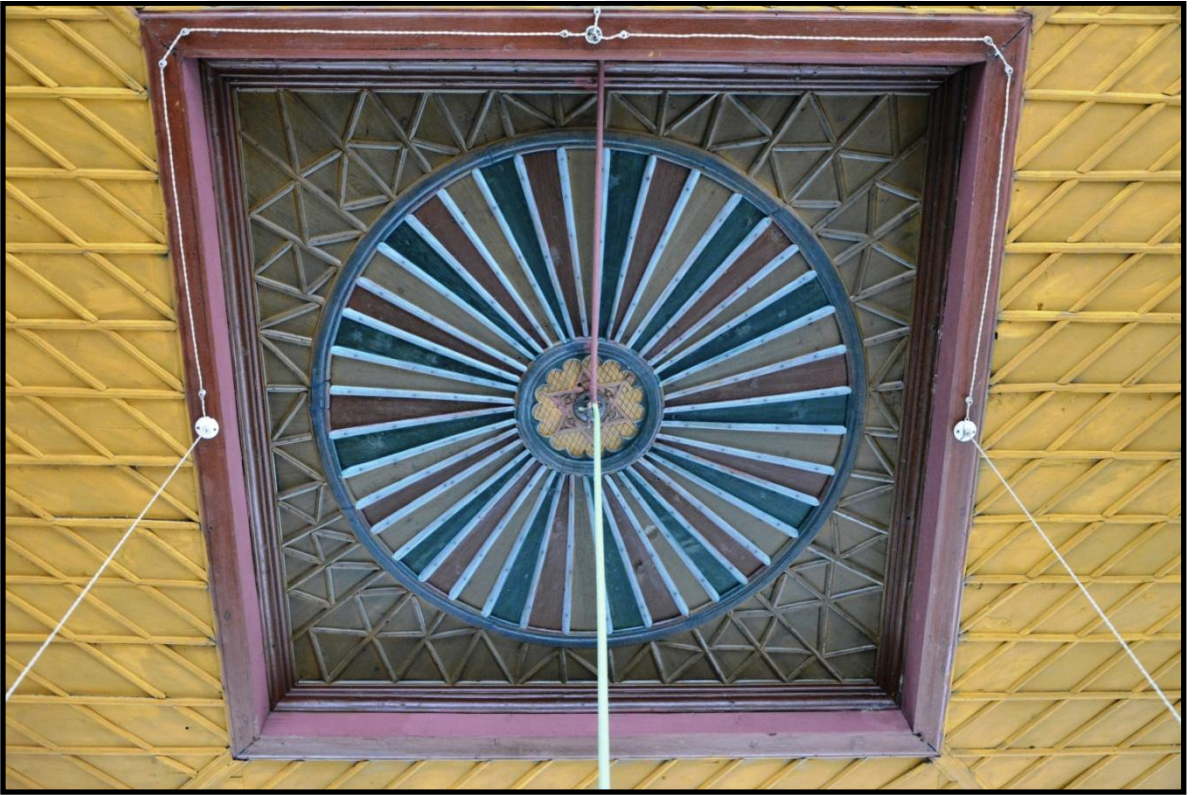


Foto 207. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Tavan Göbeğinden Detay



Foto 208. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Mihrap ve Minberi



Foto 209. İshakça Mahmud Yazıcı Camii Kuzey Duvarı



Foto 210. İshakça Mahmud Yazıcı Camii'nin Kadınlar Mahfili



Foto 211. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii



Foto 212. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 213. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii'nin Güney Cephesinde Yer Alan Çarkıfelek Motiflerinden Detay



Foto 214. Albești (Akbaş) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi



Foto 215. Albești (Akbaş) Köyü Camii'nin Son Cemaat Yeri

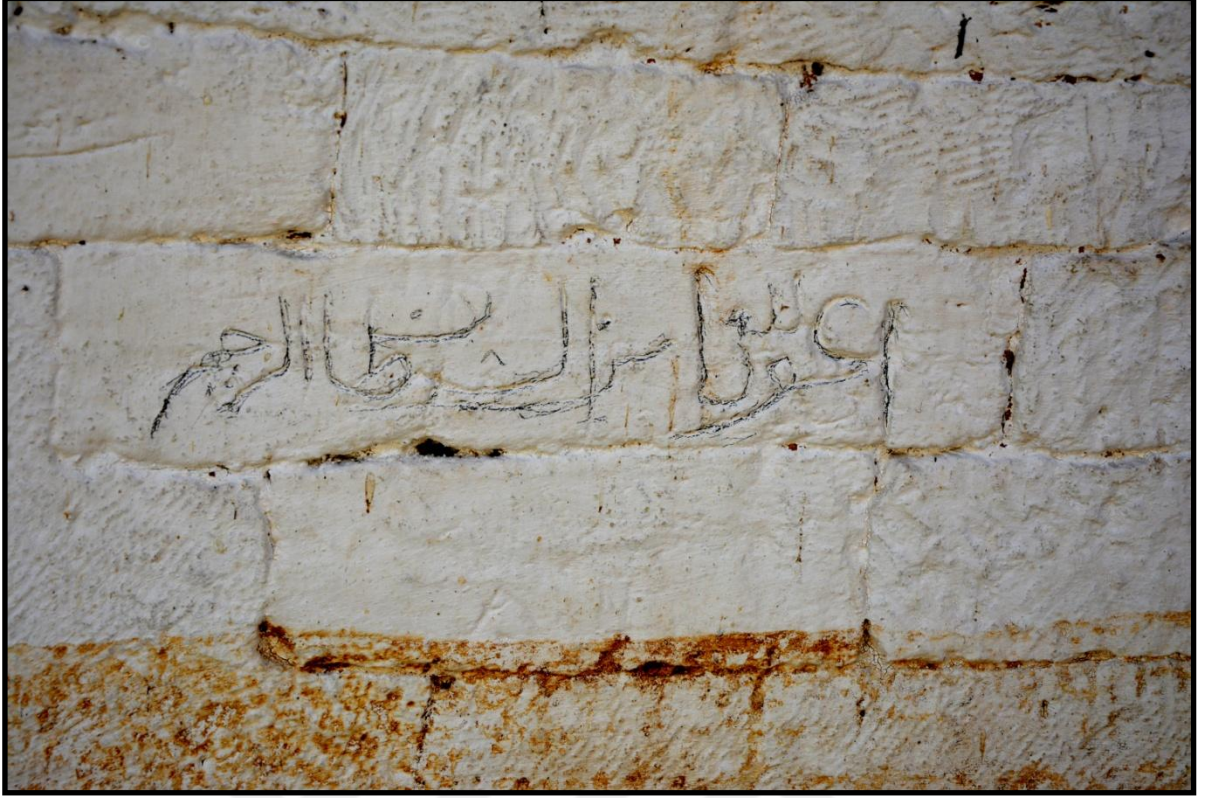


Foto 216. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii'nin Harime Giriş Kapısının Sağındaki Kitabe



Foto 217. Albeşti (Akbaş) Köyü Camii Güney Duvarı



Foto 218. Albești (Akbaş) Köyü Camii Batı Duvarı



Foto 219. Albești (Akbaş) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 220. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii



Foto 221. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 222. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Doğu Cephesindeki 1259 Tarihli Kitabe



Foto 223. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Batı Cephesindeki 1292 Tarihli Kitabe



Foto 224. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi



Foto 225. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 226. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii Güney Duvarı



Foto 227. Negru Voda (Kara Ömer) Köyü Camii Kuzeybatı Duvarı



Foto 228. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii



Foto 229. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 230. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 231. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi



Foto 232. Gradina (Dokuzsupu) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfili



Foto 233. Köstence Hünkâr Camii

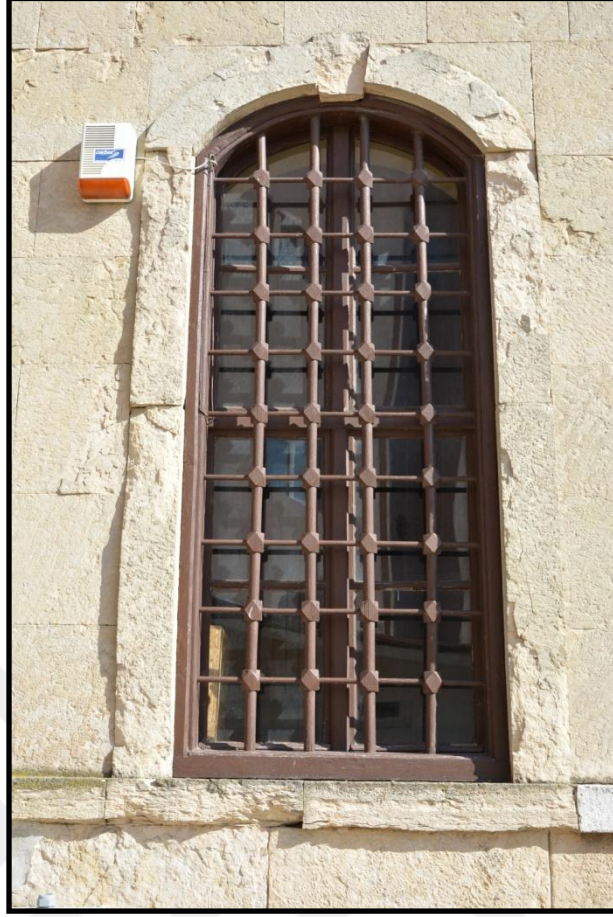


Foto 234. Köstence Hünkâr Camii'nin Lokma Parmaklıklı Pencerelerinden Detay



Foto 235. Köstence Hünkâr Camii'nin Minaresi



Foto 236. Köstence Hünkâr Camii'nin Güney Cephesi



Foto 237. Köstence Hünkâr Cami'sine Giriş Kapısı



Foto 238. Köstence Hünkâr Camii'nin İnşa Kitabesi

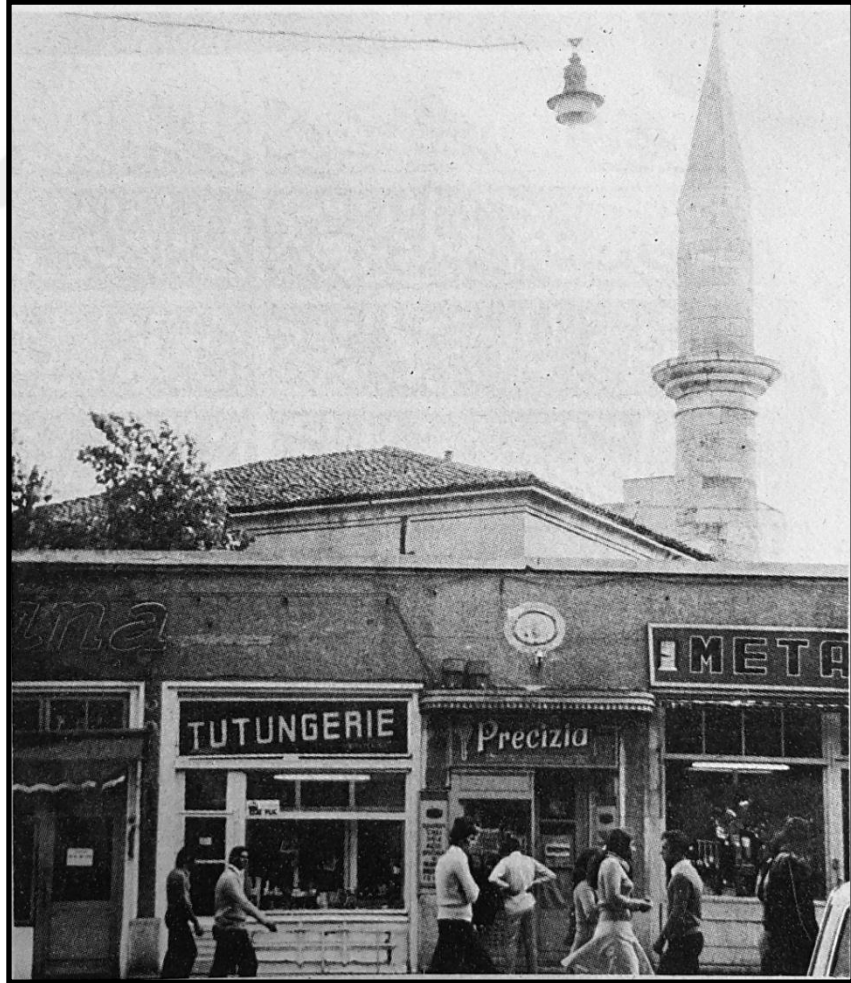


Foto 239. Köstence Hünkâr Camii'nin Eski Girişi ve Vakıf Dükkânları

Kaynak: Ayverdi, 1977: 45.



Foto 240. Köstence Hünkâr Camii'nin Harime Giriş Koridoru



Foto 241. Köstence Hünkâr Camii'nin Kadınlar Mahfiline Çıkış Merdiveni



Foto 242. Köstence Hünkâr Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 243. Köstence Hünkâr Camii'nin Tavan Süslemesinden Detay



Foto 244. Köstence Hünkâr Camii Güney Duvarı



Foto 245. Köstence Hünkâr Camii'nin Kadınlar Mahfili



Foto 246. Köstence Hünkâr Camii'nin Güney Cephesi

Kaynak: Abdülhamid Albümü: 91233/56.



Foto 247. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdî İli) Köyü Camii



Foto 248. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdü İli) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 249. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdü İli) Köyü Camii'nin Kuzeyindeki Depo



Foto 250. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdü İli) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 251. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdü İli) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi



Foto 252. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdü İli) Köyü Camii Batı Duvarı



Foto 253. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdü İli) Köyü Camii Doğu Duvarı



Foto 254. Castelu (Köstel-Borlak-Küsdü İli) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 255. Tuzla Köyü Camii



Foto 256. Tuzla Köyü Camii'nin Avlusunda Yer Alan 1170 Tarihli Mezar Taşı



Foto 257. Tuzla Köyü Camii'nin Batı Cephesi



Foto 258. Tuzla Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi



Foto 259. Tuzla Köyü Camii'nin Minaresi



Foto 260. Tuzla Köyü Camii'nin Doğu Cephesinin Kuzey Köşesindeki Harime Giriş Kapısı



Foto 261. Tuzla Köyü Camii'nin İnşa Kitabesi



Foto 262. Tuzla Köyü Camii'nin Doğu Cephesinin Güneyinde Yer Alan Kitabe



Foto 263. Tuzla Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 264. Tuzla Köyü Camii'nin Mihrabı



Foto 265. Tuzla Köyü Camii Kuzeydoğu Duvarı



Foto 266. Movilita (Musurat) Köyü Camii



Foto 267. Movilita (Musurat) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi

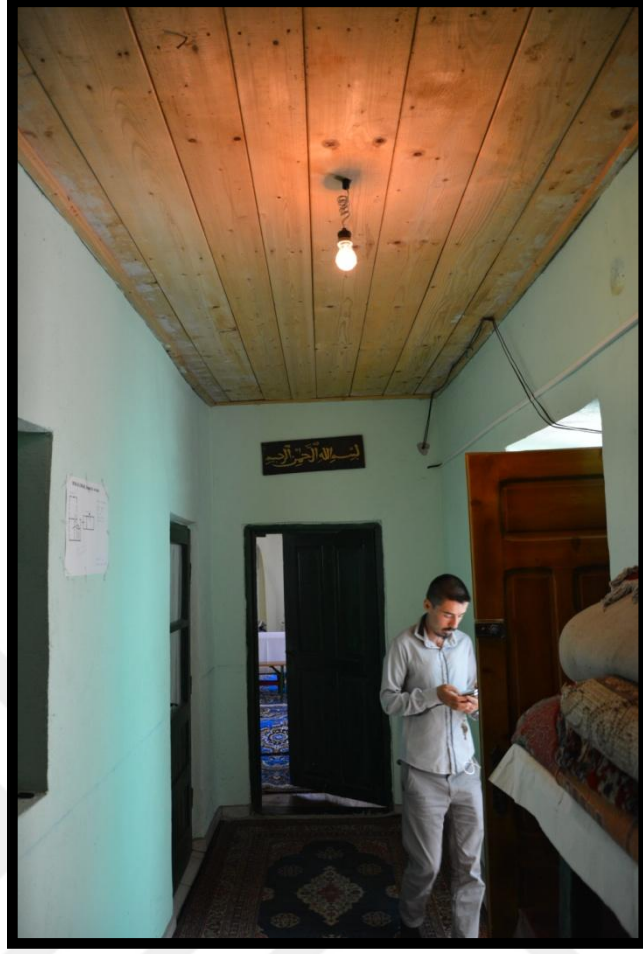


Foto 268. Movilita (Musurat) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 269. Movilita (Musurat) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 270. Movilita (Musurat) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 271. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii



Foto 272. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 273. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi



Foto 274. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfiline Çıkış Merdiveni



Foto 275. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 276. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii'nin 2004 Yılına Ait Fotoğrafi
Kaynak: Sallanz, 2005: 72.



Foto 277. Independenta (Bayramdede) Köyü Camii Doğu Duvarı



Foto 278. Independententa (Bayramdede) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 279. Independententa (Bayramdede) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfili



Foto 280. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii



Foto 281. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii Sulu Boya Resmi

Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/137758743@N07/24140531940/in/photostream/> (erişim tarihi: 12.12.2017)



Foto 282. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii'nin Kuzey Cephesi



Foto 283. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi



Foto 284. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii'nin Minaresi



Foto 285. Brebeni (Çukurköy) Köyü Camii'nin Harim Bölümü



Foto 286. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii



Foto 287. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 288. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 289. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 290. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi



Foto 291. Ciocarla De Sus (Küçük Bülbül) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 292. Gherghina (Defçe) Köyü Camii



Foto 293. Gherghina (Defçe) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi



Foto 294. Gherghina (Defçe) Köyü Camii'nin Güney Cephesi



Foto 295. Gherghina (Defçe) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 296. Gherghina (Defçe) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 297. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii



Foto 298. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin Kuzeybatı Cephesi



Foto 299. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 300. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin İnşa Kitabesi

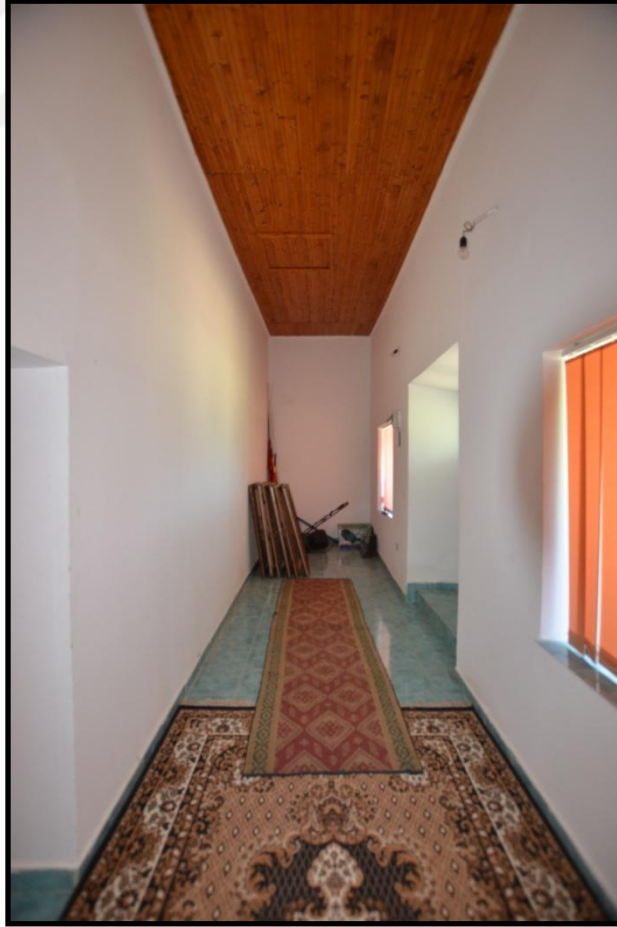


Foto 301. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 302. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 303. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii Güney Duvarı



Foto 304. Pecineaga (Gelincik) Köyü Camii Batı Duvarı



Foto 305. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii



Foto 306. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii Güneybatı Cephesi



Foto 307. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii Doğu Cephesi



Foto 308. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii'nin 2006 Yılına Ait Fotoğrafi

Kaynak: <http://www.biserici.org/index.php?menu=BI&code=4114> (erişim tarihi: 21.11.2017)



Foto 309. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 310. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii'nin Mihrabı



Foto 311. Poarta Alba (Ala Kapı) Köyü Camii Kuzeybatı Duvarı



Foto 312. Agigea-Acica (Aziziye) Köyü Camii



Foto 313. Agigea-Acica (Aziziye) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi



Foto 314. Agigea-Acica (Aziziye) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü

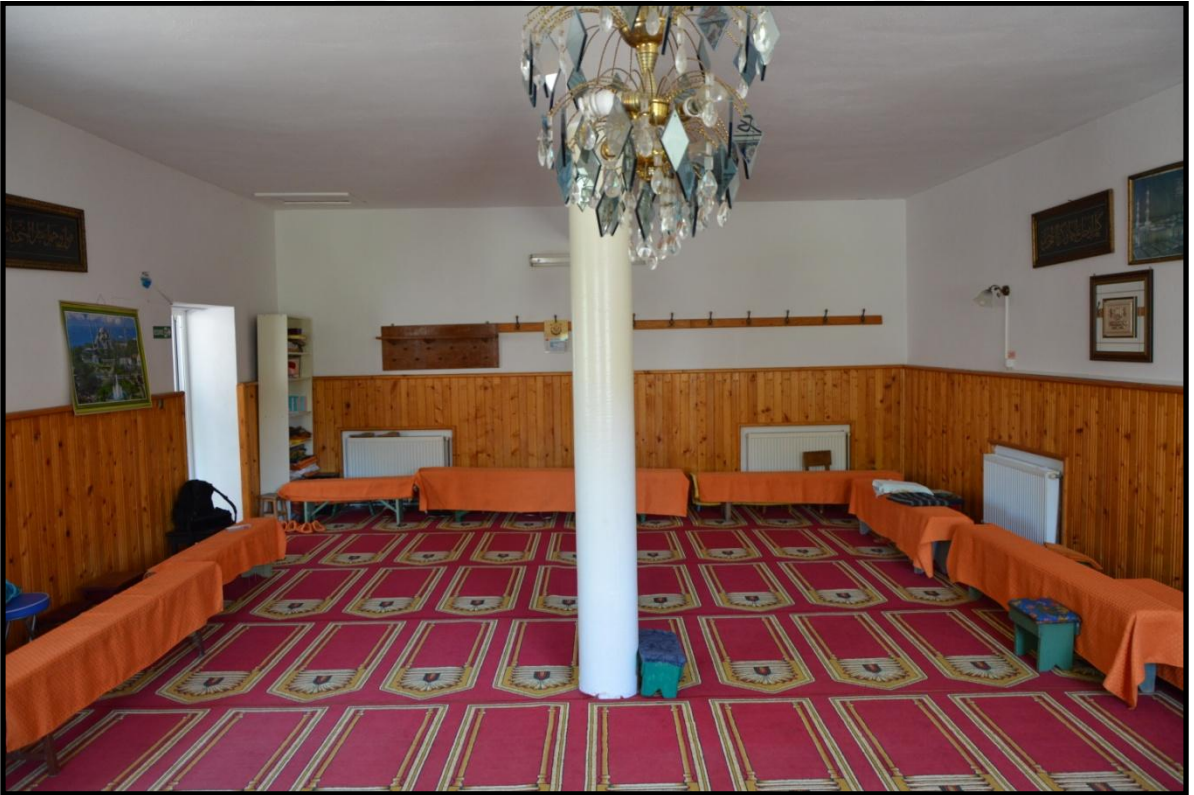


Foto 315. Agigea-Acica (Aziziye) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 316. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii



Foto 317. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi



Foto 318. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Güney Cephesi



Foto 319. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 320. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 321. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi



Foto 322. Ciocarla De Jos (Büyük Bülbül) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 323. Cotu Vaa (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii



Foto 324. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Batı Cephesi



Foto 325. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Kuzeybatı Cephesi

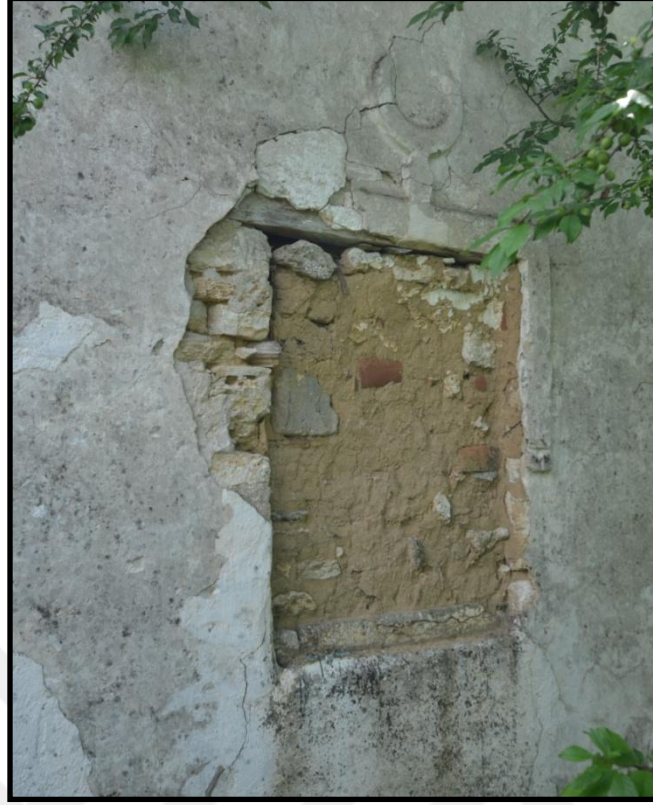


Foto 326. Cotu Vahi (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Kuzey Cephesindeki Pencere



Foto 327. Cotu Vahi (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 328. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 329. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Mihrap ve Minberi



Foto 330. Cotu Vaii (Kırağı-Kiracı) Köyü Camii'nin Kadınlar Mahfil



Foto 331. Tataru (Azaplar) Köyü Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü, 91233/54.



Foto 332. Tataru (Azaplar) Köyü Camii



Foto 333. Tataru (Azaplar) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 334. Tataru (Azaplar) Köyü Camii'nin Batı Cephesi



Foto 335. Tataru (Azaplar) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 336. Tataru (Azaplar) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 337. Tataru (Azaplar) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 338. Valu Lui Traian (Asana-Hasanlar) Köyü Camii



Foto 339. Valu Lui Traian (Asana-Hasanlar) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 340. Valu Lui Traian (Asana-Hasanlar) Köyü Camii'nin Batı Cephesi



Foto 341. Valu Lui Traian (Asana-Hasanlar) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 342. Valu Lui Traian (Asana-Hasanlar) Köyü Camii'nin Kuzey Yöndeki Odadan Harime Giriş Kapısı



Foto 343. Valu Lui Traian (Asana-Hasanlar) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü

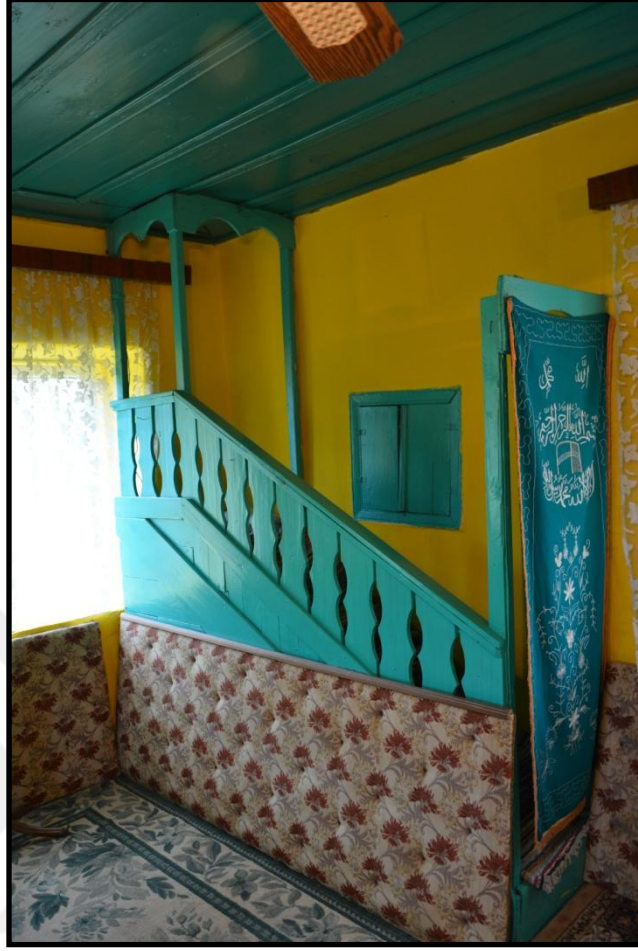


Foto 344. Valu Lui Traian (Asana-Hasanlar) Köyü Camii'nin Minberi



Foto 345. Valu Lui Traian (Asana-Hasanlar) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 346. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii



Foto 347. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 348. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii'nin Orijinal Minaresi



Foto 349. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 350. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 351. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii Güney Duvarı



Foto 352. Mihail Kogalniceanu (Kara Murat) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 353. Osmancea (Osman Fakih-Osmança) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 354. Osmancea (Osman Fakih-Osmança) Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi



Foto 355. Osmancea (Osman Fakih-Osmança) Köyü Camii Güney Duvarı

Kaynak: Andreşoiu vd., 2012: 154.



Foto 356. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii



Foto 357. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 358. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 359. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 360. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 361. Dulcești (Küçük Tatlıcak) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 362. Abrud Köyü Camii



Foto 363. Abrud Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 364. Abrud Köyü Camii'nin Kuzeybatı Cephesi



Foto 365. Abrud Köyü Camii'nin Kuzeydoğu Cephesi



Foto 366. Abrud Köyü Camii'nin Harime Geçiş Mekanı



Foto 367. Abrud Köyü Camii'nin Kuzeyindeki Depo Olarak Kullanılan Mekan



Foto 368. Abrud Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 369. Abrud Köyü Camii'nin Mihrabı



Foto 370. Abrud Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 371. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii



Foto 372. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 373. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 374. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 375. Siliştea (Taşpınar) Köyü Camii Kuzey Duvarı



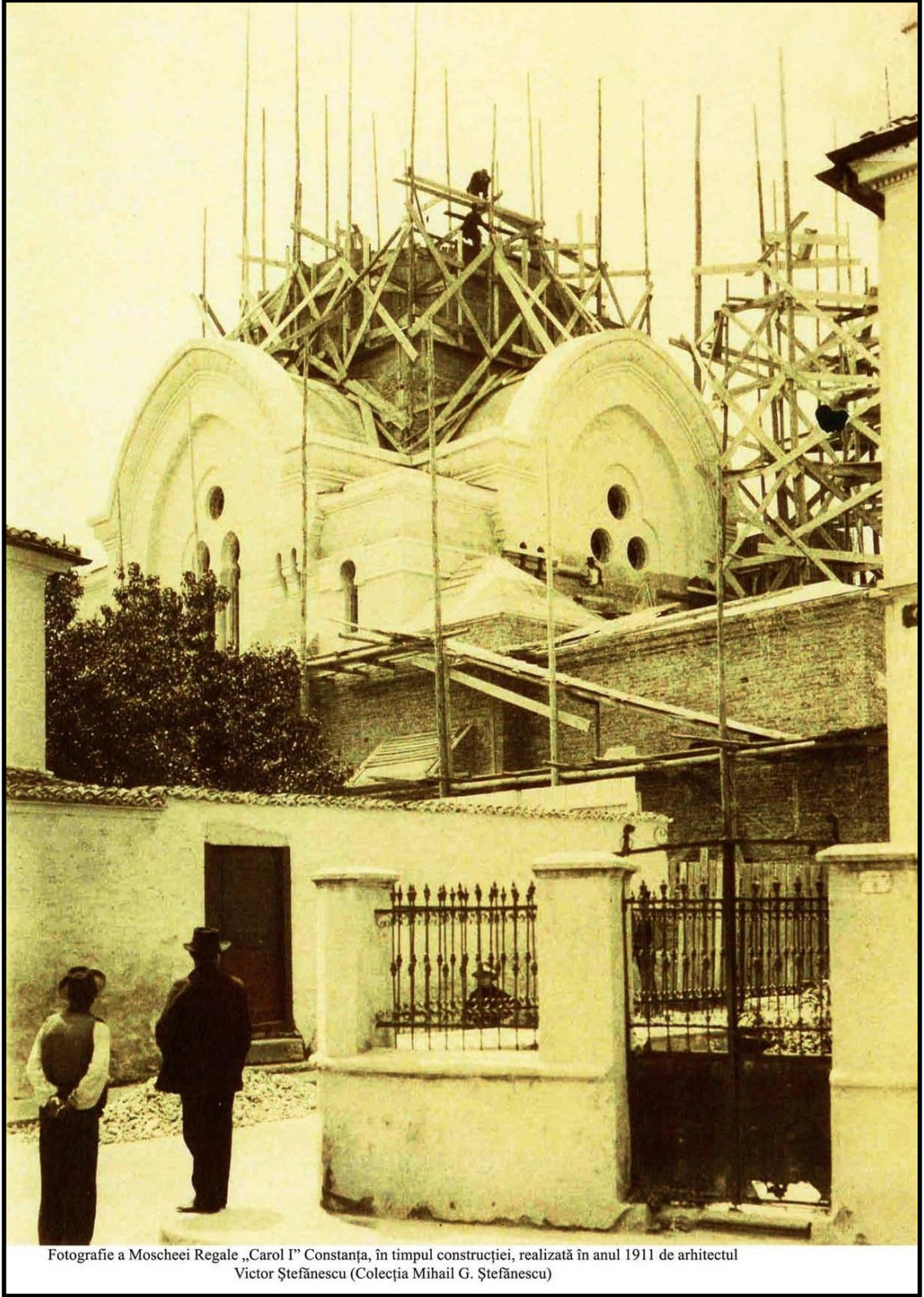
Foto 376. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Açılış Töreni

Kaynak: Anonim



Foto 377. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin 1911 Yılına Ait Karpotalı

Kaynak: Pauleanu ve Coman, 2010: 114.



Fotografie a Moscheei Regale „Carol I” Constanța, în timpul construcției, realizată în anul 1911 de arhitectul Victor Ștefănescu (Colecția Mihail G. Ștefănescu)

Foto 378. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin 1911 Yılına Ait Fotoğrafi

Kaynak: Pauleanu ve Coman, 2010: 124.



Foto 379. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Genel Görünümü

Kaynak: Zeki Uysal'ın Arşivi'nden

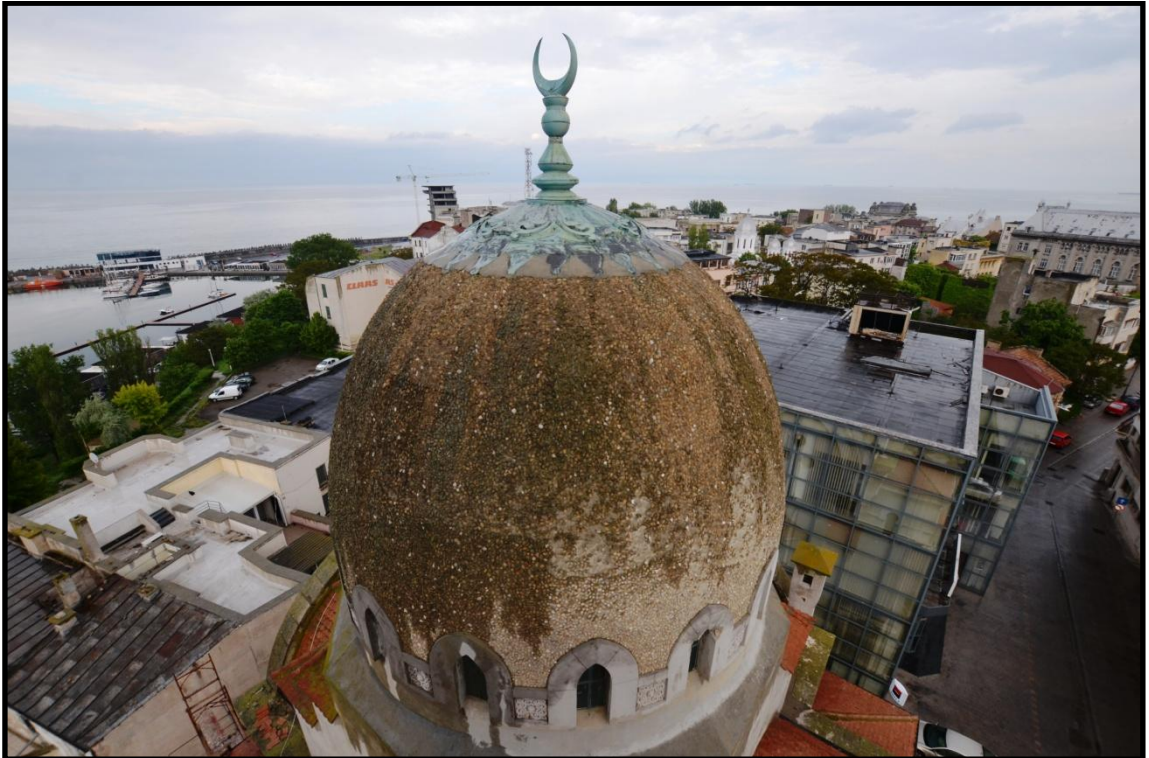


Foto 380. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbesi



Foto 381. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe Eteğindeki Kasetlerden Detay



Foto 382. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe Tepesindeki Rumi Motifleri

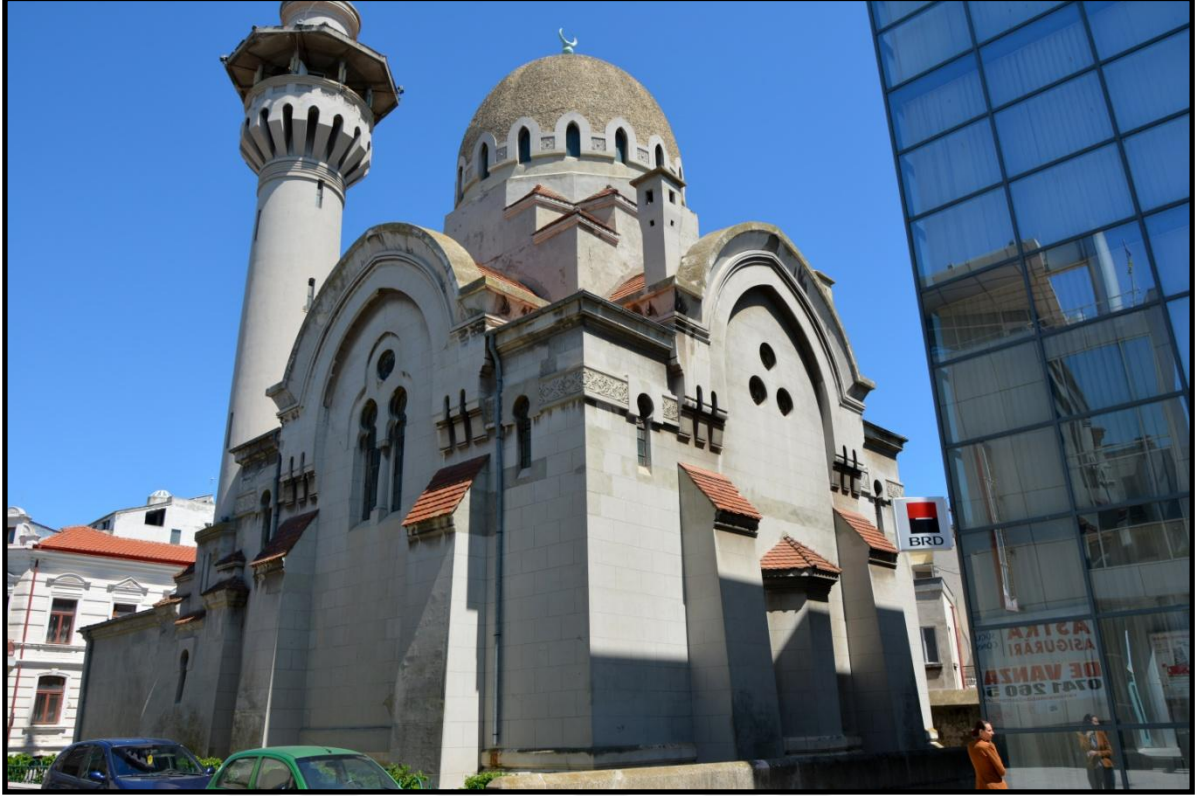


Foto 383. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Güneybatı Cephesi

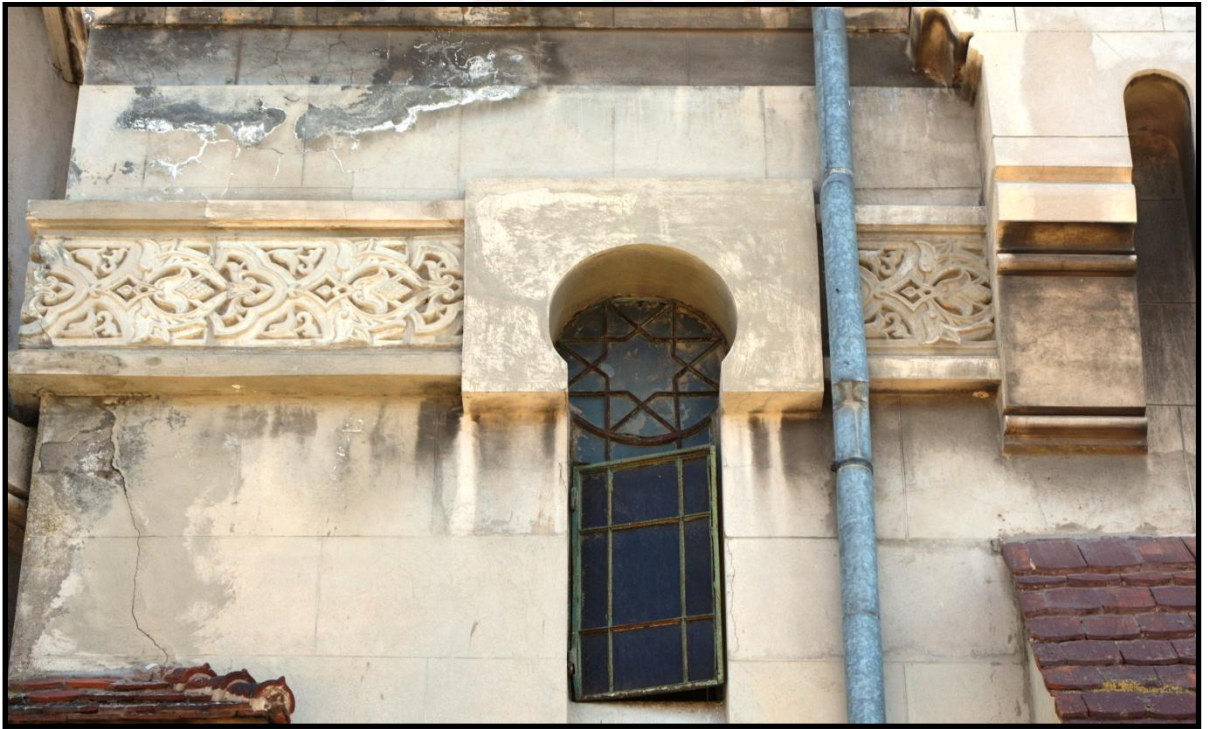


Foto 384. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Palmet Bantlarından Detay



Foto 385. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kuzeyindeki Avluya Giriş Kapısı



Foto 386. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Avlusuna Minarenden Bakış

Kaynak: Zeki Uysal'ın Arşivi'nden



Foto 387. Köstence I. Carol (Kral) Camii Avlusunun Batı Cephesi



Foto 388. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Avlusundaki Sütün Başlıklarından Detay

Kaynak: Pauleanu ve Coman, 2010: 140.



Foto 389. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Geçiş Koridoruna Açılan Kapısı

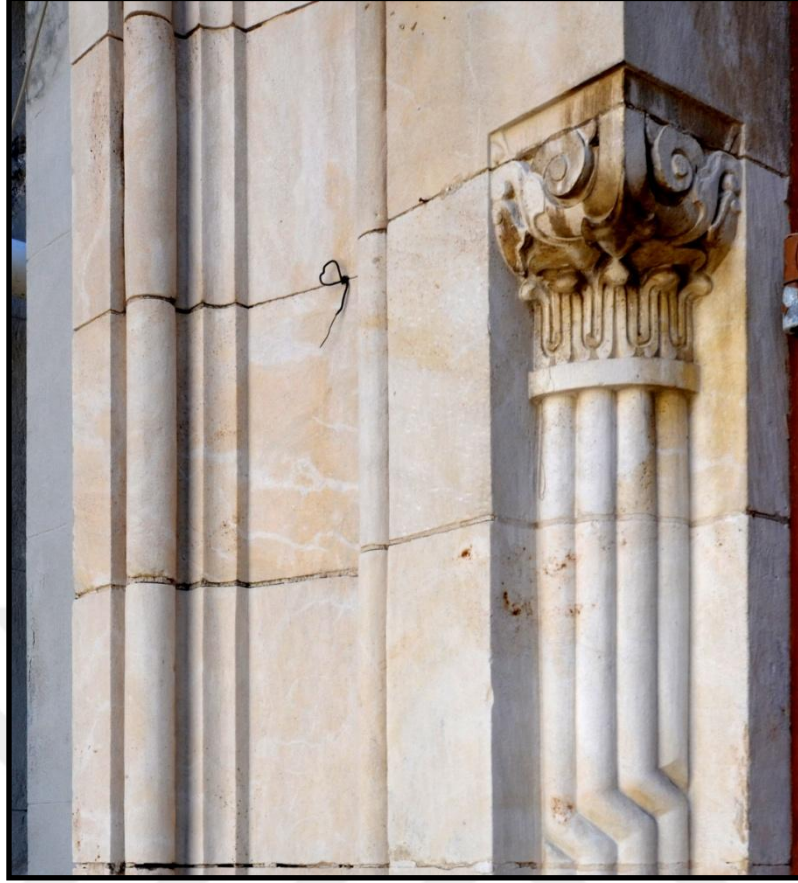


Foto 390. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Geçiş Koridoruna Açılan Kapının S tuncelerinden Detay



Foto 391. Köstence I. Carol (Kral) Camii Mimarının  mzası



Foto 392. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Minaresi



Foto 393. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Şerefesinden Detay



Foto 394. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Harime Giriş Kapısı



Foto 395. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Harime Giriş Kapsındaki Bronz Süslemeler

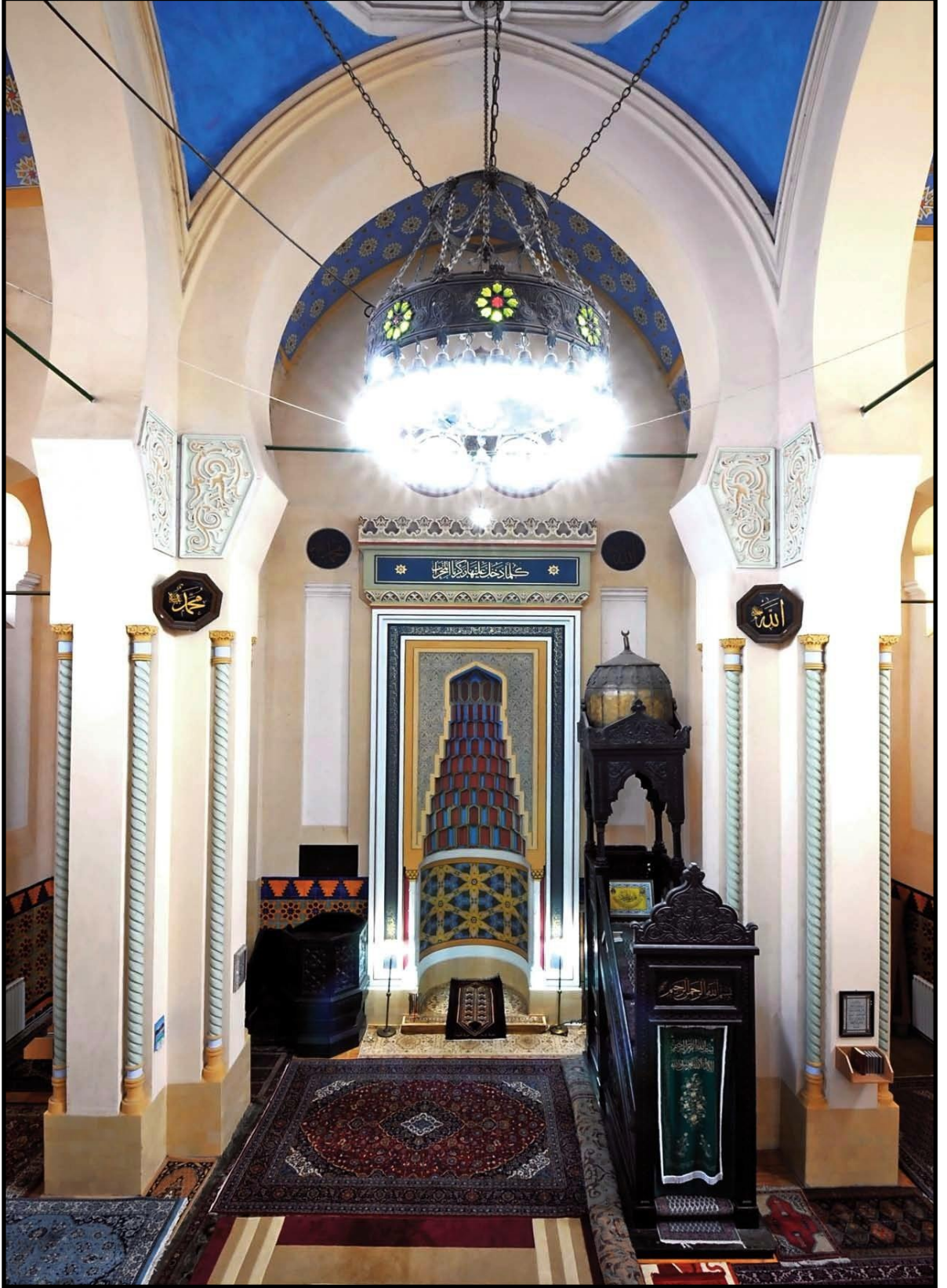


Foto 396. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü

Kaynak: Pauleanu ve Coman, 2010: 150.



Foto 397. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe ve Tonozlari



Foto 398. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe Süslemelerinden Detay



Foto 399. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kubbe Göbeğinden Aşağıya Doğru Sarkan Bronz Kandili



Foto 400. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Haçvari Ayaklar  zerinde Görülen Alçı Süslemeleri



Foto 401. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Harim Duvarlarındaki Karolardan Detay

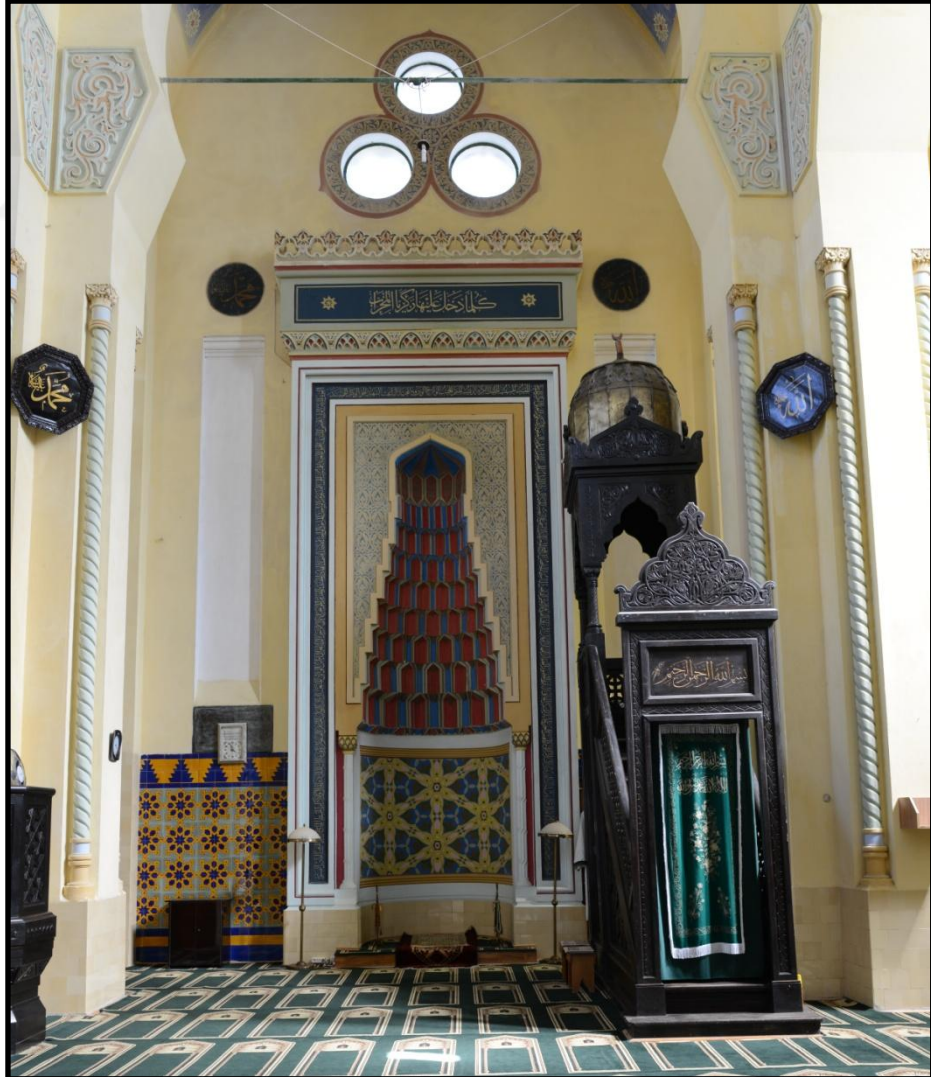


Foto 402. Köstence I. Carol (Kral) Camii Güney Duvarı

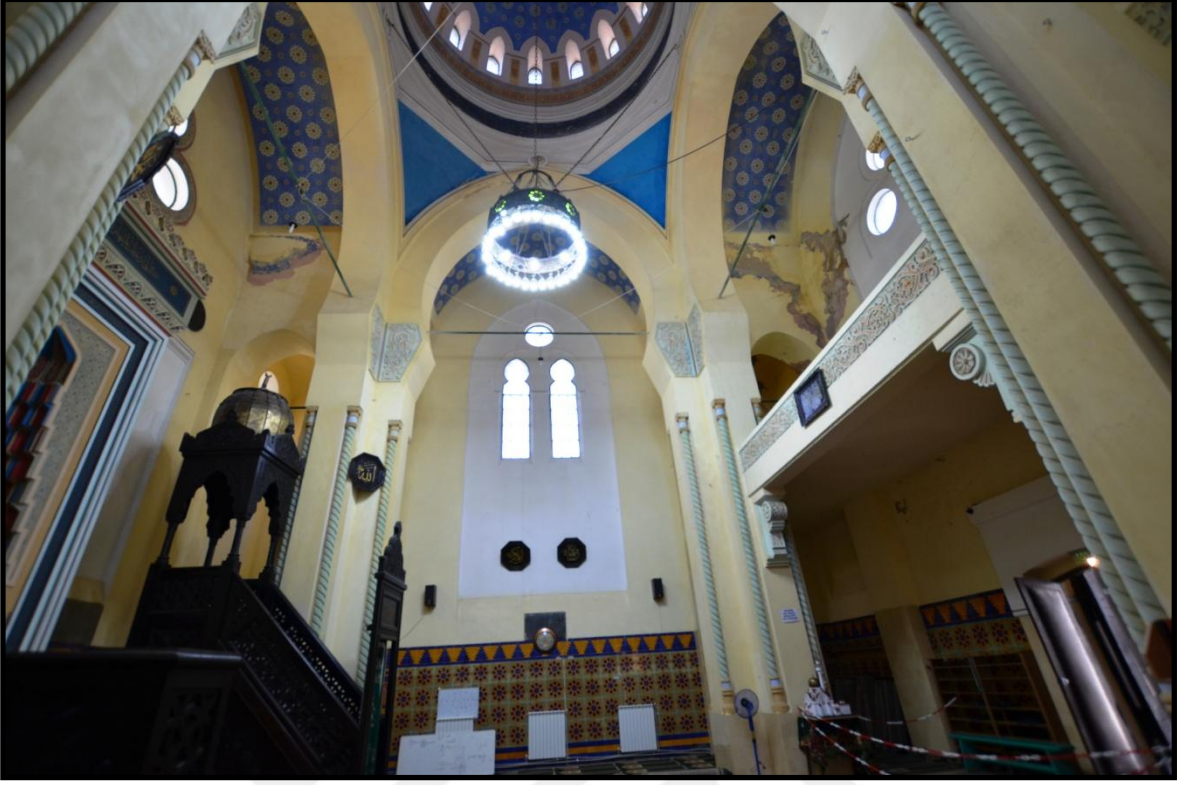


Foto 403. Köstence I. Carol (Kral) Camii Güneybatı Duvarı

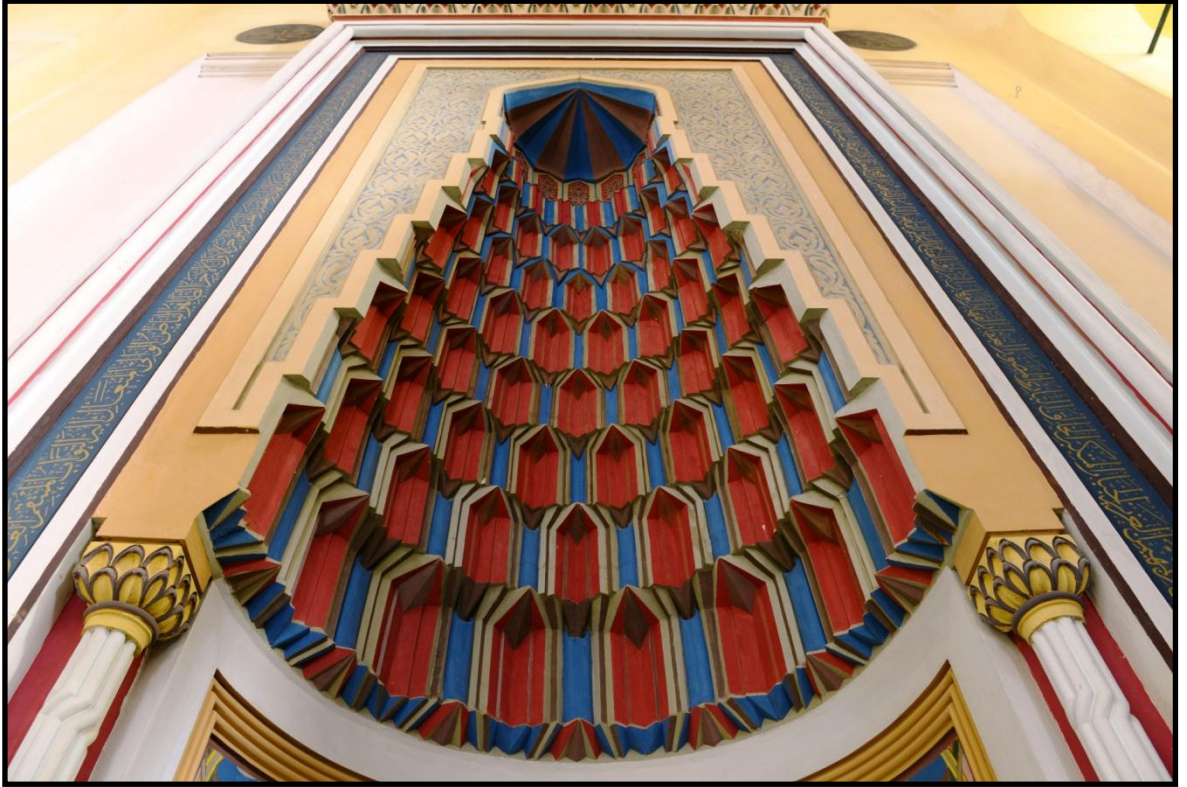


Foto 404. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Mihrap Kavsarası



Foto 405. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Mihrap Kavsarasından Detay



Foto 406. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Mihrap Tepeliğinden Detay

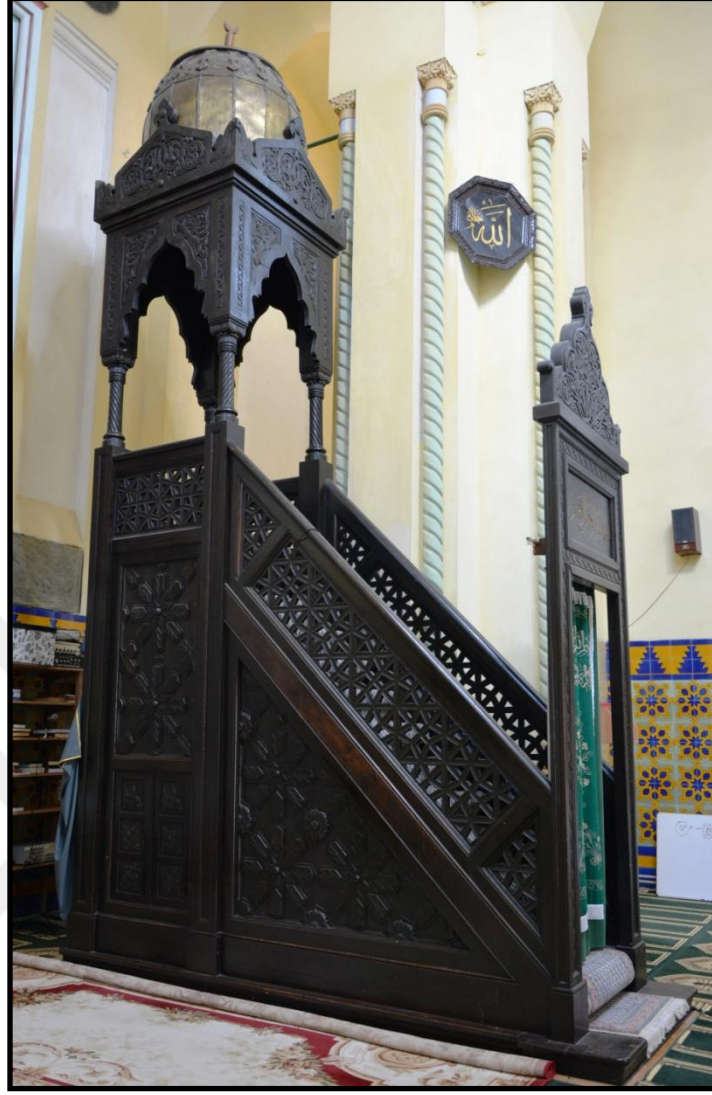


Foto 407. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Minberi



Foto 408. Köstence I. Carol (Kral) Camii Minberinin Kapı Tepeliği

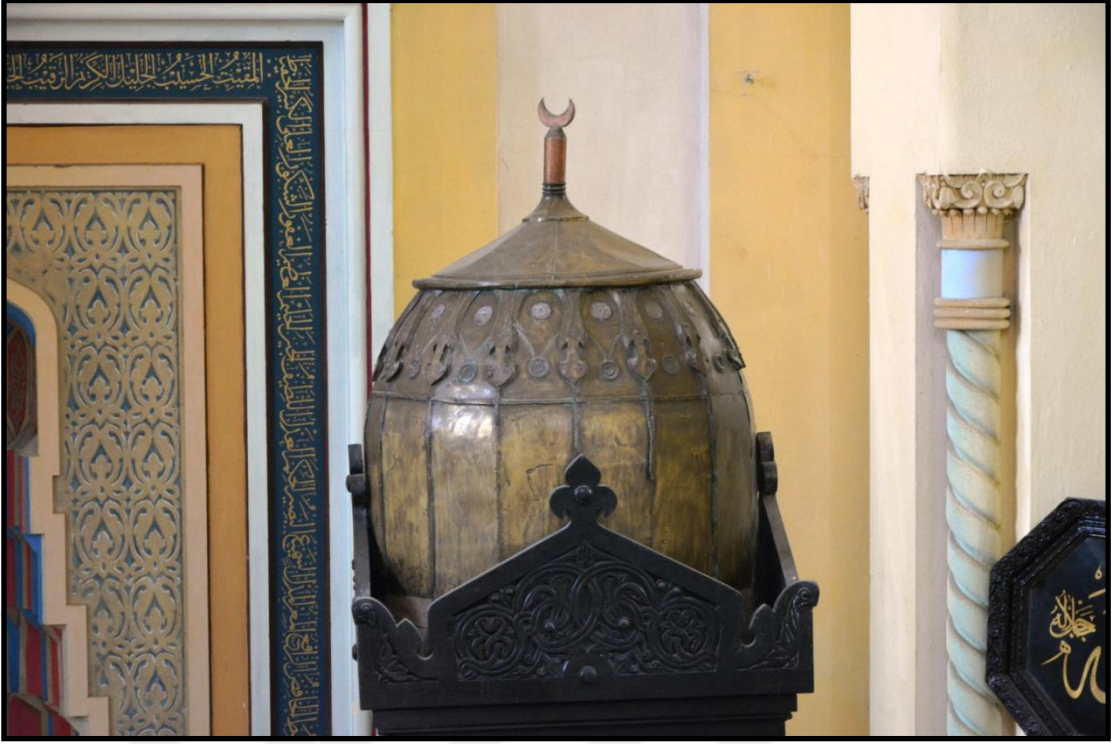


Foto 409. Köstence I. Carol (Kral) Camii Minber Köşkünün Üzerinde Yer Alan Sembolik Kubbe



Foto 410. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Vaaz Kürsüsü

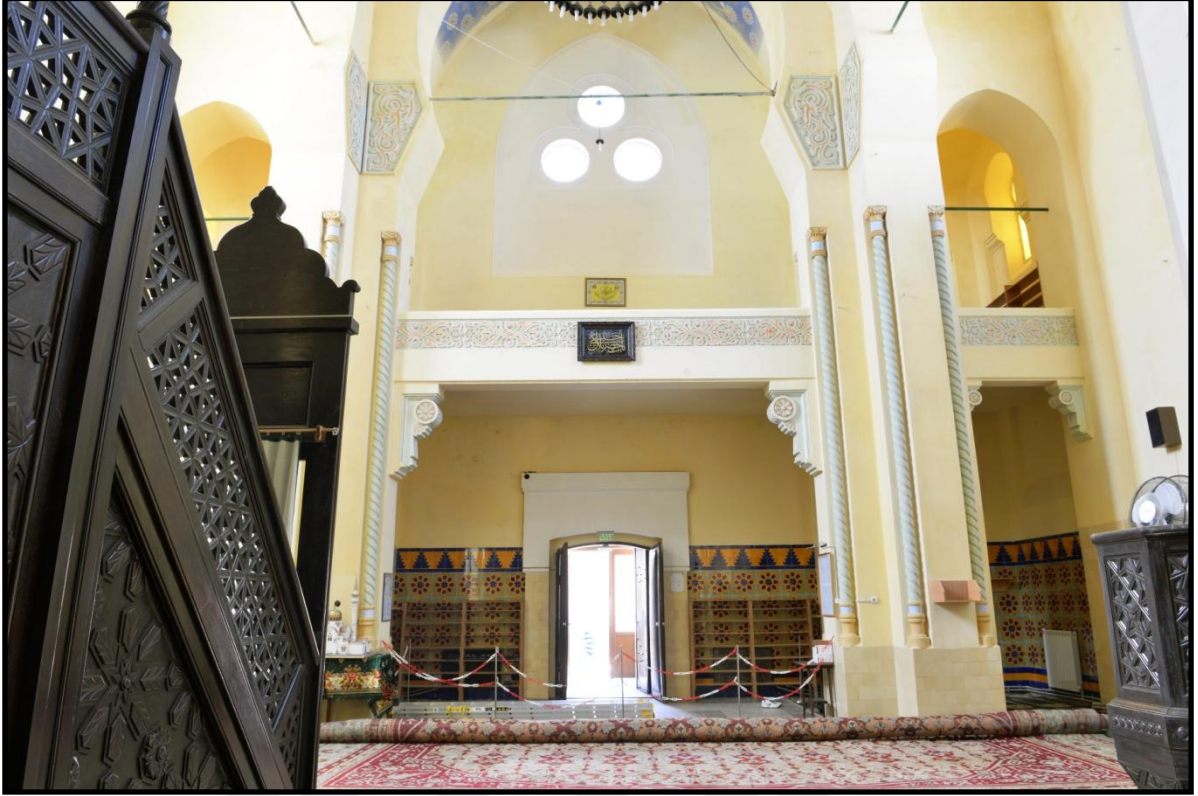


Foto 411. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kadınlara Mahfili

Kaynak: Zeki Uysal'ın Arşivi'nden



Foto 412. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Kadınlara Mahfilindeki Süslemelerden Detay



Foto 413. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Bodrum Katın Merkezinde Yer Alan Kazan Odası



Foto 414. Köstence I. Carol (Kral) Camii'nin Bodrum Katındaki Kazanlardan Detay



Foto 415. Topraisar (Toprakhisar) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 416. Topraisar (Toprakhisar) Köyü Camii'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 417. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii

Kaynak: Abdülhamid Albümü: 91233/29.



Foto 418. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Günümüzdeki Durumu



Foto 419. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 420. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi



Foto 421. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 422. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii'nin Harim İçi Genel Görünümü



Foto 423. Baraganu (Osmanfakı) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 424. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii



Foto 425. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii'nin Güneybatı Cephesi



Foto 426. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii'nin Doğu Cephesi



Foto 427. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii'nin Minaresi



Foto 428. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii'nin Harime Geçiş Koridoru



Foto 429. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii Güneybatı Duvarı



Foto 430. Ciucurova (Çukurova) Köyü Camii Kuzey Duvarı



Foto 431. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi



Foto 432. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin Güneydoğu Cephesi



Foto 433. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin Kuzeybatı Köşesinde Yer Alan Kitabe



Foto 434. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin Güneydoğusunda Yer Alan Mezar Taşı



Foto 435. Babadağ Gazi Ali Paşa Türbesi'nin İçinden Genel Görünüm



Foto 436. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi



Foto 437. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin Avlusundaki Mezar Taşı



Foto 438. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin Kuzeybatı Cephesi



Foto 439. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin İçinden Genel Görünüm



Foto 440. Babadağ Sarı Saltuk Türbesi'nin Güneybatı Duvarı



Foto 441. İshakça İshak Baba Türbesi



Foto 442. Çernavoda (Boğazköy) Şehit Baba Türbesi



Foto 443. Babadağ Gazi Ali Paşa Çeşmesi



Foto 444. Babadağ Gazi Ali Paşa Çeşmesi Detay



Foto 445. Köstence Sultan Abdülaziz Çeşmesi

Kaynak: Maraşoğlu vd., 2016: 146.



Foto 446. Köstence Sultan Abdülaziz Çeşmesi'nin 1950 Yılına Ait Fotoğrafı

Kaynak: Köstence İl Kültür Müdürlüğü'nden



Foto 447. Köstence Sultan Abdülaziz Çeşmesi'nin Restorasyon Sonrası Durumu



Foto 448. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi'nin Restore Edilmeden Önceki Durumu

Kaynak: Sallanz, 2005: 72.



Foto 449. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi'nin Restorasyon Sonrası Durumu



Foto 450. Fantana Mare (Başpınar) Köyü Çeşmesi'nin İnşa Kitabesi



Foto 451. Valea Tapului Köyü Çeşmeleri

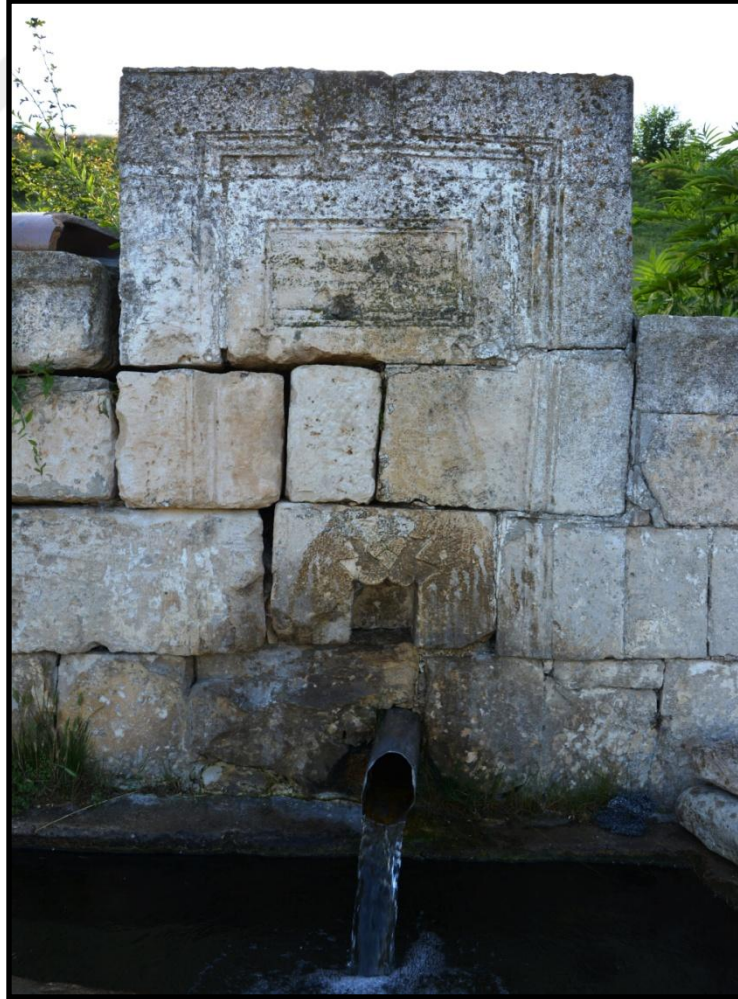


Foto 452. Valea Tapului Köyü 1 Nolu Çeşme

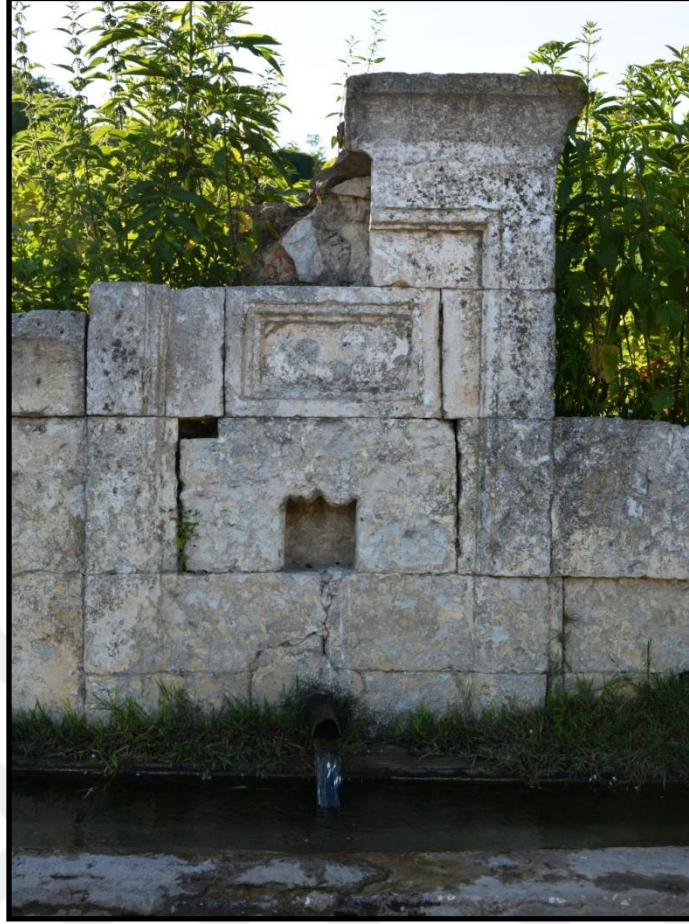


Foto 453. Valea Tapului Köyü 2 Nolu Çeşme



Foto 454. Baneasa (Paraköy) Köyü 1 Nolu Çeşme



Foto 455. Baneasa (Paraköy) Köyü 2 Nolu Çeşme



Foto 456. Baneasa (Paraköy) Köyü 3 Nolu Çeşme



Foto 457. Canlia (Kanlı) Köyü 1 Nolu Çeşme



Foto 458. Canlia (Kanlı) Köyü 2 Nolu Çeşme



Foto 459. Canlia (Kanlı) Köyü 3 Nolu Çeşme



Foto 460. Canlia (Kanlı) Köyü 4 Nolu Çeşme



Foto 461. Canlia (Kanlı) Köyü 5 Nolu Çeşme



Foto 462. Coslugea (Kozluca) Köyü 1 Nolu Çeşme

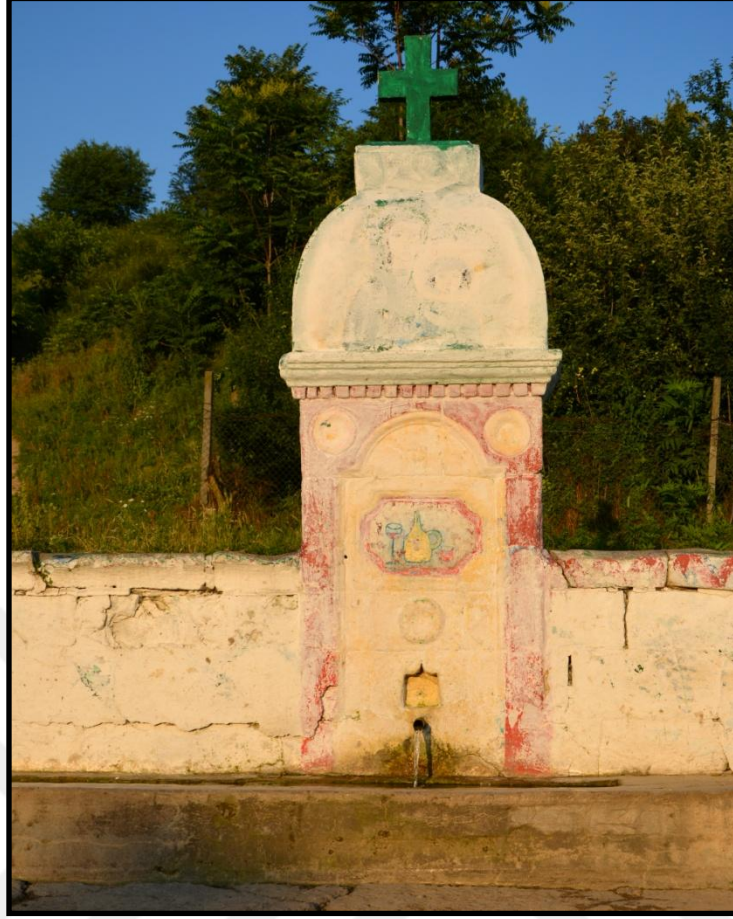


Foto 463. Coslugea (Kozluca) Köyü 2 Nolu Çeşme



Foto 464. Corvin (Kuzgun) Köyü Çeşmesi



Foto 465. İzvoarele Köyü Çeşmesi



Foto 466. İzvoru Mare Köyü Çeşmesi

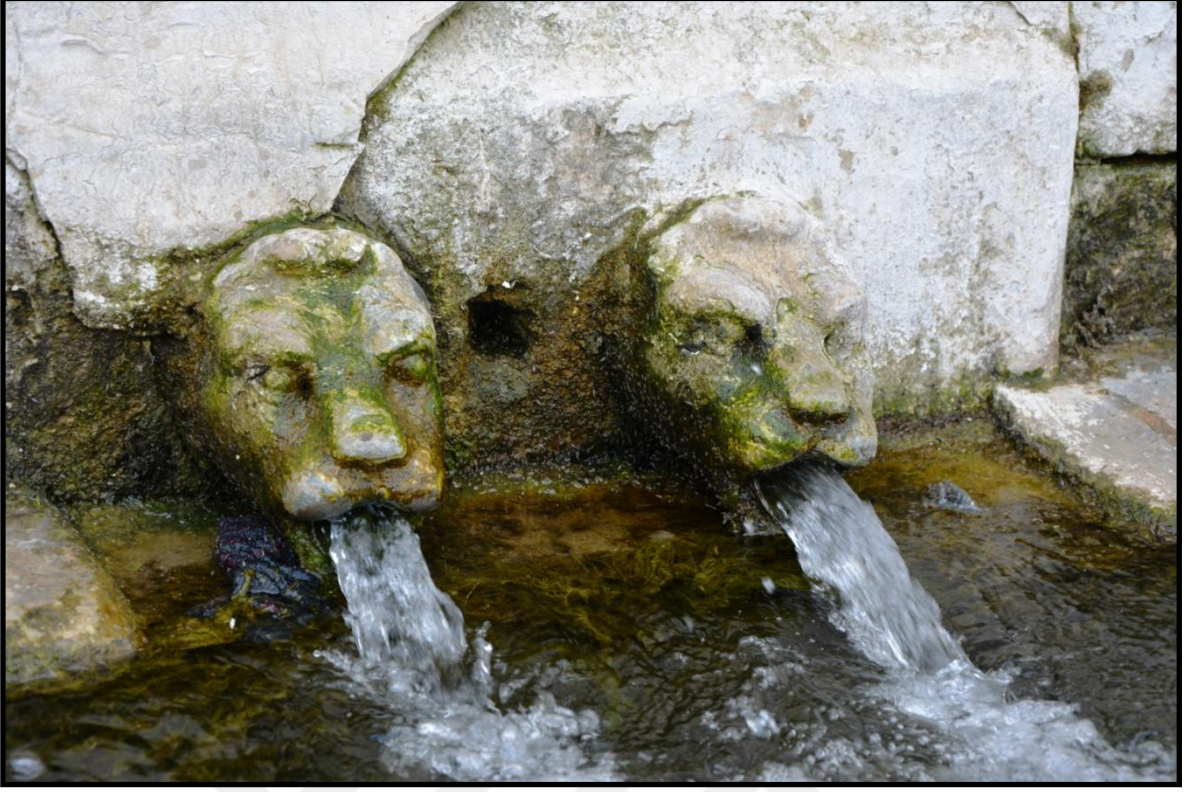


Foto 467. İzvoru Mare Köyü Çeşmesi'nin Lülelerinden Detay



Foto 468. Lipnita Köyü Çeşmesi



Foto 469. Oltina Köyü 1 Nolu Çeşme



Foto 470. Oltina Köyü 2 Nolu Çeşme



Foto 471. Lipova Türk Hamı



Foto 472. Lipova Türk Hamı'nın Güney Cephesi



Foto 473. Lipova Türk Hamı'nın Güney Cephesindeki Üçgen Alınlık



Foto 474. Lipova Türk Hamı'nın Güney Cephesinin Doğu Kanadı



Foto 475. Lipova Türk Hanı'nın Bodrum Kapısı



Foto 476. Lipova Türk Hanı'nın Bodrum Katı Üst Örtüsü



Foto 477. Lipova Türk Hamı'nın Kapı Kilidindeki Süslemeden Detay



Foto 478. Lipova Türk Hamı'nın Zemin Kat Dükkânlarını Örtün Çapraz Tonoşlar



Foto 479. Lipova Türk Hanı'nın 1911 Tarihli Kartpostalı

Kaynak: <https://www.darabanth.com/hu/gyorsarveres/284/kategoriak~Kepeslapok/Erdely~200006/Lippa-Lipova-utca-torok-bazar-Zoitler-Lajos-kiadasa-street-turkish-bazaar-EB~II1479098/> (erişim tarihi: 21.07.2017)



Foto 480. Lipova Türk Hanı'nın Kuzey Cephesi



Foto 481. Bükreş Manuk Han'ın Abdülhamid Albümü'nde Yer Alan Fotoğrafi

Kaynak: Ayverdi, 1977: 25.



Foto 482. Bükreş Manuk Han



Foto 483. Bükreş Manuk Han'ın Kuzey Cephesinin Doğu Kanadı



Foto 484. Bükreş Manuk Han'ın Doğu Kanadının İç Yüzünden Yer Alan Süslemeler



Foto 485. Bükreş Manuk Han'ın Kuzey Cephesinin Batı Kanadı



Foto 486. Bükreş Manuk Han'ın Batı Kanadında Görülen Süslemeler



Foto 487. Bükreş Manuk Han'ın Kuzey Cephesindeki Ana Giriş Kapısı Genel Görünüm



Foto 488. Bükreş Manuk Han'ın Ana Giriş Kapısının Üzerindeki Ahşap Camedân



Foto 489. Bükreş Manuk Han'ın Batı Cephesinin Kuzey Kanadı



Foto 490. Bükreş Manuk Han'ın Kuzey Kanadının Güney Köşesindeki Camekân



Foto 491. Bükreş Manuk Han'ın Batı Cephesi



Foto 492. Bükreş Manuk Han'ın Güneybatı Cephesi



Foto 493. Bükreş Manuk Han'ın Güneybatı Cephesinden Detay



Foto 494. Bükreş Manuk Han'ın Ana Giriş Kapısı



Foto 495. Bükreş Manuk Han'ın Ana Giriş Kapı Kanatlarından Detay



Foto 496. Bükreş Manuk Han'ın Avlusundan Genel Görünüm

Kaynak: <https://www.gandul.info/reportaj/comoara-din-centrul-vechi-cum-arata-noul-han-al-lui-manuc-renovat-de-familia-cantacuzino-galerie-foto-9435958> (erişim tarihi: 03.09.2018)



Foto 497. Bükreş Manuk Han'ın Zemin Katta Yer Alan Odalardan Örnek



Foto 498. Bükreş Manuk Han'ın Avlu İçi Kuzey Cephesi



Foto 499. Bükreş Manuk Han'ın Avluya Giriş Kapısı



Foto 500. Bükreş Manuk Han'ın Odalara Geçiş Koridoru



Foto 501. Bükreş Manuk Han'ın Avlu İçi Güney Cephesi



Foto 502. Bükreş Manuk Han'ın Avlu İçi Güney Cephesinin Batı Kanadı



Foto 503. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı'nın Doğu Cephesi



Foto 504. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı'nın Batı Cephesi



Foto 505. Galati (Kalas) Türk Han Kapısı'nın Ana Girişin Her İki Yanında Yer Alan Gömme Sütunlardan Detay



Foto 506. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı



Foto 507. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Güney Cephesindeki Soyunmalığa Giriş Kapısı



Foto 508. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Soyunmalık Bölümü



Foto 509. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı Soyunmalık Bölümünün Güneydoğu Duvarı



Foto 510. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı Soyunmalığın Kuzey Köşesinde Yer Alan Tuvalet ve Traşlık Bölümü



Foto 511. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Sıcaklık Bölümü



Foto 512. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Sıcaklık Bölümünü Örtten Kubbe



Foto 513. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Halvet ve Su Deposu Bölümü



Foto 514. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Halvet Bölümünü Örtten Beşik Tonoz



Foto 515. Mecidiye-Karasu Abdülmecid Hamamı'nın Sıcaklık Bölümündeki Kazanın Oturduğu Özel Bölüm

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Serkan KILIÇ
Doğum Yeri - Tarihi	Adıyaman- 16.01.1984
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Adıyaman Atatürk Lisesi
Lisans Diploması	Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Eskişehir, 2010.
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Antalya, 2013.
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Antalya’da Yer Alan Osmanlı Dönemi Tek Kubbeli Cami ve Mescitler
Doktora Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Antalya, 2019.
Tez/Dönem Projesi Konusu	Romanya’daki Osmanlı Mimari Eserleri ve Koruma Sorunları
Yabancı Dil	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
a) Kazı ve Araştırma Çalışmaları Alanya Kale Kazısı (2017), Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Afyon-Emirdağ İli Amorium Kazısı (2014), Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü. Olympos Antik Kenti Kazısı (2006-2010), Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü. Eskişehir Karacahisar Kazısı (2009), Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü. b) Katıldığı Bilimsel Kongre/Sempozyum ve Bilimsel Toplantılar 21. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu; Elmalıdaki Ahşap Tavanlı Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi), Antalya, Ekim 2017 (Özet Sunum). Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü I. Dil, Kültür ve Edebiyat Çalıştayı; Bizans Dönemi Sikkelerinde Yer Alan İsa Tasvirlerinin Resim Sanatındaki Yeri (Sunum), Antalya, Mayıs 2015.	

Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Mezunları 20. Yıl Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu; Anadolu Selçuklu Mimarisinde Cephe Gelişimi (sunum), Eskişehir, Mayıs 2013.

15th Symposium of the Mediterranean Archaeology in Catania; Byzantine Anonymous Folles Preserved in Bolu Archaeology Museum in Turkey (sunum), Catania, Mart 2011.

c) Yayınlar

Kitap veya Kitaplarda Bölümler

Serkan KILIÇ, Antalya'da Tek Kubbeli Cami Ve Mescitler (Osmanlı Dönemi, Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Antalya, 2015.

Demirel Gökalp Z;Kılıç Serkan , "Heraclius'un Follisleri: Bolu Arkeoloji Müzesi Örnekleri", Anadolu Kültürlerinde Süreklilik ve Değişim, İşler Bülent, Ed., Rekmay, Ankara, s.251-263, 2011.

Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

Serkan KILIÇ, "Byzantine Anonymous Folles in the Bolu Museum", The Journal Of Mediterranean Civilisations Studies, s.315-339, 2016.

Serkan KILIÇ, "Bizans Anonim Follisleri Üzerinde Görülen İslami Kontrmarklar", Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi / Mediterranean Journal of Humanities, vol. IV, s.179-189, 2014.

Serkan KILIÇ, "Elmalı'daki Osmanlı Dönemi Tek Kubbeli Cami ve Mescitler", Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi / Mediterranean Journal of Humanities, vol. VIII/2, s. 407-425, 2018.

Hakemli Kongre/Sempozyum Bildiri Kitaplarında Yer Alan Yayınlar

Serkan KILIÇ, "Bolu Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans Bronz Sikkeleri", XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, ESKİŞEHİR, TÜRKİYE, 19-21 Ekim 2011, s.503-510, 2012.

Serkan KILIÇ, "Bizans Dönemi Sikkelerinde Yer Alan İsa Tasvirlerinin Resim Sanatındaki Yeri", Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü I. Dil, Kültür ve Edebiyat Çalıştayı", s.219-234, 2015.

Atıflar

ISI Web of Science Dizinlerinde Taranan Dergilerdeki Atıflar: 1

Diğer Uluslararası Yayınlardaki Atıflar: 2

Ulusal Yayınlardaki Atıflar: 0

Ödüller ve Burslar 2010 yılı Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Mezuniyet Birinciliği	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Projeler	Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projeleri: SDK-2016-1399 Numaralı, “Romanya’daki Osmanlı Dönemi Eserleri” adlı proje.
Çalıştığı Kurumlar	Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi (2011-2019)
E-Posta	serkankilic@akdeniz.edu.tr